

RÁKOSI JENŐ

TISZAVIRÁG
CIKKEK, LEVELEK, BESZÉDEK

1916-1919

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST, 1920
RÁKOSI JENŐ BUDAPESTI HÍRLAP ÚJSÁGVÁLLALATA R.-T.

Vázsonyi napja – Az új választójog

Budapest, 1917 dec. 21.

Sok halogatás, ígéretés és fenyegetőzés után végre ma beadta Vázsonyi Vilmos a maga törvényjavaslatát a képviselőháznak. A törvényjavaslatot, melyről a legközelebbi hónapokon át sokszor lesz szó, alább megtalálja az olvasó bő és szabatos kivonatban. Rajta rögtönítélő kritikát gyakorolni felesleges is, nehéz is. Ez későbbi napok dolga lesz, s alkalom rá bőven fog kínálkozni. Most csak néhány megjegyzést teszünk, az első benyomás némely vonását adva.

Vázsonyi Vilmos egy lap munkatársa előtti nyilatkozata szerint szentimentális elérzékenyüléssel teszi le a nehéz születésben napvilágot látott kisdedit a Ház asztalára. Hogy letehetette, a sors különös kedvezésének mondotta. Mert ez az a nagy elv, melyet egész életén át képviselt, melynek egy élet munkáját áldozta. Mert ez nem az ő személyes ügye, hanem a nemzet jövőjének és egyetemes érdekeinek az ügye.

Ez az utolsó mondat igaz, véresen igaz és kellemesen tűnik fel benne nekünk az, hogy ezúttal Vázsonyi a *nemzet* jövőjét mondja a – népe helyett, holott az ő párthívei éppen ezzel a törvényjavaslattal a magyar *nemzetgyűlés* helyébe a *népparlamentet* akarják tenni.

Egy futó pillantás a javaslatra meggyőzhet azonban bennünket arról, hogy ez a javaslat nem méltó sem az érzékenységhez, sem a sors aposztrófálásához, sem egy olyan kiváló tehetséggel

megáldott ember egész élete munkájához, mint Vázsonyi Vilmos, Mert akármily gonddal, fáradtsággal és lelkiismeretességgel dolgozta is ki javaslatát, az ad hoc miniszter, ez a javaslat a rendszertelenség, a felületesség, a kapkodás benyomását teszi. Azt az elvet kellett megvalósítania, hogy mindenki legyen egyenjogú választó huszonnégy éves korán túl az egyenlő, általános, titkos, községenkénti választójog alapján és mire elkészül a javaslatával, az érdekelt férfi emberanyagnak kétharmada se választó, a nőké pedig csak egy kis töredék. Ez a választójog annak, amit általános, egyenlő és titkos választójognak nevezünk, inkább kifigurázása, semmint megvalósítása. A választójog tetemes kiterjesztése foglaltatik benne, az való: de korlátozásokkal kifelé, korlátozásokkal befelé, az elvnek különféle súlyos sérelmeivel. Adjuk meg Vázsonyi Vilmosnak azt a mentséget, hogy ez nem annyira az ő hibája, mint hibája az adott emberanyagnak, melyet rendszerbe kellett foglalnia. Ámde ha ez az anyag nem alkalmas arra, hogy egy általános és egyenlő választójog kereteibe beleilleszkedjék: akkor botorság vagy rosszhiszeműség általános választójoggal parádézni, az embereket hitegetni és aztán előállani egy éppen nem általános és egy nagyon egyenlőtlen választójoggal.

Íme az alapelvek: Mindenki választó huszonnégy éven túl. Ámde csak az, aki írni-olvasni tud. Ellenben e koron innen is választó minden Károly-keresztes. Ellenben a Károly-keresztes is nem választó, ha írni-olvasni nem tud. A nő-választókra pedig olyan feltételeket szab a javaslat, hogy Magyarország összes női lakosságából háromszázegynéhányezer lesz választó.

De az írni-olvasni tudás mellett is vannak korlátozások. Választó a gazdálkodók közül csak az, aki legalább tíz korona adót fizet; ellenben választó a munkás, aki valamely vállalat, a cseléd, aki az östertermelés körében állandóan van alkalmazva. Megesik így, hogy egy tíz koronánál kisebb adót fizető gazda nem választó, hiába tud írni-olvasni, ellenben a szolgálénya, ha írni és olvasni tud, az már választó.

Ezeket az adatokat és példákat azért hozzuk fel, hogy lássuk, mily hivalkodás az, ha Vázsonyi azt

mondja, hogy ez a javaslat az ő egész élete nagy elvének a megvalósulását tartalmazza. Ha az ő élete nagy elve az általános választójog volt, akkor egyelőre igen messze vagyunk attól, hogy az elve testet öltjön.

A javaslatnak a betegsége a hibás kiindulás, a hibás elv. Vázsonyi és politikai felekezete abból indul ki, hogy minden embernek veleszületett joga a választójog. Meg kellene eszerint a jog gyakorlásának szabadságát kapnia mindenkinek, aki testileg vagy lelkileg, szellemileg vagy erköcsiileg alkalmas a jog gyakorlására. Hol van ettől ez a javaslat!

A mi elvünk az, hogy nem az egyének számára kell egyenlő jogot statuálni, hanem az állam érdekében ki kell választani a nemzeti emberanyagból azokat az elemeket, amelyekre vagyoni, erkölcsi és szellemi kvalifikációjuknál fogva rajok lehet bízni az ország sorsa intézésének azt a részét, amely a választásban rejlik.

Elvégre minden embernek van joga ahhoz, hogy csizmát vegyen és viseljen. Mégis mennyi ember jár bocskorban vagy meztélláb. Ezeknek fontosabb lenne hogy csizmához jussanak, mint hogy választójoguk legyen. Annak azonban, hogy csizmához jussanak, első és alapföltétele, hogy helyesen, biztosan kormányzott ország lakói legyenek. Az is joga mindenkinek, hogy csizmát varrjon. De ugye, hogy előbb meg kell szereznie a csizmadia-kvalifikációt, azaz meg kell tanulnia a csizmavarrást.

Miért legyen az ország sorsa intézésébe való befolyás joga alábbvaló, mint a csizmavarrás mestersége? Miért kelljen ezt előbb megtanulni, hogy hozzá való jogát gyakorolhassa, és miért lehessen ellenkezően mindenki választó, ha felcseperedett embernek? Ez olyan elemi igazság, amely ráfeküdt Vázsonyi Vilmos nagy elvére és nagy elméjére is. Azért olyan konfúzus az ő javaslata, amely általános és egyenlő voltából úgy kifosztja a választójogot, hogy minden inkább, mint az, amit Európában általánosnak, egyenlőnek és titkosnak neveznek.

Ezek után azt hinné az ember, hogy nekünk, akik ellenezük a radikális választójogot, bele is lehetne nyugodnunk Vázsonyi javaslatába. Ez azonban nagy tévedés. Nem a részletek, nem a tágítások és logikát-

lan megszorítások, nem a választok megnövekedett száma s efélék teszik e javaslatot veszedelmessé, hanem maga az elv, melyet meg nem valósít, de amely a zászlaja. Ha nem is az, általános titkos radikális választójog ez a javaslat, de az elv benne oda van állítva a lejtő szélére. És az elv csúszni fog tovább, ha egyszer törvénybe vian iktatva. Ez nem a választótörvény körüli háború és izgalom befejezése, hanem a radikalizmus harcának komoly kezdete a magyar nemzet ellen. Mert nem az a lényege a kérdésnek, hogy száz-ezerrel vagy egy millióval több vagy kevesebb legyen-e a választó, hanem az, hogy a lakosság java legyen a választó és (bármely tekintetben megbízhatatlan elem ne nyerjen befolyást ott, ahol a nemzet nagy érdekeiről döntenek. Mert a nemzet munkája ma már nem a parlamentekben folyik ugyan, amelyeket ia polgárok választanak, de a parlament képviseli a nemzetet a világ előtt, az ad neki tekintélyt, az szerez neki becsületet vagy kótyavetyéli el hitelét, hírét és becsületét.

Hagyományok

Budapest, 1917 dec. 22.

A választójogi miniszter tegnap este beszédesebb volt a pártvacsorán, mint a képviselőházban. Szép dolgokat mondott ott és szépen mondta a szép dolgokat. Hogy ő a negyvenes esztendőök reformkorszakát folytatja és a negyvennyolcat. Akkor se dűlt össze Magyarország, csak a rendiség és kiváltság; ma se dűl össze, csak az előítélet és kiváltság, s annak a helyébe, ami őszedül, virulni fog Magyarország.

És aztán magáról is mondott valamit: hogy ragaszikodva múltjához s tradícióihoz s büszkén vallva magát *mindenkor és mindenben magyarnak*, egyúttal megmutatja azt, hogy a magyarság nem szorul arra, hogy az előítéleteknek, a kiváltságoknak, a konok maradiságnak és az ostoba gyűlöletnek eszközeivel tartsa fõnn a maga fõlényét, mert tud a szeretetnek és jognak egybeforrasztó erejével itt nemzetet alkotni ...

Ebben a mondatban csúnya szavak vannak, de

van benne egy gyönyörű gondolat, amely egyszersmind történelmi igazság.

Itt a közéletben nincsen senki, aki előítéleteknek, kiváltságoknak, ikonok maradiságnak és ostoba gyűlöletnek akarna országos, alapvető törvényekben menedéket adni. Nem került a magyar parlament hatvanéves múltjából egy cikkely a törvénykönyvünkbe egész a mai napig, amely e sötét indulatukból született volna s ami nem a múlt század első felének nemes tradíciójába kapcsolódnék. Miért és kit rágalmoz tehát ezzel a választójogi miniszter úr? Mi elvi ellentétben állunk vele a választójog kérdésének felfogásában; az ő radikális nézeteihez képest konzervatívoknak vagyunk mondhatók; de nemcsak hogy a fent elsorolt utálatos lekitulajdonságoktól millió mérföldnyire vagyunk; de a mi felfogásunk s álláspontunk a választójogról bátran kiállja szabadelvűség dolgában az ő beadott javaslatával a versenyt. A különbség köztünk csak numerikus és nem érdembeli. Az pedig, hogy őt nem az a szempont vezeti, hogy mentül jobb, mentül megbízhatóbb, hanem az, hogy *mentül több* választója legyen, – nem szabadelvűség, hanem könnyelműség.

Igenis, a törvényhozót a nép szferetete vezesse – alkotásaiban. De okosnak is, higgadtan bölcsnek is kell lennie, hogy a nép szeretetétől meg ne felejtkezzék a – nemzetéről. Igenis, a magyar nemzetnek ezer éven át egyik fen tartó ereje volt az a liberális szeretet, hogy mindig nyitott ajtaja volt a – jövevények számára, akiket keblére ölelt, akiket bevett a *populus hungaricus* kötelékébe. *De mindig csak a jót, a dereket, a jelest.* Mindig kiválasztva a búzaszemet a pelyvából. Sohase könnyelműen, tömegesen, mindig csak *válogatva*.

Ez az igazság abban, amit Vázsonyi Vilmos a magyar nemzet nemes hagyományának méltán mond; de méltatlanul bánik e szép hagyománnyal, amikor vele akarja megokolni azt, hogy már nem ajtót, hanem kapukat vág az alkotmány sáncain, hogy tóduljon oda boldog-boldogtalan. Ne az arravaló, ne a jelesek, hanem csak sokan, mentül többen. Ezt ugyan már negyvennyolcban is megtehették volna, mert hiszen az általános szavazati jog már akkor is ismeretes volt. De

megvan Kossuth Lajosnak az a beszéde, amelyben tiltakozik e nekünk nem való intézmény ellen.

Ha azonban a magyarság nem is szorul arra, mint Vázsonyi a maga magyar voltára büszkén mondja, hogy előítéletekkel, kiváltságokkal, konok maradisággal és ostoba gyűlölettel tartsa fenn magát, azért világos, hogy minden törvény és intézmény célja az, hogy a nemzet fenlariását biztosítsa. És sok törvény, amelyben előítélet és gyűlölet nincsen, tévedései-vel és felületességével nem csekély veszedelmeket idézett fel egy-egy nemzet fennmaradására.

Az általános választójog nyilván tele van a nép szeretetével. Sehol a világon azonban – nevezetesen ott, ahol a parlamenteknek szuverén hatalma és hatásköre van – nem látjuk, hogy ez az intézmény a nemzetek erejét, tekintélyét, jövőjét munkálta vagy éppen séggel biztosította volna. Akár a franciát, akár az olaszt, akár az amerikai, sőt ma már az angolt is vesszük, mindenütt az bizonyult be, hogy az általános választójog alapjára épített parlamentben az egyetemes érdeken győznek a partikuláris érdekek, a nemzeten a néprétegelv és osztályok és ezek a parlamentek elvesztik *alkotó* erejük jelentékeny részét, ellenben félelmesen megnő *romboló* erejük. A nagy határozatok helyébe lépnek az apró megalkuvások, a törvényalkotás képessége helyébe a kormánybuktatás virtuozitása és meddő kedvtelése mint politikai cél.

Már most Vázsonyi Vilmos javaslata távol van ugyan attól, hogy általános és egyenlő választójogot adjon a népnek, de mindenféle furfangos mesterkedése s kautáléja mellett, melyekkel a mi viszonyainkra gyakorolható hatását és következményeit enyhíteni iparkodik, ha *valóban* nem is általános, *elvben*, az s így álarcban jelenik meg a fórumon, nem őszinte; tehát nem is méltó ahhoz a nagy fáradságos munkához se, amelyet szerzőjének adott és éppenséggel méltatlan a múlt századnak ama tradícióihoz, melyekre a választójogi miniszter úr hivatkozott s ama férfiak emlékéhez, akik a múlt század tradícióinak alkotó forrásai lettek: Deák Ferenc, Kossuth Lajos, Széchenyi István és társaik emlékéhez.

Karácsony

Budapest, 1917 dec. 24.

Köszöntjük a szenvedő emberiséget Jézus születése estéjén; köszöntünk a megpróbáltatások e véres napjaiban minden magyar embert széles e hazában a Béke szent estéjén. Ki merete volna hinni vagy hirdetni, hogy a hadüzenet napjától kezdve a negyedik karácsony-est is fegyverben és a harcmezőn találjon bennünket! Tele civilizációnk göggyével, humanisztikusnak s altruisztikusnak hirdetett korunk fenhéjazásával, azt hittük és hirdettük, hogy a szervezett nagy hadseregek mai korában, a közlekedés és szállítás eszközeinek tökéletessége mellett; a pusztító fegyverek csodaerejével és az európai államok anyagi és szellemi érdekössége mellett egy háború ebben a legcivilizáltabb világrészben és éppenséggel a legműveltebb nemzetek közt erkölcsi és anyagi lehetelenség, hogy hónapoknál tovább tartson. És immár negyedik éve gázolunk vérben, negyedik éve pusztítjuk ártatlan emberek városait, országait, negyedik éve romboljuk egymás és a magunk hitet, illúzióit, ideáljait és lelki nyugalmait.

Oh milyen karácsony-est! Van-e. aki nyugodt, aki boldog, aki hittel és reménnyel néz a jövőbe, van-e valaki a gyermekseregen kívül, amely ártatlanságában és tudatlanságában sugárzó boldogsággal köszönti a karácsonyfa alatt az ajándékos kis Jézust. Ellenben katonáink százezrei a téli idő viszontagságaival küzdve ott künn van a harcmezőn, szemben az ellenséggel, gyilkos kedvében mindenik, míg itthon egy órára felcsendül a pásztorok éneke: Dicsőség az égben Istennek, békesség a jólelkű embereknek!

Oh milyen karácsony-est itthon is. Oh mily fekete éjszaka, amelybe a karácsonyfa fénye reszketve hatol csak bele. Az özvegyek ezreinek és ezreinek fekete sokasága; az árváknak gyászos légiói; a búbaborult családok tömege; a feldúlt tűzhelyek rideg tanyákon; a csonkán, bénán, nyomorékon hazatérlek ármádiája és a gyötrelmes rabságban szenvedő és pusztuló hadifoglyok serege! A sóhaj, a fohász, mely ma elrebben az emberek ajkáról, mint iszonyú felhőtömeg

tódul fel az égre és eltakarja feketeségével a csillagokat.

És szóljunk-e azokról is, akik nem a harctéren védik a hazát s akik se mint özvegyek, se mint árvák, se mint szülők nem adták oda áldozatául a haza védelmére legkedvesebbjüket? Szóljunk a szenvedő milliók belső frontjáról, akik nem öldöklő csatákban vitézkednek, hanem a háború mindennapi sanyarúságaival állanak itthon szakadatlan, test- és lélekölő harcban: akiknek feje fő, szíve szakadoz a mindennapi gondtól, hogy hol vegyenek ruhát, élelmet, fűtőfát, hol vegyenek csak foltot a ruhájukra, hogyan szerezzenek csak cernát is, hogy a foltot fölraakassák? Hányszor látunk itt helyzeteket, melyek azt a valómást csikarják ki belőlünk, hogy talán könnyebb a fronton az ellenséggel szembeállni, mint itthon szüntelenül vergődni, a nap minden órájában és a hosszú éjszék álmatlanságában az élet ezernyi apró gondjai között. Nem díszesebb-e oroszánokkal verekedni, mint tehetetlenül fetrengeni férgek martalékául? Közhely már, hogy itthon megállani férfiasan a háború megpróbáltatásait nem kisebb vitézség, mint győzedelmeskedni fegyverrel a harctéren. De megálltuk és ünnepek fénye ragyog ránk ebből a valóságból.

Köszöntelek oh áldott karácsony este, amelyen a magyar nemzetről ezt a csodát mondhatom és elbeszélhetem a legújabb nemzedéknek, útravalóul a jövőre, a karácsonyfa illatos árnyékában.

Szomorúsággal és büszke örömmel telik meg a szívem e pillanatban. Bizonytalan, a nemzet egységét fenyegető átalakulások küszöbén állunk. Vezérállamférfiáinknak a történelem sohasem fogja megbocsátani, hogy a legvéresebb *külső* bizonytalanság végzetes napjaiban nem tudták a nemzetről elhárítani a belső bizonytalanság válságos, veszedelmes kísérletezését. Csak egy biztató sugár esik ránk e nehéz napokban: sók katasztrófális fordulattal teli történelmünk, amelynek tanúsága szerint ahányszor elestünk, mindenkor talpra tudtunk állani újra; s mikor el is temettek bennünket, feltörtük sírunkat és újra éltünk. Az a nemzet, amely a felgyújtott Európában emberül megállta helyét; mely-

nek katona fiai eddig száz vérfürdőben diadalmaszkodtak, s melynek többi fiaim itthon nem tudott úrrá lenni a háború ezer nyomorúsága: az a nemzet edzve van minden megpróbáltatás ellen.

Kezembe veszem íme a mai esti jelentéseket tartalmazó újságot, s abban is két diadal hírért olvasom. Jelentik a harctérről, hogy csapataink újra elfoglaltak az olasz harctéren két hegyi állást és beszállítottak hatezer foglyot. És olvasom egy másik hasábon, hogy egyik vezérpénztézetünk elnöke, *Lánczy Leó* a mai napon harmadfél milliós jótékony alapítványokat tett, nagyobbrészt a háború által közvetlenül sújtott áldozatok, különösen árvák javára. Ki tudja megmondani, e két nyert csata közül melyik fényesebb.

Olvassátok a szerény tudósítást,, mely a *Buda-pesti Hírlap* jelen számában a Klotild-szeretetház karácsonyi ünnepét beszéli el, és gyönyörködjete a nemes, önzetlen, ember- és hazaszeretet munkásaiban.

Üdv mindeneknek e nevezetes karácsony estéjén. Üdv legkiváltképpen azoknak a boldog gyermekek ez ünnepén, akiknek a szíve s a gondja a boldogtalan gyermekek, az árvák, a szegénység, az elhagyottság szomorú gyermekei felé fordul.

A karácsony, a béke, a szeretet szent ünnepe régen kilépett az egyházi ünnepek köréből s lett felekezeti különbség nélkül a cselekvő szeretet ünnepévé. Nincsen tisztább boldogság, mint boldoggá tenni a tiszta gyermekszíveket.

Üdv mindeneknek karácsony szent estéjén.

Ugyan kérem

Budapest, 1917 dec. 27.

Névtelen levelekre nem szoktunk válaszolni, de néha kap az ember levelet, amelyben érdekesebb az, ami benne van, mint az, hogy ki írta. Elvégre minden levél egy hang abból a koncertből, melyet közvéleménynek nevezünk. Azért, ha nem is felelünk minden levélre, olvasni elolvassuk valamennyit, ha aláírta, ha névtelenül küldte a szerzője.

Egy ily névtelen levél fekszik ma előttem, amelyben többek közt ez áll:

... Ugyan kérem, mit izélnek annyit azokkal a választási erőszakosságokkal, amelyeket állítólag a kormány közegei elkövettek. Hát Tisza kormánya jobb volt? Hát a Bánffy választását már elfelejtették? Miért ne lenne szabad a demokratáknak, ami szabad volt az arisztokratáknak és a dzsentrinek? Ugyan kérem! . . . stb.

Ez a kis kifakadás épp olyan igaz, mint amilyen erkölcstelen. Hozzá kell tennem, hogy a *Budapesti Hírlap* éppen nem sokat *izélt* a kormány visszaéléseivel. Elmondta egyik minapi számában egy választásról, hogy ezzel vádolja a kormány pártját a munkapárt, emezzel pedig a munkapárt a kormánypártot s hogy az alkotmányos mérkőzés vége alkalmasint petíció lesz. Ebben a dologban a mi álláspontunk régéa a nil admirari. Hosszú tapasztalásból tudjuk, hogy választásainkon csak az nem csal, nem veszteget, nem etet-itat, nem erőszakoskodik, akinek nem lehet. Ebben pártkülönbség nincsen. Én egy félszázadon, belül csak két ideális választást tudok: azt, amely – gondolom hatvanötben – a nagy Deák-párti többséget adta és azt, amely ebben az új században az első koalíció kezére bizta a nemzet ügyét. Minden választás, e kettőn kívül, a mi alkotmányos küzdelmeinkben kifejlődött praxis szerint, szellemében és eszközeivel folyt le. S minthogy más országokban is emberek választanak és nem vadállatok, azt tartom, annak tulajdonítható, hogy hasonló gyakorlat fejlődött ki minden alkotmányos nemzet életében. Látszóan tisztább és erkölcsösebb a választási eljárás olyan nemzeteknél, amelyeknek ajándékba kapott alkotmánya újabb keletű és elméleti készítmény, nem a politikai élet gyakorlati alkotása. Ilyen az osztrák, ilyen a német. A kettő között az a különbség, hogy az elmélet szerint megkonstruált alkotmányok a népeknek szemben a koronával csak korlátoltabb jogú törvényhozást adnak és az alkotmány maga nincsen úgy összenőve a nemzet lelki életével és anyagi érdekeivel, mint az ősi fejlődések, minők voltak különösen az angol és a magyar alkotmány.

Így a magyar alkotmányos választáshoz – a restaurációhoz és a követválasztáshoz – odakapcsolódott az egész országos, kormányzat, tehát minden érdek is, amelyet a közkormányzat bármely ágazata valamiképpen érint. A törvényhozás, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás sorsa dűlt el egy-egy választáson az ország egy-egy területére nézve és természetesen mind az egyének sorsa, akik e közszolgálatot ellátták. Élet-halálharc volt hát Magyarországon egy-egy választás. Mozgósítottak hozzá minden anyagi, erkölcsi és szellemi erőt: furfangot, csalást, erőszakot, vesztegetést.

Az idők változtak azóta; a rendi alkotmány helyébe jött a parlamenti kormányzat; a közfunkciók szétválasztanak, átalakítottak, megsokasodtak; de a visszaélések túléltek mindent. Valamelyest vesztek erejükből, korlátok közé szorultak, de a legújabb választásról szóló panaszok mutatják, hogy ki nem veszték. És ismerjük el, hogy választási visszaélés volta-képpen csak ott sincsen, ahol választás sincsen.

Ezért nem veszem én valami nagyon tragikusan a panaszokat e visszaélésekről. E panaszokban mindenkor egy-egy jó adag képmutatás van. Nekem pedig a képmutatás utálatosabb, mint a visszaélés. A visszaélés előttem erkölcsi botlás, a képmutatás az erkölcstelen lélek. Botolni botlik esetleg a legerkölcsebb ember is. Az erkölcstelen nem botlik, araiak természete, fegyvere, eszköze és célja az erkölcstelen eljárás minden téren.

Ugyan kérem, emlékezzünk vissza azokra a hadjáratokra, némelyikben magunk is részt vettünk, melyeket a mostani kormánypártok kis és nagy emberei viseltek a tisztátalan választások ellen. És most, a hatalom birtokában olyan mértékét alkalmazzák a hivatalos presszióknak, minőre a legöregebb mungók sem emlékeznek. Nem csúnya képmutatás ez? Azt kérde rá *levélíró*m, *hogy nem lenne szabad a demokratáknak, ami szabad volt a dzsentriknek?* Ugyan kérem! Tessék megfordítani a tételt: annak idején a legszilajabb kifejezésekkel bélyegezték meg a dzsentrik visszaélését a demokraták. Miért? Azért, hogy hatalomra kerülve, ugyanazt csinálják maguk is. Szerin-

íük nem lett volna szabad a dzsentrinek, de akkor miért legyen szabad most a demokratának?

Ez az álszenteskedés vonul végig a demokrata kormány uralmán. Vázsonyi Vilmos végigszónokolta az újságíróegyesületeket, hogy megvédelmezze a szabad sajtót Balogh Jenő javaslatai ellenében; még miniszter korában is eljött közénk szavalni, hogy azt kellett gondolnunk, csakugyan a szabadság aranykorszaka ereszkedik le reánk. S mióta Vázsonyival a demokraták parancsolnak, azóta mint a pusztító zápor hull reánk a tilalom, hogy erről se szabad, arról se szabad beszélni s ebben a pillanatban egyszerre négy kollégánk van az előleges cenzúra bilincsébe verve, ami Tiszáék alatt egyszer se volt így. Prottmann úr, valamikor főcenzor in Ofen-Pest, aki, mikor Vázsonyi Vilmos szónokolt, mondják a temetőcsőszök, megfordult a sírjában; most, mikor a szónoklatok után a tetteket látja, mosolyogva ismét visszafordul előbbi helyzetébe.

Mennyi panaszt és vádat hallottunk a minisztériumokra, mikor demokratáink még ellenzéken voltak: hogy ott dilettánsok, protekciósok vannak, akik nem dolgoznak, hanem henyélnek és kaszinóznak a hivatalos órák alatt. És mikor beüt a demokrata-uralom, ahelyett, hogy rendet csinálna, inkább új minisztériumot állít föl, melyek nagyobb részének már hivatalból nincsen semmi dolga. Kérem, nem képmutatás, ez?

És jönnek, hogy demokratizálni kell a nemzetet és egyre gyártják hozzá az új kegyelmes urakat, az új bárókat, az új udvari tanácsosokat és a miniszterek összevesznek azon, hogy melyiküket illeti az automobil és hogy kinek legyen a vasúton szalonkocsija. Ugyan kérem, demokrácia ez?

És udvari tanácsosok és kegyelmes uraik mennek gyűlésekre szavalni az egyenlőségről és a demokráciáról. Ezalatt azonban csak az általános választójogot értik. Miért? Mert a választójoggal se udvari, se titkos tanácsosságát, se semmijét nem kockáztatja. Az csak a magyar nemzet sorsát érinti, nem az udvari tanácsos urak sorsát.

Ugyan kérem, tisztelt névtelen levélíró uram, néz-

zen bele a blokk egyik újságjának minapi számába. Azt írta benne, hogy tiltakozik az ellen, hogy ez a rozsdavas-parlament olyan fontos kérdésben merjen határozni s merje az eljövendő népparlamentet bevégzett tények elé állítani, minő a katolikus autonómia. Ellenben ugyebár az szabad, kedves és kívánatos, hogy ez a rozsdavas-parlament törvényt alkosson az általános választójogról s megteremtse *bevégzett ténynek* magát a – népparlamentet. Ugyan kérem, miért? Egyszerűen azért, mert a katolikus autonómia vagy kilenic-tíz millió katolikus embert érdekel, a népparlament pedig egypár százezer munkásnak kell mindenáron. Ez a demokrata igazság, a demokrata logika, a demokrata egyenlőség: ami nekem kell, az jó; ami pedig neked jó, az nem kell. A katolikus autonómia megalkotására illetéktelen a rozsdavas-parlament, de az alkotmány alapjait megrengető általános választójog behozatalát elvárja tőle a demokrata blokk.

A választási visszaélés obstrakcióval, felforgatással büntetendő cselekmény, ha más követi el. Ha a demokrata kormány csinálja, akkor . . . *ugyan kérem!*

Hej, tisztelt névtelen levélíró uram, a magyar alkotmány történetében tudtommal csak egy ember volt, aki az erőszakkal, verekedéssel szerzett mandátumot visszautasította, de az Deák Ferenc volt. Demokrata se akadt még, aki a példáját követte volna. De olyan radikális demokratát tudok, akinek választási költségét a nem demokrata ellenpárt fedezte.

A cseh-szlovák hadsereg

Budapest, 1917 dec. 28.

Hírt adtunk tegnap a nyugati frontra verbuvált cseh-szlovák hadseregről. Már nem dandár, hanem egész hadsereg, melynek szervezéséről, vezényletéről, vezérletéről s ellátásáról a francia hivatalos lap értesíti a köztársaságot.

Nem igen vall a csehek alattomos és számító észére, hogy ezt a hadsereget a háború jelen stádiumában állítják fel. Mikor négy éve a hadüzenetek

megindultak s egymás után jött ránk orosz, francia, angol, majd olasz és a balkánbeli apróbb népek elbolondított társasága, sőt utóbb a japán mikádó és az amerikai Egyesült-Államok mikádója is: akkor könnyen hihette a világ, hogy ilyen néparadatai szemben a két középponti hatalom (melyhez csak utóbb csatlakozott a török meg a bolgár) nem lesz képes ellenállani és az antant fantasztikus hadiprogramja, amellyel mint pondróval fogta ki a béke vizéből együgyű szövetségeseit, hamarosan valóra válik. Hogy akkor a csehek is bekapják az antant horgára húzott legyet és megszervezték Ausztria belső ellenségét is a külsők segítségére, azt nem csodáljuk. Elvégre hihették is amit hirdettek, hogy nekik Európa fogja megcsinálni a független Csehországot. Ez ábrándért elárulták Ausztriát és császárluk. Összeköttetést tartottak fenn ellenségeivel még a háború elején is. Részen perbe fogták őket, egy részük elménkült. De éveken át folytatott politikai munkájuk megtermette gyümölcsét. A cseh ezredek megcsinálták a harctéren is azt, amit vezéreik a politika mezején: elárulták zászlójukat, cserben hagyták esküjüket és nyíltan vagy alattomosan a csata tüzében átpártoltak az ellenséghez.

Ezekből a cseh ezredek közül (a XL, XXVIII, XXXV., XXXVI, LXXXVIII-ből), amelyek részben vagy egészben átszöktek, megadták vagy elfogatták magukat: ezekből kerül ki a *csehszlovák* hadsereg. A szlovák ellen tiltakozunk. Nem mintha a Csehországban nevelt s elferdített lelkű tót fiukból nem kerülhetett volna ki egy csomó, amely beállt Massaryk úr hadseregébe; de ezek többé nem tót, ezek cseh fiúk. És ámbárhogy becstelenségnek tartjuk, nyílt csatában átszökni az ellenséghez és cserben hagyni zászlót, becsületet és bajtársat: meg tudjuk érteni a faji és nemzeti fanatizmusnak azt a fokát, amelyen ember ilyet elkövet. Nekem, akinek a magyar faj és magyar nemzet mindenkéfelett való, meg kell értenem azt, ha a cseh embernek a cseh faj és cseh nemzet mindenkéfelett való.

A csehek azonban a dualizmus keretében, melyet magyar államférfiak tettek az abszolutisztikus egysé-

ges Ausztria helyébe, egy félszáz év óta olyan politikai sikerekre teltek szert, amelyek szerencsére nem okosabbá tették, hanem inkább elvakították őket. Ahelyett, hogy tovább emelkedtek volna jólétben, befolyásban, számban és hatalomban s ezen az úton közelítsék meg ideáljaikat, elbízták magukat s ők, akik minden rendszert kiszolgálva, bevették magukat az osztrák bürokráciába; odamenekültek tömegesen az osztrák szoldateszka szárnyai alá és hasoncsuszlak be az udvari hivatalokba, akár mint dignitáriusok, akár mint lakajok: ezek, az osztrák abszolút törekvéseknek mindig kész szolgálói, a jólétben és evőben, melyhez a dualizmus alatt jutottak, nagyceh nemzeti aspirációkat szereztek egészen az ellenséggel való cimboraságig, a hazaárulásig, a hűtlenségig.

Az egyik kiszökött egyetemi professzoruk hadsereget szervez a francia fronton, a másik professzoruk: Benes Ede dr. könyvben dicsőíti az árulást és dicsekszik a hűtlenséggel Angliában s az ántánt többi vezérországában. Mert ott akar lenni mint hadviselő fél a békekötésen, nehogy megfelejtkezzék Európa a független Csehországról!

De jókor jönnek a könyvvel is, a cseh-szlovák hadsereggel is. A háború kezdetén még lehetett reményük. Ma ámitás és önámítás nélkül reményről az ellenfél táborában nem lehet szó. Ha majd békekötésre kerül a sor, ami reméljük most már mind közelebbre jó, az antantnak dolgot fog adni, hogy a maga bőrét megvédelmezze, hogy elbukott szerencsétlen áldozataiért valamit teliessen. De senkinek sem lesz a békeszerződés asztala körül beleszólása abba, hogy mit csináljon az osztrák császár az hű cseheivel.

A nagy próbák, a nagy veszedelmek után mindenki számot tarthat a maga jutalmára – hűsége, megbízhatósága, becsületesen végzett kötelessége mértékéig. A hűtlenséget nem *függetlenséggel* jutalmazzák. Az árulónak elég függetlenség, ha fel nem akasztották. Hogy a csehek az árulásukat ostobasággal is tetézték, az nem hódítja a világot melléjük. Mert tudhatták volna, hogy a nagy nemzetek, a királyok és császárok igen is hajlandók a kis nemzeteket eszközül kihasználni kecsegtetésekkel veszedelemre csábítani; de

soha, még egy, csábításaik folytán elbukott országot vagy nemzetet föl nem emeltek, meg nem mentettek, sőt ellenkezően, rendszeren megalkudtak a bőrére. Mért legyen a cseh oroszán bőre kivétel a világtörletet egyéb tanulságos példái közül?

Újévi beszéd

Budapest, 1918 január 1.

Kedves, barátaim, tisztelt kollégáim! Kóbor Tamás kollégánk azt hiszem igen sokaknak, ha nem is mindnyájunk szíve mélyéből, egy ott lappangó sötét gondolatot, sötét képet hozott felszínre, hogy elibénk rajzolja. Amíg ő beszélt, én láttam *ennek a borzasztó háborúnak a vértengerét, amelyen egy árva csónak lebeg elszánt legényekkel, akik végigmentek a viharokon és most talán törött kormányval és törött evezőrudakkal nem tudják, mi lesz velük, a csónakjukkal a vértengerben.* Ez Magyarország csónakja lenne. Igen nagyon megtisztelő volt rámnézve az ő beszédének a befejezése is, és azt a reményt merítem belőle, hogy az a gondolat, melyet ő a történelmi Magyarországról kifejtett, a viszonyok nyomása alatt beletalál minden magyar ember szívébe, azokéba is, akik ma az általa festett tévedéseknek áldozatai. Én részemről egy törvényt tartok: akármilyen kétségbeesett annak az úszó csónaknak a helyzete, én nem adom föl a magam reményét, nem adom föl a magam optimizmusát és dolgozni, *küzdeni fogok egészen addig, amíg én elveszek, de nem a csónak.* (Helyeslés.)

Én keresem a vigasztalást azzal szemben, amit kedves barátom olyan nagyon szépen és meghatóan mondott. Azt hiszem, csak egy úton találjuk meg: ha szemügyre vesszük ezt a háborút, és a tényezőit ketté választjuk. Mert azt hiszem, hogy mások az okok, amelyekért ez a háború folyik és mások a jelszavak és az ürügyek, amelyek alatt a háború folyik.

Azt mondják, az a céljuk, hogy a deszpotizmust, és a militarizmust letörjék, áldemokratizált népeket teremtsenek és demokratikus világot alapítsanak az öreg Európa helyébe. Úgy látom, hogy a demokrácia

a mozgó háborús filmen, amely előttünk elvonul, *csak az orosz vezérekben van meg komolyan és senki másban egész Európában.* Lenin és Trocki – ez a két ember nekem imponál, de – és most beleképzelem magam, az orosz ember természetébe – a kezükön az orosz birodalom egysége széthull.

Tisztelt uraim, egy nagy demokrácia van Amerikában és roppant tanulságos Oroszországot és Amerikát egymással szembeállítani. Oroszország a régi sablonok szerint keletkezett, itt a primus inter pares elv alapján foglaltak és hódítottak, így támadt a nagy birodalma s a Rurikok így emelkedtek trónra. Amerika ennek a megfordítóitja. Itt csoportok és népek a szabadság nevében alakultak, önrendelkezéssel, demokráciával és tömörültek önelhatározásuk szerint, meggyőződésük szerint közös védelemre, közös munkára és így alakult az amerikai Egyesült Államok. Most nézzük meg, mi következik ezekből. Oroszországban a cár, a nagy hódító és birodalomalkotó hatalom, odáig juttatta az országot, hogy széthullott elemeire. Viszont Amerika népei szabadságban egyesültek, nagy birodalmat alkottak és hová jutottak? *Oda, hogy ma az elnökük olyan deszpota, mint valaha csak akármelyik cár volt.* Így lesz a cárizmusból demokrácia és a demokráciából cárizmus, deszpotizmus.

Mi ennek az értelme a világra nézve? Én nem hiszek ebben a demokráciában. Az állítólagos háborús cél: a népek önrendelkezési joga, a kis népek megvédelmezése, a szabadság, a demokrácia és a többi: ezek ennek a háborúnak a jelszavai, ezek azok a zászlócskák, amelyeket a szemünk előtt lengetnek, s van számos naiv, jóhiszemű, idealista ember, aki hisz ezeknek a gyönyörű zászlócskáknak s megy velük. De mi hozta létre a háborút és miért folyt ez a háború? Nem azért, hogy Magyarország demokratikus legyen, hogy én szabad, független legyek, hogy egyenlőség legyen akárhol a világon. Ennél kisebb gondja is nagyobb Angliának, amely nagyszerű alkotmányos, parlamentáris ország volt a háború előtt s a háborúért tönkretette a maga alkotmányát és minden garanciáját eldobta magától.

Anglia a maga angol-szász fajával több mint

háromszáz év óta bírja a világalalmat, ellenben a germán faj, természeténél fogva mindig partikularisztikus volt, és több birodalomra szakadva, lassan, biztosan fejlődött, és mióta az egységet megtalálta, csodálatos expanzív erővel bír. Németország lassankint elkezdett világpolitikát csinálni és ekkor Anglia észrevette azt, hogy itt van az ő veszedelme és ennek elhárítására, ennek leküzdésére küzdött és dolgozott VII. Edvárd tizenöt éven keresztül Európában mindenütt, mindenkinek ígérve valamit, a franciának Elzászt, az oroszoknak Konstantinápolyt, a szerbnek Délmagyarországot, az oláhoknak Erdélyt, az olaszoknak Triesztet és Trentinót. Ezért esztendők óta fejünk fölött lógott a háború Damokles-kardja. És amikor egy pisztolylövés elvágta a hajszálat s megindult a nagy háború: nem a demokrácia kérdésének, nem a népek szabadságának, hanem annak a kérdésnek kellett eldőlnie, hogy az *angolszász vagy a német tiporja-e le a másikat*. És azt hiszem, hogy ez a kérdés ebben a háborúban nem is fog végleg eldőlni, mert nem dőlhet el az érdekelt felek óriás erejénél, tömegénél, hatalmánál és ambíciójánál fogva. Ez csak a kezdése annak a nagy kérdésnek, hogy kié legyen Kisázsia, kié legyen India, ki tartsa a markában a világkereskedelmet és kié legyen Gibraltár és Egyiptom. Mi a versengő hatalmak mellett fogunk úszkálni, mert *mi a saját léhaságunk, könnyelműségünk, felületességünk folytán lecsúsztunk arról a magaslatról, ahol a háború elején voltunk*. De ez csak epizód és ez a mi ambíciókat és jussunkat a világhoz nem fogja tángálni, csak nehezebbé teszi életünket, mert azoknak, akiknek eddig ránk szüksége volt, azoknak még nagyobb szüksége lesz ezentúl reánk. Németországnak is az lesz az érdeke és az lesz a célja, hogy erős Magyarország alakuljon. Erős Magyarország s Bulgária és Törökország nélkül Németország céljait el nem érheti és ezek a célok oly nagyok, hogy egy háborúban nem lehet eldönteni és ezért következik ötven év múlva egy új háború s ott is verekedni fogunk és akkor fogjuk kiverekedni igazi életünket.

Sajnos, én ezt bajosan fogom látni. Én csak mint Mózes állok itten, aki nézi az ígéretföldjét az erős, egy-

séges Magyarországot, de sajnos, oda be nem mehet. De kijelentem önöknek, hogy az ígéretföldje egy reális valóság, az nem az én ábrándom, az nem álom, nem ködkép, hanem valóság, amely vaskövetkezetességgel el fog jönni. Ebben bizhatunk mindnyájan szent hittel, amíg olyan beszédeket mondanák itt fiatal újságírók, mint Kóbor Tamás és más fiatal újságírók őt megtapsolják. Az Isten áldja meg önöket, uraim. (Hosszantartó lelkes éljenzés és taps.)

Az új esztendő

Budapest, 1918 jan. 2.

Az új esztendő első napja politikailag is, társadalmilag is csendesebben folyt le, mint máskor szokott. Az ember önkénytelenül arra a gondolatra jut, hogy íme, milyen szép az, ha az országnak lármás elemei kezébe kerül a hatalom. Akik máskor népgyűléseken, utcán és ahol alkalom kínálkozik rá, lármásan szoktak tüntetni és nagy lelkesedéssel szidják a – hatalmat, túlkapásait, visszaéléseit és erőszakosságait, azok most maguk csinálják mindezt és a Szilveszter-est békés óráiban élvezik a hatalom édességeit. Ezek a pártok, amelyek míg nem lehetett, minden hónapban kétszer-háromszor is vállalkoztak arra, hogy megmenetik a hazát, most nyugodtan nézik, hogy nullázták ki kereskedelmünket a megnyílt orosz forgalom konjunktúráinak kihasználásából; hogy ígéri el Ausztriának egy tapasztalatlan, kezdő államtitkár a nyersanyag behozatalának felosztását Magyarország rovására; hogy csinálják meg nálunk nélkül a béke alapjait Breszt-Litovszkban és a többi. A mi egyesült pártjainknak nincsen nagyobb gondjuk, mint hogy milyen programra kapnak legfelsőbb engedelmet Bécsből, hogy aztán annak alapján új pártot toborozhassanak a saját kebelükből és megmaradhassanak a hatalom további édes birtokában. Újévkor nem illik ugyan mást, mint b. u. é. k.-kal gratulálni, s ezt egyenként szívesen megadjuk ugyan minden pártnak, minden pártvezérnek és minden miniszternek, de ha megkérdezzük bennünket, azt is megmondjuk,

hogy felületesebben, léhábban és silányabbul még alig kormányozták ezt az országot, mint mostanában egynémely minisztériumban. Persze, ha nem kérdeznek meg bennünket, akkor nem mondjuk meg, ámbár igaznak igaz marad akkor is.

Az új esztendő első napjának csendessége attól is van, hogy ezúttal elmaradtak az újévi üdvözlések. A munkapárt programja tudvalevően ez idő szerint az, hogy mindent megszavaz mint ellenzék is a kormánynak, amire a rendes kormányzásnak és a háború érdekeinek szüksége van. E pártnak tehát nem lehet sürgős vagy olyan mondanivalója ebben a pillanatban, amiért érdemes lenne vezérének ünnepi vakációját megszakítani. Ámde, hogy a kormánypárt-egyveleg hallgat ebben az órában, az súlyos. Hetek óta vajúdnak, értekeznek, tanácskoznak és alkalmasint intrikálnak e pártok *legjobbjai*, hogy megalkudjanak valami programban és megalakítsanak egy egységes kormánypártot. S most azt kell olvasnunk az újságokban, hogy a miniszterelnök, minek után jól kitanácskozta magát Vázsonyi Vilmossal és Andrássyval, fölment Bécsbe, hogy ő felségét is megnyerje az új pártnak.

Oly szokatlan ujtás, hogy pártvezérek a királytól kérjenek programot, hogy kételkednünk kell a híresztelés hitelességében. Más lesz itt a dologban.

Vagy harminc-harmincöt éve lehetett, hogy egy első előadás végére értünk a Nemzeti Színházban. A közönség kifelé tódult s a sereghajtók közt volt az öreg *D.*, a Pester Lloydnak akkori kritikusa, aki szerette nagyon az igazságot, mint kritikus is, mint ember is, azért adott is mindenkinek belőle és így nagy gonddal járt kritikai mestersége, ha valahogy nem nagyon szuperált az új darab. Most is lehorgasztott fejjel bandukolt a publikum nyomában kifelé. Mellettem állt akkor fiatalságánaki pezsgő elmés-ségében és szemében felkelő napjának ragyogásával a fiatal *D.* és így szólt, hozzám hajolva: Nézd csak az öreget. Az is szeretné ám most tudni, hogy tetszett – neki a darab.

Nézem, nézem ezt az érdekes, természetes Wekerlét Bécsbe menni. Bécsből jönni, Andrássytól Vá-

zsonyihoz, Vázsonyitól Károlyihoz, Ponciustól Pilátushoz szaladgálni s azt gondolom magamban: ez is nagyon szeretné ám tudni, hogy mi legyen az ő egy-séges pártjának a – programja. Mert ha tudná, hát el is mondhatta volna egy szép szokásos újévi beszédben. Én pedig azt szeretném tudni, hogy vajjon hogyan tetszik neki a kompánia, amelybe belekeveredett.

Az Otthon újsztendeje

Budapest, 1918 jan. 2.

Az Otthonban Szilveszter estéjén elhangzott beszédek, melyeket újévi számunk bőven ismertetett, abban a tisztességben részesültek, hogy a szabadkőművesség közlönye, a Világ, külön cikkben foglalkozik velök. Mintha csak az a két beszéd volna, amelynek ez évforduló alkalmával politikai jelentősége lett volna. A nagy tisztességben azonban nincsen sok köszönet. Kollégánk cikkírója nem adott ki semmit a két beszédből, ellenben értelmét úgy írta át cikkében, hogy, ha pénzzel próbált volna meg ilyen manipulációt, ma aligha törvény elé nem kerül! volna – hamisításért.

Kóbor Tamás kollégánk, a legtiszteletreméltóbb magyarok és a legszellemelesebb újságírók egyike, igenis azt mondta, hogy Magyarország elveszti esetleg területének és lakosságának majdnem felét, ha ugyan nem többet, ha a népek önrendelkezési jogát oly értelemben juttatjuk érvényre, ahogy az úgynevezett demoknata békeföltételekben foglaltatnak. Ez természetesen nem így van benne a bírálónk által kiszakítva közölt mondatban, de így volt benne a mondat előzményeiben, Kóbor Tamás egész beszédében.

Már most a Világ cikke azt olvassa ki ebből a mondatból, hogy Kóbor Tamás szerint ebből az országból kikívánkozik a lakosság fele; hogy itt az állampolgárok nem érzik jól magukat; utálják, gyűlölik Magyarországot, s őket csak brutális kényszer, az ököl s erőszak tartja itt.

Ezt a Világ pártfogoltjai, az egész antant hirdette csakugyan rólunk a háború előlit és alatt; mindent el is követett gaz ágensei által azért, hogy így legyen és erre építette azit a vakmerő tervét és reményét, hogy Magyarországon az első orosz lökés után megbomlik a rend, nemzetiségeink sorban föllázadnak és Magyarország elveszti ezzel értékes katonai erejét és Ausztriával együtt széthull elemeire.

A háború e tekintetben másról győzte meg ellenségeinket. Kiderült, hogy sem a külföldi, sem a belső izgatók nem voltak képesek nemzetiségeink, tömegének hazafiságát, természetes hűségét és ragaszkodását a magyar nemzethez megrontani sőt csak meg is lazítani. Tót és oláh mind nemzetiszínű szalaggal díszítette süvegét és háromszínű zászlónkkal vonult a táborba s együtt verekedett a magyarral minden ellenségünk ellen.

Ha azonban a radikális választójoggal és demokratikus önrendelkezéssel kiadjuk ezt az eddig hű tömeget a Gogák és társaik kezébe, akik ma egypár százan, sőt tán ezrivel részint kivonultak, részint kiszöktek ellenségeink táborába és tótjainkra rászabadítjuk a cseheket és fölbérelt embereiket: akkor félelmes valósággá lehet egypár rövid esztendő múlva Kóbor Tamás sötét aggodalma. De nem azért, mert „gyűlölik és utálják Magyarországot”, hanem mert semmi sem könnyebb, mint megrészegíteni lelkiismeretlen kecségtetésekkel a tudatlan sokaságot és éltetései elleni kalandokba s vállalkozásokba belelovalni.

Mily csodaszépen mondja a Világ cikkírója, hogy „a demokrácia a békét kínálja, a nemzetek testvériségét, a leszerelést, megértő együttélést kifelé és a polgárok testvéri együttélését befelé.” Igazán ideális állapot lenne, ha országokat és népeket kormányozni annyi volna, mint újságcikket írni és frázisokat esztergályozni. Hogy a demokrácia mit kínál: annak ragyogó példáját mutatja ma Oroszország állapota. Mert az az igazi demokrácia, mely ma ott van és uralkodik és nekünk a demokratikus békét kínálja a népek önrendelkezésével: az csakugyan nincsen az egész világon. Az eredmény pedig az, hogy Finn-

ország máris elszakadt, Szibéria lázong, Észtland, Kurland, Livland proklamálta elszakadó szándékát, Ukrania pedig éppenséggel már háborúban van az anyaországgal. Igen, más volna, ha mindezek a népek, tartományok és országok az autokrata zsarnok cárizmustól akarnának szabadulni; de nem, ők a demokrata köztársaság kötelékéből akarnak kiszakadni. A demokrata ömlendelésben hull szét az orosz birodalom. A liberális Miljukov nem akarta a békét; a demokrata Kerenszki is meg akart maradni az antant katonai szolgálatában; a bolyseviki Lenin és Trocki békét kínál kifelé, de hadat kénytelen viselné befelé. *Ez az a testvériség, megértő egyetértés kifelé és a polgárok testvéri együttélése beleié.* amiről a Világ cikke mint a demokrácia várható ajándékairól ábrándozik, amit azonban a demokrácia az agonizáló testü orosz birodalomban megvalósított.

(Itt vagy tíz sort a cenzúra törölt.)

És azután jön Rákosi Jenő beszéde. Rákosi Jenő is a békétől, mely a mai világhelyzetben létrejön, országunk és nemzetünk jövőjét félti. Nem merték ugyan, a Világ cikke szerint, az Otthon szónokai kimondani, hogy e szerint a magyar érdekek a háború folytatását kívánnak, de, úgymond, „Rákosi Jenő megvigasztalt bennünket azzal, hogy ötven esztendő múlva újra háborút kezd Németország világhatalmi céljaiért” és mi magyarok igazi életünket akkor fogjuk kiverelkedni.

Konstatálnom kell, hogy ehhez Rákosi Jenő még csak hasonlót sem mondott. Mondotta, hogy a békekötés méltán tölti el aggodalommal Kóbor Tamást, mert Magyarország arról a magasságról, tekintélyről és befolyásról, mellyel a háború első felében bírt, sajnos, erősen lecsúszott. De, mondotta, ez nem is értünk vagy miattunk folyó háború. Mi csak egy melléktényezője vagyunk. Anglia világhatalma uralkodott a föld kerekiségén. Németország pedig saját belső expanzív erejével, nemzeti munkájával kezdett oly pozíciót elfoglalni, amely kényelmetlen volt Angliának. Hogy a németnek e félelmes megnövekedését letörje, ezért készítette elő Anglia hosszú kézzel

ezt a háborút. Ez a háború tehát az angol-szász faj és a germán faj mérkőzése. Míg ez a kérdés el nem dül, addig nincsen biztos béke. A többi Európa e mellett csak segítő, ki az egyik, ki a másik részén. Anglia küzd (birtokon belül) viláгурalma biztosításáért; Németország, mely a béke fegyvereivel emelkedett fel odáig, hogy félelmes lett az angol viláгурalomra nézve, küzd azért a szent jogáért, hogy békés fejlődését magának továbbra is biztosítsa.

Ha ma oly békét kötnek, amely e két hatalomnak lénye, jelleme, érdeke és érzelmei természetében rejlő konfliktust meg nem oldja: ötven év múlva újra kitör a háború. És nekünk, mint az égő házak szomszédjainak, akkor is ott kell lennünk, mert a házuk leég akkor is, ha megtagadjuk részvételünket, és ott is leszünk, és amit ma nem tudunk esetleg jusunkból kivívni magunknak, kivívjuk akkor. Ezt beszélte Rákosi Jenő és ezt se lehet félreérteni, ezt is csak félre lehet magyarázni.

De hál mindez csak polémia, csak toll-harc. Itt van az élet, itt van a próba. Ha ti aulanosok úgy csepegték a békeszeretettől, tessék kiállani Lloyd-Georgenak, Pichonnak, Poincarénak, Sonnínónak és Purjesz barátunknak, a Világ szerkesztőjének: holnapután lejár az antantnak adott terminus. A középonti hatalmak körülbelül már megegyeztek az orosz-szal a demokratikus békében: ha Angliának, Franciaországnak és a többi cinkosaiknak, meg a Világnak igazán a béke kell és igazán a demokrácia és igazán az igazság és nem a zsákmány, a viláгурalom és az országos hatalom: megvan rá a mód. meg lehet két héten belül kötni a demokratikus békét. Ha pedig holnapután az antant hazug s szemforgató ürügyel el fogja utasítani magától a békét: akkor papolatok békéről, testvériségről, önrendelkezésről, népuuralomról és egyéb demokráciáról a bolondoknak. Azok talán elhiszik, amit erről a témáról még mondani mertek.

Breszt-Litovszk

Budapest, 1918 Jan. 4.

Ma kellett újra fölvenni a béketárgyalásokat Breszt-Litovszkban s ma érkezett Berlinből a hír, hogy a tárgyalást megszakították, mert az orosz megbízottak oly követelésekkel állottak elő, melyeket Németország nem teljesíthet.

Itt persze a féltékeny emberek siettek erre megijedni. Szerencsére jött hamarosan a helyreigazítás, hogy a szerény rémhír a német kancellár nyilatkozatának félreértéséből született. Egyelőre csak arról van szó, hogy *az oroszok abbeli kívánságát utasították el a középponti hatalmak, hogy a tárgyalásokat vigyék ki Breszt-Litovszkból valamely semleges városba.* Elutasították ez előterjesztést, mert nem akarnák az ügyüket annak a huzavonának kitenni, hogy most még arról kezdjenek tárgyalni, hogy mely országba s mely városba költözzenek. Ez oly halogatás lenne, amely semmi kívánatos érdeknek hasznára nem lehetne.

Ezt konstatálván, szemébe nézhetünk annak is, hogy mi jelentősége van ennek az epizódnak.

Mindenekfölött mondjuk ki, hogy ha valósággal meg is történt volna a szakítás, akkor se lett volna komoly okunk a nagyobb ijedségre.

Nem kellems dolog természetesen illúziókról lemondani. Ha valamiképp nem is remélhettük, hogy az általános béke szülessék meg a bresztlitovszki diplomaták jászlában, mégis abban reménykedtünk, hogy megszülethetik benne a külön orosz béke. A szakítás persze ezt az illúziót vagy reményt temette volna el. Azonban mit jelentene ez is? Legjobban fejezi ki az erre való választ tán ez a mondat: az orosz ideiglenes forradalom békét nem *akar* kötni, háborút pedig nem *tud* folytatni. Így megtartja magának esetleg az antant-hatalmak kétes értékű kegyét, ellenben elveszti azt a nagy erkölcsi és politikai «rőt», amely a középpontiakkal való barátságban és békében rejlenek különösen arra, hogy zavaros és

bizonytalan helyzetükből valamely konszolidáltabb állapotba segítsék ujszülött köztársaságukat.

Ezért, azt tartjuk, egy ilyen szakításra csakis az antantosok erős nyomása bírhatná. Mert hiszen tudjuk, ha fegyverrel, vérük omlásával kellett csatát nyerni, akkor – a harcéri helyzet mutatja, – kevés szerencse kísérte antanturaimékat. Ha ellenben ravaszsággal, ámítással, intrikával, vesztegetéssel és erőszakkal csatáztak: ott mindig nagy sikere volt fegyverüknek. Hogy a bresztlitovszki tárgyalás sikere ellen is nagy buzgalommal mozgósították a fegyvernemeket, azt sok mindenféle jel bizonyítja. Elsősorban a stokholmi tanyák műsemleges szocialistáinak újra való mozgolódása. A híres Branting, akiit már az első stokholmi vásár alkalmával is azzal gyanúsítottak, hogy az antant zsoldjában van, ma telelármázza a nemzetközi elvtársakat a különbéke ellen. Brantingnak és társainak nem elég, ha nyolcvan- vagy százmillió ember jut a béke birtokába. Ha mind a négyszázmillió nem bírja, inkább senki, mondja ő, mert ugylátszik neki is több haszna van a háborúból, mint a békéből. Meg kell gondolni, hogy a hadihelyzet ebből a szempontból úgy fest, hogy a háborús front éhben a pillanatban *ezerkilencszáz* kilométer, a fegyverszünetes front pedig *kétezernyolcszáz* kilométer. A jó világboldogító stokholmi szocialistavezér és békebarát társai megtagadnák a békét kélharmadrész területtől, egyharmadrész területrészt kedvéért. Ez az igazi, őszinte, szociális gondolkodás. Két embert agyonütni, mert a harmadikon nem tud segíteni.

Remélnünk kell, hogy az orosz forradalmi vezetők nem kerülnek a hálóba, amelyet rajok kivetett az antant halásza Stokholmban. Reméljük, nem kockáztatták eddigi munkájuk további sikerét azzal, hogy mások érdekében cserben hagyják a saját népük békéjét. Oroszországban ma nem lehet győzni, csak a béke fehér zászlaja alatt. Aki más zászlót tűz az ország palotája ormára, nem tud ugyan harcolni a fronton, de fölgyújtja rettentő mértékekre az orosz – polgárháborút.

Órjöngés

Budapest. 1918 Jan. 7.

Lloyd George beszédet mondott a munkásság küldöttségének a hadicélokról. Sorba vett minden kérdést, országot, nemzetet, fajt és tartományt, s azzal kezdte beszédét, hogy csak a legtisztább, legnagyobb és legigazságosabb dologért történhetnék helyesen, hogy ez a háború kinyújtassék csak egyetlen egy nappal is. És Lloyd George. feleletképpen úgyszólván a bresztltovszki fölhívásra, elmondja, miért kívánja ő nem egy nappal, hanem esetleg egy évvel vagy akár többel is tovább folytatni az öldöklést. Elmondja föltételeit, melyekért hajlandó békét kötni. Ez a föltétel oly számos, oly súlyos és oly szemtelen, hogy aggódnunk kell az angol státusférfiú ép eszéért. Szedjük össze röviden e föltételeket:

Németországot nem akarja összetörni, de elveszi tőle Elzászt és Lotaringiát, Pózent és a gyarmatait, követeli az elfoglalt területek kiürítését és kárpótlását; Belgium helyreállítását és kártalanítását is. Nem kívánja Ausztriát és Magyarországot föloszlatni, de követeli demokratizálását és népeinek faji önrendelkezését. Természetesen Oláhország, Szerbia és Montenegró helyreállítását és kártalanításukat. Követeli Olaszország, Oláhország és Szerbia számára az általa igényelt területeket. Törökországnak meghagyja Konstantinápolyt fővárosául, de kiköti a Dardanellákon s egyéb tengerszorosokon a nemzetközi forgalom szabadságát. Követeli Mezopotámia, Örményország és egyéb keleti s kisázsiai tartományok részére az önrendelkezés jogát (ezt a kongónégerék számára is követeli) és így tovább.

Ellenben nem köveleli sem Írország számára, sem Egyiptom, India népei, sem az eltiprott délafrikai búr köztársaságok számára sem a szabadságot, sem a demokráciát, sem az önrendelkezést. Nagylelkűen ad minden országnak és minden népnek nagyszerű ajándékokat – máséból. A magáéból, az általa láncon

tartott népek számára újra csak lánca van, irtalmatlan.

Ha le volnánk tiporva, ha területeink angol kezén volnának, ha a harcmezőn megverték, megkergettek, végképp legyőztek volna bennünket, akkor se jöhetne Lloyd George vakmerőbb, sértőbb és lealázóbb követelésekkel. Az oroszok arra invitálják őt, hogy jöjjön méltányos, megegyezéssel békét kötni. Erre felel az angol úr legújabb beszédében. És kitér a szíve belsejére; elmondja legtitkosabb vágyait, melyekért harcba ment, melyekért a legrettegőbb fegyvert mozgósították: *Európa közepe kiéheztetését*. És bemázolja becsstelen hadicéljait igazi angol képzetekkel: demokráciával, önrendelkezéssel, örök békével és egyéb hangzatos jelszavakkal, amelyeknek valamennyinek ellenkezőjére alapította világuralmát, amelynek biztosításáért tervezte ezt a háborút. Aki előtt eddig nem volt világos, hogy mi az oka, mi a célja és mik az eszközei ennek a háborúnak, az most ebből a beszédből láthatja. Nem Belgium, nem Szerbia, nem Oláhország, nem Elzász-Lolaringia. Melyik angol volna olyan bolond és nagylelkű, hogy ezekért alkotmányos szabadságát oda dobja áldozatul? Ezek mind eszközök. Mindezek becsalattak az angol politika kelepccéjébe. Mind elkapták a horogra fűzött csalétket és ki félig, ki egészen tönkre ment. De ez Angliának nem elég. Nem amazokért ontja ő a vérét, ezek ontották ő érette. És még mindig távol a cél. De Lloyd George hirdeti a vakmerő vabank-játékot. Nem tudott tönkre tenni bennünket pénzével, nem tudott diplomáciájával, nem tudott eszközei a kisépek fegyverével és kiontott vérével; tehát most, mikor az ő vére és pénze is már fogytán van, mozgósítja céljai mellett a demokráciát, az önrendelkezést, idealisták, ideológok és népbolondítók fanatizmusát, mint utolsó fegyvert. Mert most is azt követeli, amit első nap: menjünk tönkre, bomoljunk föl, tegyük le a fegyvert, adjuk oda tartományainkat, históriánkat, területi épségünket, jogainkat, ezeréves szerzeményeinket, mindenünket.

Egyszer már volt ilyen eset a világtörténetben, de hhez képest csak miniatűr arányban. A spártaiak

állottak szemben az ellenséggel, amely fölszólította őket, hogy adják át fegyverüket.

– Gyere ide, felelték a spártaiak, gyere ide és – *vedd el.*

Hát mért nem jön Lloyd George úr? Mért nem jön s mért nem szedi el, amit követel? Azért, mert ahhoz nem szónoklat kell, hanem diadal és *igazság*. Aki pedig az angol miniszter úr legújabb beszéde után is még a minden áron való békét sürgeti, az fogjon egy arany tálcát, tegye rá gúzsba kötve a hazáját és tálalja föl Lloyd George úrnak. Az angol nem fogja éppen megenni, de föl fogja trancsérozni és oda fogja vetni darabonkint ebei elé, amelyeket ránk uszított, amelyeket azonban mi már elkorbácsoltunk a területünkről.

A katonai vívmányok

Budapest, 1918 jan. 9.

Mióta a pártprogramokkal s pártalakító törekvésekkel kapcsolatosan a hadsereg reformja s a régi magyar követelések szellemében ez a kérdés a nyilvános megvitatás tárgya lett, azóta a bécsi lapok egyhangú kórusa vitézül szembeszállt a megoldásra megérett magyar aspirációkkal. Sőt egyes bécsi portyázók Berlinig elkalandoznak, hogy a régi akadályok újabb összehordásával megakasztani próbálják a végre helyes mederbe jutott ügyet. Ellenben nekünk magyaroknak a cenzúra állja utunkat abban, hogy a támadásokkal szemben jogunkat megvédelmezhessük. Azt tartom, ha nem is vonom kétségbe a cenzúra jó szándékait, ez az állásfoglalása semmi haszonnal nem kecsgethet bennünket. Bécs hadjárata egyfelül szabadon gázol rajtunk, mi pedig némaságra lévén kárhóztatva, csak elkeseredést szül bennünk a kétféle mérték: a bécsi cenzúráé és a mienké, ellenben meg nem akadályozhatja a gyümölcs lehullását, ha megérett.

Más baja is van a dolognak. Emlegetni szabad az úgynevezett kilátásba helyezett vívmányokat, de érde mileg – legalább nekünk – nem szabad tárgyalni, így a pártlapok pártcélokra aknázzák ki a dolgot. Nem

azért verekednek, hogy kívánságunk beteljesedjék, hanem a körül, hogy kié a vívmány érdeme. Pedig bizony mondom, senkié, hanem csak a magyar honvédségé, az verekedte ki magának ebben a háborúban víztéségével és hűségével. A politikusok nem tudták ki-verekegni a legádázabb harccal se, amelybe az első koalíció idejében a nemzetet belevittük. Az, hogy Tisza István ellenezte volna akár akkor, akár most: nem egyéb rosszhiszemű pártrágalomnál. Tisza István grófnak tudtommal mindig az volt az álláspontja, amelyet, mint a lapokban olvastam, tegnapelőtt is kinyilatkoztatott pártja körében, hogy ezt a kérdést nem tanácsos erőszakolni, ez magától megéri s ha megérett, magától hull a nemzet ölébe és nem a kormányok ölébe, mint Vázsonyi Vilmos egy mai nyilatkozatában hiszi. Ezt bizonyította meg annak idején azzal is, hogy az első koalíció idejében teljesen félre állt, nehogy bármiképp is útjába állani lássék annak, hogy ama koalíció megvalósíthatassa, a miért harcba ment. Tisza István gróf fölfogásában benne van az, hogy e tekintetben a jog kérdése nem kétséges, a dolognak csak gyakorlati akadályai vannak. Ezeket ő apránként akarta elhárítani (kilences bizottság), a koalíció egyszerre próbálta ledönteni.

Most, ha minden illetékes tényező előtt nem is (a mit a bécsi sa j lohad járat bizonyít), de a *legilletékesebb* tényezők előtt ez akadályok összeomlottak, vagy legalább is elvesztették komoly jellegüket. És ezzel a kérdés maga ki is lépett a *nemzeti vívmányok* fogalmi köréből és mint a *hadsereg reformja* kéri a hozzáértők figyelmét.

Nem megyünk bele mostanában a kérdés érdemleges tárgyalásába, mert az ilyen tárgyalást könnyen veszedelmesnek nézhetnék a hadiérdekre nézve. Csak egy pontot emiitünk meg, a legparádésabb vesszőparipát, melyen a bécsi támadások lovagolnak: a hadsereg veszélyez lelett egységét és vele harcképessége veszedelmét.

Hogy erről ma még valaki komoly képpel beszéljen, ahhoz csakugyan gyermeki ártatlanság kell. Ma, mikor minden front valóságos bábélje a népgyűlékeknek és a seregek vezérleti s vezényleti nyel-

vének, ma igazán megrögzöttség kell hozzá, a nyelvben keresni az egységet. Ne is beszéljünk a nyugati ellenséges frontról, ahol az angolokkal, franciákkal vegyesen harcolnak portugálok, oroszok, cseh-tót dandárok és az exotikus népek sokszínű ezredei; csak nézzük a mi frontunkat, ahol német és osztrák és magyar rendszer katonasággal vegyesen verekszdik magyar honvéd, horvát honvéd, bolgár sereg és török nép.

A háborúelőtti argumentumok helye a lomtár. Most a háború sikereivel és balsikereivel, a háború soknemű tapasztalataival kell kirukkolni, ha e kérdésekhez hozzá fogunk nyúlni. Ez a háború nem csak országokat és népeket fog átalakítani, hanem átalakítja elsősorban a hadsereget, hogy mentül képesebbek legyenek azoknak a föladatoknak megfelelni, melyekkel meg kellett birkózniook a jelen háborúban s melyek fokozatosabb teljesítőképességet fognak tőlük követelni a jövő háborúban.

Felhők Breszt-Litovszkban

Budapest, 1918 jan. 10.

A világ reménykedve néz Breszt-Litovszk felé és várja onnan a békegalambok röptét; de a galambok nem tudnak felszállani. Ehelyett a középeurópai diplomaták, akik ott tárgyalnak, oly éles akcentusokat hallatnak, hogy azt hiszi az ember, vércsék és nem galambok repkednek Breszt-Litovszk körül.

Komor felhőkbe boruk az ég a béketanácskozások felett. A német vezérpolitikusok megsokallották azokat a becsmérlő és ünneprontó közleményeket, melyek orosz félhivatalos vignyetta alatt a napokban bejárták a világot azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy konkolyt hintsenek a tárgyalók közé. A német hadvezetőség is felállt a konferencián és tiltakozott ugyancsak orosz politikusok, sőt katonai parancsnokok oly közlései és kiáltványai ellen, melyek a német hadvezetőséget becsmérelték, sőt a német legénységet az orosz forradalom szellemében, hűségében megtántorítani próbálták.

Mindezek az urak ráncolt homlokkal, erősen

megmért kifejezésekkel, tompított hangon beszéltek Nekik okuk van e jelenségekben azt következtetni, hogy az orosz megbízottak nem tárgyalnak komolyan, hanem hogy az antant érdekében akarják elhúzni a tárgyalást és módot keresnek arra, hogy az antant közvetlenebb módon is kavargathassa a tárgyalást.

A négy szövetséges közül egy se hajlandó a helyzetet így elfogadni. A nyugati hatalmak a kitűzött határidőn belül nem jelentkeztek, hogy részt vegyenek az általános béke föltételeinek megteremtésében: most már nincs egyéb hátra, mint Breszt-Litovszkban, ahol elkezdték, tovább folytatni a tárgyalást, de már csak a külön békéről, vagy abbahagyni a méltatlan játékot.

Ez a bonyodalom kapcsolódott az oroszok ama kívánságához, hogy vigyék el a tárgyalást Stokholmba. Ezt a mi embereink kereken visszautasították. Ha megérett az orosz béke, le lehet szakasztani a lengyel városban is. Ha nem komoly a tárgyalók békeszándéka, Stokholmban sem lehet megcsinálni.

Mindenki, az egész világ epedve várja a béke megszületését. Rajongva fog arra a férfiúra nézni, akiben megvan a háború után a béke bátorsága is. Mindenkinek sürgősen kell a béke. Nekünk is, a többi népeknek is. De az igazságos, a becsületes, a valóságos. Nem becsapással, kijátszással, intrikával és ámitással, hanem az őszintén, a nyíltan vallott béke. A béke, mely a háború véres és vértelen áldozatainak megfelel. Az erkölcsös háború után az erkölcsös béke. Nem a képmutatók és a népámítók békéje, hanem a hősök és az áldozatosak békéje.

Szerbia keze gyilkolt. Ha mi háborítlanul megfenyítjük akkor Szerbiát, vér nem folyt, trón le nem dült, király bújdosó nem lett, ország el nem pusztult volna. De Oroszország elsőnek, majd Anglia és Franciaország is megragadta büntetésre jogosan felemelt kezünket. Miért? Azért, hogy a gyilkos akasztófára ne jusson és a szerb király – akiért szintén királyt gyilkoltak – meg ne aláztassék? Nevetséges feltevés, hogy ezért menjen szinte egész Európa egy rettentő véres, négy éve folyó háborúba. Az antantosok a maguk rejtett és. be nem vallott céljaiért keresték a háborút és megragadták hozzá az alkalmat. Semhogy

céljaikat bevallják és nyíltan lépjenek fel, inkább a gyilkosokkal való cimboraság színét vették magukra; gyilkosok pártfogóinak álltak be. És most megverve súlyosan, de titkolt s mégis nyilvánvaló céljaiktól messzebb esve, mint a háború elején, – tájékozó beszédekkel leplezik gonosz szándékaikat s nem hogy elmennének Breszt-Litovszkba békét szerezni, hanem orosz barátaikkal és egyéb cinkosaikkal azon mesterkednek, hogy a tárgyalást ott is megghiúsítsák.

A fordulait komor. De nem nekünk kell vele leszámolnunk, hanem az oroszoknak. Azt mondja Trocki, hogy a békemozgalmat az orosz forradalom indította meg. Tévedés. Az orosz forradalmat is a mi diadalunk indította meg és tette lehetővé. Hogy pedig mi lesz az orosz forradalomból és köztársaságból, ha vezéreiből békét nem kötnek: azon törje Trocki a fejét. Mert ha ő nem töri, nyugati szövetségesei ugyancsak a markukba fognak nevetni.

Trocki

Budapest, 1918 jan. 11.

A legérdekesebb okmányok közé tartozik az e háború alatt tett írott vagy elmondott közlések között Trocki úrnak, az orosz külügyi népbiztosnak a breszt-litovszki tárgyalások amaz ülésén, mondott beszéde, amelyen a fölmerült félreértés kimagyarázódott és a konfliktus vele még születése pillanatában elhárítatott.

Az orosz forradalmárok egyik jelszava, amelynek éppen ebben a kérdéses beszédében is kifejezést adott Trocki, hogy nekik titkos diplomáciára nincsen szükségük. A középponti hatalmak amaz aggodalma ellenében, hogy az antant diplomatái a béketárgyalásokat a kulisszák mögött károsan befolyásolhatnák, büszkén mondta az orosz népbiztos, hogy a maximalista politika nem dolgozik – kulisszákkal. A régi diplomáciával a régi diplomácia fegyverei is a lomtárba dobattak az orosz forradalom által. Ellenben konstatálni való, hogy a régi diplomáciai iskola első matadorai büszkén vallhatnák a magukénak – ami

diplomáciai ügyességet, simaságot, tapintatot és egyéb formát illet – Trocki beszédét. Az orosz forradalom vezéralakjai egyébként mind igen figyelemre méltó alakok. Ezek a föld alól, lebukjokból, bújdosásból és számkivetésből hirtelen az ország élére került legények mintha egész életükben nem tettek volna egyebet, csak országokat kormányoztak volna. Csodálatos gyors határozó és cselekvő, fényes alkalmazkodó és zseniális szervező képességet hoztak magukkal. És, mint Trocki beszéde mutatja, mint szónokok is elsőrendűek s mint diplomáták fölveszik a versenyt a régi iskola nagyaival.

Ehhez járul fanatikus hitük a tanításokban, az elméletben, amelyet most szerveznek meg valósággá és léletté. Amíg csak apostolai voltak meggyőződésüknek, állandóan életükkel játsztak: összeesküdtek, forradalmat terveztek, merényleteket szerveztek, ólom-bányákba, sokan akasztófára mentek, egy egész seregük Európának állandó bújdosója volt, üldözve Oroszország titkos diplomáciájától és titkos rendőrségétől.

Kinek nem tűnik föl, teszem az is, hogy az ember, mióta a bolyseviek uralmon vannak, alig hall valamit az orosz kabinet fejről, Lenin úrról, aki pedig a nagy szót vitte, akinek minduntalan elfogott vagy éppen holt híre jött, amíg alul voltak és Kerezenszki ellen szervezkedtek?

Ezek az emberek kijárták a szervezkedésnek, az összetartásnak, a fegyelmezettységnek legfőbb egyetemét, mikor úgyszólván földalatti háborúban voltak a cári autokráciával. Nagyszerű hasznát vehetik most annak a praxisnak, amelyet ott kitanultak.

És nem csodálatos-e, hogy ezek az emberek, egy nem tudom tán hatvan százalékaiban félvad nép vezérei és felszabadítói oly komolyan veszik felszabadító munkájukat, hogy levonják belőle a végső konzekvenciákat. Minden hivatali és társadalmi és katonai hierarkiát eltörölnek. Ott a generálisnak nincs több fizetése és rangja, mint a közlegénynek. A tábornokság nem rang, cini és fizetés, hanem cs;ik munkakör. Van már törvényjavaslatuk, amellyel elveszik a gyárostól a gyárat, a földbirtokostól a földet,

hogy ebben is egyenlőséget teremtsenek. Egy utas beszéli, hogy Moszkvában már a bíróságokat is eltörölték. Hogy egy kissé elzüllött maximalista találkozik az utcán egy úrral és így szól hozzá: Polgártárs, neked van szép bundád, nekem nincs. Hajlandó vagy-e a bundádat tőlem négyszáz rubelért megvenni? Ha nem vagy hajlandó, sajnálattal el kell vennem a bundádat, mert nekem nincs, hidegnek pedig hideg van.

Ki mondja, hogy ez nem egy utópia megvalósulása az alsóbb, az ágról szakadtabb néposztályok számára? És a kiben e groteszk alakulás szálai összefutnak: Lenin főnépbiztosa a rengeteg orosz birodalomnak (ha szét nem hull), akinek biztostársa, Trocki, Breszt Litovszkban európai királyok és császárok megbízottaival tárgyal a békéről. Az új éra zseniális orosz államférfiai valósággal a primitív társadalmi alakulás mintájára szervezik újra a birodalmukat, ellentétben minden államalakulással, amelyet a történelmi időkből ismerünk. Nyilvánvaló: ezek az emberek vagy újjá formálják a világot, vagy a legrejtőbb káoszba, bomlásba és pusztulásba döntik a népüket. A francia forradalom új alapra helyezte át az európai társadalmakat, de iszonyú vérrel alapozta meg az új világot. Ez a forradalom azonban őszinteségre, radikális voltára nézve csak kismiska a Trocki forradalmához képesít. De jegyezzük meg: a Breszt-Litovszkban tárgyaló népbiztosnak nem csak a régi diplomácia kulisszáira nem volt szüksége, de nem volt, eddig legalább, a – gillotinra sem.

Hantos Bécsben volt

Budapest, 1918 jan. 11.

Néhány nappal ezelőtt az a hír jelent meg a lapokban, hogy *Hantos* Elemér kereskedelmi államtitkár fontos kereskedelempolitikai tárgyalásokra Bécsbe utazik. Egy mai reggeli lapból már megtudhatjuk, hogy a nyersanyagbehozatal és az újságpapirhiány azok a fontos kérdések, amelyekről az államtitkár úr tárgya-

lásokat folytat. Ezek után holnap egészen bizonyosan azt fogjuk olvasni, hogy *Hantos* államtitkár fontos kereskedelempolitikai tárgyalásairól Budapestre visszaérkezett.

Azt kellene gondolnia az embernek, hogy a be nem váltott ígéretnek mai szép korszakában ezen a hangos reklámutazáson menlek végre teljesedésbe, a magyar nemzet gazdasági követeléseit és az államtitkár úr azért szeretné, ha most minden szem feléje fordulna, mert ezúttal igazán nagy nemzeti vívmányokkal jön haza. Ezt kellene gondolni, ha az államtitkár úr nem sietne egy nyilatkozatban elárulni bécsi útjának nagyszerű eredményeit és ebből a nyilatkozatból ki nem derülne, hogy kár volt – a reklámért, a nyilatkozatért, sőt az egész bécsi utazásért, mert ezúttal sem történt egyéb, mint annyi, hogy *a magyar kormány beadta a derekát az osztráknak*. A nyersanyagok szétosztásánál a kvótát követeljük és szó sem lehet egyezkedésről, mondja igen energikusan az egyik oldalra az államtitkár úr; de, teszi hozzá sietve, nehogy valaki ő róla rosszat gondolhasson, kivételesen azért elfogadhatjuk az osztrák álláspontot is. Olyan feltűnően hangoztatja az államtitkár úr ezt a kivételt, hogy nem kell politikai bölcsnek lenni hozzá, akkor is bizonyos, hogy ebben az esetben a kivételen kezdődik a szabály. Más szóval: *a Wekerle-kormány hozzájárult, vagy hozzá akar járulni ahhoz, hogy a nyersanyagok nem a kvóta, hanem termelőképeség (kapacitás) szerint kerüljenek szétosztásra* és hogy a magyar fogyasztás az osztrák iparnál lássa el a szükségletét. Ami azt jelenti, hogy megint csak a jól kihasznált gyarmata leszünk Ausztria iparának, melynek, ha akarják, drága áron szállíthatják áruikat, ha meg úgy tetszik nekik, nem szállítanak semmit. A hadseregszállításoknál négy milliárddal károsodtunk és most nem arról tárgyalnak, hogy ezt a négy milliárdot a nyersanyaghehozatalnál miképpen kaphatnók vissza, hanem arról, hogy milyen tetszetős formula mellett lehet a magyar közgazdaságot az osztrák iparnak végképpen kiszolgáltatni és a mai áldatlan állapotokat a magyar kormány hozzájárulásával legalizálni.

Nem tudjuk, milyen *nagyobb szempontokból*, de frivol játék folyik itt az ország legeminensebb közgazdasági érdekeivel. Mint ismeretes, *Hegedűs* Lóránt sürgős interpellációt jegyzett be a nyersanyagok szétosztásának kérdésében és a kormánynak saját maga iránt legegységesebb kötelessége, hogy addig, amíg a parlament nem foglalt állást ebben a dologban, semmiféle definitívumba ne menjen bele. Vagy talán csak nem gondolta *Hantos* államtitkár úr, hogy ő egymagában elég nagy politikai kapacitás ahhoz, hogy az egész magyar közgazdaságot a Riedl-féle kapacitás-elméletnek kiszolgáltassa?

A bresztlitovszki tárgyalás

Budapest, 1918 jan. 14.

Kínos vajúadások között születik meg a bresztlitovszki tárgyalás eredménye, és ebben a pillanatban nemi tudjuk, hogy ez az eredmény a minden oldalról hön óhajtott béke lesz-e. Nemcsak két ellenséges, hanem két ellentétes világ áll ott egymással szemben: a középhatalmak képviselője, amely összetételével, gondolkodásával, hagyományaival, léte minden gyökerével a fennálló világrend talajából való; és az orosz küldöttség, amely egy forrongó és forradalmi világ szószólója, amely a jakobinusok mindenkori türelmetlenségével a maga képére, akarja formálni az egész Európát és amely hangban és magatartásban még sokkal túlzóbb lett, amióta Trocki személyesen vesz részt a vitában.

Trockinak nem kell minden békeszerződésnek a megszokott és elfogadott bevezető kijelentése, hogy a hadiállapot befejezésével a szerződő felek békében és barátságban fognak élni. Nem kell neki, mert a forma megszokott és elfogadott és az új Oroszország új formákat teremt vagy fog teremteni a belső és a nemzetközi politikában egyaránt. Nem kell neki, mert ez a forma csak *dekoratív frázis*. Nem kell neki, mert azt reméli, hogy ezentúl egészen más dolgok fogják befolyásolni a népek egymás között való viszonyát. Milyen

más dolgok? Trocki arról álmodozik, hogy a népek egymás között való viszonyát ezentúl a proletariátus hatalmi szava fogja megállapítani; hogy a polgárságnak, a mostani államfentartó elemnek semmi szava nem lesz nálunk sem, ahogy ma Oroszországban nincs; hogy német, magyar és osztrák maximalisták fognak a korona, a törvényhozás, a polgári társaság feje fölött megegyezkedni orosz elvbarátaikkal. És itt van Trockinak és társainak nagy tévedése.

Mi a körülményiek nyomása alatt, miután a nyugati hatalmak visszautasították az *általános békére* való meghívásunkat, *egyszer* belementünk a különbékebe: De maximalista *különbéke* nekünk nem kell maximalisták testvéri ölelkezése minden más társadalmi rend kirekesztésével s még hozzá azzal a fölhatalmazással, hogy ők döntsenek és intézkedjenek *rólunk, nélkülünk*: ez sokkal veszedelmesebb volna a háborúnál, mert ez polgárháborút jelentene, ha csak a modern polgárság gyáván, a minden áron való békéért reszketve le nem mondana minden jogáról, minden hatalmáról, minden létföltételéről.

Íme itt abresztlitovszkitárgyalások eredményes voltának legfőbb akadálya. Szemben ezzel a makacs ideológiával, a mi képviselőinknek nehéz a helyzetük. Csováljuk Kühlmann és Czernin hidegvérét. És nem csodáljuk, hogy a német hadvezetőség kiküldöttje kész Brennus módjára kardját a béke mérlegébe vetni és szenvedelmeden fölkiált: az orosz delegáció úgy beszél velünk, mintha mi volnánk a legyőzöttek s ő diktálhatná a föltételeket, holott éppen fordítva áll a dolog.

Ezt nem szabad nekünk sem felednünk, ha a tárgyalás akár a megszállott területek kiürítésének bonyolult jogi és technikai kérdései miatt, akár az oroszok írásbeli obstrukciója miatt soká elhúzódnék. Ezt nem szabad akkor sem felednünk, ha a tárgyalások meghiúsulnának. Türelemre van szükségünk. Végre majd csak belátják az *ad hoc* diplomaták is, hogy könnyelműn, ok nélkül, néhány elméleti frázis kedvéért *mi* nem mondhatunk le arról, amihez teljes jogunk van: hogy tisztességes, tartós és minden érdekünket megvédő békét kössünk.

A nyersanyag és a kvótaarány

Budapest, 1918 Jan. 14.

Hantos Elemér kereskedelmi államtitkár úrtól a *Budapesti Hírlap* vasárnapi számában egy fölvilágosítás jelent meg, amelyről szükségesnek látszik az olvasót is és az államtitkár urat is fölvilágosítani. A dolog a behozandó *nyersanyag* fölosztásáról szól. A nagyközönség köréből természetesen csak nagyon kevesen érthetik ezt a dolgot. Az államtitkár úr pedig nem minden ügyesség, nélkül szimulálja, mintha nem-értené. Így magyarázható meg az a különös jelenség, hogy a mi közleményünk ténybeli adatai, amelyekről ő fölvilágosítást írt, teljesen fedezik az ő fölvilágosítása tényeit. Más szóval minden igaz, amit írtunk, csak más színe van a dolognak, ha mi világosítjuk föl az államtitkár urat, és más, ha ő akar fölvilágosítani minket. Ezért iaz ő nyilatkozatát mellőzve, elmondjuk itt magyarul és magyarán, miről van itt szó, amit az ártatlan világ nem is sejt, ha csak az államtitkár úr fölvilágosításárávan utalva.

Mindenki tudja, hogy az ipari nyersanyag jócskán kifogyott mindenütt, tehát természetesen első sorban a hadviselő államokban. (Azért szednek össze rezet, harangot s egyebet.) Ha a háború megszűnt, a nemzetek közt a nyersanyag kicserélése is megindul, hogy a gyáraknak s mesterembereknek, legyen mit földolgozniuk. A középponti hatalmak: Ausztria, Magyarország és Németország erről a dologról Berlinben tanácskoztak s nehogy egymás vásárját rontsák vagy kölcsönös versengésükkel az árat: megállapodtak abban, hogy az idegen országokból együtt vásárolják a nyersanyagot és azután fölosztják egymás közt.

Mikor a fölosztásról tanácskoztak, egyfelől állt Németország, másfelől Ausztria és Magyarország.

Németország azt óhajtotta, hogy a fölosztás az illető országok kapacitása vagy teljesítőképessége szerint történjék, ami azt jeleníti, hogy mindenki olyan arányban kapjon anyagot a közösen beszerzett

anyagból, amely arányban van mindenkinek ipari vállalata, anyagfeldolgozó telepe, gyára stb. Ez ellen az osztrákok rögtön föltámadtak, mert az ő iparuk a miénkkel együtt) olyan arányban van a némettel, mint talán 1:5-höz. E szerint a híres kettős monarchia igen keveset kapna. Az osztrák azt proponálta, hogy osszák meg az anyagot a – *lakosság száma* arányában. Ehhez a magyarok is csatlakoztak, s a német, kereskedő szellem egészséges érzékére vall, mely a momentán hasznót az állandó érdeknek alája rendeli, hogy a propozícióhoz hozzájárult. A lakosság aránya szerint fog tehát történni e szerint a nyersanyag föllosztása Németország közt egyfelől, Ausztria s Magyarország közt másfelől.

Most jön a kettős monarchiára eső ötven százalék föllosztása Ausztria és Magyarország közt?

Mit gondolsz, szíves olvasó, hogyan? Itt is a lakosság arányában? Oh nem. Mi csak azt követeljük, hogy történjék a kvótaarány szerint. De az osztrák ezt sem akarja, hanem most egyszerre rátér arra, amitől őt hozzájárulásunkkal megmentettük a némettel szemben. Azt követeli Ausztria, hogy mi az úgynevezett kapacitás, a teljesítőképesség, a munkahelyek arányában osztozzunk. Íme, a bájos osztrák, amely kétféle mértékkel mér: eggyel magának a lakosság aránya szerint, eggyel nekünk a teljesítőképesség szerint.

Eddig a magyar politikusok föntartották a kvótaarány elvét.

És most jön Hantos Elemér államtitkár úr és beszél háború alattról, háború utánról: beszél arról, hogy a kvótaarány fönnáll, de mondja hozzá, ez nem lehet gátja annak, hogy egyszer-egyszer mégis a kapacitás aránya szerint osztozzunk.

Ez az előzékenysége pedig azt jelenti, hogy e pillanatban svéd papirosanyag behozataláról van a szó. Ez magában jelentékeny dolog és Riedel bécsi úr, v. b. t. t. vállalkozott arra, hogy ebben az esetben keresztültöri a kvótaarány frontját és precedenst csinál az osztrák álláspont javára s ezzel aztán meg van alapozva Hantos Elemér úrnak *egyszer-egyszer így, egyszer-egyszer amúgy álláspontja*. És az állam-

titkár úr megígérte a v. b. t. t. úrnak, hogy megcsinálja a dolgot, de még végleges választ nem adott.

Ezen a ponton vagyunk most. És itt kell megállapítanunk, hogy nincsen és nem lehet egyszer így, egyszer úgy; és nem szabad különbséget tenni háború alatt és háború után közt, mert azt nem lehet szabatosan megállapítani, hogy hol és mikor kezdődik az *átmeneti idő*. Ridegen kell követelni most és azután is a kvótaarány föntartását. Ez lojális, méltányos, igazságos és biztos álláspont, mely lehetővé teszi, hogy mérhetetlen áldozataink után legalább fiatal iparunkat táplálhatjuk.

Mondják, hogy Riedel úr állása megrendült, csak úgy menthető meg, ha ezúttal sikerül Ausztria javára a precedenst statuálni. Tudjuk azt, hogy az olyan fiatal *törekvő* politikusnak, mint Hantos Elemér, fontos dolog, hogy magának mindenütt lekötelezett barátokat szerezzen. Örvendünk is, ha szerez és ha mentül többet szerez magának; de kérnünk kell, hogy a költségeit ne a közérdek kárára fedezze, hanem a magáéból. Ha egyebe nincs, hát személyes szeretetreméltóságából. Ha ez nem elég, azt sajnáljuk, de nem tehetünk róla. A kvótaarány szigorú, el nem mellőzhető, kivételi nem tűrő föntartását követelnünk kell a közérdek nevében.

Válság

Budapest, 1918 jan. 15.

Sokkal szentebb és komolyabb ideálunk az önálló magyar hadsereg gondolata, semhogy kedvünk volna kipellengérezni azokat a furcsaságokat, amikkel a válságnak a hadsereg kérdése körüli részét ikormányférfiac és támogatóik körülspékelik. Ma már mindegy, szomorúan mindegy, helyes volt-e, vagy sem a kormány taktikája az egységes pártalakítás, meg a pártprogram körül s helyes, hazafias és bölcs dolog volt-e a nagy nemzeti kérdést belekeverní a pártalakításba. Most kudarcot vallott a pártalakítás és inog, ami már biztosnak látszott, a magyar hadsereg kérdése is.

Ez a tény. És ez a tény a maga némaságával

sokkal hangosabban beszél, mint a blokkminiszter és a blokk-vezér nyilvános veszekedésének minden lár-mája.

Tökéletesen igaza van Vázsonyi miniszter úrnak, mikor elítéli a „választójogi csőszöket”, elítéli Károlyi Mihály grófot, a magyar hadsereg kérdésében vallott nemzetietlen álláspontjukért. Igaza van, amikor tiltakozik az ellen, hogy Magyarországon a demokrácia jegyében magyar politikusok *áruló* szerepre vállalkozzanak és *radikális fölfelé licitálással nemzeti lefele licitálást rendezzenek*. Igaza van, amikor megállapítja, hogy a radikális uraknak az időszerűségről folytatott *bölcs elmékedései a nemzeti* akarat impozáns egységének erejét gyöngítik. S igaza van, amikor fölkiált: „*egy erőtlen és megtépázott kormány miféle nemzeti értéket képviselhet!?*”

Egy erőtlen és megtépázott kormány . . .

De hát ki a hibás, ki a vétkes, a bűnös abban, hogy erőtlen és megtépázott kormány kezébe került a nemzeti értékek képviselete? Kinek a bűne az, hogy eltöincf a magyar politikai élet stabilitásának az az irányító és döntő ereje, mely ugyanúgy harcolta ki nekünk az egész világ megbecsülését, mint a diadalmas honvédszuronyok!? Hol az az erő, hol az az erkölcsi és politikai magyar pozíció, melynek magyar szava volt, súlyos magyar szava volt a világtanácsban!? Támaszkodhatik-e ma a magyar nemzet ugyanolyan nyugodt bizalommal politikusaira, kormányzóira, mint ahogyan a világháborúnak csaknem három esztendéjén át, igen nehéz három esztendéjén át támaszkodhatott!?

Tudhatta Vázsonyi Vilmos, aki most egy erőtlen és megtépázott kormány nemzeti tehetetlenségéről panaszkodik, s tudhatták a társai, mind, akik ezt az új alakulást a demokrácia cégére alatt kigyüölködték, kiintrikálták, elősegítették és szomjas hatalomvággyal üdvözölték, tudhatták már akkor is, hogy ez az ő alakulásuk volt az a – íbár jóhiszemű, – de vak eszköz, mellyel a gyékényt a magyar politikai stabilitás alól kirántották. Tudhatták jól, mit csinálnak. Ha nem tudták, az is az ő bűnük. Tudhatták, hogy az erő kormánya helyett a gyöngeség kormányát hozzák. Tud-

hatták, hogy erőteljes és egységes parlamenti többség helyett kisebbségre, önmagával is marakodó, össze nem illő, együtt nem érző töredékekre fognak támaszkodni. Tudhatták, láthatták, hogy az ő szerepük csak egyik láncszeme annak a politikának, mely a hirdetett új korszakkal a magyarságnak és Magyarországnak a háború folyamán szerzett pozícióját nem tudta összeegyeztetni. Tudhatták jól, hogy az osztrák parlament életre hívása, a cseh amnesztia, a magyar választójogi radikalizmus kérdésének ütközőponttá tétele, a magyar parlamenti többség félretolása, s a magyar rend helyébe magyar káosz teremtése ugyanannak gyümölcsei.

Megért nekik ennyi árat a hatalom? Ért-e annyit ez a hatalom, hogy készséges eszközeivé váljanak egy lappangó törekvésnek, mely a felborult osztrák helyzet mellé felborult magyar helyzetet kívánt?!

Igaza van Vázsonyi Vilmosnak. Egy erőtlén és megtépázott kormány semmiféle nemzeti értéket nem képviselhet. De sem Vázsonyi, sem a miniszterségben és a hatalomban osztályos társai nem mentesülhetnek a felelősség alól, mely őket ezért a helyzetért terheli. Azt együtt viselik a tisztelt blokkal és Károlyi Mihállyal. Hogy előbb-utóbb összevesznek egymás között, az már az alakulás születésének pillanatában bizonyos volt, de veszekedésük a felelősség súlya alól egyiküket sem tisztázhatja.

Pár hete nyújtotta be Vázsonyi Vilmos a választójogi törvényjavaslatot. A javaslat általános megokolásának történeti része 1848-ig tekint vissza. Van azonban egy történelmi igazság, amelynek érintésétől ez a különben alapos munka kínos gonddal tartózkodik. S e történelmi igazság, melynek támogatására 1848-nál is sokkal mélyebbre nyúlhatunk vissza a magyar történelemben, az, hogy Magyarországon az alsóbb néposztályok jogainak propagandája, mondjuk így: a demokrácia mindig a nemzeti erő, a nemzeti politika ellen kijátszott ütőkártya volt. Mindig, amikor Magyarország a nemzeti erők teljes kifejlődésének útjára lépett, a nemzeti jelszavakkal, a nemzeti beteljesülés gondolatával felülről mindig a radikális jogkiterjesztés politikáját szögezték szembe.

Ha ennek a történelmi igazságnak megismerésétől nem irtózott volna a választójogi törvényjavaslat megokolásának szerkesztője, most nem kellene Vázsonyi Vilmos miniszternek azon tételődnie, hogy az a kormány, mely a radikális jogkiterjesztés eszközéül kínálkozott, erőtlén és megtépázott arra, hogy nemzeti értékeket és nemzeti célokat képviseljen.

A katonai kérdés

Budapest, 1918 jan. 16.

Az újságírónak gazdag aratása volna ma, ha megmegfelelő csűrje (papirosa) is volna hozzá. Breszt-Litovszk már nem annyira státuszférfiak béketárgyalása, mint inkább egy bolsevik tudományos akadémia három-négy katedrával. De nincs helyünk, hogy elméleti előadásaival foglalkozzunk. Közelebb van hozzánk az országgyűlésünk és a pártjaink mozgalma. De ezek életéből is e helyen csak kevés pontra kell szorítkoznunk. Az országgyűlésen a kereskedelmi miniszter az importált nyersanyag fölosztására nézve proklamálta a kvótaarányt – *elvben*; de gyakorlatban megengedte, hogy lehet eltérés lefelé is és fölfelé is. Erre sem a magyar iparnak, sem a magyar valutának, sem a magyar nemzetnek *nincsen* szüksége. Ha pedig ezeknek, nincs, akkor; kinek van? Ausztriának mindenkor és esetleg néha a – kormánynak.

Egy interpelláció révén a miniszterelnök nyilatkozott a napokban a pártpletykáiban nagy szerepet játszott katonai kérdésről. Ez, a miniszterelnök szerint független a választójog kérdésétől, melynek megoldására vállalkoztak, s melyet meg is fognak oldani. A király szimpátiája áll a mi követeléseink mögött. A kérdés nem is tartozik másra, mint a nemzetre és királyra. Amennyiben azonban újabban hevesebb támadással illeték ezt az ügyet, *magasabb tekintetek*, mint a miniszterelnök mondta, azt parancsolják, hogy iparkodjunk ez akadályokat jogos vágyaink útjából, elhárítani.

A miniszterelnök úr nyilatkozatának talán ez a része csábította Tisza István grófot arra, hogy e kér-

désre kitérjen, nem a Házban, hanem a pártkörben. A munkapártban ugyanis ma tartották meg az újszentesi üdvözléseket, mint alább olvasható, lelkes, részben feltűnő és megragadó beszédekben (mint a fiatal Wenckheimé és Vadász Lipóté). Tisza István gróf a hozzá intézett üdvözlő beszédre adott válaszában kitért a katonai kérdésre s éppen oly szellemesen, mint maró gúnnyal kiélezve kapcsolta bele a mai viszonyokba.

Ezek a viszonyok azonban nem maiak. Hiszen mikor nem volt úgy, hogy a katonai kérdést agyonütötték a vámkérdéssel, a vánik érdekt a bankkérdéssel, a bankkér dast a választójogi kérdéssel. Hiszen régen is az egyházpolitikával ütötték agyon a nemzeti politikai. A vicc majdnem állandóan az volt, hogy valamit valami bunkóval agyonütöttek, aztán eldobták – a bunkót. Mindig csak agyonütöttek valamit, sohasem támasztottak föl semmit.

Ha léhát most azon veszekecsnek, hogy a választójogot üssék-e agyon a magyar hadsereg ügyével vagy jnegíorditva: ez csak a régi játék, a pártérdekek frivol játéka a közérdek rovására. Bízvást rábízhatjuk ezt a pártpolitikai tennispártit Károlyira és Vázsonyira. Tisza István gróf erre a mai helyzetre ráöntötte elkese redése és szarkazmusa maró vitriolját

Ezek a kis magyar antantosok és bolyseviek úgy járnak-kelnek és ágálnak, mint forradalmárok. Pedig amit csinálnak, az csak paródiája a forradalomnak, az jól magyarul csak forradalmasdi. Csinálják akkor, amikor a nemzet már-már eléri célját, érdemei, önfeláldozása jutalmát. És kik játszó ezt a forradalmasdit!? Kik formulázzák nagyszájú követeléseiket? Bizony nem magyar hősök, akik tovább véreznek a harcban becsületes magyar szívükkel; hanem a harctól óckódó politikus urak, itthon vitélő és az ellenség szájjáze szerint való békéért verekedő fölmentett újság-szerkesztők és a hadimunkát itthon végző munkások, akik a háború minden veszedelmétől óva a háborúnak csak előnyeit élvezték.

Wekerle azt hirdeti, hogy a király szimpátiája áll kívánságaink mögött, tehát mondja Tisza István, aki azt tartja, hogy ez a kérdés nem tartozik senkire, csak a magyar nemzetre s királyára: azt mondja, hogy

mikor a nemzet vágyai teljesülésének küszöbéhez ért, íme akkor itt forradalmasít rendeznek kormánypártiak, pártvezérek, blokkok, szakszervezetek, fölmentett újságszerkesztők, Diener-Dénesek, Gallileisták és mindenek, akiknek zavar, fölfordulás, káosz és rendetlenség kell, hogy hatalmuk is legyen; és nem tell se rend, se törvény, se nemzeti hadsereg, se magyar nemzet, hanem csak jog és jog, mentül több, mentül általánosabb, mentül titkosabb, mentül zsarnokabb, mert attul van a hatalom. Így tettek a bolyseviikiek is!

A sorok között

Budapest, 1918 Jan. 17.

Elöttem fekszenek a tegnapi beszédek, amelyekről futólagos első benyomás után már tegnap szoltam ezen a helyen. És olvasom a sorokat: olvasom *Wenckheim* László gróf fiatal lelkének szárnya bontogatásál; olvasom *Héderváry* Károly gróf derült öregségének optimizmusát; olvasom *Vadász* Lipótnak lávaként ömlő mondatait, melyekben nem tudom, a gondolat több-e vagy az érzelem, melyet tolmácsolni fölállott, és olvasom *Tisza* István grófnak a helyzetről festett groteszk képét s azokról, akik forradalmi vonásokkal torzítják el a mi becsületes nemzetünk ábrázatát. S amint olvasom *Tiszát*, egyszerre úgy rémlik nekem, hogy a szemem nem a betűket szedi föl, hanem a sorok közt bujkál s olyan dolgokat olvas ki onnan, amelyeket még tegnap nem látott meg.

Hogyan? A munkapártnak hívei által annyira s oly méltán imádott, ellenfelei által annyira s oly méltán gyűlölt vezére csodálatos lojalitással kezeli a kormányt és kényes katonai ügyét; a nemzeti erők összefoglalásának lehetőségéről beszél és kompromisszumot emleget a választójogi kérdésben. Jól látok, jól hallok-e? Avagy a helyzet maga is olyan, mint a munkapárt vezérének előttem fekvő beszéde? Más a textusa és más a sorok közötti tartalma? Más a helyzet képe és más képe lappang a kulisszák mögött?

Minderről természetesen nem tudók semmit sem. Mindezt csak *Tisza* beszédéből olvasom ki a sorok közül. Beszélhetek a dologról bátran (hiszen ha többet

olvasok ki, mint ami ott van, megcáfolhatnak az illetékesek), beszélhetek bátran, mert én a koncentrációt, amiről e háború alatt sokszor volt szó, sokszor lecáfoltam; a kompromisszumot pedig – a választójogban – ha másképp nem tudnak kigázolni a bajból, megcsinálhatják a politikusok, akik felelősek a helyzetért; én, mint újságíró, ragaszkodom elvi álláspontomhoz, mert abban van az én nagy erőm.

A koncentráció, amint eddig próbálták és tervezték, sohasem volt komoly szándék, hanem mindig csak egy formája Tisza István (akkor még miniszterelnök) dekapitációjának. A kompromisszum gondolata nem volt egyéb, mint menedéke a bátortalanóknak és a szilárd meggyőződés nélkül valóknak.

Most pedig ott úszkál ez a két tengeri kígyó Tisza beszédében. Pedig Tiszára egyet-mást rá lehet mondani, de hogy bátortalan politikus lenne, vagy hogy meggyőződés dolgában ne tartoznék a legmakacsabbak közé: azt ép ésszel nehéz volna róla elmondania

Mi van hát a *helyzetben*, mert csak abban kereshetem az okát, ami a munkapárti pártvezér gondolatait e mezőkre tereli?

A háború nem megy rosszabbul ránk nézve, mint eddig ment. Ott nem ikereshetjük komolyabb aggodalmak forrását. A béketárgyalás folyik; dőcög bár, de még nem akadt meg. Maga az, hogy megindult, még 1½ meg is talál akadni, csak a mi helyzetünk kedvező voltát bizonyítja. *Itt benn kell az okokért kereskednünk.*

Meg kell először is ismernünk, hogy a kormányválságot nem szerencsés órában provokálták a koaleált pártok. Maga a kormány, nagyerejű fejének pénzügyi javaslatait és a választójogi miniszter merész rögtönzését leszámítva, teljesen meddőnek, sok tekintetben terheltnek és tehetetlennek bizonyult. A kormányzás minden ágában föltornyosodnak a bajok s háborús időben minden baj kétszeres, tízszeres súllyal esik a latba. Amin más időben még nevetni is tudnánk, most az áldozatok, a vexatúrák, a középpontok, a maximálások és nem-maximálások, az ácsorgások, a rokkantak és menetszázadok, a zsirtalan, hústalan és egyéb sok talan-telen napok idejében, mikor már maholnap nem csak új ruhára nem telik, hanem foltozni se lehet a ré-

git, mert huszonöt korona egy orsó cérna: – ilyen időben már keserükönnyet fakaszt a szemünkből, amit régen még hajlandók voltunk lemosolyogni.

Rossz órában csinálták a kormányválságot és senkinek semmi reménye nem teljesült vele; még azoknak sem, akik csinálták. Mi volna ma könnyebb, mint egy olyan többségnek, minő a munkapárt, megrohanni a kormány laza, egymással is versengő s ellenkező pártjait megrohanni és letaposni. Mi volna könnyebb, mint egy választás izgalmaiba dönteni a nemzetet, melyet még a háború izgalma teljesen ki nem merített. Nem kellene egyéb hozzá, mint az a ledér könnyelműség, amellyel az obstrukciós pártok és képmutató pártfogók az ország ügyeit a háború előtti években kezelték!

De ki nem látja, hogy az orosz forradalom sikerrein megmámorosodva, mindenfelé a kis bolyseviiek szervezkednek, hangot adnak és provokáló gesztusokkal járnak a nyilvánosság előtt? Ki nem látja, hogy a helyzetet ma fölborítani nem volna egyéb, mint a gallileisták forradalmi pózainak és frázisainak komoly háttért adni? Ki vállalkozik erre? Komoly ember, meg gondolt hazafi, lelkiismeretes államférfiú nem. Az azon tűnődik álmatlan éjszakáin, hogyan lehetne az ország szekerét a limbusból kivezetni, melyben megrekedt. És azon tűnődik, nem rág-e más nemes érzésű hazafiak lelkén is ez a gondolat? És vajjon csakugyan a felületeseknek, a tanulatlanoknak, a lelkiismeretleneknek, a maguk hasznát és érdekét munkátoknak áll-e a világ, vagy itt az ideje annak, hogy Neptun fölmerüljön a tenger mélységeiből valahára háromágú félelmes szigonyával és végigsüvítsen fejedelmi hangja a háborgó vizeken: Quos ego!...

Ezeket olvastam ki a tegnapi beszédekből a sorok közül...

A Károlyiak

Budapest, 1918 jan. 22.

Az országos szenzáció a levélváltás a két *Károlyi* gróf: *Imre* és *Mihály* között. Az olvasó megtalálja alább a két levelet s megtalálja a két levélben, a két levél hangjában, egyes kifejezéseiben, eszejárásában és ideo-

lógijában, korunk nagy demokratikus áramlatának klasszikus bélyegét is. Egy kis sár, majd nyílt vagy rejtett – egyenesen a jóhírnévnek irányított – törzsúrás is van mindenikben. Legelőkelőbb történeti családjaink egyikének két érettkorú ivadéka, aki, mikor leszámolni valója van egymással, nem karddal, nem pisztollyal megy egymásnak, hanem – tollal. Nem rózsavízbe, hanem a krajcáros lapok kalamárisába mártott tollal. Micsoda isteni látvány ez a mai demokrata világban!

Az egyik Károlyi már évekkel ezelőtt vette észre, hogy a mágnásnak is nem henyélés és politizálás és kaszinó és kártya és ló a kizárólagos hivatása. Széchenyi István óta hangzott fel a jelszó: menjetek dolgozni; menjetek vállalkozni; vegyetek részt a nemzet modern gazdasági életében pénzettekkel, nevetekkel és társadalmi állásokkal. Így jutott Károlyi Imre gróf érintkezésbe a demokrácia ama részével, amely nem népgyűlésez, hanem dolgozik, és végül egy nagy bank élire, ahonnan most lelépett, hogy megírhatta levelét Mihály grófhhoz. És a másik Károlyi, aki előtt nagy például állottak néhai Károlyi György gróf és néhai Károlyi Sándor gróf, fényes alakjai a letűnt félszázadnak: ez a másik Károlyi is érezte az obligót, melyet születése rótt a vállára, és kereste is a tért, melyen családja tradícióinak nyomába léphet. Buzgón vett részt a nemzeti kulturegyesületek munkájában és vezérséggig jutott a mezőgazdasági élet érdekkörében. Érintette a politikát is; egyike volt azoknak, akik annak idején harcba szólították a nemzetet a radikalizmusnak a magyar politikai arénába való betörése ellen.

Mik történtek azóta; micsoda befolyások érvényesültek rajta; itthon keressük-e vagy külföldön a döntő jmotivumokat, amelyek Saulusból Paulust csináltak: erről ma mi nem tudunk beszámolni. Egyszerűen meg kell állapítani a valóságot, hogy a nemzeti politikában maguknak tündöklő nevet szerzett Károlyiak ivadéka teljesen a nemzetközi jelszavak jármába jutott s bár ő azt mondja és nyilván hiszi is, hogy ezzel regenerálja Magyarországot, mi kénytelenek vagyunk immár századszor is konstatálni, hogy az ő elvtársai, akiktől elveit kapta, akik őt is dirigálják s a radikalizmus minden tényezőjét Magyarországon irányítják és

mozgatták, szemérem nélkül röhögnek az ő naivitásán.

De bármint legyen is, bármi volt legyen is döntő befolyással Károlyi Mihály csodás átalakulására, – a valóság ma az, hogy ez az átalakulás teljes, és ha nem is mindenki, maga Károlyi Mihály nagyon is komolyan veszi, és hogy ma immár a magyar közélet e végzetes meghasonlása íme betört egyik leghatalmasabb magyar családunk magánviszonyaiba.

Itt most meg is állhatnánk. Mert hiszen a Károlyi- eset függőben, *sub iudice est*: tárgyi és személyi tartalma elintézetlen s illetékes fórumok elé van terelve, a dolog tehát még nem érett meg arra, hogy érdemébe beleavatkozzunk. De egy-két megjegyzésünk van a leveleHv egy-egy mondatához, amely kikíváncozik az ellenséges testvérharc vagdalkozó köréből.

Károlyi Imre azt írta, hogy Mihály gróf, a negyvenezer holdas földesúr és a budapesti belvárosi Károlyi-palota tulajdonosa magára nem vonatkoztatja demokratikus elveit. Erre Mihály megjegyzi, hogy igenis összeférhetetlennek tartja a demokratikus fejlődéssel *úgy a latifundiumok, mint mozgótőke uralmát* és egész élete céljául tűzte ki ez uralom megsemmisítését.

Ez szép és őszinte vallomás, de csak vallomás és nem cselekedet. Károlyi Imre lemondott a bankjáról, ami hallomás szerint évi harmadfélszázezer korona jövedelmet jelentett. És mikor Magyarországon a harc a jobbagység felszabadításáért folyt – tucatszám tudnám e nagy szociális reform előharcosai közül felsorolni azok nevét, akik be nem várva a törvényhozás intézkedését, magok szabadították fel jobbágyaikat.

És felhossa Mihály gróf, hogy a negyvennyolcas idők demokratikus úttörőit is *demagógoknak* mondták az akkori Károlyi Imrék. Mégis az új Magyarország előharcosai ma is eleven erkölcsi erők, de, mondja Mihály úr, ki emlegeti ma még a tegnapi Károlyi Imrék nevét?

Itt meg kell egy kicsit állani, mert ez tetszős alkalmazása néhai idősb Andrássy Gyula egy mondatának, aki azt kérdezte: ki tudja ma, ki volt Michel Angelo »korában miniszterelnök. De Michel Angelot mindenki tudja.

Nos, Kossuth Lajost is nálunk még mindenki tudja, pedig őt illették tán legtöbbit a demagóg névvel. És Kossuth Lajost még sokáig, mondjuk amíg magyar nép lesz, fogják emlegetni. És bizony Károlyi Mihálynak még igen hosszú utat kell megtenni arra, hogy feljusson oda, ahol az invokált paralella megállhat: Kossuth Lajos mellé. Nem is lehetne azt mondani, hogy elég valakit helyesen vagy helytelenül, demagógnak mondani, hogy mindjárt Kossuth Lajos legyen belőle. De Kossuth Lajos demokráciája és a mai demokrácia közt semmi által el nem enyészíthető különbség volt. Az övé *nemzeti* demokrácia volt, a Károlyi Mihályé pedig *nemzetközi*, azaz nemzetietlen. Kossuth Lajos európai szabású ruhába öltöztette a magyar demokráciát, Károlyi Mihály a nemzetközi demokráciát csak fölzsínórozza frázisokkal.

Ami pedig a „*tegnapi Károlyi Imrétet*” illeti, akik a magyar demokrácia úttörőit demagógoknak nevezték: ez egy őszinteség nélkül való diplomatikus mondat. Ha csak a múlt századi magyar konzervatív politika vezéralakjaira gondolunk is: azok, bár népszerűtlen politikát űztek, a magyar géniusznak, a magyar lovagias gondolkozásnak, a magyar műveltségnek és hazafiasságnak elsőrendű, fényes képviselői voltak, akiket a magyar politikai és kulturális élet történetéből nem lehetne kitörölni, hogy pótolhatatlan csórhát ne ejsünk e történeten. De mikor a demagóg szó a harc hevében röpködni kezdett s a politikai élet atmoszférája már válságérlelő hőfokot ért el, akkor már nem a konzervatívok, akkor már a negyvenes évek liberálisai hangoztatták e szót; akkor már Széchenyi István gróf is gazdája volt és az ország gályája hányva-vetve az események és indulatok kérlelhetetlen tengerén, csakugyan nem a diadal felé evezett, hanem a katasztrófához közeledett. Az a szó már nem politikusok nyelvése volt, hanem a veszedelmeik előérzetétől és hazafiúi aggodalmáktól a pattanásig feszült elmék kaszszandrai kitörése.

De fölséges és tragikus látvány volt, Istenek is gyönyörködhettek benne, amikor a meghasonlott nemzet – Kossuth, Széchenyi, Deák, Görgey, Kemény! – titáni vergődéssel vitetett tragikus végzete felé...

Nincs olyan nemzetközi demokrácia a föld kerekégén, amelyen látni kívánom a nemzetet még egyszer ezen az úton – Károlyi Mihály és demokratikus társai égisze alatt.

Értelmetlenségek

Budapest, 1918 jan. 23.

Közéletünk tele van érthetlenségekkel annak is, hogy kormány válságnak mért kellett itt lennie, még sem az idő, sem egy becsületes szavahihető főrii elfogadható okát nem adta. Minden maradt a régiben, ami inem maradt a régiben, az csat rosszabb lett. Mindennap újra meg újra kérdezzük egymást: ki kormányoz voltaképpen bennünket? Mert a kormány haldokló tagjaival nem alkalmas arra, hogy ily mozgalmas időben sikerrel intézze az ország dolgát. Mondogattuk egymásnak, hogy úgy látszik a szakszervezetek kormányoznak. Azok parancsolják meg a kormánynak, mely törvényt mikor intéztessen el a parlamentben; a pártok közül melyikre támaszkodjék s melyikkel ne merjen szóba állani; Breszt-Litovszkban milyen békét kössön és mikor és így tovább. De most már a szakszervezetek alatt is mintha inogna a föld. Hivatalos lapjok, a *Népszava*, ma egy Jeremiás siralmaihoz méltó vezércikkben jelenti, hogy a munkások eddigi vezérkara lemondott állásáról, mert a munkásság állítólag nincsen megelégedve azzal, hogy a kétnapos sztrájkot a kormánnyal a vezetőség elintézte. Felpanaszolja a *Népszava*, hogy a munkások új nemzedéke nem áll kötélnek: nem ismeri a régi munkásmozgalmaik nemes hagyományait; türelmetlen és rakoncátlan, a régi fegyelmet kényelmetlennek találja. Istenem, ez az egész munkásmozgalom tán három-négy évtizedes múltra tekinthet vissza, amely, komolynak mondható és máris siránkoznak vezérei a tekintély, a nemes hagyományok, az önérzetes múlt csődjén! A mi Magyarországnak ezer éves; oly tündöklő múlttal, melytől káprázik az ember szeme, eseményekkel, melyek a nagy költők lantjára méltók; hagyományokkal, melyeket nemzedékek kegyelete szentelt meg: és látnunk

kell, hogy a szakszervezeti urak csak félvállról beszél-
nék a történeti Magyarországról és újat ígérnek he-
lyébe, igaz, demokratikusát, de tekintély, hagyomány,
história, múlt és ideálok nélkül valót.

Kik fogják ezt nekünk megcsinálni? Azok, akik
saját fiatal múltjuk hagyományait és szellemét már is
kirúgták maguk alól?

Mióta kell hallanunk, hogy itt minden beteg és
korhadt. A régi választójog, a parlament, a tudomány,
a költészet, mind idejét múlta; az osztályok, a gazdá-
sági berendezkedést, a polgári gondolkodás, minden
odvas és rothadt. Pedig ezek legalább ezer évig a vál-
lalon tartották a magyar glóbuszt. Az új Herkules íme
korhadt és belsőleg pudvás, még mielőtt vállára vette
volna nemzet- és országfentartó terhét. Hiába kérdezem
a lelkes, de fegyelmét úgy látszik megunt kis szak-
szervezeti barátaimtól, hogy minek csinálták most a
sztrájkot. Egyik se tud felelni. Mind röstell, hogy
olyaon célra mozgósítják, amelyet neki nem mondanak
meg; azután meg cédulán értesítik, hogy vége a cégó-
nak, de hogy miért: azt megint nem mondják meg
neki. Kap a sztrájknapért öt korona segítséget, de azért
koronánként tíz koronát kell utóbb a sztrájkasszába
befizetnie. Ezt tudja, többet az egész politikáról nem
tud s ezt az önérzetesebb és gondolkozóbb munkás
kezdi unni.

Ezért, mint a Népszava mondja, a vezérek levon-
ták magukra nézve a konzekvenciát és beadták lemondásukat.
Valóságos szakszervezeti miniszter válság. Az
egész világ azt hitte, Wekerléék buknak meg és íme
Garbaiékba ütött bele a krízis.

Berlini lapok és politikusok pedig sanda, gya-
nakvó szemekkel nézik ezeket a jelenségeket. Mert
hiszen, ha a mi derék munkásbarátaink nem is tudják,
valakinek mégis csak kell tudnia, hogy miért volt ez
a bécsi és budapesti munkásmozgalom. Ki rendezte, ki
dirigálta, ki szelidítette meg annyira, amennyire. Mert
azt ugyan Wekerlének a munkásküldöttség előtt mon-
dott beszédéből kimagyarázhatnák, hogy a bresztli-
tovszki béke érdekében rendezték a mozgalmat. De ki
veheti azt komolyan, hogy akkor, amikor Németor-
szág, Anglia, Itália, Franciaország háborúban lévén,

egymással elkeseredetten verekszenek; akkor Bécs és Budapest munkásai legyenek arra hivatva, hogy e megvadult bikákat szarvukon fogják és megjuhászítsák. Ez oly monstruózus és oly kilátástalan dolog, hogy őszinteségében is kételkednünk kell. Aki ilyen békemozgalmat indít, az valójában a háború szolgálatában áll öntudatlanul vagy tudatosan, azt nem tudjuk eldönteni. Gyanút kelt szövetségeseinkben, azok kölcsönös bizalmát rontja meg, akikre nézve ez a bizalom életkérdés; rontja erkölcsi ellenálló képességünket, céljainkba és erőnkbe való hitünket és ezzel kimondhatatlan szolgálatot tesz ellenségeinknek.

Helyzetünk tele van érthetlenségekkel és értelmetlenségekkel. A mi világunk már nem is parva sapientia, hanem maxima stulticia regitur.

Vázsonyi – díszpolgár

Budapest, 1918 jan. 23.

Nem tudom, ambícionálta-e, nem-e; nem tudom, ott lebegett-e ifjúkora délibábos álomképei közt; nem tudom, azzal a gondolattal fogadta-e Budapest koszorúját, hogy elérte célját: nem tudom, mit érzett, nem sejtem, mit gondolt magában, de valami azt parancsolja nekem, álljak meg egy pillanatra a kép előtt, amikor a magyar főváros díszpolgári koszorúját fonja Vázsonyi Vilmos miniszter homlokára.

Ebben a díszben nem sokan osztozkodtak. A kevesek, akik megkapták Budapest díszpolgári oklevelét, ott sorakoznak két véglét: Haynau és Deák Ferenc között. Az elsőt megválasztotta a magyar főváros, amikor a rabláncot leszedte a fiatal Budapest tagjairól.

Tűnődöm, mért választották meg ma Vázsonyi Vilmost, aki különben is valóságos polgára Budapestnek. Ő láncot nem rakott rá, nem is szedett le róla. Mert járta ugyan egyszer a jelszó, hogy mint ifjú Herkules elindult a lermái hétfejű sárkány: a klikkuralom elpusztítására és Augiász istállójának kitisztítására; de a klikkuralom azóta csak jobban virágzik s az Augiász-istálló csak jobban illatozik. Soha kicsapongóbban nem folyt a protekció és soha a szegény fővárosi tanácsosok

jobban nem rettegték a budapesti bolyseviki sajtó tolakodó cserkészeitől.

Vázsonyi Vilmos elmés svádájáról, prókatori retorikájáról, haragjának ikiméletlenségéről és barátságának gyümölcs termő erejéről igen nagy véleményünk van ugyan; de azt tartjuk, a mai díszhez mégis egy kicsit olcsón jutott.

Mert igaz, hogy mint szegény, vidéki izraelita tanuló került fel a fővárosba s onnan a magyar királyi miniszterségig és Budapest díszpolgárságáig igen nagy út van. Ezt nem lehet csak úgy véletlenül pajtáságból vagy éppen könyökkel megcsinálni. Ehhez több is kell. Mindenekfelett értékes képességek kellenek. Azután okosság, biztos számítás és bizonyos fegyelmeztség a képességek forgalomba hozatalához és értékesítéséhez. Nem elég, hogy jó svungos bot van a kezemben. Tudnom kell, kit üssek és mikor, kit védjek és mikor vele.

Első szereplése volt Vázsonyinak, mikor még jogász volt. Az ifjúság mozgalmaiban tűnt fel megkapó képességeivel és ha jól emlékszem, a *Budapesti Hírlap* írta róla az első vezércikket. A Budapesti Hírlap jó szimatjára vall, hogy azóta sokan és sokat vezércikkezték róla, ő is másokról.

Akkor mint függetlenségi párti lelkes jogász dirigálta az egyetemi ifjúságot. Azóta persze több árnyéklaton ment keresztül. Alaptónusa azonban csakhamar a demokrácia lett. Ezzel vette be a főváros VI. kerületét, majd az egész fővárost, s most azon van, hogy bevegye vele az egész országot. Iskolája a védőügyvédségi praxis volt, melyben Eötvös Károly iskolájának a nyomdokaiba lépett. Karrierje, nagysága, erkölcsi értéke híja, hogy egész máig, elég tekervényes pályáján végig mint politikus sohasem emelkedett fel államférfiúi magaslatra, mindig csak politikai prókátor vagy prókatori politikus volt. Sok ellentmondásnak tudott szívében is, elméjében is, jellemében is helyet adni; elvben mindig a demokrácia hirdetője maradt, de cselekedeteiben, sőt okoskodásában is az élet különféle helyzeteihez bölcsen és sikeresen tudott alkalmazkodni. Ha lement egy-egy vidéki városba a kereskedelmi ifjaknak felolvasni, ott a magyar történelem Kinizsy-

ket kultur-bestiáknak nevezte; ellenben azokról, akiket a demokrata gyűlésen mint bőrkabátosokat, lezülölt dzsentrít pusztulásra ítélt, azokról egyik perbeszédében mint védő ügyvéd olyan himnuszt énekelt, hogy vádló, vádlott, bíró, tanú és közönség – mindenki (rajta kívül) el volt tőle érzékenyülve. Ő nem. Ő megnyerte vele a pert.

Egy szóval a legérdekesebb alakjai közül való a mi közéletünknek.

(A cikk befejező részét a cenzúra törölte.)

Sub auspiciis

Budapest, 1918 jan. 25.

A király ma Budapestre érkezett azzal a szándékkal, hogy a régen vajúdo konmányválságot valahogy; megoldásra juttassa. Ha nem lesz a megoldás olyan, amilyenről a kormány belső emberei álmodoztak, nem a király hibája lesz. Ő megadja neki legalább azt a díszet, amely a sub auspiciis regis promocióval mindig jár.

Hónapok óta arról van szó, hogy egy új, hatalmas kormány-párt alakuljon a meglévő pártoik töredékeiből, s élére állíttassák, a legerősebb minisztérium, ami pártokból kiszedhető. Ehhez azonban két erő kellett volna mindenkinek felett: egy romboló és egy alkotó; egy destruktív és egy konstruktív erő. Elsőbben ugyanis Wekerlének porrá kellett volna törni tudni a meglévő pártkereteket, hogy azután a törmelékből megépítse az új, egységes pártot. Ámde a pártszellem, a pártérdek, táplálva jogosult és jogosulatlan egyéni érdekek tüzeitől, erősebbnek bizonyult mindennél. A pártkereteik szilárdul állának s a nagy tervek összezsugorodtak egy, kis rekonstrukcióvá, amelynek alig van akár elvi, akár gyakorlati jelentősége.

Igaz, némely kormánylap hirdeti az új programot és az új egységes pártot, Andrássy Gyula gróffal, mint pártvezérrel. A programot a király állítólag jóvá is hagyta, ami egy egészen új alkotmányos teória. Így a pártprogram is sub auspiciis készülne és ha

választás lesz az új alakulás következménye, a választás is sub auspiciis menne. Micsoda szép cs. és kir. alkotmányosság lesz az! Azaz hogy lenne... Mert mind-ezt a mendemondát nem kell komolyan vennünk. Nem valószínű, hogy Andrássy Gyula gróf tárcanélküli pártvezér kívánjon lenni. Nem valószínű, hogy Károlyi Mihály gróf pártja beleolvadjon bármiféle pártalakulásba. Lehetetlennek tartjuk, hogy ezzel szemben a másik függetlenségi párt részt vegyen az új pártegységben s teljesen a Károlyi-párt prédájára bocsássa a függetlenségi eszmét és különösen negyvennyolcas (kezületeit). Lehetetlen, hogy a néppárt csak polgári házasságot is kössön Vázsonyi demokrataival és a Világ szabadkőműveseivel. Marad tehát a koalícióból az alkotmány-párt egységes pártnak. Vagyis pártok dolgában marad minden a régiben, tele versengéssel, visszavonással és bizalmatlansággal itt benn a középponton különböző pártok főispáni expozitúráival künn a vármegyékben.

Sajnálunk kell, hogy ilyen meddő és tarthatatlan viszonyok malomkövei közé kell kerülnie Wekerle tehetségének és munkaerejének. Sajnáljuk, hogy most egy másik tehetséget is beledobnak a berregő és meddön keringő malomkövek közé: a Popovicsét, aki pénzügyminiszter lesz. Ezt kétszeresen sajnáljuk. Egyrészt, mert felesleges áldozatnak látszik, másrészt, mert a jelenlegi kormány feje maga elég garancia az ország pénzügyi kormányzata rendbentartásának és neki más kapacitásokra és nem még egy pénzügyire volna szüksége. A rekonstrukció egyéb személyi ügye sem nagyon kecsegtető. Tóth János, aki jobb keze volt Apponyinak, kivel ketten egymást kiegészítve szerencsésen intézték a kultusztárca ügyeit, az új rendben elmegy: új tartományba: belügyminiszter lesz; Sztéryni rátermettségéről a kereskedelmi tárca dolgára lehet csevegni. Mégis a közönség meglepődve mondja: Sztéryni? Az igazságügyminiszteri székbe Vázsonyi ül, kit egy lelkes bámulója ma megtett régi szabású magyar táblabírónak. A közlekedési minisztérium kemény dió. Hadik a anaga kemény fejével ment neki, és nem a dió törött el. Most a fiatal Windischgrätz Lajos herceg kerül a koplaló sokaság szájára ebben a

minőségben. Azt hisszük, a fiatal herceg hováhamarabb fel fog – falatni.

Egy szóval: parturunt montes. Hónapok óta vajúdnak a hegyek új pártalakulással, új kormányval, új programmal, s mindebből talán csakis a program fog megszületni. Mert az rendszerint csak elvekből áll és jó szándékok sokaságából és ígéretek tömegéből.

Azt pedig annyit lehet egy ív papírra írni, amennyi csak ráfér, el is lehet nevezni programnak; be is lehet mutatni a királynak, el is lehet mondani a Házban. De hogy ki éri meg a megvalósítását: az annak a jövőnek a titka, amelyet tán egyikünk se ér meg, akik ma élünk.

Wekerle programja

Budapest, 1918 jan. 26.

Kevés csorba híján (amennyiben a miniszterelnök ideiglenesen zsebrevágott a magáén kívül még két tárcát) megvan az új minisztérium. Már tegnap is mondtuk, nincsen sok mondanivalónk róla. Ismert férfiak, ismert alakok, ismert firmák, egy-két új fiatalember (ebbe számítom Esterházy Móric grófot is, noha már volt egyszer miniszterelnök) és egy új program, ennyi az egész. A *Budapesti Hírlap* mai, szombati száma ismertette már ezt a programját is, és ha nem volna változás politikai múltunkban, éppen annyi a halott programunk, mint ahány bukott miniszterelnökünk volt: akkor gratulálnánk is Wekerlének a programjához. De a magyar alkotmányos praxis azt mutatja, hogy rendszerint három minisztériumunkba is bele kerül, míg egy-egy program lényeges részét meg lehet valósítani. Van olyan programpontja közéletünknek, amely tíz-húsz évig úszkál a miniszteri ígéretek vizeiben végre is – elmerül örökre. Például, hogy a vizeknél megmaradjunk, főlemlíthetem a dunai kikötőt és a csatornázást. De van több is. Eszerint a Wekerlekormány programja is csak olyan kelő nap ma, amelyet majd csak nyugtával lesz tanácsos dicsérni. Az igazat megvallva, ezért a programért kár volt válságot csinálni, értvén úgy a dolgot, hogy ezt a volt kormány

is proklamálhatta, sőt tán meg is csinálhatta volna. Többet mondok: ezt a programot Esterházyék is kiadhatták és megcsinálhattak volna. Sőt még többet mondok: ezt a programot Tisza István gróf is vállalhatta s végre is hajtotta volna s ebben az esetben mennyi válságtól, izgalomtól, meghasonlástól szabadultunk volna meg és mennyi veszteség és kár nélkül érkezünk volna el nagyobb erő, több tekintély és külömbdicsőség birtokában a mai napig. De ez a múlté. A világos ebből csak az, hogy mind az emésztő válságnak, amelynek lázán keresztülmentünk, nem volt komoly, dologi oka.

De hát akkor miért volt, mi hozta ránk és mi hasznunk van belőle?

A felelet erre is rövid. Ránk hozta a személyes versengés, a pártviszályt fajult pártgyűlölet, a személyes érvényesülések cinikus politikája. Nem tudom, megérte-e azoknak, akik e változások révén mint miniszterek, vagy mint v. b. t. t.-ok a kegyelmes titulushoz és azoknak, akik mint államtitkárok és főispánok a méltóságos címhez jutottak. Az országnak, a nemzetnek nem érte meg.

Egy hasznát azonban ma konstatálnunk kell s ez volt úgy látszik ennek a legújabb válságnak kívánt, vagy tán éppen keresett célja is.

A Károlyi-párti miniszter nem ment bele az új pártba és a mostani kormány pártjai megszabadulnak attól az erkölcsi ballaszttól, amelyet rajok nézve a magyar maximalisták társasága jelentett.

Ez az ország és pártok helyzetét némileg tisztázza. A legerkölcstelenebb dolgok iközé tartozott, hogy egy párt, amelynek egyik vezértagja a kabinetben tárcát *visel*, nyíltan antantpolitikát csináljon, míg Magyarország harcban áll az antantos szövetséggel.

Ma, az új válság következtében, Károlyiék kiléptek a koalícióból és ellenzéki programot hirdetnek. (Remélnünk kell közbevetően, hogy ezzel a buldogfőispánok is – ellenzékbe mennek.) Így most már aztán a kormánynak két ellenzéke lesz. Az egyik, amely halálát követeli, a másik, melyből élni fog. Mert a saját pártjából ugyan meg nem él. Az csak olyan gárda-ezred, dísztestőrség, kapitánya bár Andrássy

Gyula gróf, akinek afféle Deák Ferenc-féle szerepet szántak; de akiben van valami az apjából is, valami Deák Ferencből; de akiből voltaképpen hiányzik az: egész néhai Andrássy Gyula és hiányzik az egész Deák Ferenc is.

Károlyi Mihály gróf lapja ma már kitűzte az ellenzéki zászlót is és reklamálja pártja számára a negyvennyolcas és függetlenségi cím kizárólagosságát. Ez a bújódsi azonban nem méltó ahhoz a kendőzetlen őszinteséghez, amellyel Károlyi Mihály gróf a boltjában tkapható politikai portékát árulja. Kívánnunk kell, hogy hagyjanak már valahára alább ezzel a kis népámitással. Ki negyvennyolcas ma még? Ki függetlenségi Kossuth Lajos értelmében? Ki nem látja világosan, hogy itt az egész vonalon nem negyvennyolcért, nem hatvanhétért megy a játék, hanem a hataloméért. Itt nincs ma politikus, aki ha negyvennyolcas, ha negyvenkilenes, ha függetlenségi volt, már ismételve ki nem nyújtotta volna a kezét a hatvanhetes hataloméért. A legszélsőbb fajtából is volt már főispánunk is, miniszterünk is. Ki beszél még itt a perszonális unióról? A közös ügyek eltörléséről? Itt mindenki kínálkozik a hataloméért, hol föl kínálkozik, hol lefelé kínálkozik. Itt a külön magyar bankkal agyonütik a magyar hadsereget, a hadsereget a még magyarabb hadsereggel, és mindennel egymást. Föl- és lelicitálnak a választójogra, a demokrataságra, a népuralomra, és mikor a kezükbe kapják a hatalmat, akkor kezdődik a nagy versenyfutás államtitkárságért, főispánságért, miniszterségért, excellenciás címért és mindenért, ami kapható. Soha még annyi kegyelmes urat és miniszteri tárcát nem kreáltak, mint mióta beütött Európába és Magyarországra az új világáramlat, a demokratizálódás. És ebben a koalíció eddigi pártjai, beleértve a Károlyiakat is, mind egyforma, kivétel nélkül. Egyike se nem negyvennyolcas, se nem hatvanhetes, hanem mind egymásnak versenytársa mindenben, ami elérhető, egész a testvérháborúig.

Tudjátok mit mondott egy elmés magyar táblabíró, mikor a két Károlyi gróf levelezését olvasta?

– Szép, szép, úgymond: a két Károlyi testvérgyilkos magyar dühvel egymásnak ront. Kétségkívül az

lesz a vége, hogy egymást agyon is fogják ütni. S mikor majd a történelmi mágnás család két ivadéka egymás fegyverétől a porondra zuhan, csak akkor fogjátok ti többi bolondok meglátni, hogy az egyik mögött ott áll az egész gallilei banda, a másik mögött ott áll a – nagy tőke.

Ezért verjük mi egymást agyon és après nous les deluges.

Mit beszéljek még tovább krízisekről, miniszterkormány-, párt- és egyéb válságokról? Ha ezt a hígvelejű speciálisan magyar radikalizmust meg nem lehet állítani végzetes útjában, akkor hiába Wekerle, hiába válság, hiába minden.

A pártalakulás jelentősége

Budapest, 1918 jan. 28.

Hogy milyen mértéket ölt a pártalakulás proceszusa, előre látni nem lehet. De ha nyitva tartjuk a szemünket, nem lehet észre nem vennünk olyan jelenségeket, melyek azt a gondolatot kelthetik bennünk, hogy egy erős és egészséges pártalakulásra nagy hivatás várakozhatik a közel jövőben. Ha nem is ijedünk meg az orosz forradalmárok abbéli szándékától, hogy Breszt-Litovszkon keresztül hozzánk ne a béke áldásait juttassák el, hanem saját bomlásuk bacillusait plántálják át a középponti hatalmakba, – nem lehet szemet hunynunk az elől, hogy az orosz jelszavak már eléggé inficiálták Európát s Keleten különösbbe Ausztria kis népeit, s hogy nagy munka folyik a körül, hogy a nyavalya beoltassék a magyar állam testének tagjaiba is.

Két közleményt talál az olvasó alább. Az egyik arról ad hírt, hogy fiumei és susáki horvátok – vagy; mint ők maguk nevezik – délszlávok, levelet intéztek több mint hatezer aláírással a bécsi Jugoszláv egyesülethez, melynek bizalmat szavaznak s melynek működésétől várják az összes délszlávoknak egy államban való egyesítését.

A másik közlemény is levél. Ezt a Zágrábban megjelenő *Südslavische Rundschau*-ban írja egy szü-

szláv hazafi *Károlyi* Mihály grófhhoz, kinek újabb szereplésében fölismerik a délszláv állam álmodozói azokat a vizeket, amelyek az *ő malmukra folynak*. Nem tudjuk, *Károlyi* gróf mit fog erre felelni. Valószínű, hogy elhárítja magától ezt a meggyalázó bizalmat. De egy árnyékot el nem háríthat magáról, azt, hogy mindazok, akik Magyarország jogának, testének és területének megszabdalásából, megcsonkításából és fölsozlatásából akarnak maguknak jövőt építeni: azok így ítélik meg az *ő* szerepét, azok szövetségesüket látják benne, azok az *ő* közéleti tevékenységére építik reményeiket. És ezek nemcsak a jugoszlávok, ezek a dákorománok is, ezek a csehek is és mindazok a fajok és aiéplöredőkék, amelyek az antant győzelmétől várják rajtunk való saját diadalukat.

Hogy tehát a mostan vajúzó új pártalakulásnak valamelyes értéke legyen a magyar nemzetre nézve, két célt kell biztosítani: elsőbbed számbeli és erkölcsi nagy erejénél fogva azt, hogy *Károlyi*nak és elvakult magyarjainak fizikai és erkölcsi lehetetlenség legyen a magyar nemzeti állam ezeréves életét alákötő és fundamentumait alámosó ön- és nemzetgyilkos politikát folytatni. Hiszen oly ellenségeink, akik azelőtt moccanni se mertek, ha a magyar mozdult, ima röhögve nézik azt a buta helyzetet, melybe magyarok sodorják hazájukat.

Másik feladata az új pártalakulásnak a nemzeti erők oly egyesítése, az ország minden tekintélyének és erkölcsi erejének olyatén egybefoglalása, amely a magyar nemzetnek a békekötés, Európa új berendezkedése és a nemzeteknek a háború utáni elhelyezkedése idejére megadja azt a súlyt, hogy kívánságainkat se itthon, se határainkon, se a békekötés asztalánál, se kis nemzet, se nagy nemzet ne ignorálhassa. Szavunknak itt legyen meg az a döntőereje, amellyel birt honvédeink s magyar egyéb katonáink szuronya és baltája a harctéren.

E két cél biztosítása nélkül az egész pártalakító mozgalom hiú vergődés és múló epizód a válságok sorozatában, amelybe pártversengés és pártvillongás a legvégtetesebb órákban lökte bele ezt a nemzetet.

A vörös gárda Finnországban

Budapest, 1918 jan. 31.

A derék és jeles Paasonen Henrik dr. még valahol nem messze járhat tőlünk útban hazafelé, Finnországba. Finn testvérünk, a magyar nemzet lelkes barátja, eljött közénk, hogy megköszönje fáradozásainkat népe függetlenségének javáért. Ha útban van és nem jut újságokhoz, még javában szövögeti édes álmait a finn haza önállásáról, hosszú és megalázó rabságból szabadulásáról. Mire hazaér, füstölgő romokat fog találni, a romok fölött kesergő özvegyeket és árvákat, akik a legújabb polgárháborúban veszítették el szeretteiket; és egy megbolygatott állami rendet, a szenátus palotájában kísérteti csöndet és ürességet, Helzingforsz utcáin géppuskákat, a tiszta, gondosan ápolt tereken orosz katonák szennyes nyom ál, az egész országban pedig hatalmon a vörös gárdát.

Harsányszavú *memento* ez a hirtelen tragikus fordulat Finnország sorsában mindnyájunk számára. Lenin és Trockij közös állam elméletük első szakasza értelmében, amely a népek önrendelkező jogáról szól, elismerték a finn köztársaságot; elismerték még arra való jogát is, hogy külön delegátusokat küldjön Breszl-Litovszkba. Ekkor azonban közbelépett *veto*-jával a második, a sokkal hatalmasabb szakasz: Finnország csak akkor szervezkezhetik független köztársasággá, ha létének tengelyévé a bolsevikizmust teszi. A finn törvényhozás, az önérzetes finn polgárság föllázadt ez esztelen követelésre. Hol az önrendelkezés joga, ha Pétervár akarja a kormányformát diktálni Helzingforsznak? Hogyan lehet rákényszeríteni a finn nemzetre egy rendszert, egy politikai struktúrát, egy világnézetet, amely merőben idegen tőle?

Hogyan lehet rákényszeríteni? A vörös gárdával. A vörös gárda a mai orosz kormányzati rend leghívebb exponense, a teljes és tökéletes anarkia megtestesítője. Nem reguláris hadsereg, mert Oroszországban az már hónapok óta nincs. Nem függ a kormánytól, hanem diktál neki. Nem ismer fegyelmet, rendet, parancsot csak gyújtogatást, rablást, erőszakot. Mindenhol meg

jelenik, ahol fölüti fejét a Lenin-Trocki-kurzus ellen. a lázadás, és eltökélten, a hóhér hidegvérével végzi ki az engedetlenség ben elmarasztaltakat.

Így uralkodik ma Helzingforszban is, veszedelemben sodorva a szomszédos Svédország nyugalmát és biztosságát, talán semlegessége elhagyására kényszerítve még ezt a népet is. Ahol a vörös gárda most garázdálkodik, az nem az orosz pusztaság, nem Istentől elhagyott, tudatlan parasztnép lakta síkföld a volt cári birodalom belsejében, hanem egy művelt, öntudatos, finoman pallérozott kis nemzet kulturált hazája. A merre a vörös gárda jár Finnországban, mindenütt nagy kulturértékeket tapos el durva lába. Szívünk még a negyedfél esztendő háború iszonyúságaihoz sem edződött hozzá annyira, hogy el ne szorulna ez új borzalom láttára.

A szívünk elszorul, de elménk megvilágosodik. És megtanít bennünket a kellő vigyázatra. Mikor Trocki először jelent meg Breszt-Lilovszkban, nyomban megakadt a béke műve. Az orosz demagóg nem titkolta, hogy legjobban szeretne demagógokkal tárgyalni; a bolyseviki Oroszország egy bolyseviki Németországgal. Magyarországgal, Ausztriával óhajtja a békét. Trocki viselkedése elárulta, hogy a proletár türelmetlen göggyével lenézi és megveti azokat a burzsoákat, akik vele egy burzsoá állami rend és társadalom megbízásából és felhatalmazásával tárgyalnak.

Lehetek, sőt bizonyára voltak is a középhatalmak országaiban olyanok, akik szomjasan itták be az orosz néptribunus minden szavát s abban reménykedtek, hogy Trocki úr álma, a bolyseviki Európa, sőt az ő képére formált világegyetem a bresztlitovszki tárgyalásokból mint tündöklő valóság fog kiemelkedni. Ha voltak ilyen álmodozók, tekintsenek most Helzingforszra és a vérben vergődő szerencsétlen Finnországra. A nagy országok palládiuma, elengedhetetlen védelmi eszköze és egyben jellemző kísérő jelensége a reguláris hadsereg. A bolysevikizmus jellemző fegyvere a vörös gárda. Trocki és társai a maguk részéről elismerik és másoktól követelik a népek önrendelkező jogát. De föltétlenül kikötik, hogy minden új államalakulás olyan legyen, mint az övék, vagyis alapuljon

az intézményes anarkián. A rendnek, a társadalom természetes tagozottságának, a tulajdon és a személy biztosságának nem volna pillanatnyi élete sem e földön, ha az új orosz politikai elmélet érvényesülne. De ettől meg fog óvni bennünket az a Gondviselés, amely az emberi közösségei jónak láda megteremteni és mind a mai napig fenlárítani.

Közjogi választófalak

Budapest, 1918 jan. 31.

Nagyon sokat lehetne és még többet szeretnénk írni, ha papirosunk volna hozzá, a képviselőház mai üléséről. Nem a programról, melyet a miniszterelnök úr előadott, istenem, még eddig minden új miniszterelnök mondott olyan program volt, hogy ha csak telét, ha csak harmadát is megvalósította volna, Magyarország nem volna már régen ott, hogy tettekre és elhatározásokra és türelemre csábítani – miniszteri programbeszédekkel kelljen. Az ilyen programbeszéd már régen nem *váltó* minálunk, hanem csak egy rossz irodalmi műfaj, annak is a lírikus fajtájából való.

Arról akarunk pár szót mondani, amit a programhoz beszéltek s azt is a végén kezdjük.

Tisza olyanformát mondott Wekerle érdekes beszédére, hogy hiszen minden mehetne jól, ha csak a választójogot ne erőszakolnák. De a nemzet végzetes helyzetére és nagy, kockán forgó érdekeire való tekintetből talán lesz bennünk annyi hazafias erkölcs, hogy valamelyes kapaciláció és kompromisszum alapján egymásra találunk a nemzet szolgálá iában.

És föláll az ülés végén baljós arccal Apponyi Albert gróf és komor, rideg hangon, a miniszterelnök nevében *is* kijelenti, hogy a kormány a kompromisszum gondolatát a választójogi kérdésben visszautasítja, hogy nem engedi e kérdést alku tárgyává tenni, hogy a beadott javaslatot, úgy ahogy a Ház előtt van, maga egészében képviseli.

Ez a kijelentés, mely Tisza István lojális és előzékeny beszédével merev ellentétben volt, megdöbben-

teile a tisztelt Házat. Taktikának ez a kijelentés ügyetlen és nagyon el van hibázva. Hiszen itt kínálkozott az arkimédesi pont, melyből meg lehetett volna kísérlem a munkapárt kiemelését eddigi szilárd magatartásából a kereseti új pártalakítás javára. De ha gyermekes volt e kijelentés taktikának, komoly politikának szinte fölháborító.

Hogyan? Abban a pillanatban, amikor irányok, elvek, hagyományok, meggyőzések, múlt és minden, amit a fórumon szentnek hirdetnek két kézzel szóratnak ki, tagadnak meg, pártkeretekbe vágják a csáskányt, lemondást követelnek Pétertől, Páltól, hogy csak megmaradhassanak a hatalmon; amikor ötféle politikai meggyőzést akarnak egy akolba terelni, – akkor semmi sem szent, semmi sem sérthetetlen, se negyvennyolcas, se függetlenségi, se demokrata, se alkotmánypárti, se néppárti hitvallás; – mikor mindent levetnek s meztelenre vetkőznek, csak a forgatható köpönyeget tartják meg maguknak közös ruházatul: ilyenkor, mindent el lehet hagyni, mindemen lehet módosítani, mindent kompromisszum tárgyává lehet lenni: ebben a ronda vásárban csak az egyetlen választójog lenne az a csoda neántsvirág, melyhez nyúlni nem szabad? És ezt Apponyi Albert van hivatva mondani? Apponyi Albert erkölcsi lehetetlenségnek mondta, mikor ellenzéken volt, a házfölosztással (háború alatt); mióta kormányon van, azóta olcsóbban adja ezt is. Apponyi erkölcsi lehetetlenségnek mondta a húszéves kiegyezést. Ebbe is megalkudott a pártalakítás érdekében. És a választójog változatlan fõntartása mindezeknél szentebb, fontosabb éppen õ reá nézve, akinek pár évvel ezelõtt errõl is más meggyõzése volt?

Hova menjünk, hova forduljunk, hogy kétségbe ne essünk magunkon és a nemzet jövõjén, amikor közéletünk oszlopos tagjait így inogni, imbolyogni és repedezni látjuk?!

Wekerle is mondta ma, Tisza is ismételte utána, hogy talán a katonai kérdésnek a nemzet óhajtása szerint való megoldásától végre *ledûlnek a közjogi akadályok* a pártok között.

Közjogi akadályok? Hol vannak még a mi közéletünkben közjogi akadályok? Nem miniszterek, államtitkárok és főispánok a legkifejezettebb negyvennyolcasok és függetlenségiak? Nem jártak és járnak Bécs-be? Nem emeltek kvótát? Nem ültek és elnököltek a delegációkban?

Közjogi különbségek és akadályok a reális politikában és a szívekben már régen nincsenek. Csak a címtáblákon van a Negyvennyolc. Csak cégér a függetlenség. Cél a balalom. A többi ámitás és hazudozás. Hiszen most is, mikor *egységes* párt akarnak csinálni, *kettős* nevet akarnak neki adni: Negyvennyolcas alkotmánypárt. Miért? Azért, hogy Bécsben laposakat pislogva mondhassák: ejej, hiszen alkotmánypártiak, közösügyesek vagvunk; azlán künn a választókerületekben megfordítva: ugyan komám, tudjuk mímitől döglük a légy! Az csak a németnek van. A testünk azé, de a lelkünk a – Kossuth apánké.

Az egész választójog pedig csak azért van, hogy a néplázítás, a népbolondítás ezentúl még könnyebb legyen és a hazugság, a kétszínűség ez uralma a politikában fönntartassék. Itt az ideje, hogy ezzel minden magyar hazafi leszámoljon. Közjogi választófalak már régen nincsenek, de vannak botránykövekből rakott falaik a pártérdek védelmére: ezeket kell ledöntenie, még pedig a magyar nemzeti értelmiségnek.

Tótok és oláhok

Budapest, 1918 febr. 1.

Az országgyűlési naplót kellene megszereznünk, hogy pontosan megtudjuk, mit mondott Miháli képviselő úr a tegnapi ülésen. A Ház elnöke elkérte a gyorsírói följegyzéseket, hogy legalább utólag vehesse tudomásul Miháli úr vitézkedését és rendre utasíthassa.

Mert Miháli úrnak van bátorsága – ezzel igen enyhe szót használunk – arra, hogy százezer megcáfolt rágalmat és hazugságokat elmondjon újra; de annyi bátorsága, hogy úgy mondja el, hogy akiknek

mondja, meg is hallhassák, annyi bátorsága nincsen. Ő mindaz, amit a nyugati hatalmak ránk küldött politikai vigécei és az oláh nemzetiségi párt hírhedt – a háborúban Oláhországba szökött – tagjai Európának rólunk szóval és nyomtatásban hazudtak: Miháli mindazt felírta egy darab papirosra, amelyről a tegnapi ülésen felolvasta (míg az elnök rá nem szólt), de csak úgy magában motyogva, hogy azok se hallották, akik körülötte ültek. Szólt pedig az ő felolvasása az oláhok rettenetes rabságáról, börtönben való sanyargatásáról, hogy többet ne mondjak.

Ez, hogy kevesebbet se mondjak, politikai gazság. Igaz, hogy ott a Házban Miháli úr nem merte ezt hangosan mondani, nyilván a rossz lelkiismerete súgta neki, hogy kidobták volna érte. De hogy mit beszél az, aki az országgyűlésen így hazudik, hogy mit beszél az a – korcsmában és más összejöveteleken: azt sok fantázia nélkül is ki lehet találni. Beszéli a magyarok kegyetlenségét, barbárságát, ázsiai mivoltát és zsarnokságát; és beszél az általános titkos eljövételét, amely megváltja nemzetiségeinket a rabságból.

Hogy ma még valaki így beszélhessen ebben az országban, arról tenni kell. Tenni kell arról, hogy ezek a lélekrablók az erkölcs köpönyegében járhassanak a nép között, bolondió szándékkal. A háború megmutatta azt, hogy eddig a nép lelkéhez nem férközhettek. Nem olyan értelemben, hogy választás idején egy-egy zendiüésre ne tudták volna csábítani, hanem abban az értelemben, hogy nem tudták kiirtani, sőt megrendíteni sem a népben élő hitet, ősi szokást, tradíciót, a min Magyarországhoz való tartozandóságának és hűségének érdeke nyugszik. A mi oláhjaink megállták a hűség próbáját a háború veszedelmeiben. Tenni kell tehát most már arról, hogy a Miháliak prédájának továbbadni is oda ne vessük ezt a népet.

De elsősorban nem is a népről van a szó. A nép nem lett a politikai kalandorod áldozata; de áldozat van és pedig nem is kevés: a szerencsétlen dászkálok, pópák, oláh bankhivatalnokok és ügyvédek, akik ko-

molyan vették a Gogák, Lukácsiuk és Miháliak ígését. Goga és Lulkács, egy csomó pap és ügyvéd elmenekültek, de nem mindenkinek volt módjában tovafutni a megvert oláh hadakkal. Ezeket igenis összeszedték és ezek igenis lakat alatt vannak. Ez az a parányi igazság, amely köré fonta Miháli nr a maga nagy hazugságait.

De tenni kell már arról is, hogy a vakmerő izgatásnak többé az értelmiség se lehessen áldozata. Ha ez az a zsarnokság volna, a melyről Miháli úr ábrándozik: akkor már régen a háború előtt kerültek volna az izgatás együgyű vagy számító áldozatai a dutyiba. A háború *után* nem tartható fenn az az állapot, mely a háború előtt volt. Itt nem vallásról, nem kultúráról, nem anyanyelvről volt szó, hanem hazaárulásról, melyei az oláhországi hitszegés leleplezett. A régi játékot nem szabad újra kezdeni. Nem engedhető meg, hogy mindenféle ürügy alatt templomban, iskolában, egyesületekben, bankokban hűségükéről megfélejtkezett magyar alattvalók még egyszer megpróbálhassák idevaló fajrokonaiuk közt előkészíteni egy új oláh betörés sikerét. Ebből a becstelen játékból elég volt egyszer.

Más helyen talál az olvasó a *Budapesti Hírlap* jelen számában tudósítást arról, hogy mint utasítják vissza egy nagy tót vidék községei egyhangúan és megbotránkozva az értük kinyújtott cseh kezét. Ott is és pedig éppenséggel a kérdéses vidéken folyt az aknamunka tótjaink hazafisága ellen. Ott is voltak a pánszláv izgatásoknak sikerei; hiszen a verbói követválasztásoknak szinte országos híre lett. De a háború tisztító füzén keresztül mint szívekben ott is föltámad a régi idők tisztább hagyománya. Volt ilurbán-fölkelés negyvennyolcban, de az szánalmas rablókaland volt a mi tót honvédeink hallhatatlan bravúrjai mellett. A magyar nemzethez tartozandóság érzete eltörülhetetlen a mi tótjainkban. Itt-ott meg lehet őket egy-egy követválasztásra tántorítani; de magyar hazafiságuk oly mélyen van a szívében, hogy minden más érzés, melyet sikerül beléjük oltani, e mellett felületes máz. És a veszedelem nagy tüzében minden máz leég róluk,

csak ez marad meg épen s annál erősebben, mentül nagyobb a megpróbáltatás.

Üdvözet a miavai magyaroknak, akik túlul beszélnek, de akiknek magyarul ver a szívük.

Mindent a hataloméért

Budapest, 1918 febr. 5.

Az egyszeri plébános kihirdette a templomban, hogy minden leányért a faluban hajlandó misét mondani. Az ártatlanokért a Szűz Máriához, a – többiért Mária Magdolnához. Csak jelentkezzenek nála. És jelentkezett a ringó járású Kati is, hogy a plébános úr így-úgy, legyen szíves ő érette is misét mondani. – Misét! És kihez?

– A Szűz Máriához, kérem alássan.

Nagy szemet mereszt a plébános úr erre. Hát én mondok Kati leányom ahhoz is. De ha hiba van a dologban, akkor nem lesz a misének foganatja. Sőt, istenkáromlásnak is beillik. Mert a szenteket nem lehel hazug szóval tartani.

A leány megilletődik. Haboz. De megmarad abban hogy csak tessék a Szűz Máriához. És ezzel indul ki-felé. Az ajtóban azonban megfordul és visszaszólt igenis kérem, a Szűz Máriához. De plébános úr lelkem, úgy mellékesen tessék megemlíteni Mária Magdolnát is.

. . . Szakasztott így megy végbe az új, egységes pártalakulás is. Mind ragaszkodik a Szűz Máriához és mind fönntartja magának Mária Magdolnát. Mind bemegy az új *egységes* kormánypártba, de mind fönntartja magának külön klubját és szervezetét.

Tegnap, vasárnap a demokraták hozták meg ugyanilyen értelemben, ebbeli határozatukat. Vázsonyi Vilmos igazságügymini.szter mondott nekik hozzá nagy beszédet. A világ ámulva fogja ezt a beszédet olvasni, amely kirohan a magyar szalon-oroszlánok ellen, akik vérrel isszák a teájukat és a magyar zsúr-bolysevikiiek ellen és proklamálja hozzá az *országos demokrata polgári szövetséget*, de egyúttal megengedi a szövetségek, pártok és egyesületek tagjának. hogy belépjenek az egységes kormánypártba.

Ez a pártegység vagy egységes párt egy kissé furcsa figura. Minden tagja a fél vállát oda adta a közös-pártérdek súlya alá, a félvállával pedig a külön pártérdek terhét viseli. Így térítette meg a tiszteletes úr egyszer (mikor vendégségből kocogtak hazafelé) hbíró uramat arról, hogy nem a nap kél föl, hanem a föld forog a nap körül. Mikor közel voltak már a faluhoz s a tiszteletes úr még mindig demonstrálta a hihetetlen léteit, megszólal a *bíró*. Elég, tiszteletes uram, azt mondja. Én már elhittem. De megkérem, ne tessék megmondani otthon a falunkban.

Már mind bementek az egységbe. Csak ne tessék megmondani otthon a – kerületünkben . . .

Valóban, súlyosabb időben, végezelesebb viszonyok közti nem intézték ledérebben és könnyelműbben ennek az országnak a dolgát, mint egy fél év óta. Hozzá lehetjük: és kevesebb hittel és kevesebb meggyőződéssel, ott van az alkotmány-párt, az Apponyi-párt, a nép-párt, a demokrata-párt, a pártonkívüliek pártja: ki merné a szemükbe mondani, hogy nincsen meggyőződésük, nincsen pártprogramjuk? Hiszen mért volnának vajjon külön pártok, ha nem volna külön meggyőződésük?

És most egy pártba mennek. Miért? Van valami közös nagy meggyőződésük? Persze hogy van. Az, hogy az övék legyen a hatalom és ne másé. És mindenik ennek a közös célnak rendeli alája a maga külön célját. Ennek a közös programnak a maga külön programul ját. Ennek a közös meggyőződésnek a maga külön meggyőződését. Alárendeli *elvben*, de fenntartja valóban. Hozzájárul az egységes pártalakításhoz, de fenntartja külön pártját. Az egész komédia rám nem a béke, az egyesülés, az egyetértés, hanem ellenkezően a fegyverkezés ibenyomásál teszi. Egyenként gyengék egy harmadik ellen, hál egyesülnek, és ez lesz a harmadik balkáni háború. Azok is közösen mentek neki a töröknek, s mikor a török már félreállt uljokhól, akkor egymásnak estek. Ezt az egész egyesülést a választástól való félelem csinálta és ugyanaz rontja is meg. Nagy tehetségei vannak ennek az új alakulásnak, An-drácssy Gyula gróf kétségkívül a legképzettebb politikusok egyike, nemcsak itthon, messze földön is;

Apponyi Albert gróf a legfenomenálisabb szónok e fogalom legnemesebb értelmében. Mit ér ez? Vezéri talantum egyikben sincsen. Justh Gyula a maga vehemens temperamentnával leverte mindeniknek készségét és finom képességeit. Károlyi Mihály ezt tanulta el mesterétől. Justh Gyulától s ezzel lett réme és félelme a többi kormánypárti vezéreknek. Nagy tehetségei íme vannak e pártoknak, de vezéri talantum, vezéri jellem és erő egyikben sincsen. Többékevésbé asszony mindenik. Egy kissé hisztérikus az egyik, egy kissé hiú a másik és ingatag, kacér, megbízhatatlan mindenik.

A legérdekesebb a társaságban Vázsonyi Vilmos, szintén pártvezér, aki ma a demokrata polgári pártot proklamálta a bolyseviek ellen; és megkülönböztette magát és híveit a szociális munkások pártjától; és gyönyörű dalt mondott a magyar nemzetről (kapcsolásban a hadsereggel) és a magyar királyról, aki a magyar nemzeti állam alapján áll. És természetesen most ezen áll Vázsonyi Vilmos is. És ha a nemzeti alapon nem érthetünk egyebet, mint a történelmi egységben fejlett magyar nemzetet, akkor Vázsonyi is történelmi alapra kerül és reméljük, oda hozza mindazokat a demokrata egyesületeket, amelyek tegnap tapsoltak a beszédének.

Ha pedig valaki – ezt is Vázsonyi maga mondotta az ő álláspontját konzervatívnak találná, hát annyiban igaza volna, mondja ugyancsak ő, hogy bizony messze elmaradnak Lenintől és Trockitól a Vázsonyi demokratái.

Igaz, igaz. De Oroszországban sem Lenin és Trocki és a bolyseviek kezdték. Ott is Llywow herceg kezdte. Milyukov folytatta, Kerenszki vette át a s csak azután jött Lenin és Trocki. Nálunk Vázsonyi kezdi (Igaz, hogy Esterházy herceggel); és ez általános titkossal; ki fogja folytatni, ki veszi át a szót és ki jó végül a vörös gárdával: ezek a kérdések derengenek az aggódó emberek szívében. Néha tán a Vázsonyiében is.

A modern hóbort

Budapest, 1918 febr. 7.

Békeszerzőink vissza tértek Breszt-Litovszkba s holnap a breszt-litovszki fronton ismét megkezdődik a csata, a lövöldözés a zöldaszlal körül. Mert az eddigi béketárgyalás inkább szóbeli háború volt, semmint békeszerzés. Ellenben van talán jogunk feltenni azt, hogy a tárgyalás ott is vagy praktikusabb mederbe tér holnaptól kezdve, vagy – megszakad. A bolyseviki főprófétát az utolsó tárgyaláson oly alaposan kivetkőztették békehírnöki álruhájából, hogy rabulisztikájái tovább is komoly tárgyalásnak venni, hasonlatosabb volna a gyámoltalansághoz, semmint a – türelemhez.

Ez a forradalmi fanatikus bolond már is több bolondot csinált száznál a maga furfangos bresztlitovszki szónoklataival. Nálunk léha asszonyok, megzabáli hadseregszállítók és éhes fiatalemberek körében szinte divatba hozta a bolysevikizmusl. Nem csodáljuk, hogy Vázsonyi Vilmos igazságügynmszler. és éppen ő, ina beszédében szinte keresztes háborút hirdetett e modern hóbort ellen, mely már tébolynak is beillik. Küzdeni fog ellene, úgymond, és el is fogja fojtani minden kapható fegyverrel. A galileista megháborodott fiatal-ságot inkább csak lesajnálk. Ellenben fenyegetőleg hungoztatta, hogy azok után kell kereskedni, akik a fiatalság megrontói voltak.

De hol fogja ezeket keresni Vázsonyi, aki ma polgári kormánynak, polgári pártnak proklamálta magát és híveit és aki a történetileg fejlődött magyar nemzettel azonosította magát. Hol fogja ez erkölcsi és szellemi méregkeverőket keresni? A demokrata körökben? A választójogi blokkban? Az egyetemi katedrákon? A kőművespáholyokban? Mert megtalálhatja, ha komolyan keresi és a fejére hághat a hidrának, ha van bátorsága hozzá. Szónoklatokkal és elmésségekkel azonban nem állíthatja meg a folyamától.

(A cenzúra több mondatot törölt.)

Mert elismerem én, hogy a demokratizmus világáramlat. Ámde az államférfiaknak, akik nem egyéni

célokat kergetnek, fel kell ismernie a világtörténet tapasztalásai után, hogy a demokrácia nem jelentheti azt, hogy az államokat kiszolgáltassuk a legnyersebb, tegtudatlanabb, az állati szenvedelmek iráni legfogékonyabb, a félrevezetés legalkalmasabb prédái tömegrétegeinek; hanem csak azt, hogy a lakosság minden rétegének a törvény előtti igaz egyenlőséget, a boldogulás egyenlő feltételeit, az emelkedés szabad útjait és a polgári szabadság teljességét biztosítsuk. Nem lehet az ezerszer komplikáltabb modern életet kitenni annak, hogy a hellén demokrácia evolúciójának végzetes útján menve végig, oda jusson, hogy legfőbb kritériuma legyen a tömegek henyelése és a napidíjért való közszolgálata a bírói széken s más nyilvános intézményekben.

Az eszmék fejlődése és élete is olyan, mint a lavináké. Kicsi, maroknyi hó képében indul meg s ha akkor útját nem állják, mint rémes, feltartóztathatatlan erőtömeg puszított, rombol és eltemet mindent, ami az úrtjában áll. A nemzetközi demokrácia és szocializmus indította útnak azt az erőt is, amely ma már, mint bolysevikizmus, lavina, s már-már eltemeti önön romjai alá Oroszországot, ahol állam, egyház, társadalom, rend, biztosság: minden felbomlott s a legszilajabb szenvedelmek prédája.

Meg fogja-e Breszt-Litovszk ezt a görgeteget puszító útjában állítani? A napokban el fog dőlni annak a kérdésnek a képében, hogy képes lesz-e Trocki úr a maga szemtelen izgatását béketárgyalások ürügye alatt folytatni; vagy képesek lesznek-e a mi megbízottaink a volt orosz birodalom olyan részeivel megegyezésre jutni, amelyekben a nemzeti vágyakat még nem iszapolta el egészen a nemzetközi forradalom – világáramlata.

Időnk szelleme

Budapest. 1918 febr. 7.

Este kapjuk az érdekes hírt, hogy Bécsben a Seidler-kormány beadta lemondását. Hogy mi lesz vele, visszatartják-e vagy elbocsátják, ki lehet utódja s mily kilátástalanságokkal, azzal itt ma nem foglal-

kozunk. Itt csak megemlítjük, mint tanulságos ecetet ezi: a bécsi kormány, hogy költségvetése számára biztosítsa magának a többséget, valami engedménnyel, magához kötötte a csehországi németeket. Erre a csehek összeröföntek, felmondták a szolgálatot. Hozzájok álltak a délszlávok. A lengyelek ingadoznak és ez a lényeges része a dolognak, a szépen összetákolt többség szétbomlott, a költségvetés alól kicsúszott a gyékény és Seidler megbukott.

Fényes, szinte iskolai példája annak, hogy az általános választójog miképpen dülja fel a parlament egységét és készíti elő az ország egységének is felbomlását. Hiszen ma a reixrátban egy úr már éppenséggel azt kiáltotta közbe: rám nézve osztrák haza nem létezik. Az általános választójog úgyszólván megháromszorozta a parlamenti pártokat. A kormány, ha némileg alkotmányosan akarja Ausztriát kormányozni, kénytelen időről-időre, sőt esetről-esetre megalkudni; engedményekkel hol ezt a csoportot, hol azt a pártot megvenni, hogy az esetleges többséget biztosítsa magának. És íme, van esél, hogy a verejtékes alku még az utolsó pillanatban is fölborul s vele persze a kabinet is.

Ez a sors vár Magyarországra is, ha a tizenkettedik órában magunkhoz nem térünk s okulva a már-már felbomlott Oroszország és a bomladozó Ausztria szomorú példáján, meg nem fordulunk a végzetes úton, amelyre rátértünk. Ha a világáramlatok ösvényén imbolygunk ittás ember módjára tovább, akkor pár év múlva ott leszünk, hogy a magyar kormány is kénytelen lesz a nemzeti egység rovására ma az egyik, holnap a másik nemzetiséggé] alkura lépni, hogy a többségei biztosítsa magának. Így jutunk azután az egyszeri ember sorsára, a ki egyik darab földjét a másik után vetette zálogba, s olt tengődött ugyan végül ősi kúriáján, de a földjein mások lettek az urak.

Nem tudom, a tegnapi nap nem jelentett-e valamelyes megfordulást politikusaink világában. A jámbor néző nyilván azt hiszi, hogy a tegnapi ülés csak bikaviadal paródiája volt Vázsonyi és Fényes között. De ez tévedés. Nekem úgy tetszik, hogy ott nem két ember, hanem két ember képében időnk szelleme ál-

lott egymással szemben. Az egyik, ha föltevésemben nem csalódom, a mi *Időnk* szellemének torzképe volt, a másik a mi *Időnk* szelleme – magára eszmélve.

Mert kétségtelen, hogy Vázsonyi Vilmos e kor *demokratikus* evolúciójának Magyarországon egyik tényezője és vezéralakja volt, aki most, éppenséggel mint igazságügyminiszter, tehát becsületes ember lelkiismeretére súlyosan nehezedeő felelősséggel teljes állásában, – egyszerre szembe kerül a demokratikus evolúció torzképü kicsapongásaival, amelyeket bolysevismusnak nevezünk röviden, amelynek azonban sok ágaboga van, mely eg renndes háborúban levő nemzet sorsára végzetes hatással lehet. Nekem úgy rémlik, Vázsonyi, akire minisztertársaival együtt e pillanatban az ország jó és balsorsa bízva van, elképed a *világáramlat* ama rémképélől, amelyet Oroszországban látunk és mely keresztül vonaglik Európa többi részének társadalmain, a miénken is. Ezt el fogja taposni, így kiált fel Vázsonyi. El fogja taposni, mielőtt hóhért munkáját a magyar nemzetet is elvégezhetné...

És lett erre nagy zendülés az álarcos fügefaleveles magyar bolyscvikok berkeiben. Némelyik oly orientális köpködéssel esik neki régi bálványának, mintha már valósággal le kellene arról mondania, hogy az emberi szent jogok nevében Magyarországot végképp agyonönrendelkeztesse. Itt van egy kis szemelvény Izrael szent haragjából. Egyik vezérlapjuk ezt írja:

Arra, hogy Vázsonyi igazi képét lássuk, elég ha melléje állítjuk őt a konzervatív grófnak, Tisza Istvánnak. Az erő volt és nem az erőszakosság paródiája, puritán férfiaság és nem a hiúság hisztériája a küzdelemben, való igaz magyar lojalitás és nem mérgezett nyilak, melyek odairányítva Izrael ama sátrainak, amelyekben a mai lövöldöző még tegnap lakozott. Igazán nem vagyunk Tiszaisták, de egy ilyen nap után, mint a mai, szinte dühös gerjedelemmel kél föl bennünk a törvénytisztelő, a mértéket tartó, a férfi ellenfél iráni való becsülés.

Igazán nem vagyunk – Vázsonyisták. De a köpönyegforgatás, az elvletétel, elvföltétel, pártcserebere, a szegreakasztás e klasszikus kavarodó napjaiban min-

denkinek, kicsinynek és nagyoknak, egyaránt szabad – okosnak lenni – *consilium mutare in melius* – csak Vázsonyinak nem? Pedig mind az az elv- és pártcsere, amelyet láttunk ezekben a napokban, csak a balalomért történt. A Vázsonyié, ha csakugyan lelki változáson ment keresztül, az egyetlen, melynek kényszerítő okait mindenki láthatja azokban a jelenségekben, a melyekbe a demokrácia tobzódó elfajulása nemzetekéi és birodalmakat sodor. Apponyinak és Andrássynak szabad a szabadgondolkozók tapsa közt s a nemzetiségi izgatók elismerésével régi álláspontjukról a radikális választójog elvére férni, és Vázsonyinak nem szabad a maga radikális hegedűjére szordinót se lenni, mikor látja kormányzó székéből a veszedelmek felvonulását a nemzet feje fölé.

Ez igazán a mi radikális demokratáink eszejárása. Minden szabad, amíg az ő szellemükben és érdekük szerint történik, de jaj annak, akit a lelkiismerete és a nemzet érdeke vezérel.

Fekete nap

Budapest, 1918 febr. 8.

Megilletődéssel, szinte dobogó szívvel nyúlok a tollamhoz. A mai nap hivatta van arra, hogy történeti dátuma legyen a magyar história kalendáriumának. És ámbár hogy a nemzetközi vörösek munkája hozta diadalmenetben reánk e napot, százezrek szíve dobban meg abbéli aggodalmában, hogy ez a nap fekete napja lesz a magyar nemzetnek.

Ma kezdték meg a kormány radikális választójogi javaslatának a tárgyalását a képviselőház illetékes bizottságában.

Az elv ellen, amely e javaslatban testet ölt. valamint a modern individualizmus egyéb – társadalmi, irodalmi, politikai és gazdasági – kicsapongásai ellen az egész fővárosi sajtóban a *Budapesti Hírlap* egymaga folytatott titáni harcot. Nemzetközi befolyások, udvari politika, a háború kényszerűségei, politikusok szeretlen ambíciója és pártérdekek okozták koncentrikus nyomásukkal, hogy e javaslatot nem tudtuk elhárítani

a nemzet fejről. Ma elkezdik tárgyalni és még nem lehet tudni, mi lesz a tárgyalásból vagy a javaslatból. Annyi egészen bizonyos, hogy a magyar nemzeti államnak és az egységes magyar nemzetnek minden belső és külső ellensége hozsannával üdvözli a javaslatot, mint a nép valamikor a megváltót, mikor Jeruzsálembe bevonult. Pedig a Megváltóhoz csak egyben hasonlatos ez a javaslat: ez se gyalog jön, a – *népen* lovagol.

A javaslat is, patrónusai is, érdeemes múltú politikusok, ma föl vannak pántlikázva nemzeti színű jelszavakkal. Úgy indulnak a képviselőházi csatába, mint ahogy bakáink és honvédeink mentek a háborúba: tele nemzetiszínű szalaggal és zászlóval. De ha majd megnyerik a csatájukat és törvény lesz javaslatukból, félek, elejbök fog állani a K. u. k. generális képében a *Végzet* és rajok fog ripakodni: weg mit dem ronyg! Nem ismerem ezeket a színeket.

És akkor jön az iszonyú kiábrándulás a népjogokból: jön a késő bánat és utódaink föl fogják vonultatni történelmünk tragikus ítélszéke elé a boldogtalanokat, akik – ki esztelen rajongásból, ki beteges becsvágyból, ki tudatlanságból, ki hífehaigyásával, ki könnyelműségével – ezt a mai kalendáriumi napot reánk hozták.

Mikor a falu kiasít magának a határában temető helyet, először is körülárkolja, azután fölállít benne egy keresztfát.

Ma kezdték meg egy nagy temető-hely kiárkolását. A javaslat lesz benne, ha, ugyan elkészül, a fészület.

Levelek

Budapest, 1918 febr. 9.

Tisztelt Szerkesztő úr!

A Kisfaludy-Társaság holnap az új Városháza termében *Zrínyi* Miklós háromszáz éves emlékünnepeét üli meg. Beöthy Zsolt fogja az ünnepi beszédet bevezetni, amely nyilván megnyitja hallgatói testi szemei előtt Zrínyi korát, lelki szemei előtt Zrínyi belső világát. Én arra kérek itt engedelmet, hogy a *Budapesti Hírlap* nevében ünnepeljem meg hadi és művelődési

történelmünk e kiváló titánját néhány szóval. Azok közé a történeti alakok közé tartozott, akiknek nagysága messze kimagaslik a saját korából, elannyira, hogy éppen a saját kora nem látja meg. Szava – sziklás prózában és halhatatlan versekben végigzugott orkányszerűen az országon és kortársai morálisan süketek voltak rá. Nem hallotta, nem értette meg se a köznemes, se a főúr, se a fejedelem. Nem tudom azért-e, mert a mi mai világunk lelkileg éppen olyan züllött, mint az ő koráé volt, – íme az ő dörgedelmes magyar szavának visszhangja mintha most érkezne csak el hozzánk, a nemzet fülébe. Most kezdünk ráfigyelni. De ki vagyunk téve annak, hogy el találunk késni, mire teljesen megértjük a háromszáz év kódos mélységeiből felénk szálló szózatot...

Zrínyi Miklós a magyar birodalom gondolatának inkarnációja. Eredetére nézve horvát volt, öntudatára magyar. A *Szigeti veszedelem* a magyar költészet legmagasabb csúcsain, az örök dicsőség fényében ragyog. Prózai mimikái a magyar katonalélek inspirációja, a magyar nagyság kultusza, a magyar név főknagsz-talása. Tőle ered a mondás: Ne bánts a magyart! Horvát testben magyar lélek. Jó horvát volt és jó magyar. A kettő akkor még ugyanazt jelentette. A múlt és a jelen közt a különbséget semmi sem fejezi ki jobban, míint hogy régen a horvátok hőse és ideálja Zrínyi Miklós volt, míg a mai horvátok ideálja – Jellasich. a horvát testben – osztrák generális.

Tisztelt Szerkesztő úr, azt hiszem a Zrínyi-kultusz hozzá tartozik ahhoz, hogy a magyar hosszú életű legyen a földön. Tisztelettel

Dunántúli.

Delfinek és cápák

Budapest, 1918 febr. 13.

A politikának két ábrázatja van. Egy külső s egy belső. Talán világosabb lesz ez a gondolatom, ha azt mondom, hogy a politika hasonlatos a tenger vizéhez. A mérhetetlen víz tükrén, az égbolt alatt élénk élet folyik. Hajók jönnek-mennek, emberrel, kincsekkel meg-

terhelve; halászok népesítik be munkájukkal a vízsvátagot s mindenki szabadon nézi a tafka vásárt. A tenger víztükre azonban egy másik életet takar, melyről azt mondja a német költő *A bűvár* című versében: und der Mensch begehre nimmer und nimmer zu schauen, was gnaedig die Götter bedecken mit Nacht und mit Grauen. Sohase kívánja látni a lelked, mit az istenek éjbe s borzalomba temettek.

Mi – legalább a közönség nagy része látszóan – vidáman gond nélkül nézzük a nyilvános politika vásárját. De e nyilvános felszín alatt vagy mögött dül egy másik élel, egy másik politika, amelyről a világ mit se tud, mert nem lát belőle semmit. Csak néha üti fel belőle buksi fejét egy-egy delfin, falánk száját egy-egy cápa, hogy hírt adjon a lent folyó vásárról, dúló életről, létért való harcról.

Ma teszem, egy laptársunk összeszedi a minapi, a nyilvánosság előtt elég ártatlannak látszott szocialista kongresszus szónokainak beszédeiből azt a vádat, hogy egyik polgári párt a maga céljaira akarta kihasználni a szocialista tábort és utat, és módot talált arra, hogy a munkásokat, akik a munkás vezérek szavára abba hagyták a sztrájkot, e sztrájk folytatására izgassa. Tisztelt laptársunk ijedten kiált fel: ez nem kis dolog! A háború negyedik évében sztrájkra izgatni, (pláne mikor a munkások nem is akarnak tovább sztrájkolni!) Melyik polgári párt volt az? Tessék nyilatkozni.

A naiv lélek! (Már mint laptársunk.) Talán csak nem gondolja, hogy Tisza vagy Andrássy, vagy Wekerle, vagy Apponyi, vagy éppen – Vázsonyi izgatott sztrájkra? Ki van még hátra? De nem is kell találgatni. Egy másik laptársunk hasábjain Vázsonyi Vilmos nyilatkozik. Hogy ő már régen kilépett a blokkból. Mert a blokk jegyzőkönyvét egy áruló nyilvánosságra hozta. S mikor kérdezték Károlyit, hogy ki lehetett az áruló, Károlyi állítólag azt mondta, hogy nem tudja, de alkalmasint Vázsonyi *volt*. Pedig, folytatja nyilatkozatában Vázsonyi, a példányon, amely illetéktelenül egy napilap szerkesztőségébe tévedt, a Károlyi Mihály gróf titkára kezeírását ismerték fel. Persze, mikor e sorokat írjuk, már előttünk fekszik Károlyi gróf előzetes rövid nyilatkozata arról, hogy ő sem nem

adta, sem nem adatta a kérdéses okmányt az illető szerkesztőségnek.

De e delfin- és cápafejekből, melyek így kiütököznek a víz színe alatt folyó politikából, elég világosan Játszik, hogy odabenn, ahová halandó ne kívánjon belátni, két nagy cethal párbaja folyik. Emlékezem Vázsonyi Vilmos minapi képviselőházi beszédére, mely tele volt a bolyseviek elleni kifakadásokkal. Emlékezem a szocialista kongresszus egyik szónokának abbéli igyekezetére, hogy megbélyegezze az *álbolyseviek*at. Hát íme vannak bolyseviek és álbolyseviek a magyar politikai és közéletben. Mi a céljuk? Persze csak az, amit ez a szerzet Oroszországban csinált. De kik az igaziak, kik az ál-ok? És mi különbözteti meg a bolyseviekat a – demokratáktól? És hol végződik a bolyseviekben a demokrata?

És ez a komédiás nép, amely komoly álarcban és tógában jár a fórumon, és groteszk bukfencet hány a víz színe alatti politikában; ez a komédiás nép, ez a forradalmi csepürágó szövetkezet, ez ma döntő befolyást gyakorol a magyar nemzet sorsát intéző tényezők között! És nincs ebben a zavaros tengertben, ahol ez a játék folyik, nincs egy magyar Neptun, aki belevágna szigonyát a társaságba és oda kiáltaná nekik félelmes, isteni Quos-ego-ját! (Magyarul: Majd adok én nektek!)

Tisza beszélt

Budapest, 1918 febr. 15.

Most, amikor a radikális sajtó szinte kifogyhatatlan a „Tisza-uralom” dicséretében, talán nem veszik tőlem se rossz néven, ha elragadtatásomnak adok kifejezést a beszéddel szemben, melyet a volt miniszterelnök ma a választójogi reformról mondott. Remek volt, nemcsak nagy erejű tartalmánál fogva, hanem azért az érzelmi hőfokért is, amely átfűtötte minden részét; itt a jótékony melegségig, amott aggodalomban égve, egyszer-egyszer izzó forrósággal égetve szívet és lelket. E mellett fölséges epikai nyugalommal ömlik tova e beszéd mint a megolvadt láva, itt-ott elegiakus ellágyulással, nem egyszer fel-felcsapó lánggal. Mint

mikor Zrínyi Miklós „enumerálja” a Szigetvárra induló xerxesi hadakat, amelyek egy kis magyar világot voltak elborítandók: úgy vonulnak fel Tisza István vértezett és fegyveres argumentumai a veszedelem ellen, amely az általános titkos választójog képében készül elborítani a mi egész ikis magyar világunkat. Ellenfél és pártbeli, ki .sápadtan, ki könnyezve hallja ezt a beszélő, vaját bensőjéből áttüzesedett sziklát szinte rimánkodni, hogy értsük meg egymást, találjunk egymásra, fogjunk kezét „ne Mohács *után*, hanem még Mohács előtt.

A lelkek ama zavarában, amely közéletünket elfogta és elméjét megüli, *nem* tudom, *lesz-e* e fölhívásnak foganatja; de azt bátran rá is bizatnom az egyes képviselők és az egész törvényhozás lelkiismertére. A *Budapesti Hírlap* álláspontja tudvalevően *nem* a kompromisszum. Mi ebben a kérdésben kérlelhetetlen nagy elvi harcot vívunk évek sora óta. Az elvet szolgáljuk tovább. A politikusok dolga a megalkuvás, a gyakorlati szükségekkel és lehetőségekkel való leszámolás.

Két elv áll egymással szemben: a világramlat és a nemzet. A radikalizmus amazt képviseli, én emezt. Szerencsésebb s számban nagyobb nemzetek tarthatják föladatuknak, hogy fajukat, sorsukat a világramlatok szolgálatába állítsák. Magyar politikusnak csak egy lehet a föladata; a *nemzet* szolgálatába állítani minden áramlatot. Mert nekünk a nemzetről kell gondoskodnunk. Ez azt jelenti, hogy boldogulása, anyagi és szellemi felvirágzása, örök élete és hallhatatlansága minden föltételét meg kell szerezniünk és egyetlen egy lényegeset is belőle nem szabad kockáztatnunk.

Mit jelent már most ily szempontból a radikális választójog? Jelenti azt, hogy mi egy reformot akarunk létesíteni, amely szándékunkban nem az a nehézség, hogy a reformot megkonstruáljuk, hanem az, hogy *egyszersmind kellő védelemről is gondoskodjunk a tervezett reformunk ama veszedelmei ellen, amelyek a nemzet egységét és magyarságát fenyegetik.*

Hát nem eszeveszettség olyan reformot tervezni, amely ellen már védekezni kell mielőtt megvolna? Intézményt létesíteni, melynek pusztításait előre látjuk,

de azt még nem tudjuk, miképpen fogunk ellenük védekezni.

Ez a *Budapesti Hírlap* álláspontja. Mert a *B. H.* a kérdést bírálja, függetlenül emberiektől és viszonyoktól. A politikusok kénytelenek leszámolni emberek ambíciójával, pártok érdekével, megtévesztett tömegekkel s országuk mindenféle helyzetével s viszonyai-
val! Ők hát alkusznak. Mikor Tisza István gróf, aki a legideálisabb hazafi és a legreálisabb politikus ebben az országban, azt mondja, hogy elment, a fél útig, jöjjön a másik fél a másik feléig s fogjanak kezét: nekem úgy tetszik, azt az orvost látom benne, aki belemegy a tébolyodott ember látományaiba és hibbant gondolatvilágába, hogy lelkéhez férközzék és visszahozhassa elborult öntudatát, a reális élet ép felfogásába, ami a gyógyulást jelenti. Nem lehet az máskép: a politika sokakra, nézve kenyérkereset; sokakra nézve üzlet; sokakra nézve karier; sokakra nézve hiúság és ambíció kérdése. Ezekkel nem lehet beszélni. De vannak jóhiszeműek, vannak fanatikusok, vannak, akiknek elméjére a világáramlatok köde és tébolya ráborult: ezeknek a szívéen hasítson keresztül Tisza István csodálatosan nyugodt, csodálatosan tüzes, csodálatosan gazdag és egyes felszökkenéseiben tragikus akcentusokkal megható beszéde, amely egy megrettenéstől dobogó hazafias szív aggodalmának és félelmének magasságaiból verte leömlő lávafolyam.

Héderváry Károly gróf

- 1849-1918 -

Budapest, 1918 febr. 16.

A magyar országnagyok tanácsából hiányzik má-
tól fogva egy státuszférfiú, akinek bölcseségét, kor-
mányzó avatoítségét, mélységes hazaszeretét nagy
idők próbálták ki. Súlyosan válságos napokat élünk;
koronkint el-elhittetjük magunkkal, hogy közel va-
gyunk a révbe jutáshoz, hogy nagy veszedelem már
nem érheti ezt a hazát, amelyért legjobb fiainak száz-
ezrei hullatták vérüket vagy szenvedik a testi béna-
ságot, a nehéz rabságot. De ha föleszmélünk, ha meg-

mérjük a jövő eshetőségét, akkor látnunk kell, hogy jövődönk még mindig kockán forog, s még nagyon sok türelemre, odaadásra, éber előrelátásra van szükség, hogy az államhajó minden rejtett zátonyt és minden vihart elkerülve kikötőbe érjen. A védekezés, a résen állás e művében alig lehetünk el azok nélkül, akiket megszoktunk ügyeink élén látni, javainkért vitézül verkedni, tetteben és tanácsban a milliók közül kiválni.

Héderváry e magasan kiemelkedők sorába tartozott. Sőt múltja, érdeme, rangja, dísze, méltósága oly kiváltságossá tette, hogy vele tekintélyben csak igen kevesen vetélkedhettek. De nem kétszeri miniszterelnöksége, nem zászlósúri méltósága, nem az aranygyapjú és nem a jeles Szent István-rend nagykeresztje vagy a Hohenzollern házirend szerezte meg neki ezl a több mint országos, külföldön is elismert tekintélyt, Ez az ember magában hordozta nagysága minden föltételeit: roppant áttekintésében, emberismeretében, politikai iskolázottságában, de talán mindenekelőtt és mindenekfölött meleg emberségében. Amíg hatalmon volt, ellenségei – mert neki nem ellenfelei voltak, hanem elkeseredett ellenségei – gyűlöltek, elrágalmazták, gúnynévvel bélyegezték meg, a pártfelei tömjénnel és mirhával hódoltak neki. De mikor letette a hatalmat, mint unott terhet, amelyre nem vágyott se teste, se lelke: akkor egykori ellenségei úgy érezték, hogy bemocskolnák a szájukat, ha tovább is szidalmaznák; és a pártfelei mind, kivétel nélkül lelkes, rajongó, szeretettel gazdag barátai lettek. Csak ekkor látta, mit ér. Rá nézve a bukás nem jelentett magános számkivetettséget, keserű egyedülvalóságot; őt nem töltötte el embergyűlölő pesszimizmussal. Sőt derűssé tette és mosolygóvá. Soha még magyar államférfin meg nem mutatta ily mesteri tökéletességgel, mi az, az *otium cum dignitate*, a méltósággal viselt nyugalom.

Igaz, hogy *otium*-a, pihenése is eléggé munkás és elfoglalt volt. A nemzeti munkapárt élén, amelynek Tisza Istvánnal együtt ő volt a megteremtője, szakadatlan tevékenységet fejtett ki. Ez a párt neki olyan szent volt, mint a családja. És aki valaha betekintett Héderváry családi életébe, az tudja, milyen sokat jelent ez a szó. Mert Héderváry igazán boldog Héder-

vártott volt, ahol egy ragyogó szellemű, fenkölt lelkű hitves, Teleki Margit grófnő osztozott meg örömeiben és gondjaiban, s ahova derék, jeles tehetségű fiai is meg-megtértek, akik szüleik jogos büszkeségére már önálló, nagy jövőjű férfiakként munkálkodtak a maguk emelkedésén s a köz javán künn a nagyvilágban.

A párt Hédervárnak nem hatalmi eszköz, volt, nem politikusok és intrikusok zárt köre, nem titkolt ambíciók és szemérmetlen stréberség fészke, hanem egy nagy történeti alkotás, amelyre ez ország sorsának intézésében még fontos hivatás vár. A párt volt a rend az anarkia után, a szorosán összefogó egység a bomlás és széjjelhullás ijesztő jelenségei után, az állandóság a zűrzavaros, napról-napra változó szeszély után, a kormányzás képessége és lehetősége parlamentáris formák közt az eszeveszett technikai obstrukciók *nye pozvolim*-ja után. És Hédervár nemcsak tudta, hogy ennek az ő alkotásának már eddig is nagy múltja van, hanem rendületlenül hitte azt is, hogy rá a változott körülmények között, az, ellenzék padjain nagy jövő várt. Ezt a jövőt ő maga is munkálta. Ezért vállalta a választójogi bizottság elnökségét is. Ott akart lenni, ahol nemzetünk sorsáról határoznak, ahol mesterségesen, idegen elméletek lidértcüze után indulva a nemzetet szembe állítják a néppel, s ahol, ha nincs résen a létünkért aggódó hazafiság, könnyen megáshatják sírunkat.

Hédervár Károly gróf már nem fog őrt állani, nem emelheti föl szavát a végzetes elhirtelenkedés, a rideg tudományos adatokon is áttörtető dialektika ellen. Pályája megtört, anélkül hogy befejeződött volna. Annyi elmondani valója lett volna még számiunkra. De a halál pontot tett a mondat közepére. A legszebb pályafutások egyike megszakadt.

Ezt a pályafutást két részre osztotta föl Magyarország legújabbkori történelme. Hédervár történelmi jelentőségű el hivatása harmincöt évvel ezelőtt kezdődött, amikor Ferenc József Horvát-Szlavón- és Dalmátországok bánjává nevezte ki. Húsz évig kormányzott odalenn, kimondhatatlan nehézségek között, de minden reménységet meghaladó sikerrel. Azt mondják, Macchiavelli tanítványa volt. Az volt csakugyan. De

akik ezt vádként írták és szavalták róla, soha életükben nem olvasták a zseniális olasz *Principe*-jét. Héderváry mester volt az erők egyensúlyozásában, a célra vivő eszközök megválasztásában, az emberi értékek mérlegelésében, a politika személyi és dologi tényezőinek éles elkülönítésében. Amit húsz év alatt Zágrábban teremtett, azt a történetírás fogja följegyezni, nem a hevenyében összerótt hírlapi cikk, amelynek ifóját a nyugodt áttekintésben, a pragmatikus okfejtésben megzavarja a váratlan gyász érzése, a csapás hirtelensége.

Húsz évi bánása után a király bizalma és hazája sorsa új föladatot tűzött elébe. Magyarország miniszterelnöke lett, egy sikertelen kísérlet után, 1903-ban. A viszonyok akkor túlságosan zavarosak voltak arra, hogy kormányzó képességét megbizonyíthassa. Mert ne feledjük és írjuk föl örök emlékezetül Héderváry dicsőségére, hogy közpályája első feléből, báni korszakából a másikba, miniszterelnökségébe átalott a átvenni egyik legjellemzőbb tulajdonságát, kíméletlen energiáját. Ő nem felejtkezett meg arról, amit a vele szemben ülők sohasem tartottak szem előtt, hogy a baloldalon is magyarok ülnek. Mérgezett törrel nem vívott, a testvérharc szélsőségeitől mindig visszariadt. Ezért maradt rövid első miniszterelnöksége meddő.

Nyolc évvel ezelőtt újra vállalkozott rá, hogy az ország szekerét kiragadja a koalíció kátyújából. Vállalkozásának sikere eleinte kétséges volt és még barátai részéről is hideg szkepszissel találkozott. Ekkor oldalára állt Tisza István és ezzel ügye diadalmas üggyé lön. A meghiggadt bölcsesség és a maga igazában fanatikusan hívó önbizalom, a nyájas derűtség és a komoly, csaknem komor férfiasság, a patriarkális jóindulat és a haza jövőjén szorongva aggódó kasszandrai lélek szerencsés frigyre léptek és – győztek. Héderváry pályája elérkezett delelőjére. És nem szállott le a zenitről akkor sem, mikor leszállott a hatalom kurulis székéből. Mindig elsőnek tudtuk és éreztük. És azal az érzéssel gyászoljuk is, amellyel az igazi férfiakat siratja egy hálás nemzet közírzése.

Mert kiváló volt államférfiúi tehetségében és alkotásaiban. És kiváló volt embernek. Annál kiválóbb,

mert soha pózt nem öltött, sem szóban, sem gesztusban nem élt színészi eszközökkel. Nem ismerte a gögőt és sem születése, sem szédületes halalma, sem fényes rendjelei nem tették elzárkózottá. Igazi ember volt az emberek között.

Mit akar a kormánypárt?

Budapest, 1918 febr. 20.

Hegedűs Lóránt a képviselőházi ülésen nem indemnitást, nem politikát, nem gondolatokat beszélt, hanem eseményt mondott. Minden benne volt a beszédében, ami a mai politikai helyzetben némi súllyal vagy fontossággal bír, úgy, hogy beszéde is a legkiáltóbb politikai fontosság erejével áradt szét a Házban. Minden része érdekes, de izgató az a része, amelynek tartalma ez: Mit akarnak hát a kormánypártok? A választójogot akarják-e vagy a munkapárt megbuktatását. A választójogot, ha azt akarják, hamarosan meg is kaphatják. A másik célhoz csak nagyobb küzdelem árán juthatnak el, mert a munkapárt szét nem bontható, a munkapárt tőrhetetlenül kitart Tisza mellett, mert Tisza erejét messze határaitokon túl is elismerték, Tisza erejétől félnek ellenségeink, sőt szövetségeseink is, Tisza nem is a munkapárté, hanem az országé.

De a kormánypártoknak *nem* a választójog kell. Hiszen Tisza beszéde, Wekerle, Vázsonyi, Polónyi nyilatkozatai után könnyű volna ebben a kérdésben megegyezésre jutni. Ellenben a kormány szövetkezett táborában érvényesülnek olyan befolyások, melyek útját állják minden megegyezésnek, erőszakolják a javaslat betűit, mert úgy, ahogy Hegedűs Lóránt szavai szerint fél minden ellenségünk Tisza Istvántól, azonképpen is tőle és a munkapárttal való megegyezéstől. Ezért ezek kezében a választójogi javaslat változatlan fenntartása is csak fegyver az igazi, az országos, az egyetlen józan koncentráció, jobban mondván Tisza és pártja ellen.

A személyes ambíciók e nyomorult versengése hasonlatos az állapothoz, amelyben Oroszországgal vagyunk. Kimondták, hogy nem kötnek békét, de megszüntetik a háborút. E kétszínű állapotban azután lehet

intrikálni, garázdálkodni, vörös gárdával bolysevikizmussal dolgozva, fölfordulást csinálni. A munkapárt mondta, hogy nem folytatja ellenzéki háborúját a kormány és pártjai ellen, amíg a világháború tart. Ezt állja is, sőt hajlandó abban a kérdésben is, amelyért önként ment bukásba, a béke és rend és a nemzet érdekében alkura lépni.

A kormánypárti szakszervezetek és pártszovjetek ezt akarják elhárítani. Hogy ez olyan beszédek után, minő ma Hegedűs Lórántnak szellemmel, hittel, erővel, iszonyú sújtó argumentumokkal és csodálatos életkedvvel teli beszéde után még meddig lesz lehetséges, – nem tudjuk. De éppen kapóra jön nekünk Trocki uraimék mai üzenete, mely azt mondja: elfogadja a bresztlitovszki békeföltételeket. Pedig a német haderő éppen csak hogy megmozdult még!

Ebben a káoszban, ebben a lelki zűrzavarban, ebben a léha politikai bujósdban, mely közéletünket oly sivár látvánnyá teszi és mely kétségbeejtő stádiuma már lehanyatlásunknak – tekintélyünk, befolyásunk, szép hírnevünk lehanyatlásának – arról az európai magaslatról, amelyen voltunk, mikor Tisza kormányozta az országot: ebben a lelki egyensúly-vesztettségünkben igazán mindjárt ott leszünk, hogy az ország egy szájjal fogja a fülünkbe dörögni, hogy Tisza István gróf ma a nemzet egyetlen és utolsó reménye. Mert az egyetlen ember ebben a megrendült s ingó világban és imbolygó férfiai közt, aki egy soha meg nem tagadott meggyőződés sziklatalaján áll.

Ti pedig, bolysevik lelkek, akiknek a foga vacog, mikor a nevét mondják, vagy a hangját halljátok, s kik azt kiabáljátok világgá, hogy ő is csak (mint ti) a hatalomra vágyik: ti tudjátok meg, hogy egy szavába került volna és ma is a hatalom birtokosa lenne. Csak meggyőződését kellett volna odaadnia a hataloméért cserébe. Ám ő a tárcáját adta oda s megmaradt hite, istene és meggyőződése mellett, mintsem hogy a többivel együtt a világáramlatok palástjába kapaszkodva hit nélkül, de a hatalom biztos kilátásával hurcoltassa magát fölfelé az úton, amelyet a poklok országutjának hirdettek azok, akik ma, meggyőződésük terhetől szabadulva, fennhézva és kérkedve járnak.

Bárczy István

Budapest, 1918 febr. 21.

Tehát elmegy képviselőnek, a székesfőváros népszerű polgármestere ... Megismétlődik a magyar hagyomány. Más európai népeknéli szokás, hogy a jó bodnármeister fia bodnárlegény lesz s folytatja néha nemzedékeken keresztül az apja mesterségét, a cég-, tulajdonos fia átveszi apja után a céget. Nálunk a bodnármeister a fiát lateinernek nevei s a lateiner képviselő lesz, nem hogy az országot kormányozza, hanem hogy összeköttetéseket szerezzen s kariert csináljon akármilyen bransban. A cégtulajdonos birtokot vásárol s milliomos fia lófuttató, festő vagy újságíró lesz. Csak azt nem szereti folytatni itt senki, amiben az apja nagy és jeles volt, kivéve, ha tán – politikus volt az apja.

Tehát Bárczy, a népszerű és jeles polgármester otthagyja a polgármesterséget és – politikus lesz. Én mindenben a világon szerencsét kívánok Bárczynak, aki szeretetreméltó ember, komoly munkaerő, okos, higgadt, méltányos főnök; aki szereti a szépet és szépen tudja szolgálni a jót és hasznost; akiről tudnám, hogy jeles ember, még ha nem ismerném is személyesen, mert tudom, hogy vannak ragaszkodó hívei és vannak fanatikus ellenségei. És mégis tűnődve állok meg a jelentés előtt és kérdem: miért? Miért megy, mely cél kecsegteti, mely gondolat csábítja ki abból a nagyszerű munkakörből, amelynek középpontjában áll.

Tudom, hogy a város kormányzása körül vannak viszonyok, rejtett és nem rejtett befolyások, áramlatok és törekvések, amelyek a karakteres ember kedvét szeghetik. Ezekről menekül Bárczy? Nem hiszem. Tíz éve állja egy sikeres városi kormányzásnak nemcsak dicsőségét, de fonákságait is. A rátermett ember ilyen tíz év allatt, ha addig meg nem törték, nem hogy megpuhulna, inkább hozzá keményedik földatához. Ezekben a negatívumokban nem szabad Bárczy elhatározása okait keresnünk. Ha meg akarjuk találni, pozitív tereken kell kereskednünk.

A Bárczyk, ha új térre mennek, csak új és nagyobb föladatok szavára hagyják el állásukat. De van-e egy ilyen félig kész világváros teljes kiépítésénél nagyobb és szebb föladat? A háború után új éra nyíl. Abba beleilleszteni és behizlalni Budapestet a legkecsegtetőbb, a legcsábítóbb gondolat arra nézve, aki ért hozzá. A Balkánon, Európa egész keletén új alakulások készülnek. Országok és városok versenye fog kezdődni. Ki lesz a Duna királynéja? Mi lesz Prága, Bécs, Budapest versengéséből? Egy termékeny, nagystíliú agyvelőnek kell e gondolatot Magyarország javárai megérlelni. Egy történelmi probléma megoldásának dicsőségét hagyja ott Bárczy, ha most kivonul a városházából.

És mit ígérhet neki a sors?

A stréber elme azt feleli rá, hogy abban a pillanatban, amelyben bevonul az országházába, miniszterjelölt lesz belőle, s tán nem sok idő kell hozzá hogy a bársonyszékbe üljön. De tán valamikor nagy dolog volt magyar miniszternek lenni. Ma? Istenem, hiszen ma egy nyugtalan vérű, hiú és nem nagyon skrupulózus pártember kedvéért máról holnapra kreálnak új minisztériumot, ha nem is tudnak neki dolgot adni. Nagyon kicsi dolog az a miniszterség nem a polgármesteri álláshoz, hanem a magyar főváros polgármesterének hivatásához képest éppen a mai időben.

Mondják, hogy a sokat pengetett országos városi párt megalakítása lehetne Bárczy István becsvágya a képviselőházban. Nem sokat adok rá. Mentül több a képviselőházban a párt, annál kevesebb a Ház tekintélye, ereje és súlya. Városi párt, falusi párt, munkáspárt, kereskedők pártja, gazdák pártja, iparospárt, néppárt, függetlenségi párt, sőt pártok, nemzetiségi párt, demokrata párt, konzervatív párt, liberális párt és még nem tudom hány párt! Ez a képviselőház tehetetlenségét, a nemzet elzüllesztését, az osztályharcot, az egyenlenséget és az alkotó mimikára való képtelenséget jelenti.

Két országos párt, amelyben nem az *osztályok*, hanem a *nemzet* minden érdeke képviselve van: ez az ideál. És mikor a városok dolgát kell rendezni, sokkal

jobban fogják ezt is elvégezni, mintha egy külön városi párt magának más pártok rovására koncessziókat csikar ki a kormánytól azzal, hogy válságos pillanatokban rendelkezésére bocsátja szavazatát.

Nem lálom tehát ebben sem elég okát Bárczy István új elhatározásának. De elvégre el kell ismer-nem, hogy Bárczynak is teljes joga van arra, hogy ilyen dolgokban magáról határozzon. Tudom a polgármester gyönyörű családi életét. Szinte elképzelem, milyen megbotránkozott szemeket meresztene rá, ha valaki, bár a legsábítóbb asszony is, azt inszинуálná neki, hogy – váljon el érte a feleségétől. Nekem bizony *úgy tetszik, Bárczy mikor a mi toalettező, félig kész, a hű és rátermett férfiú szerelmére és gondjára nagyon is rászorult Budapestünket a faképnél hagyja, annyi, mintha tíz évi házasság után elválni készülne.*

De a vesékbe nem látok. A főváros kulisszái mögé sem. Sőt a pártérdekek bizalmas szobáiba sem. Nem tehetek egyebet, csak kesergek, amikor látom, hogy egy emberünk megint megfélemedezik a szójátékos latin versről: *Si qua sede sedes et est tibi com-mdda sedes: Illa sede sede nec ab illa sede recede.*

Jó helyen volt. Megfelelt neki a hely, ő a helynek. És ott hagyja a jó helyet. Hova ül, meg fog-e *neki* felelni a hely és az, aki az ő helyébe ül, a *helynek*: ez ma legalább egy bizonytalanság annak a bizonyosság-nak a helyébe, amelyet felborít.

Neki, természetesen, minden jót kívánunk. Észre-vételeink abból folytak, hogy magunknak is és a fő-városnak is minden jót kell kívánnunk.

Nézzünk körül

Budapest, 1918 febr. 22.

Mikor Ausztriában recseg-ropog a világ, halottaik-ból föltámadt népek szervezkednek, a nagy nemzetek világhódító tervekért gigászi mérkőzésben ontják vérü-ket és voltaképpen senkinek a föld kerekiségén jobban a húsába, sőt az életébe nem vág az a kérdés, hogy pár hónap múlva mi történik Európában, hogy alakul ki e világrész keleté, mely népek, mely nemzetek,

mely fajok küzdik ki maguknak a megélhetés levegőjét, melyek lesznek e dúló háboru halottjai, bénái vagy rokkantjai: a világvégzetnek ez óráiban mink nagyszabású vitát folytatunk a *választójogról*, meg arról, hogy mit mondott Vázsonyi, mit nem mondott Károlyit és hogyan lett Beck Lajos államtitkár. Képviselőházunk, mint egy konok buldog marcangolja ezt a mérgezett koncot, melyet személyes és pártérdek, államférfiúi ledérség és gyávaóság vetett könnyelműen eléje.

Igazán, Krisztusnak kellene leszállania az égből, hogy beszéljen a fejünkkel s mennyei ékesszólásával meg tudjon bennünket arról győzni, hogy ez étellel és halállal terhes órákban, ebben a világbomlásban a magyar nemzetnek nincsen fontosabb és sürgősebb dolga, mint a választójogi törvény.

Világos dolog, hogy védekezni kell e törvényjavaslat veszedelmei ellen, ha egyszer a napirendre erőszakolták. És el kell ismerni azt is, hogy ellenzői a tudásnak, meggyőződésnek, a tehetségnek és a haza- és fajszeretetnek oly fegyverzetével szálltak a harcba, melylyel szemben szégyenletes és megalázó az a szinte közömbös néző szerep és az a kertelés, amelyet a javaslat barátai választottak maguknak. De nem értünk volna rá erre akkor, mikorra elül a harci zaj és eljő a béke alkotásainak az ideje?

Nézzünk körül. Az osztrák reixratban, – melynek összehívását annyira sürgette annak idején Andrássy, aki most, úgy látszik, nem érzi a delegációk összehívásának sürgős szükségét, – a bécsi országgyűlésen az országbontásnak és népalkotásnak szenvedelme tombol. A lengyelek fölborítják a helyzetet a lengyel faj egy kérdéséért s délszlávok s csehek sietnek segédcapatokul, mert ha Ausztria bomlik, az kedvez az ő ántántos szándékainak. Az ántánt háborús céljait éppen ma leplezik le egy levélben, amely Ausztria és Magyarország fölosztását ígéri pályabérnek. A német csapatok útban vannak Oroszország belseje felé és életre keltenek útjokban fajokat és tartományokból csinálnak nemzeteket. Oroszország, a mi nemzeti egységünk halálos ellensége kapitulálni készül a breszt-litovszki komédia után, s mi nem nemzeti egységet, hanem nemzetbontó választójogot csinálunk.

Német és osztrák és magyar diplomaták útban

vannak Bukarest felé, hogy az oláh békéről alkudozzanak. Nekünk lázban kellene lennünk e hírre. Hogy mik lesznek a föltételek; milyenek lesznek a határok; hogy lehetetlen lesz-e legalább ötven-száz évre minket oláh izgatásokkal a mi nemzeti munkánkban háborgatni; vagy olyan alkut kötnek-e, hogy a régi becstelenség újra kezdődhetik s Goga és Lukácsiu hazajöhetnek ismét választóknak és képviselőknak. De mi nem vagyunk lázban. Minket nem érdekel jobban az oláh béke, mint a kormánypártot a választójogi vita. Minket pártérdek izgat, pártvezéri vetélkedés izgat, grófi és hercegi demokraták politikai sportja izgat, a míg még Bulgária is lázad arra a gondolatra, hogy Romániát esetleg megjutalmazák árulásáért Besszarábiával, addig mi hidegen nézzük, hogy történik-e valami vagy sem déli határaink hathatósabb biztosítására és a csángó falvak esetleges visszacsatolására az anyaországhoz. Mert azoknak, akik ma kormányoznak és akiknek a szellemében és befolyásával ez a kormányzás folyik, – annexió nélkül való béke és általános választójog kell, és hatalom. A többi sifli. Ma nem tudnak semmit se tenni, amire égető szükségünk volna s ezzel elérik, hogy később semmit ise fognak elhárítani tudni, ami sorsunk gyászát meg fogja pecsételni.

Ébredjünk föl, az ég szerelmére, a demokratikus mákony e narkotikus álmából. Ébredjünk föl, amíg nincs későn.

Az akácfa

Budapest, 1918 febr. 26.

Egyik fővárosi napilap múlt vasárnap az oláh békekérdésről elmélkedvén, abba az egy mondatba tömörítette békepolitikáját, hogy egy akácfa se szabad elvennünk Romániától. Ez az annexió nélkül való béke s ezzel győzzük meg ellenfeleinket igazi becsületes békés szándékunkról. Hogy ez milyen együgyű beszéd, arról meggyőzhet mindenkit Pasics szerb miniszterelnök nyilatkozata, mely egy genfi újságban jelent meg s azt mondja: a háború, akármilyen történik nyugaton, nem érte el célját, ha Ausztriát szét nem

darabolják. Nem kell tán hozzátennünk, hogy Ausztriába Pasics minket is beleért.

Hogy tisztelt laptársunk Hertling tegnapi beszéde után is megmarad-e akácfája mellett, nem tudom. De akik jóhiszeműen nézték az eseményeket és hallgatták a minisztereknek és diplomatáknak a háború alatt elmondott beszédeit, azok tudták előre, hogy a német kancellár nem mondhat mást, mint amit mondott. Mert a politikusokra nézve is, ha becsületes emberek, létezik a – logika. De még a becstelenekekre nézve is. Ezek vele szemben úgy segítenek magukon, hogy meghamisítják a – premisszákat, hogy logikusak maradhasanak.

Én hát szintén összetömörítem békepolitikámat egy mondatba. Ebbe: ellenfeleinket semmivel sem fogjuk meggyőzni semmiről, ha fegyverrel meg nem győzzük.

Elvégre a középponti hatalmak ismételve fölajánlták ellenfeleiknek az annexió és kárpótlás nélkül való megegyezéssel békét, és az antant nem állt velük szóba, ellenben mindig módosította hadi céljait. Egyszer a kis nemzetekért, egyszer a nemzetek önrendelkező jogáért, egyszer a porosz militarizmus letöréséért, egyszer a német világhuralom ellen, egyszer a demokráciáért, egyszer a nemzetek szabadságáért valónak mondotta harcát, s ellenfelei minden békés szándékát meggyanusította és visszautasította. És mozgósította ellenünk az egész világot: kit pénzzel, kit erőszakkal, kit kecssegtetéssel. Nem azért ment bele ebbe a rettenetes és véres vállalkozásba, hogy félig megverten beadja a derekát addig, amíg csak valamiképpen is remélheti, hogy új áldozatokat tud beugratni s hogy legalább is valamelyest megjavítsa katonai helyzetét, ha már végképpen nem tud rajta fordítani.

Ha ezt komolyan meggondoljuk, gyermekesnek kell tartanunk minden oly gondolatot, mely ellenfeleinket érvekké és példaadással akarja eddig vallott nézetétől eltéríteni. Nem, mi mondhatunk akármit, tehetünk akármit, az nem használ semmit. Csak egy döntő argumentum van: a fegyveres siker.

Íme, az orosz se-béke-se-háború állapot, melynek egyetlen célja a fejtelenség, az anarkia, az égetés, fosztogatás és gyilkolás terjesztése, hogy Európában for-

duljon fel minden: ez a borzasztó állapot arra kényszerítette a német hadakat, hogy beljebb nyomuljanak az eddigi orosz tartományokba, ahol falvakat és városokat irtanak ki az orosz forradalom vörös gárdának nevezett bandái. Hallatlan pusztításról és mészárlásokról jönnek rémhírek a balti tartományokból, viszont a nyugateurópai antant-sajtó trombitái azt harsogják, hogy most vetette el a német hódító szándék az álarcát s megy – anektálni. Lehet-e, érdemes-e erről vitatkozni? És ha anektálni mennek? Hát miért nem jött Nyugat-Európa békét kötni, amikor odakínálta neki a közép európai szövetség a békét annexió nélkül. Azt mondta, nem őszinte a szándékunk. Hát miért nem fogott szavunkon? Nem mindennél világosabb-e, hogy csak azért, mert neki volt más a szándéka, mert neki nem kel tett a megegyezéses, az ingyen béke.

Legyen végre mindenki meggyőződve arról, hogy senki se megy háborúba azért, hogy azután céltalan abbahagyja. Minden háború célja az, hogy emberileg belátható időre biztosítsa a világnak a békét. A rothadt békéből lesz a háború, a diadalmas háborúból béke. A modern háború pedig két harctéren folyik. Az egyikén vért ontanak, a másikon – tintát. A hadsereg folytatja az egyiket, a modern sajtó a másikat. És ha amabban özöne folyik el az embervérnek, falvak, városok, vidékek pusztulnak el és az emberi szorgalomnak és munkának évtizedeken, át gyűjtött értékei semmisülnek meg, úgy ez a háború rémesebb ugyan, mint a tinta-háború, de ez utóbbi a maga rettenetes hazugságaival, izgatásával, gyalázkodásával, rágalmival, képmutatásával és uszításaival erkölcsileg százszor förtelmesebb, mert amott az ember sülyed vissza szenvedelmében az állati ösztönök rabságába, emitt ellenben a legvadabb állati ösztönök dolgoznak a civilizált ember legraffináltabb fegyverzetével.

El hát a gondolattal, hogy mindaddig, amíg a meztelen kard dolgozik, jó példával, szentimentalizmussal, méltányossággal, erkölcsi tanításokkal és szellemi kapacitációval az ellenfelet lábáról le lehetne venni. Ha soha semmi bizonyítékot nem lehetne arra találni, hogy ki tervezte, készítette elő s hozta a világra ezt a háborút: eldönti a kérdést az a meztelen tény,

hogy mi a mérkőzés egy stádiumában jobb katonai helyzetben följánltuk a megegyezéses békét. Mi, középpontiak, nem kerestünk hódítást s mikor megmutattuk, hogy nem verhetnek meg bennünket, tehát hadi céljaikat el nem érhetik, szívesen abbahagytuk volna a vérontást. Ők azonban nem akarták abbahagyni, így áll a dolog.

És most az akác fához.

Mit gondoltok ti léhák és oktalanok, ha az orosz el tudott volna jönni csak Debrecenig, és most a vörös gárda sarcolná a magyar népet; és ha az oláh ma is benne volna Erdélyben; és ha Pasics úr bandái tartának megszállva Dél-Magyarországot s az olasz ülne adria-parti városainkban s kikötőinkben: akadna-e Európában bolond ábrándozó vagy ábrándos bolond, aki annexió nélkül való békéről beszélne? Akkor bizony az antant anektálna, hódítana és csonkítana vígan s az akácfa csak arra való lenne már, hogy azokat a hóbortosokat, akik ez ellen tiltakozni próbálnának, a hódító szerb, oláh, olasz és orosz – fölhúzza rája. Ne bolondítsátok hát magatokat és egymást azzal, amit magatok se hisztek. Most folynak az oláh béketárgyalások. Mi, ez az egy bizonyos, ha békét hagynak nekünk, sohase tettük volna háborús szándékkal se oláh, se szerb, se orosz földre a lábunkat. Ha kénytelenek voltunk önvédelemből bemenni, nem hódítás végett tettük; de ha már meg kellett tennünk, a legkevesebb az, amit követelni kötelességünk, hogy a békének olyan föltételeit szabjuk meg, amelyek, ha teljesen lehetlenné nem teszik is szomszédaink újabb próbálkozásait, de legalább is tetemesen megnehezítsék nekik a támadást és tetemesen megkönnyítsék nekünk a védekezést.

Hogy ez hány oláh vagy szerb akác fát jelent, azt nem tudom, az nem is tartozik rám. De ha egy egész akácerdőről volna is szó: adjanak hálát az Istennek, hogy ily olcsón menekültek a vállalatból azok, akik hitet szegve ránk törtek, hogy kihalítsák a maguk számára Magyarország testéből Erdélyt s Erdélyen túl a Tiszáig terjedő áldott földet. Így rajzolták meg legalább a bukaresti iskolák falaira aggatott térképeiken a háború utáni nagy Oláhországot.

Dávid

- Gellért Mária regénye. -

Budapest, 1918 febr. 26.

Nem tudom, emlékszik-e az olvasó Gellért Mária nevére. Vannak bizonyosan, akik nem tudták elfelejteni. A nevet egy fiatal leány viseli, aki elbeszéléseket és regényeket ír s pályáját, úgy tudom, szintén a *Budapesti Hírlapban* kezdte meg. Meséje nem sok szokott lenni. Nem vonzzák kalandos és bonyodalmas történetek, ő a lélek bonyolult történetének a mese-mondója. És oly gazdag képzelettel dolgozik e terep-felhólygában, hogy gondolatai a tett, gondolkozása a történet értejevel bír. Tele van vággyal és lemondással, ábránddal és okossággal, szeretettel és bölcsességgel, az élet álmaival és az álmok életével.

Most jelent meg az első regénye az Athenaeum kiadásában. Azt tartom, ha volna korunk olvasó közönsége tömegeinek egészséges és műveit ízlése, ez a könyv már közkézen forogna sok ezer példányban. De meg vagyok győződve róla, hogy a kevesek kezéből el fog jutni hováhamarab a sokak kezébe is. A *Fanny hagyományainak*, a *Karthausinak* modern utóda a *Dávid és* írója, a fiatal leány, mint írói tehetség, méltó tanítványa nagy elődöknek. Mert vonzó és érdemleges tehetséggel áll nemes föladatok szolgálatába és tiszteltreméltó fegyverzettel is.

A 155 oldalas kötetben egy fiatal leány lelki története van megírva. Igaz, ez a leány tanult, műveit, költő-tehetség is egyben, egyébként magánhivatalnok. De bonyodalmas események, változatos történet, izgató helyzetek és meglepő fordulatok és drámai jelenetek nélküli történet nélkül mi végre a legműveltebb kis leány lelki regénye is? Egyetlen hur, habár a legzengebőbb hegedűn is. Paganini kell hozzá, hogy művészet legyen és hatalom áradjon belőle.

A regény hősnője Janka, egy leány, szívében a szépnek rajongó szeretetével, a szépnek, minden formájában, szinte beteges kultuszával. A szerint létezik vagy nem létezik, kívánatos vagy elviselhetetlen, jól

eső vagy gyötrelmes rá nézve az életnek minden jelensége, minden megnyilvánulása, a valóságnak mindent tárgy, amint művészi szép vagy nem szép. E szemzőg alá kerül nála minden: tárgy, ég, és föld, állat, ember, gondolat és érzelem.

És van egy barátja, aki egész terjedelmében meglátja e szép és rendkívüli leány e világi el fogását: egy nevezetes tehetségű, józan, kissé szkeptikus újságíró, akivel néha találkoznak az utcán, sétálgatnak s beszélgetnek.

Történik, hogy Janka egyszer meglát a templomban, ahova minden vasárnap eljár, egy fiatal emberi, egy tizeiihééves félgyermek-fél ember!, ikJinék alakja, feje, mozgása, nézése a tökéletesség benyomását tes i rá, kinek szemléletébe gyönyörrel elmerül s kit elnevez, magában Dávidnak, mert úgyszólván szakasztott mása a fiatal bibliabeli hősről festeti; képnek a tizenhetedik századból. És megindul ezzel a regény. Mert a széperi való csodálatos és öntudatos rajongását Janka koncentrálja erre a tökéletes férfialakra, aki már nem gyermek, még nem ember, de amannak báját bírja egész valójában, emennek erejével. És miből áll a regény? Abból, hogy észreveszik, abból, hogy nézik egymást: abból, hogy templomba járnak, abból, hogy Janka megtudja, hol lakik; abból, hogy azt is megtudja, minek hívják és kik a szülei; abból, hogy egyszer eg v kirakat előtt, egyszer tenniszezni látja, egyszer vidéken és végül egyszer egy svábhegyi szánkó-pályán, ahol azonban a fiúnak szerencsétlenül eltörik a lába, Soha azonban szóba nem állanak egymással, de természetesen ez idő alatt Janka ideális rajongása észrevétlenül átalakult szerelemmé, földi érzéssé, földi vágygá. Egyszer álltak csak közvetlenül szemtül-szembe: a szánkópályán, de ott se váltottak szót, csak kezet fogtak s e kézfogással elmondtak egymásnak mindent.

Pár percre rá a fiú a baleset áldozata lett s pár hónapi betegség után – melynek tán még fizikai szenvedései is Janka lelkében játszódnak le – a fiuból, Dávidból – sánta ember lett. Sohasem illusztrálták jobban a francia mondást: du sublime au ridicule il n y a qu un pas. A felségestől csak egy lépés a

nevetséges. Mert egy sánta katona, egy béna vadász, vagy nyomorék mesterember: ez más. Ott szerelmünkhöz (ha az embert szerettük) csatlakozik, hogy fokozza, a részvét s szájalom. De egy bicegő Dávid, ha a szépséget s harmóniát szerettük benne, s lelkét is nem tettük a magunkévá, sőt ellenkezően: a magunkét tukmáltuk rá gyönyörű, harmonikus külső szépségének okáért, – a bicegő Dávid okvetetlen megbontja érzelmeink, álmaink, képzelődéseink, ábránd képeink harmóniáját is.

Janka egy gyönyörű verseskötetben megéneklei a meghalt szépséget, Dávidot s észtetikai ábrándvilágából kilép, be a reális életbe, ahol megtalálják egymást ő és újságíró barátja, aki igaz, de persze földi szerelmet hordott iránta szívébe rejtve.

Gellért Máriát hivatásos és máris kész íróvá avatja ez a munkája. A szellemnek, a bájos és mély gondolólóknak, az érzelem torlódó hullámainak, a benyomásoknak, a lelki megfigyeléseknek, az életfilozófiának oly változatos gazdagságát ontja, ahogy hőséről, lelki világáról a különféle beállításokban: a templomban, otthon, a szabad természet ölén, harmadik személyekkel szemben beszámol, hogy ámulva hallgatjuk bájos mondani valóját, egyensúlyos mondatait, képeit, axiómáit. Lírai regénynek lehetne mondani a munkát s ezt a jelző mondatot annyiban is rá lehet alkalmazni. hogy néhol egy-egy hangulatfestése szinte kötetlen beszédben megírt teljes lírai költeménynek kerekedik ki. Íme egy példa rá, mellyel ismertetésemet befejezem.

Egy langyos estén elmegy Janka, hogy köszöntse a villát, melyben Dávid lakott. És amint a langyos est a maga békéjével megszállta a leány ábrándos lelkét meg is szólalt, íme:

„– Látod – mondta Jankának szelíd nyugodtan, mint egy jószívű bölcs barát – mindenki boldog ma este. . . Most mindenki boldog. A munkás megpihen a munka fáradtsága után s a gyermek a vacsora örömét várja a játék öröme után. A szomorúság mélabúvá enyhül a szívekben s a boldogság halvány bimbója tele-szirmú rózsává virágzik ... A szenvedés erejét csökkenti ez az est és a gyönyörét felfokozza; a halot-

tak csöndesen lépnek ki koporsójukból a temetőiben.,, hogy egymásnak megmutassák virágos sírjukat és az élők, akik szeretik egymást, egymásra néznek ...”

A szépek mérhetetlen vágyával, fantasztikus csapongásaival van ez a könyv tele, de a tanulsága az, hogy abban az ember andaloghat, de megélni nem tud. Ahhoz csak szép, de nem szilárd a struktúrája. Álmodni lehet benne, de boldog életet embernek csak a reális világ szilárd szerkezete biztosíthat. - ő.

Rákosi Jenő választójoga

Budapest, 1918 febr. 28.

Az országos magyar iskolaegyesület, melynek Rákosi Jenő az, elnöke, beadvánnyal fordult a kormányhoz, a országgyűlés két házához, a törvényhalóságokhoz és a Közművelődési Egyesületekhez, melynek petituma az, hogy a magyar választójog kötéssék a magyar nyelv tudásához szóban és írásban. Olvastam tegnap, hogy a főrendiház; immár regisztrálta is a beadványt. Ma kapok egy aradi tudósítást, mely jelenti, hogy Arad városa is megkapta az iskolaegyesület szövegét. Ez alkalomból egy aradi kollégánk, az *Aradi Hírlap* éppenséggel vezércikket is ír azon a címen, melyet e soraink élére tettünk. Ez a körülmény indít arra, hogy a dolgot itt szóvá tegyük, mielőtt nagyobb baj lenne belőle.

Állapítsuk meg mindenképp, hogy az Iskolaegyesületben a mozgalmat e kérdés körül a mi lelkes barátunk, az egyesület bulzgő alelnöke, *Almády Géza* indította meg. Egy alapos, szinte a tanulmány szóra méltó munkálatban hozta az egyesület igazgatótanácsa elé, amely népes ülésén egyhangúan magáévá tette az eszmét. Egyetlen egy elvi bírálat hangzott el csak azon az ülésen: az elnöké, Rákosi Jenőé, aki kijelentette, hogy az ő választójogi álláspontja más alapon épül föl; de elismerte, hogy a magyar nyelv és írás tudásához kötött választójog oly ideális, nemzeti és – a világon szerte ébredő nemzeti öntudat áramlatait tekintve – annyira modern is, és mindenképp legméltóbb a magyar nyelv és kultúra terjesztésének

szolgálatában álló egyesületekhez, – hogy szívesen deferal az Iskolaegyesület igazgató-tanácsának, és szívesen képviseli is a kormány választójogi javaslatával szemben, annyival is inkább – ezt most testem hozzá, – mert azóta más, elsőrendű kulturegyesületek is síkra szálltak ez eszméért.

Ha tehát ez Rákosi Jenő választójoga, csak éppen ennyiben az övé. Mert én tudok ugyan még legalább is kétannyi érvet ellene, mint amennyit aradi újságkollégánk csatasorba állít Rákosi Jenő ellen, de tudok egyet mellette is még, amely a közérdek szempontjából fontosabb, mint a kollégánk erősségei mindösszesen együtt. Ez pedig az, hogy semmi a világon a nemzetet oly szoros egységbe összefoglalni nem képes, mint a nyelv és kultúra egysége. Nemzeteknek pedig manapság semmire sincsen nagyobb szüksége, mint az ilyen egységre. E nélkül egységes célú, alkalmas eszközü politika el sem gondolható. Az az általános, litkos, úgynevezett demokratikus választójog pedig nem hogy különféle nemzetiségű országokat is egységbe tudna foglalni, (lásd Ausztriát); hanem ellenkezőleg, képes még egynemzetiségű birodalmak régi egységét is frakciókra bontani, mert Franciaország szomorú példája mutatja, hol ma, a háború veszedelmei közepette is csak a legridegebb kormányerőszak és juszticiális üldözés képes valahogy az egység látszatát fönlartani.

Hogy ebben igazságtalanság rejlik az idegen ajkú magyarok iránt? Persze. De hol létezik a földön valami igazság, amely nem jár valamely igazságtalansággal? Itt nem a magyarokról van a szó, hanem az országról és a nemzetről. Annak, hogy a nemzet erős és hatalmas legyen – ami épp oly hasznos és szükséges a magyarokra, mint a nem magyarokra nézve, – annak meg kell keresnünk és találnunk a föltételeit. Ez a föltétel pedig keltő: 1. hogy megbonthatatlan egységben éljen mint nemzet; 2. és hogy minden polgára a maga egyéni boldogulását, emelkedési a köz- és magánéletben szabadon kereshesse és meg is találhassa tehetsége, szorgalma, hűsége és képességei szerint. Ha ez megvan egy bölcs és igazságos kormányzás mellett, a jómódú nép ragaszkodni fog

a nemzethez, akár van választójoga, akár nincs. A professzionátus nemzetiségi politikusok vagy izgatók pedig, akiket sohase lehet semmiféle engedménnyel kielégíteni, akik minden engedményt csak fegyvernek néznék újabb engedményekért való harcukban, akik azonban szerencsére eddig is csak mérsékeltentudták nemzetiségeink tömegeit megtántorítani, – azok mesterségüket tovább fogják űzni, de ilyen körülmények közt mindig kevesebb sikerrel.

Hát vajjon Amerikában nem kiáltó igazságtalanság-e minden demokráciája mellett az, hogy – a nyelv egyesítő hatalmának tudatában – hallatlan kiváltságot biztosítottak az angol nyelvnek? Milliós számra vai ott német, olasz, tót, a cseh lengyel és magyar, de mind kénytelen bíróság előtt tolmáccsal élni és egyik sem köthet se egymás közt, se mással a maga nyelvén magánszerződést, mert az ilyen szerződés amerikai bíróság előtt nem perelhető. Emellett könnyen engedheti az Egyesült-Államok a legnagyobb szabadságot egyházban és liskolában. Az eredmény az, hogy kívándorolt tótjaink, ha hazajönnek, akik itthon sohase érezték szükségét annak, hogy magyarul tudjanak, igen tisztességesen tudnak – angolul.

Ami pedig már most Rákosi Jenő választójogát illeti, arról e lapokban már többszörösen beszéltünk.

Rákosi Jenő szerint a választójog nem arra való, hogy a demokratikus elvnek, hogy az emberi jogok szempontjának megfeleljen; nem arra való, hogy katonai vitéizséget vagy polgári erényeket megjutalmazunk vele: nem arra való, hogy a magyar nyelvet, hozzákötve a jogot, kétes eredménnyel terjesszük vagy éppen erőszakoljuk. A választójog egy alkotmányos ország kormányzásának a kérdése. Nem az az érvényes szempont, hogy lehetőleg mindenki részt vegyen benne, hanem az, hogy kizárólag csak azok, akik alkalmasak arra, anyagi, erkölcsi és szellemi kvalifikációjuknál fogva, hogy a közállodalom sorsát intézzék. Nem az embereknek van ama általános joga, hogy kormányozzanak bennünket, ha tudnak hozzá, ha nem; hanem az országnak *van* ahhoz joga, hogy a maga sorsa intézését azokra bízza, akiket e munkára képeseknek és alkalmasaknak tart. és ne bocsássa e

földadat közelébe az éretleneket, a tudatlanokat, a léhákát, a megbízhatatlanakat. És mindnyájunk érdeke: az összességé és az egyeseké, a nemzetiségeké és a magyar fajé, – mindnyájunk szent és közös érdeke, hogy ez így legyen és ne másképpen. Ez volt eddig a Rákosi Jenő választójogi programja. Ez tartja ezentúl is. Ettől pedig a kormány javaslata százezer mérföldnyire van. Az Iskolaegyesületé megközelíti, mert az voltaképpen egy alkalmas neve a kiválasztásnak (szelekció) s mert alapelve a nemzeti értelmiséget tenni döntő tényezővé abban a szent és nagy földatban, amelynek fundamentuma a választójog.

A lokomotívvezetők

Budapest, 1918 márc. 1.

Nyilván észrevették olvasóink mai számunkban azt a hírt, amely beszámol arról, hogy a lokomotívvezetők országos szövetsége választmányi ülésén kimondotta, hogy *a szociáldemokrata szervezetektől továbbra is távol tartja magát*. S bizonyára senki sem log csodálkozni azon, hogy most visszatérünk erre az igen nagy fontosságú határozatra s még egyszer foglalkozni akarunk vele.

Aki a mai politikai és társadalmi életet figyeli, megütközéssel fogja látni, hogy mai napság úgy a politikai, mint a társadalmi osztályok elves lettek egyensúlyukat a múlt század szociális tanításainak hatása alatt és a divattá lett úgynevezett nemzetközi szocializmus sablongondolkozása foglalta el az elméket. Ezzel szemben mindenekelőtt azt kell konstatálnunk, hogy ez az internacionális szocializmus a háború folyamán egyik kudarcot a másik után vallotta. Egy helyen befogta magát az imperializmus véres szekerébe s tudunk helyet – még pedig igen közel – hol apró kompromisszumok mankóin jár s így biztosítja magának egyaránt a hatalmat, a befolyást, a jómódot, de amellet egy ál függetlenséget is. Ilyen viszonyok és körülmények között a lokomotívvezetők Szózata úgy csordul elejünk, mint Mózes varázsvesszejének érintésére a pusztai sziklaköből kiszökkeni friss forrásvíz.

Mert ez a szózat két nagy gondolatot tartalmaz, amely két gondolat ugyyszólván két főoszlopa egy nemzet jólétének és virágzásának. Midőn visszautasítjuk a nemzetközi szocializmus eszméjét, proklamálják jóformán a nemzeti szocializmust. Igenis szervezkednek, tömörülnek, hogy szervezetük erejével fönt ártsanak és biztosítsanak maguknak egy elviselhető existenciát. Ez azonban természetes kötelessége mindenkinek és különösen minden családapának. De egyszersmind magyar önérettel kiáltják ki a világra, hogy ragaszkodnak nemzeti voltukhoz, magyar hagyományaikhoz és azokat semmiféle nemzetközi szapanbuborékukért oda nem adják. Az olyan munkások számára, akik így gondolkoznak és beszélnek, magunk is készséggel reklamálunk választójogot, az älyeiii munkások önérette az, amelyre szívesen bizzuk rá az ország érdekeinek képviselőtét. Ezek önmagukat a munkáért, a munkát és önmagukat a hazáért szeretik.

Örömmel üdvözöljük a lokomotívvezetők elhatározását és semmit sem kívánunk bővebben, mint azt, hogy szakszervezetek közül mentül többen értsék meg, mert ez a jövő Szózata: úgy a munkásoké, mint az országé. Óva intjük mindazokat, akiket illet, kormányt, ország-gyűlést, pártvezéreket és pártokat, amelyek ma világáramllok szelében imbolyognak, ez az a világáramlat, amely Magyarországon egészségesen fújdogál, ennek tessék sodrába állni; óva intjük őket, ne engedjék, hogy a lokomotívvezetők szózata a pusztában kiáltó szó maradjon, hanem ismerjék föl, hogy melléjük állva, rajtok segítve, megsegítettek egy nagy eszmét és szolgálatot tettek az országnak.

Egy gyászbeszéd

Budapest, 1918 márc. 1.

Künn ragyogott a márciusi nap és felhőgályákat hajtott a tavaszi szél a kék éter végtelenségein; de a választójogi zsúfoltság zsúfolt termének nem volt szeme a termeszei e tündéri játékára. Egy izgalmas látvány bilincselte ott: magához minden figyelmet. Két sistersgő tűzoszlop csapkodott ottan a magasba, emésztő láng-

gal égve, sikongó hangokat hallatva, mintha elkárhóztott, pusztuló lelkek üvöltenének benne segítségért kiáltozva. A két perzselő tűzoszlop között pedig egy ösztövé, didergő, vértelen alak vetett kétségbeesett pillantásokat ide meg oda, mintha imbolygó, hánykódó, töprengő lelke azon tanakodnék: belevesse-e magát a vulkányszerű tűzoszilopba, avagy ott áll tó helyében, két máglya közé szorulva, megfagyjon a saját vértelenségétől.

A két lobogó tűzoszlop Desbordes és Bethlen István beszéde Erdélyről és a választójogról, a kettő közötti árnyékalak Andrassy Gyula gróf beszéde ugyanarról.

Andrassy Gyula gróf a maga hosszú beszédében kevés újat tudott mondani. Egészben gyászbeszéde volt a saját múltjának. Elparentál la benne mindazt, amit valaha akart, amiért küzdött és verekedett, amiben a nemzet üdvét kereste, amit a saját államférfiúi ambíciójának tartott és amiből mindbőli semmi sem lett és most mindről lemondva, megadja magát annak, amit elhárítani ő nem tud. Pedig el tudná hárítani, ha megmaradt volna mindvégig amellet, amit élete legszebb, legideálisabb és legférfiasabb korában megismert igazságnak s kész volt egy császár és király minden hatalma, minden szolgája és minden úri lakája ellen megvédelmezni. Akkor is két tűz közöst állt: a bécsi akarat és a pesti demagógia közt. De akkor hitt magában, hitt a nemzetben, hitt az igazságában. Ma már csak a hatalomban tud hinni, se magában, se a nemzetben, se a férfias meggyőződés erejében nem.

Azt mondta ma, hogy ma is sajnálja, hogy a plurális szavazati jogot nem tudta megvalósítani. De otthagya a faképnél azt is, otthagya a rákövetkező álláspontot is és ma védelmezi a Kristóffyénál radikálisabb javaslatot. A Mucius Scaevolák nem így tettek. Ha vállalkoztak valamire, tűzbe tették a kezüket s annak, aki elvők földadását kérte tőlük, azt mondták: longus post me ordo idem petentium decus. Hosszú még utánam azok sora, akik ugyan e díszre vágyódnak. Nem arra, hogy elhagyják régi hitüket, hanem arra, hogy hatalomtartó ellenfeleik erkölcsi megrettentésére meg-

győződésükért oda tartsák az égő lángba ép karjukat.

Azt is mondta Andrassy ma, hogy itt benn a királyi szó mozgósította a tömegek vágyát, kívülről a világáramlat kényszerít bennünket arra, hogy el ne zárkózzunk a kérdés elől. Csakugyan, igaz, királyok, tömeg, világáramlat. Valóban, voltak királyok, tömegek, világáramlatok. De voltak férfiak is, akik szembeálltak királyi akaratokkal, hullámozó tömeggel, kicsapongó világáramlatokkal. Kontok, akik vérpadra mentek, vértanúk, akik megdicsőítették a bitófát, hősök, akik börtönben rothadtak el, nagy lelkek, akik számkivetésbe mentek, de keblökben a magok igazságával meg nem hajoltak királyok előtt, meggyőződésüket nem dobták oda a tömegnek és hazájukat nem veteték oda éhes és falánk világáramlatok ejé. És volt egy Andrassy Gyula gróf is, aki az akkori demagógiának, mely azzal aposztrofálta, hogy a népszerűségét veszti el, azt vágta a szemébe, azért szereztem, hogy a szükség óráiban elkölthessem a nemzet javára.

Ma már – legalább azon az oldalon, ahol a mai Andrassy Gyula gróf hadakozik, – úgy látszik, nincsenek férfiak, csak királyok, tömeg és áramlatok.

És azt mondja Andrassy Gyula gróf, ha a közt kell választania, hogy az aggodalmasakat nyugtassa-e meg (kik közé egyébként magát is odaszámítja) vagy a tömeget: habozás nélkül az utóbbit választja. Ilyet még nem mondott állambölcs, mióta népeket kormányoznak. Aggódik Andrassy is azon, hogy a sivalkodó gyermekszoba kezébe beretvát adjon. De nem a vele együtttagódóknak ad igazat, hanem habozás nélkül adja a beretvát a hadonászó gyermekek kezébe.

És megnyugtatja-e a beretvával a gyermektömeget? Ha nem tudná a történelemből és az életből, hogy a tömeget, ha a hatalom vágya elkapta, megnyugtatni nem lehet, megtudhatta a mi tömegeink hivatalos újságjaiból, hogy ezt a javaslatot csak részletfizetésnek tekintik, melyet új részletfizetések követelése fog követni. Ez a javaslat, amelyet Andrassy pártol, nem kielégíteni, nem megnyugtatni fogja a tömeget, hanem csak jobb fegyverrel ellátni újabb követeléseinek behajtására. És akkor a jobb fegyverzet ellen mit fog

csinálni Andrassy? Pedig hogy ezen a lejtőn nincsem megállás, azt sohasem bizonyították be jobban, mint éppen napjainkban – Oroszországban. Ott most úr a tömeg. De milyen úr? A jog helyén erőszak, a tulajdon helyén rablás és fosztogatás, a közbiztosság helyén öldöklés, a rend helyén felfordulás van.

És azt mondja Andrassy, ő bízik a nemzet ősi erejében; mert ha ezt a javaslatot nem bírja el a nemzet, akkor úgymint pusztulás a sorsa. Nos, ha bízik ép, egészséges nemzeti szervezetünkben, akkor bízzék abban is elsősorban, hogy ez a szervezet sikerrel fog megküzdeni minden világáramlattal szemben, hogy megőrizze vére eredeti tisztaságát. Ha pedig nem bízik; aminek aggodalma a második mondatából szól felérik, akkor óvakodjék még jobban a gyenge szervezet vérebe mérget bocsajtani a javaslatával. De minden erő csak relatív állapot. Gonddal, tudománnyal, hozzáéréssel, szeretettel és önfeláldozó munkával a gyengébb szervezet életét is meg lehet hosszabbítani, sőt meg lehet még gyógyítani is; ellenben hebehurgya könnyelműséggel, bátortalan lemondással, hiú önámítással az egészséges szervezetet is meg lehet rontani, sőt egy bunkóval le lehet teríteni Góliátot is. Andrassy okoskodása egy pártember szofizmája, nem az akadémiai történettudós igazsága.

Minek folytassam tovább! Andrassy Gyula gróf e beszéde az ő régi beszédeihez képest olyan, mint a gyászmagyarkák, akik – gondolom a Lekk-menti – csatából fülük-orruk nélkül kullogtak haza. A királyok, tömegek és világáramlatok teóriája levagdosta Andrassy régi dicsőségének a fülét s az orrát. E beszéd deprimáló hatása alól emelje fel a magyart a másik két beszéd: a Desbordesé és a Bethlen Istváwé. Harsojjon végig e két beszéd mint vészkiáltás az országon; dörömbölgjön a magyar férfiak és a magyar anyák szívében. Ébredjelek férfiak és válasszatok tömeg és nemzet közül. Magyar anyák gondoljátok meg, érdemes-e nektek szülni gyermeket, akinek ezeréves jussát és kincsét, szent örökét gyenge és játékos apák elkótyavetyelték. Döbbsen meg benneteket az a megrázó kép, amelyet Desbordes a beszéde végére odafest ihletett ecsettel: a kép az erdélyi fejedelemről, aki a saját szo-

bájában hajtotta bárd alá a fejét, mert elhitették vele, hogy – nem lehet másképp. Ez legyen-e sorsa a saját hazájában a fejedelmi magyar nemzetnek: ez manapság közöttünk a kérdés.

Sibilla könyvei

Budapest, 1918 márc. 4.

Vasárnap aláírtk a külön orosz békét Breszt-Litovszkban. Valósággá vált, ami a háború első három esztendejében lehetetlenségnek látszott. A híres londoni diplomáciai váltóról egy aláíró letörölte a nevét. Ki lesz a második? A toll már ennek is a kezében van. Aztán fog jönni a harmadik ...

Alább olvashatók tizennégy cikkelybe foglalva az orosz béke föltételei. Olvassuk, olvassuk és a római legendára gondolunk Sibilla hét könyvérő!! Mikor Róma drágállotta a hét könyv árát, Sibilla egyet a tűzbe vetett, de a hatért ugyanazt az árat követelte. *Aztán* az ötért. És így tovább. A könyv fogyott, a maradéknak az ára mindig ugyanaz volt.

Mikor Breszt-Litovszkban az első tárgyalás folyt, akkor meg lehetett volna a békére alkudni. Az orosz békekövetek titkos reményektől megszedítve megghiúsították a becsületes alkut. Mostan diktálták nekik a békét. Ha a feltételekről nem is beszélünk, de magában az a valóság, hogy a mostani orosz kormány akkor volt népszerűsége és hatalma tetején, óriás különbséget jelent rája nézve az akkori és a most megkötött béke értéke dolgában. Nagy erővel, nagy tekintéllyel vethette volna magát Oroszország új rendjének megalapítására. Azóta a bolsevik kormány tekintélye és hatalma megingott, a birodalom bomlása iszonyú mértékben megindult: hol van a kéz, mely feltartóztatassa, az állami rend egységes vérkeringését újra szabályozza?

De ettől ne a mi fejünk fájjon. Ránk nézve világtörténelmi dátum a tegnapi nap. Meg- és aláírták azt a dokumentumot, amely megállapítja, hogy e borzalmas konfliktusban *a keleti háborút megnyertük*. Keleti ellenségeinkkel szemben a mi akaratunk győzött. Akik jöttek, hogy leigázzanak, összetörjenek bennünket és

osztozkodjanak rajtunk, azok fegyverrel meggyőzve, összetörve meghódoltak akaratumknak. Elfogadták, amit kitűztünk a béke feltételéül. És mi oly békét kötünk, amelyet még a világtörténet nem látott. A porosz militarizmus és a magyar elnyomó nem földet, nem tartományi, nem népeket követel magának diadalma és áldozatai jutalmául, hanem elnyomott népek számára a szabadságot s a függetlenséget. Akik évszázadokig járomban nyögtek: lengyelek, ukrainaiak, finnek, a balti tartományok népei, a Kaukázus törzsei, Perzsia – mind benne vannak a mi békeszerződésünk áldott pontozataiban. Államiságuk, fajuk, nemzeti önállóságuk a mi diadalunk nyomán feltámad halottainból, kiszabadul a zsarnok-elnyomó koporsójából és újra lélekezik. Hihetetlen, el nem képzelhető ábránd és vágy volt ez a háború előtt. Reális valósággá lelt általunk a háború negyedik esztendejében.

Micsoda cinikus, hazug és vakmerő képmutatás az, amely velünk szemben kérkedik azzal, hogy ő szabadít fel kis nemzeteket és ő ajándékozza meg őket önrendelkező joggal. Mi íme már vagy egy féltucatot fölszabadítottunk, ellenfeleink pedig azokat is megfosztották önálló létüktől, akikkel sikerült prédaígérettekkel ellenünk mozgósítaniok.

A második béke is készül már: az oláhoké. Ez a béke különösen minket érdekel és Bulgáriát. Itt sem fog bennünket a boszú vezérelni, boszú az árulásért, a szövetségi hitszegésért, az orvtámadásért és a *bevallott rablószándékért*, mellyel határainkra törtek. Ámde mentül távolabb áll tőlünk a boszú, annál szigorúbban kell szemünk előtt tartanunk a háború előlőtti idők és a háború alattiak tapasztalásait. Arról, hogy Oláhország száz éven belül velünk szemben régi játékaikat el ne kezdhesse újra: arról minden áron és minden eszközzel gondoskodnunk kell. Mikor az oláhok betörték erdélyi halárainkon, ezen a helyen cikket írtunk e címmel: *Végre!* Azt beszéltük akkor, hogy, végre leszámolhatunk. Szemtől-szembe állunk, képmutatás és hazudozás nélkül. Mert a mi perünk, a ket-tönké az oláhokkal, csak fegyverrel dönthető el. Most tehátlan eldöntetett. Megbélyegezni való élnetetlen nép volnánk, ha ezt a dicső döntést nem tudnók úgy

hasznunkra fordítani, hogy áldozataink gyümölcse biztosítva legyen minden időkre. Határaink, oJáhországi véreink sorsa, gazdasági érdekeink biztosítása: ez az *első*. Aztán jön csak Oláhország sorsa.

És a béke, amely Keleten a földre szállt, mint a fölkelő nap, tovább tolja ellenállhatatlan világosságú és melegítő sugarait déli határainkon. Jönniök kell a szerbeknek . . . És tovább megy délen, hogy szemébe süssön a másik hitszegőnek is. És nem áll meg Nyugat előtt sem . . .

Meg kell rémülnie szívében az egész világnak. A mi szuronyainkon a békét visszük a népeknek. Kezébe vittük a fölszabadítást a fizikai zsarnokság alól; nyugalra a lelki rabság és elnyomás alól való felszabadítást visszük. Nekik is felajánlottuk a Sibillák könyveit. Rájok nézve is elégett belőlük már vagy kettő.

Az egész világ sajtója, minden nemzetek gondolkozó rétegei ma azt mondják: íme, a véres aratás természetének a feleét már csűrjeikbe rakták. Csak bolond vagy gaz lehet az, aki a népeket azzal tüzeli a további vérontásra, hogy a termés másik felét, immár az eddiginél rendelkezésünkre álló *nagyobb* erővel nem tudjuk betakarítani. Soha még hadakozó fél nagyobb számú ellenséggel nem állott szemben, mint e háborúban a középponti hatalmak. Szövetségeseinket eltántorították, szövetkezidk mindenkivel, szinte világrészekkel ellenünk. De nekünk hatalmasabb két szövetségésünk volt: az *Isten* és az *Igazság*. Ellenségeink verekedő kedvének a forrása a feneketlen gyűlölet volt. A mi vitézségünk az önvédelem és a hazaszeretet szent forrásaiból fakadt. Ellenségeink szándéka rablás és leigázás volt. A mi győzelmünk fölszabadítást jelent. Ők most is harcot üvöltének, mi békét diktálunk. Soha hadjáratot több hazugsággal nem indítottak és nem vittek, soha hadjárat több igazsággal nem végződött, mint a világtörténet e véres könyvének első kötete, mellyel a Keleten tegnap becsukták Jánusz templomát s áldozati tüzet gyújtttak a béke oltárán.

Béke Romániával

Budapest, 1918 márc. 6.

A középhatalmaik és Románia meghatalmazott képviselői tegnap este hét órakor aláírták az előzetes békeokmányt, amelynek pontjai alapul szolgálnak a végleges békeszerződés megkötéséhez. Románia okult Oroszország példáján, amely oktalan huzavonájával három hét alatt három évszázad munkájának gyümölcsét vesztette el; a román kormány nem várta be, amíg Mackensen megteszi a döntő lépést Braila és Galac között, hanem kérte a lejárt fegyverszünet meghosszabbítását és meg is kapta nyomban azzal, hogy köteles elfogadni az előzetes béketervezetet. Viszont a középhatalmak is tanultak a kéthónapos breszt-litovszki vitából; látták, hogy a balkáni stílusú román kormányzat ezer ravasz furfangja számára készít földalatti utat, ha időt kap rá, és ezért a magunk védelmére, de egyúttal a béke érdekében, tehát Románia érdekében is követelték a mi kérdésünkre az azonnal való feleletet.

A felelet az 1918. március 5-iki bufteai béke.

Bulgáriának, derék- és hűségesen bevált szövetségünknek szempontjából ez az új béke jóvátétele az 1913-iki bukaresti békének, mert visszaadja neki a csúfos ármánnyal elrabolt Dobrudzsát. Mi e békekötést úgy köszöntjük, mint egyik régi sebünk gyökeres orvoslását: a magyar határt kiigazítják úgy, hogy román betörésnek többé kaput ne tárhasson. Közép-Európa – beleértve itt Törökországot is – örömmel fogadja azokat a gazdasági kedvezéseket, amelyek gyümölcsözővé tehetik új kapcsolatunkat Ukrajnával, a fölszabadult dunai út nagyszerű lehetőségeit, az anyagi föllendülés, erőgyűjtés perspektíváját.

Hogy Románia a középhatalmaknak engedi át Dobrudzsát és nem közvetlenül Bulgáriának, az Bulgáriát nem igen fogja bántani. Ferenc József is III. Napóleonnak adta át Velencét Königréc után, nem Olaszországnak, azért *a venetek* tartománya ékes fővárosával együtt mégis csak olasz birtok lett. Dob-

rudzsa is a bolgároké lesz. A békeformula igazán nem főbb merő formáságnál, csak arra való, hogy Románia érzékenységét kímélje.

Mert amily energikusak, határozottak és gyors döntést követelők voltunk a lényegben, épp oly szívesen engedünk a formában, mint ahogy két hónapon át megtettük Breszt-Litovszkban. Sőt Romániával szemben túmentünk az udvariasságnak, túl a méltanyosságnak határain. Nagylelkűek voltunk, amikor meghagytuk a függetlenségét annak a román államnak, amely eladta függetlenségét Oroszországnak; amikor nem éltünk a megtorlásnak minden rendelkezésünkre álló fegyverével oly nép ellen, amely elárult bennünket; amikor területének csak egy csekély töredékétől fosztottuk meg azt az országot, amely rabló kezét az egész Erdély után kinyújtotta. Sőt gondoskodtunk még arról is, hogy Romániának a Dobrudzsához csatolandó Kanstanza kikötőjén át szabad útja legyen a Fekete-tengerhez. Hogy a békepontok némelyike súlyos föltételeket ró a *legyőzött* Romániára, az természetes. A román csapatoknak rögtön ki kell takarodniuk a megszállott magyar és osztrák területről (itt mindössze csak egy nagyon keskeny erdélyi és bukovinai szegélyről lehet szó), ellenben Románia megszállott felének kiürítése csak a végleges békekötés pontjai közt fog szerepelni. Románia kötelezve van arra is, hogy csapatainkat átszállítsa Moldván és Bessarabián a híres román vasúton, amelyekkel Bratianu és társai 1916 augusztusáig annyiszor meggyötörték bennünket.

És még így is az igazi békét hoztuk Romániának, megváltást a végső veszedelemtől, a legszörnyűbb katasztrófától: egy nemzet halálától. A román nép dolga lesz, hogy leszámoljon azokkal, akik e veszedelmet fejére idézték. A fő bűnösök, Bratianu és társai, már a hatalom polcáról letaszítva várják Ítéletüket. A gyöngye akaratu király, aki meggyalázta nagybátyja emlékét is, ronggyá tépte politikai végrendeletét, a trónját félti a várható földindulástól.

A román számadás rendben van. Mintha egy klasszikus tragédiairó megkapó eszméje vált volna testté: a megsértett erkölcsi világrend fölkel elbizako-

dott, a maguk és mások erejében önhitt megsértői ellen és irtózatossággal szerez önmagának elégtételt. Románia nagyon hálás lehet a Gondviselésnek, hogy nagy bűnére büntetésül nem szabta ki a fizikai halált. Sőt megengedte neki, hogy még idejében észre térjen, bekötözze sebeit és hozzálásson igaz gyógyulása művéhez.

Az előzetes béke egész szellemével és részletenként egyes pontjaival meg lehetünk elégedve. És ha mégis van aggodalmunk vagy legalább is megjegyzésünk, megmondjuk nyíltan most, amikor a végleges békekötéstől még két hét választ el bennünket, tehát van idő a hiányok, pótlására. A bufteai okiratban nem látjuk nyomát annak, hogy *Magyarország kezességét nyer belső politikai nyugalma felől*. A határkiigazítás szép vívmány, nem is kicsinyeljük jelentőségét. De nem elegendő. Nekünk nem elegendő az, hogy román csapatok nem fognak betörni határainkon, ettől úgyis jó időre elment a kedvük, amióta véres fővel verettek vissza a rabló kalandból. Nekünk tudnunk kell azt is, hogy román izgatók nem lopakodnak át határainkon; hogy nem kapnak Bukarestben erkölcsi, szellemi és anyagi támogatást kutmérgező munkájukhoz; hogy a román kulturliga otthon marad és a román kultúrát az elhanyagolt, állati sorban tengődő román parasztok közt terjeszti, nem pedig Erdélyben, ahol egészen mást terjesztett, mint kultúrát.

Ezzel a föntartással, de egyébként őszinte örömmel, megnyugvással és elégtétellel köszöntjük a bufteai békét.

Osztrák politika

Budapest, 1918 márc. 7.

Ma délután öt órákor volt a bécsi reixrátkban a szavazás arról a kérdéstről, amely körül tanácskoztak, alkudoztak, intrikáltak, veszekedtek és izgultak a bécsi alsóház csoportjai vagy két hét óta. Arról volt a szó, hogy elfogadják-e a pénzügyi provizóriumról és a hadikölcsönről szóló törvényt vagy sem. Ehhez eddig nem tudták a többséget megcsinálni. Egy heti munkával

sikerült némely pártot annyira megpuhítani, hogy ma öt órakor megvolt a javaslatnak a többsége. Mijébe került ez a puhítás a kormánynak és az országnak: az majd későbbben tudódik ki. Most az a fontos, hogy a többség valahogy kikerült. De ha nincs többség, ott van a 14. paragrafus. A császár nem engedi bajba dönteni a birodalmat. Így érdemileg nem volt jelentős, csak formailag kívánatos, hogy a többség kialakuljon. Nos, hát kialakult, de bizonyára csak megfelelő ellenértékekért. Van tudniillik odaát minden országos ügynek tábor. Tábor, amely a közérdeket nézi. De ez sohasem többség. Mihelyt egy dolog nagyon fontos a kormánynya vagy a birodalomra inézve, akkor mindjárt akad egy vagy több csoport, amelynek aggodalmai vannak. És ha ezt nem lehet megnyugtatni, vagy megbuktatni, akkor nincs a legégetőbb kérdés számára se többség és fölmerül a kormányválság, az alkotmányválság, és így tovább. Nincsen már ott szükség az elavult obstrukció eszközére. Összeröffennek a szlávok vagy a németek (akik mindenik három-négy pártra oszolnak) és nincs többség.

Ez az iskolás példája az általános titkos választójogon létrejött törvényhozásnak. Egyes pártok régen is kellemetlenkedhettek. Ma föltétlenül vagy egyes pártok kényére van bízva, vagy hogy tehetetlen a népképviselet.

És érdekes, mentül tehetlenebb, mentül értékelenebb, föladatai megoldására mentül képtelenebb, annál fenhéjazóbb, annál nagyképűbb. Tegnap az egyik párt azt követelte, hogy a hadsereg zsoldjának a megállapítását vegyék ki a császár felségjogai közül, és tegyék a költségvetés tárgyává. És a honvédelmi miniszter nem mert komolyan szembeszállni e kívánsággal. Egy másik párt az orosz békekötést reklamálta a reixrát elé jóváhagyás végett. Erről se merték a követelözöket kioktatni (mert mi lett volna akkor a mai öt órai szavazásból?) A harmadik a magyar hadsereg dolgában volt az osztrák miniszterelnök véleményére kíváncsi. Mi nem voltunk rá kíváncsiak, mert felfogásunk szerint az osztrák miniszterelnöknek semmi köze sincsen a magyar hadsereghez. De nem nekünk volt igazunk, tudniillik a kíváncsiság dolgában. Mert hal-

lottunk Seidler úr ajkáról olyan okoskodást, amely ismét csak az öt órai szavazás veszedelmeire való tekintettel magyarázható.

Igaz ugyan, így okoskodott az osztrák miniszterelnök, hogy a magyar kiegészítésben benne van az, hogy a magyar hadsereg kiegészítő része a közös hadseregnek. Eszerint van egy közös hadsereg, amelynek része a magyar. A közös hadseregben pedig változtatni közös természeténél fogva nem lehet, csak Ausztria hozzájárulásával, különben megeshetnék, hogy Magyarországon lenne magyar hadsereg, Ausztriában pedig közös hadsereg.

A bécsi miniszterelnök naiv és tudatlan ebben a dologban. Hogy a törvényhozásoknak, mi a joga és a kötelessége: az meg van írva törvényeinkben. A mi kiegészítésünkben az van, hogy van egy magyar hadsereg, amelyre nézve a vezérlet, vezénylet és beszerzés a király jogkörébe tartozik. Hogy a magyar hadseregből akármi a reixrát elé tartoznék: ez semmiféle törvényben nincsen. Hogy ő felsége miként intézkedik a közös hadsereg nem magyar részével, az viszont miránk nem tartozik. A reixrát pedig s a miniszterelnöke sokkal jobban tennék, ha arra volna gondjuk, hogy képviselőházuk a maga dolgait tudná elintézni a helyett, hogy tehetetlensége növekedésével árnyosan a hatáskörét iparkodik tágítani. Aki a maga kisebb munkarészét becsületesen elvégzi, töblbet tett, mint aki az egész világ dolgának intézésére vállalkozik, de a magáét nem tudja elvégezni. Ő felsége a császárjuk jogainak ia gyakorlását reklamálják maguknak a zsoldra nézve; az orosz békekötést akarják le tárgyalni (á la Trocki) és a magyar hadsereg dolgát óhajtják intézni; elltenben két heti vajúadás, kapacitáció, alku és ígéretés kell hozzá, hogy valamelyes többséget tudjanak szerezni egy félig megnyert háború sikeres befejezésének a költségeire, e háború negyedik évében. Ez vagy éretlenség, a komolyság hiánya, vagy ieljes közömbösség a nép, a birodalom és a trón legkiáltóbb érdekei iránt, vagy frivol játék a legfontosabb állami dolgokkal, vagy öntudatos, alattomos munkával a birodalom föloszlására, ami cimboraság az ellenséggel. Ez az államromboló szellem és irány kere-

kedett felül teljesen Ausztriában a radikális választójoggal, Magyarországon ezt pár év előtt a nemzeti törekvések letiprása végett erőszakolták. Akkor nem érték vele célt. Azóta legfelsőbb helyen belátták, hogy ez ugyan alkalmas eszköz arra, hogy megbontsa Magyarországnak is nemzeti egységét, de Ausztria példáján azt is megtanulták, hogy ez immár nem haszna, hanem veszedelme lenne a dinasztíának is, sőt Ausztriának is.

A mi nagy államferfiaink az ellenkezőt tanulták meg. Azt, hogy a nemzet egységének megbontása a tömegek fölhasználásával hatalomra juttatja a kisebbséget, ha elég merész, ha elég lelkiismeretlen és ha teljesen ki tudja vetni szívéből régi ideáljai!

Erdély

Budapest, 1918 márc. 9.

Azokon a lapokon, melyek e vajúdó hónapok kusza eseményeiből egy rettenetes harc kínlódásait és eredményeit rajzolták majd egyetlen izgató képpé, meglesz írva, hogy 1918 március hónapjában két helyen döntöttek Erdély sorsáról, Bukarest mellett: Buftében és Budapesten. Föl fogja jegyezni a história, hogy amikor Buftében a térdre kényszerített Románia a magásta veremben ismerte el azokat a határvonalakat, melyeket a diadalmas honvédszurony rajzolt eléje, ugyanakkor Budapesten cívódó magyar politikusok fogadták süket füllel és hideg szívvel az erdélyi magyarság segítségkiáltásait. Föl fogja jegyezni a história, hogy a magyarság egy lélekkel követelte és biztosította a „határkiigazítást”, Erdély külső védelmét a román tenger ellen s ugyanaz a magyarság idegen világrámlatokról szónokolva és feleselve készített elő egy olyan reformot, mellyel Erdélyt az oláh áradatnak szolgáltatja ki.

Meg fogja-e tudni magyarázni a történelem ezt a logikátlanságot? Lesz-e lángelelkű történetíróink, aki behatol mai politikánk és politikusaink lelki összetételének útvesztőibe s megtalálja ott a megértés fonalát? Fölfedezi-e majd azokat a rejtett rugókat, melyek

e világrengető napokban a magyarság, a magyar politika indulatait végzetes erővel és értelmetlenséggel dobálják két véglet között? Az egyik véglet: Erdély biztosítása a békekötés után. A másik véglet: a közöny Erdély kikerülhetetlen pusztulásával szemben, mely a választójog radikális frázisai mögött rejtőzködik.

Közöny? . . . Több annál. *Gyűlölet!* Erdély? Erdélyi magyarság? Székelyek? A vállukat vonogatják: mi közünk hozzá? S újból és újból kirobban a gyűlölet is a radikális újságok hasábjain az erdélyi magyarok ellen, akik – akár kormánypártiak, akár ellenzékiek – magukat magyaroknak és Erdélyt magyarnak akarják megtartani. Egy radikális vezérújság szinte kéjeleg benne, hogy fölveti a szellemes kérdést: van-e joga az erdélyi magyarságnak, két millió magyarnak ilyesmit követelni, hogy amire az oláh áradattal szemben egymaga nem tudott jutni, azt az egész magyarság egységes tízmilliónyi ereje biztosítsa neki? S válaszol is menten a kérdésre: nincs joga.

Pedig hát, igenis: *van joga!* Nem frázisként írjuk ide a szót: *jog*. Erdélynek, Erdély magyarságának közjogunk szelleme, sőt tételes törvényeink alapján joga van követelni tőlünk, hogy ne dobjuk őket, büszke, édes, energikus magyarságukat, áldozatul a radikális világaramlatok forgószelébe kapaszkodó oláh törekvéseknek.

Az 1848. évi VII. törvénycikk rendelkezik „a magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesüléséről.” Ez alaptörvény 5. szakasza így intézkedik: „*Magyarhon Erdély mindazon külön törvényeit és szabadságait, melyek amellet, hogy a teljes egyesülést nem akadályozzák, a nemzeti szabadságnak és jogegyenlőségnek kedvezők, elfogadni s fentartani kész!*”

Mit jelent ez? Azt, hogy Erdélynek nemzeti és politikai birtokállományát – amennyiben ez a 48-as reformok által újjáalakult Magyarország politikai szervezetében harmonikusan megfér – az unió biztosította! *Magyarországgal a magyar Erdély egyesült 1848-ban!* Az az Erdély, mely századokon át védte a magyar függetlenség gondolatát s mely magyarságában nem gyengülni, de erősödni akart az unió által.

Az az Erdély, melynek három nemzete: a magyar, a székely, a szász, öntudatos nemzeti magyar egységgé tudták kovácsolni államalkotó erejüket s ezt az államalkotó erőt bocsátották az egy magyar haza rendelkezésére.

Erdély elhelyezkedett abban a keretben, melyet a 48-as Magyarország biztosított neki. A nemzeti szabadság és a jogegyenlőség korlátai leomlottak ott is. A szabadelvű reformokból ugyanannyit valósított meg, mint a testvér magyar haza. Megcsinálták ott is a választójogi törvényt s Erdély – a teljes egyesülés akadályozása s a nemzeti szabadság és jogegyenlőség elvének megsértése nélkül – érintetlen nemzeti erővel olvadt vissza az egységes magyar államba. De többről sohasem volt szó, mint a 48-as törvények által alkotott keretekről! Erdély eleget tett annak a kötelezettségnek, mely az unióból háramlóit rá. És az önként, lelkesedéssel vállalt keretek között magyar maradt máig! Azon az alapon, melyen önként egyesült velünk, meg tudta tartani a politikai és nemzeti egyensúlynak azt a harmóniáját, melyet a magyar, székely és szász hármasság évszázadokon át biztosított. S e nemzeti és politikai egyensúly érintetlen főtartásával a magyarok, a székelyek és a szászok – szemben az oláh tömegekkel – Erdélyt magyarként reprezentálták a magyar állam politikai szervezetében.

Ma azonban le akarunk térni azokról az alapokról, amelyeken Erdély eddig a miénk maradt, magyar maradt.

Magyarország kötelezte magát, hogy Erdély külön törvényeit és szabadságait, amennyiben ezek a 48-as törvényekkel megegyeznek, elfogadja és főtartja. Azt az Erdélyt fogadja el és tartja fenn tehát, mely a 48-as törvények alapján magyarként egyesült vele! Az a választójogi törvényjavaslat azonban, melyet minden erdélyi magyar és szász Erdély pusztulásának hirdet, messze elkanyarodik attól a választói jogtól, melyet a 48-ban egyesült Magyarország s Erdély létesítettek.

Fordítsuk meg tehát a radikális urak szellemes kérdéseit.

Van-e joga Magyarországnak arra, hogy Erdélyre egy olyan politikai szervezetet erőltessen, mely Erdély történelmi arculatát, Erdély magyar-székely-szász: hegemoniáját, Erdélynek 1848-iki képét, egyszóval Erdély „külön törvényeit és szabadságait” máról-holnapra semmivé teszi!? Van-e joga Magyarországnak többre kötelezni Erdélyt, mint amennyire az alaptörvényben, az 1848. évi VII. törvénycikkben kötelezte!? Van-e joguk a magyarországi magyaroknak elfelejteni Bethlent, a Rákócziakat, a 48-as törvényhozást s majorizálni Erdélyt egy olyan kérdésben, mely már kívül esik azokon a Ikorlátdkon, melyeken túl Magyarország törvénnyel biztosította Erdély speciális érdekeinek tiszteletben tartását!? Van-e jogunk *leszavazni* az erdélyi – magyarok segítségkiáltásait!? Van-e joga tíz millió magyarnak lerombolni azokat a magyar várakat, melyeket két millió magyar századokon át diadalmasan védelmezett!?

Nem, Erdélyt ebben a kérdésben majorizálni, leszavazni nem lehet. S ha mégis leszavazzuk, hiába építettünk büszke és diadalmas gátakat Buftében a külső áradat ellen, az erdélyi magyar erőt mindnyájunk romlására és pusztulására piszkos talajvizek óceánja belülről fogja tönkre tenni.

Fordulat?

Budapest, 1918 márc. 12.

A választójogi dráma úgy látszik elérkezett válságos fordulópontjához, ahol el kell dűlnie annak, hogy Magyarország tragédiája lesz-e belőle, vagy szerencsés végű színmű. Miniszterelnök és pártvezérek, akik mind azt hitték, hogy itthon holnapra, holnaputánra megérlelik a kérdést az első szavazás alá, ma izgalmas hírvételek után váratlan Bécsbe utaztak. Azokra nézve, akik ebben a kérdésben sem nem pártérdeküket, sem nem személyes ambíciójuk vagy hatalmuk érdekét nézik, hanem kizáróan a választójogi kérdés helyes megoldásának döntő erejét a nemzet sorsa formálásában: azok ezt a hirtelen fordulatot jó jelnek veszik. Akik semmi áramlattól, semmi fenyegetéstől, semmi

erőszahtól meg nem ijedve és semmiféle hatalom birtokától meg nem csábulva híven és állhatatosan kirtartottunk a magyar nemzeti szempontok döntő érvnyessége mellett a politikai divatok udvarlóival és kurtizánjaival szemben: mi a magyar nemzet életébe vetett már-már ingadozó hitünket látjuk felegyenesedni és megizmosodni, ha e fordulat meghozza a józan magyar ész diadalát nekünk a választójogi kérdésben.

Én itt nem beszélek pártok győzelméről és pártok diadaláról. A magyar génusz győzelmét hirdetem. Azt a csodatévő szellemet, amely ezer év óta, nagy válságok pillanataiban mindannyiszor megsuhogtatta szárnyát égő fejünk felett s rávitte a nemzetet arra, amire, hogy éljen, szüksége volt. Két hihetetlenül nagy dolog teszi a mi napjainkat történelmileg emlékeztessé. Két gyilkos veszedelemből vágta ki magát és nemzetét a magyar génusz, ha útján vagyunk annak, hogy, a választójogi javaslatot hozzá idomítsuk a nemzet érdekeihez. Egy európai koalíció ránk rontott, hogy fizikailag feldaraboljon, felosszon és latroknak eladjon bennünket. Katonáink vitézsége ezt a rettentő külső veszedelmet elhárította rólunk. Kishitűség, elvakultság, erkölcsi bátortalanság és az idegen szellem elhatalmasodása sok jobb elménken is, egy rettentő belső veszedelmet zúdított ránk a választójog képiben. Ez, ha botor meggondolatlanság és hiu vakság, a nemzeti érzék megtompulása ránk tudja hozni, rövid évtizedek alatt prédájává tett volna bennünkel olyan, szégyenletes bomlásnak, amely eredményeiben nem különhözött volna attól, amit ellenségeink karddal akartak, de nem tudtaik rángerőszahtolni. Ha most Isten kiségit bennünket egy jó fordulattal a választójogi bajból, akkor ez a nemzedék két halálos veszedelmet: egy külsőt és egy belsőt, egy testi feldarabolást és egy lelki felbomlást hárított el Magyarországról.

Kell-e mondanom, hogy mily szerepet játszott ez eredményben, ha meglesz, a választójogi bizottság. E bizottság ülésének naplói a legérdekesebb, a legtanulmányosabb és legdicsőbb dokumentumok és olvasmány lesznek azok számára, akik utánunk jönnek. E naplók rövid tartalma ez: volt egy párt a kormányon, óriás többséggel, amely, mikor választania kellett választó-

jogi meggyőződése és a hatalom között: habozás nélkül az utóbbit dobta él magától. De hogy mi ez a pártpolitikai érték, erkölcsi súly, önzetlen hazafiság és szellemi tartalom dolgában, az csak akkor ütődött ki világító lángokban, amikor egyes tagjai egymás után vonullak fel a bizottsági ülések során eszméik, meggyőződésük és a nemzet védelmére. Minden eltörpül ama beszédek mellett, melyeket e bizottságban az ellenzéki férfiaktól hallottunk. Hihetetlenül teltek meg a hazafias lelkek e beszédektől aggodalommal, elkeseredéssel, vággyal és reménnyel. Az úgynevezett világáramlatok köde foszlányokká tépve húzódott el szemhatárunkról, egünk gyönyörű kók végtelenségéről, e beszédek átható fényétől, mintha Apollo lövöldözött volna rá a naptűzétől edzett aranynyilaival. Ha a munkapárt olyan lomha és nehézkes nem volna, e bizottsági tárgyalás naplói már száz meg százezer példányban forogának a hű magyarok ikezésén.

Nem kell neveket emlegetnünk. Mindenki tudja e gyönyörű torna hősei kik voltak. Elég feljegyeznünk azt, hogy még a mai napra is két olyan legény esett, minő *Herczeg Ferenc* és *Klebelsberg Kunó* gróf, hogy emlékezetessé tegye az ülést, amely tán utolsó egy kedvező fordulat előtt. Herczeg Ferenc beszédét az írói szellem jellemezte, mely minden mondatából áradt. Szinte ahány a mondat benne, annyi az elmés vagy szellemes gondolat. Súlyos eszmék, súlyos érzések zugnak végig a beszéden, de az író elméje atléta, aki könnyen emeli és viszi tova a nagy súlyokat is. Amit a magyar svábokról mondott, akik addig lesznek hívek a magyar nemzethez, ameddig a nemzet hiv lesz önmagáhoiz: gyönyörű epigramma, nagyszerű életigazság és a népléléktan egyik kánonja.

Klebelsberg Kunó beszédének első része szakbeszéd volt. A pedagógus – volt kultuszminiszteri államtitkár – fejtegette a népoktatás fokozatainak jelentőségét a választói jogra nézve s megmutatta, mily képtelenség, mikor értelmi cenzust keresünk, megállani a üiépoktatás négy osztályánál, iholott éppen az azután következő két osztály foglalkozik az öntudatos polgár, tehát valósággal a *választó* nevelésével. E tanulmányos fejtegetés után izzóbb hangon, lüktetőbb szellem-

niel tért át a választójognál tekintetbe jövő tényezők bírálata: a nemzetiségekre, a parlamentarizmusra, a világrámlatokra, a Ház esetleges feloszlatásának kérdésére, Andrassy Gyula grófnak saját lelki kétségeitől átitatott beteges argumentációira. Mintha villám-cikkázással rajzolta volna oda a világrámlatok után a francia nagy forradalom s általában az ily forradalmi világrámlatok biológiáját egypár tömör mondatba. Gyermekkoromban olvastam egyszer egy német verset, melynek *A világtörténet* volt a címe. Ezt a verset juttatta eszembe Klebelsberg Kunó gróf beszédének ez a része. Ide írom hevenyészett fordításban, íme:

Szerencsés katona volt az *első* király;
 Az *utolsót* elkergette a – *proletár*;
 S jött az *anarkia* s felfalta önmagát,
 És visszahozta újra az – *első* királyt.

Most van itt a végzetes óra, hogy utoljára meggondoljuk: felöntsük-e a világtörténet e garatjára a mi magyar nemzetünket? A görögöt, a római, híres és hatalmas nemzeteket ez a garat lejáratta. Ma is látunk nemzeteket zülleni, birodalmakat bomladozni éppenséggel csak e világtörténeti elmélet szerint. És mi, mikor tölünk függ a sorsunk, bolond és könnyelmű fejjel belelökjük a nemzetet a malomkövek közé? Álljunk meg, vigyázzunk, szálljunk m agunkba ez utolsó órában.

A választójog krízise

Budapest, 1918 márc. 15.

A közérdeklődés ma természetesen a tegnapi bécsi audienciák felé fordult. El kell azonban onnan fordulnia, mert amit tudni lehet, az egyfelől sokkal több, mint az igazság, másfelől csak egy kis parányi része annak, amit érdemes volna tudni. Ez az utóbbi eset a miénk, s ezt el lehet olvasni az alábbi tudósításban. A másik eset az ellentáboré, amely sok mindent tud és jelent, ami nem történt meg és semmit abból, ami volt. A dolog, amint a politikai riporterek táborából halljuk, úgy magyarázható meg: hogy a tudósító urak még az

este megrohanták a Bécsből éjjel hazatért pártfővezéretet – telefonon. Tiszáéknál azt a választ kapták, hogy a kegyelmes úr fáradtan érkezett haza és már – lefeküdt. A Tisza ellentábora nem volt se fáradt, se rest és ellátta sajtóját hírekkel bőven. Így virított ki mára még az olyan pipacs is, hogy Tisza tegnap hazatérve, tanácsba hívta alvezéreit s messze beletanácskoztak az éjszakába, mert a munkapárt válságát jelentik a tegnapi audienciák. Mit szólnak ehhez a politikai riporterek, akik az este – ágyban találták Tiszát?

Ha egyebet nem is tudnánk, magából ennyiből is ki lehet okoskodnunk azt, hogy mindannak, amit a kormánypárt hirdet, az ellenkezője igaz. A tegnapi audiencián éppenséggel azok szelleme kerekedett felül, akik a megegyezést hirdették. És ha Tisza István lefeküdt aludni, nem csak azért feküdt le, mert fáradt volt, hanem mert lelkiismerete nyugodt, szénája rendben volt.

És ha ezt az eredményt el lehetett érni már tegnap, akkor a beszéd után, melyet *Vadász* Lipót ma mondott a választójogi bizottságban, talán beszélni sem érdemes egyébről, mint a konciliánsabb szellemnek, mint a hazafias aggodalmaknak diadaláról Magyarországon.

Különös jelenség ez a testileg, sajnos, kissé fragilis alakja közéletünknek. Külsőleg is az ő szúrós, ferde vágású tatárszemével és tatárkoponyájával meg lehet róla azt a diagnózist csinálni, amely szellemi és erkölcsi lényéből szembeszökően tűnik a szemlélő elé. *Vadász* Lipót némileg teste szerint is, de bensőleg teljesen egy turán-semita ideál, ideálja annak, amit másképpen zsidó-magyarnak mondanak. Ebben a mai beszédében a zsidó szellem kritikus ereje és a magyar lélek nyugodtan összefoglaló hatalma oly csodaszépen forr valamely felsőbbrendű talentummá össze, hogy az ő személyében kell megcsodálnunk magyar hazánk, nyelvünk, környezetünk, levegőnk, történetünk és intézményeink átalakító erejét. Aki fogékony szívvel adja magát át ezek hatásának, abból csak egy emberöltőn át is olyan tipikus magyart tudnak ezek a tényezők csinálni, – akárhonnán kerüljön is ide: ha Európából, ha Ázsiából – az anyag, és oily nevezetesen

alkalmasaik arra, hogy a jövevények éppenséggel értékesebb tartalmát gyarapítsák meg, átformálván a lelkét magyarrá, hogy rá kell jönnünk erre az igazságra: amit fajinak mondunk a nemzetben, nem a vér munkája, hanem a földdel, néppel, múlttal, érzéssel, szokás-sai, gondolkozással és a nyelvvel való közösség, mondjuk szolidaritás.

De ez – akármilyen vonzó és gyönyörű illusztrációja is Vadász Lipót a gondolatomnak – nem vezércikk. A vezércikket az érdekli, hogy mily mesteri módon rajzolta meg a volt államtitkár úr azt az átalakulást, amelyen a választójogról való fölfogás három év alatt keresztülment a nemzeti érdekek javára és hogy mily bátor lélekkel vonta le ebből az igazságot, hogy nem lehet, nem szabad megfelelő módosítások nélkül törvénné lenni a javaslatnak és hogy *nem is lesz* törvény. A Ház fölslatásának kérdéséről is, annyi e dologra vonatkozóan elmondott briliáns fejtegetés után, tudott még oly megragadó és megdöbbenő képet festeni, hogy a lelkiismeret megrázkódik az emberben, látva minden tisztességnek, ildomnak, becsületnek, alkotmányos szabadságnak, jognak és igazságnak azt a torzképét, amit egy új választás *ma* jelentene. Fényes volt Vadász Lipót beszédében a szónok összefoglaló ereje. Nem részletezett. Inkább egy-egy gócpontba gyűjtötte harmonikusan a kérdés anyagának rokonrészeit és mintegy reflektorból csapta oda a világosságot a hallgatók elé. Gondolatai úgy maséroznak, mint a katonák. Hajlandó vagy csak parádénak nézni egy darabig, oly rendben, egymásutánban vonulnak fői előtted. Egyszerre azonban egy fordulat jó s akkor veszed észre, hogy roham volt, egy elfoglalt eszményi pozícióhoz értél s rajta lenig – mint kitűzött diadalmi zászló – egy igazság. Egy merész takács ez a Vadász Lipót, amint nekünk beszél: szedi-kapja-bogozza a szálat, dobálja a vetéllőt, s mire észreveszed magad, kiterült éiejbed gyönyörű rajzaival, ábráival s képeivel egy vég remek – damasztiszövet.

Vázsonyi Vilmos

Budapest, 1918 márc. 16.

Ma volt Vázsonyi Vilmos napja. Tán hat órán keresztül beszélt a választójogi bizottság ülésén, ami fizikai munkának is horribilis cselekedete egy oly embernek, aki mint üdülő beteg jelent meg a csatatéren, ahol a végső erőfeszítések folynak a győzelemért. A szellemi munkája pedig nem volt kisebb a fizikainál ebben a beszédében. Elámulva kell megállani e termékeny és a mellett könnyed agyvelő kifogyhatatlanságával szemben. Nem lehet semmihez se jobban hasonlítani, mint egy óriás cséplőgéphez, amely meg: nem állva, szünetet nem tartva zakatol és ontja magából a földolgozott anyagot. Egy különbség van a kettő között: a cséplőgép különválasztva adja le a szalmát, töreket, pelyvát, ocsút és a tiszta búzát. Vázsonyi együtt az ocsút, pelyvát s a búzát. A kritikusnak kell jönnie a triórral, hogy egymástól elválasszák, ami, ha hasznát akarjuk venni, nem együvé való.

Tehát Vázsonyi.

Sokszor vizsgáltuk, sokszor iparkodtunk a veséibe látni, sokszor írtunk róla, de mint minden ritka és gazdag tehetségé, ma is titokzatos az igazi lénye. Mint a nagy hegyet, egyszerre mindig csak egy-egy oldaláról lehet nézni, sohasem lehet áttekinteni. Ha pedig neki megy az ember közelről, akkor annyi a kup, a völgy, az erdő, a tisztás, a szakadék rajta, hogy mentül tovább járja az ember a rejtelseit, annál átláthatatlanabbnak érzi összességében. Egységesnek, harmonikusnak, következetesnek csak nagyobb távolságiból látjuk a nagy hegyet. A kiválóságokkal megrakott ember is közelről: változatos, szakadékos, következetlen. Nem zárkozhatunk el Vázsonyi Vilmos nevezetes adományainak megismerése előtt. Etikai értékét (mint politikusé), jellembeli tartalmát (természetesen, mindig mint politikusé) azok fogják megállapítani, akik majdan nagyobb distanciából vehetik szemügyre nem beszédeim, hanem cselekedeteim keresztül. Mind a kettő: erkölcsi és jellembeli értéke abból fog kikerülni, hogy a nemzetnek fia, aki önerejéből emelkedett az ország sorsát

intéző férfiak sorába, mit akar és mi tudott tenni a magyar nemzetért. Hogy e nemzet, ha a világválság e napjaiban meg tudott állani, további léte és új virágzása alapjait rakta-e le vagy a romlás mikrobáit oltotta-e bele a nemzet vérébe.

Erről van most szó, a mikor a nemzeti élet alapjává egy aggodalmas választójogot iktatnak törvénykönyvünkbe. Választójogot, melyet Vázsonyinak ez irányhoz való csatlakozása és agitációja tett aktuálissá; választójogot, melyet paragrafusokba ő szedett; választójogot, melyhez örök időkre hozzá kötődik az ő neve, s melyért ki fog neki jutni az utókor áldása vagy átka.

Vázsonyi Vilmos mai nagy beszéde sokféle megjelentéssel szolgált. Az utolsó napok eseményei és bonyodalmai, a királyi audienciák a közvéleményt kedvezően befolyásolták egy várható kompromisszum értelmében. Ellenben az igazságügyminiszter úr beszéde oly mereven gombolkozott be iminden kompromisszumos gondolat ellen, hogy még az Andrássy Gyula gróf, tehát a kormánypárt pártvezére módosításaihoz sem járult hozzá! Megdöbbenőnek kellene ezt a jelenséget mondanunk, ha nem kísérte volna a miniszter úrnak egy olyan nyilatkozata, amely szintén alkalmas arra, hogy feltűnést keltsen.

Mindenek ámulatára, a választójogi viták, izgatások, tüntetések évekre terjedő sorozata után, minekutána még a többségi kormány megbuktatására is jó eszköznek bizonyult, – mindenek ámulatára ma Vázsonyi kijelenti azt, hogy e kérdés, a választójog kérdése jelentőségét nagyon is túlbecsülték üt is, ott is, pártolói és ellenzői egyaránt.

Jól hallottuk ezt? Csakugyan, mikor Kristóffy idején zendülések voltak az utcán; mikor Tiszát és többségét érette elbocsátották; mikor az új kormány ismételve hirdette, hogy e kérdéssel él és hal, és mikor érette még a házfeloszlatást is készek lennének megkockáztatni egy világháborúnak negyedik évében: akkor jön a volt választójogi miniszter és azt mondja: ne becsljétek túl e kérdés fontosságát, se ti, barátaim, se ti, ellenfeleim.

Jó. De ha így van, minek erőszakolja egy olyan. eszes ember, mint Vázsonyi?

Egészen világos előttem a felelet erre a kérdésre.

Nem azért kell megcsinálni ezt a választójogot, mert fontos és nélkülözhetetlen, hanem mert a világ meg van tőle bolondulva. A világot pedig meg kell nyugtatni. Mert hiszen elvégre is: miniszter, parlament, választójog és minden nem önmagáért, hanem a világért van. És semmiféle választójog – ezzel Vázsonyi gondolatát akarom kifejezni – nem tehet annyi kárt a nemzetben, mint a világ, ha meg van bolondulva és nem segítünk a baján.

Ezzel szemben ránk nézve fölöslegessé van téve a hogy kiterjeszkedjünk a részletekre, amelyekben a miniszter úr a maga paragrafusait védi. Hiszen, ha nem fontos a javaslat, ez a védelem se fontos. Hiszen, ha nem fontos a javaslat, nem érdemes érte felfordulást csinálni. Ha nem fontos a javaslat, az se lehet fontos, ha nevezetes hazafiak és nagy országrészek megnyugtató módosítások esnek rajta. A választójogi kérdésben tehát nekem úgy tetszik, csak egy dolog fontos: az, hogy a fölízgatott népet próbáljuk kielégíteni, *de* úgy, hogy az aggódó hazafiakat is megnyugtassuk.

De kérdem, mi fontos e szerint a volt választójogi miniszterre nézve, ha nem a javaslat, melyhez ragaszkodik? Ezt is megtudjuk a beszédéből s ez a beszédnek egy kissé titokzatos, de reám nézve igen érdekes része.

Vázsonyi szeme messze száll. Egy távol csillogó, fényben úszó célon pihen a tekintete. De célja és sóváran odanéző szeme közt egy fekete tömeg, egy lomha akadály, egy kelletlen gát fekszik. Ezt kell eltakarítani az útból. A cél egy új magyar nemzeti program, melyhez a háború után hozzá kell fogniok a legjobb erőknek együttes munkában. Új *nemzetiségi politika* (a háború tanulságaiból levonva); a magyar nemzeti hadsereg intézménye, – ez is a háború ajándéka; addig is, amíg az összes iskolaügyet az állam veszi a kezébe, első sorban azonnal való államosítása az összes. tanulóképzőknek és törvény, mely a kormányt fölhatalmazza, hogy szükség esetén bármely fokú iskolát államosíthasson. És a közigazgatási reform. De merem

állítani, hogy e programm mellett – nem ez vagy az a választó jogi reform, – hanem az a kérdés, hogy egyáltalán csinálunk-e vagy sem választójogot, valóban nem fontos.

Vázsonyi Vilmos is íme úgy jár a maga hivatásával a magyar nemzet élete körül, mint az egyszeri ember a maga lusta fiaival. Mikor halálát érezte, az ágyához hívta dologtalan gyermekeit és elárulta nekik a titkot, hogy szölejükben, egyetlen vagyonukban – kincs van elásva. Nosza a gyerekek, amint apjuk lehunyta, szemét, elkezdtek a szőlőben túrni, ásni, kapálni, rigolozni a kincserért. De kincset nem találtak, hanem a szőlő, a nagy megmunkálástól fényes termést adott nekik s ettől rájöttek, hogy mi ott a kincs.

Vázsonyi is ásta, fúrta, faragta, s addig rigolozta a választótörvényét, amíg kiderült, hogy nem az a kincs, hanem az a termés, amely azután jön, ha ezt a botorul földézett rakoncátlan szellemet valahára eltesszük láb alól. De vigyáznunk kell. Mert ennek a fényes programnak a megvalósítására erős, egyöntetű munkaképes parlament kell. A parlament pedig olyan, amilyen a válasz ló. Hogy milyen a választó, az a választójogtól függ. E szerint a választójogi törvény mégis csak a fontosabb dolgok közé tartozik.

A reputáció

Budapest, 1918 márc. 19.

A választójogi bizottság ma általánosságban elfogadta a kormány javaslatát. A részletes tárgyalás húsvét után következik. Nekem ez az esemény a nagy böjt e napjaiban, a nagyhét küszöbén egészen stílszerű. A második fekete nap ez nekem. Egy stáció azon a kálvárián, amelynek megjárására a világáramlatok nevében a magyar nemzetet elvakult politikusok rászorították, amelyen, mint a megváltó is, maga viszi vállán a keresztet, melyre, ha el nem tudjuk hárítani róla, a nemzetközi világáramlat föl fogja feszíteni. Tragikus helyzet az, amikor arra kényszerítenek valakit, hogy csinálja meg a saját koporsóját. Nem hogy elvenne valamit belőle, de még növeli e helyzet keser-

vét, hogy akik e munkát rákényszerítik, a nemzet készülő koporsóját a nemzet bölcsejének nevezik. Mert senki a bizottság hosszú tárgyalása alatt olyan nem akadt, aicinek aggodalmai ne lettek volna szemben a javaslattal; a főlshózalók kilentizedrésze valószággal véaszt látott benne a magyar nemzetre nézve; maguk a miniszterek is, akik nevüket, méltóságukat és reputációjukat kötötték hozzá, csak annyit mondtak, hogy nem olyan veszedelmes a dolog, amilyennek mondják s amennyiben veszedelmes, vannak – garanciák is.

Nekem bizony az nem nagy államférfiúi tudomány, amely garanciákat keres, hogy csinálhasson hozzá – veszedelmet. Ha ebben adnának valamit államférfiaink a reputációjukra, mindjárt nagyobb lenne a becsületük. Mert ma minden szónok, akiknek főlshózalásával a vita befejeződött, Tisza, Vázsonyi és Apponyi, – mindenik nyilatkozott a reputációról, amelyre az igazságügyminiszter már szombati beszédében hivatkozott. Azt mondta, a kormány reputációja követeli, hogy ragaszkodjanak javaslatukhoz. Hiszen megígérték s azon az alapon vállaltak kormányt. Apponyi Albert gróf pedig a személyes reputáció nívójáról egy kissé följobb, nemesebb régiókba emelte a kérdést, mondván, hogy nem szabad a népet csalódásnak kitenni, illúzióiban megingatni. Mindez Tisza ellen szólt, aki viszont olyat mondott, hogy ahol a nemzet érdekéről van a szó, ott az egyesek reputációja semmi.

Istenem, olyan időkben, amikor a nemzetért száz- ezrek adják életüket, másik száz- ezrek csonkává, bénává, lázárakká lesznek, ismét új száz- ezrek keserves rabságot szenvednek messze idegenben: akkor nékem igen épületesnek tetszik ez a kis eszmecsere a kormány reputációjáról, amely azt parancsolja, hogy egy veszedelmekkel teli választójogot bocsássunk a háborúban megtizedelt magyarságra.

Ebben *bizony* se közönséges komolyság, se felsőbbrendű erkölcs nincsen.

Melyik vajjon a miniszter urak közül az a puritán lélek, aki sohase hagyia még cserbe programját részben vagy egészben? Melyik az, aki ne tudná a latin közppéldaszót; sapientis est, consilium mutare in me-

lius: bölcs ember dolga, hogy jobb belátása szerint igazodjék. Mire való a politikusnak a nagy esze, hanemha arra, hogy a köztársaság javára mozgósítsa és kama-toztassa. Egyébre való-e vajjon a – reputációja? Ha az esze belátja, hogy valamely tervével veszedelembé sodorja a nemzetet, fog-e komoly és lelkiismeretes politikus a tervéhez ragaszkodni hiú reputációja kedvéért. És nem az adja-e a legfényesebb és legbecsesebb reputációi a történelemben, ha valaki egyéni érdekén és hiúságán győzedelmeskedni tudott a közérdek javára?

És a nép illúziói?!

Édes Istenem, ha a nemzetnek annak idején megtudtuk magyarázni, hogy az általános választójog nemzeti veszedelem; azután elhitettük vele, hogy a koalíció (a régi) nemzeti vívmányokért szólított népet és nemzetet veszedelmes harcba a hatalom ellen; de mégis kormányt vállaltunk nemzeti vívmányok nélkül (hogy csak elhárítsuk fejünkről az általános választójog veszedelmét); majd azzal kecsegtettük a népet, hogy a külön vámterület és a magyar nemzeti bank harcaink célja; egyszer a magyar hadsereg zászlaját lobogtattuk a szeme előtt, megtörtént, hogy törvényben mondtuk ki, hogy erkölcstelenség a háború alatt választani; most meg a kezünket, lábunkat leesszük, hogy választásba kergetjük: fogadalmat tettünk arra is, hogy nem kötünk hosszú kiegyezési és most már kisebb gondunk is nagyobb a rövid kiegyezésnél; ma oda hajszoltuk, hazudozásainkkal a német, hogy talán már csakugyan kezdi is elhinni, hogy a választójog, ami veszedelme volt, mára virradóra üdvössége lett a nemzetnek és így tovább . . . Mindezek után ma kezdünk beszélni reputációnkról, a nép illúzióiról, melyekre vigyáznunk kell? Kérem, augur urak, nem tudják, hogy a régi római világ és a mi mai tükrünk közt az a különbség, hogy akkor, ha találkozott az utcán a két augur, hát hamiskásan egymásra nézett, míg a nép tisztelettel félreállt az útjából; ellenben ma ha két politikus augur megy az utcán, a nép röhög utánuk és egymásra. Apponyi Albert gróf ma vigyáz a magyar nép illúzióira és a magyar politikus reputációjára.

Későn van. Nem mai keletű, a magyar nép definíciója a politikáról, hogy a politika nri huncutság.

A politikában ne féltse senki se a reputációját, legkevésbé a nemzet rovására. A történelem meg fogja bélyegezni e kor politikusait, akik mind, kivétel nélkül, tudva veszedelmes kísérlet tárgyává teszik a nemzetet. Ezren és ezren kiáltoznak feléjük a nemzet legjobb fiai, akik nem várnak a politikától se hasznot, se reputációt. De ha nem állítja meg őket végzetes úttjokon a hazafiak intelme és könyörgése, melyet bizonyos mértékig akkor is honorálni kellene, ha világos tévedésnek bizonyul: hát állítsa meg őket és ejtse gondolkodóba, az a visszás és fonák jelenség, hogy e nemzet minden rendű és rangú ellensége tapssal és éljenzéssel kíséri munkájukat.

Ez lesz valamikor a borzalmas reputáció! Ha biztosítékaik és garanciáik nem lesznek képesek javaslatuk veszedelmét paralizálni s a végzetes jövő részekad e nemzetre a magunk készítette veszedelmekkel és föl-sorolják az illusztris neveket, amelyeknek viselői hetykén, könnyelműen, gondatlanul, vétkesen, nehogy reputációjuk szenvedjen, modern jelszavakkal és hiú frázisokkal felpántlikázva és fölbokrétaázva vágóhídra vitték a fejedelmi állatot. Korjolan azt mondta Róma kapuja előtt az édesanyjának, aki meglágyította fia boszúszomjas szívét: Anyám, Rómát megmentetted, de elvesztetted a fiadat. A mai kormánynak Hungária koszorús anyánk azt mondhatja: elvesztetted – anyádat, de megmentetted a reputációdat.

Mikor válasszunk?

Budapest. 1918 márc. 19.

Wekerle, Tisza és Andrássy közös királyi audienciájának a napján egy gazdátlan bécsi jelentés önkéntelen bepillantást engedett, annak a boszorkánykonyhának a rejtelmibe, ahol most a magyar politika titkos szereit gyúrnák és kotyvasztják. Egy ügyes mondat szerkesztés révén a királynál járt Esterházy Móric gróf és Windischgraetz Lajos herceg személyével kapcsolatba hozva azt mondta a jelenté, hogy a képvi-

selőház feloszlata és az új választások sürgős meg-
ejtése azért vált szükségessé, mert abban a forrongó
néphangulatban, mely a katonai leszerelés nyomán tá-
mad, sokkal veszedelmesebb lesz a választás, mint
volna most, míg a háború tart. Az első pillanatban
senki sem volt hajlandó arra, hogy ezt a jelentést ko-
molyan tudomásul vegye és rámutasson mindarra a
képtelenségre, hogy ne mondjuk: politikai erkölcsze-
lenségre, ami aiz ilyen felfogásban megnyilatkozik, ha
számottevő tényezők magukévá tennék. Azóta azon-
ban meggyőző jelek bizonyítják, hogy ezt a fegyvert
csakugyan erőteljes markok szorongatják és villogtat-
ják állandóan arra felé, ahol ma sem becsülnek any-
nyira, mint az ország belső békéjét és közállapotaink
zavartalan rendjét.

A demokrata kormánypártnak egy csoportja, az,
melyet közismert megjelöléssel: agresszív arisztokráciá-
nak is mondanak, leghatásosabb érvként most *ezzel
dolgozik Bécsben a sürgős választások mellett* és ok-
fejtését körülbelül a következőképpen építi föl: A le-
szerelés nyomán a katonáknak és hazatérő hadifog-
lyoknak nagy tömege vár arra, hogy ismét elhelyez-
kedjék a polgári élet kereteiben. Ugyancsak nagy lesz
azoknak a száma, akik ugyan nem katonáik, de exisz-
tenciájuk mégis azon alapszik, hogy a népesség nagy
része fegyverben van. A visszaélések és igazságtalansá-
gok, melyeket a háborúban elkövettek, akkor mutat-
koznak meg napfényes körvonalakkal és ez igazságtal-
anságok sorába tartozik az is, hogy miközben a pol-
gárok egy része szenvedett és életét kockáztatta, más
részének módja volt a meggazdagodásra. Mindez és
még számos ok olyan közhangulatot teremthet, hogy
részint nem lesz tanácsos földézni a kép viselő választ-
ásokkal járó izgalmakat, másrészt és főképpen pedig
nem volna kívánatos, hogy olyan emberek kerüljenek
a parlamentbe, akik a közéletnek ebben az izzásig át-
fűtött levegőjében tudtak mandátumra szert lenni.
Mindezért – mondják – meg kell csinálni a választ-
ást most, háborúban s ezzel biztosítani, hogy *öt esz-
tendeig* elkerülje az ország a választás izgalmait és
újabb választásiba majd csak akkor megy bele, mikor
az átalakulással járó láz már megszűnt.

Így érvelnek, kapacitálnak, mondhatnánk, fenyegetőznek Bécsben azok, akik a háborúban való választást követeltek már akkor, mikor ezek az itt vázolt okok még eszükbe sem jutottak. Az eredeti és egyetlen cél: biztosítani a hatalmat a maguk számára. Ennek, szerintük, egy módja van: választatni a háborúban, mikor távol van a választók nagy, nyilván bátrabb és energikusabb része és az itthon válókon a megfélemlítés különböző módjai révén hatalma van a kormánynak. A választáshoz, illetve a házfeloszlatáshoz, a király beleegyezése és elhatározása kell. Hogy ezt megnyerjék, azzal dolgoztak, hogy kitértek a munkapártnak a megegyezésre irányuló törekvése és kísérletei elől, szándékosan lehetetlenné téve a valasztójogi reform megalkotását. Ez a taktika megbukott, a király a békés megegyezést akarja. Most hát új alapról kellett gondoskodni és gondoskodtak is, melyre a közismert logikai virtuozitással és fényes dialektikával a házfeloszlatás követelését fölépíthetnék.

Aki a fennebb ismertelelt okoskodással nem ért egyet, azt hisszük, az kezdheti mindjárt a közepén. Erről a hét éves parlamentről már sok mindent elmondtak, hogy mihez nincs joga. Egy azonban nem lehet vitás: ez a háborús parlament nem prejudikálhat annak, hogy *a majdan csakugyan átalakuló országot kolosszális problémáival, feltörekvő vágyával és kívánásaival öt esztendőre kirekessze a magyar törvényhozásból*. Forma szerint ehhez rendelkezésre állanak az eszközök; de ha az ország csak tizedrészt annyira fog forrongani és lázban égni a háború után, mint ahogy most a rögtönös választás barátai feslik, új céljaival, igényeivel és életszükségletével úgy szétrepesztí és szétrobbantja; már a béke első évében azt a parlamentet, mint a bomba az üveg poharat. Ha hiszik, hogy a választójog kérdése is alkalmas arra, hogy megölje azt a parlamentet, melynek együttmaradását külön törvénnyel biztosították be és megölheti szerintük akkor, mikor ennek a jognak az állítólagos követelői nagy részükben nincsenek itthon, miféle parlament-pusztítás várható itt akkor, amikor milliók kenyéréről, elhelyezkedéséről, osztályok megerősítéséről, legyűréséről vagy fölemeléséről lesz szó és ezek a milliók és ezek

az osztályok, mind itthon lesznek. Házi politikának, ravasz fogásnak, gyöngéd lelkek számára való petárdapuffogatásnak talán megjárna az az elmélet: de ahol nem emberek és pártok hatalmi kérdése a politika, ott ezek az érvek úgy dőlnek el, mint a fűszál az omló lavina alatt. Ha nem így volna, Európa egyetlen harcos államának sem volna sürgetőbb dolga, mint hogy most sietve megújítsa törvényhozó testületét, hogy abból kizárja elkövetkező esztendőök szellemét. De nem, választásra sehol nem gondolnak, pedig a politika útjai mindenütt egyformák, legfőljebb, hogy e politikusok mások.

Józan lelkiismerettel nem lehet más megoldást kívánni, mint hogy most már, vége felé a háborúnak. vigye tovább ez a parlament kényszerű létét, hogy azután a kívánatos első pillanatban megújulhasson s béke friss levegőjében. Ha tartanak attól, hogy ennek a levegőnek veszedelmei is vannak, akkor a levegőt nem kizárni kell, mert ez a fulladás, hanem megszüntetni kell: és ez a jó választójog kérdése. Ezt kell tisztességesen megcsinálni és nem úgy, hogy vérig megyünk az analfabéta Károly-keresztesek szavazati jogáért és közben előre gondoskodni akarunk arról, hogy nem is csak ezek, nem is csak az analfabéták és Károly-keresztesek, *de hazatérő viléz katonáink összessége öt évig ne kerülhessen be a törvény hozó testületbe és öt évig módjukban sem legyen, hogy a maguk érdekének a védelmére oda valakit beküldjenek.* Így, akik most oly szentnek hirdetik a tizennyolc éves fiú szavazati jogát, valamennyi katonánktól konfiiskálni akarják a jogot, abban az időben, mikor legnagyobb érdekük lesz, hogy elljenek vele.

A háború után való választás rémével fenyegetni hatástalan: ennek a lövöldözésnek nincs magja. Elméletnek fantáziátlan: politikának pedig kétszínű és groteszk azok résziéről, akik tüntetően színlelik, hogy ők kéjjel fekszenek bele a világáramlatok sodrába.

Kossuth Lajos szelleme

Budapest, 1918 márc. 20.

Kossuth Lajos halála összeesik nálu a természet-föltámadásával, ami ünnepes márciusunkkal, és minden fordulóján, március 20-án az az egyház, melynek fia volt, azóta templomi emlékünnepei tart és szónoklatban idézi körénk Kossuth szellemét. *Raffay* Sándor dr. a budapesti evangélikus egyház jeles lelkésze, a kitűnő szónok immár tizedszer áldozott Kossuth emlékének és íme a nagyok tiszteletétől inspirált, a magyar haza és nemzet szeretetében lángoló beszéd, mely kilenc éven át kilencszer termékenyítette meg a lelkeket a magyar ideálok kultuszával, ezúttal vihart támasztott, amelynek hullámai fölcsaplak a templomi szószékre és szinte megrendítették magyar hitében az Isten szolgáját.

Alább olvasható *Raffay* Sándor beszéde egész terjedelmében. Olvasható a nyilatkozata is, melyet a maga védelmére kiadott. Mert hallgatóságában ott voltak a politikusok is, akik egy vagy más formában cégérnek viselik *Kossuth* nevét, a *Negyvennyolcat*, a függetlenséget. Nem *Raffay* bűne, ha szabadságharcunk e tradíciói megszűntek zászlónak lenni, és lettek politikusaink kezében korcsmai vagy bolti cégér. Mi egyéb ma a sok függetlenségi párt és negyvennyolcas alkotmánypárt, mint „*Kossuth apánkhoz*” címzett kiskereskedés. vegyeskereskedés, ritkábban nagykereskedés.

Olvasható alább ezeknek a politikusoknak félhivatalos nyilatkozata is, melyben *Raffay* lelkes és hazafias beszédét azzal akarják stigmatizálni, hogy a választójogi bizottságba utasítják munkapárti beszédnek. Mert ez urak szerint, akiknek, hogy főispánok, államtitkárok, miniszterek és minden hatalom birtokosai lehetnek, szabad a negyvennyolcat elhagyni. *Kossuth* ösvényeiről letérni, választójogi, kiegyezési és házfelosztási elveket és meggyőződéseket fölvenni, letenni, csereherélni, mint uraságoktól levetett ócska ruhát: de nem szabad, hogy a nép hivatott tanítójának, az isten szolgájának nemzetéről és a nemzet szolgáiról véleménye legyen s hogy ezt a véleményét a vál-

ságok, veszedelmek és szenvedések óráiban fülébe dörögje azoknak, akik nem úgy viselkednek, mint a nép szolgálói és napszámosai, hanem mintha urai, kenyéradó gazdáik volnának a népnek.

Sohasem volt még oly hazugságokkal teljes az európai közélet, mint ezekben a rettenetes napokban. Nagy nemzetek a háború vérengzéseit a népjogok védelmének ürügye alatt folytatják konokul. Nálunk a népjogok kiterjesztésének ürügye alatt indítanak hadjáratot a nemzetnek jogaiból való kifosztására.

És meg választatták magukat Kossuth nevével és elhagyják mindazt, amit Kossuth alatt értünk, csak a nevéhez és évszámaihoz ragaszkodnak, hogy a hatalmat biztosíthassák maguknak. Raffay szavai úgy suhogtak ma az istenházában, mint sok kétezer éve Krisztus korbácsa a jeruzsálemi templomban, mikor a kalmárookra s kufárookra emelte a Megváltó. A lazaság, ledérség, erkölcstelenség, a hazugság, a képmutatás, az intrika és a hűtelenség meg a köpönyegforgatás még soha úgy nem tombolt a magyar közéletben, mint mióta Kossuth köpönyegében parádézhatnak a testek, amelyeik lelkükből kivetették Kossuth eszméit, s csak a szájúikban tartották meg a nevét.

Raffay Sándor dr. ma ezrek és százezrek gondolatának és érzelmének adott szózatot kifejezést. Mert nem kell Kossuth politikája hívének lennünk, hogy nagyságát meglássuk és megérezzük és hogy az ő kultusza az ő kora idealizmusának, szabadságharcának, áldozatainak és vértanúinak a kultusza. Akik azonban az ő nevét írják és hirdetik politikai programnak s ezzel az ő nevével nyitják meg a jó magyar szívének kapuját: ha azok hamis tanításokat, infekciózus mérget lopnak be a naiv szívekbe, nekik a Kossuth neve csak gyönyörű zászló lévén nemzetközi dugaruk becsempészésére a tiszta magyar gondolkodásba: azok, akik Kossuthból élnek, akiket azonban Kossuth, ha élne, megtagadna: azok hajtsák le a fejüket, verjék a mellüket, amikor az igazságtól rájuk olvassa az Isten szolgálója, aki nem él politikával, nem keresi se hasznát, se dicsőségét, se hatalmát, hanem aki hirdeti az ígét, azt Isten ígését és a nemzet ígését egyaránt ihletett ajakkal.

Ad vocem ágyúszó

Budapest, 1918 márc. 21.

A ma déli hadi jelentések ismét alkalmasak arra, hogy megdobogtassák az ember szívét. Jelentik a németek, hogy a nyugati front tetemes részén kitört a leghevesebb ágyúharc; jelenti a mi hadvezetésünk, hogy osztrák és magyar ágyúk is belebeszéltek ebbe a pokoli párbeszédbe. Mintha a végzet szava döngetné az ágyúk torkából a világ kapuját. A háború olyan stádiumba lépett, ahol bármely félnek egy új, elszánt nagy vállalkozása eldöntheti ezt a rettenetes mérkőzést. A hadseregben is, a hadviselő nemzetekben is megérett a döntés gondolata. A békéért hiába sóvárog a világ. Semmiféle jóakarát, semmiféle szentimentalizmus, semmiféle igazságérzet nekünk a békét vissza nem adhatja. Csak a kénytelenség szüli meg, ezt a karácsonyi gyermeket a világ számára. És ha a csatákat intéző vezérek azt gondolják, hogy a kísérlet órája ütött, amikor provokálni lehet ezt a kénytelenséget, akkor el lehetünk rá készülve, hogy közeledünk a világ legnagyobb eposziájának a kalaszírofájához. Erről érdemileg elméakedni katonai munkatársaink dolga. Nekünk politikusoknak és népnek az a fontos, hogy az internalis ágyúszóban, melytől Európa nyugatán megremeg a föld és megreszket a tenger vize, azt az offenzívát lássuk-e, amelyet küszöbönállónak hirdet napok óta ellenségeink sajtója.

De ad vocem ágyúszó.

A mi belső helyzetünk is mintha hasonlítana a jelenlegi hadi helyzethez. Itt is arról van a szó, megkockáztassák-e a választások döntő offenzíváját, amelylyel az ellenfél hadsorait sikeresen át lehetne törni, vagy beérik azzal, ami már sok hete, sőt több hónapja folyik: egy-egy beszédes ágyúharc.

Ilyen ágyúharc folyt az indemnitás kérdésében; egy briliáns tüzérségi mérkőzés most zajlott le a választójogi bizottságban, a minthogy akármiről Legyen is szó, a háttérből mindig a választójog mefisztó-pofája vigyorog a világba.

Ilyen nagy ágyú sült el tegnap az evangélikus templomban és hasonlatos ilyen nagy ágyúzás volt ma

Csernoch primás beszéde a Szent István-Társulat előki székéből.

Ez a beszéd igen szenzációs benyomást lesz rám s egy nevezetes cselekedet értékére tehet szert, ha beletalál mindazok szívébe, kikhez intézve volt.

Nevezetessége, hogy a nemzet nevében, érdekei javára volt mondva. A megpróbáltatások és a könnyű csábulás ez idején a felekezeteket, az egyházakat szólítja a magyar katolikus egyház feje a lelkek vállvetett fölvilágosításának mimikájára. Felekezeti viszszavonás helyet törekedjünk nemes versenyben szolgálni az ezeréves Magyarország szent hagyományai! Vegyen, azt mondja a primás, a magyar katolicizmus példát ebben a német protestantizmustól. mely a felekezeli béke szolgálatával ünnepelte meg négyszáz éves főnnállása jubileumát. A katolikus egyház erőinek az autonómiában való szervezésével mindazok munkájához akarunk, úgymond, csatlakozni, akik főnn akarják tartani a nemzet ősi erényeit. Csak azokkal kerül szembe a katolikus egyház, akik *bomlasztó teóriáikkal* ez ország megrontását munkálják. Végül a nemzet épületének kél oszlopát, az állami tisztviselőkéi s a lanitóságol óvta a pillanatnyi helyzetben való oly elkeseredéstől, melytől az oszlopokkal együtt maga az álladalom is alapjaiban megrendülne. Ez oszlopokat erősíteni, minden veszedelem ellen védeni kell. És ezzel végezte a primás a maga nevezetes beszédét, a tanitósághoz számítja a – *sajtó munkásai* is, akiknek ideális és önzetlen lélekkel kell viselniük a felelősséget e felelősség teljes tudatában azokért .a so nőkért, melyeket naponkint az emberek milliói olvasnak.

A primásban a katolikus egyház egy fejedelme nézett e beszédben szembe megértő lélekkel a modern viszonyokkal és tényezőivel. Konzervatív benne a lélek, modern a gondolkozás. Ez az igazi haladás. Vinni magával a műit kincseit és szaporítani e kincseket abból, ami értékeset az idő magával hogy ez a vezérhazafiak hivatása. Megtartani, ami becses abból, a mink van s megszerezni, amit az idő szelleme ránk nézve jót formák a hazafi bölcsesség, melyet kiegészít az, hogy éppenséggel nem panacea valami

csak azért, mert ősi, és nem üdv valami csak azért, mert új. A végletek mérkőzéséből került ki a világ harca, s a kettőnek eredőjében áll őrt a hazafiság s hőHcseség, hogy az idők jó természetét behordja a nemzeti hivatás csúreibe. Ez őrt állók bölcsessége szólalt meg ma a Szent István-Társulat közgyűlésén a primás beszédében. A nemzet dolga, hogy figyeljen rá és kövesse a bölcsesség és hazafiság intelmét.

A világcata

Budapest 1918 márc. 23.

Az emberiségnek ideálja a fehér karácsony, a szőke húsvét és a szentlélek tüzétől piros pünkösöd. Éppen a magyar nemzet, három ragyogó színe. Ettől ezen a télen ugyan messze estünk. Fekete volt a karácsonyunk és a húsvét íme vérvörös a csataóriások viaskodásálól a nyugaton. Rémes patakokban folyik ott a nemzetek vére, az eget veri a rettentő csatazaj és a népek szivedobogása kíséri ezt a dívina tragédiát, amelynek mértékeihez föl nem ér semmiköltői nagyság, aki valaha lantol pengetett az emberiség gyönyörűségére.

Oly végig sem gondolható iszonyat a nyugati frontnak most megindult tusája, hogy csak egy vigasztaló gondolatot tudunk hozzá: a reményt, hogy a csodaszínjátéknak ezzel a katasztrófája kezdődött meg.

Gondoljuk el, szemben, állig fegyverben és egymás iránt gyilkos gyűlölettel eltelve áll ott egymással szemben, egymás vérere szomjúhozva vagy hét millió ember. Ez tegnap megmozdult és egymásra csapott Megrohanta egymást egy raffinált, tudós civilizáció mindennemű vívmányával. Földrengést okozó taracok tűzokádó torkával; szertelen halált hordó, gránátok érem éhébe komprimált gázokkal, csoda-kocsikkal, a melyek árkon-bokron, minden akadályon át oly biztossággal törnek előre, mint a szalonember a parketten és vasba burkolt trehenya tetemükkel hadsorokat hínak legázolni. Belükből pedig, mint a trójai Sóvár-

ból, géppuskák tüze kaszálja le az ellenséget. Képzeld el, hogy a tengertől le a svájci határig hétszáz kilométer ennek a dúló csatának a frontja és e vonalon végig ötinéterenként egy-egy ágyúja áll a nyugati hatalmaknak. És míg a harc e pokolbeli fölkészültséggel folyik a földön a küzdők feje fölött a levegőben repülő rajja csatázik és hullat bombaesőt a füstölgő mezőkre . . .

Ez a csata indult meg harmadnapja és erről számolnak be a német jelentések diadalmasan. Elhithetjük mindenkinek, hogy az egyik fél is, a másik fél is mindent megtett, ami emberileg lehetséges, hogy az eredményt magának biztosítsa, hogy a véresábrázatú hadisten művét megnyerje. Pedig csak egyikre nevethet a diadal. A másik pedig arra van elkárhozva, hogy tehetetlenségének érzése kétségbeejtse. Jaj azoknak, akik a huszadik századi civilizáció virágzó vívmányaira rászabadították e véres lábú fenevadat, ezt az apokaliptikus állatcsodát, a modern háborút. Jaj nekik, ha elmaradnak a tusában. Jaj nekik, akik a nemzetek közül a kicsinyeket is belecsábították véres örvényeibe azzal a kecséletéssel, hogy Ausztriát, Magyarországot, Törökországot prédául kapják. Ezek az elcsábított nyomorultak már a földön fetrengenek, már elvették, amit megérdemeltek. Mi pedig élünk!

Most kerül a sor a csábítókra. Vonagló izgalommal figyelünk a nyugati frontra. Mohón isszuk a híreket, melyek szövetségeseink diadalmas előretöréséről, a mi tarackjaink vérfagyyláló terrorjáról, az ellenséges hadak megingásáról, hadsorok futásáról és hallatlan zsákmányról beszélnek emiberben és ágyúban és egyébben. Sorsdöntő napok ezek. Nem egyesek, nem nemzetek, világrészek és világtengerek sorsa dől el; ennek a mai kornak a megfélebbezhetetlen ítéletét bömbölik az égre a tűzokádó ágyúk. Mindenki nézzen hittel és hálával az égre. Aki kezdi türelmét veszteni, keményítse föl újra a lelkét. Egy-kettő és a nagy problémának vége. Az Úr döntött köztünk s ellenségeink között.

Láng Lajos báró†

Budapest, 1918 márc. 28.

A magyar közéletnek egy épp oly érdekes, mint súlyos és szimpatikus alakja dűlt ki az élők sorából. Láng Lajos báró ma estefelé szívszélütésben meghalt hirtelen. Hirtelen, de még sem éppen váratlan. Az utolsó óra Damokles kardja már jó pár esztendeje ott függött a feje fölött. Meg kellett övéinek is, nemzetének is barátkoznia a gondolattal, hogy esteledik, közel a végső pihenő órája.

Láng Lajos azok közé tartozik, akiknek személyében nemcsak egy ember múlik el, hanem meghal egy kor, helyet adván új érkező időknek. Mind jobban-jobban ritkul azok száma, akik Magyarország új alkotmányos érájának jellemadó és érvényes harcosai voltak. Persze, sok öreg ember hal meg és sok jár mindazáltal közöttünk, de ez öregek korának kifejezői, mint értelmet és karaktert adó alakjai nem a sokak, hanem a kevesek – hogy csak az épp mostanában elköltözötteket említssem meg, a Héderváry Károlyok, a Láng Lajosok.

Láng Lajos, egy pesti patrícius család ivadéka, mint fiatal ember közvetlenül Ferenc József király koronázása után lépett föl mint író és újságíró. Hajlandóságai és összeköttetései Tisza Kálmán táborába, Jókai Mór közelébe vitték őt. A szépirodalomtól is, az újságírástól is hamarosan elhódította őt a politika és a tudomány. Kettős érdekes és fényes pályáját e két tartományban futotta is meg, és megkoronázta az egyiket a miniszteri bársonyszékkel, a másikat az egyetemi katedrával. Dísz és tekintély volt az osztályrésze. Anyagi szerencsés körülményei fölszabadították oly gondok alól, amelyek sok politikusunk függetlenségét mint terhes ólomnehezékek feszélyezik, s karrierjének nagyszabású ívelését haladásában meggátolják. Láng Lajos mint pártember, mint a király tanácsosa, mint egyetemi professzor mindenha nagy tekintély vala s a magánéletben szeretetreméltó egyéniségének a varázsa is érvényesült. Azok közé tartozott, akiköt szerencsés embernek mond a világ, de szerencséje nem volt vak véletlen, nem esetlegességeknek

vagy hatalmas barátoknak bántó kedvezése, hanem egy szép, munkás és nemes becsvágytól vezetett élet műve. Ami tisztességet, díszet és kitüntetést neki adhattott kora, azt elnyerte. Ami boldogsággal az élet embert megkínálhat, azt elvette szerencsés családi életben. Élvezte a sors abbéli kedvezését, hogy kora nagy elmével és nagy talentumaival baráti összeköttetésben élhetett és mint a legjobbak és legderekabbak munkatársa, gyarapodott hírben, becsületben, rangban és tekintélyben s ha ma el kellett költöznie, megérnie, látnia adalodt, hogy nemzete önfeláldozással és önfeláldozásához méltó diadallal vívta meg titáni harcát ellenségeinek nagy sokasága ellen, biztosítva beláthatatlan időkre azt, hogy a föld, melybe Láng Lajos pihenni megtér, magyar föld marad. Akik a nemzet szolgálatának ez időben hű napszámosai voltak vele együtt, nem dolgoztak hiába. Munkájukon Isten áldása van, ha a gondviselés pihenésre szólítja őket: a föld könnyű lesz nekik s édes a pihenésük.

Levelék

Budapest, 1918 márc. 30.

Erdei iskola.

T. Szerkesztő úr, megdobogtatta az én dunántúli szívemet az a kis újdonság, melyet a *Budapesti Hírlap* mai számában olvastam az *Erdő-iskoláról*, a – mondjuk ki nyíltan – Maiminger-hangversenyéről. Azt hiszem, az a koncert a Zeneakadémia szép termében (április 19-én) zsúfolva lenne, ha csak azok szaladnának is össze rája, akiknek Sopron város e nevezetes fia visszaadta inspirált orvostudományával ép kezüket-lábukat. A boldog hozzátartozóiokról nem is beszélek. Nem beszélek az orvosi tudomány tisztelőiről sem. És minek beszélnek a muzsika, a nemesebb muzsika rajongó barátairól!

A dunántúli szív! Ez talán partikularizmusnak látszik az egységes magyar nemzettel és Magyarországgal szemben. De én úgy képzelem, tisztelt Szerkesztő úr, hogy minden magyar szív oda van kapcsolva az egységes nemzethez és országhoz egy elsza-

kaszthatatlan bűvös láncsal. A lánc egyik vége a szívhez kapcsolódik. De hova a másik vége? Bizonyosan nem abba a részébe a hazának, amelyet az illető tán sohasem látott. Hanem az egyszerű emberé a – falujába, a művelt emberé nagyobb egységbe: az enyim a Dunántúlba.

Sopron városa történelmi nevezetességű határvárosa a Dunántúlnak. Még országgyűlést is tartottak ott valamikor. Nékem diákéveimnek csodás, lélekébresztő emlékeim tanyája. A diákidő az emberi élet rózsás hajnala. Akkor még csak dereng a nappal, amely jönni fog. Sejtelmesen, megnagyobbított arányokban rajzolódnak bűvös félvilágosságába az ember álmái, amelyek később az élet valóságává zsugorodnák össze, vagy a reggel ködével semmiségbe foszlanak.

Manmingernek éppenséggel szülővárosa Sopron. Mi csoda, ha most, gyönyörű férfikorában, országra szóló áldásos munkaköre gondjaiból haza rándul Sopronba, tömjénnel, mirrhával a kezében, áldozni a jótékonyság oltárán, még pedig a gyermekekért, oda, ahol maga is gyermek és boldog volt. És meggyújtja az oltári tüzet az atyai telken, az atyja emlékezetérc és a szenvedő gyermekvilág üdvére.

Kell-e, tisztelt Szerkesztő úr, restelkednem azon, hogy az én dunántúli szívem e meghaló gondolatokon érzékenyül?

Berzeviczy Albert a Dunántúli Közművelődési Egyesület veszprém közgyűlésén gyönyörűen megfestette beszédében azt a történelmi valóságot, hogy a magyar nemzet műveltségének első területe a Dunántúl volt. Ez a bájos országrész, amelynek topográfiaja, klímája, külső és belső mivolta egyaránt távol esik a szertelen végletektől, amihez fiainak vérmérséklete is harmonikusan oda simul, minden korban szült a nenzet számára nagy és kiváló lelkeket. Gyönyörű panteont lehet fiaiból benépesíteni, a főcsarnok díszhelyén Széchenyi Istvánnal, Deák Ferencsel és Vörösmarty Mihállyal. Nagy műveltségű városai: Pécs, Győr a pannonhalmi apátsággal; a királyikoronázó Székesfehérvár; mint iskolai emporium Pápa, az ősi

Veszprém, a dunántúli műveltség egyik bölcsője, kebelén Zircel; mint történeti nevezetesség, mely a törököt megállította: Kőszeg és a szűz Komárom; a kereskedővárosok Kanizsa és Szombathely és nevezetes iskoláival Sopron. Természeti szépségei a Balaton, a zalai hegyformációk különlegességeivel; a Bakony balzsamos területei, a csodás szolitérhegyek: Somló és Ság, és a Fertő veszedelmes és rejtelmes vizei a titokzatos Hansággal.

E gazdag kép részleteiből szedik ez áldott vidék szülőttei a maguk tehetségének és jellemének eredeti vonásait. Gondolkozásuk, érzésük ési minden cselekedetük rokon ezzel az ő szűkebb hazájukkal. Nem égbenyúló Tátrák, nem végtelen alföldek, de gazdagok, változatosak; nem tűzokádó vulkánok, hanem kihűlt tűzhányók, melyek szilárd szikla-alkatának belsejében ott tüzel a régi szikra és áldott meleget tart, nem romboló, hanem alkotó erőt hevít.

Büszkeséggel nézem évek óta a Dunántúl igazi, tipikus fiát, Manninger Vilmos dr.-t, mint megy lépésről-lépésre, zajtalan munkával előre azon az úton, amelyen a nagy dunántúliak elérlek a maguk dicsőségét. S ez a imagában kicsi, csak etikai értékében és művészi jelentőségében nagy dolog: a tervezett művészt a soproni *Erdő-iskola* javára, művészi életünlv elsőrangú alakjai részvételével, ez csábított e sorok megírására, melyeknek tisztelt Szerkesztő úrtól helyet kerek a *Budapesti Hírlap* husvéjti számában.

Én természetesen Manningjer dr.-ról, aki itt él, jár, kél, dolgozik közöttünk a érintkezik velünk tizedrészét se mondhatom el annak, ami a szívemen van és ami az ő érdeme és jelentősége. Annyit, amennyit elmondtam, tán méltán mondtam el, még pedig minden dunántuliságom mellett túlzás nélkül, éppen a szép Húsvét ünnepén, amikor mindenki pihen, csak az orvos nem, mert a betegség se pihenés és amikor Sopron város hü fia, mindennapi gondjai közül egy pillanatra elmenekül egy meghatóbb gond területére: a gyöngé gyermekek világába vinni áldozatul vagyont, munkát, szerete tet és világosságot. T.

Szerkesztő úrnak híve

Dunántúli.

Andrássy húsvéti cikke

Budapest, 1918 ápr. 1.

Andrássy Gyula gróf egy húsvéti elmélkedésben agyondemonstrálta a házfeloszlatás kérdését. Érdekes, hogy a királytól lefelé mindenek félnek egy ilyen kockázatos lépéstől, csak Andrássy Gyulát égeti a gyötrő vágy, hogy hazáját e fölfordulás veszedelmein keresztül kergesse. Még a saját pártjában is vannak, akik fáznak a dologtól, ő nem! Micsoda emésztő láng, mily sorvasztó indulat ebben a fizikailag oly gyöngye szervezetben! Vitatja rettenthetetlenül a király házfeloszlató jogát. Védelmezi tételében a parlamenti alkotmányosságot. Még az *erkölcsi tehetetlenség* kérdését is megbolygatja. De, úgymond az erkölcsi tehetetlenség nem parancsol (kinek-kinek!), nem tilt, *csak megokol*. Ez, azt mondja, nem akadály és nem erkölcsi tilalomfa. Mert ha igaz volna, hogy a föloszlatás erkölcsi tőheitetlenség, akkor a királyt is meg kellett volna fosztani a Ház feloszlatásának jogától, és így tovább.

Jókor jut mindez Andrássy Gyula grófnak az eszébe! Miért nem érvényesítette e nagyszerű okoskodást akkor, amikor a csapdát, amelybe ők estek bele, fölállították – Tiszának?

Bizony ez a Deák Ferenc emberének az esete. Nagy takarulás idején, égető száraz időben megy az utas ember keresztül a falun, s megkérdi egy gazdától, aki a portája előtt állt, szabad-e a faluban ilyen gabona-hordás idején – pipálni. „Szabadnak szabad, mondja a gazda, de tisztességes ember nem teszi.”

Ez *is* se nem parancs, se nem tilalomfa, de elég magyarán beszél.

Az természetes és világos, hogy az országgyűlés nem akarta, nem akarhatta megfosztani a királyt házfeloszlató jogától. Azt tartom, nem is ment volna a dolog olyan könnyen, mint a mandátum-meghosszabbítás.

De mikor a törvénybe bevétette az akkori ellenzék s mostani kormánypárt, az *erkölcsi lehetetlenséget*: akkor bizony úgy állt a dolog, hogy „a menyem-

nek mondom, *a fiam* is értsen belőle”. Hiszen a képviselőházat nem a képviselőház oszlatja föl. Az erkölcsi lehetetlenség csak annak szólhat, akinek a joga a feloszlatás.

Én előttem semmi sem bizonyosabb, mint az, hogy Andrassy Gyula gróf és társai akkor, amikor törvényt hoztak a mandátum meghosszabbításáról, nem ás álmodtak arról a szerencséről, amely azóta utolérte őket, hogy kezükbe kerüljön a hatalom. És föltették arról az istentelen Tiszáról, hogy hiába hosszabbítják meg a mandátumot, a legelső alkalmast fölhasználja arra, hogy a fakciózus ellenzéknek hazakeresse s a háborús kivételes törvények segítségével magának oly Házat biztosítson, amelyben tán hírmondója se lesz az ellenzéknek. Ezért tették bele *az erkölcsi lehetetlenséget*. Nem mintha azt hitték volna, hogy ezzel Tiszát kötik meg. Istenem, Tiszát! Hiszen íme ana a régi, korrupcióüldöző, puritán gróf Cato sem érzi magát megkötve a saját bilincse által. Hogy tette volna föl Tiszáról, hogy feszélyezni fogja! Mást, nagyobb, hozzáférhetetlenebbet akartak vele megkötni. És valóban ma az sül ki, hogy csakis a király és Tisza érzik az erkölcsi lehetetlenséget. Akik pedig kitalálták, azok fütyülnek rá.

Mert hiszen pipálni szabad a faluban gabonahordáskor is, de tisztességes ember nem teszi, mondja Deák Ferenc magyar parasztja.

A meztelen valóság ez: Mikor a puritán hazafiak törvényben jogi és erkölcsi akadályokat állítottak a háború alatt való választás ellen, akkor nem sejtették, hogy hatalomra jutnak. Csak arra állt a gondjuk, hogy valahogy Tisza István ne csinálhasson választást a kormány kivételes hatalma eszközeivel. Jött az alkotmányos fordulat: a kisebbség átvette a kormányt. Átvette abban a reményben, hogy megbontja az ellenzéki többséget. Erre szólt, mint végső fegyver, a házfelosztatással való fenyegetés. Ez máig sehogy se sikerült. És amivel eddig csak fenyegetőztek, azt most Andrassy elkeseredetten követeli. Kész a saját alkotta erkölcsi és jogi akadályokon cinikusan átgazolni, csakhogy a hatalmat biztosíthassa magá-

nak. Mit ország, mit nemzet, mit háború, mit erkölcsi lehetetlenség! Ez mind bliktri. Ez olyan naiv embereknek való, akik még csakugyan hisznek országban, nemzetben, élethalálharcban és politikai erkölcsben. Akiket ezekkel a nagy szavakkal még be lehet csapni. Az ő jelszavuk más. Az ő jelszavuk: aki bírja, marja. De kérdés, egy országban, amelyet *legjobbjai* ilyen erkölcsi alapon akarnak kormányozni, érdemes-e még a hazáért meghalni. Pedig – oh csodálatos idő – éppen most haltak meg száz- és százezren a hazáért, amikor néhányan minden áron a *hazából* akarnak – élni.

Az oláh béke

Budapest, 1918 ápr. 4.

Czernin gróf azt mondta tegnapi beszédében, Románia magára nézve jobb békét is köthetett volna, ha el nem mulasztja vala a kellő alkalmat s jelentkezik a békére az oroszokkal egy időben.

Mi, akik mint magyarok fölcsigázott reményekkel néztünk haditetteink után a román béke elé, e mondaton meg vagyunk döbbenve. Mert hiszen nem lehet ugyan azt mondani, hogy a román árulók (királyok és nem királyok) kegyelmet kapnak, mint ahogy más árulók kaptak, mert elvégre elvesztik Dobrudzsát. Ám Czernin gróf ezért is megvigasztalja őket. Kaphatnak kárpótlást – Besszarábiában. Megesik, ha megcsinálják a komputust, nem is nagyon fognak ráfizétni az üzletre.

Így járnak a hitszegő szövetségesek. Így járnak a betörők. Így járnak, akik Erdélyt és ami egyebet lehet, tőlünk elrabolni jöttek. És ha egy-két hónappal előbb jelentkeznék a békére, Czernin gróf szerint még sokkal jobban is járhattak volna.

És hogy járunk mi, akik száz csatában véreztünk oláh, szerb, olasz és orosz ellen? Akik e betörések minden kárát és költségét viseljük?

Nekünk határkiigazítás jut. Nekünk jut az oláh zsidók emancipációja és a katolikusok védelme és jut végül egypár dunai sziget bérlete harminc évre évi

ezer korona vagy lei bérösszegért; és jut nekünk végül az oláh király, akinek biztosítjuk a trónját, melyet oly könnyelműen és méltóság nélkül kockáztatott.

A sztratégiai határkiigazítás jelent néhány ezer négy szögkilométer hegyvidéket. A zsidókhöz és katolikusokhoz, amennyiben oláh állampolgárok, semmi közünk sincsen. Megköszönök szépen, ha külföldi hatalmak ilyen természetű föltételeket szabnának nekünk akármilyen felekezetű vagy nemzetiségi magyar állampolgárokra nézve. Királyt adni is, ha nem kérnek tőlünk, nem a mi dolgunk. Ebben máris tiltakoznak a németországi közvélemény orgánumai, melyeknek az a véleménye, hogy Ferdinánd úr eljátszotta királyi méltóságával az oláh koronához való jogát is. És mi a dunai szigetek bérlete? Ki bérli? Ausztria vagy Magyarország? Vagy ketten együtt? És szaporítjuk vele a közösügyes területeket?

Mi, amikor harcra és vitézségre lelkesítettük a magyart, mindezt nem így álmodtuk. Elvégre is az oláh béke Magyarország életérdekeibe vág. Ehelyett ott alku kötöttett a monarkia, a németországi és az oláh érdekek közt. Magyarország pedig kap néhány ezer négyszögkilométer sziklát, havast, erdőt és legelőt. Ezt is négy-öt darabban. Ez ahhoz képest, amit tettünk, szenvedtünk és áldoztunk, mintha szatíra volna.

Most következik majd a szerb béke is. Csináljunk magunknak erről is ábrándképeket? Minek. Czernin és Szterényi nem nekünk, hanem az oláhoknak csináltak békét. Mondja is a külügyminiszter úr, hogy olyan békét akart csinálni, melytől ne maradjon túske Oláhország talpában. Csinált hát olyat, amelytől túske marad a mi szívünkben.

Mert azzal ugyan hiába kecsgetteti imagát Czernin gróf, hogy egy méltányos és emberséges békével megszerzi nekünk Oláhország barátságát. Dühös és irigy ellenségünk volt, amíg egyáltalán nem bántottuk. Most megvertük, ki határigazítottuk némely földjéből, megáláztuk: most fog bennünket szeretni? Ellenkezőleg. Ha a magunk érdekét nézzük a kötésben és biztosítjuk is, akkor nem szorultunk volna képmutató barátságára és szövetségére és megjárván velünk egyszer, tízszer is meggondolná magát, mielőtt még egyszer ki-

kezet s újra elárul. Aki természeténél, életfelfogásánál és vágyainál fogva nem szerethet bennünket, azzal úgy kell bánni, hogy féljen tőlünk: és respektáljon.

Én bizony nem mondom, hogy szét kell tépni, meg kell semmisíteni Oláhországot vagy Szerbiát. De ártalmatlanná kell tenni az ilyen alattomos és megbízhatatlan szomszédokat. És mikor békét kötünk velük, minekutána megvertük őket, a békekötésnél, föltételei megállapításánál azt is mérlegbe kell vetni, hogy mit követeltek ők maguknak és mily föltételekkel kötnének békét ők, ha a hadak istene nekik kedvezett volna. Bolgár testvéreink határkiigazítása Romániával és Szerbiával szemben egy kissé másként fest. De hát nekik nincsenek olyan providenciális és főnkelt szellemű, idealista államiférfiaik, mint Czernin és Sztéryeni. Hja, a bolgár államférfiakat nem világboldogító eszmék és világbéke érdeklik, hanem a föld, mint a magyar parasztot!

A magyar antant

Budapest, 1918 ápr. 6.

Nyájas magyar olvasó, nem fogyott még el a becsületes türelmed azzal a méltatlan, alattomos és szégyenteljes bújódsdi játékkal szemben, mely a magyar politika ereit, emészti föl a háború e végzetes napjaiban? Nekem a testem-lelkem kifáradt abban, hogy minden nap ezeket s ezek variációit kell olvasnom: a kormány két részre szakadt; a kormány egységesebb, mint valaha; a házfeloszlatás biztos; a Ház föloszlatása lehetetlen; Vázsonyi kabinetkérdést csinál, Vázsonyinak eszeágában sincs kabinetkérdést csinálni; Andrassy lehetlenné lett, Apponyi lesz a miniszterelnök, Apponyi nem lesz miniszterelnök, Andrassy görcsösen ragaszkodik ahhoz, hogy ő legyen Wekerle utóda; Wekerle bukása csak idő kérdése, Wekerle mosolyog mindezen és nyugodtan csinálja tovább a dolgát. A választójog a földolog, a priusz a földolog. És így tovább.

Semmi egyéb nem kerülhet az olvasó elé, részint a cenzúrától, részint azért, mert a tülekedő politikusok mind csak ezt harsogják a szegény újságíró fülébe.

Azt látom, hogy a Kormány és koalált pártjai, akik félig beléptek az új pártba s félig megint kiléptek, belőle (mert hátha baj talál lenni!) hű és megdöbbenő képe az – antantnak. Még a személyek is fedik egymást, mint: Wilson Albert gróf, Lloyd Vilmos úr, Clemenceau Gyula gróf. Ezek csinálják tűzzel-vassal a háborút. Ezek hirdetik, hogy demokratizálni fogják a. a szegény magyar nemzetet; le fogják törni Tisza militarizmusát; nem engednek egy talpalatnyi terület választójogi javaslatukból és fölosztatják az országgyűlést és ha hetvenhét offenzíván verik is meg őket: a végső diadal az övék lesz.

Mert ők nem engednek, ők nem tágítanak, ők nem alkuszak, ők nem osztznak: nekik osztatlanul és föltétlenül kell minden hatalom, et si fractus illabatur oirbiis. Ha ripityánba megy is az egész világ és hegyibe Magyarország, – az semmi, csak ők legyenek urak a romokon.

Mert rettenetes az ilyen politikus nép, ha egyszer a politikai morált a lába alól kirúgta. Olyan az, mint Macbeth, akit az első vértette sodor tovább, míg végre már csak a gyilkosok morálja marad neki: gázoljunk a vérben tovább.

Ezek a mi uraink, mikor egyszer megölték álmában Duncant, aki királyuk volt... azaz mit beszélek! Mikor egyszer túl voltak azon, hogy az általános választójogban, melyet a nemzet vesztének és pusztulásának hirdették, sikerült felismerniök a nemzet üdvét és örök életét: azontúl könnyen ment a többi. (Az antant is elsőbb a kisebb nemzetek védelmét proklamálta küldetésének. Csak azután falta föl Görögországot, most Hollandiát és a többi semlegeseket.) Azután a pártcserebere gyermekjáték volt. Azután az intranzigens függetlenségek vígan álltak be – közösügyes buldogoknak, sőt verekedtek egy-egy miniszteri, államtitkári s főispáni állásért. Azután már sifli volt a húszéves kiegyezés és bliktri az erkölcsi lehetetlenség.

Gázoljunk a vérben tovább. Hiszen csak a nemzet vére. ő róluk, az elveken, pártokon és egymáson elkövetett hűtlenség szagát le nem mossza már India minden fűszerszáma.

De az én meggyőződésem az, hogy valamint az

után a sok képmutatás, hazudozás, hűtlenség, árulás, csalás és gonosz tett után, amit a nyugati antant szemforgatva, díszes és hangzatos, jelszavak zászlaja alatt elkövetett: az Isten fogalma, az igazság és a világegyetem egyensúlya ellen való égbekiáltó eset volna, ha az antant ebből a háborúból győztesen kerülne ki: azonképpen kényszerűséggel elkövetkezendőknek kell tartanom azt, hogy ez a magyar antant, ez a legszerencsétlenebb kombinációja pártoknak, embereknek, irányoknak, eszméknek és nem is mindig tiszteletreméltó érdekeknek, mely itt előttünk tülekedik, mely nem hagy bennünket intnikáitól, versengéseitől s kölcsönös becsapásaitól lélekzethez jutni, – biztosnak kell tartanom, hogy ez a magyar antant, a nyugatinak. ránk vetődött szomorú árnyékképe és az eredetijéhez méltó silány másolata, hováhamarabb szintén egy megérdemlett katasztrófa áldozata lesz s a magyar politika kiáradt vízei ismét visszatérnek a tisztos küzdelem, a nemes vetélkedés, a nemzeti gondolat és a magyar hitvatás kecsegtető partjai közé.

A kovácslegények s a takácslegények

Budapest, 1918 ápr. 9.

A kovácslegények – inkább kormoslelkű, mint kormosképű kovácslegények – körülállták a nagy üllőt és ütötték-verték az izzó vasdarabot, hogy záporként hullott belőle a szikra. Persze, nagy kalapács volt mindenkinek a kezében. Az egyik kalapács nyelére az volt sütve, hogy *a demokráciáért*; a másikéra az, hogy *a kis nemzetekért*; a harmadikra: *a militarizmus ellen*; a negyedikre az, hogy *a népszabadságért*, és így tovább, mert bizony nem csak négyen voltak a kovácslegények.

Folyt arcukról a verejték, szemük majd kidüledt, majd hunyorgott a szikratömegtől, mely arcukba vágott; ereik kidagadtak, izmuk feszült, a tüdejük zihált, de ők örületes kétségbeeséssel csak döngették a vasat. Mert annak a vasnak azt a formát kell fölvennie, amelyet ők szántak neki. Ő nekik kellene bujdosókká, földönfutókká lenni, „ha a vas kemé-

nyebbnek bizonyulna az ő kalapácsaiknál. És amint verték a vasat, hol egyenként, hol együttesen, mondogatták, majd dúdolták, majd szinte tajtékosan S örvöngve üvöltötték a jelszókat, amelyek kalapácsuk nyelébe voltak besütve.

És lőn, hogy a vas, amelyet a tűzben iparkodtak meglágyítani, hogy a maguk képére formálhassák: az ormótlan izzó vasdarab a goromba legények ütése alatt nem hogy odább puhult volna, hanem mind keményebb és acélosabb lett és mind több és több perzselő szikrakévévé szórt a kovácsok szeme közé.

Végre szinte eszeveszett, megbomlott összevisszaságban, már-már csak taláalomra csapkodták a vasat, egymást biztatva, mert külön mindenik érezte izmai lazulását, de semmit sem használt semmi: a vas mindig tömörebb, minden kalapácsütésre rugalmasabb lett és mind kilátástalanabb a szándék, hogy a kovácslegények abba a formába kalapálják, amely a szívüknek kedves volna.

És ma már ott állanak a kovácslegények: a festett lelkű Wilson, a zsarnokot játszó Clemenceau, a nagyszájú „Lloyd George, a pojáca D’Annunzio, a nagyszakállú Pasics, a zsoldon élő Petár és a többi híres, ott állanak elképedve, mert nem a döngetett vas puhul meg, hanem a – kalapács.

Mivel hogy kezdetben még volt egy szocialista párt Németországban, amely a kárpótlás és annexió nélküli békét követelte; sőt volt a német birodalmi gyűlésnek egy nagy bizottsága, amely a megegyezései békét hirdette; de ezek mind átadták e szentimentális álláspontot a múltnak s Molière közimondássá lett elmésségét hirdetik: Tu la voulu Georges Dandin. Magad akartad, Georges Dautant. A bősziült kovácslegényeknek sikerült Németországot oly egységbe, oly egyetértésbe, oly férfias elszántságba belekalapálni, hogy megérdemlik a háborús árdragítók díszes nevét. Megdrágították magukra és népeikre nézve a háborút. Ötször kínálta föl nekik Németország a békét, ők ötször lökték vissza a kinyújtott kezét. Most már ez a német kéz szorult ökölbe, most már ez kezeli a – kalapácsot...

És ülnek a takácslegények is öten vagy hatan a szövőszék előtt s buzgón dobálják a vetélőt ide-oda és szövögetik ... ugyan mit szövögetnek? Talán a békét? Oh nem! A mi fránya takácslegényeink – fátyolt szőnek. Mert nekik most nagyon jól megy a dolguk. Most ők az urak az egész gazdaságban, ők parancsolnak boldognak-boldogtalannak. Ők rendelkeznek mindenről: hogy ki háljon a tornyos ágyban, ki lakjék az első szobában, ki üljön első, ki második, ki utolsó helyen a terített asztalnál; kinél legyen a spájkulcs, kinél a kasszakulcs.

Mi többiek csak lótunk-futunk, nyögünk a *diszpozíciójuk alatt*, vágunk nekik *fát, fizetiünk adót*, rekvirálunk és koplalunk és alig várjuk, hogy ennek az állapotnak vége legyen. És lenne is mindjárt, ha észbe kapnánk, ha meglátnók, hogy most nekünk más dolgunk volna, mint őket kiszolgálni; ha tudomásul vennők, hogy nekünk most oláh békét kellene kötni és új ezer évre megvetni a nemzet élete alapjait; hogy nekünk a háború sebeivel, az ország anyagi szükségeinek fedezésével, hogy nekünk barátaink és ellenségeink kapzsiságának! elhárításával, hogy nekünk egyáltalán jövődönk biztosításával kellene foglalkozinunk. De mindebből mi semmit sem láthatunk meg. Mert ott ülnek a takácslegények: a fekete Gyula, a hórihorgas Albert, a köpcös Vilmos, az álmatag Móric és szövögetik a fátyolt a – szemünk felé. Beleszónék tücsköt-bogarat. Riasztó képeket a házfeloszlatásiról, báj vidéket a világáramlatról; csinos jelszavaikat a demokratizálódásról, kacsákat arról, hölgy nem igaz az, ami tegnap igaz volt; erkölcsös tanításokat erkölcstelen, választásokról és így tovább. És összehordanak minden kenderkócot, ami található és szőnek, szövögetnek, hogy mentül sűrűbb legyen a fátyol a szemünkön, hogy mentül kevesebbet lássunk az ő dolgaikból és mentül többet hagyjunk az ő beszédeikből.

Én pedig várom azt az áldott szélrohamot, a mely széttépi a takácsművészetnek ezt a legsilányabb alkotását, s a vihart, mely elsöpri ezeket a kontár takácslegényeket.

Nincs megegyezés

Budapest, 1918 április 10.

Ma délután megvolt a kompromisszum érdekében összehívott értekezlet, amelyről a mai *Budapesti Hírlapban* már szoltunk s melynek tagjai voltak Wekerle, Apponyi, Vázsonyi, Tóth János és Andrássy, azután Tisza István és Teleszky, végül Bethlen István gróf. Tudósítónk azt jelenti az értekezletről, hogy Wekerle mindjárt, amint összeültek, bemutatta a módosításokat, amelyekhez a kormány hozzájárul s amelyeken túl *nem megy*, Tisza erre felállt és azt mondta: ezzel be nem érheti s álláspontja következményeit viseli. Ezzel a kis színielőadás véget ért. Mindezt alább szabatosabban mondja el politikai tudósítónk. Minket itt most csak az a tény érdekel, hogy a hetek óta minden hangnemben variált kompromisszum az első stáción elbukott. (Csak térdre-e vagy végképp, az később fog elválni.)

A *Budapesti Hírlap* álláspontjára nézve ez jó hír. Mert mi a törvényjavaslatot, melyet a munkapárt úgy látszik a háború pressziója alatt próbált módosításokkal elfogadhatóvá tenni, rossznak, felületesnek, hebehurgyának, hevenyészettnek, közveszedelmesnek., elfogadása esetén nemzeti csapásnak, új Mohácsnak tartottunk kezdettől fogva.

Ez a törvényjavaslat, melyet csak elvhagyás, pártérdek, hiúság, gyávaság és beteges ambíció tukmált a háború iszonyú felelőssége alatt nyögő nemzetre: ez a javaslat, ha törvénné lenne, megbélyegezné a történelem számára Andrássy Gyula és Apponyi Albert régente jócsengésű nevét. De remélem, nem lesz belőle törvény soha. Csak erőszakkal, alkotmánytiprással lehetne belőle törvényt csinálni. Azt pedig a mai feszült politikai viszonyok, a közhangulat, mindeneknek kényes lelki diszpozíciója mellett senki, akiben a felelősség szikrája ég, meg nem meri kísértetni.

Igy ki kell mondanunk azt, hogy a mai fordulatot, a megegyezés első kudarcát, nem érdemes tragikusan fölfogni. A képviselőház ellenzéki többsége a nemzeti egység, a magyarság, Szent István koronájának biztos-

sága számára érdemesebb módosítások képében több garanciát követel, mint amennyit a kisebbségi kormány és pártegyveleg megadni hajlandó. Ezzel vége. Az ellenzék visszavonul meggyőződése várába, a kormány pedig törje a fejét azon, hogy mire tudja, mire méri magát elszánni.

Az kétségtelen valóság, hogy a koaleált pártok kisebbségi kormánya a kormányzás művészetében kudarcról-kudarca tántorog. Eddig nem tudott egyebet produkálni, mint erőszakosságot a vármegyékben és állást osztogatni dulakodó hívei közt a fővárosban és rekvizíciót az országban. Wekerle meggondolatlanul bedült egy második koalíciónak. Azt hitte, talán megokosodtak az emberek az első rettentő kudarcon. *Nem okosodtak meg.* Másodszor akadályozzák meg beteges ambíciók versengései és intrikái Wekerlét abban, hogy nagy erejével ennek az országnak s a nemzetnek a miniszterelnöki székben megfelelő szolgálatokat tegyen. Abban a társaságban, amelynek kezére, kényére jutott az ország sorsa, ma nem tudnak az ország üdvére tenni semmit. Isten különös kegyelme kell hozzá, hogy föl ne forduljon minden. Ennek a kormányzó érdekszövetkezetnek, nyíltan kimondom: a választójog sem kell. Nekik a választójog erőszakolása ürügy és fegyver arra, hogy teheteállenségük ellepleződjék, hogy kormányzásbeli képtelenségük következményei rajok ne zúduljanak. Ezért erőszakolják a javaslatot, ezért reménykednek abban, hogy föloszlattalhatják a Házat és egy statáriális állapotban megcsinált választás nekik meghosszabbítja értéktelen életüket. Erre a förtelmes kockára tesznek föl mindent. De mentül többet kockáztatnak, csak annál nagyobb s csak annál biztosabb lesz a lezuhanásuk.

A király mondta

Budapest, 1918 ápr. 11.

A diplomácia gazdag fegyvertárában a csalás, becsapás, elámítás, félremagyarázás, szándékos félreértés, rosszhiszemű elhallgatás, ferdítés, ráfogás, rágatom és hazudozás mind ott van, és nem is utolsó he-

lyen. A politika szótárában a nagy használatból szinte elnyűvött szók az árulás, hitszegés, elvcsere, vesztegetés és csábítás. Nem kell, csak az orosz diplomácia munkájára gondolnunk, hogy e finom, de undok mesterségnek förtelme eszünkbe jusson. Hiszen a gyilkosság és orgyilkosság is, amelyért az emberek akasztófára kerülnek, eszközök, melyekkel trónokat foglaltak el és világrészekre idézlek a világháborút.

Ha valamire, hát erre illik Horáciusz szava: Nil admirari! Semmin sem szabad csodálkozni.

Jellemző a világháború jelen stádiumjára, hogy a frontok gyilkos tüze átcsapott a diplomaták világába is és a hasonló hadseregek feje fölött ide-oda röpített szók, mint mikor a küzdelem heve lehetetlenné teszi a küzdők lelki fegyelmzését, személyeskedésbe csapnak át. Így röpült a szó Franciaországból Bécsbe, hogy: *hazudott*.

Én alig látok ebben a piszkos fordulatban egyebet, mint Franciaországnak és kormányzóinak kétségbeesett helyzete torzképét. Nem hogy a kelletén túl izgatna, sőt bizonyos megnyugvással tölt el. Egészen bizonyos vagyok benne, hogy Clemenceau nem vesztette volna el lelki nyugalmát és önuralmát, s ott állana ma is a híres francia előkelőség magaslatán, ha Oroszországot nem kényszerítjük békekötésre, ha nem német csapatok állnának diadalmasan francia földön, hanem megfordítva; ha francia messzehordó ágyú bombázná Berlint és nem német a büszke Parist, és ha olasz berzagliérik szorongatnák Triesztet, nem magyar bakák Velencét. Hogy viszont ez esetben mennyi finomság és önuralom telnék ki mitőlünk: arról nem akarok beszélni, örülök, hogy ettől a próbától megkímélt bennünket a gondviselés.

A megbotránkoztató ebben a dologban az, hogy a francia iminiszterelnök nem állt meg Czernin gróf külügyminiszternél a miaga vergődő védekezésében, hanem nemesebb célba próbálta belelőni méregbe mártott nyílveaszéjét. Belevonta Károly király és császár személyét a maga szóharcába. Ahhoz pedig, amiről Czernin és Clemenceau vitatkoztak, setmimi köze nincs annak, hogy a mi királyunk szóban vagy írásban egy harmadik személlyel szemben miként nyilatkozott El-

zász és Lotaringia kérdéséről. Hogy miként gondolkozik róla, azt a háború kezdete óta világosan és félreérthetetlenül megmutatta az egész világinak azzal, hogy Németország jogának megvédelmezésére kardot rántott, mint Vilmos császár szövetségese és szövetségi hűségét olyan időben, amikor kisebb és nagyobb országok, kisebb, és nagyobb királyok egyre-másra belestek a szövetségi hűség megszegésébe, ilyen időben a mi királyunk tántoríthatatlanul kitartott a legnehezebb körülmények közt is a maga szövetségese mellett.

De ebben a dologban egészen felesleges logikus okfejtéssel bizonyítgatni. Midőn a francia miniszterelnök kivágta a maga vádját Európa elé, a király nyomban táviratot küldött Vilmos császárnak, melyben azt mondja: a francia miniszterelnök nem riad vissza attól *a teljesen hamis állítástól* sem, mintha én Franciaországnak Elzász-Lotaringiára való igényeit elismertem volna. *Ezt az állítást fölháborodással utasítom vissza.*

Mikor a magyar király és osztrák császár a porosz királynak és német császárnak ezt mondja, akkor ezen való minden további vitatkozásnak vége van. Itt nincs többé kételkedés vagy töprengés. Erre ráillik a francia mondás: *le Roy l'a dit* (a király mondta). A mit a király mond (s még hozzá egy másik királynak) az úgy is van.

(Itt a cenzúra néhány mondatot törölt)

Az idő majd kikaparja, hogy mi csábította- vagy kergette bele a francia miniszterelnököt vakmerő állításába. Hiszen csűrésre-csavarásra lesz mód, erre el lehetünk készülve, hisz ez a politikusok tanult mestersege.

De arra nem lehet mód, hogy más legyen ebben az igazság, mint amit a mi királyunk mond.

Elvégre szép a francia demokrata republikánizmus, szép a bolyseviek világáramlat is, mely elkergette a cárt. De mindeniknél szebb, tartalmasabb és őszibb a magyar királyhűség, a mi hűségünk és hódolatunk Szent István koronájához, melyben nemzetünk egysege és osztihatatlansága fejeződik ki, és mi ezt a mi királyhűségünket, szent koronánkat és nemzetünk egy-

ségét védelmezzük, a mikor – cum vita et sanguine – védelmezzük a királyi tekintélyt minden demokratizmus, minden republikánizmus, minden világramlat és minden – hazugság ellen.

Két könyv

Nyáry Andor: *János. Zivuska Jenő: A vak Lorenzo.*

Budapest, 1918 ápr. 12.

Nem tudom, a két könyv érdekesebb-e, vagy a két könyv esete. A kettő sehogy se vonatkozik egymásra. Egymástól messzebb esnek, mint Makó Jeruzsálemtól. Az egyik egy katonai privátdiner (puцер vagy kutyamosó) kalandjainak, tréfáinak, furfangjának (a háborúban) sorozatos, egymástól független, jóízű, itt-ott humoros, itt-ott elmés, egyszer-egyszer esetlen elbeszélése; a másik egy sötét tragédia egy oláh udvari gárdatisztról, aki mellőzéseért az előléptetésben konfliktusba keveredik a világgal, melyben él s akin a mellett, hogy igazától elütetett, diadalmaskodik az udvari gazság és akit vérpadra küld az udvar hízelgői és intrikusai által mozgatott pózoló, üresfejű, híú és léha fejedelem.

A kettőt egy véletlenség hozza ide a tollam alá.

A *János* szerzője ugyan, midőn Jánosát gyöngéd, szinte megható apai szeretettel útjára bocsátja egy előszóval, ez előszóban elpanaszolja vidámlelkű Jánosának szomorú odyszeáját; a megjelenése előtti szomorú odyszeáját. (Remélem, megjelenése után víg odyszeára vár rá.)

Egy-egy tárcára való közlemény megjelent Jánosból magyar lapokban. Ezt észrevették a németek s csakhamar megjelent János egy bécsi lap tárcájában is. Sőt híre elment Nagy-Németországig, s egy német kiadó kérte vállalata számára az egész Jánost. Ez elmaradt, mert a szerzőjének másodszer is hadba kellett vonulni. Egy magyar főszerkesztő – így János előszava – hajlandó volt regény helyett közölni Jánost, de „a szerkesztője erről lebeszélte.” És itt hozzáteszi az előszó zárójelben így: „(írói díjra határozottan igényt formáltam.)” Ezt azért idézem, hogy hozzátehessem, hogy vagy tévedés vagy félreértés van benne.

Ezután a szerző a Kisfaludy-Társaság pályázatára bocsátotta Jánosát. E társaság bírálói megdicsérték az egymástól független fejezetek jóízű voltát, mikszáthi humorát, de csak megdicsérték, meg nem koszorúzták, mert „kitalálták, hogy nincs benne kompozíció.”

Erre feleli előszavában a szerző ezt:

„Ez igaz. Nem akartam kigondolni egy hazafias regénytémát, amelynek keretébe beleillesztettem volna János élő személyét, *amint a poétikában írta van . . .* Nem bombasztikus hazafias regényt akartam írni. Az *életet írtam meg... a maga valóságában . . .* Miért kell egy kerekded mesét kigondolni, hogy egy jellemet bemutassunk? Az élet másként tanít.”

Itt lám egy esztétikai elmélettel akad dolgunk. A János szerzője azt állítja, hogy ezt az elméletet - szemben azzal, *amint a poétikában írta van* – az élet tanítja. Tévedés, ezt csak a János szerzője tanítja, még pedig a saját kényelmére és szegény Jánosának nagy és pótolhatatlan kárára. Nem tudom, a Kisfaludy-Társaság bírálói bombasztikus, hazafias regényt óhajtottak volna-e Jánosról és magas céljairól. De merem állítani, hogy Don Kihote lovag úr dolgai is és Odyszeusz kalandjai is csak többé-kevésbé mulatságos adomák és kalandok gyűjteménye lenne a nagyszerű eszmei tialmók és művészi kompozíciójuk nélkül, amely mesteri egységbe foglalja „össze a különben széthullandó részeket. Haj, János úr, a gyöngyöt is foglalni kell, vagy föl kell fűzni, hogy értékes ékszer legyen. Amúgy legföljebb csak értékes – anyag.

És most térjünk át Zivuska Jenő művére, melyet, megvallom, kedves izgalmakkal vettem a kezembe – mert Zivuska Jenő nevét valamikor bejegyeztem ama nevek közé, melyeknek valamikor országos csengésűvé kell lenniök. Azóta, sajnos, Zivuska Jenő nem igen hallatott magáról. Úgy tudtam, becsületes tanár, érdekes filozófus tudós lett, de – gondolom, elkedvetlenedve azon a szeretetlen kritikán, amely keselyűk módjára esett neki első művének, kegyetlen önfegyelmezéssel tartotta magát távol a tértől, amelyen első tornáját megvívta. Nagyon érzékeny léleknek látszik, akit kevesek őszinte elismerése és dicsérete nem kár-

pótol a sokak kárörvendő bántalmazásáért. Ily esetben a középszerűség és ravaszság pajtásokat keres magának, kiknek segítségével boldogul, a férfiasabb lélek vagy dacra gerjed s csak annál jobban ostromolja az eget vagy bezárkózik, lenézi a világot s „haraggal él és önmagát emészti”, mint Koriolán anyja mondja. Ez a mi Katona Józsefünk tragikus esete. Ehhez látszik hasonlónak Zivuska Jenő esete is.

Mert Zivuska Jenő – nem írt ugyan előszót új művéhez, amellyel, úgy látszik, eredeti szerelme vagy hivatása tört keresztül évek *fegyelmezett* hallgatásán, – de elejbe tett egy megjegyzést, mely így szól:

„A hyperkrilicizmust megelőzendők, szerző kijelenti, hogy ez a tragédia tudományos és művészi tanulmány eredménye. Új benne a műfaj karaktere tmaga, a mennyiben az arisztotelészi részvét és félelem helyett a fájdalom és a sértődöttség érzelmeit kelti a nézőben. A régi tragédia harmónia a diszharmóniában, – a *ma*, a *jövendő* tragédiája a *teljes életigazság*: diszharmónia a diszharmóniában.”

Hát itt is egy elmélet, a mű mentségére, mint a Jánosnál. És mindenik az *élet igazságára* hivatkozik. Mintha az életnek más igazsága lenne, mint a költészetnek! Mintha a költészet más volna, mint felmutatása (igazi Úrfelmutatás!) az élet valóságaiban a mindenség igazságainak. Mi a hyperkriticizmus? Egy kritika vagy alapos vagy felületes és tudatlan. Ez utóbbival nem törődik az ember, az előbbit nem lehet azzal agyonütni, hogy hyperkriticizmusnak stigmatizáljuk. Mi a tragédia, mely művészi és tudományos tanulmány eredménye s nem költői ihlet és hivatás alkotása? Mi a *ma*, imi a *jövendő* tragédiája? És mi ennek az ellentéte? Tán a *múlt* tragédiája? Milyen ihu kérdés és mily komiolyság nélkül való megkülönböztetés! A jó tragédia, az igazi remek – a bárom görög szerzőtől, a Shakespeare-ei s még egynéhánv – se nem a múlt, se nem a jelen, se nem a jövő tragédiái, hanem – amennyiben emberi dologra el lehet ezt mondani, – az örökkévalóság tragédiái. Igazi költő nem költ sémáik szerint, nem igazodik ArisztoteleszJ szavaira. Ellenkezőleg, az Arisztotelészek igazodnak a költők alkotása szerint. Nem a költők költenek úgy, a

hogy Arisztotelész szabályai tanítják, hanem Arisztotelész keresi meg a törvényeket abban, amit a költők költöttek. És semmi sem változatosabb és gazdagabb és sokfélébb, mint a költők – s a drámai költők – mindennemű alkotása. Aiszkülosztól Ibsenig minden változat megvan bennük. A harmónia, a diszharmóniában s a diszharmónia is a diszharmóniában. Az élet meztelenül is, felöltözve is, torzítva is és idealizálva is.

A megjegyzés, mellyel Zivuska Jenő új darabját kíséri, beteg és üres is, és engemet egy kínos probléma elé állít. Hogy jut egy ritka adományokkal megáldott költői tehetség ehhez a megjegyzéshez? Ki akarja előre védeni a hiperkritikusok (tán az akadémikus kritikát érti) előre látott gáncsait? Nevetséges. Semmi kritika. se jogosult, se jogosulatlan ettől el nem hallgat. El akarja hitetni *velünk*, hogy csakugyan tudományos és művészi tanulmány és nem költői imagináció eredménye a darabja? Vagy el akarja hitetni *magával*, hogy a műfajnak új karakterét alkotta meg s megteremtette a jövő tragédiáját? Hin önámítás. Még azt sem hiszem el neki, hogy ez volt legyen a szándéka. Ez nyilván csak utólag jutott neki eszébe. Ámde az ilyen megállapításokat jobb volna rábiznia komoly és értelmes bírálóra s az időre, amely kegyetlen széket ül minden emberi alkotás értéke fölött: kiáshatatlanul a mulandóság lenge pora alá temeti azt, ami mulandó és feltöri a sziklasírt is arról, ami halhatatlanul született.

És mit gondol *A vak Lorenzo* szerzője a költők hivatásáról, ha az arisztotelészi részvét és félelem helyébe a tragédia hatását abban keresi, hogy a fájdalom és sértődöttség érzelmeit keltse a nézőben. Így bizony a költők nem gyönyörűsége, nem vigasztalói, nem erkölcsi erősségei, nem jórtevői lennének az emberiségnek, hanem kínzói, rosszakarói és ellenségei; életkedvük megrontói, kik a gyöngéket végképp megnyomorítanak, az erőseket elcsüggesztenék; az élet acélos harcai és derék vetélkedései helyébe a nyavalyás elcsüggedést vagy a gaszégokban való nagyobb jártasság megszerzését tennék.

Nem lehet másképpen: ezt a teóriát és vele drámája koncepcióját Zivuska Jenő robusztus és értékes

talentumának csak egyéni lelki diszpozíciói sugalhaták. Egy csalódott ember elkeseredése ül orgiákat e tanításokban és a vak Lorenzo történelében. Lorenzonak természetes, szerzett joga van egy álláshoz. Az udvari érdekszövetség és intrika ismét és ismét elüti jogos várandóságától. Ez ragadja Lorenzo becsületes lelkét elkeseredésbe, meghasonlásba, gyilkosságba s juttatja végül bitóra. A hitványak, tányérnyalók, komiszak, szolgálélkűek pedig unottan intézik a végtárgyalást és küldik halálba a hőst, hogy siethessenek vissza szórakozásaikhoz és tivornyáikra.

Ha az életben minden a maga természetes és logikus rendjén menne, akkor bizonyos, hogy ma már Lorenzo gárdakapitány – akarom mondani Zivuska Jenő – tán egyetemi tanár, de mindenesetre egy hatalmas drámaíró lenne, aki a sok mökanikus dráma-művész közt, aki ma színpadjainkon dominál komoly költői hivatás nélkül, – mint egy cédrus állana, megvihatatlan magasságban. De Zivuska, mikor a sors először pretereálta mint drámaírót (hasonlatosan Lorenzo gárdatiszt elmellőztetéséhez), akkor elkeseredve félreáll és egyebekben (tudományban, filozófiában) keresett és nem talált kárpótlást. Mint az egyszeri aszszony, kötényébe takarta, hogy meg ne lássák, a parazsat. De íme, a kötény is kiégett s a parazsat is meglátták. Zivuska két évtizeden át elfojtotta a tüzet, de most keresztültört elhatározásán a tüze. De nem hagyta tisztán, szüzen, szabadon lobogni, hanem magyarázatok, mentegetőzések, védelmek, elméletek salkáját eresztette bele. Az ő szubjektív elkeseredésének igazságát tette bele s a világ igazságává akarta avatni.

Nem tudom, ártok-e vagy használlok ez észrevételekkel Zivuskának (akár a költőnek, akár a magánembernek az ő társadalmi állásában), de nem bánom. A tehetségnek oly fénye, a nagy drámaírók egy-egy oly vonása, az érzéseknek oly ereje, a gondolkozásnak oly mélysége, a szenvedelmeknek oly hatalma tör ki ebből az emberből, e hibás, de érdekes alkotásából is, amellyel szemben úgy érzem, olyan kegyetlennek kell az embernek lennie, mint amilyen ő volt magamagával és különösen tehetségével szemben, melyet ha nem tett is tán még tönkre, de mely elől elzárta kifejlődése,

kivirágzása természetes útját. Ez a tehetség is egy vak Lorenzo és Zivuska az a herceg vagy kancellár, aki kérlelhetetlenül elütötte előmenetelétől vagy emelkedésétől.

A jó darabíráshoz nem kell speciális tudományos és művészeti tanulmány. Ahhoz költői hivatottság kell. Ha Zivuskának valamely elmélet jár a fejében, amelyet ő újnak, a jövő művészetének gondol, arról írjon tudományi és elméletet. A drámát és egy-egy más műfajt is föl lehet használni arra, hogy valamely tendenciát szolgáljon, valamely elméletet megdemonstráljon. Ez azonban nem a drámaköltők dolga, hanem a drámai tudósoké. Így írta meg Lessing a maga Bölcs Náhánját, melybem a vallásszabadságot szolgálta, így írta meg vígjátéki mustrának Minna von Barnhelmjét. De ki mondja, hogy Lessing drámaíró lett volna. Laokoonja többet ér drámáinál és drámáin is rajta van az ő kritikus és elméleti tehetségének mellékíze. Tudós drámaíró volt. Nem mintha nem jó dolog volna a drámaírónak elméletet is tudni. De más az, ha a tudós esztétikus a maga elmélete szerint konstruál meg drámát és más az, ha a drámai költő ihletét segíti és kiegészíti munkájában egy esztéukailag megművelt ízlés.

Göthe Dalnoka adja meg a jó receptet:

Ich singe wie der Vogel singt
Der in den Zweigen wohnet ..

A költő szabadon énekel, mint a madár. Az istenség megtermékenyíti s ő elzengi dalát, elmondja meséjét, mint felsőbbrendű hatalmak hírnöke embertársai üdvére. Azért volt a latinoknál *vates* a neve. Nem elméletet tanít, hanem a világ, az isten, az ember igazságát revelálja.

De elég. *Nyáry* Andor Jánosa beéri azzal, ha sokan elolvassák és barátságosan fogadják. Ezt könnyen elérheti, mert hiszen könyve könnyű, mulatságos olvasmány, amely se mélyebb érdeklődést, se gondolatokat, se nemesebb érzéseket nem kelt, hanem futólag kellemesen szórakoztat és egyszer-egyszer jóízűn megnevettet.

Elérte-e Zivuska is a célját, ha olvasói megtanulják tragédiájából, hogy célja volt bennük fájdalmat és sértődöttséget kelteni, s hogy ez a jövő tragédiája?

Nem hiszem.

Zivuska akkor éri el célját, ha imaginált alakjain lelkesül a színész s becsvágyává teszi, hogy testet adjon neki saját testével, és ha a közönség magába szállva, meghatva, megrendítve a tragédia által érzelmeiben, életerejében, istenbe és emberbe vetett hitében s az étellel való küzdelmeiben megedzve s megerősödve, a költőben jótevőjét s vigasztalóját látja.

-ő.

Germanentum, Slaventum, Orientvölker

Budapest, 1918 ápr. 13.

Egy bécsi professzor, aki magát a címlapon *Austriacus Observatornak*, osztrák megfigyelőnek nevezi, írt a fenti cím alatt egy vaskos könyvet. A szerző roppantul adja benne az objektív politikust. Objektivitásában elmegy odáig, hogy mentegetőzik, amiért a magyarságot kihagyta a címéből. Odáig, hogy beletegye, nem ment el az objektivitása. Pedig az egészen bizonyos, még ő is állítja, hogy a magyarok számbavétele nélkül az ő problémáját nem lehet megoldani.

Roppant nagy gonddal és előkészülettel van megírva ez a könyv és nem kicsinyelhető elméleti készültséggel. A szerzője elolvasott mindent, ami témájához tartozik és megmutatta könyvét, mielőtt kiadta volna, még a magyar közélet némely előkelő férfianak is, hogy véleményüket megtudja. Mindent megtett, hogy a könyv gazdag legyen és objektív lehessen. Csak egyet nem tett meg: mindent elolvasott, sokakat megkérdezett, de elmulasztotta megnézni, megvizsgálni, megismerni ama népek és nemzetek tényleges viszonyait, melyeknek sorsát olvasmányai, tanulságai szerint próbálta berendezni.

Mennyivel különb ennél kollégája, *Lux* könyve, melyet a *Budapesti Hírlap* húsvéti számában ismertettünk. Nem tudjuk, Lux úr mennyit olvasott rólunk, de látjuk, hogy itt járt mindenkivel szóba állt, min-

dent apróra megnézett s azt írja meg és abból okoskodik, amit látott, amit tapasztalt s a mdi megtanult és megértett.

Obszervátor úr teljesen hatása alatt van ama cseh, oláh s szász rágalmis könyveknek, amelyek a magyarságot a nemzetiségek elnyomásának és erőszakos magyarosításának a hírébe keverték és melyekre az antant ma is a maga politikáját, már mint politikája ránk vonatkozó részét alapítja. Obszervátor úr mindent megfordítva lát. Azt hiszi, ha mi nem erőszakoltuk volna az oláhok elmagyarosítását, Oláhország (s tán Szerbia is, mi?) a háborúban hozzánk csatlakozott volna s akkor az orosz se keleti Poroszországot, se Galíciát, se Bukovinát nem pusztíthatta volna el, mert a háború rögtöni más fordulatot vett volna. Se bolond olvasmányai, se Oláhország politikai élete nem tudták fölvilágosítani Obszervátor urat arról, hogy minden erőszakos magyar uralom, ha csakugyan lett volna, csak Oláhország malmára hajtotta volna a vizet. Mert akkor az oláh népet, melynek nagy tömegeit izgatói nem tudták hűségében megtántorítani, csakugyan Oláhország karjaiba kergettük volna. De az oláhokon való erőszakosságunk alávaló mese; mese a többi *nemzetiségen* való erőszakosságunk is. Ha *mese* nem volna, akkor az a nagyszabású, Európa hatalmas nemzetei fenhatósága s pártfogása mellett folytatott izgatás a magyar faj s nemzeti állama mellett más gyümölcsöt érlelt volna meg a háborúra. Ha pedig most, a háború eredményeivel szemben jön nekünk Obszervátor úr azzal, hogy respektáljuk az oláhok, szerbek, németek és tótok „*nemzeti jogait*”, akkor nem kíván tőlünk kevesebbet – persze az ő értelmében véve a nemzetiségek nemzeti jogainak elismerését – mint hogy a magyar állam polgárainak egy tetemes részét szolgáltatassuk ki azoknak a hazaáruló izgatóknak, akik itt évtizedeken át (a mi erőszakos elnyomásunk mellett) vígan éltek, ügyvédek, orvosok, bankhivatalnokok, költők, papok és újságírók voltak, s bátran folytatták üzelmüket, meg is gazdagodtak, de a hadüzenet napján kiszöktek az ellenség táborába.

Az igenis szomorú valóság, hogy Romániában a legakasztófára valóbb módon fosztották meg a magyar

falvakat magyar papjaiktól, templomuktól, nyelvüktől; Szerbiában sanyargatták a magyart, az oláht s a bolgárt; Horvátországban üldözés tárgya a magyar; Dalmáciában tüzzel-vassal pusztítják ki az olaszt: Magyarországon ilyesminek még csak halavány árnyéka sincsen. Itt a templomban, a községházán, a megyén mindenki szabadon élhet hitében és nyelvével. Sehol idegen nyelv és faj egész, Európában ilyen szabadságot nem élvez. Ha Ausztriában mással dicsekesznek, az hazugság. Mert ott az országok élveznek ugyan autonómiát, de az egyes országokban folyik a nemzetiségek harca a késhegyig. Galiciában lengyel és rutén, Csehországban cseh és német, Krajnában, Karintiában, Stájerországban német és szlovén, Dalmáciában, Isztriában horvát és olasz közt engesztelhetetlenül. A gyűlöletnek ezt a háborúját szabadítanók hazánkra, ha Obszervátor úr botor tanácsát követni akarnók a nemzetiségek *nemzeti jogának* respektálásával.

Ebben a háborúban Ausztriának egy nagy szerencséje volt, az, hogy Magyarország egységes nemzet és egységes állam volt. Üdve pedig Ausztriának a jövőben az, hogy Magyarország ezentúl még nemzetibb állam, és még egységesebb ország legyen.

Ezzel pedig Obszervátor úr könyvének az érdeme el is van intézve. Ő tudniillik új dualizmust tervez. Nagyszerűen beosztja Ausztria és Magyarország népeit, nemzeteit, fajait és nemzetiségeit – mindenkinek precíze megadván *nemzeti jogait*, – két csoportba: egy osztrák népcsoportba és egy magyarba. Így aztán boldog lesz a világ. Nyilván olyan boldog Magyarország is, amilyen most Ausztria. De mi magyarok ebből a boldogságból nem kérünk. Hamis teoretikus okoskodásokra van fölépítve ez az egész dualisztikus Eldorádó. Obszervátor könyvekből és politikusokkal való beszélgetésekből ismer, – jobban mondva nem ismer bennünket és ítéli meg viszonyainkat, melyeket szintén csak olvasmányjaiban látott. Ha idejönne, bejárná az országot, érintkeznék a néppel, majd megnyílna a szeme, épp oly biztosan, mint ahogy Lux uré megnyílt.

Sajnos, Obszervátor úr a históriából sem tanult. A história munkája a természetes *alakulás* a viszo-

nyok törvényeinek kényszere alatt. A tudós munkája a teoretikus *alakítás* preokkupált elméletek és föltervések szerint.

Elvégre egy néhány holdas területen lehet parkot csinálni tetszésünk szerint. Benne a tanult kertész itt műdombot, ott műerdőt, majd műpatakot cirkalmaz ki és olyan geometrikus rendet csinál magának előbb papiroson, majd a kimért területen, amelyet nagy olvasottsága és fantáziája magának kiókumlálni tud. Ám országokat, s országokat magukban foglaló területeket ilyen tudós művelet tárgyává tenni nem lehet. A föld felülete kialakul a természet titkos és ellenállhatatlan törvényei szerint és az emberek, a népek, a nemzetek elhelyezkednek ez alakulások körzeteiben. Elvégre a Kárpátokat nem lehet se részben se egészben lefuvarozni az Alföldre, hogy legyen ott is nagy hegy az egyenjogúság és harmónia kedvéért. A Kárpátokkal meg kell alkudni. Az Alfölddel is, a Dunával is, az Alpesekkel is és így tovább. Itt az Isten kertészkedett, ez a Teremtő nagy parkja. Holmi kertész bácsi, ha mindjárt a bécsi akadémián szerezte is a diplomáját, ebbe bele ne kontárkodjék.

Sokszor feszegették már azt a számárságot, hogy Magyarországból keleti Svájcot kell csinálni. Mintha a nyugati Svájcot valami nagy elméjű államférfi csinálta volna. Nem. A svájci köztársaságot és népszövetséget a svájci hegyek csinálták. Az öreg ábrándos Politnak, a magyarországi szerb politikusnak is ez volt a vesszőparipája, amíg egy magyar táblabíró azt nem mondta neki: Jól van, hrátye, szívesen. De előbb talicskázd ide legalább a Jungfraut és a berni Alpeket.

Itt nincsen magyar erőszakosság. Itt csak egy erőszakosság van: a természetbeli alakulás. Magyarországot hegy- és vízrendszere kényszeríti arra, hogy egységes ország és egységes nemzet legyen. Ha az ide települt különféle nemzetiségek közül egyik sem tudja a maga képére teremteni s abban föntartani az egységes államot, akkor marakodás, versengés, zendülés és végül egy harmadik, egy jövevény zsarnok prédája valamennyi. Ezt a magyarok bejövetele előtti történet is, és a mi ezeréves történetünk is véres és fényes pél-

dákkal bizonyítja. A Germanentum, Slaventum és Balkanvölker okoskodása pedig – ha ez a két szó megfér egymás! mellett – teoretikus ábránd, homokba való rajzolgatás.

Tisza

Budapest, 1918 ápr. 17.

Nagy rémület és elképedés van abban a társaságban, amely egy idő óta oly buzgón keveri a magyar politikában a kártyát. Amelynek tagjait mindenütt lehet látni: az udvari előszobákban, a folyosón, a hátsó lépcsőn, a kis ajtón. Amelynek a fonográfja rikácsol mindenütt: intervjúkban, értesülésekben, fővárosi és vidéki lapok cikkeiben. Ez a társaság a mai napon krétafehér rémületében egypár órára elnémult. Miért? Azért, mert ilyen észvesztő hírek röpködtek a városban: Ő felsége ma reggel Tiszát fogadta; Tisza és Wekerle együtt tárgyaltak; ő felsége automobilon Alcsútra rándult és magával vitte Tiszát; a király Tiszát Alcsútról visszatérve a királyi várban ott fogta ebéden; Tisza az ebédre átment Wekerléhez – és így tovább: Tisza, Tisza, mindenütt Tisza. Akit agyonszóltak, agyonrágalmaztak, agyoninrikáltak s – hitük szerint már – agyon is ütöttek, íme, amikor baj van, amikor válság van, kitör a rágalomból ráácsolt koporsóból és – mint a költő mondja – eget kér. Az udvar, Bécs, a csehek, a nagy urak, a nép – mind, aki szereti, mind, aki gyűlöli, az ő nevével van teli. Amíg csak állásokat keresték az emberek, addig hallgatták róla, sőt ha a neve felmerült, megperdültek a dobok, elnyomni a halálraitélt hírét és szavát. Mikor azonban nem állást keresnek az emberek számára, hanem *embert* keresnek megfelelő állás és feladat számára: akkor minden kebelből kitör a név: Tisza, Tisza – és a világ minden tájéka, a politikai és nem politikai berkek minden zuga azt visszhangozza, hogy Tisza, Tisza. És nagy abban a társaságban, amely minden kezét leette és minden lábát lefutotta abbéli igyekezetében, hogy őt örökre lehetetlenné tegye: nagy abban a ikis főúri demokrata társaságban a riadalom,

hogy: íme, moha, és ámbár, és jóllehet, és mindamellett, és annak ellenére, hogy ... és a többi: Tisza jön, Tisza itt van, minden ajkon, minden szívben, már mint tudniillik abban is, amely gyűlöl és abban is, amely szeret.

Ezt a társaságot szeretném nagy kínjában megvignasztalni. Tudják meg, hogy én azt hiszem, éppen azért, mert mindenki kiabálja, az is, a ki óhajtja és az is, aki fél tőle: hogy mentül telibb van a nevével a levegő, annál kevésbé jön éppen ő.

Mert, sajnos, ma ebben az országban a vezérférfiak közt ő az egyetlen ember, aki nem *magáért* dolgozik, hanem a *dologért* adja magát. Ez kezd immár derengeni a nemzeti közvéleményben is. Gyilkos ellenfelei válnak fanatikus követőivé. Mert ő ebben a húsz éves, változatos és – a szó szoros értelmében – fordultatos múltban az egyetlen vezérember, aki maga sem változott és elveit sem változtatta. Mindazok szemében, akik egy évtizeddel ezelőtt komolyan vették az általános választójog ellen megkockáztatott veszedelmes és áldozatos harcot: ő maradt az egyetlen szilárd póni, amelyre bizalommal nézni és támaszkodni lehetett. Mindenki elfordult elveitől, mindenki kifordult önmagából, aki annak a küzdelemnek hőségévé szegődött, tmihelyest közelébe jutott a hatalomnak. Tisza István volt az, aki mikor a választáson leverték, örökébe a darabontok léptek, visszavonult és egy szalmaszálat se tett keresztbe a győztes koalíció lába elé. Neki már az is erkölcsi lehetetlenség volt, hogy másképp cselekedjék, mert hiszen velük együtt hirdette a Károlyi-palotában és a vigadóbeli országos nagygyűlésen a harcot az általános választójog ellen.

És fordultak az idők. A hatalom ismét visszakerült az ő kezébe. De az elbukott koalíció hősei már akkor sem ismerték az erkölcsi lehetetlenséget s nem szalmaszálat, hanem dorongokat dobáltak a lába alá, sőt az általános választójogból tört kovácsoltak ellene s egy szép alkalommal a – hátába döfték.

Mert olyan kormányelnök és miniszter, aki elvet cserélt, szegre akasztotta részben vagy egészben a meggyőződését, ha ezzel elnyerhette a hatalmat, ilyen

volt nálunk elég: de olyan, aki a legválságosabb időben is, európai dicsősége tetőpontján, egy nagy képviselőházi többség élén eldobja magától a hatalmat egyetlen egy szóra, amikor ez egy szóval az ország javára való meggyőződését kellene megtagadnia: ilyen ember újabb történetünkben csak egy volt: Tisza István gróf.

Legyen hát ott a kulisszák félhomályában minden megfélemlített hazafi nyugodt. Itt nem arról van szó, hogy Tisza jön-e miniszterelnöknek, vagy megy-e külügyminiszternek. Itt arról van szó, ki lehet-e az ország megfélemlített szekerét emelni a posványból? Helyre lehet-e állítani a meggyőződés szentségét a politikában? Meg lehet-e szilárdítani az elvekhez való bizodalmat és ragaszkodást, az elvekhez való hűség értékét helyre lehet-e állítani. Lehetséges-e még kormányzat, amely nem személyes érdekek és érdekelt-ségeik kompromisszuma, hanem a nemzet legfőbb érdekeinek szolgálata. Ezeket az eszméket képviseli ma előttem Tisza István. És ha akár külügyminiszternek, akár miniszterelnöknek menne anélkül, hogy e kérdések kedvező megoldása volna elhatározásának egyetlen feltétele: föltenném a kalapomat, odalökném őt a „többiek” közé és abbahagynék – mint legkilátástalanabb dolgot – minden politikát. Mert a legvégsőre képesítő és izgató kétségbeesésnek kellene magunkat átadnunk, ha a silány, tehetetlen nyomorúságból, amelynek prédája volt mostanában ez ország, mikor a válság fölmerül, nem tudnók a nemzetet kimenteni.

Bolo basa

Budapest, 1918 ápr. 18.

Ezt a nyavalyás urat, a kinek az egyiptomi kedive, nem tudni milyen szolgálatokért adta a basa címet, ezt a nem tudni milyen származék polgártársat tehát agyonlövette bírói ítélet alapján a francia köztársaság. Ez egy olyan kis privát vérontás, a mellyel mintha a nagy francia forradalom vérfürdőit akarták volna kiparodizálni, fogtak úgyszólván

benne magoknak egy külön hazaárulót, hogy kivégezhessék. Mért, kérdi magától az ember, és nem tud rá felelni. Amit eddig tudunk róla az volt a főbenjáró bűne, hogy alaposan lehetett gyanítani, hogy a pénzt, amelyen megvette egy francia újság részvényeit a békepropaganda céljaira, ezt a pénzt állítólag – Németországtól kapta. Elég ez arra, hogy egy embert idő előtt sírjába lökjenek?

Azt igenis elismerem, hogy egy országban, amely bele van bonyolódva a legvéresebb háborúba, melynek tehát minden energiájára szüksége van, lelketlen s vétkes könnyelműség vagy ideális butaság a nemzet erőfeszítésének izmait lazítani nyavalyás békeóbégatásokkal, pláne békepropagandával. Tanácsos az illet elnémítani, elhallgattatni, de hol van ez a – hazaárulástól?

Nálunk az efajta hazaárulásnak volt elég próféta a radikális sajtóban és pártokban. Senkinek érte a hajaszála sem görbült meg. Egyik grófunk atyafiát, a másik grófot, nyilvánosan meg is vádolta éppen az ilyen hazaárulással. El is vitték perüket illetékes katonai hatóságuk elé. De úgy látszik ezeket a hatóságokat oly kevésbé izgatja az ilyen per, hogy éppen a napokban kellett megérnünk, hogy maga a megvádolt gróf sürgeti bíróságát, hogy csinálja már a dolgát, különben ő viszi az esetet – sajtóbíróság elé.

Ilyenek vagyunk mink. De még ilyenebbek. Sértegetések, pellengérezések írásban és képből; tudományos és szépirodalmi könyvekben (újságokról nem is beszélek), levelező lapokon özönével zúdulnak az antant országaiból a középponti hatalmakra. Nálunk ilyenek is nyoma sincs. Ellenkezően, itt élő franciák és angolok el vannak bájrolva attól, hogy hogyan élhetnek meg közöttünk és angol s francia könyveket piacunkon alig lehet kapni, mert a háború alatt már mind megvettük, újat pedig nem küldenek ellenségeink.

Az ős ember, ami nem egyéb, mint az állat az emberben, kitör a civilizáció simaságából minden vad ösztönével együtt. Bolo basát is, a ki voltaképpen egy közönséges ügynök és egy merész kalandor volt s megzsarolt és becsapott mindenkit, akihez hozzáfért,

alkalmasint a németet is: ezt a tiszteletbeli basát is; ez a vadállat falta fel. Nem azért, mintha komolyan vehető hazaáruló lett volna; hanem azért, hogy ijedjen meg mindenki, aki a hadastyán zsarnokot, Clémenceaut vérfagyasztó háborús szenvedelmében háborgatni merné. De még jobban tán, azért kellett meghalnia semmiért, egy gyanúért, hogy példája folytán könnyebb legyen eljárni azok ellen, akiket a bős miniszterelnök máris lakat alatt tart, vagy börtönre fog juttatni: a békebarát Caillaux és társai ellen, ha a Bolo basa semmijével szemben sikerült ezekre kisütnie csak – valamicskét is. Meddig fog a háború után tartani, hogy Franciaország felemelkedjék is oda, a hol a világ szemében állt, onnan, a hova a háborúban lecsúszott.

Arisztokrata demokraták

Budapest, 1918 ápr. 20.

A *Budapesti Hírlap* szombati száma bőven elbeszélte a negyvennyolcas alkotmánypárt tegnapi ülésének az eredményét. Az eredmény pedig az, hogy a párt szótöbbséggel elfogadott egy határozatot, amely kerekén kimondja, hogy maradjon minden a régiben, vagyis a párt ragaszkodik Vázsonyi javaslatához. Előbb azonban Apponyi Albert gróf is kijelentette, hogy hajlandó volna kompromisszumos alkuba bocsátkozni, ha kezében volna a fölhatalmazás a Ház fölloszlatására. Viszont Wekerle miniszterelnök azt jelentette ki, hogy programjához, melyet ismételten vallott, ragaszkodik, de ez nem, zárja ki azt, hogy a megegyezést megkíséreljék s az alkudozás eredményét a párt ítélete alá bocsássák. Az előterjesztett határozati javaslatnak csak ez a, z értelme van s így bátran lehel rá szavazni. És még ezekután is volt huszonzét magyar lelkiismeret a pártban, amely ellene szavazoitt.

A határozatot nem érdemes kritikai vizsgálat alá venni. E határozat egyetlen célja, ha ilehet, ki nem bocsátani senkit a párt kötelékéből, pressziója alól és terrorjából. Ideig-óráig ez menni is fog. De mit akar az olyan kormánypárt, amely egy parlamenti kisebb-

ségre támaszkodik; melynek egy példátlanul enyhe és lojális ellenzéke van az országgyűlési többségben; mely főispánok képében szatrapákat küldött a vármeigyékre, hogy oszlopos tagjait, érdemes és népszerű tisztviselőit üldözőbe vegyék; amely fölfegyverkezve a háború kényszerűségeivel, melyeket minden tisztességes ember figyelembe vesz, és a hadiállapot rendkívüli kormányhatalmával és szociáldemokrata szervezetek szövetségével, – ismétlem: mit akar az ilyen körülmények közt lévő kormány, amely nem tud nyugalomra vergődni, nem rajta kívül álló ellenzéki tényezőktől, hanem a saját beleiben dúló egyenetlenségtől, saját pártjai közt dühöngő gyanakvástól?

Kivel fogja akár Vázsonyi, akár Andrassy Gyula gróf elhiteni azt, hogy ennek a kormánynak és pártjának válságát nem a passzíve viselkedő ellenzék, nem is a választójog kérdése, hanem tisztán magában a kormányban, pártjaiban lappangó ellentétek és titkos betegségek hozták rá? Ki az a naiv és együgyű ember, aki állítani meri, hogy a választójog ma Magyarorszag legsürgősebb szüksége. Ne kerteljünk a dologgal. A választójog nem reformkérdés, hanem hatalmi kérdés. Eszköze a hatalom megszerzésének egy bátortalan és férfiatlan képviselőház keretében. Egyszer megjíedt Közép-Európában minden kis és nagy hatalmasság e háború alatt a munkáskérdéstől és hirtelen odaígrtek mindent. Németországban is, Poroszországban is, Magyarországon is. És a felelőtlen kisebbségek belekapaszkodtak ebbe a kapóra jött alkalomba s alkotmányosság ide, parlamentarizmus oda: fölvonultatták magukat a hatalom dobogójára. Azóta e körül táncolnak, ebből élnek, komoly munkát nem tudnak végezni, még másokat is megakadályoznak benne s ezzel a választójogi bunkóval iparkodnak agyonütni mindent, ami útjukba kerül.

Andrassy Gyula gróf azt mondta a tegnapi gyűlésen: arisztokratának született, de demokrata lett hazája szeretetéből, mert nem akarja, hogy a hazát fölgyjútsák. Ennél nagyobbbat se mondtak hamarosan ebben a kérkedő világban.

Kérem, ki akarja fölgyjútni a hazát? Természetesen a demokraták, akik közé Andrassy Gyula gróf

született arisztokrata beállt demokratának, hogy az országos incendiumnak elejét vegye.

Tegyük föl, hogy Andrássy Gyula gróf csüreit és kastélyait akarják fölgyújtani. Mit tesz akkor Andrássy Gyula gróf, aki földbirtokosnak és becsületes embernek született, mit tesz akkor, hogy megakadályozza a gyújtogatást?

Beáll – akárminek is született légyen – a gyújtogatók közé? Alig hiszem. Valószínűbbnek tartom, hogy elmegy a csendbiztoshoz és preventív oltalmat kér tőle.

A haza fölgyújtása tehát csak egy nagy frázis. Nem bomba, hanem futball-labda, melynek rendeltetése, hogy ide-oda lehet rúgni. Ámde hogy csakugyan beállt demokratának, az való és komoly dolog is. De nem az a komoly és szomorú dolog, hogy beállt – hiszen igen nagy arisztokratának született társaság ment vele oda, – a szomorú benne az, hogy a nemes gróf, a nem régen még fekete gróf, nagy tekintélyű vezérférfit a politikai életben, nem azért ment oda, hogy a demokratákat vezesse egy bölcs és lelkes magyar politika ösvényein, hanem azért, hogy vezettesse magát demokratái által néha az orránál, leggyakrabban a hiúságánál fogva.

Mert a szociáldemokrácia is szép dolog. De kételkedem abban, hogy a kézipar és gyáripar, amelynek munkásai szociáldemokráciának szervezve vannak, Magyarország gazdaságában olyan tért töltsenek be, oly virágzó tényezői legyenek nemzeti és gazdasági életünknek, hogy iminden más elem sérelmével az ő szájuk íze, az ő politikai kátéjok szerint volna tisztesség a magyar alkotmány történeti alapjait kiobbantani s alájuk egy kétes erejű vályogfalat rakni. És ha az ország fölgyújtásával fenyegetőznek, annál kevésbé. Mert abban ugyan nem nagy különbség van, azt mondja-e a vándornak valaki: a pénzedet vagy az életedet; – vagy a nemzetnek azt: a hatalmadat vagy az életedet!

Ez a demokrácia, amelybe most beállt Terebes grófja, valamikor alaposan megheinpergette Andrássy Gyula gróf nevét a budapesti utca sarában. És próbáljon egy kissé eltérni a budapesti demokrata katekiz-

mus dogmáitól: nyomban ott fogja találni magát megint. Olvassa el a gróf úr, mit írnak e párt orgánumi ma már – Wekerléről, aki pedig csak azt mondta, hogy tanácsos lesz kompromisszumot keresni, de a lényeg föláldozása nélkül. Talán a csirkefogó a legenyhébb szó, amely, kijár azoknak, akik olyan szerencsétlenek, hogy van maguknak is meggyőződésük és megvan a hozzá való bátorságuk is. Mert a nagyságos demokrata vezéreknek nem imponálnak az excellenciás demokraták. Hiszen íme, alig hogy a miniszterválsággal valószínűséget nyert, hogy tán egy alkalmas kompromisszum kiküszöbölheti közéletünk-ből a gorombább pártviszályt: a demokrata urak rögtön (bár egy kissé göthös) tüntetést rögtönöztek a Városligetben; majd tegnap délben egy kis próbasztrájkot, s hétfőre már tömegsztrájkjal fenyegetőznek. Reméljük, Andrássy Gyulát is ott fogjuk hallani szónokolni a sztrájkanyagokon. Vagy ez lenne az a próbagyűjtogatás, a mitől *Curtius* Gyula gróf azzal, hogy beugrott a tátongó – demokráciába, meg akarta menteni szentett hazáját?

Látni való, hogy ezt a párt így, ahogy van s ahogy vezetik, kárt igenis mérhetetlent tud tenni a szeretett hazában, komoly hasznót se anyagít, se erkölcsit nem tud neki hajtani. Hiszen tele is van ellenmondással és ellentétekkel. Most élet-halálharcot vív minden kompromisszum ellen, pedig abban, kompromisszumban jött ez a kettős nevű *negyvennyolcas alkotmány párt* a világra is. De mi jut eszembe!

Mióta ez a párt sub titulo egységes párt létrejött, de egységesítő szándokát kénytelen volt kettős címében rögtön, kompromittálni, nem foglalkoztunk e kettős cím értelmetlenségével. Mit tesz az negyvennyolcas alkotmánypárt? A negyvennyolcas nem alkotmányos? És az alkotmányos nem negyvennyolcas? És a kettő együtt se nem egyik, se nem a másik, hanem valami harmadik? A víz is jó ital, a bor is jó ital. Ha a kettőt összekeverjük, az nem víz már és még nem bor. És kétféle ember van a világon: egy, a ki boromissza, egy, aki nem boromissza. Ezek szerint a bor elrontja a vizet, a víz elrontja a bort, ha összekeverik. A szakértők szerint csak a rossz vízbe tanácsos bort önteni,

vizet csak a vinkóba. A finom bor nem jó vízzel, a jó vizet nem pótolja a boros víz. Nyilvánvaló tehát, hogy akkor, amikor a negyvennyolcást fölhígították az alkotmányossal, az a rossz víz és a vinkó összeházásítása volt. Egyik se volt jó s egészséges ital magában, együtt se lett jobb, csak több lett, mint mindenik külön.

De ez a párt, amelyet Andrásy Gyula gróf vezet és terrorizál, még csak nem is víz és bor keveréke, hanem víz és – olaj, föleresztve egy kis ecettel. Ezzel akarják Magyarországot, a magyar nemzetet megitatni? Remélem, addig nem, amíg előbb föl nem – fesztették. Ez a válság lesz az ébredés, a magára eszmélés alkalma. Arra talán még sem való az ezeréves Magyarország, hogy Vázsonyi Vilmos kezében legyen kísérleti házinyúl, ha mindjárt excellenciás arisztokratának született, de mivoltukból kiveditett demokraták ministrálnak is neki saját traniszfiguráctójuk misztériuma körül.

Szterényi József

Budapest, 1918 április 23.

Tudtommal az a lelki diszpozíciója, mellyel tegnap a politikai világ Szterényi József megbízását a kabinetalakításra fogadta, csak egyszer vett erőt politikusainkon újabb alkotmányos életünkben: amikor hirtelen-váratlan Bánffy Dezső báró jött vissza Bécsből minisztereket fogadni maga mellé. Azt hiszem, a magyar miniszterség nimbuszát az a kinevezés kezdte ki. Addig mégis valami rendkívüli érzés lehetett magyar miniszternek lenni. De Bánffyt ez nem zavarta meg. Vidáman fogott hozzá a miniszterfogdosáshoz, de ama körökben, melyekben eleddig a miniszternek valók termettek, hideg, tartózkodó mosollyal fogadták a Bárót. Ebből a mosolygásból pedig valóságos homéri kacaj lett mikor Bánffy megjelent a Házban minisztereivel és akadozva elmondta beszédét, mellyel bemutatkozott. Mindenki azt hitte, hogy a mulatságos pünkösdi királyság egy pár hétig fog tartani. De Bánffy tudta, amit tudott, ő megmondta mindenkinek, aki hallani akarta, hogy ő igaz, nem aféle tudós,

de szabadúszó, ami a politikában van annyit érő, mint a gögös elbizottság. És Banffy önérzetét igazolta az idő. Munkatársai voltak Erdélyi igazságügyminiszter és Wlassics közoktatásügyi miniszter. Wlassics csupa lángoló ambíció, Erdélyi a szerény, de szolid jellem és kitűnő jogász. Még a milléniumot is ők ünnepték, mint kormány. Hogy végre megbuktassák, ahhoz az a legszokatlanabb eset kellett, hogy a Ház elnöke (akkor Szilágyi Dezső) sztrájkba lépett és Madarász vezette, mint korelnök, a tanácskozást.

Tegnap fitymálva fogadták Szerényit, ma már barátságosabb fölfogás kap lábra. Már kész listája is forgalomban van, rajta oly név, mint – Zichy János gróf. Mit kell gondolnunk a dologról? Ezen törí fejét a világ. De én nem gondolom, hogy megismétlődjék a Bánffy esete.

Elsőbben is – Szerényi is szabad úszó, autodidakta, elsőrendű adminisztratív kormányzó tehetség és egy ember, akivel dolgozni lehet, aki megérti az embereket és aki rengeteg munkabíró erő maga is, – mindazonáltal elsőbben is Szerényi nem ősrégi eredetű erdélyi mágnás. Másodszor a mai viszonyok nem azonosak a régi viszonyokkal. Ma mások a szükségek, mások a nehézségek. Ma olyan a helyzet, hogy egy érdemleges megoldása a mi válságunknak szinte teljesen lehetetlen.

Közéletünk egy akut vérmérgezés áldozata. Tehetség dolgában olyan férfiak állanak korunk munkái számára itten teljes erejükben, mint Andrássy, Apponyi, Tisza István. Ha három ilyen ember meg tudja egymást érteni és összefog, akkor nincsen olyan nehézség, melyet leküzdeniök, nincsen olyan akadály, melyet szétszórniuk könnyű ne volna. Most már e nemzet tragikuma, hogy ezek hárman egymást megérteni nem tudják. Nem hirtelen harag vagy összekülbözés választja el őket egymástól, hanem egy hosszú, éveken át kialakult, áthidalhatatlan meg hasonlás.

Versengés, irigykedés, gyűlölség, családi érdek és politika, hiúság és nem tudom még mi, hozzájuk nem anéltó indulat mérgét hordja szét vérük a testükben.

Hárman együtt lehetetlen. Összeütközéseik a

múltban oly pusztító erővel törtek át, hogy normális módon, törvényes eszközökkel konfliktusaik elintézhetőek nem voltak. Andrássyt is, Apponyit is indulata arra csábította, hogy általuk nem helyeselt parlamenti lázongásokat nemcsak tűrjenek, nemcsak megengedjenek, hanem bátorítsanak, sőt utóbb bele is ragadtassák magukat. Tisza elleni oppozíciójuk lassan-lassan úgy meglazította politikai lelkiismeretüket, hogy elhagyogatták elveiket, eldobták régi meggyőződésüket és öregségük küszöbén oly zászló alá szegődtek, amelyek ellen egész eddigi életükben vitézül küzdöttek.

Velük szemben pedig Tisza István, látva a parlamenti lázongások, obstrukciók forgatagában a törvényhozás komolyságának, tekintélyének, magának a parlamentarizmusnak fenyegető veszedelmét, arra ragadtatta magát, hogy a parlamentarizmus formáját a parlamentarizmus lényegének súlyos sérelmével próbálja megmenteni. Nem riadt vissza attól, hogy a kisebbség kicsapongó erőszakosságát a többség erőszakával nyomja el. Mindenki tudja, nem kell hát részletesen elmesélnem a revolverlövés, a repülő tintatartók és törvénykönyvek, majd a kivezetések eseteit. Ebben, betegesedett el már-már szinte gyógyíthatatlannak látszva a mi politikai helyzetünk. És Tisza ellenfeleire annál is elviselhetlenebb lett, mert kiderült, hogy Tisza volt az előrelátóbb, Tiszának volt igaza. Mert ránk jött a háború. Azt reméltük, hogy az irtóztató veszedelem észretéríti vezérférjainkat. Gondjuk a hazáért erősebb lesz, mint ellenfelük gyűlölete.

És kezdetben mintha úgy is lett volna. Andrássy és Apponyi, mint ellenzéki vezérek, a háború elején bizonyos egyetértésben látszottak lenni a kormány fejével, Tiszával és ennek következése volt, hogy Magyarország tekintélye Európaszerte is, de különösen Bécsben és Berlinben igen nagyon megnövekedett.

De ez a harmónia nem tartott sokáig. A gyűlölet nagyobb volt, mint a hazáért való aggodalom s ekkor a *világáramlatos* választójog ürügye és az Oroszországból szarvakát kapott szocializmustól való ijedség folytán provokálták Tisza lemondását. Azóta is volt már válság, és most már a harmadik válság van. Válság olyankor, amikor az ellenzéké a Házban a többség,

mely azonban semmi, a kormányzáshoz szükséges eszközt a kormánytól nem tagad meg.

Persze, egyszerű volna a dolog: Andrássy nem veheti át a kormányt, mert ő ragaszkodik Vázsonyi Vilmos törvényjavaslatához. Tisza István nem ülhet a miniszterelnöki székbe, mert ő nem fogadja el ezt a javaslatot, amellet Andrássy, Vázsonyi és pártjuk nem az a lojális ellenzék, amely visszariadna a végső eszközöktől, tekintet nélkül a háborús állapotra. Kinek van pedig lelke, és lelkiismerete rázudítani a külső háborúra a belső háborút is.

Így állunk ma s így kerül a miniszterelnökjelöltek sorába Sztterényi József. Ez nem megoldása a válságnak, ez időnyerés, hogy a válság megérhessen az érdemleges megoldásra. Sztterényi kitűnő adminisztratív erő, nagy tekintély, mint szakminiszter, talán senki nálánál jobban meg nem próbálhatja a békére, a belső békére való átmenet előkészítését. Mit oldanak meg és mennyit a választójogból, vagy megoldják-e egyáltalán, az nem a választójog szempontjából fontos, hanem abból a szempontból, hogy ezt, a magyar nemzet haladásának útjába magánérdekekből és privátambíciókból odagördített akadályt elhárítsa egy ügyes és szerencsés kéz. Míg ez a sziklaakadály ott áll, nem lehet előre menni s bajaink orvoslásához, jövőnk munkáihoz fogni. Már sokkal porhanyóbb a kő, mint volt, mikor elejünk gördült. Sok lemállott törmelék fekszik körülötte. A követ tovább mállasztani: ez annak a feladata, aki most jön, ha Sztterényi, ha más. És akinek ez a dolog sikerül, az halhatatlan érdemre tesz szert, mert szabaddá teszi a nemzet útját. Mert arról, a nemzetről van a szó, nem a vezérekről, nem a pártokról, nem a munkásokról, hanem mindnyájunk, a nemzet sorsáról. Rettenetes felelősséget visel mindenki, aki a lelkét ki nem teszi azért, hogy itt belső béke, rend, egyetértés és vállvetett munka legyen akkorra, amikor a fronton vérző katonáink hazatérnek s körül fognak nézni, hogy mit találnak a hazában, amelyért életüket kockáztatták. Azok nem Károly-keresztes jogot, nem választójogot fognak kérni, hanem élelmet, ruhát, szerszámot, munkát, rendet, oltaimat, megélhetést és igazságot.

Szenzációk

Budapest, 1918 ápr. 25.

A mai nap szenzációi: 1. Szerényi vállalkozása délelőtt virágjában volt azzal, hogy a választójogi javaslat tárgyalását elhalasztják őszre, amikor nem lesz már lélekrontó rekvirálás, de meglesz a léleküdtető új termés és tehát föl lehet veszedelem nélkül oszlatni a Házat; 2. délutánra lehullott a vállalkozás minden virága, – hogy miképpen és miért, az alább elolvasható bővebben is – és holnap a kereskedelmi miniszter úr fölmegy Bécsbe, megbízását visszatenni a király kezébe. Harmadik szenzáció, tehát 3. Wekerle beszéde az indemnitási vitában, amelyben pucér-meztelenre vetköztette a helyzetet, bizonyította a megegyezés könnyű és szükséges voltát, vallott az eddigi megegyezéses tárgyalásokról és lemondása okául azt adta, hogy ő odakötötte magát a kormánypárt határozatához, tehát ő mint miniszterelnök nem csinálhatja meg a kompromisszumot. Most közbeesett Apponyi gróf beszéde. Mert Wekerle oly ünneplésben részesült beszédéért a Háznak majdnem minden oldaláról, hogy azt hitte az ember, most ott rögtön, stante sessione megcsinálják a – kompromisszumot. Úgy látszik, Apponyi is ettől ijedt meg s azon a kínos helyzeten akart segíteni, amelybe a miniszterelnök beszéde folytán jutott az intranzigensek csoportja, a grófi nagy-deimokraták.

De Apponyi Albert nem találta meg magát mai fölszólalásában, sőt csak előkészítette a negyedik szenzációt, azaz: 4. Tisza István rövid beszédét, amely, sorba vette a közoktatásügyi miniszter argumentumait s kirázta belőlük, mint az ócska ruhából a port szokás, a tartalmukat, amely szintén nem volt egyéb, csak – por. És meglobogtatta Wekerle beszédét és azzal végezte a magáét, hogy a megegyezést nem csak meg lehet, hanem az ország érdekében meg is *kell* csinálni.

Hogy milyen pusztítást vitt ez a mai parlamenti vita s vittek; a nap egyéb szenzációi végbe Andrassy Gyula gróf vetésében, azt semmi sem bizonyítja job-

ban, mint, hogy a terebesi gróf sajtóorgánuma ma esti számában a képviselőházat *mandátumtalan, magát túl-élt, rothadt parlamentnek* nevezi.

Hogy változnak az idők, hogy változnak az emberek! Mikor meghosszabbították a parlament mandátumát és a kormánynak a háború érdekében; rendkívüli hatalmat adtak: nehogy Tisza, az akkori kormányelnök e hatalmat pártcélokra kihasználhassa, – beletették a törvénybe, hogy a háború alatt a Házat föloszlatni *erkölcsi és materiális lehetetlenség*. Mikor pedig véletlenül és szinte érthetetlenül ők vették át a kormányt, akkor azok, akik ezt a gyönyörű frázist a lehetetlenségről kitalálták és törvénybe iktatták, azt mondják, hja, az más.

És a kétféle mérték, a hazugság, a képmutatás, a kétértelműség visszataszító játéka azóta is folyik. Az embereknek, legalább a nagyoknak, nincsen se hitük, se meggyőződésük, se elvük. Mint a szélkakasok forognak jobbra és balra aszerint, hogy *honnan* fú a szél. Felülről-e vagy alulról.

Mert itt nincsen semmiről sem a szó sem a drágaságról, sem az intelligens osztályok nyomoru-sagáról, sem az államadóságok milliárdos növekedéséről, sem a rekvizíciókról, sem égető törvények alkotásáról, de még csak a választójogról sem, melyet tegnap vörös cédulákon *haladéktalanul* követelték, de melyet ma már őszre hajlandók: halasztani: nincsen itt semmiről és senkiről se a szó, csak arról, hogy ki parancsoljon ebben az országban: Andrassy-e vagy Tisza István, aki pedig egy fatalista magyar paraszt közömbösségével nézi Andrassy ideges ugrándozását, és törhetetlen flegmával hirdeti: neki mindegy, ki parancsol, neki csak az a fontos, hogy milyen törvény készül a magyar nemzet számára.

Nékem a mai rettenetes időben ez az egész groteszk komédia Tisza bukásától kezdve máig olyan, mintha a pokol tornácában, a gyehenna tüzének világításában egy kaptos, ledér kompánia tivornyázna, siketen az elkárhozották üvöltése, a purgatóriumbeii lelkek könyörgése iránt.

De ma egy kis napsugár szállt a dorbézoló társaság cinikus levegőjébe. Wekerte tudniillik azzal vé-

gezte beszédét, hogy: Búcsúzom ettől az állomástól, de ezúttal nem egyszersmind a – közélettől is.

És e szóra új remény száll a szívekbe, fõlszalad a keblek feszültsége és lelkesedés vihara rázza meg a képviselõház falait.

A sors órája

Budapest, 1918 ápr. 26.

A kormányválság kombinációi vagy huszonnégy órára csak igen szûk téren mozoghatnak. Egyelőre csak annyi a kérdés: ki veszi a kezébe a kibonyolítást: *Wekerle-e* vagy más valaki. Wekerle – tegnapi parlamenti iszereplésének nagy fényétõl minden más kilátás árnyékba iker ült. Ez a kérdés azonban egy-két napon belül elintéződik s akkor homloktérbe lép a bonyodalom *dologi* része. Eddig a személyi része dominált. A munkapárt bukása óta egyáltalán az egész magyar politika nem volt egyéb, mint személyi érdekek, személyi ambíciók, személyi hiúságok lóversenypályája.

A rövid éra két favoritja tegnap sok lóhosszal lemaradt a futásról s ma egy kormánypárti lapban meg is szólal mind a kettõ.

Apponyi Albert gróf elegiakus rezignációval szól az új fordulatról. Érdemlegest egyelőre nem kíván a helyzetrõl mondani, de tesz egy csípõs vallomást, mondván ezt:

– Miután a megegyezés áramlatának ebben a parlamentben biztosított diadalát a volt miniszterelnök idézte elõ, határozottan õ van hivatva a megegyezés keresztülvitelére és legkönnyebben, az ország legkevesebb kárával õ viheti azt keresztül. Egyébként, miután nekem ahhoz a múlt kormány által megállapított és egyéni gyarlóságomnál fogva általam egészen komolyan vett határokon túlmenõ megegyezéses politikához semmi közöm, nem is vagyok hivatva annak alkar tárgyi, akár személyi momentumaiba beleszólni.

Milyen bájos kifejezés, hogy *egyéni gyarlóságánál* fogva vette egészen komolyan annak a kormánynak haitározaitát, amelynek – tagja voll, még pedig egyik legtekintélyesebb disze és tagja. Nem tudta, hogy ezt a

kormányt és határozatait nem lehet egészen komolyan venni. Hát mit tudott vajjon Apponyi Albert gróf, mikor társaival egy nemzet kormányzására vállalkozott? És mi az az egyéni gyarlóság? Naivság? Hiszékenység? Ha Wekerlével beszélt, Wekerlének hitt? Ha Andrássyval beszélt, Andrássynak hitt? Ha Vázsonyival beszélt, Vázsonyinak hitt? És ha pártkonferencián vagy minisztertanácson volt, mindenkinek hitt? De uram Isten, mikor hitt hát miniszter és pártvezér létre önömmagának? A saját izsemének, a saját ítéletének, a maga meggyőződésének?

Attól félek, ez az a tragikus fonál, amely végig átszövődik Apponyi Albertnek diadalmas napokban és kegyetlen csalódásokban oly nagyon gazdag politikai pályafutásán és sok minden rejtvényt megfejt belőle: az, amit ő egyéni gyarlóságnak mond.

De boldog Isten, kell-e Apponyinak, kell-e az övéhez hasonlatos naivsággal megáldott embereknek lennünk, hogy a mai magyar politika útvesztőiben hasonló panaszra fakadjunk.

Mit vették ezek a vezér urak és testőrcsapataik egyáltalán komolyan?

Komolyan vették-e a katonai vívmányokat, melyeket eldobtak a külön bankért, anélkül, hogy ezt is komolyan vették volna.

Komolyan vették-e a nemzeti mozgalmat az általános választójog ellen, mikor harcra, népgyűlésre hívtak bennünket és ellenállásra tüzelték a vármegegyeket?

Komolyan vették-e viszont most a radikális választójogot, mint az egyetlen nemzetmentő csodaszert, amit előbb nemzetrontó merényletnek mondtak?

Komolyan vették-e a tulipánmozgalmat, melyet oly gyorsan cserbenhagytak? Az igazi tulipán egy kis stand mellett tovább él és virul, mint élt és virult az ő zománcból készült tulipánjuk.

Komolyan vették-e a húszéves kiegyezés ellen bejelentett kíméletlen harcot? És mikor vették komolyan az erkölcsi és materiális lehetetlenséget az új választás dolgában: akkor-e, mikor törvénybe iktatták vagy most, mikor sztrájkjal, tüntetéssel és mindennemű szesszióval ki akarták erőszakolni a házfeloszlatást?

A sok kérdésre csak egy félelet van: soha, semmit se vettek komolyan, csak a maguk személyes és párthatalmi érdekét. Ezen az úton pedig oda kellett jutniok, hogy a nemzet is megszűnik őket komolyan venni.

Andrássy Gyula gróf, a másik nyilatkozó, nem beszél oly töredelmes hangon, sőt mondhatnám dacos és kihívó a szava és nincsen valamilyes fenyegetőzés nélkül se. Azt mondja többek közt:

Ha a megegyezni akaróknak meg van a többségük – amiben nem kételkedem, – akkor oldják meg a kérdést az általuk kívánt formában, állítsák vissza a munkapárli rezsímet közvetve vagy közvetlenül, csináljanak koalíciót, fúziót vagy koncentrációt, oldják meg a választójog kérdését a maguk akarata szerint. Ha nem látják, hogy amikor a nép éhezik, ilyenkor nem tanácsos a kedélyeket holmi látszólagos politikai ígéretekkel izgatni, ha nem látják, hogy a választójog megnyírbálása nyomán jelentkezni fog egy új választójogi agitáció, amely a mainál messzebbmenő célokat tűz ki maga elé és amely megnyeri céljainak az új választójog közönségét is, ám csinálják meg.

Nagyon megható dolog, hogy az az államférfiú,, aki kész volt a köyetválasztás minden izgalmát haladéktalanul rázudítani az országra, most azt mondja: nem tanácsos a kedélyeket Ígéretekkel izgatni, mikor – *a nép éhezik.*

Ej, ej, hát éhezik a nép? Jobb lett volna tán akkor a demokrata radikális pártvezéreknek arról gondoskodniok másfél év óta, hogy legalább enyhítsék a nép éhségét, ahelyett, hogy még politikai étvágyát is fölzaklassák fizikai koplalása mellé. Mit kell ebből a kétértelműségből is komolyan venni: azt-e, hogy izgassuk (választással) vagy ne izgassuk (kompromisszummal) a szegény népet?

És hogy jön a válság megegyezéssel elintézésére *egy új választójogi agitáció messzebb menő célokkal, Valóban?* Ki fogja rendezni? Ha nem Andrássy és Apponyi, akkor rendben van a dolog. Mert azt úgyminden gyermek tudja, hiszen a munkások lapja százszor hirdette, hogy a Vázsonyi javaslata is csak részletfizetés nekik. Ezeknek az izgatására minden vezérpolitikusnak el kell készülnie, és elébe kell állani.

Mert hiszen mi a kompromisszum? Az is csak részlet-fizetés. Tán valamivel kisebb rátában fizeti tartozását a nemzet Buchinger uraiméknak, de a differencia oly csekély, hogy bizonyos minden józan ember még egyet aluszik rá, mielőtt vakon nekivág a harc folytatásának. De ismétlem, el kell készülvén lenni minden komoly államférfinak erre is, mint ahogy elkészül Hindenburg is a nyugati harctéren minden győzelmes, csata után az – ellenoffenzívára.

A csatavesztés, a letört remény, a kárbavesztett makinációk sokasága, a személyes dac és elkeseredés beszél Andrassy Gyula gróf nyilatkozatából.

. . . Éppen most foglalkozom egy roppant érdekes munka olvasásával. Remélem, a könyv nemsokára meg fog jelenni s fel fogja rázni a magyar lelkeket, mint egy fényt, világosságot, meleget szóró égi tüne-mény. Többet egyelőre nem mondhatok róla. Ebből a munkából iram ki ezt a következő pár sort:

Egymás alkotó karját lefogó, egymást halálra kereső magyar urak, nem halljátok? Egy titokzatos óra komoran ketyeg a fejünk fölött és egyre üt és egyre többet.

És mi még semmit se tettünk, hogy fölkészüljünk az Idők Teljességére!

Dramai sorok ezek. De a sors órája hiába ketyeg, hiába üt azoknak, akiknek a szemén hályog van, elméjén a gyűlölet köde ül és lelkiismerete olyan mély álomban fekszik, hogy a nemzet kiáltó szava, hogy a világcsaták ágyúdörgése se tudja fölkeltetni.

A kettős válság

Budapest, 1918 ápr. 27.

Andrassy Gyula gróf mondja ma egy cikkben, hogy a mi magyar válságunk kettős válság: politikai és társadalmi válság. A politikait megoldhatja az, ha Tisza István megegyezésre jut a választójog dolgában Wekerlével, Zichy Jánossal vagy Sztérynyivel, de ezzel nem sokat érnének el, mert a parlamentben tovább folya a harc és a szélesebb tömegekben csak nőne az elégedetlenség.

A társadalmi válságot is meg lehetne oldani Andrassy szerint. Azt mondja erre nézve: amennyire

Tisza már elment az engedékenységekben, menjen még egy kissé tovább s egyezzen meg – most már nem Wekerlével vagy a másik két politikussal, hanem – Andrássyval.

Úgy látszik, a párt nélkül maradt kormánypárti pártvezér szeretne az utóbbi napok fejleményeiből valamit visszacsinálni. Hát hiszen jó volna, ha egyáltalán egyet-mást vissza lehetne csinálni. Teszem, hogy elvégre nem lehet tőlük – elvtagadást kívánni, jó volna, ha azt is megmondaná, hogy melyik elvük megtagadásától kezdenek most egyszerre – igen kiváló és nagy praxisuk után – olyan nagyon irtózni? Régebbi, újabb, vagy legújabb elveikről van a szó? Hiszen, teszem azt, ha az általános radikális választójog elvéről volna a szó, abban nem a maguk, mint inkább Krisztoffy és a darabont-kormány elvét tagadnák meg.

A megkülönböztetés a politikai és társadalmi válságtól igen elmés; de azon kell, mikor olvasom, csodálkoznom, hogy az éles szem, mely az ilyen distinkciókat meglátja, hogy homályosulhat el annyira, hogy a mi kettős válságunkban még elvekről beszél. Hát vannak itt még elvek? Hát van még egyéb is, mint érdek, politika, alku, megegyezés, taktikázás és a meggyőződésnek hirdetett álláspontok cinikus csereberéje?

Elv? Hol van az? Hiszen kétszernél tán többször is utal Andrássy Gyula gróf ugyanebben a cikkében arra, hogy „ők” megegyeztek „a tömegek” képviselőivel. Aztán megalkudtak egymásközt (mint pártok): majd megpróbálták megalkudni a munkapárttal, ami nem sikerült. Ebbe aztán belebuktak. Most újra megindul az alkudozás.

Hol van itt az elv, a meggyőződés szilárdsága, a hitvallás fensége? Nincsen az a politikában egyáltalán sehol. A magyar politikában sincsen. A mai magyar politikát csak az különbözteti meg a régitől s tán más nemzetek politikájától is, hogy sehol sem hirdetik oly makacs kitartással és mellveréssel az elveket úgy, mint itt, és sehol a világon nem rúgják el maguktól oly cinikus szemforgatással (még mindig a meggyőződés szentségéi emlegetve), mint itt.

A *tömegek* izgatottságát és fokozott követelözését

pedig ne Terebes ura, *Andrássy Gyula* gróf emlegesse. Azt bízza rá bátran *Buchinger* Manóra és egyéb társaira.

A stockholmi szép reklámapok óta, a kerepesi-úti boltbeverő tüntetésen át, a minapi városligeti szerény kudarcon keresztül a mai napig megtanulhatta, aki akarja, hogy már ezek a *tömegek* sem állnak könnyen kötélnek. Azt pedig ország-világ tudja, hogy egész Magyarország földnépe egyáltalán kutyába se veszi a választójogi kérdést. Ezt a dolgot lejáratták, megunták a tömegekkel. És ha most a hatalomból kibukott klikkek írói elkezdik ezt a korcs, groteszk és hóbortos törvényjavaslatot *magyar* választójognak nevezni, akkor annyira vannak az igazságtól – nem mint Makó Jeruzsálemtől, hanem – mint Jeruzsálem Makótól. Nevezhetik akárminek – osztráknak, császári királynak, nemzetiséginek, nemzetközinek, Pop Csicsó, Jászi Oszkár, szabadgondolköző javaslatnak, aminek tetszik, de magyarnak ugyan nem. Ezzel a magyart becsapni, a *tömegek* fenyegető emlegetésével pedig azt, aki férfi, megfélemlíteni nem lehet. A háború első izgalmaiban, kényes helyzetei és veszedelmei közepette egyszer-kétszer meg lehetett ijedni, ma már még *Andrássy Gyula* gróf is hiába kiabál farkast). *Andrássy Gyula* gróf két-három éven belül remek művészettel csinált igen silány kontármunkát a politikában. Ásott vagy öt vermet, s mindenikbe maga esett bele. Most keresi a kecskét, akinek a hátán kimászhatna a legnagyobb, az utolsó veremből is, de meghatóbban, őszintébben kell megszólalni tudnia, mint ahogy mai cikkében teszi, ha némi sikert remél magának.

A politikai és társadalmi válság megoldásához nem alku és megegyezés kell Péterrel vagy Pállal, Sándorral vagy Gyulával; hanem elszánt, őszinte bátorság, hit a nemzetben, önzetlenség, igazságosság, bizalom önmagában és az emberek becsületességében. Aki minden szóra megijed minden fenyegetőzéstől megremeg: az menjen el levélnek a rezgő nyárfára, ott táncoljon a fúvó szél szerint és ne akarjon nemzeteket kormányozni. Egy férfi, aki *magába* bízik, többet ér kettőnél, ha a legnagyobb is, aki nem bízik – egy-

másban. Jöjjön az az egy és kotródjék a fórumról a sok kettő, és megvan oldva a politikai válság is, meg a társadalmi is.

A főrendek manifesztációja

Budapest, 1918 ápr. 29.

A főrendiháznak ma érdekes és szerencsés napja volt. Máskor három éven át tartott ülésen nem tapsoltak annyit ebben a komoly teremben, mint amennyit ma tapsolták. Az indemnitás volt napirenden s a törvény mellé *Majláth* József gróf indítványt adott be, amely egy jól megírt, jól megokolt és hazafias magyar érzéstől átfűtött manifesztáció volt, egy előre meggyújtott szép görög tűz a választójogi országos pernek megegyezéssel való elintézéséhez. *Majláth* József volt az első taps, *Apponyi* Henrik gróf a második, a harmadik, negyedik s ötödik *Károlyi* Gyula gróf, a hatodik *Concha* Győző dr.-é, aki azt bizonyította, hogy országos választás a háború alatt nem csak erkölcsi, hanem tényleges és jogi lehetetlenség is. *Chorin* Ferenc nem kapott éppen tapsot, de a figyelem kijárt neki is. Ő tudniillik ki akarta törölni *Majláth* indítványából az erkölcsi és kulturális eszközöket. Természetesen *Chorin*nak sincs semmi kifogása se a megegyezés, se a választójog osztogatásában a kultúra és az erkölcs ellen, de felesleges és félremagyarázható az erkölcs és kultúra ilyen emlegetése. És egy másik javaslatot adott be, amely röviden-kurtán pár sorban kimondja a megegyezés kívánatos voltát.

Chorin Ferenc úgy látszik nem vette észre, hogy *Majláth* indítványában a főrendiház egy szép manifesztációval akarta szolgálni a válságterhes kérdés ikompromisszumos megoldását. A manifesztációba pedig lélek, melegség, emelkedettség, ha lehet, egy kis pátosz kell a lényeg mellé. *Chorin* Ferenc indítványa üzletszerűen intézné el a dolgot. Az erkölcsöt és kultúrát *Wekerle* miniszterelnök mentette meg *Chorin*nal szemben a főrendek tapsa közt.

A legérdekesebb szónoka ez ülésnek kétségen ki-

vül Károlyi Gyula gróf volt. Demosztenezsről beszél, hogy egy kissé nehéz beszédű volt. Mivel azonban Aténben a közpályához szónokolni kell tudni, állítólag lejárt a tengerpartra, két kis kavicsot tett a nyelve alá s a bömbölő tengerrel versenyt bömbölve gyakorolta beszélő szerveit, vigyázva arra, hogy a két kavicsot szónoki hevében ki ne köpje. Mondják, hogy a félvállát is magasabban tartotta. Ezt úgy kúrálta meg, hogy tükör előtt szónokolt s a magasabbik váll fölé hegyes tört függesztett, amely minden mozdulatnál megsúrta a vállát.

Ilyen gyakorlatok és önsanyargatás útján biztosította istenadta tehetségének a sikert, a dicsőséget, a halhatatlanságot.

Károlyi Gyula nem volt ily figyelmes és önfeláldozó a maga tehetségével szemben. A mi mondani valója van, az megérdemelné, hogy a szónok ne legyen kénytelen küzdeni a beszéd fizikai munkájával, s erre vesztegetni energiája jelentős részét.

Két olyan dolgot mondott a gróf úr, amely maga nevezetessé és nagyhatásúvá tehet egy-egy parlamenti beszédet.

Azt mondta: ha két embernek közös nagy kincse van s az egyik jobban félti, a másik optimista létere kevésbé félti a kincset tolvaj kezektől; emez tehát közönséges kulccsal akarja elzárni, amaz ellenben nehéz nagy lakattal is: melyikök akaratának kell teljesülnie? Világos, hogy az aggodalmaskodóénak. Mert többet ér, ha tolvaj nem jöven, hiába volt a nagy lakat, mint ha elvész a kincs, mert nem volt jól biztosítva.

Ki engedjen a most alkudozó félek közül a választójogban? Nyilván nem az, aki tele van aggodalommal a radikális választójog pusztító hatása iránt, hanem az, aki nem fél attól, hogy kárt tesz vele a nemzetben. Mert az aggódó kisebb lépést tesz előre és nagyobb biztosítékokat kíván kincsünk, a nemzet egysége megvédésére. Ha aggodalmai alaptalanoknak bizonyulnak, mindig mehetünk tovább, előre. De ha a másik fél szerint intézzük a dolgot és az aggodalmak igazolódnak: sohase csinálhatjuk többé vissza a dolgot.

Ha idegen hatalom erőszakkal ver le bennünket,

ebből a bukásból még feltámadhatunk; de ha önönkvezünkkel oltjuk nemzeti testünkbe a bomlás bacillusait: ebben menthetetlen pusztulásunknak kell következnie. Hasonló mondás maradt ránk Deák Ferencről is. De viszonyainkra igen találóan alkalmazta a gondolatot Károlyi Gyula gróf.

Wekerle miniszterelnök koronázta meg az érdekes ülésen hallottakat egy kitűnő rögtönzéssel, melyben magát első és utolsó szavával a megegyezés hívének vallotta.

Nos ha az, s mért ne volna az, egy oly nagy sikerekkel, oly sok becsülettel és oly megduzzadt tekintéllyel megfutott politikai pályafutás csúcán, minő az övé. Nem a gondviselés állította-e őt bele abba a szerepbe, melyet ma minden józan hazafi neki oszt? Nem lép-e most karrierje tetejére, gondviseléses pillanatokban, sorsdöntő elhivatással, hogy férfias kézzel, férfias bátorsággal kivezesse az országot abból a – mint Concha ma mondta – *impasszból*, melybe hisztérikus pártvezérek és asszonylelkű államférfiak juttatták?

Mintha mai beszédéből is egy helyen kicsendült volna az, amit én is hiszek: nem kell ide a rend megteremtéséhez más, mint egy elszánt, cselekvőképes, céltudatos államférfiú, aki nemcsak a maga árnyékától nem ijed meg, hanem azoktól az árnyaktól sem, melyeket más, nálánál bizonyára ijedősebb legények festenek a falra. Ha ma Európa nyugati államaiban körülnézünk, azt kell mondanunk, ott szinte minden vezérállamférfiú a – nyakával játszik. Csak ez az egy van még a francia, angol és olasz bikaölő majladorokban tiszteletreméltó. Kockáztatják magukat szenvedelmükért, mely pedig már hasonlít a vérszomjusághoz. Hát mink nem volnánk annyi legények? Hiszen nálunk nem is a nyakunkra megy a játék. Mi csak éjszakáink némi nyugodalmát adjuk s nappalaink békéjét. Minket csak a demagógok szája és az utca sara fenyeget.

Hát azért értünk volna el becsületes munkával, önzetlen hazaszeretettél s fehér hajjal a pátriárkák kora küszöbéig, hogy *most* ijedjünk meg? Ettől? ...

Akkor igazán nem volt érdemes élni!

Az osztrák fölfordulás

Budapest 1918 máj. 3.

Ausztriát ismét rázza a negyednapos hidegglelés. Parlamentje nem tud élni és nem mer meghalni. Magyar államférfiak segítségével összehívták, de nem hogy komoly törvényhozó munkát végezzen, hanem hogy csehek és délszlávok az immunitás köpenyében munkálhassák Ausztria fölbomlását, szemtelenkedhessenek Magyarországgal és tolhassák az antant szekerét, amely, reménységük szerint, be fog velük kocogni az új, általa tervezett Európába. Ha nincsen reixrát, akkor ezeknek a cseh hősöknek nincs immunitása. Tehát azzal a taktikával élnek, hogy nem engedik dolgozni, de nem egyeznek bele semmi elnapolásába sem.

E hónap hetedikére volt kitűzve legközelebbi ülése. A szláv szövetség már eleve kürtölte, hogy nagy dologra készül: Czernin beszédéről és bukásáról lesz a szó és a császár híres leveléről. Persze ilyen téma körül nem lehet szabadjára hagyni az osztrák hazafiság száját. Mára hát értekezletre hívta Seidler miniszterelnök a pártvezéreket Bécsbe, hogy tanakodjanak azon, nem lehetnek-e a hetedikére hirdetett gyűlést kissé el halasztani. A szlovének és csehek el se mentek az értekezletre, ami azt jelenti, hogy a szláv pártok nem állnak kötélnek.

Ez aztán a miniszterelnököt is kihozta a sodrából. Kijelentette, hogy császári kézirattal fogják elnapolni a reixrátot. Ő pedig Csehországban megvalósítja a nemzetiségi közigazgatást, vagyis a cseh kerületeket cseh, a németeket német Kreishauptmannok alá rendeli, ami ellen a csehek régi harcot folytatnak, mert akkor Csehország német lakossága megszabadul a cseh befolyás, a cseh terror, azaz a cseh hivatalnokok erőszakos kezétől. A délszlávokat is megfenyegette Seidler, hogy gondoskodni fog az ott elharapózott igaztás megrendszabályozásáról.

Ennyi elszántságot és energiát régen láttunk osztrák kormánytól. Méltán lehetünk kíváncsiak az eredményre, ha a miniszterelnök úr időközben meg nem ijed a saját hangjától.

Mert valóban bárom-négy évtized óta folyik az alku, a kölcsönös bolondítás, az őszinteség teljes hiánya az osztrák politikában. A széthúzás szellemét megkoronázná az általános választójog, mely végképp elemeire bontotta kissé vegyes társaságát a reixrátnak. Az egyes töredékek pedig már annyit zsaroltak Ausztria anyagi és erkölcsi közvagyonából, hogy ma-holnap már nem lesz mit adni s akkor beál a végső *bomlás*, a részekre hullás.

De Seidler elszántsága is desinit in piscem. A gyönyörű asszonytest halformában végződik. Ő ugyanis bővebben szól a Délszláv államról, amelyről nem tudja, „létre fog-e jönni vagy sem”. Szerinte létrejöhet, de nem lesz könnyű dolog, mivel hogy nemcsak Ausztriának, hanem Magyarországnak is lesz hozzá szava, sőt, azt mondja – Csehországnak is.

Mi a tatár? Hát Csehország már nem Ausztria? Nekünk úgy tetszik, hogy Seidler úrnak még nem elég nagy a délszláv izgatás, mert íme, mielőtt megfélékezéséhez fogna, még maga segít az izgatóknak, amikor formális programot ad és föltételeket enumerál, melyek szerint esetleg létrejöhet a délszláv állam. Nekem úgy tetszik, nem a reixrátot kellene becsukni, hanem a miniszterelnököt, vagy legalább a száját. El kell hinni, hogy van valami célja és határozott politikája is, de attól tartok, hat megkérdeznők, hogy mi a politikája: azt felelné, amit a kocalovas, mikor száguldott: vele a paripája s megkérdezték, hogy hova lovagol.

– Hova? Azt, bácsi, kérdezze meg a lovamtól.

Külső béke, belső béke

Budapest, 1918 máj. 8.

A külső bökében eljutottunk a harmadikig, az orosz és ukrainai után az oláh békéig; a belső békében eljutottunk a negyvennyolcas alkotmánypárt tegnapi kétfeléhasadásával a preliminárékig. Ebből a mai helyzetből kifejlődhetik a végső béke a lelki polgárháború után, amely dülta a magyar nemzetet.

Talán az oláh béke is jobb volna, ha itthon, magánérdekekből fogant válságokkal meg nem rontjuk Magyarország helyzetét Ausztriával szemben, szeren-

csére anélkül, hogy Ausztria élt volna az alkalommal, hogy előtérbe nyomuljon. Ausztriát is töri a maga nyavalyája, úgy hogy egy magyar vezérpolitikus reprodukálta nekem egy igen nagy személyiség abbeli nyilatkozatát, hogy „nagyon nehéz Ausztriát kormányozni; be kell látni, hogy a dinasztia biztossággal csak a magyar nemzetre támaszkodhatnak”.

De akármilyen az oláh béke, az a nagyszerű jelentősége csakugyan megvan, hogy az európai keleti fronton végig megszűnt vele a hadiállapot. Marad még ott katonánk, de ez már nem háború. Ami a határkiigazítást illeti, az csakugyan csak némi hadászati fontossággal bírhat. Ha azonban egy jövőendő háború esetén sem leszünk előrelátóbbak, mint voltunk ezúttal az oláh betörés ellen, akkor bizony ennek a határkiigazításnak is csak igen alárendelt jelentősége van. Ehelyett Magyarországra nézve becsesebb és fontosabb lelt volna idecsatolni a moldvai csángó vidék területeit és a Duna két partját a folyónak keletre való elhajlásáig Orsova és Turnszeverin között. Így, ahogy a dolog történt, kaptunk egy közepes magyar vármegejére való területet, de nem egyben, hanem (mint a komasszálalan falu határában a gazda hat-hét dűlőben végig az erdélyi határ mentén. Talán ötezer négyzetkilométer: szikla, erdő, hegycsúcs, összesen vagy húszezer lélek lakossal.

A békemű e részénél nyilván sokkal fontosabb a szerződés gazdasági része, de nyilván nem reánk, hanem Németországra és Ausztriára nézve.

Mi természetesen abba nem kívánunk beleavatkozni, hogy milyen békét kötnek a bukovinai határon, a francia határon és a belga területen, valamint a keleti tartományok országcsoporijávat; de annál jobban szerettük volna, ha a mi álnok és gonosz szomszédunkkal kötött békére ráillett volna az a szó, hogy – magyar béke.

Mert azokba a frázisokba ugyan ne bízzék senki, melyekkel a békeokmányt bevezetik. Hogy ezentúl békében és barátságban kívánnak élni a szerződő felek. Ahol évtizedeken át hivatalosan és tervszerűen felszított gyűlölet ég a lelkekben, mohó kívánása a szomszéd

földjének, ott szerződésileg lehet békét *kötni*, de békét teremteni nem lehet. Mi boszúállást nem hirdettünk. Megtorlást nem kívántunk. De olyan helyzetet, olyan zálogot, olyan intézkedéseket, hogy azok, akik nem akarnak velünk becsületes szomszédságban tisztességes és lojális viszonyban, mondjuk szeretetben élni, legalább féljenek tőlünk.

Persze, hogy komolyan félelmetesek legyünk, ahhoz szükséges a *belső* béke teljes helyreállása. Ez pedig nem azon fordul meg, ami most izgatja a kétfelé szakadt negyvennyolcas alkotamánypártot, hogy tudni illik melyik rész lépjen ki új pártnak és melyik maradjon benn, mint anyapárt, hanem az, hogy végre valahára a magyar pártpolitika kilépjen a kulisszák mögül a nyílt színpadra. Hadd nézzen a jó magyar publikum egyszer már a komédiásai szeme közé. Nagyon szép dolog az, ha Andrassy Gyula gróf egy nyilatkozatban fölháborodással utasítja vissza azt, hogy akkor vádolják meg a hatalomhoz való ragaszkodással, amikor éppen elveikért hagyják oda a hatalmat. Ez tévedés. Oda hagyják, mert muszáj. Valamikor igenis odahagyták elveiket a hataloméért. Amiért most hagyják oda a hatalmat, abban bizony hasonlítanak az egyszeri emberhez, aki céljai kergetésében már jól lestrapálta volt a paripáját, amikor útközben egyszerre csak meglát egy kipányvázott, tüzesen ugrándozó táltost. Fogja magát, a pányvára köti a maga lecsigázott gebéjét és fölkap a táltosra, gondolván, hogy az játszva röpíti céljához. Ámde a táltos attól fickándozott, hogy tüzes taplót tettek volt a fülébe s ettől úgy megvadul, ihogy száguldva vitte lovasát a célja felé, de, látszólag közel a célhoz, a táltos is leroskadt, a lovas is kibukott a nyeregből.

Andrassy Gyula gróf és némely társa így pányváztatta ki a maga régi, jó vérű, de kifárasztott históriai paripáját és így kapott föl az idegen ember nemzetközi táltosára. Idegen lovon, idegen elveken lovagolt bizony önnagyméltósága.

A finálé

Budapest, 1918 máj. 11.

Az operák felvonásvégein van a finálé. Ma volt a fináléja a mi politikai opera buffánknek. Fenomenálisan tömör, határozott és lapidáris volt a miniszterelnök bemutató kis szónoklata; fényes és szárnyaló a visszhang, melyet Tisza István gróf adott rá a Ház viharzó tetszésnyilvánítása közt, elégikus volt Apponyi Albert gróf bariton ariettája, pattogó Károlyi Mihály, gróf recsitativója, beleénekeltek még Szabó kispap, Pop-Csicsó és Juriga egy kis disztonálással. A tragikomikus opera intrikusa pedig, aki oly mohón keverte a bonyodalom kártyáját, megtörve hallgatott.

Ebben a kis képleges mondatcsoportban az van elmondva, hogy a választójogi keveredésnek, amelyet felidézett ránk némely kalandorszellem és dilettánsvakmerőség szolgálatában a politikai bátortalanság, a nemzeti erkölcsökbe vetett hit megrendülése, a meggyőződéstelenség és politikai naivitás: e választójogi keveredésnek ma végét vetett azoknak a találkozása nyilvános életünkben, akiket nem párt- és magánérdek, nem egyéni becsvágy és veszedelmes férfi-hiúság igazgat állásfoglalásokban, hanem a közszolgálat szeretete, a felsőbbrendű célok kultusza, a magyar nemzet hivatásába, erejébe és jövőjébe való rendületlen hitök. Ezek ma találkoztak a fórumon, kezefogtak és átvették az ország sorsának intézését.

El fogják igenis, intézni a választójogot. Nem úgy, ahogy mi szeretnénk volna, de el fogják intézni, mert el *kell* intézni.

És mért kell elintézni? Ez a legfonákabb dolog, ami egy nemzet életében előfordulhat. Ma már mindenki tudja, hogy az a hires világáramlat, a demokratizálódás sürgős szüksége, a sokat hánytorgatott, egyedül üdvözítő volta általános titkos, (melyhez ma Károlyi Mihály visszatért) mind csak pengő érc és zengő cimbalom, magyarán humbug, már tudniillik amennyiben a nép és tömegek nevében sürgetődött, Szociáldemokratáinkon és nemzetiségi politikusainkon meg szabadgondolkozómkon kívül senkinek sem kell

széles Magyarországon. Ma mondta meg a kisgazdák nevében a képviselőházban, nagyatádi Szabó István, hogy a magyar gazdáknak, kisebb gondja is nagyobb a választójognál. És minden józan esze birtokában levő ember tudja, hogy attól, ha még öt vagy tíz évig a régi törvény szerint kell választanunk, attól egy magyar veréb sem döglik meg; ellenben ha még sokáig sikerül az új választójoggal minden szükséges dolog elé akadályt tenni, attól ezrivel pusztulhat el a magyar tűzök.

Hogy lett mégis, hogy már két éve ezen nyargalunk és három-négy kormány válságot idéztünk vele magunkra?

Nos, így lett:

Mikor Kristóffyék a császár nevében ránk hozták ezt a reformtervet, a szabadkőmíves-sajtó és a nemzetközi utca elkapta és a mi régi pártjaink féligmeddig sajtó nélkül és teljesen utca nélkül maradtak. Mit tettek hát, – a legelső alkalommal átnyergeltek, kisajátították a programot, amelyet Bécs állított fel a magyar nemzeti aspiráció letörésére, – kisajátították a nemzet számára. Azt hirdették, hogy ők adják be a mérget a magyarnak, attól mem hogy meghalna, de nagyobb lesz, mint volt.

A nemzet erre nem reagált, de ők visszanyerték az elvesztett utcát és radikális újságokat. A nemzet nem tudták se megnyerni, se megzavarni, de a politikus világ egy részének a fejét megzavarták. És mert udvari körökben is tudtak öszeköttetések szöni, és mert az antant is a világ minden sarkából a demokratizálódásit ordította felénk és mert itthon is akadtak antantbarát hazafiak, – végre övük lett a hatalom.

Csodálatosiképpen azonban a hatalom elnyerése nem jelenteit nekik diadalt. Amennyit hatalommal el lehet érni, azt elérték, félretették az embereket, érdemeseket pretereáltak, kitalálták a buldogfőispánokat. Új minisztériumokat kreáltak éhes ambíciók számára, megfélemlítették a fölmentetteket, hajsztát indítottak érdemes közigazgatási címeres tisztviselők ellen; mind ezt megcsinálták. Szeretetet, becsületet, tekintélyt, bizalmat szerezni nem tudtak. Még a megsanyargatottak is azt mondták, amit a Deák Ferenc adomájabeli egyszeri svábfalusi sváb asszony, aki tejet vitt be minden haj-

nalban Kőszegre. Egy virtuosos Kemenesaljai magyar, egy exotikus afrikai expedicióból hozott haza magának egy szerecsent, akinek tetszett volna Magyarorszag, de sajnos, ő nem igen tetszett a magyar –menyecskéknek, fogta magát a fekete legény a egyszer megleste az országúton a sváb tejes asszonyt is a hajnali félhomályban nekiment és a nyílt országúton összevissza csókolta.

A svábasszony holtra rémült a fekete pofától, azt hívéen, hogy az maga a sátán. Keresztet vet magára, lehunyta megadással a szemét, magában azt hadarva, hogy „Csókolj, csókolj pokolbéli feketeség, azért a lelkem nem lesz a tiéd.

A magyarság lelke sem vette be az általános titkost. Merem mondani azoké sem, akik szolgálatába álltak. De a politikusok rabja lettek, mint divatos és hatásos eszköznek s úgy belelovalták magokat, az országgyűlést, a nagy, nagyobb és legnagyobb politikai tényezőket, hogy ki kellett belőle gázolni, ha nagyobb kárvallást el akartunk kerülni a a nemzetet vissza akartuk adni önönmagának. Ha így nem állana a dolog, vagyis ha csakugyan a nemzet tömegeinek óhajtása, sőt sürgető kívánsága volna a választójog radikális reformja és nem a politikai és morális eszközeitől kifogyott politikusok végső menedéke: akkor a közéletünkben elharapózott elvtelenséggel, erkölcsi meglazulással, erőszakossággal szemben lehetetlen lett volna megállítani a lavinának megindított kérdést pusztító gördülésében. Mert tessék csak meggondolni azt, hogy e kérdés nevében vétetett el a hatalom egy nagy országgyűlési többségtől és adatott át a radikális tábornak, nyilván abban a reményben, hogy a mindenfelé tapasztatható politikai ledérség és elvtelenségi ebbe a többségbe is beleviszi bontó erejét. Hiszen ha Apponyi, ha Andrassy, ha Károlyi és pártjaik eldobhatják régi nemzeti zászlójukat, mely alatt a nemzetközi zászló ellen vitézül és ájdozabkészen harcoltak, cserébe éppen ezért a nemzetközi zászlóért: mért legyen náluknál jobb Tisza István gróf, mért legyenek jobbak az annyit gáncsolt és ócsárolt mungók?

De ebben a számításban is ihiba volt. A mungók kitartottak választójogi elveik mellett és elérték vele,

hogy legalább megtörték a radikális áramlatot és ennek a fordulatnak úgyszólván ünnepe volt a mai képviselőházi ülés.

Ez kimondhatatlan politikai siker és történeti fontosságú diadal. Közéletünkben fölülkerekedtek a komoly elemek. A csatatéren ott maradt a hiúság, az egyéni célok kultusza, az illetéktelen ambíció, a csel-szövés, a kulisszám triika, a gyűlölet, a hazugság és az; ürügy. Ez a mai nap nagy jelentősége: szabad a pálya, a nemzet lélekzetet vehet, kezét megmozdíthatja munkára s kiverekedvén becsületét és életét a harctéren, előkészítheti magának a békét. . .

. . . Már most a *Budapesti Hírlap* közönségéhez kell fordulnom. Tudva van ország szerint, hogy a *Budapesti Hírlap* volt az egyetlen fővárosi napilap, amely a nemzeti politika elveit és álláspontját el nem hagyta s el nem cserélte radikális jelszavakért. Semmi, sem üldözés, sem gyanúsítás, sem anyagi és erkölcsi értékeinek gyűlöletes megtámadása nem volt képes megtántorítani. Mondhatnám testével-lelkével védelmezte a nemzet szent javait a radikális betörés ellen. Köszönettel tartozunk közönségünknek azzal, hogy nemcsak hogy el nem hagyott bennünket, amikor egymagunk álltunk szemben a lármás sokasággal s az összes fővárosi sajtóval, hanem levelekkel, nyilatkozatokkal bátorított, buzdított bennünket a kitartásra.

A kompromisszumos megoldás nem a mi ideálunk. Ma is az a hitünk, hogy azonkívül, hogy a munka fölvetelének akadályát elhárítja, semmi hasznával nem jár a nemzetnek. De a *Budapesti Hírlap* munkája, önfeláldozó kitartása és munkatársai lelkes odaadása nélkül nem tudom, el lett-e volna érhető ennyi eredmény is. Ezt fel Ikel jegyeznünk. Jutalmat természetesen senkitől sem várunk érte. Nekünk gazdag jutalom lelkiismeretünk nyugalma és ellenfeleink – gyűlölete.

Az újság-buldogg

Budapest, 1918 máj. 14.

A magyar radikális és demokrata uralom teremtette meg a buldogg-főispánok típusát. De teremtett egy másik típust is. Vannak újságíróó-buldoggok is a

radikális-demokrata újságok szolgálatában. Ezek az erény, önzetlenség, nyilvános becsület és nemzetközi hazafiság palástjában járnak, futkosnak, csapáznak. És munkájuk eredménye mindig az, hogy megmarják, marcangolják az erényt, az önzetlenséget, a nyilvános és magánbecsületet és a jelzők nélkül való hazafiságot. Azt kell hinnem, hogy nem tehetnek róla, hogy nem tudják rait cselekesznie, mert eredeti természetük, amely munkájukra kvalifikálja őket, a semmi meggondolás, szemérem és felebaráti szeretet által nem mérsékelte és nem korlátozott gyanú. Amellett a mesterséget kenyéradóik jól is fizetik. A veszedelem pedig, amelyet vállalnak, nem is igen nagy. Mert igen kevés olyan ember akad, akinek kedve telnék a sajtószabadság arénájában vagy éppen az utcán buldoggokkal marakodni. Ha pedig s szintén nagyritkán valaki elszánja magát arra, hogy sajtópart indítson ellenük, akkor egy, két, néha három évig elhúzott vizsgálat után rendszeresen az a vége a dolognak, hogy akkor, amikor már senki sem emlékezik rá, hogy miből is állott a botrány, a bíró előtt visszavonják, tévedésnek mondják állításaikat s a vádló futni hagyja őket.

Egyik radikális újságunknak ilyen sajtó-buldoggja a mi fiatal, jól táplált, szemfüles újságíró kollégánk, Göndör Ferenc, aki ma Rákosi Jenőt, Béla Henriket, Böhm Alajos igazgatónkát és a Budapesti Hírlapot kapcsolja bele a Konsten-ügybe. Elmeséli, hogy jártunk mi Berlinben s a német főhadiszálláson Konstien úr társaságában, hogy Konsten is járt nálunk, sőt írt a *Budapesti Hírlap*-ba cikkeket és természetesen, hogy azóta vagyunk mi olyan buzgó németbarátok. A cikk tendenciája az, hogy, amennyiben árnyék esik Konsten úrra abból, amit róla a képviselőházban mondtak, ez árnyék ránk is essék; amennyiben Konsten úr a neki tulajdonított dolgokért bűnös volna, a Budapest Hírlap és emberei ezennel lelepleztessenek, mint – bűntársai.

Az olvasó méltán fog csodálkozni azon, hogy ehhez képest mindabban, amit két napon át a képviselőházban e dologról összehordtak, sem a Budapesti Hírlap, sem a megnevezett urak egyáltalán nem szerepeltek. Arról pedig minden teremtet lélek meg lehet

győződve, hogy ki nem hagyattak volna a „detektív-tragédiából”, – aminek a *mi* niszterelnök mondotta az esetet, – ha Göndör kollégáik együgyű gyanújának csak halavány árnyéka is eshetnék bármelyikünkre.

Az ilyen közleményeknek, minő a *Népszava* hihetetlenül hülye és példátlanul vakmerő cikke, az ilyen újságírói írásműveknek a receptje ez: szimatolj ki valamely ténybeli valóságot, cifrázd föl a képzelet virágaival, kombinálj hozzá hetet-havat, hazudj bele amennyi szükségesnek látszik és öntsd le bőven a gyanúsítás generál-szószával és tálald föl annak a publikumnak, melyet leghiszékenyebbnek és legostobábbnak tartasz, a leglelkiismeretlenebb szerkesztő terített asztalára.

Már most a tényleges valóság a rólunk szóló nem-es demokrata és radikális cikkben az, hogy Béla Henrik igenis járt a főhadiszálláson és Berlinben. Rákosi Jenő úr is járt Berlinben, Böhm úr is. Egyébiránt Béla Henrik több, Rákosi Jenő egy cikkben számolt be annak idején útjáról a Budapesti Hírlap olvasóinak. Mi akkor azt hittük, el kell azzal dicsekednünk, hogy hol jártunk, mit láttunk, mit hallottunk. Most kisül, hogy tán inkább el kellett volna tagadnunk. Most legalább nem olyan dologról ránthatta volna le Göndör kollégánk a leplet, amit már mindenki tudott nála nélkül is. Csak azt nem tudta a világ, amit Göndör úr cikke e kis ténybeli valósághoz hozzá hazudott, azt, mintha mi ezt az utat Konsten úr társaságában tettük volna meg és mintha Rákosi Jenő beszámoló cikkének egyik alakjában Konsten urat írta volna le. Nem, sajnos, Konsten urat nem írta le Rákosi Jenő.

Másik ténybeli valóság az, hogy mi ismerjük Konsten urat, hogy Konsten úr járt nálunk, sőt írt cikkeket is a Budapesti Hírlapba.

Konsten úrról; most bajos írni, mert a neve oly dolgokkal kapcsolatban került a politikai diskusziókba, amelyek nem valók a nyilvánosság elé. Ami dolgunk azonban nekünk Konsten úrral volt, annak abból semmihez semmi köze, ami körül mostanában annyi szó esett. Ha Göndör kollégánk komoly újságíró volna s mint ilyet érdekelte volna őt Konsten úr s a

Viszony, melyben mi vele voltunk, akármely nap megkérdezhette volna Rákosi Jenőtől az Otthonban, ahova mindketten szívesen eljárnak, hogy mit tud Konsten úrról. Rákosi Jenő nyilván szívesen mondott volna neki egyet-mást, ami gyanakvások és ferdítések és tódítások nélkül is tán érdekesebb lett volna, mint az, amit rólunk megírt s amivel szerkesztőjét és olvasóit is becsapta.

Rákosi Jenő Konsten úrral életében először egy vaskos kézirat alakjában találkozott, melyet baráti kéz bocsátott rendelkezésére. Ez a kézirat egy roppant érdekes és úgy politikai, mint gazdasági és népismeri tekintetben igen becses munka: Keletázsia beutazásának leírása. Mert ez a naiv és hiszékeny Konsten beutazta egész Oroszországot, északi és keleti Ázsiái, tartózkodott ez években hónapokon keresztül e világrész tarka népei és törzsei közt, élt szokásaik szerint, megtanulta egyik-másiknak nyelvét, bejárta a Kaukázust, a Balkánt, tanyázott az afrikai német gyarmatokon. Szóval egy érdekes, világlátott ember, akinek a társasága épp oly élvezetes, mint tanulságos. Rákosi Jenő egyszer fordult meg az ő lakásán, hogy – minekutána végigolvasta könyvét ázsiai útjáról – átlapozza azt a tömördek fotografikus fölvételt, melyet Konsten jártában-keltében sajátkezűleg készített.

És mikor az orosz felfordulás elkövetkezett, kapunk az alkalmon s megkértük, írjon az oroszokról, kiknek vezérszemélyeit és viszonyait is alaposan ismeri, mert köztük élt, írjon a Budapesti Hírlapnak, És ő írt, és cikkeit ezzel szignálta *K*-ten. Aki pedig tudni akarta, hogy ki ez a *K*-ten, annak szívesen meg is mondtuk.

Mindebben pedig van szégyelni való is és dicsekedni való is. Dicsekedni való a mi részünkről, mert semmihez semmi közünk, ami gáncsolni való lehet; ellenben nyíltan, őszintén, tisztességesen jártunk, él, lapunk iránti kötelességünkben, és nem volt és ma sincs semmi titkolni valónk.

Szégyelni valója pedig Göndör kollégánknak van, aki ha a maga és lapja iránti kötelességének eleget tesz és kellőleg, minden oldalról informálja magát a témája körül, írhatott volna valót, igazat és érdeke-

set. Így pedig írt azt, ami mindennek éppen az ellenkezője.

De megbocsátunk neki elsőbben, mert fiatal és naiv ember. Másodsor, mert szavaiból s némely hamisított adatából föl kellett ismernünk, hogy felült egy fekete lelkiismeretű, rosszmájú, piszkos lelkű, vállalatunktól eltávolított sugalmazónak. Ha Göndör Ferenc, mint újságíró, tisztos karriert akar megfutni és becsületet akar vallani munkásságával, sohase eressze el szeme elől a népmesét az állatnyombeli vízről. A bújdosó fiú már-már szomjan elepedt, amikor végre farkasnyomban vízre talál. Amint azonban inni próbált belőle, a nyom megszólalt: aki belőlem iszik, farkassá változik. Aztán tovább, aki belőlem iszik, rókává, őzzé, görénnyé változik. Nézze meg minden komoly újságíró mindig a nyomot, melyből mint forrásból inspirációt iszik, ha a rövid mámorból nem akar mint róka, vagy görény vagy még rosszabb híru és szagú állat fölébredni.

A porosz és a magyar

Budapest, 1918 máj. 15.

Természetesen, a választójogról van a szó. A porosz kormány radikális javaslatát a porosz alsóház háromszor leszavazta s a kormány átvitte a háromszor elvetett javaslatot a – felsőházba. Hátha ott jobban boldogul vele. Azt mondja: ha ott se boldogul, föl fogja oszlatni a képviselőházai, amikor s amennyiben tudniillik a háborús helyzet megengedi.

Minthogy pedig nálunk is rokonhelyzeibeai vannak Vázsonyi Vilmos javaslatával, tanulságos dolog egy kissé elmélkedni a jelenségeken. Ezzel kapcsolatban ma egy az utcán árult lap nagy felindulás áldozata lett. Roppant cifrán is tudja magát kifejezni: Cézárokról, porosz Tiszákról, pesti junkerekről, berlini munkapártiakról, „*zu, von, baron, gróf és fűrst*” urakról beszél, akik Poroszországban *is* talpuk alá tudták nyomni a „címtelent, a rangtalant, aki békében él, háborúban meghal a hazáért, amelynek csak a gondolata az övé, a földje nem.

Úgy látszik, ilyen Poroszország. Milyen más a

helyzet nálunk. Itt a nincsteléneknek, a föltételes hazafiaknak sikerült a grófokat, örgrófokat és vagy egy tucatnyi más kegyelmes urat a talpuk alá kapni s azok hordják a címtelenek és rangtalanok igáját. De ha az osztályok más szerepet vállaltak is, a helyzet mégis ugyanaz ott is, itt is. A fejlődése azonban más. Nálunk éppen most alakult egy új kormány, most ülésezik a választójogi bizottság, amely – kormány és bizottság – egy előzékeny többséggel keresi a megegyezést. Nálunk a kormány okos, szerény és hazafias annyiban, hogy nem akarja leszavaztatni javaslatát a többséggel, mert ez új és nehéz bonyodalmak útjába lökhetne ismét bennünket, pedig ebből már éppen eleget evett ez a zaklatott ország. Egy másik különbség közöttünk és a poroszok közt, hogy ott a kormány kijelenti, hogy föloszlatná a házat, de nem oszlatja föl a háború alatt. A mi kormányaink egy év óta nem kaptak engedelmet a föloszlatásra, de egy év óta szakadatlan azzal ijesztgetnek, hogy múlhatatlanul föloszlatják, ha a képviselőházi többség be nem adja a derekát.

Nem tudom, nálunk mi történi volna, ha a kormányok kieroszakolták volna a szavazást. Nekem azonban imponál a porosz alsóház, amely semmi „magas” pressziónak nem engedve, háromszor leszavazta a porosz király kormányának a javaslatát.

Persze, semmi se könnyebb, mint a közhelyek nagy tárházából televenni a szánkat és tettetett ihlettel és fölháborodással kiabálni *von* és *zu*-król, Cézárokról, junkerekről, hercegekről, grófokról, sötétségről, maradiságról, középkorról és reakcióról. Sőt nemcsak könnyű ez, de éppenséggel a legkönnyebb.

Mert tiszta igazság az, hogy a modern demokrata szempontokból nézve, a porosz választójog nagyon hátra van maradva. De muszáj vajjon ezt a kérdést a modern demokrata szempontból nézni? Nem szabad, sőt nem tanácsos-e történelmi s nemzeti szempontokra állani e kérdéssel szemben? Mert való bizony az, hogy Poroszország a maga fejedelmei és alkotmánya összetett erejéből emelkedett, föl mai hatalmára, mai becsületére, dicsőségére, a német nemzetek élére s az ő égisze alatt jött létre a mémet egységes világhatalom.

Ki csodálkozik józanul azon, ha ez az öntudat beveszi magát a porosz ember fejébe, aki, ha junker ha nem junker, nem hajlandó egy kis világáramlat kedvéért ezt az állam-, sőt birodalomalkotó erőt, amely benne és alkotmányában lakott, az első szóra eldobni egy demokratikus berendezkedésért, amelynek mintái más országokban az eddigi tapasztalások szerint sehol nem bizonyultak oly országépítő, hatalomszerző és világboldogító intézménynek, mint az ő avult, divatja múlt, középkori szagú alkotmányuk.

Mert nem az az ország a leghatalmasabb és nem az a nemzet a legboldogabb, amelynek fiai legtöbb egyéni jogot és szabadságot élveznek, hanem az az ország, amely fiainak anyagi, szellemi, erkölcsi és kulturái is szükségéit legbővebben nyújtja, és legjobban biztosítja. Az állambölcséség pedig az, amely az országokat úgy rendezi be, hogy ennek a föladatnak legtekéletesebben tudjanak megfelelni; nem az, amely legtöbb embernek tud egyenlő szavazatot adni, hanem az, amely a legarravalóbb embereknek ad szavazati jogot. A polgárnak mindenekfelett államáról kell gondoskodni. Ha ez a legfőbb célja, ha ez a legfőbb gondja, ha ebből a szempontból hoz törvényt és alkot intézményeket, akkor gondoskodott legjobban *magáról* is, mert akkor az államinak lesz ereje, hatalma és akarata arra, hogy minden alattvalóját meg tudja védelmezni, szükségéit ki tudja elégíteni, jogos érdekeinek érvényesítését tudja biztosítani.

Ez nem jelenti azt, mintha a maguk korában legjobban bevált intézményeket is nem lehetne, sőt nem kellene az idők változó szelleme szerint átalakítani, A porosz választótörvény bizonyára nagyon megérett a reformra, és bizonyos, hogy a junker urak és a *von* és *zu* uraságok meg is fogják reformálni. De nemi úgy, ahogy a világáramlat naiv és őszinte, valamint kevésbé naiv és őszinte, de annál hataloméheőbb hívei szeretnék, hanem úgy, ahogy Poroszország állami rendje, történeti hivatása, német vezérállásának biztosítása és az ő porosz hazafiságuk és porosz lelkiismeretük parancsolja.

Interpellációk a német szövetségről

Budapest, 1918 máj. 17.

Nem tudom, volt-e szándékosság benne vagy nem, Károlyi Mihály gróf tegnapi interpellációjának (a megújított német szövetségről) ma utána eresztette Apponyi Albert gróf a magáét, éppen az ellenkező tendenciával. Érdekes nép vagyunk mi. Ha ma Angliában, vagy Franciaországban úgy nyilatkoznának szövetségeseikről, mint ahogy Károlyi Mihály beszélt tegnap a német szövetség kérdésében, micsoda vihar keletkeznék a párisi kamarában! A francia fővárosban éppen most ítélték halálra, egy hírlap igazgatóját és több évi fegyházra néhány munkatársát azért, mert állítólag német pénzt fogadtak el és a békés politika szószólói voltak. Caillaux pedig, a híres, már hónapok óta vizsgálati fogságban ül az alatt a vád alatt, hogy békepropagandát csinál. Mi nem vagyunk ily szangvinikus nép. Talán azért is, meri hálisten a mi szénánk a harctéren egy kissé jobban áll, mint ellenségeinké. Nekünk nem muszáj halálos példaadásokkal az ellenpárunkat megfélemlíteni, mint a szegény, franciáknak, ahol maholnap már csak kétféle ember lesz: az apatikus lemondás emberei és a vérszemű kétségbeesés megdühödt emberei.

Nyugodtan hallgatták meg tegnap Károlyi néme-ellenes interpellációját s nyugodtan ma, Apponyi németbarát interpellációját. Én azért térek vissza a két fölszólalásra, mert Apponyi Albert mondott valamit, ami országos figyelemre méltó.

Az újságok írták, de Berlinből már cáfolat is jött róla, hogy a szövetség megújítása kapcsán elintézték a lengyel kérdést is olyformán, hogy Lengyelország Károly osztrák császár jogára alatt perszonális unióba kerülne Ausztriával.

Nyilván nem a lengyel királyság föltámadása lesz csak a változás Európa térképén. De sok tekintetben ez érint bennünket tán legközelebről. Ez a megoldás, amely e híresztelésben fölmerült, revízióját követelne Apponyi szerint a mi viszonyunknak is Ausztriához. Ha egy nagy királyság kerül Ausztriával perszonál-

unióba, akkor Magyarországon megfontolás tárgyává kell tenni: maradhatunk-e mi reálunióban? Lehetséges-e, hogy egy idecsatlakozó új ország lazább közösségbe lépjen, a függetlenség nagyobb mértékével, mint amilyenben mi vagyunk Ausztriával.

Apponyi Albert gróf is csak fölvetette ezt a kérdést, csak a fejlődés esetleges irányát jelölte meg s amilyen tetszős és egyszerű a dolog első hallásra, olyan komplikáltinak látszik, ha egy kissé meggondolja az ember a dolgot.

Megáll-e a kombináció mellett a dualizmus: ha nem áll meg, mi jó helyébe és hogyan illeszkednek az osztrák „királyságok és tartományok” az új alakulásba. Rendezetlen még a Balkán-kérdés is, rendezetlen az annektált tartományok kérdése.

Micsoda fonák helyzet az, hogy mi azalatt, míg ilyen Európa-fölforgató eshetőségek középpontjában állunk, hozzá még mindig harcban, egy rettenetesen leromlott valuta áldozatai, rémes hadiadósságok terhe miatt roskadozva: akkor a választójoggal csinálnak a politikusok kormányválságokat. Igazán, csak a jó Isten vigyáz ránk. De hála Isten, az aztán igazában is vigyáz, ő az egyetlen, aki pontosan teljesíti a kötelességét nálunk.

Magyar választójog

Budapest, 1918 május 17.

Idestova egy esztendje, hogy a választói jog kérdésén fölborult a magyar politikai élet egyensúlya s az a Turul-madár, mely a háború első évében egyetlen szárnycsapással magasztos felső régiókba emelkedett, szárnyait fogva tartó, röptét megfékező hálóba zuhant alá. Egy esztendő telt el, tele zavarral, félszeggel, vergődéssel, tehetetlenséggel – s ma bátor kezek vagdossák már a hálót, hogy a mi drága Turul-madarunk ugyanazzal az egyetlen szárnycsapással ismét a magasba lendülhessen.

A választójogi törvényjavaslat leglényegesebb kérdéseit – ma már világos – a megegyezés dönti el. A becsületes megegyezés azok: között, akik kevesebb

és azok között, akik több aggodalommal mérlegelik a saját súlyos felelősségüket a magyarság jövőjének e sorsdöntő problémájánál. Csak ezek között lehetséges a megegyezés, mert hiszen azok, akik aggodalom és felelősségérzet nélkül egyszerűen csak spekuláltak a jelszavakkal, komoly és becsületes és határozott meggyőződés híján nem is egyezkedhetnek senkivel.

Rengeteg, igen fontos anyagot, sok vitás kérdést, ütközőpontot tartalmaz a választójogi törvényjavaslat, de a lényege abba az első két szakaszba szorul, amelyet már elintézett a választójogi bizottság. Hogy az elintézés nem elégítheti ki a szélsőségeket, az bizonyos. De nem is ez a fontos. A fontos, az egyedül lényeges kérdés: *magyar lesz-e a választói jog?*

Magyar lesz-e? Főntartja-e tovább, fejleszti-e erősebbé, magyarabbá az ezeréves alapokat? Úgy von-e be az állami összeműködésbe friss energiákat, hogy az ősi magyar energiák lelkével kapcsolja össze őket?! Súlyos kérdések, mikre csak a történelem fog iskolába járó unokáinknak megfelelni. Mi csak néha, egy-egy föllobbanó fény mellett vethetünk olykor egy-egy pillantást a jövő homályába. Ilyen föllobbanó fény volt számunkra az a fejtegetés, melyben Tisza István gróf a választójogi bizottságiban a radikalizmusnak a nemzeti kohéziót veszélyeztető célzálára utalt. A négy elemi és a hat elemi között nem egészen egy százalék különbség van a magyarság rovására, mondotta Tisza, de mégis a hat elemihez kell ragaszkodnunk, mert a négy elemivel *éppen a magyar kerületekben* nyitnánk kaput oly radikális szocialista, nemzetietlen áramlatok számára, amelyek a magyarság politikai, erkölcsi súlyát csökkentenék és nemzeti kohézióját veszedelmeztenék. Egynéhány nemzetiségi agitátornak képviselővé választása nem olyan veszedelem, de ha magának a magyarságnak politikai képviselete az értéktelen elemek kezébe jut, ezáltal az ezeréves, történelmi magyar nemzeti állam reménytelen pusztulását készítik elő.

Teljesen félreértik a választójogi kérdést azok, akik eleget vélnek tenni nemzeti kötelességeiknek azáltal, hogy *csak* a nemzetiségek térfoglalásában rejő veszedelem ellen védekeznek s *csak* a magyarság bár-

mily módon való kedvezőbb arányszámában keresik a kérdés nemzeti megoldását. Egy mérsékeltbb reform, mely a nemzetiségek közül is felöleli mindazokat a rétegeket, amelyek anyagi, szellemi, erkölcsi kapcsolatokkal immár bekapcsolódtak a magyar nemzeti állam életébe, amelyeknek tehát ez az elhelyezkedés végleges elhelyezkedésük, sokkal inkább szolgálja a magyarság nemzeti érdekeit, mint az a radikális reform, mely a nemzetiségek között is a felelőtlen, elemekre tolja át a súlypontot s a magyarság vezetését is kicsavarja a *magyar* értelmiség nemzeti kezéből, hogy mindenáron parlamenti szerepre törekvő demagógok kezébe játssza át. Inkább veszítsünk el egy-két nemzetiségi kerületet, semhogy a nagy magyar Alföldön romiholja szét egy rövidlátó, radikális reform a magyarság nemzetiségi fejlődésének történelmi útjait.

Osztályuralom! Az osztályuralmat védik! – kiabál a radikális sajtó. De hát osztály uralom az, amely a hat elemnél kezdődik? Osztályuralom az, amely mindenkit, akinek valamije van, mindenkit, aki valami ipart, vagy kereskedést akár önállóan, akár mint munkás, rendszeren folytat, mindenkit, aki bármely szállal a nemzeti társadalom munkájának valamely, bármily kicsiny felelősséggel járó feladatához fűződik, mindenkit, aki nemzeti életünkben valami felelősségre is képesen elhelyezkedett, választói joghoz juttat!?! Osztályuralom!?! De hiszen akkor ebben az osztályban képviselve van a főúr, a nagybirtokos, az iparos-, kereskedő-, gazda-polgár, a lateiner, a kisbirtokos, a munkás, a kitüntetett katona, mindenki, aki a magyar állam nemzeti fejlődésének veszedelmeztetése nélkül választóvá lehet. Képviselve van a társadalom minden rétege, a gazdag, a szegény, az úr, a paraszt, a tanult és tanulatlan. Nem, ez nem osztályuralom. Ez a magyarság, az egész magyar nemzet uralma s azok, akik az *osztály uralom* frázisával törnek ellene, a magyar nemzeti állam ellem törnek. S ha ez az osztályuralom, úgy ezt nyugodt lélekkel fenntarthatjuk s védhetjük tovább is.

Gondoljon mindenki a maga kicsi életére. Hiszen a legnagyobb igazság, hogy a nagy dolgokat ugyanúgy, ugyanazon törvények szerint kell magyarázimmk,

mint a kicsinyeket. Ha a családfő nehéz elhatározás előtt áll, megtárgyalja, megtanácskozza teendőit felnőtt családtagjaival, esetleg érdemesebb alkalmazottaival is, de siheder fiát, inasát és szolgálóleányát nem avatja be dolgaiba. Az meg éppenséggel lehetetlen, hogy ha például a mesternek két segédje és tizenöt inasa van, az inasgyerekek leszavazhassák a mester és felnőtt segédeinek akaratát.

Nemzeti életünk minden, ha nem is értékes, de minden *nem* értéktelen rétege választói joghoz jut a reform által. Kinek érdeke az, hogy az értéktelen rétegek is választói joghoz jussanak?! Aki ezekben a rétegekben nem talál politikai gyökeret a maga számára, hiába szaval osztályuralomról, annak csak a bomlásnak indult, rothadt nemzeti szervezetjén lehetnének gyökerei. Ha a radikális uraknak nem elég az ország értékes része ahhoz, hogy megfelelő politikai súlyhoz juttassa őket, ez lehet reánk nézve örvendetes, rájuk nézve szomorú, de ne kívánják, ihogy ez a minden osztályból fölépített nemzeti társadalom elhigye nekik az osztályuralomról szavalt avas frázisokat.

A jászóvári ünnep

Budapest, 1918 máj. 18.

A premontrei kanonokrend, a magyar fehérpapok jászóvári rezidenciájában most a pünkösöd hétben irodalmi ünnepre készülnek, melyre a rend kiváló prépost-prelátusa, a tudós és érdemes Takács Menyhért meghívta az Akadémiát s meghívott egyéb tudományos, irodalmi és közművelődési egyesületeket és testületeket is.

Egy szerény magyar poéta, kálvinista lelkész, aki néhány kiváló társával végigszenvedte a világosi katasztrófára következett szomorú, sötét napokat, melyeknek sötétségébe az ő ihlete vitt bele némelyenyhító sugarat, s melyeknek éjszakáját a *Vén cigány* kegyetlen rapszodiája mint szilaj villám szaggatta meg, s melyeknek homályosságában sokáig szinte megnémulva ült meg reménytelenül a legmuzsikásabb magyar dalnok: az a szerény magyar poéta és kiálvi-

nista lelkész ötven évvel ezelőtt egy iratesomót adott be a jászói fehérpapok levéltárába, hogy őrizték meg és ötven esztendő múltán bontsák ki és adják át tartalmát rendeltetésének.

Ez az ötven esztendő a jövő héten betelik s a fehérpapok ünneppé avatják a napot, amelyen a kálvinista lelkész rendelkezését végrehajtják s titokzatos hagyatékát átadják a magyar nemzetnek.

Senki se gondoljon arra, hogy onnan valami szenzációs leleplezés kerüljön ki. Ezt kizárja Tompa Mihály egész lelki egyénisége. Akik némi joggal vehetnek hozzá, azt tartják, hogy ez a költőnek valamelyes irodalmi hagyatéka, amelyet egy és más oknál fogva, nyilván az akkori cenzúrára való tekintettel is, akkor nem lehetett, vagy nem volt tanácsos, vagy maga a költő nem kívánt kiadni. Ma, aki még az akkori nemzedékből még él, nyugodtan nézheti, akármi van amaz írásokban. A viszonyok is teljesen mások. Szinte harmadfél nemzedék váltotta már föl azóta egymást. Az akkori apák fiai immár apái azoknak a fiúknak, akik ma a lövőárokból védik a hazát. Akik még itt vagyunk abból az időből, nekünk már az unokáink szorongatják a puskát a harctéren.

Ez a nemzedék hát izgalom és aggodalom nélkül nézhet elébe az irodalmi ünnepnek. Izgalom nélkül, de nem érdeklődés nélkül és a kegyeletől is átfűtött szívvel.

Minden tisztességes iskolában nevelt magyar ember tud a versről, melyben a *Madár* szól *fiaihoz*. Mikor a csüggedés, a reménytelenség, a kétségbeesés tanyázott a magyar szívekben, akkor szólt Tompa Mihály mint anyamadár költőtársaihoz, mint fiaihoz:

Száraz ágon, hallgató ajakkal
Meddig ültök, csüggedt madarak?

Fiaim csak énekeljetek.
Nagy vihar volt. Feldúlt berkeinkben
Enyhe, árnyas rejtek nem fogad;
S ti hallgattok? Elkészültök innen?
Itt hagynátok bús anyátokat?!

Más berekben másképp szól az ének,
Ott nem értik a ti nyelvetek...
Pusztá bár, az otthonos vidéknek
Fiaim, csak énekeljetek.

A kietlen pusztaságból egy kis fénysugár volt ez a halhatatlan költemény a reménytelen jövőbe vetve. És most, ötven évvel földi halála után kilép még egyszer elejbénk és kényszerít megváltozott jelenünkben egy tekintetet vetnünk abba a fekete múltba, amelyben az ő sebzett lelkük vergődött, az ő vérző szívének megtörött. Meg fog az ő hagyatékában előttünk elevenedni egy darabja annak a múltnak, olyan darabja nyilván, amelyet akkor tán mások is láttak, de amelyről akkor nyilvánosan szólni nem leheléit. Annak a kornak némely tüneményét, némely jelenséget, némely emberét nézni fogjuk – Tompa Mihály szemével. Ez lesz a premontreiek jövő heti ünnepének a jelentősége és érdekessége. De nekem egy másik jelentősége, vagy ha tetszik, érdekessége is föl-villan az eszemben.

Kinek nem tűnik föl az, hogy a református lelkész a katolikus szerzetesház kezére és lelkére bízta titkát, irodalmi hagyatékát és síri nyugalomát. Mert hiszen ha nem bízott volna teljesen abban, hogy kikötését, az ötvenéves terminust, híven megtartják, bizony hogy nyugtalan lett volna álma a hanvai temetőben. Nem keresem semmi különös okát annak, hogy miért oda vitte a poszthumusz csomagot, holott vihette volna máshová is. A debreceni kollégium levéltárába, a sátoraljaújhelyi akadémiára, vagy a nagyhírű Bethlen-iskolába Tordára. Lehet, hogy az akkori körülmények közt, éppen a hatalommal szemben, ott vélte legbiztosabbnak, ennyi az egész.

Ámde én többet szeretnék belemagyarázni abba, amikor kincsét a református pap a katolikus papok kezébe teszi le. Szimbolikus erejűnek tartom a dolgot, mely arra ösztökél, hogy éppen pünkösd napján énekeljem meg prófétai jelentőségét.

Akkor csak a nyers, a zsarnoki hatalom sanyargatta a nemzetet. Ma, ugyancsak a hatalom, az akkori hatalomnak örököse mozgósított a magyar nemzet ellen olyan erőket, amelyeket Tompa idejében még előre látni sem lehetett. Ma a nemzetköziség, a szabadgondolkodás, a vallástalanság és a hitetlenség koalíciója szorongatja a nemzetet és a keresztény civilizációt, amelyből ezeréves életünk eleven oszlopai

nőttek ki. Nem kell-e ma a keresztény felekezeteknek és az egyházak nagynevű dignitáriusainak, fényes jellemű és elméjű vezéralakjainak egymáshoz megértéssel és bizalommal közeledniük, mint ahogy a kálvinista pap ment ötven évvel ezelőtt a pápista barátokhoz, hogy kincset, amely mint irodalmi hagyaték, nemzeti kincset is jelenthet, biztosítsa s a jövő számára megőrizze.

Kérdem piros pünkösöd virágos napján a keresztény egyházak vezérférfiait: nincsen-e közös félteni, nincsen-e közös megvédeni valójuk amaz áramlatokkal szemben, melyekkel korunk tömegei meg vannak részegítve? És ha van, amint hogy van, mikor fognak kölcsönös bizalomban találkozni úgy, mint fél-száz évvel ezelőtt a kálvinista költőpap és a katolikus prépost-prelátus?

Az aradi tizenhárom

Budapest, 1918 május 18.

Nem a tragikus aradi tizenháromról, hanem inkább komikus tizenhárom aradiról van a szó. Az aradi görög keleti román püspökség konzisztóriumának ülése gyűlt, de az ülés nem volt határozatképes, mert csak tizenhárom tagja jelent meg. Ez még lehetett véletlenség. De megisméltődött a karánsebesi görög püspök aulájában, sőt a nagyszebeni metropolita rezidenciáján is. Mindenütt csak tizenhármán voltak. Ebben már szándékosság, sőt összebeszélés látszik.

Az oka e főpapi sztrájknak az, hogy a minisztérium az egyház fölött való felügyeleti jogának gyakorlására mind e gyűlésekre kormánybiztost rendelt. A román főpapok e szokatlan intézkedés ellen tüntetnek azzal, hogy az ülésekről elmaradnak.

Ha a kormány manapság felelőssége tudatában felügyeleti jogának gyakorlására új format keres és nem éri be a jegyzőkönyvek fölterjesztésével: annak nyilván megvan a maga oka. Ha a román egyház képviselője ezt magára nézve oly sérelmesnek tartja, hogy ily kihívóan tüntet ellene, ez alapossá leheti azt a gyanút, hogy a prelátus urak jegyzőkönyvei csak-

ugyan nem hű tükrei annak, amit gyűléseiken a fő-tisztelendő urak beszélnek és művelnek. Az a szomorú körülmény, hogy a háború kezdetén gyanús maguk-viselete miatt a kormány kénytelen volt tömegesen internálni román papokat; meg hogy pap és tanító részben már el van ítélve hűtlen magaviseleteért katonai törvényszékek által és végre az a körülmény, hogy az oláh betörőkkel, amikor futásra került a dolog, tanítók és papok, mind a szent konzisztórium által tartott, nevelt és tán inspirált szolgálói a román egyházi életnek, tömegesen menekültek ki hazájukból a betörőkkel: mind ez a nagyobb figyelmet, a szorosabb és közvetlenebb felügyeletet kötelességévé teszi a kormánynak.

Az érsek Mangra Vazul és az aradi, meg a karánsebesi püspök urak a jövő héten Budapestre készülnek, hogy ebben a kínos ügyben a kormánnyal tanácskozzanak. A tanácskozás eredménye nem lehet kétséges. Az idők próbáját ki kell állani a román autonóm egyháznak is. Amivel a püspök urak tartozni vélnek autonómiájuknak, annyival tartozik a kormány a magyar államnak. Ha a kettő ellentétbe kerül, előre látható az eredmény. Ha az autonómia nem férne el az államban, az állam lenne kénytelen beleülni az autonómiába. Remélnünk kell, hogy a püspök urak bölcsesége, tapintata és egyházuk szeretete diadalmasodni fog ezen a konfliktuson, amely beleillett még a háború előtti világba, a háború tanulságai *után* – anakronizmus.

Schönborn gróf

Budapest, 1918 május 20.

E névvel jelölve az olvasó még egy cikket talál s ott olvasható az oka is annak, hogy miért beszélünk itt is a Rákóczi-birtokok örököséről. A gróf úr nem régen képviselőséget vállalt és most nyílt levelet intéz választóihoz. Nem keresi a feltűnést, nem is fővárosi lapban közli a levelét, hanem egy szerény munkácsi újságban. Levelét is azért írta meg, hogy holmi faluzással ne háborgassa választóit tavaszi munkájúikban.

A levél roppant érdekes. Nem azért, mert kellő bátorsággal ítél arról az alantas fakciózus szellemről, amely épp oly illetéktelen, mint boldogtalan befolyást tudott nyerni belső politikánk intézésében; nemcsak azért a még nagyobb bátorságért, hogy a lelki kényszer egy nemével tesz Tisza István tehetsége, jelleme és hivatása mellett tanúságot. Mert hiszen még mindig bátorságszámba megy a romboló hadjárat után, melyet ellene indítottak, hitet vallani Tisza mellett, holott immár az egész magyar értelmiség lelkében kezd derengeni a világosság arról a vak megátalkodottságról, melylyel mindenféle kegyes és kegyetlen jelszavak alatt nem folyt egyéb egy gyűlöletes személyi harcnál. Schönborn gróf levele attól a csodálatos, ideális magyar hazafiságtól érdekes, inely soraiban lüktet, melynek melegsége kiárad ránk belőle.

1731-ben került a két nagy felvidéki Rákóczi-birtok a Schönborn-család kezére. A grófi nemzetség kezére került ezzel Rákóczi jámbor népe is, a jó rutén nép, most a gróf választói. De rászállt a grófi családra valami a Rákócziak lelki hagyatékából is.

Mily különös erő, mily varázs, mily vonzás van a magyar földben és a magyar nemzetben. Semmi-ben sincsen több gaszág és hazudozás, mint ál demokrátainknak és demokrata strébereinknek ádáz gyalázkodása a magyar múltra, a magyar nemzet történeti intézményeire és családjaira. Ez a nemzet Szent István uralkodásától kezdve napjainkig bűvös vonzóerőt tudott gyakorolni a közénk szakadt idegen elemekre. Mindegy volt az; hagy úr vagy kis úr, török, tatár vagy német, vagy tót nép: kevés időbe telt és hozzá-simúlt a magyarhoz. Ha a körülményeknél fogva nyelvében nem is, de érzésben, gondolkozásban teljesen. Ezért lett a ruténből Rákóczi népe, ezért lettek egész tót falvak magyar nemesek, ezért lettek a mi tótjainkból a történelmi nevezetességre szert tett veres-sipkások, ezért oly konok magyar az alföldi és dunántúli sváb is.

És az urak! Egész galériája van történetünknek beolvadt idegenekről, fényes családok, fényes nevek egész sora ezer éven keresztül máig. Semmi ennél jobban nem bizonyítja ama törvényeik és intézmények

államalkotó erejét, melyeket a magyar nemzet szel-
leme viszontagságos életének idő szerint való szüksé-
geihez képest alkotott. Jókai geniális tolla megalkotta
ez urak típusát az Új földesúr Ankerschmidt lovagjá-
ban, aki nemcsak idegennek, de szinte ellenségnek
jön közénk megcivilizálni ezt a barbár országot s itt
megcivilizálódik maga fanatikus magyarrá. Nincs-e
száz okunk arra, hogy eldicsekedjünk azzal, mit csi-
nált ez a magyar föld és levegő a – Wcnckheim-
családból? Nem a magyar úri típus ideálja volt-e a
kiegyezés után miniszterséget viselt Wendkheim Béla,
kinek elegáns lovasszobra ott áll a kisbéri parkban?
És a fiatal és szimpatikus és igaz magyar közéletme-
zési miniszter nem rehabilitálta-e máris a magyar
ember előtt a Windischgrätz nevet.

Azt a varázsát, hogy a nemesebb idegen anyagot
vonzza és magába olvasztja kiválaszthatatlaniil, íme
épp oly kevésbé vesztette el újabb időkben is a ma-
gyar, mint ahogy ősi vitézségüket, lóra és tűzre ter-
mett katonalelküket el nem vesztették e haza gyerme-
kei. A Schönborn grófi család nemes érce a mi nap-
jainkban olvadt bele végképp a magyar nemzet nemes
ércébe. A legnemesebb érckeverék búvös hangja csen-
dül ki leveléből. Muszáj ezt meghallanunk, muszáj
ezt meglátnunk, mert ez a nemzet nagy erkölcsi vonzó
erejének a anunkája. Ezt az erőt hirdetnünk, ünne-
pelnünk kell. Ez az a törvény, amely a mindenség-
ben is munkál, a világegyetem harmóniáját és egyen-
súlyát biztosítja s melynek a vészekben is élni s mun-
kálni kell, mert a bomlás és rothadás áll be ott, ahol
a vonzó erő titokzatos fluiduma megszűnt cirkulálni.

Az elnyomott írek

Budapest, 1918 május 22.

Elég a bajjunk és gondunk magunknak is, de
vérző szimpátiával, testvéri szeretettel és izgatott ér-
deklődéssel nézzük az ír nemzet vergődését, vonaglá-
sát az éhes brit oroszán körmei között. Nemrégén
még a finn látszott a legszerencsétlenebb nemzetnek
Európában, mert a legzsarnokibb kormányrendszer
jarmában nyögött. De ránézve úgy jött a világháború,

mint a gondviselés, mert ledöntötte zsarnokát s a finn és lengyel nemzet most van azon, hogy halottailból föltámadjon. Elnyomott nemzet nincs is már Európában, csak az ír nemzet. Az utolsó rab annak a bilincseiben, aki azzal kérkedik, hogy a kis nemzetek fölszabadítására vívja ezt a háborút. Jóformán úgy is van a dolog, hogy Anglia az utolsó rabtartó Európában. Talpa alatt az íren kívül a búr nemzet, Egyiptom népe és az Indiák népei. Mi érlelődik Anglia és ez elnyomott nemzetek számára e gondviseléses világháború méhében: meg fogjuk látni.

Ami a zöld sziget és a lóherevirág országáról mostanában hír jön, az készülöben levő forradalomról, rajtavesztett összeesküvésről és tömeges bebörtönözésekből áll. Képzeljük el azt a kérlelhetetlen szigort, amellyel az angol kormány a sajtószolgálatot a kezében tartja s akkor világossá lehet előttünk, hogy az, ami hír onnan jő, csak kis része lehet annak, ami érdekelne bennünket és ez a kis rész is másképpen igaz, mint ahogy az angol hírszolgálat átbocsátja.

Az írek rabságának ez a története: minekutána Anglia nem tudta másképpen (és olcsóbban) elkozbolni az ország függetlenségét, megrontotta benne a közszellemet, amíg sikerült olyan ír-parlamentet összehoznia, amely a szó szoros értelmében eladta az országot és függetlenségét. Onnan túl az angol parlament rendelkezett Írországról. Angol kézre játszta az ír nagybirtokot, bérlővé és napszámossá tette saját földjén az ír kisbirtokost. Éhínséggel dolgozott; az ír nyelv használatát a közéletből számúzta; ami ír nép el nem pusztult, az tömegesen vándorolt Amerikába s onnan táplálta szegény otthonmaradt véreit reménnyel. Az angol kormány, mióta a demokratizálódás megtörte parlamentjének nagyszerű egységét és hatalmát, állandóan kénytelen foglalkozni az ír-kérdéssel. Keletkezett is ír-párt, amely valamelyes kiegyezést elfogadna. Ez a homerule kérdése. De a történelmi sinfein-párt a függetlenségre esküdött s most, hogy Anglia szorultságában a kötelező katonáskodást ki akarja terjeszteni a zöld szigetre is: a sinfemisták fölibe kerekedtek az ír nemzeti pártnak, a helyzet bizonytalanná lett s az an-

gól konmány puskával és börtönnel dolgozik, a zsarnokok e kipróbált fegyverével.

Hogy mint állanak a dolgok Írorszáiban, azt bizony az angol tudósításokból nem lehet megtudni. Hogy nem nagyon biztatón, kiderül abból, hogy ennyit keresztülbocsát az angol cenzúra, amely egyáltalán nem szentimentális intézmény és kiderül, még jobban abból a képmutató, igazi angol módszerből, ahogy az írek szabadságharcát a világ elé bocsátja,

Azt mondják az angol tudósítások, hogy az ír mozgalmat német ágensek és német pénz táplálják. Még olyan ezüstpénzt is találtlak valahol az elkobzott ír pártkaszában ezek a becsületes angolok, amely abból a pénzből való, mit a hetvenes háború után hadikárptólásul fizetett a francia a – németnek.

Ez az argumentum, úgy látszik, az amerikaiak számára van föltalálva. Mert Amerikában igen sokan vannak írek, köztük sok a nagyvagyonú, nagyállású és nagy befolyású ember s az amerikai közönség rokonérzése az írek mellett igen erős.

De ezüstpénzzel vagy anélkül, mit tartsunk arról a meséről, hogy a német csinálja az ír-mozgalmat? De tegyük föl, hogy ő csinálja. Mit tesz az? Elvégre Németország és Anglia háborúban vannak egymással! Ha van valahol a világon, de ha éppen otthon van Angliának sebhető pontja: nem volna bolond és ostoba az elleniség, amely rá nem vetné magát erre a pontra? Éppen olyan ostoba volna Németország, ha az ősi Angliába küldene pénzt és ágenseket, hogy lázítsák föl az anyaországot, mint akkor, ha nem küldene oda (ha tudniillik módjában lenne), ahol igenis hajlandók az emberek a föllázadásra elnyomójuk ellen. Hát Anglia nem küldött még a békeidején Scotus Viatorokat, a mi utcáinkba, hogy szítsa az elégedetlenséget, mikorra a leszámolás órája üt. Hát nem lázítja még most is Ausztria szláv nemzetiségeit az antant és nem arra volt-e ennek az egész becstelen háborúnak a számítása alapítva, hogy orosz, francia, angol és olasz emisszariusok által úgy meglazítsák Ausztria és Magyarország állami szerkezetét, népeik etikai és politikai összetartozandóságát, hogy az orosz henger első lökésétől a két birodalom összeomoljon, és aztán Németországgal el-

bánhassanak. Bizony, háború előtt s háború alatt csak azt cselekedték, amivel most a németet vádolják. És ha csakugyan valamiképpen benne van az ír forradalma mozgalomban a német keze, akkor valóban csakis az angolnak és az antant többi országainak a példáját követi Germania.

De kell-e, az Istenért, idegen kéz ahhoz, hogy az k munkára keljen hazája függetlenségéért? Nem tart-e ez a mozgalom azóta, mióta John Bull ráhasalt irtóztató tetemével a szegény szigetországra? Nincsenek százezrivel koldusai, hontalanjai és százával mártírjai ennek az ír mozgalomnak?

Jó néhány évvel ezelőtt szerencsém volt a londoni lord mayor asztalán ebédelhetni. Szomszédom egy tüzesszemű, barma menyecske volt, akiről hamarosan kisült beszélgetés közben, hogy ír asszony. Nekem a dolog nagyon kapóra jött. Az ír nyelv iránt érdeklődtem. Beszélnek-e még és hányan?

– Bizony, mondta ő, beszélnek, de csak kevesen. Újabban azonban mozgalom támadt, hogy az ír úri családok (maguk már a legritkább esetben beszélvén apáik nyelvén) ír nyelven nevelik gyermekeiket.

Én fölemeltem csendesen a poharamat s odatarottam szép szomszédnőm felé e szóval: az ír nyelvért!

És ő koccintott és azt mondta: fognak ezért még vérről ie kbccintani.

Ellenben akkor már néhai Edvárd király járta az európai udvarokat és szövögette a világháború hurkait. Mi lenne, ha Anglia fogná meg magát benne és Írország – kiszabadulna belőle?

Tisza kritikája Andrássyról

Budapest, 1918 május 24.

A választójogi bizottság érkezett tanácskozásában a javaslat *első* főszakasza után ahhoz a ponthoz, a *második* szakaszhoz, amelyen el kell dűlnie a javaslat és a mai politika sorsának: a kormányénak, a pártokénak, az országénak, a nemzetének. Természetes tehát, hogy az érdeklődés feszültebb, a szív dobogása hangosabb, az érdekeltek kedve komorabb és

ünnepesebb lesz, amint szavazni kell a döntővé vált kérdéstről, amelyet erre a száraz formulára redukáltak: IV. elemi vagy VI. elemi. A szónokok iparkodásán is visszatükröződött ez a helyzet. A szavazás után ami jön, annak sorsa jobbára el van döntve ezzel a szavazással.

Mindennél és mindenkinél is érdekesebb volt azonban Tisza István gróf. Külsőleg és hangban, okoskodásban, kifejezésben nyugodt. Egy nyugodt tengerszín, melynek a mélyeiben azonban nagy háborgások vannak. Nagy beszédet mondott és mindent elmondott, régít és újat, amit erről a kérdéstről elmondani lehet. Van egy zsidó ünnep, melyről azt mondja a legenda, hogy aznapon az ég Ikapuja nyitva áll, amíg a vacsora csillag föl nem jő s addig az ember minden könnyörgése szabadon bejut az Úr füléhez. E napot a zsidók a templomban töltik étlen-szomjan, egész nap csak imával ostromolva az Urat. Ez az ostrom rémes rohammá lesz, amikor az esti csillag megjelenése közeledik, hogy hamar, amit még lehet, a bűnös megfélemlített lelkek bekiabálhassanak a mennyek kapuján.

Ilyennek éreztem Tisza István beszédét. Neki a választójog nem pártpolitikai eszköz, nem hatalmi kérdés, ránézve ez a *nemzet sorsdöntő kérdése*. Mielőtt tehát a közeledő szavazással becsapódik a lehetőség kapuja, hamar, még egyszer, utolszor elmondja mind azt, ami öli, úzi, izgatja ébren s kísérti álmában, mióta ezt a kérdést napirendre erőszakolták. Fölbontja elvi oldalát, mintha egy gyümölcsmagot szelne ketté, mondván: nézzétek, ez van benne. Sorba veszi a súlyosabb ellenvetéseket és szinte bajnoki birkózásban verekedik velük végig. Elbánik a *nyugvóponttal*. Mert hogy azt mondják, hogy nyugvópontra kell mutatni ezt a kérdést az eredeti javaslat elfogadásával. Hát ki az a naiv politikus, aki nem olvassa a radikális újságokat s azzal kecsgetti magát, hogy csakugyan nyugvópontra lehet jutni a Vázsonyi javaslatával. Hiszen ez csak a radikális választójog, amely csak arra való, hogy a radikális programul többi pontjait könnyebben lehessen megvalósítani. De egyáltalán van-e nyugvópont a nemzetek életében? Igen, van, egy: ahalál. Amíg a nemzet él, folyton munkál, alkot, fejlődik,

bukik és emelkedik és soha nyugvóponton meg nem áll.

Azután elbánt azzal a frázissal, hogy meg kell nyugtatni a *tömegeket*. Melyeket? A kétszázezer szervezett munkást? Miért az ezreket, miért nem a milliókat? Aki a tömegek megnyugtatását emlegeti, nem tesz egyebet, mint hogy ezzel izgatja a tömegeket, nehogy meg találjanak nyugodni.

És itt megkoronázta Tisza István a nagy beszédét Andrassy Gyula gróf politikájának a kritikájával. Érdekes, hogy Andrassy Gyula gróf nem tartotta érdemesnek Tisza beszédét végighallgatni. Elment az ülésről, mielőtt ő rá került volna a sor. Lehet, hogy oly oka volt rá, melyet az ember nem tud, lehet, hogy belefáradt. De elvégre a politikus urak nem egymásnak szónokolnak, hanem nekünk, a közönségnek. Mert hiszen mi vagyunk a nemzet. A mi bőrünkre alkusznak, verekesznek, szónokolnak és szavaznak.

Tisza kritikája Andrassyról kifejezésekben, hangban úri és mérsékelt volt. Érdemben megfelelt a lélek ama kegyetlen vergődésének, amelynek Tisza István martaléka volt, mióta ezt a kérdést ráerőszakolták a közéletre. Ráerőszakolták nem magáért a választójog kérdéséért, hanem pártpolitikai eszköz gyanánt, egyéni célokért. Ez tette kétségbeejtővé a kiegyezési megoldás kilátásait is. Mert a pártérdeknek nem választójog, nem megegyezés kellett, hanem választás a háborúban, amikor a rendkívüli és kivételes hatalommal fölruházott kormánynak csak gyerekjáték az ellenfelét legázolni, kivégezni, kipusztítani. Ennek a szellemnek volt vezére és forrása Andrassy Gyula gróf; ez a szellem kényszerítette Tisza Istvánt arra a leonini szerződésre a választójogi kérdésben, amely őt arra kényszerítse, hogy ő adja föl háromötödét a maga álláspontjának az ellenpárt kétötödéért; és ennek a romboló és lelketlen szellemnek (ki sejtette ezt valaha Andrassy törékeny testében!), ennek a szellemnek a bukása volt a legutóbbi kormányválság. Nem is a kormány bukott meg akkor, hanem a párt; nem is a párt, hanem a vezére: Andrassy Gyula gróf.

Nők az alkotmányban

Budapest, 1918 máj. 31.

Ez a címe néhai jó Tóth Kálmán egy annak idején nagysikerű vígjátékának, amelyet aktuálissá tett Vázsonyi Vilmos választójogi törvénye. Mert az is – már szinte a bohózatba vágó vígjáték, hogy Magyarországon – midőn a férfiak választójogát a negyedik és hatodik elemi osztály elvégzéséhez kötik, – a szegény hölgyvilágtól már három polgárit követeljenek, hogy választó lehessen. Nem az a komikus ebben, hogy az asszonyválasztónak abszolúte, okosabbnak vagy legalább tanultabbnak kell lennie, mint a férfi-választónak; hanem az, hogy itt egy-egy uradalmat kezelő földesasszony; vagy egy gazda özvegye, aki ura fél vagy egész szesszióját műveli és öt-hat gyermekét neveli; vagy egy derék vénleány, aki nem ér rá még csak férjhez is menni, mert az apja után gazdátlanul maradt kis üzletet vagy vállalatot kell tovább vinnie, hogy édesanyját és testvéreit eltarthassa: hogy mindezek nem lehetnek Magyarországon választók, ellenben a bankbéli kopogtató kisasszonyok tömege mind választó, mert amazok nem végeztek, emezek pedig igenis végeztek három polgárit. Ez olyan felületes és hebe-hurgya paragrafusa volt a Vázsonyi javaslatának, hogy szinte megkönnyebbül az ember arra a hírre, hogy a választójogi bizottságban ma leszavazták a nők választójogát. Azt kell hinnünk, hogy aki ilyen formában hozza a nők jogát, az maga a legveszedelmesebb ellensége ennek a jognak, de egy és más okért másokra bízza, hogy kitekerjék a nyakát.

Ezt ma Vázsonyi Vilmos elérte. De a női választójog lelkes barátainak, akik ezekben a napokban buzgón gyűléseznek, deputációznak és tüntetnek, nem kell ezért elcsüggedniök. Az ő álláspontjuknak a bizottságban tiszteletreméltó kisebbsége volt és nemcsak numerus, hanem pondus tekintetében is. Olyan súlyos férfiak (s hozzá Tisza-pártiak), minő Balogh Jenő volt igazságügyminiszter, Teleszky János volt pénzügymin-

niszter és Vadász Lipót volt államtitkár szavaztak az asszonyok joga mellett.

Az életnek, a megélhetőnek alapos változása, a réginél sokkal bonyolultabb viszonyai, rákényszerítik a világot a nő és férfi társadalmi viszonyának és eddigi helyzetének a revíziójára. A nő és férfi rendeltetése a természet meg nem változtatható parancsából marad a régi: a nőé, hogy anya, a férfié, hogy apa legyen. De a megváltozott világ is parancsol és nekünk engedelmeknek kell. Ez azonban csak azt jelentheti, hogy a férfi és a nő szerepe az életben módosulhat addig a határig, ameddig az anyai hivatást és az apai kötelességet nem érinti. Minden rendezés, amely ezen tud meg, mint a természet rendelkezésével ellenkező, meg nem állhat, s bizonyos időn túl megtámadja a társadalom épségét, amelybe belevitetett s ha idő előtt ki nem operálják onnan, elpusztul maga is a társadalommal, amelyet megrontott.

Aki tehát a nők természetes joga alapján sürgeti a női választójogot, épp oly képtelenséget követel, mint aki a férfi számára követeli, mint veleszületett jogot. Ez a jog nem születik senkivel sem vele, csak úgy, mint a jog, hogy napszámiba mehessen az ember. Igen, mindenki jelentkezhetik napszámossá a krumplikapáláshoz. De aki nem tud kapálni vagy akinek a dereka nem bírja ezt a fárasztó munkát: annak hiába van joga hozzá: azt elkergetik a krumpliföldekről. Hivatkoznak a katonáskodásra is. Hogy aki jó arra, hogy harcba küldjék a hazáért, annak arra is jónak kell lennie, hogy választójogot nyerjen. De hát jó-e arra mindenki, hogy harcba vigyék a hazáért? Nem a legnagyobb gonddal válogatják-e meg a sorozóbizottságok, hogy ki „*tauglik*”, ki nem *tauglik* erre a dologra? És vajjon miért legyen a nemzet kevésbé gondos, amikor azokat kell megválogatni a, hogy kik *alkalmasak* arra, hogy az ország sorsa intézését irányítsák. Amott kidobálják a testileg gyöngéket. Miért ne dobálnák ki itt a lelkiileg, erkölcsileg gyöngéket, a tudatlanságokat s azokat az elemeket, amelyek nem arra valók, hogy az ország törvényhozóit ők válasszák meg.

És ez áll férfiakra és nőkre egyaránt. Férfi és nő

erkölcsileg, szellemileg, anyagilag legyen alkalmas erre a nagy hivatásra. A nőknél, a maguk természetes hivatásánál fogva természetesen különösebb korlátok is érvényesülnek. Férjes nőnek nem lehet választójoga, mert a politikai háborúságnak (amely néha most is besurran, ha csak a kulcslyukon is a családba) nem vágthatunk kaput erre a szent területre. Más az, ha a férj bármely okból nem gyakorolhatja jogát, akkor gyakorolja az asszony. Mert a hitvestársaknak együtt van egy szavazójoga. És így tovább. Nem alkalmas és nem is elég ez a hely, hogy további részletekbe bocsátkozzam a kérdéstről. A vezérlő elvem ez: a nemzetnek szüksége van minden derék ésépkézláb gyermekére, akár mint katonára, akár mint adófizetőre, akár mint választóra. Az állam kötelessége számon tartani és számon szedni mindenkit, hogy a maga dolgát a legtökéletesebben láthassa el, hivatását a legfnyesebben teljesíthesse ama polgárainak igénybevételeivel, akik által és segítségével egyes funkcióit, feladatait, kötelességeit a legjobban végezheti az összeségnek és az egyeseknek az érdekében. Az az alkotmányos ország fog virágozni, amelynek legszolidabb, legértelmesebb és legjobb módú, nem pedig az, amelynek legtöbb választója van. Az az ország, amelynek köz- és magánügyeit a legderékabb, legmunkásabb és legjellemesebb férfiak intézik és az az ország, melyben a legtöbb tiszta és jó házasság van, a legtöbb gyermek születik és amelyben a legideálisabb anyák élnek.

Ki hát az a német?

Budapest, 1918 jun. 1.

A nyugati szemhatáron féleknes felhőség borította az eget. A gomolygó feketeség méhét villámostorok szaggatták meg és tompa, rémes dörgés görgött végig a felhő-ágyláson. Két ember figyelte egymással szembe eső ellentétes állásból a földet megreszketető színjátékot s amint nézi, íme: egyszerre egy pont csapkodva szakad ki a fellegek éjéből s repül a két néző felé.

– Galamb, – kiáltja az egyik.

– Holló! – rebegi a másik.

Így nézzük ketten harcoló felek a nyugaton tomboló s egymásra torlódó csaták borzalmas színjátékát: Ketten, a két ellenfél.

— Béke – mondjuk mi.

— A végzet – rebegi ellenfelünk.

Ez a kép jutott eszembe, amikor olvastam egy olasz harctéri tudósító jelentését, amelyei lapjának küldött a nyugati harctérről, s amely így szól:

A helyzet rettenetes. A németek soha így fölkészülve nem voltak, mint ma vannak: szinte fantasztikus hadieszközökkel rendelkeznek és megszámlálhatatlan hadosztályok tömegével dolgoznak a harctéren sít.

Középeurópában ehhez a rettenethez – melytől egy olasz újság szerint az olasz nép elfelejt lélekzelet venni – a béke közeledésének a reményét fűzik; az antant országaiban pedig a szorongó félelem, a végzet közeledésének fojtó előérzete üli meg a lelkeket.

Micsoda egy bizonyítvány a németnek! Hogy a háború – a világháború! – negyedük évének a végén úgy fel van készülve, ahogy sohasem volt és a hadosztályok megszámlálhatatlan tömegeivel operál a harctéren.

A blokád, az elzárolás, a kiéheztetés, ellenségei pokoli összeesküvése tehát így végződik? Hogy erősebb, mint bármikor és hogy elkábító csapásokat mér egyesült ellenségei konolk fejére és mint a szélvész a katangkórót, úgy kerget maga előtt francia földön angolt, franciát, belgát, szedett-vedett cseh-tótót, portugált, olaszt és amerikaiat! Akkor, amikor már velünk meg a bolgárral s törökkel egész Keletet leverte!

A német!

Ki hát az a német?

Gondolkoztak-e erről ott a túlsó fronton, ahol öt-hat nemzeten kívül még a demokratizálódást is mozgósították ellenünk?

Mert ez a német nem a régi német, aki duodec államfők igáját viselte és filozófusokat neveltés mint a cserépfazék, ha megrúgják, úgy hullott darabokra, amikor Napoleon belerúgott a Bund szervezetébe.

A mai német a réginek csak az anyaga. A szel-

lemet, a tartalmat a porosz adta hozzá, amely alig száz év alatt átformálta s a maga képére teremtette a régi németet.

És az új Németországban a tudomány virágzik jobban, mint akárhol; az ipar hódítóképesé lett az: egész világ kerekén; kereskedelme s emberi forgalmától jár büszkén minden világrész kikötőiben; jogrendje mintaszerű; szociális intézményeiben a legmodernebb élet szervei élnek és dolgoznak, polgári rendje és fegyelmezettsége példás; iskolái a tudásnak és a hazafiságnak életosztó tűzhelyei és végre katonai szervezete . . . Kell ma ezt is még külön fölemlegetni?

Most jöjjetek és fecsegetek nekem a porosz junkerekről, az elmaradott porosz választójogról!

A junkere tán nem szimpatikus legény, de porosz és német a lelke fenekéig és duzzad a nemzeti önérettől és nagyszerűen kezeli birtokát.

A választójoga csakugyan elmaradt; de az országa ugyancsak előre men, sőt magával vitte a magára egész Németországot, úgy látszik, első helyre a világ nemzetei közt.

Mit svindliztek ti nekünk demokráciával, választójoggal és egyéb demagóg kuruzslásokkal. Murika, fudás, önértet, magyarság, történelmi öntudat, becsület a köz- és magánéletben, tisztaság a családban, hit a jövőben, fanatizmus nyelvünk szeretetében. Ez a lényeges. A többi e mellett se oszt, se sokszoroz, e nélkül pusztulásba vihet.

A magyar bíró

Budapest, 1918 jun. 3.

Vannak még bírák Magyarországon. Igazán? Valóságos csoda, ha vannak. Csak a legnemesebb emberanyag mellett lehetséges ez. Fanatikus szeretete a nemzetnek és az igazság szolgálatának a csodája, hogy vannak.

Hogy meddig lesznek még, azt nem tudjuk. Olvasom, hogy a Vezúv ismét háborog. A bírák és ügyészek tegnapi gyűlése csakugyan egy tűzhányó hegy képét muflatta, amelyből füst tódul, egy kis láva loccsan ki, de amely egyébként látszólag hidegen és méltósággal

teljesen tartja bonis fejét az ég felé. Az elnökük méltósággal vezette az ülést; a szónokok feszült agyából és izzó lelkéből mértékletesen szállt föl a szó, a gyűlés nem lett méltatlan az ügghöz, melyet a bírák szolgálnak, az álláshoz, melyet a társadalom hierarkiájában betöltenek. De iszonyú komolyság reszketett minden szavukban s minden szavuk alkalmas arra, hogy döbbenetes visszhangot keltsen országszerte a szívekben. Annál erősebb visszhangot, mentül nagyobb volt a panaszosok önmérséklése.

Két tárgya volt a gyűlés tanácskozásának: a független bírói státus végleges szervezése és a bírói kar aktuális helyzete a háborús időiben. Az első természetesen ráér a háború utánig. A második minden órán esedékes.

Ugyebár, eddig már mindenek megjárták a fórumot anyagi bajaik orvoslása végett? Micsoda bajnak kell lenni, hogy íme már a bírák is gyűlésbe gyűltek! A bíróság a legkényesebb orgánuma egy nemzeti szervezetnek. A legfinomabb, legérzékenyebb funkció az övé. Igazságot tenni annyi, mint az ember fogalma fölé emelkedni tudni. Annyi, mint magát fölszabadítani amaz emberi gyarlóságok bilincse és köteléke alól, amelyek a polgári élet száz vonatkozásában más emberekre nézve a siker és boldogulás tényezői. Meg van írva, hogy *Iu ticia regnorum fundamentum*. Ha ezt átvisszük az emberekre, akkor az emberi társadalom, a nemzet összessége üdvének fundamentuma a becsületes bírói kar. Ahol a bírói jellem vagy lelkiismeret meglazul, ott kezdődik az álladalom föloszlása.

Most képzeljünk el egy országot, ahol a gond, a szegénység, az ínség, az éhség, az anyagi szükségekkel szemben való tehetetlenség az igazságszolgáltatás embereit arra kényszerítik, hogy a nyilvánosság elé vigyék nyomorúságukat. Az álszégyen, a szemérmesség, a büszkeség, az önérzet, a férfijellem minden páncélja nem elég: a gond rozsdája elmarta kapcsait, a páncél lehull. Így bánt bírói karunkkal (de részben közigazgatási tisztviselőinkkel is) a háború.

Ha a kormányok idejekorán tudtak volna gondoskodni arról, hogy minden testi szükségbeli cikket, akár élelem, akár ruházat, hatalmába ne kaparintson

az uzsora; és ha mindenkiben meg volna az elszántság arra, hogy rongyosan és foltozva járjon és büszkén mutogatná a korzón elnyűtt ruháját: még el lehetne egyetmást túrni. De mikor látni kell azt, hogy egyfelől a munkás- és napszámoseMBER tízszeresét és húszszorosát keresi annak, amit béke idején keresett és másfelől azt, hogy az élelmiszerek és az iparcikkük legfantasztikusabb árai mellett is a háborús spekulánsok és egyéb milliomosok kicsapongó luxussal tüntetnek az utcán, a korzón, a színházban, még a templomban is; hogy amíg a járásbiróné félnapokat ácsorog, hogy végre is ne kapjon véres pénzéért egy félkiló zsirt vagy egy félliter tejet a beteg gyermekének, addig egy szedett-vedett külföldi operatársaság előadásaira megostromolja a háború mulató és nevető osztálya a színház kasszáit és egy-egy páholyjegyért kifizet annyit, amennyi egy kisebb bírói állásnak évi vagy félévi dotációja, akkor lehetetlen tovább viselni helyzetét annak az osztálynak, amely nem képes családját a mai árak mellett se ruhával, se élelemmel, se télen tüzelővel, se immár biztatással és türelemmel ellátni.

Az idők követeléseivel szemben ki kell a kormányoknak bontakoznia abból az álláspontból, amelyből háború előtt ítélték meg az ilyen szükségeket. Akkor normális időben lehetetlennek mondták az állami háztartás egyensúlyának megbontása nélkül a kívánságok teljesítését. *Ma már nincsen lehetetlenség.* Avagy lehetetlen volt-e a négyéves világháború? A háború költségeit, tudom, mindnyájan tartozunk és fogjuk is viselni. De a háború által ránk hozott nyomorúságokat és veszedelmeket költséggel azoknak kell győzniük, akikre a háború nem nyomort és nélkülözést, hanem bőséget és szerencsét hozott. Milliárdokat és milliárdokat fizetünk a háborúra. Nem szabad mind e milliárdoknak nyomtalanul elvesznie. Irtóztató tömege a föl-szerelésnek, beruházásnak, nyersanyagoknak, fának, vasnak, kelmének s egyébnek van ott fölhalmozva. Nehogy azok kezén keresztül jusson vissza mindez a polgári életbe, akik nagy haszonnal beliferálták, hogy most a második bőrt nyúzzák le a rókánkról. Mind ezt számon kell tartani, minderre tervet kell készíteni és a háborúnak e hulladékából magából, Bellona asz-

szonynak e (uraságoktól levetett) tárházaiból magából kikerülhet az, ami a bírák jogos panasza orvoslására szükséges. A lehetetlenségek megszűntek. Nincs lehetlenség ma már, hanemha az, hogy a bírák dolga elintézetlen maradjon.

A szövetségmélyítés

Budapest, 1918 Június 5.

Nem tudhatjuk, mely körülmény tette szükségessé Tisza István gróf mai képviselőházi fölszólását és Wekerle Sándor miniszterelnöknek e fölszólásra adott választát. Azt kell gondolnunk, hogy a dolog némileg tüntetés volt a Károlyi Mihály gróf és hívei egynémely kirohanásáért a német szövetség ellen. Ha az volt, fényes sikere is volt, mert nemcsak az ellenzéki többség vezére és a miniszterelnök teljesen azonos, fölfogása jutott benne kifejezésre, hanem az országgyűlési pártok óriási többségének egyetértése is e kérdés körül. Ily helyzetben Károlyi Mihály gróf és társai groteszk állásfoglalása Németország ellen s az antantországok mellett, mint gyakorlati politika is a képtelenségek és lehetetlenségek világába tartozik. Mint ideális állásfoglalás vagy koncepció viszont magyar szempontból annyira immorális és olyan belátástalan, sőt vak, hogy az ember ámulva áll meg a magyar észnek ilyen meghibbanása mellett.

Arról van ugyebár szó, hogy a háború után főtartsuk és javunkra formáljuk-e a szövetséget, melyben a háború veszedelmeit átértük; vagy mondjunk-e le róla s keressünk helyébe esetleg más szövetségeseket. A más szövetséges természetesen nem kerülhet ki máshonnan, mint az antant.csoportjából.

Konstatálom mindenekfelett objektivitásom megbizonyítására, hogy szerintem is nem kecsegtető dolog olyan nagy úrral egy tából enni cseresznyét, mint a német. De elvégre, ha szövetkezni kell, legföljebb más és valamivel kisebb urat kell e végből megkörnyékeznünk és cseresznye dolgában alkalmasint azzal sem járnánk jobban. Mondhatná valaki, hogy nem

muszáj éppen magunkat szövetségben lekötünk. Igen, ha ezzel elérhetnők, hogy más se köt szövetséget. De tudjuk, hogy az antantosok még a háború alatt is ismételve tanácskoztak azon, hogy a háború után együtt folytatják a harcot Közép-Európa ellen gazdasági téren. Erre hát nekünk is föl kell készülnünk. Hogyan? Úgy, hogy izoláljuk magunkat és nemcsak mostani ellenségeink, hanem mai szövetségeseink fegyvere is ellenünk forduljon? Ez nemcsak nagy gondatlanság, sőt könnyelműség volna, hanem valóságos esztelenség, ha nem ostobaság. Mert hiszen tán azt nem gondolja senki, aki józan elméje birtokában van, hogy mi képesek leszünk az antant bármelyik hatalmának a szerelmét megnyerni a háború utáni időre.

Oroszország némely osztrák, tartományt óhajtott e háború zsákmányaképp elvenni és Magyarországot akarta néhány vármegyével megcsonkítani. A nyugati hatalmak odaigérték Oláhországnak Erdélyt, Szerbiának Délmagyarországot, az olaszoknak, hogy többet ne mondjak, Fiumét. És nem ötletszerűen, mintegy a háború sugallataképpen, hanem hosszú évek előkészítő munkájával, régi titkos szerződésekkel. Ezek a kis ragadozók ezért odaadták magukat az antantnak eszközeiül. Szerencsére, mint fegyvert kiütöttük őket (szövetségesünk segítségével) ellenségünk kezéből. Mit gondol vajjon Károlyi és táborá: ezek legyenek a mi szövetségeseink háború után? Vagy a gazdáik, akik már egyszer eladták nekik a bőrünket?

Hogy Károlyinak ilyesmit mondanak, azt elhiszem. Még azt is elhiszem, hogy Károlyi Mihály gróf a maga államférfiúi naivitásában hisz nekik. De hogy az antant és balkáni falkája ezt komolyan gondolja és Károlyi Mihály grófot be ne csapja vele: azt már nem hiszem el. Lélektani és erkölcsi lehetetlenség az, hogy az üldözött nemes vad alkura és benső barátsággra lépjen a vadással és kópéival, akik megüzték, hogy vérét vegyék, megcsonkítsák és ami megmarad beöle, prédának vessék oda éhes kutyák elé. Ez, ha a magyar erre kapható volna, világgraszoló ostobaság és föld alá sülyesztő erkölcstelenség volna. Ha szövetkeznünk kell is ha nem szövetkezünk, el sem is

készülhetünk a béke munkáira: azt parancsolja a józan ész, a tiszta becsület és ezerszeres érdek, hogy; azzal szövetezzünk, akivel vállvetve megvívjuk élethalálharcunkat, aki megismerte véres próbákban a magyar nemzet erkölcsi és fizikai erejét és értékét és ne azzal, aki háború előtt prédának próbált kikészíteni bennünket, rágalmazott hírünket vitte világgá s most látja, mennyire másnak bizonyultunk a nagy próbák óráin, mint aminek tartott és híreszteli bennünket. Szövetezzünk azzal, aki bízott bennünk és vérét ontotta értünk és ne azzal, aki ellenségeinkbe bízott és kész volt a vérünket eladni neki.

A választójog

Budapest, 1918 jun. 7.

Az olvasó talán unja már ezt a témát, de sajnos, ehhez a témához van kötve a magyar nemzet jövője, ennél fogva még a világháborúban is ez Magyarország egyik legfontosabb kérdése. Az olvasó pedig ma nyilván azt várta a *Budapesti Hírlaptól*, hogy a német bűvárhajókról írjon ezen a helyen, amelyek Amerika partjain portyáznak, Newyork börzéjét rémülettel és katasztrofális árhanatással töltik meg, a várost, elotlatván a part felé minden világosságot, az éj feketes égébe burkolják s az első napon tizenöt elsülyesztett. hajó szomorú nekrológját írják meg.

Ez csakugyan olyan új fordulat ebben a csoduháborúban, amely ámulattal töltheti el a világot. Éppen most vernek lelket Parisban és Londonban a megalélt emberekbe azzal, hogy Amerika mindent megígért és siettetni fogja segítő ígéreteinek a beváltását, és éppen most csap le, mint a pusztító istennyila az antantra a hír, hogy a bűvárhajók közvetlenül támadják Amerikát. Németországot nem lehet megfélemlíteni se az amerikai, se japán segítség ígéretésével, annál kevésbbé vasléptű diadalmas munkájában megállítani. Az óramű pokoli pontosságával intézi a dolgát szárazon és vízen, a föld felett és a víz alatt egyaránt. Ez a hadjárat a tengervíz tükre alatt megszigorítva immár több mint egy esztendeje folyik;

több mint egy esztendeje ül együtt Londonban a szakértő tengerészek tanácsa, hogy kigondolja, kitalálja az ellene való védelmet. De nem hogy védelmet tudott volna kieszelni, ellenkezően, a bűvárhősöknek a Nibelung meséibe illő harca mind erősebb, fokozottabb, mind pusztítóbb és kiterjedtebb lesz és ma már Amerika partjait kémli e hadi-cethalak infernális sízeme, a misztikus periszkóp, hirdetve, hogy nincsen már a világon lehetetlenség, csak – ember kell hozzá.

De van még egy bűvárhajóharc, amely épp olyan sikeres, mint a német. A választójogi bizottság ma elvégezte a választójogi javaslat tárgyalását s azt lehet mondani, az a megegyezéssel megoldás, melynek érdeke összehozta közéletünk legkülönb és legönzettebb vezéreiméit, immár biztosítva van. Nem a *Budapesti Hírlap* ideálja ez a megegyezés, de meg kell hajolnunk *Tisza* István gróf tegnapi argumentuma előtt, mellyel úgy állította föl a kérdést, hogy mikor a közül kellett választanunk, hogy a:z országot egy háborús választás veszedelmébe döntsük-e, vagy megegyezést hozunk létre a választójogban, nem könnyű szívvel, de sok habozás nélkül, mint kisebb rosszat, az utóbbit választottuk.

Oh, mily gögösen, a füstnek mily gomolygó tömegeit okádvá, mily zakatolással és láncsörgéssel, öt-hat összefogott párt színemek milyen zászlódíszével úszott az állítólagos világáramlat és a magyar közvélemény vizein az általános titkos csempész-gályája nemzeti kikötőnk felé! Olyan füstöt tudott csinálni, olyan hullám járást indított, hogy szertezilált maga körül mindent, ami nem ő volt, mindenkit, aki őt nem énekelte. Beszélő kürtje világgá harsogta a demokráciát, az új világrendet, az újjászületést, a tömegek akaratát, eddigi vezérek és vezérlő elemek elsüllyedését, a megváltást és még a király szavát is, és csakugyan tágulni kellett előle mindennek, ami futásában föl-tartóztathatta volna. Már-már azt hitte, hogy elérte célját. De nem számolt a – bűvárnaszáddal. Ez a bűvárhajó nyomában volt szakadatlanul: ágyúval, gépfegyverrel, torpedóval. És üldözte, és zaklatta és főt te szakadatlanul. És a hires gályának, hol a kazánjában, hol a kerekeiben, hol a legénységében esett

kára és a kalózhajó megfeneklett, mielőtt a kikötőbe ért volna és kezdte elhagyni jóhiszemű legénysége is. Csak a vezérek és a patkányok maradtak rajta. És a in egf ól említett, szétszórt, erőszakkal eltávolított ellenfelek előjöttek ismét, leszedték a gályáról a vezéreket, kikergették a patkányokat belőle, leszerelték csempészárúját és ami használható volt rajta, azt bevontatták a kikötőbe és – ma elkészültek vele.

A bűvárhajó, amely a nemzetnek ezt a szolgálatot telte, (nem parancsolhatja ránk szerénységünk, hogy elhallgassuk), a *Budapesti Hírlap* volt, amely hírlapjaink közül egymaga verekedte végig ezt a harcot az általános titkos ellen, mióta vagy tíz-tizenkét éve napirenden van. Akik pedig bevontatták a hajót s a nemzetre nézve hasznosan fölszerelték, azok Tisza István, Wekerle Sándor és mindama becsületes társaik, akik hetek óta a komoly, lelkiismeretes, gondos és hozzáértő tárgyalásnak olyan példájál mutatták a bizottságban, amely törvényhozókhöz, férfiakhoz és tisztességes hazafiakhoz méltó és a parlamenti munka- és kötelességteljesítés ideálja. Erről a bizottság munkája végén ma Tisza és Wekerle megtisztelő és tanulmányos szól váltottak. Akármi lesz csakugyan ennek a törvénynek (ha majd törvény lesz) a hatása nemzetünkre, – annyi bizonyos, hogy a bizottság tagjai megmentették, amit meg lehetett menteni; tanácskozásuk a hazafias törvényhozók ideális munkája, a legnemesebb példaadás volt, ami csak úgy volt lehetséges, hogy mindazok az elemek, amelyekre nézve csak egy kérdés komoly: a hatalom birtokának a kérdése: amelyekre nézve mindent ami nem hatalom, nem cél, csak eszköz; amelyek rövid időn belül ugyancsak a hatalomért élvet, meggyőződést, pártol, mindent cseberberéllek, akik azonban úgy látszik, éppen ezért estek el attól, amiért mindent készek voltak elejteni: ezek az elemek nem vettek részt ebben a gyönyörű tanácskozásban. Így járultak „hozzá negative egy pozitív alkotáshoz, amely nem a *hatalomért*, hanem a *nemzetért* való jelszó alatt készül.

Bosznia és Hercegovina

Budapest, 1918 jun. 11.

Ausztriában ismét felfordult a helyzet. A lengyelek oly éles határozatai hoztak Seidler miniszterelnök ellen, amelyekkel szemben kilátástalannak látszik a reixrátnak sokat sürgetett újabb összehívása. Hogy mint oldódik meg az osztrák válság – amely egyébiránt már néhányszor megoldódott anélkül, hogy csak egyszer is megszűnt volna – e pillanatban nem éppen sürgős tárgya a mi érdeklődésünknek. Nyugodtan várhatjuk meg fejleményeit, amelyek akár lesz miniszterválság, akár nem, Ausztria belső helyzetén nem fognak változtatni. Ott a forrongás és küzdelem tovább fog folyni s legfőljebb ha majd az európai békekötés révén lehet valamelyes nyugvópontra juttatni. Minkéi az osztrák válságban elsősorban most azok a motívumok érdekelnek, amelyek mozgatják. Ezek közü. mint az osztrák lengyelek magatartásából is kitetszik, előkelő helyen áll Lengyelország kérdésének a megoldása.

Ám ez a kérdés sem áll magában. Informált és informálatlan forrásokból eredő hírek a lengyel kérdést kapcsolatba hozzák egy generális rendezkedései ügy Ausztriának és Magyarországnak a területén belül. Ez az, ami miránk nézve is érdekessé, sőt izgalmassá teszi az ügyet, kivált ebben a pillanatban, amikor Burián gróf Berlinben jár és fontos tanácskozásainak, melyeket olt döntő tényezőkkel folytat, egyik legfontosabb tárgya a lengyel kérdés rendezése.

Ki kell emelnünk, hogy ez az ügy még tisztázatlan s egyelőre a vagy-vagy alternatív tervei körül folyik a diskusszió. Vagy az osztrák-lengyel megoldás – a szorosabb kapcsolat Ausztriával; – vagy a szorosabb kapcsolat Németországgal; vagy a független lengyel királyság a középeurópai szövetségben. (Érdekes, hogy

renciákon proklamálni a független Lengyelországot, tengeri kikötővel: mire röglön tiltakozik Litvánia, mert

a tengerre csak az ő testén keresztül lehetne eképpen odajutni. De mit törődik ezzel az antant, amely oly pazar nagylelkűséggel ígéreti oda mások birtokát azoknak, akiket be akar csapni.)

Íme tehát három alternatívája van a lengyel kérdés megoldásának s ezek közül az első az, amely minket is érdekel, annyival is inkább, mert ezzel kapcsolták össze déli tartományaink problémáját is: Bosznia és Hercegovina hovatartozandóságának a kérdését.

Hogy erre nézve illetékes körök véleménye és szándéka micsoda: azt egyelőre nem tudjuk s ha tudnók is, valószínűleg nem írnök meg, mert ily alakulások érdekeit igen könnyen meg lehet sérteni meg gondolatlan nyilatkozatokkal. De ha nem is tudjuk illetékes körök nézetét, tudjuk a magyar koronázási diploma parancsát. E szerint virtuális jogunk e tartományokhoz kétségtelen s minden magyar ember csak időkérdésének tekintheti, hogy mikor fog élő joggá és valósággá lenni a mai virtuális jog és fikció.

Közöttünk, magyarok között, akik a történelmi magyar nemzettel közösségben élünk, nem is az a kérdés, hogy akkor a mikor vissza kell-e a szent korona e tagjait hozzánk csatolni: hanem az, hogy tanácsos-e, hasznos-e és milyen formában essék meg a dolog, hogy kétségtelen veszedelmei elháríttassanak.

A mai demokrata közvélemény és a történelmi szem híján levő korlátolt és kishitű malomalattiak természetesen találkoznak abban, hogy nem kell a délvidéki tartományokat, Szent István koronájának e szakadt testrészeit hazacsatolni. Elég szláv népe van., már anélkül is a magyar birodalomnak: minek a nemzetiségi arányi a magyar kárára rontani. Ez a főargumentumuk, amely *elég* komolynak látszik; de silány és súlytalan. Ha mi a délszlávoktól félünk, akkor jobban kell félnünk tőlük, ha kiadjuk őket a velünk való közösségből, mimtha szorosabban fűzzük őket magunkhoz. Mert ha a mi érdekeink ellen való tendenciákat köveinek, annál sikeresebben szolgálják, mentül kevesebb közünk van egymáshoz. A kérdés a kormányzás módján és formáján fordul meg. Mentül szorosabb kapcsolatot kell találni és létesíteni kettőnk érdeke és

mentül lazábbat a kormányzás ama formái között, amelyekben, a nemzetiségi mozzanatok kellemetlenül éreztetik magukat. A mi elődeink nagyszerű kormányzók voltak. Csodálatos politikai érzékkel tudták a népet kezelni. A magyar birodalom tekintélye, ereje, fénye, befolyása, nimbusza mindig könnyedén szökött át olyan akadályokon, minő a más nyelv és a más etnosz. Ma tán ez a tehetségünk, évszázadokon át használaton kívül lévén, visszafejlődött. De beleállítva az eleven életbe, újra fel fog éledni s meg fogja találni az új korba illő eszközöket is nagy föladatai számára.

És mit szólnánk egy nemzetihez, amely évszázadokon át foglalja koronázó hitlevelekbe vágyait és követeléseit és amikor jelentkezik az alkalom arra, hogy elérheti s thogy régi tartományai birtokába juthat újra, akkor meghátrál. Nem annyi az, mintha azt mondaná: jaj, hagyjatok békét, én már öreg vagyok, nem akarok már semmit az élettől.

És végül: mi lett volna az első és második Balkánháborúban és mi a mostani világháborúban, ha néhai Andrassy Gyula gróf az idők titkába látó szeméből intve, a mai veszedelmek esetére nem biztosítja nekünk a déli tartományok okkupációjával balkánbeli pozíciójukat. Hiszen nem éreztük-e meg súlyosan azt is hogy az annexióból a Szandzsákkot értelem nélkül kihagytuk?

Magyarország észak, nyugat és kelet felé be van kerítve kérelhetetlenül. Csak a Dél áll nyitva erkölcsi, kulturái, politikai és gazdasági terjeszkedésének. Egyebütt nincsen levegője. Egyebütt nincsen tengere. Egyebütt nincsen országútja ki a világba. Ha eddig nem okkuptáltuk volna, most kellene okkupálnunk Boszniát és Hercegovinát. Ha nem volna meg a katonai pozíciónk, most kellene megszereznünk a Balkánon. Mert kihet, hogy ha a békekötés nagy rendezkedésénél ez a dolog szóba kerül, lebet hogy a gondjaink megszaporodnak ezekkel a tartományokkal. Ellenben ha föladjuk a Balkánon elfoglalt pozíciónkat, akkor nem az élet gondjai szaporodnak meg rajtunk, hanem megélhetésünk föltételei fogynak meg ha nem még *el* is.

A középpontok

Budapest, 1918 jun. 13.

A képviselőház mai ülésén Ábrahám Dezső meginterpellálta a kereskedelmi minisztert a középpontokra nézve s alkalmat adott ezzel neki arra, hogy megengedve a megengedendőket (a középpontok hibái arányában) jóformán lelkesen megénekelje a háborús közigazgatás ez intézményét. Nehéz dolog, mert népszerűtlenség dolgában a középpont mindjárt az adó után következik. Sztéryni beszédének az eleje és a vége az, hogy a háborúnak ez a szükséges rossz egészen fényesen teljesítette föladatát. Amennyiben pedig hiba is van a kréta körül, azt vizsgálattal (kivált ha konkrét adatokat kap a miniszter) kiderítik és megfelelően meg is torolják. Alkalmat talált a miniszter úr arra is, hogy megkoszorúzzon két elsőrendű „hadiszállítót” Weisz Manfrédet és az újpesti Wolfner-testvéreket, akik mint szállítók tényezői voltak katonáink harctéri győzelmeinek is. Hogy valaki cinikusan közbekiáltotta, hogy ezért megfoknyeregségre tettek szert, nem kisebbítheti az ő és más olyan cégek érdemét, amelyek mint magyar iparvállalatok a háború szükségeinek fedezésében részt vettek. Különös dolog volna, ha országos képviselőink vala mennyiét egyenként krédóba vennénk, azt firtatnák: mennyi részt vett a törvényhozó munkában és tiszteltdíjának mennyi részéi dolgozta le érdemes munkával, mint honatya? Azt akarom ezzel mondani, hogy munkája jutalma mindenkit megillet, még pedig nem csak pénzben, hanem tisztességben és közbecsülésben is. És legutolsó sorban vannak éppenséggel országos képviselők arra hivatva, hogy nagy, komoly, országos föladatokat teljesített vállalatokat ledér – erkölcsileg ledér – közbekiáltásokkal bántalmazzanak.

De ez nem tartozik a középpontokra. A középpont, mint szükséges rossz, közgyűlölet tárgya leír. Miért? Azt tartom, azért, mert nem szükségképpen rossz, mint intézmény, ellenben rosszul és tökéletlenül funkcionál. Egy évig, tán kettőig is, tán háborúban is el lehetünk volna középpontok nélkül. Ellenben ma sokkal jobban állanánk, ha mindjárt a hadüzenetkor

megcsináltuk volna a középpontokat. Mert – kivált mikor ellenségeink kiéheztetés és a nyersanyagok behozatalának meggátlása végett körülzárnak bennünket, – a szabad forgalom föntartása mellett se a termelő lakosságot, se a harcoló hadsereget mindazzal, amire szüksége van, ellátni négy-öt éven keresztül nem lehet. Ehhez a természetmények centralizálása kell, hogy onnan megfelelő csatornákon oda vezettesenek, ahol szükség van rájuk, és abban a mértékben, amelyben rájuk szükség van.

Nyilvánvaló, hogy a háború céljaira a középpontok intézményét ki kellett találni, azután a háború izgalmi, bonyodalmai és fölfordulásai közt hevenyészni. Világos, hogy minden csinyját-binját nem lehetett előre látni s az emberi hibák és gyarlóságok nem kis mértékbeli voltak képesek elhelyezkedni hézagaikban. Kapzsiság, visszaélés, hanyagság, felületesség, könnyelműség, illekiismeretlenség, egyéni érdek, – minden megtalálta útját s elhelyezkedett a parancsoló közérdek és közszükség árnyékába. Virágzó példákat tudnánk e tekintetben a mezőgazdaság köréből elmondani, melyek egyszer mulatságosak, egyszer boszantók, egyszer fölháborítók. Jött az intézmény hibáinak hegyibe az emberek hibája. Minden középponti intézménnyel nem tudtak bennünket megmenteni a mostani harmadik rekvizíció sanyargatásaitól. Pedig épp ezt lehetett volna a középpontok megfelelő adminisztrációjával elkerülni.

Nos, most a kereskedelmi miniszter úr aztái biztat bennünket, hogy végigvizsgálja a középpontokat és ami fölösleges belőlük, azt meg is szünteti. De hát nem égbekiáltó az, hogy e szerint még mindig van olyan középpont, amely nem felel meg a céljának. Miért nem szüntették meg már régen?

A megszüntetéseknél egyébként fontosabb volna a meglevők adminisztrációjának a megrendszabályozása. Mert nem botrányos dolog az, hogy a középpont egy-egy gazdának a hetedik vármegyéből utalja ki a kért terményt és ugyanazt a terményt a szomszéd községből átutalja más harmadik, negyedik vármegyébe. És még olyankor is, amikor az illető a szomszédbeli kiutalását kérte magának. Vagy nem kesere-

dik el a gazda méltán, a szénát vett a harmadik hátrában, s a takarmányközépponthoz folyamodik, hogy hazaszállíthassa. A takarmányközéppont megengedi, de minden métermázsától négy korona jutalékot fizet magának. Ezek és hozzájuk hasonló dolgok keltették gyűlölt hírét a középpontoknak. Ezeken talán már régen lehetett is volna segíteni.

Azzal is kecséget bennünket Szerényi miniszter úr, hogy a gyűlölt középpontokat meg fogja lehetőleg szüntetni és kényszertársulásokkal fogja helyettesíteni. A mezőgazdaságban is? Bajosan. Az ipar terén lehetséges. De nem tudom kitalálni, miben fog ez az intézmény (hatására nézve) különbözni a középpontoktól? A gondolat maga jóformán az állami szocializmusnak előrevetett árnyéka s alig egyéb, mint kényszerített kártellbe állás. Ez, ha ugyancsak ilyenképpen kártellbe vagy kényszertársulásba nem erőszakolja a miniszter úr a – *fogyasztók tömegeit is*, nagyszabású kifosztására vihet a publikumnak, csak úgy mint ahogy ma a középpontok tudják itt-ott produkálni. Néhány évtizeddel ezelőtt volt Zágrábban egy mérges újság, a címe volt *Pozor*. Nagyon alkalmatlan volt az akkori kormánynak faragatlan szókimondásáért. A bán tehát – mit tegyen, mit ne – végül betiltotta az újságot. Harmadnapra aztán megjelent egy új lap, címe volt *Obzor*, ami Poaor betűinek a permutációja. És az *Obzor* éppen olyan szájasnak és gorombának foizonyult, mint volt a *Pozor*. Attól félek, az *Obzor* és *Pozor* története meg fog ismétlődni a középpont és a kényszertársulás esetében is.

Levelek

Budapest, 1918 jun. 14.

Tisztelt Szerkesztő úr, fölhívom szíves figyelmét a *Nemzeti Zenede* vizsgálatainak a programlapjaira. Valamikor olyan hazafiak alapították ezt a nemzeti intézményt a muzsika ápolására, akik, ha német nevük volt, kötelességüknek tudták az idegen nevet magyarral fölcserélni, mielőtt beálltak volna a nemzet apostolainak és tanítóinak szent sorába. Ilyen volt

Rothkrepf = Mátrai. Ma ezt a hagyományt lábbal tapossák a Nemzeti Zenedében. Nem durva férfiak lábával, hanem gyöngéd, karcsú női lábbal. Csodálatos, hogy négy-öt jeles és derék férfitanár nem bír három női tanár szeszélyével. Kramnuer Terézről, Rosthy Annáról és Balogh Máriáról van a szó, akik a mi *nemzeti* zeneiskolánkban tankvényaikat férfi állhatatossággal és női makacssággal állandóan német szöveggel énekeltek. A tanár urak hiába ellenzik a ledér visszaélést. Hiába olyan fanatikus magyar a zenede igazgatója, mint Zichy Géza gróf. A tanárhölgyek ügyes kerteléssel, fifikával, fufanggal mindig odáig tudják kimanőverezni a dolgot, hogy az utolsó pillanatban már nem lehet rajta segíteni.

Megtetézi ezt a csúfságot egy, a magyarság nehéz küzdő napjaiban alapított *nemzeti* intézményben a motiváció, amellyel a tanárnők illetlen viselkedésüket mentegetik. Azt mondják, ők úgy sem Magyarország számára nevelnek; ők nem akarják itt a művészi prolejártnőket szaporítani, ők *exportra* nevelnek.

Nos, drága nagyságaim, én is hallottam, hogy az export szép és hasznos dolog. Különösen, ha az ember nyersbőrt, gabonát vagy pláne kész iparcikket exportál. De nem hallottam, hogy az ember-export bármely országra nézve kívánatos legyen. Valóban a nagyképűségnek és a hiúságnak is karrikaturája, hogy Magyarország tartson fenn művészi intézményeket azért, hogy több-kevesebb talentummal megáldott gyermekeit – exportálhassa.

Ha Magyarország művész-életének nincsen szüksége a Nemzeti Zenedére, akkor be kell az intézetet csukni. A külföld számára (ami alatt itt Németország értendő) ostoba luxus intézeteket tartanunk. A Nemzeti Zenedének nem lehet más hivatása, mint hogy növendékeit megtanítsa jól muzsikálni és esetleg jól énekelni, de csak magyarul. Mert hegy a magyar éneklés igazi művészet legyen, ahhoz szükséges, hogy a nyelv, a muzsika és az énekes misztikus egységgé, megbont-hatatlan ösztönné egyesüljön. Anélkül nemzetközi masina az énekes és nem eredeti és élő művészet, amit produkál.

Azzal, hogy kiképzésük után tanítványaik mit

kezdenek ügyességükkel vagy művészetükkel: ne törődjenek a tanárnő nagyságák. Nekik csak egy hivatásuk van: jó magyar énekeseket és muzsikusokat nevelni. Nem lesz az mind sízánésiz, annak is, aki az lesz, a kilencven percentje, ha kiexportálták is, megtörve, megtépve, csalódottan, elkeseredve és vigasztalanul tér haza gyakran még fiatalon onnan, ahova a tanárnők segítségével kibolondult.

A Nemzeti Zenede rendeltetése nem az, hogy német tucaténekeseket gyártson és ezen a réven a hazai zenében elterjessze a német szöveg affektált, tökéletlen és értelem nélkül való kornyikálását; hanem kultuszát elterjessze a magyarságban és nemesítse vele az ízlést, a lelkeket s kiegészítse műveltségünket. Szörnyű dolog az, tisztelt Szerkesztő úr, mikor magyar asszonyok ellen kell az embernek a magyarságot védelmezni. Tisztelettel

Dunántúli.

„Kultúra és terror”

Budapest, 1918 jun. 18.

A minap közöltük újdonságban azt, hogy egy küldöttség Debrecenben átadott Baltazár püspöknek huszonötezer koronát, melyet az Egyenlőség című zsidó egyházi lap gyűjtött jótékony célra. Ott tett Mezei Ernő barátunk, mint a küldöttség tagja, olyanféle kijelentést, hogy a keresztény szeretet világossága nem Székesfehérvárról jó, hanem Debrecenből. Ezzel – szembe állítván Prohászka Ottokár püspököt Baltazár Dezső püspökkel – Székesfehérvár püspökének egy cikksorozatára célzott, mely *Az Élet* című folyóiratban jelent meg *Kultúra és terror* címen. Ez a cikksorozat általános feltűnést kelt, a támadott táborban természetesen a felháborodás formájában. Nem lehet a dolgot csodálni. Prohászka püspök az ecclesia militans oly fegyverzett katonája, akinek a megjelenése félelmes az érdekelt harctéren. Megrendíthetetlen vallásos hitéhez, egyházi hűségéhez modern filozófiai képzettség járul és hatalmas szónoki erő, plasztikusan megrögzítő képesség, kérlelhetetlenül logikus gondolkodás, rajongó szeretete az igazságnak, embernek és istennek. Szónoki stílusa ismeretes. Nem cicerói, nem

demoszteszeszi. A közforgalomban levő nyelven beszél; szereti a dolgot a maga nevére nevezni; elmés és szellemes és szokimondó. Az, emberi vesékbe belelát mint olyan ember, akinök lelki szemei előtt sok bűnös, töredelmes, sok gyötrődő és meghasonlott szív feltárult, segítséget, vigasztalást keresve. Ilyen a cikkeiben is. Ma olvasom valahol, hogy durva a cikkeiben. Mi a durva? Az erő ha szellem, ha érzés, ha jószág, ha szeretet, ha ízlés és igazságra törekvés nem enyhíti. A brutális nyers erő a durvaság. Ellenfelei nyelve az; mikor pedig nem durva, akkor képmutató. Aki ő vele harcba bocsájtkozik, annak sok megtörtént dolgot, melyekkel tételeit bizonyítja, meg kell cáfolnia, hogy állításai sikeres cáfolatához foghasson.

Hogy honnan jön a szeretet világossága, Debrecenből-e, Székesfehérvárról-e: annak feszejtésébe nem bocsájtkozunk. Ránk nézve épp oly lehetetlennek látszik, hogy ne szeretetből beszéljen Prohászka Ottokár, mint hogy Baltazár Dezső mást szolgáljon mikor beszél, mint a szeretetet. Aki pedig Prohászka vádjait és sújtó ítéletét a szociáldemokrata, szabadkőműves, szabadgondolkodó vezérekre és sajtóbeli korifeusaira – akik véletlenül majdnem kizáróan zsidók – rááltalánosítja a zsidókra: az a keresztény szeretetnek is és a zsidóságnak is igen rossz szolgálatot tesz. Ilyen rossz szolgálat a Mezei Ernő barátunké, aki tudtunkkal a legtávolabb áll attól, hogy magát a hazátlansággal, vallástalansággal és a nemzetellenességgel azonosítsa. Pedig erről van ebben a vitában a szó és minden érdekelt félnek (és melyik tisztességes hazafi nem érdekelt fél) nagy érdeke az, hogy ezt a fogalmat az antiszemitizmussal ne engedje összezavarni. Ha egy zsidótolvajt fölakasztanak, az még épp oly kevésbé antiszemitizmus, mint ahogy nem keresztény üldözés, ha akasztófára jut a keresztény betörő. Ám ha a tolvaj kiszabadul mert zsidó, az éppen olyan gázság, mintha a keresztény tolvaj kerüli el az igazság kezét. Az a harsány csatakiáltás, mely oly gyakran felhangzik, anélkül, hogy méltó volna olyan ajakhoz, mint a Baltazár püspöké, az antiszemitizmus csatakiáltása: az csak egy pöfeteggomba, amely a mai világ-alakulás szakadékaiban tenyészik.

Az európai civilizáció szerint élő emberiség lelki-világában ma oly forrongás észlelhető, aminő zaklatta az emberiséget Krisztus eljövetele idején. Megújhodást, megszabadulást, megváltást keresnek a lelkek és emberi intéz meny ékben hirdetik az üdvöt. Pedig a megújhodás csak Istentől jöhet és amit itt látunk ma: a demokratikus zsarnokság, a népdespocia, a nemzetközi szocializmus a; z egyéni jogok szertelen kultusza, az aranyborjú körüli örületes tánc, a dekoimpozició rothadása itt, a lázas szervezkedés ott, a mindezzel járó kisebb jelenségek: osztályharc, reakció, antisze-mitizmus, felekezeti ség: mind csak ennek a világra-szóló áramlásnak, a tenger benső viharzásának egy-egy hulláma. Felette pedig tombol a világkonilagráció égháborúja.

Mely világ születik ebből a káoszból?

Két dologra utalunk e kérdésre feleletül. Mind a kettő a Budapesti Hírlap jelen számában olvas-ható. Az egyik egy levél, mely csodálatosképpen egy löerdómérnök tollából ered s minket ámulattal tölt el írója mély és nemes szelleme iránt. A Prohászka-Baltazár-esethez kapcsolva írja meg, hogy ez a világ-háború az apokaliptikus kataklizma, melyben a világ meg fog ujhodni az új testamentom és Szent Pál tanít-ásai szerint. Nem az lesz a zsidó, aki felekezete sze-rint oda tartozik és nem az a keresztény, aki vízzel megkereszteltetett, hanem az, aki belsőleg megigazult. Ennek a háborúnak a vérében kell megkeresztelkednie, tüzében megtisztulnia a világnak, hogy erkölcsi, lelki és testi nyomorúságából megváltassók.

Farkas Pál tegnapi előadásáról (a magyar zsidók egyesületében) szól egy másik közleményünk. Ennek, az értelme és tanítása pedig az, hogy aki kikeresztel-kedett, az még ezzel nem szűnt meg zsidónak lenni, és aki zsidó hitét megtartotta, nem tartotta meg ok-vetetlenül szívén és eszén a gettót is. Akik találkozni tudunk nemzeti ideáljaink oltára körül, a haza szolgál-latában békében-háborúban; magyar voltunk szent kultuszában, magyar testvéreink önfeláldozó szereteté-ben, a közszolgálat és közélet tisztaságának hű ápolá-sában: azok mind magyarok vagyunk, más nevű isten, ha Allah, ha Jehova, ha más, egymástól el nem

választhat, egymástól meg nem különböztethet bennünket, sem a szavak, amelyekkel megimádjuk, sem a kultusz, amellyel templomban szolgáljuk istenünket. Nagy dombra kell fölállanunk, hogy a falu határát beláthassuk. Hegyóriásra, hogy országokba elnézhessünk. A csillagok”közé, hogy a világot beláthassuk. A szemétdombról nem látunk csak szemetet. Az csak az, elhitt, pökhendi kakasnak Jó, amely nem akar egyebet, csak kukorékolni.

Quo usque

Budapest, 1918 június 19.

Négy témát érintett Tisza István gróf mai képviselőházi beszédében, amely mint az ésaiki szél a tengert, úgy fölzaklatta a képviselőház lelkiismeretének – sajnos, nem mindig tengermély – vizeit. Felelt Andrássy Gyula grófnak minapi nyílt levelére; beszélt az élelmezés kérdéséről és bajairól; szóba hozta a német szövetséget és leszögezte újra e szövetség úgynevezett kimélyítésében elfoglalt álláspontját, szemben egy német államtitkár nyilatkozatával; s végül lefektette – Károlyi Mihály gróftól vidéki izgatásaiért. A beszédnek ez a része viharos tapsot váltott ki ismételve a Ház minden részén, természetesen az antant-pártot leszámítva. Károlyi gróf próbált is ellene védekezni, s beszéde démoszteni volt, de a filippikák szerzőjének abból a korából, amikor Demosztenész kavicsal a szájában még lejárt a tengerpartra beszélni tanulni.

Hogy pedig megmaradjak a klasszikusok mellett, Tisza István ezt a mai szónoklatát azzal végezte: Quo usque tandem abutere patientia nostra: meddig fogsz még visszaélni a mi türelmünkkel? Akit ezekkel a szavakkal Ciceró jó kétezer évvel ezelőtt aposztrofált: *Katilina* nevét kihagyta Tisza István gróf a mondatból.

De Tisza mondatai, azok is, amelyek nem idézetek, iszonyú erővel döngetik a magyar lelkiismeretet, már tudniillik ott, ahol van. Nem kellett kérdeznie, hogy quem ad finem effrenata sese iactabit audacia: hogy mely célokért hányja-veti magát zabolátlan vak-

merősége. Tisza megmondta: az ország, a magyar nemzet ellenségei érdekének a szolgálatában.

És mondja tovább – nem Tisza, hanem Cicero. (Bocsánat, emlékezetből idézek, nem tudom, hol bontom meg a remek mondatok numerusát): Et ille autem vivit. Non solum vivit, sed etiam in senatuaii venit! És még él; de nemcsak él, hanem, el mer jönni az ország tanácsába is.

Mert akkor, amikor egy európai összeesküvés ellen halálos harcban állunk, hogy megvédelmezzük hazánkat attól, hogy nálunknál hitványabbaknak darabonként prédául oda vettessék, mint az elejtett nemes vad a kutyák elé; amikor százezrivel hullott már el a magyar és százezrivel lett rokkant; és

(Itt a cenzúra egypár mondatot törölt.)

és mikor épp a mostani pillanatban indult meg úgy a nyugati, mint a délnyugati frontunkon az a halálos harc, amelynek kedvező kimeneteléhez jogosan lehet a béke reményét kötni: most akad egy magyar képviselő, nemes ősök büszke sarja, aki szövetségeseinket gyalázza, saját céljainkat meggyanúsítja, az utolsó, végzetes, döntő pillanatban ellenségeink céljait dicsőíti, a mi elcsigázott lelki erőnket és erkölcsi bátorságunkat odatereli az ellenség elé: hadd kapjon vérszemel, hadd vaduljon meg a gondolattól, hogy még csak egy kicsit, még csak rövid ellenállás és Közép-Európa összedül, Ausztriát szétüti a cseh, Magyarországot feldönti Károlyi Mihály: mostan történevény ez az elképzelhetetlen szörnyőség, aminek példája alig van a magyar történelemben, csakugyan azt ikell kérdeznünk: mely célért, mely rugóktól hajtva?

A rombolás kedvteléséből? Katilinárius ambícióból? Politikai alkoholmérgezése egy agynak, amely csak keveset bír el? Micsoda?

Valóban, erre nem tudok felelni. Van valami titokzatosság, van valami betegség Károlyi Mihály gróf és pártja politikájában, melyet talán az idő ki fog deríteni. Addig pedig vegyük tudomásul Tisza István beszédéből, hogy meg kell nézni, mint bánnak el azok, akikért itt Károlyi Mihály dolgozik, a maguk hazájában a Károlyi Mihályokkal.

Szily Kálmán

- 1838. Jun. 29-1918. jun. 29. -

Budapest, 1918 jun. 21.

Tehát ezen a napon, – vagyis június 29-én – nyolcvan esztendő, és ezt a nevezetes napját a nemzet szellemi hadseregének kiváló tisztikarából való vasárnap ünnepnek ülik meg az Akadémián. Velük ünnepel közel és távol minden lélek, amely közösségben él a magyar nemzet aspirációival.

Szily Kálmán a dunántúli nagykoponyájú dicső magyar típusnak kiváló alakja, s nagy és nevezetes nemzetség ivadéka. A história már a tizennegyedik században tud róluk s talán már az Árpádok utolsó századában ott székelték a Szilyek Somogy vármegyében. Jártak, éltek, munkáltak, hadakoztak másfelé is. Nagy birtokokat szereztek Szlavóniában és a hős Zrínyiekkal katonai és baráti szoros összeköttetésben nevezetes szerepet játszottak a közéletben és a törökkel vívott harcokban. Volt aki elszakadt keleti Dél-Magyarországba. Itt szerezték, úgy gondolom, a *domhai* predikátumot, uielyihez, mikor visszaszármaztak Dunántúlra s megszerezték Szigetvár birtokát, a *szigeti, nagyszigeti* előnevet csatolták, mely utóbbit viselik ma is. Voltak Rákóczi katonái, és volt közülök való a Martinovics-féle összeesküvésben is. Voltak bírák, voltak alispánok; I. Antal a napóleoni háborúban mint bravúros huszárcapitány elvitte a Mária Terézia-rendet, és a Szily-lányok közül került a mi 48-as tábornokunk, Guyon Rikárd anyósa is. És volt köztük olyan is, aki az egyetemes Szily-tehetséget a birtokszerzés mezején érvényesítette. Ez – mert hiszen a magyar földbirtoknak közjogi jelentősége volt – Magyarországon nagyon értékes tulajdonságnak, jobban mondva képességnek tartatott. Hiszen majdnem típus lett az *acquisitor*, aki abba ment tönkre, hogy többet akkvirált, mint amennyit elbirt. Ilyen volt Szily I. Ádám, aki, minekutána Esterházy József gróf generális oldalán Morvaországban kivitézkedte magát, hazajött és sorban akkvirálta az uradalmak egész sorozatát, melyek azután elvitték az ősi birtokait.

A vitézek, hősök, politikusok, bírák, alispánok és akkvizitorok fényes sorához csatlakozik – hogy végül az is legyen a Szilyek gyönyörű galériájában – III. Ádám pestvármegyei birtokos fia, a mi *Kálmánunk*, mint tudós. Hétszáz év óta – hogy sokat ne mondjak – hadakoznak, mindenik a maga kora fegyvereivel a Szilyek a meanzet szolgálatában. Nem természetes-e, hogy a XIX-ik század fegyvere, a tudomány is megtalálja közöttük a maga emberét? És Szily Kálmán, méltón a Szily-neimzetség legerősebb férfiaihoz, elsőrendű tényezőjévé lett a magyar nemzet kultúrai életének és gyors fölemelkedésének. És érdekes, hogy ennek a gyökeres családnak ez az ivadéka nem a specifikusan magyarnak mondható tudományokban emelkedett kiváló rangjára: nem jogtudós, nem historikus, nem politikus, nem ügyvéd lett, hanem matematikus, fizikus, természettudós. A legreálisabb és legmodernebb tudományok szolgálatába állt és tényezője lett annak, hogy műegyetemünk kiváló polcra emelkedett s mai napság tán már két-három nemzedékre való gárdát állított a nemzete közélet szolgálataiba.

Nem fér bele ennék a cikknek szűk keretébe elsorolása annak, hogy fontos élethivatásának föladataira készülvén, mint járta be a külföldi egyetemeket, hogy hallgatója legyen egy-egy szakmájabeli nevezetességnek. Azt el kell elmesélni, hogy lett az ő segítségével a mi szerény régi mérnökiskolánkból a mai nagyszerű József-műegyetem. És hogy mily föladatakat töltött be ott tanári pályafutásán, és hogy milyen külföldi kiküldetéseket teljesített a kormányok megbízásából, és hogy miképpen vetette rá szemét az Akadémia, amelynek összes grádusait megfutotta: mindez mindenik nem része egy cikknek, hanem egy-egy egész cikknek érdekes és méltó tárgya. Csak azért kell ezt főlemlegetve kiemelnem, hogy mindannyiszor, amikor egy-egy lépcsővel áldásos és termékeny pályafutásán feljebb hágótl, ott nemcsak magasabban állott, hanem mindannyiszor nagyobb is lett az alakja.

Emelkedése közben élére állott a csőd szélére jutott *Természettudományi Társulatnak* és példátlan virágzásra tudta juttatni. Tudni való, hogy egy ily intézménybe új életet lehelni temérdek, gonddal és mun-

kával jár és gondolom, éhben ugyancsak bőven lehetett része. De merem állítani, hogy ezen a téren való óriás sikerének egyik döntő titka a *Természettudományi Közlöny* volt. A Természettudományi Közlöny titka pedig ennek a folyóiratnak tiszta, világos, természetes, érthető, tősgyökeres magyar nyelve, amelyet ő honosított meg. Mily különös, hogy ezt az arkánomot más tudományos szakújságok és folyóiratok nem tudták hamarosan fölismerni s eltanulni tőle. Még ma is van olyan ebből a fajtából, amely azt látszik nyelvvel hirdetni, hogy a nagy közönségnek, az intelligens magyar közönségnek semmi köze az ő tudományához.

És ezzel ugrom át soraim végére. Mert Szily Kálmán, amikor a hivatalos közszolgálatától elbúcsúzott és nyugalomba vonult, akkor is voltaképpen csak újabb munkakört keresett magának, akkor is nem *lelépett*, hanem egy garádicscsal megint csak feljebb hágott. Amit gyakorlati céllal megcsinált a Természettudományi Közlönyben, annak, mikor visszavonult az Akadémia csendesebb birodalmába, elméleti részére vetette magát. Nyugalma pár évtizedét a magyar nyelv bűvárlatában tölti, a nyelv eredetiségét, tisztaságát, szabatoságát szolgálva, szelleme (és lelke) állandóan ott kutat azokban a dokumentumokban, amelyek régi írások, okmányok, könyvek alakjában őrzik nyelvünk ősi formáit, ősi anyagát és hódításait; és ott jár az élő népnyelv csapásain és szedegeti nekünk össze a gyöngyszemeket, gyöngysorokat, amelyeket a magyar géniusz ezer éves munkáiban, szenvedéseiben, hányattatásaiban termelt, és amelyek bizony elvesznek a modern áradatok iszapjában, ha a bűvárlegények, élükön az öreg bűvárgazdával, Szily Kálmánnal össze nem szedik az élő tudomány s az élő irodalom számára.

A büszkeségnek kettős érzése fog el, mikor e sorokat írom.

Ide vetődik Bajorországból egy fiatal német tudós vakációzni. Itt pár hónap alatt megismerkedik magyar emberekkel és a magyar nyelv elemeivel. Amazokat nagy megszereti, emezek úgy megragadják, hogy nem jut eszébe hazamenni. Itt marad, rövid időn belül ide szokik, professzor lesz, akadémikus lesz és elsőrendű

magyar nyelvtudós. Ez volt *Budenz*. A magyar lélek, a magyar élet, a magyar nyelv varázsa az idegenre.

És itt van a hét-nyolcszáz esztendőös magyar ősi nemzetség sarja. Minden századnak adott e nemzetség egy-két jelest, aki a maga idejének munkáira rátermett munkás volt. És adott e nemzetség a mi korunknak is munkást, aki a legmodernebb tudományok mezején érdemelte ki magának a nemzet koszorúját. Ha ez a képessége nem lenne meg a magyar géniusznak, hogy termeljen Bólyaiakat és Szilyeket, akkor híjával kellene lennie annak a képességnek is, hogy magához láncoljon Budenzeket, és híjával kellene lennie annak a képességnek is, hogy *ezer esztendeig* föntartson itt, a kelet és nyugat e százados csatamezején egy nemzeti államot, védelmére a szárnya alatt élő nemzetiségeknek, dicsőségére önmagának és istennek, amely, mikor erős, hatalmas őrszemet keresett e veszedelmes pontjára Európának, ide vezérelte és ide plántálta Árpád magyar népét, hogy itten nemzet legyen belőle.

-Ő.

Sztrájk alatt és sztrájk után

Budapest, 1918 jun. 28.

Hat napi kénytelen henyélés után lépünk újra olvasóink elé, akik múlt szombaton nyilván nem tudták, miért marad el hirtelen a *Budapesti Hírlap* és vele minden fővárosi újság.

Nagy sztrájk volt, generális munkaszünet. Ez ezúttal a fővárosnak hat békés és nyugalmas napot jelentett. Más, régi sztrájkok izgalma, felvonulásai, kihágásai, lármája és vidám tanyázása a *Tiroli nőnél*: mindez elmaradt ezúttal. Egészen különös, egészen sajtóságos egy sztrájk volt ez, s amely csendesen kezdődött, békésen folytatódott, azonképpen végződött is a mai napon. Úgy látszik, senki se törődött vele s a kormánynak, a társadalominak s a munkaadóknak ez a pokoli közömbössége olyan éles és erős sziklának bizonyult, amelyen egy tervezett nagy akció hullámai megtörtek s önönmagukba hullottak vissza.

De volt még egy tényező, amely hozzájárult ahhoz, hogy eképpen folyjon le s így végződjék ez

a mozgalom: A munkásságnak magának: komoly részvétlensége. Se izgalma, se érdeke, se konkrét célja vele a munkásságnak nem volt. Sztrájkba mentek, mert szervezve vannak, de hogy miért, azt a munkás-ság nagy tömegei se tudták.

(Itt a cenzúra néhány mondatot törölt.)

Sajnos, éppen a sztrájk miatt nem jelenhettek meg a lapok, hogy a túlzások, a rémítgetések bontó munkáját megállíthatták volna, a helyzet földerítésével. Hiszen akik annyi diadalt arattunk, akik annyi, földet, szinte országokat hódítottunk, amelyekből még most se vehettek tőlünk vissza jóformán semmit sem, mit izguljunk mink azon, hogy egyszer egy megkísérlett áttörésünket nem koronázta siker? Azért mentünk át a Piavén, hogy ezt a dolgot megkíséreljük. Nem sikerült. Hát ismét visszajöttünk a Piavén. Mert átmenni és próbálni valamit lehet. De ott maradni, ha próbánk nem sikerül: esztelenség lett volna.

Azoknak azonban, akiknek a kisebb gondja is nagyobb a Piavénál, azoknak kapóra jött ez a dolog s pár óra alatt a legfantasztikusabb mesék jártak, szájról-szájra, piacról-piacra, műhelyről-műhelyre, tanyáról-tanyára. Az újságok kirakatait embertömegek állták körül, mert szomjazott minden ember a, rémmesék részleteire.

És csodák-csodája: még ez sem tudott a sztrájk-nak lendületet adni. Mint egy sebzett nyúl vonszolta magát a mozgalom óráról-órára tovább. Szinte látnivaló volt, hogy agonizálását éter- és kámforinjekciókkal győzik. De hiába, amikor a munkásnak nincsen oka és nincsen kedve a sztrájkra, akkor nehéz feladat egy ily monstruózus testet lélekkel táplálni...

De hát miért volt mégis?

Erre tessék felelni!

A felelet nem nehéz,

Erőpróbája, kétségbeesett végső kísérlete volt e a politikusoknak, akik a maguk céljaira mindent kisajátítanak, amihez hozzáférnek. Kisajátították annak idején a választójogot minden addigi meggyőződésük csúfjára, mondván, hogy ez az új demokra-

tikus idők követelménye. És íme, mikor a képviselőházban tárgyalják az új választójogi törvényt: ezek az urak nincsenek ott. Ketten-hárman lézengenek hol a teremben, hol a folyosón.

Mért nincsenek ott? Mert másutt van dolguk. Ők ugratták bele a munkásságot saját politikai céljaikért a sztrájkba. És nekik kellett pokoli erőfeszítéssel, Bécsbeszaladgálással, hamis híresztelésekkel megakadályozni, hogy ez a sztrájk már születésének első órájában beadja a kulcsot. Ez a második politikai sztrájk, amely ilyen gyászos kudarccal végződik. Sem a gyász, sem a kudarc nem a munkásoké. Mind a kettő a politikusoké, akik a mostani sorsdöntő időben olyan kétségbeesett eszközökhöz nyúlnak, hogy a nemzet érdekei árán a maguk érdekeit emeljék pajzsra, amelyeket a hazaárulástól már nem lehet megkülönböztetni. Mert ezek az eszközök azok, amelyekkel mindenütt a társadalmi és politikai fölforgatás munkája kezdődik. A harctéren megvert ellenségeink legújabb harci kiállása az, hogy a békétlenséget, a bomlást, a fölforgatást bele kell vinni Ausztria és Magyarország népeibe. Hiszen találni Ott nemzetiséget, amely szinte odakinálkozik ellenségeinknek, hogy az ő munkájukat, elvégzi rajjuk.

Ennek a politikának egy kísérlete volt ez mostan, nem a munkások érdekében rendezett sztrájk, x x x x x x x x x x x x megkísérteni, nem lehetne-e a magyar nemzet, a magyar hazafiság, a magyar józanság frontját áttörni. A nemzet, a hazafiság, a józanság itt is szikla volt. Az áttörő szándék megtörött és akiket tudtukon kívül sikerült mozgósítani e rettenetes cél érdekében: íme, most már szépen kullognak vissza a Piávéjukon. A vezérek pedig ülnek együtt a sötét szobában, néznek egymás szemébe és bólogatnak egymás felé és úgy tesznek, mintha semmi közük se volna az, egészhöz.

Mi azonban büszkén kiáltjuk ki világgá, hogy íme, bebizonyult, a magyar emberi nem lehet a nemzet érdeke ellen a falnak vinni. A magyar nem kapitató arra a becstelen szerepre, amelyre a cseh és a vele egy húron pendülő nemzetiségek vállalkoztak. A magyar nem érti meg azt, hogy miként lehet a

fronton az antanttal életre-halálra verekedni, itthon pedig az antant szekerét tolni.

Károlyi Mihály gróf és Andrássy Gyula gróf pedig, akik hónapok óta iparkodnak az ijedősebb embereket megfélemlíteni a tömegek izgalmanak, elégedetlenségének, követelésének és fenyegetődzésének hánytorgatásával, most nézzenek körül: hol van hát ez a tömeg? Ő tőlük ugyan most világos szóval elszakadt, ha csakugyan velők lett volna.

A tömeg dolgozni, keresni, élni akar, a tömeg a békét akarja, a tömeg rendet akar a vásárcsarnokban, a ruhásboltokban, a piacon és a műhelyekben. A tömeg a megélhetés lehetőségét akarja; a hadi nyereszkesedők, aiz élelmiszerdrágítók, a lánckereskedők és az áruuzsorások megfélemezését akarja. Aratni akar, új kenyeret akar. Aki neki ezt megadja, az az embere és az embere Magyarországnak is.

Ezzel a sztrájkjal Andrássy és Károlyi grófok buktak meg. Sajnos, nem ők adják meg az árát.

A nők választójoga

Budapest, 1918 júl. 1.

Nagy deputációjárás van mostanában. A választójogi bizottságban most kerül sor a nők választójogára. És a szép hadnak, mely gyűléseket tart és deputációt jár, fényes zászlója Appony Albertné grófné, aki családi, közéleti, asszonyi szép díszre nimbuszát adja a nők választójogáért küzdők táborának.

A *Budapesti Hírlap* álláspontja ebben a kérdésben talán ismeretes. Ugyanaz az álláspont az, amelyet egyáltalán elfoglaltunk a választójogi kérdésben s melyben, sajnos a fórumon, közéleti embereink meggyőződésbeli lengetegsége mellett meglehetősen magunkra maradtunk, bár egészen bizonyos, hogy künn, az életben, a nemzet nagy többsége ugyanazt, az álláspontot vallja.

A *Budapesti Hírlap* ezt mondja: Általános választójog olyan értelemben, hogy faj-, vallás- és nembeli; különbség nélkül választó legyen minden ember nagykorúsága órájától kezdve, aki anyagi, műveltségi s

erkölcsi tekintetben alkalmas arra, hogy egy nemzet sorsa intézésének tényezője Legyen.

A modern demokratikus elv szerint megfordítva áll a dolog. Ott veleszületett emberi jogánál fogva követelik minden ember számára a választójogot. Szívesen használják argumentumnak azt a frázist is, hogy ha jó valaki katonának, legyen jó választónak is. E mellett elfelejtik azt, hogy katonának is csak azt viszik, aki – alkalmas arra, hogy katona legyen, Vajjon miért ne válogassa ki a nemzet magának választókul épp oly gonddal csak az arra alkalmasokat, mint ahogy a király kiválogattatja magának legényeinkből az alkalmas katonákat? Ki az közülünk, aki háztartásában, gazdaságában vagy vállalatában válogatás nélkül alkalmazza a jelentkezőket, akiknek bizonyára velük született emberi joguk, hogy ispánok, titkárok, inasok vagy akármik legyenek. Aki gyermekei mellé korrepetitort vagy éppen tanítót ikeres, nem nézi-e meg jól, hogy kire bízza utódai lelki és szellemi gondját? És nem mindnyájunkra a legfontosabb dolog-e, hogy hazánk sorsa ne hebehurgya, könnyen hajlítható, könnyen excesszusokra ragadható tudaitílan tömegek szeszélyére s változandóságára legyen biz va? Nem az egyeseknek képzelt joga itt a fontos vagy a döntő, hanem valamennyiünk érdeke.

A tizenharmadik század filozófusainak tanítása – melyet a francia nagy forradalom diadalra vitt – az eredendő emberi jogokról, a szabadságról, testvériségről és egyenlőségről nagyon is helyén volt a középkori rendi állammal és társadalmával szemben. Ma ez az akkor fölszabadító tanítás a mi korunk romboló individualizmusává degenerálódott és evolúciója maga klimaxára emelkedett az általános, titkos választójogban. És ebben fogja elérni a mi korunk szelleme a maga katasztrofális bukását. Mert ez a demagógia rendszere, demagógiával pedig nem lehet a világot sokáig kormányozni. Tessék megnézni Franciaországot, amelyet ez a rendszer lökéseként visz bukása felé; tessék megnézni Oroszországot, ahol a véletlen minden átmenet nélkül dobta a nemzetet a demagógia karjaiba: ott a bomlás már is teljes; ott már csak visszafejlődést elehet várni, az előrefejlődés lehetetlen. Oroszországot

nem tudja végzetétől megmenteni tömegeinek sötét tudatlansága; Franciaországot nem a maga káprázatos civilizációja. Az általános titkos demoikrácia molokja kérlelhetetlenül fölfalja mind a kettőt.

De voltaképpen a nők választójogáról akarok beszélni.

Vajjon hol járt ennek a Vázsonyi Vilmosnak az ő nagy prókatori esze, imikor kitalálta a harmadik polgárit kvalifikációnak? Az embernek elég négy vagy hat elemi, az asszonynak már három polgári kell? És az özvegy asszony, aki falusi birtokát kezeli és férje öt-hat árveját neveli becsülettel; és az az özvegy úriasszony, aki egész uradalmat kezel; és az a vén kisasszony, aki apjáról rajok maradt üzletéből tartja el anyját és testvéreit: mindezek nem vadásztának? Ellenben a bankóikban hemzsegő kopogtató kisasszonyok a maguk három polgárijával mind arra valók, hogy az ország dolgát irányítsák?

Ezt nyilván nem lehet komolyan venni. Sőt az egész választójogi törvény, amelyben ilyen felületes és hebehurgya paragrafus van, ki van vele figurázva.

Világos, hogy a réginél sokkal komplikáltabb a mai gazdasági élet; a megélhetés viszonyainak óriás változása; a társadalmi berendezkedés munkáinak sokasága és sokfélesége szinte reánk parancsolják, hogy társadalmi fogalmainkat is revízió alá vegyült. A férfi s az asszony hivatása természetesen örök időkig nem változhatik. Mindenkinek megvan az életben a maga rendeltetése és lelki diszpozíciója és testi fejlődése évezredek vagy évmilliók folyamán e szerint alakult ki úgy, ahogy ma van. A férfi hivatása, hogy apa, a nőé, hogy anya legyen. Ez természeti törvény, erősebb minden egyéb törvénynél a világon. Ez hozta létre az összes emberi intézményeket, az állandó otthont, a házasságot, az államot. És akármily változásokon megy keresztül nemzet, állam, társadalom: a nő és férfi viszonyának s rendeltetésének lényegén változtatni nem lehet s midőn a törvényhozó az új viszonyok rendezésén dolgozik, a problémája csak az lehet, miképpen békítse ki az új helyzetet az örök helyzettel, mi-

képpen alkalmazza hozzá az új szükségét, miként egyeztesse meg a változhatatlan örök törvénnyel az új fölfogást. A férfinak minden körülmények közt apának, a nőnek minden körülmények közt anyának kell maradnia. A kérdés tehát az, hogy a kategorikus parancs minden sérelme nélkül hol, mint és mennyiben lehet változtatni a nőknek és férfiaknak eddigi állásán, műhka- és jogkörén.

A probléma tehát nem az, hogy a demokratikus jogegyenlőség nevében választójogot adjurak mindenkinek, akinek eddig nem volt, hanem az, hogy a nemzetnek a változott életviszonyokhoz miért és illő törvényhozást adjunk. És ha az életviszonyok vizsgálata azt deríti ki, hogy e föladatot tökéletesen csak úgy oldhatjuk meg, hogy immár az asszonynépet is bele kell vonni a közszolgálat e fajtájába, akkor új vizsgálat és gondos tanulmány tárgya legyen, hogy közülök kiket. Ha az eredendő képzelte emberi jog szerint intézkedünk, akkor természetesen válogatás nélkül mindenkit, épp úgy, mint a férfiakban. Ha a célt nézzük, melyet el akarunk érni, akkor csak a föladatra alkalmasokat, úgy a férfiak, mint az asszonyok világából.

Én bizonyos általános alapkellékeken túl csak egy kvalifikációt tudnék fölláttani a nők választójogára nézve. Adnék választójogot minden önálló, mondjuk családfenntartó, vagyonkezelő (üzlet, gazdaság) nőnek. Ellenben sem férjes nőnek, sem család kötelékében élő nőnek nem, ha kereső is, ha doktor vagy hivatalnok vagy művész is. Manapság elég laza a családi élet. A pártpolitikát ha bebocsátjuk, egy durván romboló tényezővel többet bocsájtottunk be a családba. Tessék csak bepillantani abba a családi szentélybe, ahol teszem az apa munkapárti, az anya Andrássy-párti, a bankban alkalmazott hárompolgáris leány Károlyi-párti és még egy kisasszony esetleg Bizony Ákos-párti. A gyermekszobában van még vagy négy csemete, aki aztán mind a nagyok módjára és példája szerint választást játszik. Bizony a házi béke, az asztal ellátása, a gyermekeik gondozása és nevelése mind azon fordulna meg ott, hogy hány hőfokra emelkedik a politikai háború szenvedelme és kinek-kinek milyen erejű az ő ad hoc szent meggyőződése.

Azt hiszem, ezúttal csak egy okos dolgot mi vélhetünk: azt, hogy a hevenyészett választójogi törvénybe nem hevenyésszük bele hebehurgyán most a női választójogot, hanem legföljebb utasítjuk az igazságügy-minisztériumot, hogy tegye ezt a kényes és a férfiválasztójognál még veszedelmesebb kérdést tanulmány tárgyává, és ha megérlelte, készítsen róla javaslatot. El lehet azt intézni novelláris úton is.

Én elhiszem, hogy ideális dolog, ahogy Apponyi Albert gróf és felesége ezt a kérdést látják és fölfogják. De tudom, hogy van ennél egy nagyobb és felségesebb ideál is, melyet őriznünk, óvnunk és ápolnunk kell: általánosságban maga az asszony és különösebben a – feleség.

Bethlen István gróf

Budapest, 1918 júl. 5.

A választójogi ikérdés lényegét fordította, kifelé egy epigrammatikus mondatban Bethlen István gróf, amikor mai érdekes és tartalmas beszédében azt mondta: a radikalizmus a holt tömegnek, ő az élő nemzetnek akar választójogot adni. A nép csak nyers anyag, a nemzet élő szervezet. A nemzet a népnek a maga fejlődésében elért felsőbbrendű formációja. A nemzet az a fogalom, amelyben az állam él. Ha Ausztriában az állam a maga általános választójoga mellett máris a csőd szélén látszik lenni és válságról-válságra zuhan, annak oka az, hogy ott nincsen egységes nemzet. Hogy Magyarország pártvillongásoktól is szabdalva, oly fényesen tudta meglábolni e háború veszedelmeit és koszorúsán kerül ki száz öldöklő csatából, annak oka az, hogy egységes nemzetnek érzi magát és nemzeti egységet alkot. Hiába minden nemzetiségi kiabálás, izgatás, memorandumozás és árulkodás, a világraszóló igazság az, hogy ebbe a háborúba tót és oláh és német legények a magyar legényekkel együtt nemzeti színű zászlót lobogtatva mentek és a csatákban együtt védték a magyar hazát, a magyar zászlót, a magyar nemzetet. Azok az alávaló árulók, akik a betört ellenséggel cimboráltak s vele menekül-

tek ki a magyar vitézek elül, s akiket ma Pap Csicsó úr védett és mentegedett: azok szemetje a saját fajtájuknak és alja a magyar nemzetnek. Hasonlatosak ahhoz az elvetemedett gyermekhez, aki anyja szemébe köp és öklével támad a kebelre, amely táplálta s megnevelte.

Ennek az országnak tehát a magyar *nemzet* az ereje, nem pedig a nyers tömeg, amelyre nemzetiségi izgatók, népbolondító radikálisok és Károlyi Mihály gróf és hívei spekulálnak. Ezért mondta ma Bethlen István, jó lenne, ha Károlyi Mihály gróf leszámolna valahára a maga nemzetiségi politikájával. Mert a magyar nemzetet emlegetni, a nemzeti állammal kérkedni, nemzeti függetlenséget ígérgetni, az mind üres szó, fogás és kétszínű kortesség, amikor valaki egy húron pendül a nemzetközi radikálisokkal, a nemzetiségi Csicsókkal és fölesküdt tagja volt annak a választójogi blokknak, amely Kolozsvárott lapot akart alapítani, amely lap költségeinek egy részét nemzetiségi politikusok és oláh bankok szállították volna.

Mily sivár és kietlen látvány nyílik meg szemünk, előtt Bethlen István beszédének a háttérben, amikor azt fejtegeti és bizonyítja, hogy az egész választójogi kérdést voltaképpen csak a párttaktika, a pártboszu és a hatalmi vágy erőszakolta ránk. Az emberben megrázkódik a lélek, ha meggondolja, hogy a gondviselés adott nekünk férfiakat, minő Andrássy és Apponyi és e férfiak elméje elhomályosodik, tudása meginog, jelleme megrendül a pártérdek befolyása alatt. Milyen hatalomban és fényben állott itt a magyar nemzet a háború első éveiben, mondja Bethlen. És mennyire lecsúszott magas talapzatáról, amikor az akkori ellenzék nem tudta tovább állani a pártközi békét és megindította a harcot a választójoggal. Nem a belső politikának, a pártérdeknek kellett a választójog: ezt történelmi ténynek mondja Bethlen és iszonyú bélyeget süt vele azok homlokára, akik vele a harcoló nemzetbe belevitték a pártviszályt.

Hevesebben dobogott még a beszéd szíve Bethlen István gróf ajakán, amikor Erdélyre tért rá. Az erdélyi magyarság kérdése nem Erdély kérdése, hanem Magyarországé. És akit az oláh betörés véres

epizódjai, rettenetes mészárlásai és pusztításai a magyar és székely falvakban meg nem győzött arról, hogy mily életbevágó érdek fűződik ahhoz, hogy ezen a végeken virágzó, életerős, hatalmas és önérzetes magyarság őrizze délkeleti határaink biztosságát: azt ki kell korbácsolni a nemzeti tanács házából. Bethlen beszédéből ugyanannak az igazságnak a fényre árad ki felénk, amely a háború rettentő tüzeiben lángol tanulságképpen: itt az utolsó órája annak, hogy magyarságunk védelméről gondoskodjunk az állami és társadalmi élet minden vonalán, minden pozícióján: a választójogban, a közigazgatásban, az iskolában, az egyházi életben, a gazdasági érdekekben, mindenütt, mindenütt, mindenütt.

Vannak nagy, vannak fontos föladatok. De se oly nagy, se olyan fontos nincsen egy is, amely mellett ezt a legnagyobbat és legfontosabbat szabad és tanácsos volna elhanyagolnunk.

Meghalt egy költő

Budapest, 1918 júl. 6.

Ravatalon fekszik a költő Lévay József, irodalmunk nesztora, aki kilencvenhárom esztendőskorában meghalt s kit holnap temet el Miskolc városa, Borsodmegye és a Borsodmegyei Közművelődési Egyesület.

Mily vonzó és izgalmas látvány ez! Magyarország és szinte a félvilág egy rettenetes háborúba vara bonyolódva, hogy száz meg száz véres csatában kiküzdjön magának az eddigi helyébe egy új világot. Lévay József ennek a régi világnak, amelyet most át fog e mai átmeneti nemizödék adni a históriának: Lévay e régi világ egyik utolsó alakja, szinte ez a régi világ maga. Nagy korával járt, hogy elköltöztek mellőle egykorú atyafiai, el barátai, el mindazok jóformán, akik vele erkölcsi, szélemi, ízlés- és fölfogásbeli kötelékben a régi világot alkották. Sírjánál a tisztelőt, a kegyelet, az illendőség adják meg neki a végső tisztességet. Történetet, múltat, lejárt időkben viselt szerepet és szerzett érdemet fognák emlegetni Csakugyan végtisz-

tesség lesz az, nem gyász. A letűnt kornak szinte árnyékká vált alakját teszik sírba, nem a jelemkor küz dőjét, a modern törekvések hősét, az új idők harcosát. Köteles elismerés, hivatalos kegyelet, illendő gyászszertartás lesz a holnapi miskolci halottas-ünnep.

A nemes llelkek, akik e szertartási gondját magukra vették s virágba borítják a koporsót és illatos szavakba szövik a költő emlékét, – kiket fognak ott maguk körül látni?

A jó miskolciak megilletődve fogják körülvenni a ravatalt, amelyben az öreg költő pihen, aki páratlan hűséggel ragaszkodott városához, ott élt, ott dolgozott, ott dalolt és ott halt meg egy hosszú élet után. És onnan hazamenve, vagy elszéledve eloszlik megilletődésük, mert ez a nemzedék más eszme- és gondolatkörben, más érzelmi világban, más ízlés ölében fogant, nőtt föl és új vágyakkal néz a jövőbe.

És ott lesz tán, ha testben nem, de gondolatban egypár, immár imbolygófejú öreg úr. Ezek az ő világából valók. Ezek a saját temetésüket látják az övében. Ezeknek a világa száll sírba a; z ő testével. Ezek szemének tört fénye ott révedez a ravatal körül és ajkuk suttogva szól a költőzködőhöz: Isten veled, jövőnk mi is, megünnök mi is.

Szomorú ez? Csüggesztő dolog ez?

Nem.

Ez a természet rendje. Ez a természet törvénye. Ez a törvény él és munkál a teremtés remekében, az emberben is.

Az ember nem áll meg, csak egy pillanatra, se a simái, se a rombadült városnál, se az eltaposott ország pusztulása mellett. Az ember szakadatlanul továbbmegy, élőire, a jövő felé. Ha megáll, akkor meg is hal, időnap elött, dolga végezetlen.

A legnagyobb halott mellett is az ember nem ér rá egyéb, mint hogy fényes temetést rendezzen neki, egy gyászbeszédet elmondjon, elénekelje a circum dederuntot, aztán megy tovább, megy élni, dolgozni, alkotni. De a gyászoló közönség sorában, amely a szertartás végeztével szertefut, van, mikor költőt temetnek, más is, nemcsak *ember*. És mikor a költőt nagy kora kivitte kora kötelékéből s ugyszólván egy darab

múlttá tette a jelenben, múlttá, amelyhez a jelennek *alig* vain több köze, mint hogy *illendően eltemesse*; – akkor ott állanak a mulandó emberek sorában azok az erköltszi személyek, amelyek halhatatlanok.

Lévay József, a nyájasszavú költő, az aranytollú megyei főjegyző, az író, a tudós, aki Magyarország egyik legragyogóbb félszázadévét a legdicsebb magyarokkal együtt végigküzdötte, aki ennek a nagyszerű kornak, melyben egy nemzet áthalálából fölébredt, föl-emelkedett, tragikus küzdelemben elbukott és halottai-ból újra föltámadott: Lévay József, aki ennek a kornak egyik záróköve lett, a te koporsód mellett íme ott állanak a tudós és irodalmi és közművelődési társaságok, ott áll a vármegyéd, ott áll a városod, ott állt a nemzeted, hogy elszállt llétekezetedet fölvegye, emlékedet kebelébe fogadta, a maga halhatatlanságába tégedet befogadjon és minden idők számára megőrizzen.

A koszorú, amit a te koporsódra tesznek, nem halotti koszorú, hanem a halhatatlanság koszorúja. Mert halhatatlannak lenni nem egyéb, mint érdemessé lenni arra, hogy a nemzet kiragadja nevünket azok sorából, a milliókéből, akik születnek és meghalnak és elfelejtenek.

Andrássy és Tisza páros viadala

Budapest, 1918 júl. 9.

Fenomenális állóharc ez a választójogi vita. Bömből benne a nagy és kis ágyú, röpököd a kézigránát, egy-egy búzbomba is elpattan, de senkit semmi ki nem mozdít a helyéből. Amellett az antik hőskölteményekre emlékeztető páros viaskodásokat is látunk. Meg-megütköznek a vezérek s egymásra zúdítják aztán argumentumaik dandárjait. A harctéri rohamoktól e mozgósított dandárok annyiban különböznek, hogy aki ott a véres síkon elesett, az többé föl nem támad. Ellenben itt ebben a parlamenti álló harcban már hetvenhétszer agyonütött argumentumokat is vígan kergetnek új meg új rohamra.

Ma Andrássy Gyula gróf kezdte megint újra. Hiába cáfolták le újra meg újra egyes argumentu-

mait, ő ismét glédába állította halottait. Jön aztán természetesen Tisza István gróf és újra felborogatja az ólomkatonákat, melyekkel Andrássy folytatja hadjáratát. De az ilyen enyvelgés nem tarthat sokáig a nélkül, hogy valamelyik fél a másikat érzékeny helyén ne találja, amikor aztán zenebona lesz belőle.

Ez megtörtént ma. Andrássy Gyula gróf beszéde elején fölhányta – sőt meg is próbálta maevarázni (de itt is a szeg feje mellé ütött), hogy miért nem törődik jóformán (kerekén kimondva) a kutya sem a képviselőházi vitával és a választójoggal. Tisza István gróf pedig beszéde végén elevenére talált Andrássynak, amikor megvádolta azzal, hogy állandóan a tömegek izalmát hánytorgatja, nem mintha ez az izgalom léteznék, hanem azért, hogy létrehozassék. És felsorolja az utolsó tüntetéseket, sztrájkokat és fölvonulásokat, amelyek szerinte nem voltak politikai természetűek, kezdetben még az sem, amelynek öt ember élete lett az áldozata. Ezt csak utóbb játszották át politikai térre, amikor aztán a kormány lemondását követelték. A fölvonulások is, melyeket rendeztek a munkások, minden nagyobb izgalom nélkül mentek végbe s inkább hasonlítottak majálisi mulatsághoz, mint komoly tüntetéshez.

Ez a mondat lett az az arkimédesi pont, amelyből Andrássy kivetette a vitából a választójogot s átterelte olyan személyes térre, amelyből rögtön felforrott a képviselőház kiseded bögréje. Ő, mondja Andrássy, nem izgat. Mert aki megijósolja a vihart és földrengést, nem *csinálja* se az egyiket, se a másikat. (Persze, csak éppen szeretné vele csinálni.) Ellenben igenis Tisza izgat, amikor így nyíltan lebecsüli a munkások mozgalmát. Hogy majálisi mulatság. Öt ember meggyilkolása nem komoly dolog. Öt ember meggyilkolása majálisi!

Persze, erre kiáradt a vihar és földrengés. Itt igazán könnyebb ebben a Házban vihart és földrengést csinálni, mint az utcán és a munkások között. Tisza István gróf elképedve válaszolt. Mert hiszen ilyen cinikus képtelenséget ő nem mondott. Igaz, Andrássynak is volt elég lélekjelenléte, hogy ne úgy mondja, hogy Tisza ezt mondta. Andrássy csak úgy

beszél, mintha ezt Tisza mondotta volna. És akik évek óta intrikából és parlamenti botrányból szövik politikájukat, kaptak rajta és csak úgy röpködött a Házban a jelszó: öt ember meggyilkolása Tiszának majális!

Persze, ezt fogjuk holnap olvasni azokban a lapokban is, amelyek nem annyira a népnek, mint a hazugságnak a barátai. Tisza István pedig azt mondta erre a mondatra – mintha ő majálisnak mondotta volna öt ember erőszakos halálát, hogy az perfid ráfogás. Mire a kitört vihartól és földrengéstől végre szóhoz jutott Andrássy, természetesen azt mondta, hogy nevelése és méltósága tiltják, hogy erre válaszoljon.

Persze, mit is válaszoljon? Hiszen elmentek mindketten a legvégső határig. De hol maradt a felbuzdulásból és fölháborodásból a – választójog? Ez a mindennek egyetlen oka?

Egy sereg illatos dáma pedig és egy csomó honatya, akik nem érezték meg a peccsenyészagot, kétségbeesve tördeli most a kezét, amiért nem volt ott ezen a páros viadalon.

Mert igaz, amit Andrássy Gyula gróf fölpanaszol, hogy az országgyűlés és vitája senkit, nem érdekel (csak ha botrányra készülnek benne). De nem azért, mert a Ház túlélte magát, mint Andrássy mondja, hanem mert a közönség elvesztette a hitét azokban a vezérekben, akik a nagy koalíciót, utóbb az ellenzékét, újabban a kisebbségi kormányt vezették. Emlékeztek-e rá, hogy marcangolta a nagy koalíció idejében a radikális Justh-párt és sajtója *a fekete grófot*, Andrássyt? Ha emlékeztek rá, akkor ma gyönyörködjetez abban, hogy ma a Justh és pártja örököse és jogutódja, a Károlyi-párt tombolt fehérre mosott grófjának Tiszával szemben.

De ez a vörös gárda, Hadik és Pallavicini ágáló vitéz hadnagyokkal az élén, még nem a nemzet. A nemzet nincs is ott. A nemzet nem érdeklődik irántuk. Miért? Mert elvesztetté komolyságukba vetett bitét. Itt a vezérek között az egy naiv Tisza István gróf az, akit a választójog érdekel, aki kezdettől fogva ott van a porondon, vigyáz, beszél és dolgozik, mert az a meggyőződése, hogy ezzel a ránk erőszakolt választójoggal a nemzet sorsa dűl el hosszú időre, tán örökre.

Azért hagyta ott a miniszterelnökségét, azért a hatalmat, azért a királyi kegyet; azért járt el a bizottsági ülésekre és beszélt és írt és szónokolt és alkudott – nem állásra, nem hatalomra, nem miniszteri tárcára, - hanem paragrafusokra, módosításokra, kompromisszumokra. És azért van most is ott a Házban minden nap és beszél és ír és szónokol és kapacitál és könyörög – nem magáért, hanem a választójogért, a nemzetért.

Ellenben Andrassy Gyula gróf és összes hívei attól az órától fogva, amikor belátták, hogy megcsalattak a választójogban annyiban, hogy nem bizonyult alkalmas eszköznek az ő terveik megvalósítására: attól az órától nincsenek ott, nem érdeklődnek, nem vesznek részt a munkában s csak abba vetik reményük utolsó horgonyát, hogy a maihoz hasonló botrányok provokálásával valahogy tán mégis sikerülni fog fölborítani a helyzetet. Andrassy Gyula gróf igen lement, amikor a törvényhozásban nem a munka, nem a kötelesség, nem az igazság hatalmába veti végső reményét, hanem az emberek alantjáró indulatába, a nemesebben gondolkozók türelmébe és a modern publikum botrányszeretetébe

Kabaré-költészet

Balassa Emil és Ernőd Tamás könyvet adtak ki, melynek címe: *A magyar kabaré tízéves antológiája*. A könyv tíz évesnek mondja a magyar kabarét. Ebben a könyvben tehát nyilván a javát kell keresnünk annak, amit egybefoglalva a budapesti úrinép *népköltészetének* lehet mondani. A nemzet költészetének tehát körülbelül egyik széle ez, a másik széle a népköltészet, a dereka a komoly irodalom költészete. Ha elfogadjuk a tíz évet, akkor konstatálhatjuk azt, hogy a tíz esztendő előtti időben a népköltészet előtt nyitak meg az úri szalon ajtai. Kisasszonyaink és műkedvelőink széltiben, hosszában zongorázták és énekelték, mondjuk, Blaháné dalait. Fráter Lóránd és Pete László (?) nyilvános hangversenyeket rendeztek csupa

népdallal és énekesnőink egy-egy operarészletet a közönség sürgető tapsára megszerezték néhány népdallal.

Ma – tíz év óta – meg van a dolog fordítva. A zongorát és a fonográfot a kabarédalok és kuplék foglalják el és az új műfaj kezd leszivárogni a nép közé is. A paprika egy igen különös fűszerszám. Először szinte elégeti az ember száját, de ha megszoktuk, alig tudunk nélküle ellenni. A nép konyhájából megtalálta útját az úri asztalra a paprikás *halász-lé* és a paprikás *gulyás-hús*; az úri költészetből leszáll a nép ajakára a paprikás kabarédal, a halász- és a gulyás-nép közé.

Az úri nép költészete és a parasztnép költészete közt azonban egy igen súlyos különbség van. Míg ugyanis a népköltészet nagy tömege mint integráns része kiegészíti a nemzeti irodalom költészetének a birodalmát, addig – az előttünk fekvő kötetből – megjósolhatjuk, hogy a kabaréköltészetnek alig akad egy-két darabja, amely méltó arra, hogy átlépje azt a megszentelt küszöböt.

Honnan van ez? Nyilván onnan, hogy a népköltészet ugyanazt a tiszta és nemes célt szolgálja a maga körében, amelyet általában a költészet szolgál: a nép lelki életének gyöngédebb, tisztább szükségseit; inig a kabaréköltészet az úri népnek csak durvább, érzéki ingereit csiklandozza.

Világos, hogy ez nem mindenütt van eképpen; de liálunk, a magyar kabaré világában az előttünk fekvő antológia szerint minden kétségen kívül így áll a dolog.

Ezzel ki is volna mondván az ítélet az antológiáról is, íróiról is és a magyar kabaréről is. De a dolog nem egészen ilyen egyszerű. Mert komoly vizsgálatra n éltó az a jelenség, hogy összes városaink intelligenciája tódul a kabarékba, és közönség, amely kitanult a játsszi mosolygásból, elfelejtette a jóízű nevetést. szinte verekszik a helyekért ott, ahol röhögni lehet.

A komor és savanyú moralista persze hamar készen van a konzekvenciák levonásával: be kell tiltani a ledér lelkek e tivornya-tanyáit (mert hiszen itt, legalább a közönséget tekintve, csak a lélek ledérségéről vanj a szó). A rideg moralisták persze nagyon hamar

elfelejtek, hogy a nemzetek szervezete éppen olyan, mint az emberi vagy állati test szervezete. Nem csak a fioni és legfinomabb orgánumára van szüksége, hanem a kevésbé esztétikus szervekre is. Tessék kivenni e testből a leginesztétikusabb szervet, és nyomban elbetegesedik az egész organizmus és utána hal a legnevesebb szerv is. A falusi, a városi, a társas életnek is – akár munkáját, akár kedvteléseit, akár testi, akár lelki, akár szellemi szükségeit tekintve – teljesnek kell lennie, és a társadalom amint fejlődik, ahhoz képest teremti meg magának a teljes életéhez szükséges orgánumokat.

És ki meri azt állítani, hogy egy dolgos és életrelvő társadalomra nézve kisebb fontosságú dolog az, hogy pihenéséről, szórakozásáról, minden rendű iesti és lelki szükségéről gondoskodva legyen, mint az, hogy munkáját is akadálytalanul végezhesse?

Nem az itt a baj, hogy kabaré van. Kabarének, orfeumnak, paprikajancsinak, miegymásnak épp úgy kell lenni, mint Nemzeti Színháznak és Operának. Nálunk a baj az, hogy se nemzeti színház, se kabaré, se paprikajancsi (amit még ma is sokan csak vurstlinak hívnak) nem a nemzeti életből, a nemzettel fejlődött, hanem hogy készen importálódott és plántáltatott ide idegen városokból.

Nézem, forgatom a magyar kabaré tízéves antológiáját és konstatalom azt, hogy alig van egy-egy, darabja, amelyet a magyar élet, a magyar lélek, a magyar jókedv, mondjuk magyar géniusz inspirált volna. Mind ahány verses vagy nem verses munka van benne, az a párisi Montmartre butikjainak a forrásából itta kabaré-ihletét.

De Paris és Budapest e tekintetben is két külön világ.

Franciaországban a kabaréműfajnak évszázados története és hagyománya van. Visszamegy az utéai énekesek idejére és a vásáros vándorbódéokra, amelyekben a gall jókedv, tréfa és elmésség hányta a bukfencet, s e bukfencek unokáival találkoizunk Molière komédiáiban. Mert ezeknek a vásáros bódéknak a deszkáin fogantatott a francia vígjáték is. És e Vígjáték apja a kabaréjelenet, anyja a kabarédal. Hosszú,

gyönyörű története van a francia kabaréköltészetnek” Gazdag és változatos és szervesen függ össze magával a legnemesebb francia Irodalommal: a kabaré-jelenetek Molière-rel, a kabarédalok Beranger-rel és Alfréd de Musset-vel.

Persze legújabb évtizedeiben a francia kabaré fejest ugrált a tulcivilizált, dekadens, esztétikai hitehagyott modern irányba, és ami kabaré-költőink, sajnos, éppen ekkor érezték szükségét annak, hogy megteremtsék a magyar kabarét és irodalmát; de amit csonka fővárosunk ki nem egyenlített társadalma nem tudott a természetes fejlődés útján létrehozni, annak eredeti pótlására nem volt erejük, sem alkotó vénájuk nem volt arra, hogy a mi közszellemünkéből fejlesztve megalkossák – mentek tehát és importáltak, úgy ahogy kapták, a Montmartre-i *Döglött patkányának* és testvér-kabaréinek szellemét és illatát magyar nyelven.

Szóval a magyar kabaré nem itt termett, hanem idieplántál tátott. Szóval egy épület fundamentom nélkül, vasút alépitmény nélkül. Tréfái nem magyar tréfák, humora nem magyar humor, jókedve nem magyar jókedv, szelleme nem magyar szellem, anyaga nem magyar anyag. A kérdés vagy probléma az marad, hogy képes lesz-e a magyar irodalom és izlés-géniusza megbirkózni vele, átalakítani, felszívni és diadalmaskodni rajta, vagy hogy beteljesedik rajta a rothadt almák meséje, amelyeket az ép alma közé keverlek, hogy kiépüljenek, aminek aztán az ellenkezője történt meg, hogy tudniillik az ép alma is megrothadt tőlük.

Ha pedig közelebből nézzük meg a kötetben, hogy min mulat hát a kabaréban a pesti közönség, meglehetősen rideg, cinikus és igazi vidámság nélküli anyagon kell keresztülvergődnünk. x\ bölcsődalát, mikor megnyílt az első, Nagy Endre mondta el prologusban. Hogy

Etre-etre = kis étre, nagy étre

Fény derül, fény derül ma a kabaretre.

melyben „Endre bácsi konferál, aztán Vilma néni jön...

És Ferenczi bácsika, Hát Balog Szász és a Szécsi, A művészet fénylő mécsi” stb.

S mind ebből az a tanulság,
Ezt soha se felejtsetek,
Hogy a hazát szeressétek.

Az ember megdöbben. Hogy kerül a kabaréba a hazaszeretet? A kabaré hazaszeretete nem lehet más, mint hogy ott jó ízlés, vidámság, magyar jókedv és tréfa, az emberi méltóságot, asszonyi tisztességet respektáló egészséges szórakozást találjon esténként az, aki nappal munkában, hivatalban, mindennemű polgári hivatásában, hazafi-kötelessége teljesítésében egy kissé megfáradt. Bukfenchányás közt ízetlenség a hazaszeretetei emlegetni affektáció és nem érzés.

A könyvben foglart darabok kilenctizedrésze a szexuális élvezetek mellékutain jár, föleresztve itt-ott olcsó szentimentalizmussal vagy cinikus kérkedéssel. Jól tudom én, hogy nem vagyunk emberekül angyalok. Mely emberi gyöngeség nem téved egyszer-egyszer mellékutakra? De ha e könyvnek hinni lehet, akkor megfordítva áll a dolog: mellékutakon élünk és néha el-eltévedünk valamely igazabb ösvényre is. És amit a gyarló ember a szemérem parancsából titokban, sötétben végez, íme arról dalt mondani kiállanak a kabaré-költők a nagy nyilvánosság elé mint „a művészet fénylő mécsi”.

Aki majd valamikor megfesti – ezt a kabaré-könyvet használva forrásul – a mi korunk erkölcsének a képét, az azt fogja mondani, hogy ebben a korban a cselédleányok szerelmi csalódásukban gyűjtőoldatot ittak; a nagyságák pedig szeretőikhez jártak, vagy otthon fogadták szeretőiket és ebben olyan hajthatatlanok voltak, hogy akkor sem lágyultak el, amikor a lopni betört csirkefogó szíve is megszánta a szegény, férjet; el fogja mondani, hogy egy jónevű és groteszk ötletű humoristánk az óra két mutatójában sem látott mást, mint két kergetőző szeretőt: a nagy mutató huszonnégy óráig üldözte a kis mutatót, amíg éjfélre sikerült tőle kicsikarnia egy légyottot. Ott aztán, mikor tudniillik éjfélkor *utólérte*.

Egy szót se szolt, remegve fogta által,
 Egyetlen forró percre ráfektüdt,
 Lihegve és ketyegve eltakarta, -
 Tik-tak, tik-tak,
 S az órák éjfélte zengtek mindenütt.

A dolog nem is igaz. Mert hiszen mire a 12 órára. értek, addig éppen tizenkétszer érte el a nagy mutató a kicsit és ugyanannyiszor lépett rajta keresztül, csak úgy, mint éjfélkor.

Kirí a kötetből *Ernőd* Tamás. Az irodalom. Nem specifikusan kabarésáner; de ilyen számokat is bevinni a kabaréba, ez nemes megindulást elegyít a kabaré vidám kacagásába és ez, ha lehet erről szó, ez lehet a kabaré hazafisága is.

Szívesen emelném ki még *Nádas* Sándort is, akinek parodisztikus jó érzéke van, ami a csiklandós témának is el tudja venni az élet. Nem a gerincagyra látszik utazni, nem az idegeket izgatja, hanem mulatni óhajt.

Ami pedig korunk férfivilágát illeti, arról azt fogja e könyv után mondani a történetíró, hogy a férfiember ebben a korban mind vagy már blazírt és enervált, az öngyilkosság gondolatától üldözött faun, vagy még javakorbeli Nimród volt, aki Dianákra vadászott. Remélnünk kell, hogy az utókor számára mas forrásművek is fenn fognak maradni, amelyekből konstatálni fogják, hogy a magyar kabaré nem magyar termék.

Akik ezt a tízéves magyar kabarét megteremtették, azokban sem elég eredetiség, sem elég alkotóerő, sem elég tehetség nem volt arra, hogy magyar kabarét tudjanak a magyar irodalmi, politikai, társadalmi és művészi élet talajából fakasztani és megnevelni. Csak éppen elég ügyességük volt és van arra, hogy a dekadens párisi kabarének valamelyes másolatát meg tudják csinálni. Ez olyan kis reprodukció, úgynevezett abklacs. Sikerének titka nem saját értékében van, hanem közönsége, önálióllanságában, kiforratlanságában, önérzetnél kül valóságában van, amelynek nincsen saját izlése, amely bolondul fut azután, ami – divat

Az első paragrafus

Budapest, 1918 júl. 11.

Wekerle miniszterelnök ragaszkodott a maga első paragrafusához s ezzel Bethlen István gróf indítványának a magyar írni és olvasni tudásról el kellett buknia. Mert Tisza és a többség kötve voltak a meg-egyezéshez és csak ha a miniszterelnök feloldja őket, akkor szavazhattak volna a magyar írni és olvasni tudásra, mint választójogi általános kvalifikációra. Ezzel egy ideális gondolat bukott meg a tisztelt Házban és *egy nagyszerű* kísérlei, amelynek esetleg óriás következményei lettek volna.

Magára a választójog kérdésére nézve a dolog nem fontos a mi felfogásunk szerint és ha, mint haliciiw, sokan szerettek volna, hogy a *Budapesti Hírlap* jobban exponálja magát Bethlen indítványáért, ami Tiszának is eredeti álláspontja volt, akkor nem lesz felesleges ez alkalomból a következőket megírnunk.

Oly bolond és tájékozatlan ember, azt hiszem, nincsen Magyarországon, aki ne tudná, hogy a *Budapesti Hírlap* egész életének minden munkája arra volt és van szánva, hogy Magyarországon a magyar nyelv, a magyar kultúra, a magyar nemzeti öntudat és a magyar történelmi hagyomány kultusza mentül jobban elterjedjen és végre úrrá legyen az egész lakosságon. Nincsen is alkalmas eszköz amelyet e célra hosszú éveink során meg ne mozgattunk volna. Az, hogy itt minden magyar ember magyarul tudjon írni és olvasni, cél, melyet keresnünk, melyért dolgoznunk kell. Ezt a célt azonban el nem érhetjük biztosan, csak egy úton, ha mi magyarokul itt egy biztos és szilárd magyar államot föntartani tudunk, ha ez állam rendjét és szilárd magyar jellegét megvédeni, az itt lakó népek boldogságát, szabadságát, anyagi és szellemi fejlődését biztosítani tudjuk.

Ennek azonban megint csak egy eszköze van: ha állandóan olyan törvényhozást adunk az országnak, amely a történelmi jogfolytonosságot, hagyományt és szellemet föntartva, a megfelelő magyar kormányzatot, törvényhozás és kormányzás útján a nem-

zetegységet és az általános haladást állandósítani tudja.

Mindennek alapföltétele tehát az a kényes, hatalmas középponti szerv, amelyből kifut és amelybe visszafut – mint testi vérünk a szívbe – minden életfunkciója a nemzetnek: a törvényhozás. Úgy fogunk tehát boldogulni, úgy fogunk magyarok és nemzet lenni, amilyen, törvényhozást adunk a nemzetnejt. A törvényhozás pedig attól függ, hogy minő választótörvényt csinálunk. Ha azokat bízzuk meg a képviselőválasztó joggal akik erkölcsi, szellemi és anyagi kvalifikációjuknál fogva alkalmasak arra, hogy szolid, tisztességes és tiszteletre méltó képviselőházat válasszanak, akkor rendben vagyunk. Ha nem olyanoknak, ha akárkinek adjuk ezt a fontos földadatot, akkor et vagyunk veszve.

Már most ebből világosan következik, hogy aki magyarul írni és olvasni tud, nekem örömem, büszkeségem és reményem. Ellenben mikor az alkalmas választópolgárokat szedem össze, akkor ő bennük is válogatok. S ha közülök kiválogattam a javát, tovább megyek s vizsgálat alá veszem a nemzet ama fiait is, akik, sajnos, nem tudnak magyarul (fájdalom, még elég sokan vannak) s ezekből is kiszedem azokat, akik fontos célomra alkalmasoknak látszanak.

Választó tehát helyesen nem mindenki, aki ember volta címén követeli magának ezt az úgynevezett veleszületett jogot; nem mindenki, aki magyarul tud, nem az, aki nem tud magyarul; nem a Károly-keresztes, hanem az, aki lelki és szellemi és társadalmi és vagyoni kvalifikációjánál fogva rátermett arra, hogy szavazatával járuljon a nemzeti törvényhozás megválasztásához.

Persze, ebben a dologban mi egy furcsa ország vagyunk, egyetlen ebben a nemben. Egész Európában nincs nemzet, ahol ilyen paragrafusra szükség lenne. Magától értetődik, hogy akiről kiírják, hogy írni és olvasni tudjon, az Hollandiában a hollandus, Norvégiában a norvég, Romániában az oláh, Szerbiában a szerb, Franciaországban a francia nyelvet jelenti és így tovább. Csak Magyarországon kell a törvényben megtenni a megkülönböztetést, hogy *magyarul* írni és -olvasni. De miért? És lehet-e ezen csodálkozni?

Hát nem az a bolond ország vagyunk-e mi – akármit beszél Jászi, Skotusz Viator, Goga és Juriga – ahol lehet az ember tanító, pap, ügyvéd, kereskedő, püspök és főrendiházi tag, anélkül, hogy egy kukkot is tudna magyarul; ország, amelyben születni, élni és meghalni lehet, anélkül, hogy az állam nyelvét meg kellene tanulnunk. Sőt nemcsak élni, hanem tisztességet, vagyont, királyi és udvari tanácsosságot, de még magyar nemességet is lehet szerezni, anélkül, hogy magyarul is kellene hozzá tudnunk. Ilyen országban nem látszik-e kiáltó igazságtalanságnak (amellett, hogy nem célirányos) éppenséggel a választójogot kötni a magyar nyelv tudásához?

Én azt tartom annak, hogy a magyar nyelv tudásához kössük a választójogot, a mi politikai, társadalmi és kulturális munkánkat be kell tétéznie, nem elkezdenie. Elsőbben állami, politikai, gazdasági, kereskedelem- és társadalmi intézkedésekkel a magyar nemzeti életben lehetetlenné kell tenni azt a fonáságot, hogy itt művelt embernek, éppenséggel közfunkcionáriusnak megélhessen és boldogulhasson az, aki nem tud magyarul. A magyar nyelv tudását épp oly nélkülözhetetlenné kell tenni, mint ahogy Amerikában nélkülözhetetlenné tették az angol nyelvet. Amíg itt oláh bankok, cseh bankok, tót bankok lesznek s a törvény minden nyelvű kereskedelmi könyv kivonatát elfogadja félbizonyítéknak, addig attól az én becsületes turócmegyei emberemtől, aki magát büszkén vallotta magyar nemes embernek, bár egy szót se tudott magyarul, nem szabad megtagadni a választójogot. Nekem azért fontosabb ma, hogy józan, megfontolt, módos és szolid emberekből álljon Magyarország választó hadserege, mint hogy csak a magyarul tudókból álljon.

Igaz, sovén szívemnek roppant jól esett volna a Bethlen-féle paragrafus diadala. De attól félek, ez csak erkölcsi diadal lett volna. Ellenben tudom, ha jó törvényeket hozunk, jól hajtjuk végre törvényeinket és becsületesen és jól magyarul kormányozzuk ezt a gyönyörű országot; nem sok idő fog beletelni s az írni és olvasni tudás annyit fog jelenteni, hogy magyarul írni s olvasni. De nem a választótörvényen kell ezt kezde-

nünk, hanem az oktatásra, a kereskedelemre, az egyházakra, a társadalomra stb. vonatkozó törvényeken. *Nem szólok a katonai törvényekről*, Ez a kérdés tán végre mégis megoldódik s akkor végeszakad annak a botránynak, hogy mikor a választóktól meg akarjuk kívánni, hogy magyarul tudjanak írni és olvasni, – akkor némely minisztériumunkban minden egyéb.hozzávaló kvalifikációval rendelkező magyar ember nem csinálhatja végig miniszteriális karrierjét, ha nem tud teljesen jól (hivatalos akták elintézéséhez szükséges ludassal) németül, mert egyes minisztériumaink ma is németül leveleznek a hadügyminisztériummal. Igaz? csak udvariasságból és kegykeresésből, mert törvény szerint nem muszáj. De egy ország, amely fölfelé ránk kényszeríti a németet, ne affektálja ia magyart azzal az olcsó fogással, hogy lefelé rá akarja parancsolni minden szegény emberre a magyart. Tanítson meg mindenkit; ne engedjen közfunkciót teljesíteni annak, aki nem tud magyarul, ne engedjen kényelmes életet és vagyonyújtást neki, tegye a magán-, a társadalmi és a közéletben, valamint a kereskedelemben és a közhatóságokban elsőrendű szükséggé és életföltétellé a magyar nyelvet.

Egy szép vágy, egy csábító remény, egy kecsegtető és nem is megvalósíthatatlan ábránd szunnyadt az indítványban a magyar írni és olvasni tudásról. Amit róla hallottunk, az nyilván táplálta és tovább érlelte ezt a nemzeti *kérdést*. Azért föl kell jegyezni azokat, akik a vitába belevitték és koszorúval kell jelölni a nevüket. Elsőbben is az *Országos Magyar Iskolaegyesület* szállt sikra és fegyverbe szólította a törvényhatóságokat és a többi kulturegyesületet. Majd jött Bethlen István és történelmi nevéhez méltó nemzeti államférfiút szemhatárt nyitott meg előttünk. Nem csekély erő adott a kérdésnek Tisza István gróf csatlakozása. A legnemesebb és legmagyarabb lelkekben él a gondolat, mely ebben az indítványban testet öltött. Nem biztosítéka-e ez annak, hogy megvalósulása csak idő kérdése és az, mikor először lépett a porondra, csak egy stádium a magyar nemzet egységének teljes és végleges diadalában.

A Vérmező

Budapest, 1918 Júl. 12.

A budai Vérmező ennek a fővárosnak egy történeti emléke. A magyar ember szabadságszenetetének egy tragédiája ott fejeződött be. Ma már csak katonai gyakorlótér, legföljebb katonai parádék színhelye. De egy szép és nagy darab föld a régi Buda városának a szíve tájékán, amelyre Pest rávetette a szemét.

Ahogy a háború kitörésekor semmit sem láttak előre és semmi iránti tört gonosznak elejét nem tudták venni a mi földi gondviselőink, azonképpen jártak a lakáskérdéssel is. Ki lett volna akkor vajjon elég fifikus arra, hogy kitalálja, hogy míg ai háború megfogyasztja az ország lakosságát, addiglen Budapest lakosságának a szalma úgy megduzzad a háború alatt, hogy ilakásinség lesz belőle.

Itt vagyunk most benne a nyomorúságban és a városházán már javában folyik a tanácskozás arról, hogy miként lehetne a lakásinségen segíteni. És rávetették a szemeiket Budáira és Budán a Vérmezőre. A Vérmező a katonai kincstáré, mert a háború, mely a lakásinséget okozta, végre is a katonaság mestersége, adja oda a katonai fiskus a Vérmezőt Budapestnek és Pest beépíti kiegészítő lakásokkal a Vérmezőt s odatelepíti egyelőre a háborús középpontokat, hogy az általuk Pesten elfoglalt lakások fölszabaduljanak a publikum számára. Hogy háború után mi lesz ezekkel a kiegészítő és nem mint németül mondják: *szükség-lakásokkal*, arról egyelőre nincsen szó. De én megmondhatom előre. Azt a pénzt, amit egyszer befizettél adóba, ha százszor nem tartoztál is vele, soha többé nem látod. Az a terület, amit egyszer Pest beépít, az, ha csak földrengés nem segít rajta, ott marad beépítve az ítélet napjáig. Ha a középpontok onnan kivonulnak, be fog oda vonulni a legsötétebb Terézváros. Ennek a szelét érzi a budai ember és el van keseredve azon, hogy imiüny könnyedén bánik el érzelmeivel, érdekeivel és értékeivel – Pest. A városházán közgyűlésen tárgyalták ezt a kérdést és míg a budai emberek reszkettek a fölundulástól, a közgyűlés pesti tömegei oda se figyeltek.

Halála előtt körülbelül pár évvel fönn járt a Naphegyen Tolnay Lajos, a közmunkatanács: akkori elnökié egy bairátjainál. Amint az ablakhoz lép, egyszerre elképedve fordul a házigazdájához: Hát ezt az örültséget ki csinálta?

És odamutat azokra a három-négyemeletes házaikra, amelyeik tömören, vállvetve koszorúzzák meg a Naphegy derűs fejét kőkoronával és állanalk, mint egy kiktopszi spanyolfal a gyönyörű várra való kilátás elé.

– Ezt bizony, kegyelmes uram, ti csináltátok. A város és a közmunkatanács. Itt, mi szomszédok, petícionáltunk, protestáltunk, appelláltunk, kunyoráltunk és kővé váltunk: nem használt semmit, nem lehetett az örültséget, minek te mondod, megakadályozni.

Így bánik Pest Budával. És most a Vérmezőre ehült meg falánk, nagy szája. Mintha olyan! messze volnának e szép város perifériái, mintha nem lehetne kivinni akár a pesti síkságra, akár a budai dombokra, akár Albertfalva felé a középpontokat. Még villamost is lehetne nekik építeni, ahol nincs, ámbár tudvalevő dolog, hogy a középpontok automobilon járnak. Nem elég Pestnek, hogy agyonzsúfolta magát telhetettségében, hogy se kellő terei, se megfelelő szélességű utcái nincsenek, még az Andrassy-út és a Nagykörút szélességén is megspórolt mágiának néhány ölel: most Buda tereit akarja bezsúfolni s ami fekvésénél, formájánál, terjedelménél fogva predesztinálva van arra, hogy valamely megfelelő művészi, tudományos, sportbéli, vagy efféle intézmény tündérhelyévé legyen, aizz piszok- és poloskatanyává akarjátok tenni?

Bölcs Salamon az égben, nézz le ránk. Két aszszony járul ismét eléd, hogy igazságot tégy, peres dolgokban. Az egyik cifra és gazdag, a másik szegény és szerény. Aimaginnak a neve *Pest*, emazé *Buda*. Ezek is egy gyermekért perelnek, aki egy harmadiknak, a katonaságnak a kezén van.

Azt mondja *Pest*: Add ki nekem, én hasznát veszem, beépítem, várost csinállok belőle.

Azt: mondja *Buda*: Nekem add, én a kebtemen tartom, fölcicomázom, megőrzöm ősi mivoltában, históriai fényében.

Mit szól böles Salamon?

A város is szép, az építkezés csakugyan nasznos ílofog. De a szeretet, a kegyelet is szép, idealizmiusnak is kell lenni. Osztozzatok meg rajta: vágjuk íketté a gyermeket.

És szól *Pest*: Jól van, vágjuk ketté: fele az enyim, fele az övé.

És fölsír *Buda*: Nem, ne öljük meg a gyermeket. Ha kettévágod, nem az többé, ami volt. Én inkább lemondok róla: inkább maradjon a katonai kincstáré. Amíg azé, addig marad annak, a mi, és a jövő megvan mentve. Ha egyszer beépítették, vége a hírének, vége a szépségének, vége a becsének, vége az életének.

Hötzendorfi Konrád gróf

Budapest, 1918 július 16.

Az osztrák hadsereg büszkesége kifáradva és elkedvetlenedve lemondott katonai nagy aktiv rangjáról s a császártól a grófi rangot nyervén, visszavonul az egész cs. és kir. testőrség ezredesi méltóságába. Erről értesít bennünket egy császári kézirat, melynek, mint látjuk, kitüntetései nem kicsinyek, hangja pedig éppenséggel bensőséges. Azt mondja a kézirat, ő felsége csak nagynehezen tudta magát rászánni arra, hogy a hadvezérnek ismételten beadott lemondását elfogadja s hogy a hadsereg organizációiáért és a háborubeli viselt dolgaiért be fog vonulni Konrád úr a történelembe.

Mi természetesen nem álljuk neki ez irányban az útját. Aki egy ilyen háborúban, mint a mostani, az összes osztrák és magyar haderőknek a főparancsnoka, az már ezzel a ténnyel benne van a történelemben. Hát még mikor ez a hadvezér annyit vesztett e háborúban, mint éppen hötzendorfi Konrád gróf. Igaz, hogy a gróf (akkor még báró) épp e háború izgalmai közben ejtette módját annak, hogy megházasodjék; de ha ez néki a családi élet bensőségét ígérte ezekben a zord időkben, viszont ugyancsak családi szentélyébe tört be a háború véres rabló kezekkel: elragadta két szép vitéz legényfiát a harcmezőn. Saját

veszteségének nézte a gróf azt is, ami lemondó szándékának az utolsó lökést megadta: az olasz offenzívának részleges balsikerét. Mert hiszen éppenséggel az olasz védelmi hadjárat e kikészítése volt az ő speciális földadata, gondja és műve a hosszú béke idején.

Konrád gróf elkeseredésén nem lehet csodálkoznunk. Úgy áll előttünk ez az érdekes és tipikus osztrák veterán generális, mint egy ember, aki önmagában csalódott, önönmagából ábrándult ki.

Mert ennek a háborúnak – katonanyelven tán nem frivolitás azt mondanunk – e háborúnak a mézesheteiben másképp festett a dolog. Emlékezőnk az osztrák és magyar és orosz mérkőzések ide-oda hullámzásának idejére. Micsoda izgalmakkal néztük az orosz áradat rántörését meg-meg visszaözönlését; amint egyszer elborította a megvihatatlannak szánt Przemysl várát és iszapos hullámai Krakó vidékét mosták; és amint megint visszaáramlott és újra előretört.

Sok szó esett akkor Konrád katonai zsenijéről. Hogy ő benne fogant meg a geniális terv, hogy magára huzza az orosz ármádia erejét, hogy tehermentesítse Németországot s a német hadak háborítlan dolgozhassanak nyugaton. Ha így fogant meg a sztratégéma eszméje, érthetőek a Dankl, Auffenberg és Pflaoger-Baltin generálisok annyi áldozattal járt huszáros előretörései, amelyek az orosz nagy hengert ide kötötték a galíciai harcmezőkre. Senki sem sejtette, hogy ezt a háborút csak két-három évig is kibírhatta a vén korhadt Európa. És ma már befejezzük a negyedik évét. És mikor ma Konrád gróf, minekutána négy évig állt a magyar és az osztrák hadseregeik élén, ma visszavonul, nem lehet vissza nem gondolni a háború e kezdetére, az irtóztató áldozatokra, melyekkel járt, a szinte már elfelejtett bravúroskodó seregvezérek nevére, akik után most a generalissimusz megyén. Mert világos, hogy az a sztratégiai koncepció, melyet a közvélemény Konrádnak tulajdonított s melyet Gorlice koronázott meg, több előrelátással, nagyobb szabású katonai gondolattal, elszánt bátorsággal, sőt bölcs vakmerőséggel alkottatott meg, mint amennyit azóta láttunk, legkiváltképpen az olasz harc-

téren, Konrádnak legsajátosabb területén, mondhatnám valóságos exercier-platzán. Konrádnak most már el lehet mondani, több volt a zsenije, mint a szerencséje. Mert egy igazi katonai talentumot nem érhet ugyan nagyobb szerencse, mint hogyha vezérlésben találja olyan háborút, mint a miénik. Ámde ahol a talentum inkább elméleti, melyet ki nem egészít a tette, a cselekvésre éhes és képes katonalélek: ott a háborúnak ez a szerencséje igen kétes adománya a sorsnak. Mert egy hadvezérnek nem elég, ha nem verik meg. Egy hadvezérnek, hogy a nevére és a halhatatlanságra érdemes legyen, meg kell vernie az elenségét.

Az asszonyok napja

Budapest, 1918 júl. 17.

Ez az asszonyok napja. A női választójogról volt a szó. De a nap nem volt szerencsés nap, mert a női választójogot leszavazták. A karzatok tele voltak a szép nemmel és szépeink gyönyörűséggel hallgatták Béla Henrik barátunkat és kollegánkat, aki impozáns történelmi visszapillantásra építette fel a nők szavazati jogát. Vázsonyi Vilmos a maga ismert elmés ékesszólásával fejtegette azt, hogy a nők segítségével nélkül a háborút se tudtuk volna kibírni, meg hogy ellenfelei nem bizonyították be, fiziológiai alapon kezelvén a kérdést, hogy a nő fizikailag nem alkalmas arra, hogy minden öt évben egyszer leadja a voksát; és végül azt is megmagyarázta, hogy a nők a politikában konzervatívok és a választásokra is mérséklő befolyással lesznek.

Egyéb elmésségei is voltak Vázsonyi Vilmosnak. De az ilyen elmésségek jók szónoki hatásnak, nem jók argumentumnak. Mert hiszen nem háborút, hanem egyáltalán mit bírnanak ki, kibírnók-e magát az életet asszonyaink nélkül? Amellett sok mindenféle van még, ami nélkül a háborút nem bírtuk volna ki. Hogy többet ne mondjak; itt van tűzérési lóállományunk. Kinek jut azért eszébe, a legradikálisabbnak is, hogy választójogot reklamáljon neki ezen a

címen? Az asszony a biblia szerint Ádám oldalbordájából készült, hogy a férfinak társa és segítője legyen. Ennek az igazi asszony derekasan megfelelt ebben a háborúban is. Dicsőség annak, aki távollevő férje helyett a házat, földjét, családját ellátta; dicsőség annak, aki mint feleség átsegíti tapintatos és takarékos kézzel dolgozó férjét a háború kegyetlenségein; dicsőség annak is, aki a távol, hadban levő férfi munkáját részben vagy egészben átveszi. Mindez azonban nem tartozik a választójogra. Ez munkája mélyebb, nemesebb, örökéletű motívumoknak, amelyek őt az élet középpontjába helyezik és mindennek, ami emberek emlékezete óta a földön történt, végső okául őtet ünnepli az emberiség. A választójog ezen semmit sem változtat. Semmit az igazi asszony fogalmából elvenni, semmit e fogalomhoz hozzáadni nem képes.

Ami a nők konzervativizmusát illeti, abban van valamelyes igazság. Különösen konzervatívok rendszerint a jó hitvesek és a jó családnyák. Hogy azonban a nők nem okvetetlenül konzervatívok, azt bizonyítják a mi Augusztáink és Rózáink és az a buzgó testőrségük, amely ezeket a napokat iparkodott mozgalmassá tenni. Ha pedig abban reménykedünk, hogy a politikai és választási mozgalmakra a nők valamely mérséklő befolyást gyakoroljanak: akkor azzal kell felelnünk, hogy e mérsékelt befolyás gyakorlásához nemcsak nem kell a szavazati jog, hanem ellenkezőleg, a nők szavazati joga csak tüzelni fogja a mozgalmat és kicsapongásait fogja tetézni. Tessék a mi szén ved elm és gyűléseinket végignézni és elgondolni azokat a jeleneteket, ha a temperamentumos angol szüffraszseltek oda beleszabadulnak. Emlékezünk rá, mire voltak ezek a bizonyosságok kaphatók? Vitriollal, gyujtogatással, halálos koplalással dolgoztak. Mint a fúriák jártak-keltek szerte, szenvedélyektől részegen London utcáin. Ismertem egy jókedvű papot, aki a három legcsunyább dolognak mondotta a görhes disznót, a rongyos papot és a részeg asszonyt. Gondolják meg a politikai szenvedélytől elkapott asszony-népet! Bikaviadalt is láttam ott a helyszínén és beszélgetve a hős torreadorral meg-

tudtam tőle, hogy szívesebben, kiállja a viadalt két bikával, mint egy tehénnel. Ez annyival bősebb a bikánál ha megvadul. Ez sem argumentum, legalább nem komoly a női szavazati jog mellett. És én azt gondolom, – mert aimit a jogi *ellen* felhoztak, annak is csak egy kis része állja meg a sarat – a kérdésnek többet ártottak agitációjukkal a barátai, mint ellenségei.

Minden kétséget kizáró bizonyosságnak tartom, hogy ezt a kérdést az élet fejlődése hozta napirendre. Az életviszonyok komplikációja, a megélhetés megnehezült volta; az élet szükségéinek megsokasodása; a kínálkozó munka- és kereseti alkalom stb. Nem a *jog* szempontja, hanem a *szükség* szempontja dönti el és oldja meg. De meg kell érnie. Azért, mert már itt-ott megoldották, nekünk nem kell vakon utána ugrunk az első vakmerőnek. A fiziológia, amelyet Vázsonyi Vilmos feszeget, annyiban fontos momentum itt, hogy a természet háztartásában, a világ erkölcsi és fizikai rendjében más a férfi és más a nő föladata. Férfi és nő más-más rendeltetésére alapította az Alkotó a maga világának a föntartását. A férfi rendeltetése, hogy *apa*, a nő hivatása, hogy *anya* legyen. Ami ezzel ellenkezik, azt az életből ki kell irtani. Amit tervezünk, amit alkotunk, azt ehhez kell alkalmaznunk. És aki a női választójog kérdésének a problémáját sikeresen akarja megoldani, annak ebből a szempontból kell kiindulni. Aki ezt a szempontot nem tudja a megoldásban megóvni és minden veszedelem ellen biztosítani, az csak kárt tesz az országnak, a társadalomnak, a nőknek, a férfiaknak, a gyermeknek, mindennek a világon, hasznot pedig senkinek sem, mint azoknak a hiú bolondoknak, iakilk azt hiszik, hogy a női szavazójog csak annyi, hogy azontúl asszonyokkal is fogunk vitázni az országházban és egyebütt.

Én megnyugvással veszem tudomásul a mai szavazás eredményét. Nem mintha bizonyos nem volnék benne, hogy ezt a kérdést meg kell, meg fogjuk oldani s a nővilágot bele fogjuk illeszteni a közszolgálat szervezetébe múlhatatlanul. Hanem megnyugtat az, hogy ez a kérdés más megoldással csak hevenyészett, hin és felületes rögtönzés lett volna, nem pedig egy

komoly lépés a felé a nemes cél felé, amelyre tekintünk kell, hogy a nemzet komoly és nehéz szolgálataiba összegyűjtsük mind azt az értelmi és erkölcsi erőt, amely társadalmunkban található, minden, még nembeli különbség nélkül is, mert szükségünk van rá, hogy jövőnk nagy problémáival megbirkózhassunk. Most kell tehát hozzálátni. Nem izgatással, népgyűléssel és deputációjárással, hanem tudományos diskuszióval, tanulmánnyal és tanulással.

Epizódok a Házban

Budapest, 1918 júl. 18.

A képviselőházban most nem sokat lármáznak, de annál többét cselekesznek; nem sokat szónokolnak, de annál okosabban beszélnek. Szenzációs jeleneteik nincsenek, de érdekes epizódokban gazdagok az ülések.

Ma teszem azt három figyelemre és följegyzésre méltó dolga ötlük a szemünkbe.

A horvát kérdés egy kényes pontja. Az új horvát törvény szerint választójog csak a horvátországi illetőségű magyar állampolgárokat illeti meg. Tehát mindazok a Szlavóniába letelepedett magyarok és svábok: akik esetleg magyarországi illetőségűek, nem bírnak szavazati joggal, valamint az államvasutak tisztviselőinek is alkalmazottainak nagy része is. Ma tehát fölmerült a kérdés, nem kell-e viszont a horvátországi illetőségűektől Magyarországon megtagadni a választójogot. A visszatérő kedven, amely ezt a gondolatot sugallta, győzött a magyar közjog szelleme. Szent István koronájának országaiban nincsen állampolgárság, csak egyféle: a magyar, s ez nincs illetőséghez kötve. A magyar birodalom bármely részéből való legyen valaki, az e birodalom minden részében otthon és hazájában van, és magyar állampolgár a nagyvilág bármely zugában. Erre a fölfogásra és konzekvenciáira hajlandóik vagyunk bárkit is megtanítani, de wem tőrjük, hogy a horvát fölfogás befészkelhesse magát a magyar koponyákba.

A magyar állampolgárság e teóriája mellett ma egy kis illusztrációt nyert az állampolgári kötelesség

fogalma is. Batthyány Tivadar gróf egy patetikus bevezetésben melyet majdnem úgy kezdett el, mint a magyar lakodalmon a vőfély a hivatalos tószóját, hogy tudniillik mikor az Úristen a paradicsomkertben a teremtés hetednapján megformálta agyagból Ádámot... stb.) beszámolt a négyéves háborúval, az önállóságra törekvő múlttal és történelemmel bíró nemzetekkel, az ő fanatikus hitével, a demokratikus fejlődéssel, a népparlamentre való átmenettel, az általános és egyenlő választójoggal, – hogy kilyukadjon oda, hogy ők – már mint a Károlyi-párt – nem játszanak tovább: ők kivonulnak. Mert itt szavaznak, leszavazzák a miniszterelnököt is, módosítást is, egyebet is és senki se törődik: vele, Wekerle még csak le se mond érte. Hát akkor mit keresnek ők itt? Inkább kivonulnak. És meg is tették.

Hogy mit keresnek itt, azt mi is szeretnők tudni, és azt sejtjük, hogy ma el is árulták egy kicsit. Dolgozni nem akarnak. Törvényt hozni nem akarnak. Elveikért – ha mindent meg nem kaphatnak – nem hajlandók megállani a parlamenti fronton. Mert az ő elvük aut Caesar aut kalaposinas. Ha se eredeti javaslatukat keresztülvinni, se Wekerlét megbuktatni nem tudják: akkor vigye az ördög az állampolgári és képviselői kötelességeket ebben a pokoli kánikulában. Menjünk valahova hűselni!

Ám én ezt is megértem, sőt méltányolom is, ha valaki szó nélkül megteszi, mint példának okáért – Andrásyék. De oly szárnyaló frázisok tógájába bújva, reszkető szakállal deklamálva és felsőbbrendű tekintetekkel motiválva egy alsóbbrendű elhatározást: ezt Magyarországon – komédiának hívják. Ám a komédia is jó dolog, de csak akkor, ha komédiások és pojácák produkálják. Demokrata képviselők más szerepet választhatnának maguknak a fórumon.

Három a tánc, mondja a magyar és itt következik a harmadik: az ártatlan bűnösök nagy pártfogója, a mániákus népbarát és amnesztiaosztó: Vázsonyi Vilmos. Megsokalta a volt igazságügyminiszter, hogy anynyit verték a fejéhez az árdrágítóikat és uzsorás hadseregszallitokat, és, mikor igazságügyminiszter lett, egyik első dolga volt, hogy sanyarú sorsukon enyhít-

sen egy rendelettel. Akinek már-már a nyakán volt a megérdemelt hurok, a légyszívű igazságügyminiszter meglazította; aki előtt már-már megnyitó a börtön ajtaja, halasztással csapta be Vázsonyi, mielőtt az áldozat beléphetett volna. Ebben mosakodott a volt igazságügyminiszter, de rajta vesztett. Jakabffy Elemér ebben a kérdésben egy kis szakstúdiumot végzett. Szerinte Vázsonyi Vilmos rendelete kétszázötvenöt hadseregszállítónak adott kedvezményt. Pedig, ha az országnak nem lett volna elég börtöne, ezek számára akkor is kellett volna dutyit találni. Utóbb Balogh Jenő, Vázsonyi Vilmos hivatali elődje is ráeresztette lámpája fényét erre a kis tartományra. Mert azzal is védelmezte kétes pozícióját Vázsonyi, hogy az előző kormány harmincezer úgynevezett csata-lopásról indított pert az oláh betörés után elhagyott tárgyak jogtalan eltulajdonításáért.

Milyen gyönyörű kifejezés! Az embernek szinte dagad a szíve tőle! Az ember nem is sejtí, hogy ez alatt azt kell érteni, hogy oláh csöcselék az elmene-kült magyar lakosság házait segített az oláh felszabadító hadnak – kifosztani. Ezeket a tömeges szegény-fosztogató tolvajokat Vázsonyi fölterjesztette – amnesztiára. Az amnesztia akkor divatban volt. Ha vannak az osztráknak cseh amnesztiáltjai, a paritás elemi parancsa, hogy nekünk; is legyenek – oláh amnesztiáltjaink. Vagy nem, volt igazságügyminiszter úr?

A horvátok

Budapest, 1918 júl. 20.

Tisza István gróf tegnapi beszédében a horvátok-ról azt mondotta: abban hibás minden eddigi magyar kormány, hogy Horvátországgal odáig jutottunk, hogy ott megtelepedett, ott hivatalban lévő s állandóan ott lakó magyarok kizárattak a választójogból. Az eddigi magyar kormányok közt pedig ott szerepel maga Tisza Istvánnak talán lkét-három kormánya is. Ez a körülmény remélhetőleg följososít bennünket arra a reményre, hogy valamint itthon a nemzetiségi, azon-

képpen a horvát politikában a háború után új ösvényeket fogunk keresni.

Mert ha csak az volna, hogy a Horvátországban nem honos magyar állampolgártól megtagadták a választójogot: az még elviselhető és hamarosan reparálhatónak látszó sérelem is volna. Ennél, sajnos, már sokkal messzebb jutottunk Horvátországban a mi fehérnap politikánkkal. Mert az is fehérnap politika, hogy a horvát újságoknak szlabad féktelenséggel izgatni az unió ellen; ellenben nekünk, magyar újságoknak, még csak polemizálni sem szabad ezekkel a horvát lapokkal.

Mert hogy hányadán vagyunk már Horvátországgal, annak a zágrábi országgyűlés tegnapi ülése épületes iképét adta. Ez ülésen, melyről alább foglaltatik egy félhivatalosan kiadott tudósítás, a horvát úgynevezett jogpártiakalt leplezte le a koalíciós többség élén a bán azzal, hogy az országgyűlés elé terjesztett egy okiratot, amelyet *Frank Iván dr.* és *Horváth Sándor dr.* irtaik alá, amelyben ezek a képviselő urak az osztrák és magyar katonai felsőbb hatóságokhoz fordulnak azzal a kéréssel (melyet még közvetlenül a háború előtt hőtendorfi Konrádhoz intéztek), hogy a háború érdekében függesszék föl a horvát alkotmányt és állítsanak az ország élére egy nagyobbbrangu katonát kormányzónak.

Arra már volt itt-ott eset, hogy a római szenátus példájára egy-egy törvényhozó testület nagy veszedelem idején az államhatalmat nyílt határozattal katonai diktátor kezébe tette. Arra a becstelenségre azonban, hogy népképviselők a cselédlépcsőn titkon feljuttatott kérvénnyel, valamely alkotmányos birodalom egy, bár autonóm, részét odakínálják a *katonai hatalomnak*: ez csak megrothadt agyakban tenyésző ötlet lehet. A nevezett urak, Frank és Horváth úr hamisításnak mondja ugyan az okmányt, de, bár még nincsen a kérdés minden részlete felderítve s a horvát kormány további okmányolk közlését ígéri, ezzel a most nyilvánosságra hozott írásművei egy országos bizottság foglalkozott, mely hiteles voltát is bírálat tárgyává teile s azt mondja, egy módjuknál löbb volt arra nézve, hogy az aláírások hitelességei megállapíthassa.

Meztelenül áll előttünk a valóság, hogy horvát hazafiak, akik oly pártot vezetnek, amelynek programja a Magyarországtól való elszakadás, *háború idején*, az ősi alkotmány helyébe, melynek keretében és eszközeivel forradalmi tervüket végrehajtani nem tudják, katonai diktátort kérnek. Kit? Ugye, hogy legszívesebben azt, aki Zágráb főterén, lóháton ül délcegen, kardjával Magyarország felé mutatva? Egy Jellacsicsot, aki már egyszer felvonult Magyarország ellen, de nemcsak Magyarországot nem volt képes leverni, hanem azt sem tudta megakadályozni, hogy, mikor Ausztria a muszka invázió segítségével Magyarországot leverte, Horvátország is ne a rabságra vetett Magyarország sorsára jusson. És Frank úrék és társaik elődjei a saját hazájukat is a magyar ellenállás győzelméből kapta vissza. Az ő nyomorúságuk, hogy – úgy látszik – csak azért, hogy az I. Jellacsics gyászos esetén nem okulva, egy II. Jellacsics átkát készítsék elő országuk romlására.

És ebben nemcsak a Frankok és Horvátok bűnösök. Betegek ebben az összes horvát pártok, amelyek részint politikai bátortalanságból, részint tudatlanságból, részint a délszláv politikát oly nagyon megméltelyezett bizantinizmusból, részint diákeszü rajongásból eltértek a magyar birodalom történelmi szellemétől, cserben hagyták a Zrínyiek, Zsuvicsok és nemes elődeik hagyományait, mellékösvényeken fantomokat kergetnek s homályossá, kétértelművé, gyanússá teszik a horvát törekvéseket akár a ómagyar birodalom, akár a kettős monarkia kötelékeiben.

Mert lehet ugyan valakinek egészen jóhiszemű meggyőződése az, hogy Horvátországon csak katonai diktatúrával lehet ma boldogulni. De becsületes ember és politikus ezt nyíltan megmondja; ha országos képviselő, diszkusszió vagy interpelláció tárgyává teszi, hogy az urakodó is, a világ is tudjon róla.

Nem úgy Frankék. Ők előbb hőtendorfi Konrád urát ikörnyékezik meg titkon. Azután másik katonai hatósághoz forduljak titkon. Miért? Mert ez ma a horvát politika. Más a báné, más Zágráb polgármestéréé, más a Franké, más a Starcsevicsé, más a koalícióé, sőt más a koalíció egy-egy részéé és más azoké, akik

párton feivül állanak. Csak egyben találkoznak ezek mind, hogy valamennyien katonauraimékkal vannak összeköttetésben. Azoknak jelentik föl, rágalmazzák és denunciólják egymást és valamennyien Magyarországot. Szépek ezek a kis Frank-féle okmányok, de én azt hiszem, hogy tennél érdekesebbek is vannak az osztrák katonai arkivumban zágrábi keltezéssel. Ennek a gyanakvó, gyanúsító, rágalmazó és besúgó politikának a gyümölcse az, amit *Radics* parasztpárti képviselő mondott a tegnapi zágrábi gyűlésen s amiért harminc napra iki is tiltották az ülésekről, s ami így szólt: *a parasztpárt senki iránt sem föltétlenül lojális, még az Úristen iránt sem.*

Ez az igazság és nemcsak a parasztpárt igazsága.

Militarizmus

Budapest, 1918 júl. 20.

Ezen a helyen már egyszer, talán már hónapokkal ezelőtt beszéltem egy fiatal tudós magyar katonának kéziratban levő könyvéről, az imperializmusról általában s a magyar imperializmusról különözebben is. Abban a könyvben, melynek megjelenésében kár minden halaszitiás, többszörösen van szó a militarizmusról és pedig természetesen ia német militarizmusról. Ezt azért említem itt fél, mert éppen most olvastaim egy berlini újságban az európai híriú svéd tudós, *Kjellen* Rudolf cikkét) ugyancsak a német muitarizmtisról. És feltűnő, hogy a fiatal mialgyair katona-tudós és a svéd professzor felfogása és tanítása teljesen fedik egy-mást. E soraim célja pedig, amelyekiben *Kjellen* cikkét akarom csak ismertetni, az is, hogy a még kéziratban levő s csak később megjelenendő magyar munka számára védelmet statuáljak az ellen a támadás ellen, mely érheti, mintha a svéd tudós inspirálta volna felfogására. A magyar könyv előbb született, mint a svéd ember cikke. De való, hogy a svéd ember hírlapi cikkében egy egész könyvire valló eszme, anyag, politikai bölcseség és tanulság foglaltatik.

Minekutána *Kjellen* konstatálja azt, hogy mindazok, akik szidják a német militarizmust, nyakra-főre

iparkodnak megteremtésére saját hazájukban, felteszi a kérdést, mi is hát voltaképpen a militarizmus. És azt mondja rá, hogy *befelé* önfegyelmzés, felsőbb célok állá való magaalárendelést, rend és az úr félelme. *Kifelé* egységes közremunkálás kórunk legtökéletesebb iéknikai tudásai alapján. Ez volt a német lélek és szellem e háború kitörésekor. Egy szóba foglalva: a *szervezettség*.

Ha a világon egyáltalán van különbség felsőbb- és alsóíbbrendüség között, így okoskodik Kjellen, akkor ez csak a szervezettség terén kereshető. Mi a *személyiség*? Szervezett egyéniség. Mi a *tudomány*? Szervezett tudás.

Saját honfitársairól beszélve – mert Svédországban nem nagy népszerűsége van a németnek s tudjuk, hogy a higgadtabb politikusoknak csak nagy munkájával volt fenttartható a svéd semlegességi egyensúlya – azt mondja, hogy ott náluk is, mint sok más országban, a német gyűlölet nagyrészt éppenséggel; a német szellemben lakó nagysággal és fenséggel, a szervezettel való ellenérzésből termett. És ott táplálják ezt a gyűlöletet legjobban, ahol az emberek semmit sem akarnak; tudni organizációról és diszciplináról. Ott, ahol a szabadság borából az öndicsőítél móroraíg teleítták miagukat az emberek. A világnak pedig manapság nem arra íái borra van szüksége, mellyel a. anifcant demokráciája kínálgat, hanem arra a magamegtartóztatásra, mely a németiség lelki fegyelmében rejlik.

Azt mondja Kjellen, ezért állott a németek pártjára s ezért kívánja a németek győzelmét. Mert a német győzelem végképp ártalmatlanná fogja tenni a Balkáni elszigetel, száz év óta az európai háborúk legnevezetesebb tüzfészket. A Balkán kis államai, kapcsolatba hozva Középeurópával, megtalálják azae kapcsolat nélkül ott el sem képzelhető békét és nyugalmat. Amellett a német győzelem megvédi Európát az orosz veszedelemtől és visszaad neki nagyműveltségű országokat, melyeket azelőtt elszippantott a nagyon is elhatalmasodott orosz barbárság. A világtörténetnek egy nagy hibája, hogy a cárizmus áradata elöntötte Európa keleti határnépeit. Az antant erre a hibára még rá

akart duplázni azzal, hogy a Habsburgok birodalmait egészen és Németországnak nagy darabjait akarta kiszolgáltatni a barbároknak. A német győzelem helyreigazítja a világtörténet hibáját és visszaadja Európának ami Európáé. Emellett egyetlen érvényes biztosítéka annak, amiről annyit beszélnek: a tengerek szabadságának. Mert hogy a tengerek jelenlegi urai ez ellen mit vétettek, arról éppen a semleges tengerjáró országok tehetnek égbekiáltó tanúságot.

Ilyen vallomások, bármily élesen csapódjanak is az olvasó agyvelejébe, még sem elég erősek arra, hogy ahol a tömeget szimpátiák és antipátiák mozgatják, döntő befolyásuk legyen. Minálunk szomorú történelmi tapasztalások forrásából ered a németről való érzésünk és felfogásunk, amely könyvekben, közpéldaszókban, mű- és népdalokban nyert bő és beszédes kifejezést. Keveset segít a dolgon az, hogy ama történelmi tapasztalások németje voltaképpen az osztrák. Hozzájárult még az is, hogy egy csomó sváb és egypár más magyarországi német ember évtizedeken át buzgón dolgozott Nagynémetországon azon, hogy ne jusson érvényre az igazság, hogy a mi osztrákunk és a német nem ugyanaz. Mégis mit látunk? Magyar államférfiak csinálták meg ez érzülettől nem gátolva a szövetséget köztünk s Németország közt; ez a szövetség antantós makinációkról és politikai dilettánsok buzgó izgatásától is nemcsak meg nem rendült e háború megpróbáltatásai alatt, sőt még erősödni látszik, amint a béke felé közeledünk. Ez a magyar nemzet politikai belátásának nagy iskolázottságára vall. Itt nem kell tudónak, államférfiúnak magát mentetgetni azért, hogy németpárti. És ha már Heine azt találta, hogy a német nem szeretetreméltó nép, nekünk nincsen mért tagadnunk, hogy e tekintetben vele tartunk.. Nagyon jól tudjuk a *sógor* minden kisebb-nagyobb hibáját, de tudjuk, elismerjük, sőt bámuljuk ama nagy tulajdonságait is, melyeket a svéd tudós ismertetett cikkében mindnyájunk okulására oly csattanós mondatokba tudott foglalni.

A cár

Budapest, 1918 júl. 23.

A mai Oroszországban még a halál sem bizonyos. A cárt már egypárszor meghalatták s utolsó holt hírére ő maga cáfolta meg egy érzékeny táviratban, amely azt mondta, hogy csakugyan megölték volna Jekaterinburgból való elszállításakor, ha egy szovjetbiztos úr nagylelkűen közbe nem veti maga! s meg nem menti az életét.

Ha azonban a legújabb hírek hitelesek, akkor az az érzékeny cári távirat volt durva hamisítás. Mert most minden oldalról röpköd világgá a hír, hogy a cárt valóban megölték. Nem most, már előbb, csak-hogy a hír hatásának letompítása végett, amíg lehetett, eltitkolták a dolgot, A hírek szerint az Ural-szovjet, ami azt jelenti, hogy az Ural-vidék forradalmi kormánya lövette agyon Romanov Miklóst, bírói eljárás és ítélet nélkül. Ez tehát egyszerű politikai intézkedés. A politikai hatalom cselekménye. Hogy mely okokból történt, azt körülbelül magunknak kell kitalálnunk, mert motivációnak nehéz elfogadni a *Bjednela* című orosz újság patetikus jelentését, mely így szól: „A forradalmi nép akaratából a véres cár Jekaterinburgban a legszerencsésebben elhunyt. Éljen a vörös lerror.”

Ha a vörös terrornak más motívuma, nem volt e cselekedet végrehajtására, akkor nem várt volna vele eddig. A furor, a terror kezdetben a mainál bizony nagyobb is volt, vörösebb is volt. Talán nem alaptalan az a gyanú, amely a cár illetően erőszakos halálát a cseh brigád szereplésével és a róluk s kalandos győzelmeikről oly buzgón terjesztett hírekkel hozza kapcsolatba. Sok szó volt arról, hogy a cseh brigádban, legkevesebb a cseh. Ellenben nagy része azokból a csapatokból verődött össze, amelyek az orosz dolgok új rendjével nem tudnak kibékülni s melyek kész eszközzel kínálkoznak egy monarkisztikus ellenforradalomnak. A cseh brigád is azon a tájon verekszik, közel esik hát a föltevés, hogy, mikor nem tudják hamarosan

leverni a cseheket, hát elteszik láb alól a – cárt, mielőtt a csehek kezére kerül.

Minden emberhalál tragédia. Ha pedig egy mindenható cárt löknek ilyen nagyon olcsó sírba, az izgalmas és szenzációs látvány. Mi lett vagy százhetven millió ember föltétlen zsarnokából! Mi lett abból a koronás fantomból, akinek a nevében itt népeket szabadítottak föl, amott népeket igáztak le; akinek a nevében a töröktől Konstantinápolyt követelték, minket pedig agyoncsonkítani készültek: micsoda irtóztató bukás, amikor egy parasztokból, munkásokból és katonákból összeverődött szovjet, vagy forradalmi tanács, minden ceremónia és bocsánatkérés, sőt bírói *ítélet* nélkül kivezetteti az udvarra és (tán a szemét se kötve be) egyszerűen lelöveti az – – *atyuskál!* Régen mégse ment ez ilyen nagyon „kedélyesen.”

De kinek van ma lelke ezen csodálkozni vagy éppen sopánkodni? Mert cár – *volt?* Mert Romanovnak hívták? Mert elődei nyolcszáz év óta ültek aranyos trónon és állati ösztöneiket sem fékezve követelték milliók vak engedelmességét? Nézzetek e pillanatban Nyugatra. Ott embermilliók futkosnak, üvöltenek, gylkolnak már majd két hete állandóan egy olyan csatában, aminőt eddig a legszilajabb fantázia sem tudott elképzelni. Hány száz ember pusztul el óráról-órára ott? Hány ezer egyik napról a másikra? Hány tíz-, hány százezer egyik hétről a másikra?

Hanem, hogy azt nem mindet hívják Romanovnak, azt mondjátok. De mindenik született, mindenik élt a napvilágon és mindenik elment örök időkre a halál sötétségébe. Mi a különbség most már köztük és Romanov Miklós között.

Ez az idő nem a szentimentális érzések ideje. Most vérfolyók áztatják a földet. Tömeges halálhörgés ostromolja az eget. Kinek a fia, kinek a veje, kinek a férje, kinek az apja, kinek a vőlegénye, kinek a testvére ment el örökre. Ki ér rá egy pillanatnál tovább megállani a Romanov Miklós eseténél?

Sajnos, hogy az uráli forradalmi kormány az orosz bírák nélkül végzett azzal, akit ellenségének tartott, de ma nem az orosz kormányról, nem az orosz cárról van a szó, hanem a vonagló orosz népről, sőt Európá-

összes népeinek a sorsáról. Nem Romanovnak életéről és haláláról, hanem országok és nemzetek életéről és haláláról. Tehát ne aludjunk, hanem imádkozzunk és dolgozzunk, hogy mi is kísértetbe ne jöjjünk, hogy nemzetünk bennünk és általunk élje túl ezt a rémes ítéletidőt.

Fáklyafüst

- *Lendvai István verseskönyve.* -

Budapest, 1918 Július 23.

Az íróasztalomon egy kis ásványgyűjtemény van. Néhány durva kődarab. Egy domboldalról hordtam ide egyenként. Arra szoktam sétálni és sétaközben nemcsak a lábam, a szemem is sokat jár a földön. Keresek egy-egy szál magányosan nyíló virágot, egy-egy mászkáló, veszkődő bogarat. Így találtam a kődarabokat is. Egyik, úgy néztem, mintha kőszendarab volna. A másikon egy-egy ezüsthöz, rézhez, egyikben éppenséggel mintha aranyhoz hasonló kis ércből való ér bújkálna. Azt gondoltam, mikor fölszedtem: ki tudja, mi rejlik a sziklás hegyoldal mélységeiben! Ha az ember megpróbálná csákánnyal behatolni, talán mesés gazdagságot találna, aminek úgyszólván hírmondói ezek a különböző kődarabok, amelyekbe a lába és a szeme belebotlik, mikor a hegyoldalon jár . . .

Miért mesélem ezt az olvasómnak? Azért, mert most tettem le egy fiatal, úgynevezett holnapos poétának a verseskönyvét, melyet végigolvastam. Ez a könyv is egy ilyen hegyoldal. Végigbotorkálok a versein, és minduntalan belebotlom egy ilyen kőbe. Majd minden versében találok egy-egy eret, amely itt ezüstöt, ott aranyat, amott fekete gyémántot, vagyis a most oly drága kőszentet játszik. És kérdezem, ha bele lehetne hatolni egy ilyen poétaember lelkének a titkaiba, kiszülne-e, hogy ott arany- és ezüsbányák gazdagsága hever?

Lendvai István egész könyve, melynek címe *Fáklyafüst*, nem sokat mond az olvasónak. A szebb és zártabb formák elül épp úgy elzárkózik, mint a világos és teljes gondolatok elül. Versei inkább ritmusos sorok,

rímei szeszélyes játékok, érzései homályos sejtelmek, gondolatai rejtett indulatok. Minden verse egy-egy teljes adjusztíringgal fölszerelt katona, amely harcban van vagy az emberekkel vagy a sorssal, vagy a világgal, vagy az istennel, vagy önönmagával, harcban kezdet és vég nélkül, rapszodikusán, epizód szerűen. Majd minden versében van valami, – egy mondat, egy kép, egy szó – amely megragadja az emberi, de verse alig van olyan, amelyet egészében meg ludna fogni az ember úgy, hogy tudná, mi van voltaképpen a kezében.

Lendvai István külsőleg ahhoz a táborhoz tartozik, amely a múlt évtizedekben keletkezeli egotista, az úgynevezett holnapos iskola nyomán a legmesszebb távozott attól a művésztől, amelyet az emberi civilizáció kezdetétől fogva évezredek át egész a múlt század második feléig költészetnek neveztek, tartottak és ünnepeltek az emberek az egész világon. Ázsia legkeletibb részén épp úgy, mint Európa legnyugatibb, határain. Ennek az iskolának az a megkülönböztelő vonása, hogy minden idők változó ideáljai – az isten, a vallás, a hűség, a haza, a nemzet, a családi érzések, az anya, a hitves, a szerelem – helyébe az *Én*-t lette. Az én kultuszát, az egyéni korlátlan élvezetek szuverenitását s az emberi szenvedést, amennyiben meglátta, kizáróan a proletariátusnak vindikálta kiváltságképpen. Persze: a proletariátus a fönnálló világ gazdasági és politikai rendjének a fölforgatását hirdette; a holnaposok az évezredek esztétikai és erkölcsi rend fölforgatásában látták céljokat. Olvastam egyszer egy ilyen poétának a versét, amelyben Krisztust azzal kívánta detronizálni, hogy az új megváltót – proletáranya van hivatva megszülni. Mintha a názáretit nem egy szegény ácsmester, hanem valami hadimilliomos felesége szülte volna a világra!

A háború mennyköve egy kicsit beleütött a holnapos urakba is. Sokaknak el kellett menniök a régi rend és a haza védelmére, mielőtt ez a rend felfordult s a haza megszűnt volna. A háború könyörtelenségeegy kissé meg is zavarta őket. Alapjában nem változtatta meg önző és egyoldalú filozófiájukat, de tán komolyabbá és gazdagabbá is telle lelki világukat. Lendvai

István könyve is tele van a háborúval; de az ő szívéhez nem fér az emberi indulatok és törekvések e világraszóló tüztengerének se jelenségeiből, se lényegéből, se erkölcséből, se igazságából semmi, csak az, hogy az egyesnek el kell benne botorul pusztulnia állítólag anélkül, hogy tudná: miért.

Nem tudom, olvasta-e Lendvai István úr *Göde* Lajosnak megható szép könyvét, melyről e lapokban már volt egyszer szó, s melynek a címe *Volhíniában*. Göde Lajos református lelkész mint tábori pap kíséri ezredét barctérről-harctérre. Nem beszél el harci eseményeket, csak leírja naplószerűen benyomásait arról, amit lelki kálváriája ez útján holtak, sebesültek, haldoklók, futók és előretörők közt járva látott és érzett. Egy keresztény papi ember szamaritánus szíve, egy költői lélek ihlete, egy magyar ember öntudata és önérzete, egy egész férfi idealizmusa a munkatársai ebben a szép könyvben. Élvezet, vizsgálat, lelki üdülés és nemes tanulás olvasásának eredménye.

Ha Lendvai verseit olvasom, és esetleg meg is ériem, elkeseredés, elcsüggedés, harag és – gyűlölség hada támad zaklatott bensőmben.

Ez volna a költő föladata és isteni hivatása?

De Lendvai István verseit megérteni nem kis föladat. Minden verse olyan, mintha valaki lázas ál-mában beszélne. Szaggatott és zavaros. Az embernek Hamlet tébolya jut eszébe. Arról mondják, hogy úgy tetszik, van az örüfeogében rendszer. Persze. Kik örütségét előbbi cselekedetein keresztül nézik, attól látják benne a rendszert is. Így lehet a költészetben örület De hogy az örület, maga költészet legyen, kötve hiszem. Lendvai István verseinek olvasása valóságos fejtető munka. Tudóan, hogy a rébuszfejtés is egy neme a szórakozásnak, ha az ember ráér. De ha rébuszt akarok fejteni, akkor nem verset olvasok és ha versben akarok gyönyörködni, nem rébuszfejtés utján kívánóik hozzájutni.

Sokszor tűnődöm azon, ha egy-egy ilyen gro teszk verseskönyv a kezembe kerül, hogy vajjon hogyan, miképpen élnek ezek az emberek, akik efféle verseket írnak? Ők nem úgy laknak, járnak, kelnek,

feküsznek ágyban, nem épp úgy esznek reggelit, ebédet, vacsorát (ha van), nem úgy köhögnek, sírnak, nevetnek stb., mint a többi ember?¹

Dehogy nem! Ők se a cipőt teszik a fejükre és ők se a sipkájukat húzzák a lábukra; ők se fordítva fogják a szivart szájukba s nem a kanál domboraiával merik a levest és nem háttal mennek előre. Ők mindent épp úgy csinálnak és végeznek, mint más emberek sok ezer év óta. Miért csak éppen hogy a verset nem akarják úgy írni, ahogy Pindár, Szaffo, Homér, Horacius, Ovidhisz, Dante, Hugo Viktor, Göfhe, Heine, Zrínyi, Madách, Vörösmarty, Csokonai, Petőfi, Arany irták évezredekken keresztül. Ha ez nem bolondság, akkor egyáltalán nincsen bolondság a világon.

De hadd térek vissza oda, ahonnan kiindultam, a köveimhez, melyekben biztató, kecsegtető ércereket látok. És eltűnődöm Lendvai István versein. Ezekben is látom a csillogó ereket. Persze, nem *mert*, hanem *noha* ilyen excentrikus az ember. Vagy ki tudja! Ha talán egyszer megfordítva volna, hogy nem az érc volna az ér a bárdolatlan kövön, hanem az ércen volna valamelyes kősalak, akkor meg lehetne fogni a dolgot és lemérni a poéta értékét. Ezeknek a modern holnapos uraknak mintha szabályukká lett volna a híres francia diplomata abbeli mondása, hogy neki a nyelv arra való, hogy a gondolatait eltitkolja. De mit tesz Isten, mondja a pesti zsidó ember. Akinek van holnaposaink közül gondolata, néha minden hóbertos igyekezete mellett sem tudja eltitkolni. Ellenben csatlakozik a nyájhoz egy egész csomó olyan ember, akinek egyáltalán nincs gondolata, csak bizarr, groteszk fordulata, kiabáló, vörösposztó iszinü, mosdatlan szájú. izzadt szagú szava és nyakatekert mondata.

Itt kiadok egy verset ennek a Lendvai Istvánnak a kötetéből. Egy csomó vers *Kuszkó* Dezső emlékére éneklí, aki Grodek alatt halt, mint mondani szokás, hősi halált. A könyvnek ez a része a szebb, jobb, meri érthetőbb. Tán azért, mert nyíltan egy konkrét tragikus esetben, egy reménység tragikus halálába van bekapcsolva. A vers melyet közlök, egy-két kis kisiklást nem tekintve, igen szép, igen megható. Íme:

Áldás

Mikor a Harc kegyetlen, égő lélekzete elállt
és hajnal szürkült a mocsarak fölött, amerre dült a Vész,
és keletről csöndesen fölétek hajolt a Nap, szomorú szanitéc,

és arcotok sorra megcsókolta: láttál-e idegen két kezét,
mely szíveden kutatta, vigyázta, betelt-e végzeted
és szelíden fölemelt? Láttál-e idegen két kezét és csapzott,
[komor szakállt?

Leveszem szádról az áldást, mely fekete vérrel odafagyott,
Kiengedem: röpjön, szívedben ottrekedt gyönyörű madár.
Megáldom helyetted, lett légyen úri fiú vagy olajképű tatár.

Mert egy nyarat ittatok boldog szemmel, am ig szebb volt az ég;
mögötte is anya sint és szerette otthoni vidék,
és barna, jegyesén borongott ő is, míg szelíden fölemelt,
[néma halott.

Ő is danolt az estéli holdnak, talán a Volga vizén,
mert fáj a szíve és a balalaka búsan muzsikált,
és meghalni jött, nem kérdeve a cárt,
mint te se kérdezted az öreg királyt.

Egymásra ismer a testvér a köny és a bánat ízén,
és összebújik a szőlő, mit a Vincellér a kádba tiport.
hogy inna az unoka víg lakodalmat, szüreti bort.

Igen. Mindnyájunk gondolata ezerszer és ezer-
szer bujdosik a megdült csatatereken, a holtak közt,
ismeretlenek, ismerősek, barátok, rokonok körül. És
áldva gondolunk rá, hogy akadt, aki halottunkat gyön-
géden megemelte, megnézte és ismét gyöngéden lefek-
tette. Az emberszeretet, a felebaráti szeretet él a gyl-
kos harcok mezején is az emberi szívben. De az em-
her is csak szőlőfürt s a kérlelhetetlen vincellér, ha
el jó a szüret, kicsit-nagyot, boldogot-boldogtalant, sze-
gény t-gazdagot beletipor a kádba. S a léből, melyet ki-
tapos a szőlőből, a vérből, mely a harcban elfoly, lesz
a jövőndő nemzedékek lakodalmi és szüreti bora, éltető
itala.

Nem lehet szebben, rezignáltabban, mélyebb filo-
zófiával, tágabbra nyílt líátó szemmel énekelni egy
képzelt epizódjában a háborúról. Ez a vers és még né-
hány gondolat, egy pár strófa értékessé teszi Lendvai

István könyvét, tehetségét és reméljük, jövőjét is. Ez utóbbihoz az kell, hogy meglássa, hogy nem egyéniség és eredetiség mind az, ami elüt a régitől. Az ő eredetiségének is tán kilenczted része egy erőszakolt és affektált modor, melyet nem ő talált fel, melyet ő is csak követ, még pedig sok gondolkozás nélkül is. Mi észszerűség van példának okáért abban, hogy az eddigi szokás ellenére a verssorok első szavát nem írja nagy betűvel; ellenben – amit a magyarban senki sem tesz, íme azt írja: *Harc, Vész, Nap, Vincellér*. Értem, hogy perszónifikálja. De egy másik versben azt írja: *Város, majd Babeljárás, Szél, Élet* stb. Allaht is nagybetűvel írja, de úgy emlékszem, az Istentől sajnálja a nagy *I*-t.

A különcködések persze kicsiségek, és tőlük egyáltalán nem lesz semmiféle vers se jobb, se rosszabb. Ellenben hány bolond ember van, aki azt hiszi, a lelke üdvössége áll rajta, hogy hogyan van megkötvé a nyakkendője. És ezek a kicsiségek számtalanok és mennek mind följebb a lényeg felé és végül felfalják mint a bacillus a lényeket és grasszáluak azok, akik csak e kicsiségeket tudják elsajátítani és tönkre mennek azok, akik egyénileg képviselnek komolyabb értéket.

Abban a fentebbi versben, teszem azt, a Nap – szanitéc. Mondjuk elég elmés ötlet. Mikor a nap felkel a csatamezőre, épp úgy ráesik a szeme minden szegény halottra, mint ahogy végig vizsgálja az áldozatokat a szanitéc. De milyen groteszk, parodisztikus hasonlat ez egy ilyen megható, megrázó kép megfestéséhez, aminő a továbbiakban feltárul előttünk. Ami más helyen nagyon jó lenne, itt kellemetlen, cinikus ízű. De hát ez tetszik a holnapos magyarnak. Efféle van a *Magyar Rapszódia* című vers végső strófájában is:

de: kövér lesz, úr lesz,
 ki szívedet falta, a piros magot,
 ki megáldozott te dús testeddel,
 ki tégedet evett, ivott:
 a nyavalyás föld.

Mily nagyszerű pátosz rejlenek e strófa harmadik és negyedik sorában, amelyben a vallás misztikus

szavai vannak felhasználva, ha előzőleg a *faltá*-val. végül a *nyavalyás* földdel pocsékká nem tenné a nyavalyás poéta. Az eredetiségben, a különösben is ízlésnek kell lenni. Az ostyát nem *falja* az áldozó ember. A föld pedig minden világi erő tartaléka és egyáltalán nem nyavalyás. - Ö.

Katonáék

Budapest, 1918 júl. 24.

Ma katonáék napja volt a képviselőházban s amit ott ma róluk hallani lehetett, azt bőven megtalálja az olvasó alább. Természetesen, interpellációk alakjában rukkolt be a hadsereg a tisztelt Házba, de egészben könnyű dolga volt ott, mert ezt a Házat egy hazafias higgadság szelleme lölli el, amelytől minden távolabb áll, mint hogy a háború nehézségeinek és veszedelmeinek a gyarapításához járulni kívánjon. És még egy van ott: egy katona, egy tetőtől talpig katona, egy tetőtől talpig magyar katona, egy magyar generális, akinek a kezében jó és biztos helyre van letéve katonáék ügye. Szurmay honvédelmi miniszter a háború előtt államtitkára volt Hazay Samu báró akkori miniszternek s mikor a háború kitört, fölpezsdült magyar vére kikíváncozott a büróból a harc tüzébe. És tudjuk, hogy a muszka kiverésének munkájából milyen oroszlánrészt tudott magának biztosítani. Katonaemberektől hallottam, hogy az ő munkája katonai szempontból külön tanulmányra méltó és katonai szakkönyvekbe illő teljesítmény volt. Úgy is, mint seregének vezére, a sztratagéma intézője, úgy is, mint bravúros katona, úgy is, mint legénységének bálványa és csatanyerő bizodalma a Kárpátok tisztító harcában, ez ő közreműködése egy szinte független, egészlet és önálló alkotó epizód volt, mely természetesen, mint az egész várpáli és Kárpálon túli hadjárat része is teljesen harmonikusan illett bele a főhad vezérlet hatalmas koncepciójába, melynek célja és sikere az orosz haderő letörése volt.

Mindezt az olvasónak emlékezetébe kell idéznie, amikor a mai országgyűlési tudósítást olvas., hogy nyugalmit meg tudlja őrizni. Abban a nemes, önzet-

len és az őszinteség melegségétől átfűtött védelemben, amelyben Szurmay katonauraimékat oly nagylelkűen részesítette, csak egy hideg akcentus csendült meg, amikor arról beszélt, hogy frontunkon három helyen is árulás avatkozott bele nem siker nélkül hadvezetőségünk dolgába. Két áruló nevét meg is mondotta: az egyik egy Stiny nevű aktív cseh hadnagy volt, a másik egy Ghilardy nevű hadnagy.

Ez alávalóságokra semmi sem világít jobban rá, mint *Richter* Jánosnak ugyancsak a mai ülésen beadott interpellációja, amely azt kérdezte a miniszterelnöktől, tud-e róla, hogy a hírhedt *Danzer Armezeitung*-ja hallatlan demagógiával izgatja az oláhságot a magyar állam ellen és ha tud róla, akar-e róla tenni. Ebbe az újságba osztrák katonatisztek írnak; katonatisztek járatják a lapot és Danzer úr, maga is volt osztrák katonatiszt, valamint lapja bizonyos kedvezésekben részesül a felsőbb katonai hatóságok részéről.

Ennek az újságnak ilyen alávaló üzelmei nem mai keletűek. Máskor is volt már róluk szó, gondolom interpellációban is, de igen sokszor a sajtóban. Semmi sem jellemzőbb viszonyainkra, mint hogy a lap és gazdája még ma is él és garázdálkodik a háború negyedik évében. Nem a hadsereg árulóit üldözi; hanem a vérző magyar nemzetet. Azt a magyar nemzetet, amelynek nemzeti egységes állama nélkül nem tudom, hogyan állta volna ki Ausztria e háború lökéseit. És éppen ez ellen a nemzeti egység ellen folytat vakmerő orvtámadást ez a *katonai szaklap*.

A háború előtt vagy két évvel járt nálam egy fiatal közöshadseregbe való hadnagy. Egy tervet adott át, melyet ő dolgozott, ki s melyet alaposan megmotivált saját tapasztalataival. Az volt a terve, vagy ábrándja, hogy Ausztriából és Magyarországból új, egységes államot kell csinálni, melynek neve legyen – gondolom – *Árpádia*. A magja az új birodalomnak természetesen Magyarország lett volna.

Mikor pedig rákérdeztem, hogy mi vitte erre a groteszk ötletre, azt mondta: Uram, a közöshadsereg nemzetiségi szempontból úgy alá van aknázva, annyira meg van fertőzve, hogy minden becsületes osztrák és magyar katona csak rettegne gondolhat egy

elkövetkezendő háborúra, mert annak csak katasztrófa lehet a vége.

Szerencsére, a jó fiú rémálma *ennyire* nem vált valóvá. De az árulások, amelyekről ma a legilletéke-sebb ajkaikról hallottunk, mutatják, hogy útban voltunk a sors felé, melytől ez a derék kis hadnagy féltette a hadsereget, melynek kötelékében ő maga is született, mert apja is katonaember volt.

A *Danzer Armeezeitung*-jában ül orgiáikat ez a becstelen destruktív szellem, amelynek mételyét e lap minden száma oltogatja katona-olvasóiba. A grancsárszellem, súlyosbítva a cseh perfídiával: ez vette bele magát a közöshadseregbe. Fertőtleníteni kell organizmusát, amit könnyű föladatnak mulatnaik Wekerle ma elmondott szavai, melyekkel ünnepelte a fiatal királyt, mondván: talán sohasem volt még e nemzetnek királya, *aki trónja támaszát és biztosítékát annyira a magyar nemzetben látta volna*, mint ő felsége, a mi királyunk.

Ausztria

Budapest, 1918 júl. 26.

Ma bemutatkozott Hussarek úr, az eddigi közoktatásügyi osztrák miniszter mint új miniszterelnök a bécsi reixrátnak. Elmondta beszédét szép csendben, egyszer itt, egyszer ott váltva ki tetszést valamelyik csoporttól. Mert olyan halandó ma nincs, akinek tapsolna ott túl a Lajtán az egész ház. Seidler dr., a volt miniszterelnök, tudvalevően elrontotta a maga dolgát a csehekkel és a lengyelekkel, akik többé szóba sem akarnak vele állani, nemhogy a költségvetési provizóriumot neki megszavazták volna. Inkább exlexbe vitték az országot. Hussareknek, aki senkit se bánt, aki mindenkinek kedvez, ami ott annyi, mintha mindenkit bántana, ma megszavazták az indemnitást és Ausztria székiére tovább fog dőcögni a göröngyös úton *országok és tartományok* hepehupás virányain keresztül. Folytatni fogják azt a munkát, amelyre már régen külön kifejezést találtak maguknak az osztrák politikusok, s amit annak hívnak, hogy *fortwursteln*. Valahogy

tovább nyavalyogni: ebben merül ki már évtizedek óta az osztrák államférfiak bölcsesége. Megpróbálták miniszterválságok injekcióival, megpróbálták tizennegyedik paragrafussal, megpróbálták valamikor a közvetten reixrátválasztlások intézményével, megpróbálták legvégül az általános választójog behozatalával segíteni a nyavalyán. Minden orvosság azonban rosszabbnak bizonyult a betegségnél, inert a birodalmi kötelék folyton lazult s ma már a birodalom eszméjét egy német párttöredék képviseli és a kormány emlegeti. Az országok és királyságok pedig annyifelé húznak, ahányan vannak. Van egy-ketlő olyan is közte, amely éppen-séggel ellenségeink szellemében dolgozik, akik tudva-levően a *monarkia* szétugrasztását hirdetik a háború egyik céljának.

A *továbbnyavalygás* politikája valahogy még megjárja békés és rendes időben, mert qui habet tempus, habet vitam. Akinek van még váró ideje, az egyelőre nem hal meg. De hogy egy ilyen háború megpróbáltatásai, főadatait, szükségeit és áldozatait egy birodalom el tudja viselni és el tudja látni: ahhoz eleven, alkotó közélet kell, nem stagnáló tehetetlensége az állami akaratnak.

Ily körülmények közt igazán csodálni lehet Hussarek úrnak szárnyaló idealizmusát, mellyel vállalja az időnek általa felsorolt óriás feladatait, hogy patetikusan így folytassa: „A munka anyagának lesújtó tömegével állunk szemben, melyen úrrá kell lennünk. Tisztelt ház, államiságunk dicsőséges jövőjébe vetett megrendíthetetlen hitünket hozzuk magunkkal, hozzuk abbéli elszánt akaratunkat, hogy gazdag erőit összegyűjtsük jövője legnemesebb céljai szolgálata számára

Bizony ez szép és lendületes mondás. El is hiszem, hogy Hussarek úr szívében dobogott ez a gondolat, mielőtt megszületett. Ámde ha azt is komolyan mondta, hogy vezérelve igazságosnak lenni minden néptörzs és társadalmi réteg iránt: akkor kivel akarja Ausztria „államiságának dicsőséges jövőjét” megalapítani? Mert ha igazságos lesz a németekkel, agyonverik (nem őt, hanem Ausztriát) a csehek és megfordítva: és ha igazságos lesz a lengyelekkel, a rutének

feszítik ideális *államiságát* a keresztre és megfordítva. És ott vannak az olaszok és a délszlávok és ott a németek és a szlovének, hogy a többi töredékekről ne is beszéljek. *Ezek* most megkegyelmeztek *neki*, egy pillanatra, mert végre is honorálni kellett Seidler fejevételét. De mit jelent egy ország élén egy miniszter, akinek munkaejeje, akarata és hatalma attól függ, hogy tiztizenöt heterogén csoportból tud-e magának Ígéreteket, országos koncessziókkal, kedvezményekkel ideig-óráig többséget toborzani? Lehet így egy birodalmat kormányozni, lehet egy háború következményeinek gyógyítására, elpusztított erők pótlására, züllött gazdasági és társadalmi viszonyok újjáépítésére vállalkozni?

Ausztria bomlott állapota férfiút kíván, akiben erő, szellemi és lelki hatalom van és akinek államférfiúi elméje nem meddő mechanizmus, hanem eleven szervezet, mely eszméket tud szülni. Hussarek úr egy igen művelt politikus, de csak egy új ember a régi alakok sorában. Nem új eszméssel jön, hanem a régi sablonnal. Hozzá hasonló elődeinek a kezében Ausztria már régen széthullott volna, ha nem volna itt – Magyarország. Mert Magyarország a veszedelem idejében nemzeti egységességével megmenti Ausztriát, béke idejében pedig egyesíti ő felsége többi országait és tartományait – nem egy nemzeti vagy birodalmi gondolatban, hanem a kizsákmányolás, a bekebelezés, a bekerik közös vágyának falánk gondolatában.

A főrendiház

Budapest, 1918 július 30.

Holnap kerül a választójog a főrendek: elé s valóban, hogy még holnap meg is pecsétlődik a sorsa. A gondviselés kegyes és kíméletes ez ősi és arisztokratikus intézményünk iránt. A kormány és a munkapárt kompromisszuma módot ad neki arra, hogy izgalom és válság nélkül menjen keresztül ezen a kérdésen. Ha bármiképpen is a tervezett radikális alakjában került volna a javaslat a főrendiház asztalára, nyilvánvaló, hogy az egyházpolitikai izgalmak és jele-

netek ismétlődtek volna meg kapcsolatban a modern világáramlat ostromrohamával a főrendiház mint intézmény dien is. Mert hiszen a modern képviselőház a történelmi főrendiház által kapcsolódik) a nemzet múltjába és a főrendiháznak mint törvényhozó testületnek a feladata is voltaiképpen abból áll, hogy vigyázzon, hogy ez a kapcsolódás a törvényalkotásokból is ki ne vesszen, vagy éppenséggel ki ne irtassék.

Nyilvánvaló azonban, hogy a főrendiház, ha (ami szinte bizonyos) minden nagyobb emóció nélkül hozzájárul a képviselőház munkájához, csak azokért az okokért teszi, amelyekért a képviselőház két szemben álló tábora – Wekerle és Tisza urakban perszonalizálódva – megegyezett a két ellentétes irány eredményében, a kompromisszumban. Az a fenomenális eset, hogy itt végbe, hogy nagy diadallal elfogadjuk egy törvényjavaslatot, mely voltaképpen senkinek sem kell. Az egyiknek nagyon fehér, a másiknak nagyon fekete. Az egyiknek nagyon tág, a másiknak felette szűk. Ki kételkednék abban, hogy a főrendeknek sem lehet ideálja. Ez a javaslat, amint van, annyi preszsió alatt születeti, hogy méltán unja már mindenki és méltán óhajt tőle szabadulni. Az emberi jogok, a demokratikus világáramlat, az antant hazug és képmutató izgatása, a radikális pártok, egyéni ambíciók, kormányhatalomra törő intrikák; és nyílt érdekek, a tömegek ierrora, az utca és az udvar egyaránt, mindezek a tényezők fordították egyet a prés csavarán, amely alá ez a kérdés téve volt. A háborút nem is emiittem, pedig azé volt tán a főpresszió. A többi tényező pressziója csak napirendre erőszakolta, a háború a megoldását presszionálta.

Én sajnálatosnak és végzetes dolognak tartom, sőt példás könnyelműségnek, hogy egy ilyen alapvető intézmény megalkotását nem a benne rejlő és hozzá fűződő nagy nemzeti érdekek Szempontjából, hanem ilyen rajta kívül eső hetvenhét tekintetből juttatnak megoldásra. Senkinek manapság sejtelve sem lehet arról, hogy a nemzet fiziognomiáját miképpen fogja ez a törvény megváltoztatni. Arról sincsen ma fogalmunk, hogy milyen formában, számban és erőben fogunk ebből a háborúból is kikerülni. Azt hiszem,

ez is olyan elváltozásokkal fog jární, amilyenekről nem álmodtunk. A háború következményeinek elintézéséről a régi rend és régi intézmények keretében lehetett volna valamely fogalmunk. Most új viszonyok, új és pedig óriás feladatok, szörnyű gazdasági, politikai és nemzeti problémák megoldása elé megyürík s ehhez csináltunk magunknak egy választójogot, amelynek következményeiről, hatásáról egyelőre fogalmunk, sincsen. Ahhoz a bolond katonához vagyunk hasonlatosak, aki mikor csatába ment, nem régi, kipróbált, minden fortélyában kitanult és jól ismert paripái között választ magának lovat, hanem egy vadonat új, ismeretlen lóra ül, amelyet egy nagyszájú kupec kötött rá hevenyészve.

Azt tartom, hogy e helyzetben lesz szükség valamely koncentrációra, vagy nagy pártalaíkitásra, a higgadt hazafiak, a hivatott és kipróbált politikusok; a megbízható jelleme és munkaerők összeszedésére és az értékes nemzeti elemek tömörítésére, hogy a nagy próbát megállhassuk és ledér könnyelműségünkön, melylyel ezt a választójogi ügyet a fejünkre hagytuk nőni, rajta ne veszítsünk. Wekerle is, Tisza is azt mondták, ez nem az ő javaslatuk, ők csak mindenik a két rossz közül a kisebbik rosszat választják. Ugyanezt a kisebbik rosszat fogja holnap a főrendiház is választani. Az Isten ne a nemzetet verje meg ezért, hanem büntesse azokat, akik ilyen kegyetlen, gonosz és gyilkos időben a nemzetet abba a kényszerűségbe kergették, hogy nem két jobb közül *lehet*, hanem két rossz közül *kell* választani.

Eichhorn

Budapest, 1918 július 31.

Eichhorn, kievi német katonai parancsnok, akitől lapunk mai száma jelentette, hogy merényletet követtek el ellene, a ma érkezett hírek szerint belehalt sebeibe, azonképpen szárnysegéde vagy titkára is, aki vele volt az autón, amikor a merénylő bérkocsin odahajtva rájuk dobta gyilkos bombáját.

Nem jut eszünkbe a tömeghalál és emberi ke-

gyetlenségnek e napjaiban azon jajgatni, hogy mily ocsmány, galád és alávaló orgyilkos eszközökkel dolgoznak ellenfeleink. Akik négy év óta embermilliókat hurcolnak mézárszékre eredménytelenül egy hibás számítással tervezett háború táplálására, mire ne vemedjenek szilaj, észvesztő kétségbeesésükben? Az angol pénzeszsák, a francia furor, az olasz egoizmus, az amerikai demokrácia Ázsiából és Afrikából kiegészítve vadak és fél vadak, fekete, fél fekete, sárga és csokoládészínű szabadságharcosaival hasztalan vergődik és vonaglik Franciaország harcmezőin, nem bír az egyetlen némettel, amely szemben áll vele: mit válogasson az eszközökben, amelyekkel valahogy ártani vél ellenségének. Hiszen saját honfiai se kíméli: börtönbe veti, fegyházba küldi és akasztófára juttatja, ha kritikát mernek gyakorolni a háborús politikusok szándékán. Hogyne ölné, gyilkolná, pusztítaná, ahogy lehet s ott, ahol hozzáfér, az ellenséget? Naiv, sőt együgyű képmutatás lenne ezt meg nem érteni, sőt még szörnyülködni is rajta. A moszkvai nagykövet legyilkolását követte a kievi katonai parancsnoké, mint ahogy követi a hétfőt a kedd. Mert nyugati ellenségeink megfélemlített kebelében föltámadt a balsejtelem, hogy ügyük el van veszve, ha valahogy nem képesek újra föltámasztani és hadsorba állítani keleti ellenségeinket. Ezért van az angol Murman-expedíció, ezért a cseh dandár támogatása Szibériában, ezért lázas sürgetése a japán beavatkozásnak, ezért a merényletek rendezése Moszkvában és Kievben.

Kühlmann és Czernin urak szentimentális békét kötöttek Breszt-Litovszkban is, Bukarestben is; de szociális érzélgéssel, világboldogító ideálokkal, hiszékeny méltányoskodással nem lehet, a Jegigazságtalanabb, a rablószándékkal indított írtó háborúkat befejezni, és nekünk is, Németországnak is (mert mindenkünknek van katonaságunk Ukrajnában, ahova rendet csinálni hívtak bennünket) le kell számolnunk, úgy látszik, azzal a felemás helyzettel, amely sem nem béke, sem nem háború. A keleti pacifikált területeken a fékevesztett emberi szenvedelmek tombolnak minden korlátozó vagy mérséklő hatalom érvényesülése nélkül. A gazdasági s a társadalmi rend felbomlott.

Aki egy-egy várost, egy-egy területet hatalmába tud keríteni, az ott államot vagy köztársaságot alapíthat, amíg egy erősebb legény nem akad, aki elkergeti, hogy helyébe üljön. Vagyon-, tulajdon- és élet-biztonság nincsen. A bankárnak elszedik a pénzét, a földbirtokostól a földjét. Kereskedés nincsen, csak vakmerő spekuláció, élet csak máról-holnapra. A földműves nem veti be a földjét, mert nem tudja, ki fogja termését learatni. Iszonyú káosz van ott, ebben a káoszban könnyű az angol ágenseknek halászni. De hogy mi lesz ebből az állapotból hónapok múlva, mi lesz, ha a tél beköszönt rájuk irtóztató fogával: azt ember előre nem láthatja.

A szabad népek, a szabad önrendelkezés, a népszavazat isteni jelszava: mindez iszonyú kudarcot váltott a felszabadult Keleten és torz ábrázattal vigyorog azokra a gaz ámító népcsalókra, akik a maguk hatalmi céljaiért most is ezzel a maszlaggal étetik a boldondokat, akik még hisznek nekik.

Elv, tisztesség, becsület, emberiesség, szabadság, testvériség, egyenlőség: mint a tört hajó körül fuldokló emberek, úgy úszkálnak e háború vértengerében. Itt nincsen érvényes semmi, csak az erő, a hatalom, az ágyú, a bomba, kartács és a modern háború gyehennai pokolgépei. És mikor ez sem elégséges, akkor az egyéni hiúság, egyéni kapzsiság, az egyéni lelkiismeretlenség kibérlése és feluszítása arra, hogy gyilkoljon. Ki beszél itt még vakmerően megegyezéssel békéről? Ellenségeink nem megegyezni akarnak, hanem győzni és osztozkodni rajtunk, addig is pedig ölni, gyilkolni, sajátkezüleg vagy megbízottal, ölni és gyilkolni nemcsak a csatatéren, hanem utcán, a házakban, védte:«
lent is, oroszva, – ahogy lehet!

A magyarság a világsajtóban

Budapest, 1918 aug. 3.

Nagyon érdemes és érdekes könyv az, amely a főntírt címen jelent meg *Gesztesi Gyula* dr. tolaból, *Apponyi Albert* gróf tanulságos bevezető cikkével.

Már egyszer volt is róla a *Budapesti Hírlapban* szó s

akkor vele keseregiünk azon, hogy mennyire elmulasztottuk a lehető eszközök fölhasználásával, áldozatokkal is és összeköttetések *szerzésével Magyarország és a magyarság érdekeinek méltó szolgálatát* a külföldi sajtóban s hogy mennyire túlszárnyalt ebben bennünket nemcsak minden keleti kis ország, de minden nemzetiség is. A cseh, az oláh, a szerb, az egész délszláv propagandának szervezete és sajtóorgánuma volt a külföldön, mi beértük annyival, hogy egyszer-egyszer egy kalandor becsapott bennünket. Szinte tehetetlenül állottunk még Németországban is a Kóródi-Lucz-féle kimenekült izgatókkal szemben.

Pár évtizeddel ezelőtt egy németországi család származott be ide és gyárat alapított a szász földön. Persze azzal a tudattal jött, hogy ott a szász testvérek ikörében biztosságban lesz a németfaló magyar soviniták üldözésétől. Csak rövid egy-két esztendő kellett hozzá, hogy ez érdemes családnak kinyílják a szeme. A gyáros felesége egy igen műveit és jótollu asszony volt, akinek a lelkiismerete nem bírta el azt a töménytelen, rágalmat, amelyet a szász levelezők németországi lapokban rólunk, magyarokról forgalomba hoztak s keresett s talált is lapoikat, amelyekben szembe szállhatott velük, hogy nekünk igazságot szolgáltatasson.

Mi lett az eredménye? A szász testvérek elkezdtek üldözni a családot és nem pihentek, amíg ki nem üldözték az országból. Kis híja, hogy az asszonyt az örülték házába nem csukatták. A magyar kormány is, ahová oltalomért fordult, nem tudta, vagy nem akarta megvédelmezni üldözői ellen. Pusztulniok kellett innen vagyonuk, egészségük és illúzióik hátrahagyásával. Ismertem őket személyesen s az asszonnyal, aki innen való menekülése után sem szűnt meg hazájában érettünk dolgozni, levelezésben voltam haláláig. A legnemesebb lélek volt és írásaiban sohase szolgált mást, mint igazságot, melynek valóságos áldozata lett.

Íme, nem hogy mi tettünk volna valami érdemset azért, hogy érdekeink el ne bitangoltassanak a külföldön, de akik önként dolgoztak értünk, nem hogy segíteni, de csak megvédelmezni se tudtuk őket.

Ez oly mulasztása a múltnak, melyet iparkodunk kell valahogy jóvátenni a jövőben. De nehogy túlmenjünk a célon. Nehogy valaki azt hihesse, hogy nekünk akár befolyásunk, akár összeköttetésünk, akár pénzünk van annyi, hogy a világsajtóban e három tényező által elfoglalhatjuk szükséges helyünket. Hiszen Ausztria itt van, velünk bizonyos közösségben, összeköttetésünk és befolyásunk van ott százféle: mit érünk vele? Nagyfejű és hiú politikusaink, ha mondanivalójuk van, odaszaladnak cikket írni és nyilatkozni és mégis, a legkisebb érdekellentét esetén tapasztaltunk-e valaha valami csekély méltányosságot, sőt nem vagyunk-e most is a legsértőbb provokációknak és megalázó bánásmódnak kitéve. Most tessék, iiogy többet ne mondjak, a berlini, müncheni, kölni, római, párisi, londoni sajtóvilágra gondolni.

Más utakon kell azt a tiszteletet és elismerést keresnünk, amely minket megillet. Az első, a fő, sőt az egyetlen reális útja pedig nem egyéb, mint a *munka* itthon. Ha itthon anyagi virágzás, szellemi emelkedés, erkölcsös társadalom és szilárd állami rend van: akkor nem kell a külföldet sokáig keresnünk, igen hamar fog a külföld keresni minket.

De hallom az ellenvetést: hogy tudták hát magukat befészkelni a világ vezérállamainak és sajtójának a kegyeibe a nálunknál kisebbek: a szerbek, a románok, a csehek?

Oh, tisztelt olvasó, ez egy szomorú fejezet, de nem éppen ránk nézve. Ezért a hírességért én nem adom oda az én magyar ismeretlen voltomat. Ezek a népek és nemzetiségek ezt a világhírt maguknak nem a maguk erejéből szerezték. Az ilyen hír megszerzésére se nekik, se nekünk nincsen elég költségünk.

Ezeik a fajok és országok *magukat* adták el európai hírükért. Hiszen nálunk is jártak kísértők. Itt is megfordult annak idején Edvárd angol király és gavallérosan elnyerte mágnásaink pénzét a kaszinóban és incselkedett színésznőinkkel a kulisszák mögött: mi ebben nem gátoltuk, de vezérállamférfiaink nem álltaik kötélnek. Az ország nem volt kapható Anglia számára. Mert már akkor szövögették ennek a háborúnak rettenetes vásznát. Oláh, szerb, cseh beleesett a

verembe. Mi nem voltunk eladók. És most a háború íme azt bizonyítja, hogy a mi eszközeink voltak nemcsak a morálisabbak, hanem az erősebbek is. Mi még mindig harcolunk jó kardunkkal a kezünkben, a világhírré vergődött oláh és szerb le van fektetve. A cseh mint kalandor verekszik idegen földön, idegen célokért.

Az európai vezérnemzetek csak eszköznek tekintik a íkisebb nemzeteket. Ha nekik dolguk akad, mozgósítják őket a saját céljaik érdekében. Ha erre nincs szükség, bolonddá teszik őket hitegetéssel. Ha a kis nemzetek valamelyike van bajban, a kis ujjakat se mozdítják meg.

Jó Rákóczink még hihette, hogy XIV. Lajos fölkarolja a magyar nemzet ügyét. Azóta ilyen illúzió lehetetlen.

Oroszország a Balkán népeket szabadította föl. A lengyelt ugyan nem jutott eszébe felszabadítani, sem a finnt, sem a többit. Neki nem szabad kis nemzetek és szlávok kellettek, hanem kellett volna neki Konstantinápoly.

Napoleon is föl akart minket szabadítani, amikor a dolognak jó hasznát vette volna; Bismarck is szervezett annakidején Klapka-expedíciót. De nem ám a imi szép szemünkért, aminthogy kötött is, inihelyest célját elérte, békét és szélnek eresztette Klapkát.

Látjuk a szerb, az oláh, a montenegrói példán, hova jutottak ezek a kis nemzetek a világsajtó kegyeinek kellő közepéből. Ha többet adtak volna önmagukra, mint a világsajtó kegyére; ha nem konspirációval, izgatással, maguknak eszközül való eladásával akartak volna emelkedni, hanem komoly állami munkával: milyen katasztrófáktól menekültek volna meg!

Ne mástól, ha mindjárt világsajtónak vagy világba liliomnak nevezik is, várjuk a felszabadulást, hanem önmagunktól; munkás kezünktől, vitéz karunktól, tudós fejünktől, becsületos szívünktől és józan elménktől: az rá nem szed, az cserben nem hagy bennünket. Építsük a jelent véres áldozattal teli, dicsőséggel és gyásszal teli nemzeti múltunkra, akkor meg-

rendíthetetlen alapon építettünk biztos jövőt. És akkor olcsón jutunk világhírhez, nem lesznek tán ihizelkedőink, mert hízékedéssel csak az üres fejű és üres szívű népet lehet megfogni; de lesznek tisztelőink, lesznek barátaink, lesznek szövetségeseink és tisztelni fognak mint kis némezeiet, amelyet nagygyá tesznek emberi, polgári és politikai erényei.

Az utolsó falat kenyér

Budapest, 1918 aug. 6.

A katonák ellátásáról és az ország élelmezéséről volt ma a szó. Egyiknek sincsen semmi köze az antiszemitizmushoz. De hát mire való volna a tapintat, ha arra nem, hogy ebbe is belekeverjük? Farkas Pál képviselő emlegette a hadiuzsora legszigorúbb büntetésének és a „nem kívánatos idegenek” eltávolításának szükségét, mert ezek az idegenek űzik az egész országban a hadi uzsorát s ásnak medret egy erős antiszemita áramlatnak. Ellenben hozzátette, hogy a nagy szociális kérdések megoldása az erők összefoglalását követeli. Ki kell tehát kapcsolni mindent, ami az erőket szétforgácsolja, így a *felekezeti propagandát is*.

Persze ki ne adna ebben Farkas Pálnak igazat? De hogyan akarja a felekezeti propagandát kikapcsolni? Az emberek azt gondolják, amit akarnak; arról beszélgetnek, ami érdekli vagy izgatja őket. Lám, amint Farkas Pál kimondotta a végzetes szót, rögtön elkapták ketten is, akiket ezért a tőizsde nagy lapja élesen meg is leckéztet. De se a hidegleléstől, se az antiszemitizmustól nem lehet megszabadulni azzal, hogy hallgatunk róla. És ha szóba hozza Farkas Pál, miért ne mondhassa el Juriga tót atyánkfia és Sztranyavsizky is, amit róla gondol? Ismerjék fel valahára, hogy se íetagadással, se elhallgatással, se kétoldalú szépitgetéssel, se kölcsönös ámitással ezt a bajt gyógyítani nem lehet, csak becsületes igazmondással, pártatlan igazságossággal és hathatós cselekedetekkel. Nem világos-e, ha Sztranyavsizky beszél a hadiuzsoráról és a zsidókról, akkor az a másik tábor-

ban antiszemitizmus. Ha Farkas Pál szól róla és az alkalmatlan idegenekről, akkor nem az. Ellenben Farkas Pálnak is nem azért fontos ez, mert uzsora és árdrágítás, hanem mert ez ássa meg medrét az – antiszemitizmusnak. Mindezek csak félhangok, tompított színek és féligazságok. Ahelyett, hogy vele összefüggésben nem levő tárgyakba keverje bele ily általánosságban Farkas Pál a galíciaiakat, álljon fel nyíltan és őszintén interpellációra és kérdezze meg a miniszter urakat: meddig fogják még túrni a kártékony és veszedelmes alkalmatlan idegeneket? Hány terminust adtak már nekik a távozásra, amelyet sem ők, sem hatóságaink meg nem tartottak? Micsoda bűvös erejük van ezeknek a piszkos jövevényeknek, hogy nem tud az ország tőlük megszabadulni? A tolvajt, a katonaszökevényt tucatszám, néha százával tudják razzián összefogdosni és zár alá tenni vagy eltoloncolni: hogy van, hogy ezeket a kelletlen elemeket nem lehet összefogdosni, pedig uzsoramesterségükkel sokszorosán súlyosbítják a háborús helyzetet, amellet a szociális veszedelmek bacillusát tenyészítik, mert hiszen ők ássák meg Farkas Pál szerint az antiszemitizmus medrét.

A mai napirend másik tárgyával, a közélelmezés kérdésével jobban összefüggésbe lehet ezt a kellemetlenépet hozni, mint a katonák ellátásával. Hiszen ezek vásárolnak össze és rejtenek el titkos raktárakban, pincékben minden elrejtendő és gyors romlásnak ki nem tett élelmiszert.

Az élelmezés kérdése *Tisza* István gróf minapi interpellációja folytán került ma a Ház elé. *Windischgraetz* herceg közélelmező miniszter válaszolt az interpellációra s az ő beszéde is, *Tisza* válasza is bőven megvilágítja e kérdés minden zegét és zugát, az osztrák ellátástól kezdve, az Esterházy-kormány kontár élelmező politikáján keresztül egész addig a radikális és kecsegtető intézkedésig, hogy a falusi nép ellátásának mechanizmusa leegyszerűsített úgyszólván egy kis autonómikus formára, mert maga a falu intézheti a dolgot.

Windischgraetz Lajos herceg egy szép mondással végezte beszédét. Hivatkozott az angol államférfiúra,

aki azt mondta: a háborút az utolsó ezüstgolyó nyeri meg. A mi miniszterünk azt mondja: a háborút az utolsó falat kenyér nyeri meg. Egészítsük ki e mondásokat a német tábornokéval, aki azt mondta: az nyeri meg a háborút, akinek legerősebb idegei vannak.

Nem jellemzi-e pompásan ez a három mondás a három nemzetet?

Az angol istene a pénze. Azzal győzi, azzal kormányozza, azzal uzsorázza ki a világ ama nagy területeit, amelyekre rátette a lábát.

Nézzétek meg utcáinkon a német katonát, négy-szögletes fejével, hideg szemével, esetlen testével és csizmás lábával és nyers szavával. Ennek olyan erős idegei vannak, hogy szinte már nincsenek is idegei.

És most gyérünk a magyarhoz, a búzatermő áldott rónákra, a fonatos kalács, az omlós búzakenyér isteni országába. Az angol húsevő, a német főzelékevő, a magyar kenyérevő nép. Senki sem tudja a magyarnál buzgóbban és több hittel imádkozni azt, hogy a mi mindennapi kenyерünket add meg nekünk ma! Senki számára nem készült ez a legcsodálatosabb, legfelségesebb, legegyszerűbb és legtermészetesebb imádság: a *Miatyánk*, hanemha a magyar számára. És megdöbentő és csakis a magyar búzakenyér csodatevő ereje, hogy egy ideszakadt Windischgraetz lélekben oly tösgyökeres magyarrá tudjon lenni, hogy agya ilyen gondolatot termeljen: az utolsó falat kenyér dönti el a háborút.

Kinek a javára, ha nem a kenyérevő magyar és szövetségesei javára.

Ohó! ... Majd meglátjuk ...

Budapest, 1918 aug. 7.

Ma csiklandós térre kell bocsájtkoznunk, térre, amely a magyar sajtóellenőrzés által *Tilos*-nak van jelölve. Nem a közéletmezés titkairól van a szó, nem hadi és sztratégiai érdekékről, sem nem udvari titkokról, hanem csak – Horvátországról.

Konstatálnunk kell, hogy a horvát országgyűlésen a különféle pártok szinte szédületes versenyt fut-

nak abban, hogy ki tudja jobban Magyarország tekintélyét rongálni, testvéri összetartozáságunkat lazítani s meggyanúsítani mindent, aminők valamelyes magyar színe van. Hiszen a szegénység üdülést kereső gyermekeire is kiterjesztette a horvát politikai pártoktól megdült lelkű horvát közönség a maga megtisztelő figyelmét úgy az osztrák, mint a magyar tengerparton; Abbáziában és Voloszkában csak úgy, mint Fiúmében és Portoroséban. Hogy az előttünk fekvő, de nem közölhető levelek szerint milyen élet folyik Zágrábban, mily helyzetben van, ott a magyar, az szinte elképzelhetetlen. Hogy a horvát újságok mily hangon beszélnek rólunk és milyen tendenciák szolgálatában vannak, arról nem is beszélünk azok után, amik e tekintetben a zágrábi országgyűlésen történnék. Ott van nem itudqm, öt vagy hat párt, köztük többségben a koalíció. Már most az ember azt hinné, hogy ahoí olyan szabadszáju vásár folyik a mi rovásunkra, ott az emberek arra is be vannak rendezve, hogy néha ők is halljanak egy-egy ikeményebb szót.

Így lehet másutt, Horvátországban nincsen így. A képviselőház mai ülésén *Rajacsich* báró horvát képviselő megismételte társai minapi tiltakozását a most folyó törvény ellen, mert hogy a *magyar* királyi honvédségről szól, holott a horvát honvédségről is intézkedik. Ezt a tiltakozást azután megtoldotta egy mássikkal Szmrecsányi György volt képviselő, most főispán és Barta Ödön előadó ellen, mint akik egymással megvádolták a horvát képviselőket többek közt illojalitással és államellenes tendenciákkal.

Értjük és méltányoljuk, hogy ilyen vád ellen a képviselők tiltakoznak. De a képviselő uraknak is meg kell érteniük és méltányolniuk kell azt, hogy ilyen vádak önként támadnák a szemlélőben, ha látja, hogy a zágrábi országgyűlés egyik pártja a trializmust hirdeti, a másik pártja a délszláv birodalom ködös eszméjét, a harmadik a horvát autonóm királyságot az *összmonarchia* keretében és csak egy párt az, amely a magyar birodalom valamelyes álláspontját még állja; de régi és szerzendő új jogokról beszél; törvénybe és praxisba becsempészett kétértelmű kifeje-

zésekben magának közjogot konstruál és a parlamentből kivonni, mi kar egy törvényjavaslatnak az a címe, hogy *magyar* honvédség.

Pedig tudja, hogy az egész világon nincsen csak két honvédség: egy osztrák és egy magyar, Horvát hazánkfiai pedig nem tűrik el, hogy a magyar honvédséget magyarnak nevezzék. Akkor ők inkább nem játszanak parlamentárosdit, hanem kivonulnak a Házból. És ez – igaz, hogy egyelőre még a többség – ez a zágrábi gyűlés egyetlen velebánható pártja.

Most tessék elképzelni, milyen a horvát politizáló – publikum! Tessék elképzelni, mi mozgatja ott az elméket, amikor az egyik párt a bécsi katonai ka-marillához fordul írásban, hogy csapassa el az alkotmányt és állítson Horvátország élére nagybőrgyarmatú katonát.

És azt kívánja Rajacsich úr, hogy mi ne gyanakodjunk, ne beszéljen Szmrecsányi és Barta úgy, ahogy beszélt, mert ez nem alkalmas arra, hogy a testvérországok közt a jó viszonyt szolgálja. Igen, igen, tudjuk, hogy rögtön a felfordulás küszöbére jutnánk, ha mi is elkezdénénk gygy beszélni a horvátokról, mint ők beszélnek rólunk, ha úgy bánnánk Budapesten a horvátokkal, mint a horvátok bánnak Zágrábban a magyarokkal.

És ezután még Rajacsich úr prédikál nekünk és oszt tanácsot a testvéri viszonyról, amelyet Szmrecsányi, ha interpellál és Barta, ha beszédet mer mondani horvát testvéreinkről, veszedelembé sodornak. És veri a mellét Rajacsich úr, hogy őket azért semmi meg nem félemlíti, ők tovább védik horvát jogukat és az ő törvényükbe ütközik, ha törvényben a magyar királyi honvédséget magyarnak mondják. Wekerle beszédet is mondott erre, de beszédénél sokkal beszédesebb volt az a két közbekiáltása, mellyel Rajacsich urat megtisztelte s mely így szólt: *Ohó!* . . . és *Majd meglátjuk!*

Zenker úr Ausztriája

Budapest, 1918 aug. 9.

Ausztriának sok olyan államférfia van, aki papiroson meg tudja menteni a hazát, olyan, aki gyakorlatilag tudná, mit kell csinálni Ausztriával, miniszterei között sem akadt csak egy is az elmúlt harminc-negyven esztendőben. Most egy *Zenker* nevű reixráti képviselő, Bécs egyik kerületének követe, a német haladó-párt tagja végzi ezt a mentő munkát a *Berliner Tageblatt*-ban.

Berlini tudósítónk egy telegramjában *Zenker* cikket a következőkben ismerteti:

A *Berliner Tageblatt* mai számában jelent meg *Zenker* osztrák képviselőnek *Az egyetlen kivezető út* című cikke, amely a többi között ezt mondja:

A fegyvercsörgés között a belső béke egyetlen eszköze csak a népek egymásközt való megértése lehet az önrendelkező jog alapján, melynek aztán nem lehetnek más halárai, mint hogy *Ausztria megmaradhatna egy közös állami otthonnak. Azt a nagyfontosságú kérdést, hogy az Ausztriában lakó csehek, lengyelek, ukrainaiak és délszlávok egye sittessenek a miás államokban, tehát a Magyarországon lakó nyelvrokonaiikkal is, egyelőre el lehetne halasztani*, mivel egyelőre belső osztrák probléma megoldásáról van szó, amelyeknek föderatív szellemű megoldása *mindeme népek későbbi egyesítésének nemcsak hogy nem prejudikálna kedvezőtlenül, hanem sokkal inkább siettetné azt*. *Zenker* a továbbiakban követeli az új kormánytól a népek önrendelkező jogának ünnepies kinyilatkoztatását és az új alkotmány keresztülviteléhez átmeneti nemzeti tanácsok választását.

Végül ezt írja *Zenker*:

Egy nemzeti-föderatív alapon rendezett Ausztria természetesen nemcsak arra kényszerítené ellenállhatatlanul Magyarországot, hogy a kérdést hasonlóképpen oldja meg s ezáltal megszüntesse minden baj forrását: a *dualizmust*, hanem egy ilyen berendezkedésű Ausztria természetes vonzópont lenne a széleken lakó népekre

nézve is, hogy ilyen módon aztán a népek egy hatalmas szövetségévé szélesedjen ki.

Le vagyunk kötelezve Zenker úrnak, hogy egy előre nekünk meghagyja Magyarországot úgy, ahogy van. Attól tartunk azonban, hogy ez az *egyelőre* hosszabb lesz, semhogy Zenker nr megérhetné a végét, bár cikkéről ítélve még kissé fiatalnak látszik. Hogy Magyarország az ilyen népboldogító projektumokkal szemben milyen állást foglal el, az tudva van a februári pátens, az októberi diploma és a Hohenwarth-féle kísérlet ideje óta, sőt még tovább visszamenve amaz idő óta is, mikor a Gleichberechtigung der Nationalitäten ürügye alatt próbálták megcsinálni az egységes Ausztriát és ez ötletet odáig vitték, hogy Volksquadrille neve alatt mint osztrák szimbolisztikus táncot (a nemzetiségi táncokból összetákolva) becsempészték a báltermekbe is. Ha Zenker úr azt hiszi, hogy ötlete új, akkor egypár évtizeddel elkésett. Új benne csak az, hogy a német pártok egy tagja portálja az egységes Ausztria eszméjével szemben 3 föderált Ausztriát.

Zenker úr az antant programját akceptálta a nemzetek egyenjogúsításáról. Ellenben azt nem magyarázza meg, miképp intézi el Csehország németjeinek és cseheinek a dolgát, a stíriai szlovénekét és németekét, miképp a gácsországi lengyelekét és ruténekét és így tovább mindazokét a külön-külön fajokét, amelyek egy-egy országban vagy tartományban össze-vissza laknak. Ha példát kellene idéznünk arról, hogy egymás melleit bizonyos önállóságot élvező népek vagy népcsoportok miképp tudnak boldogan és -megelégedetten élni, utalnánk a Bálkánra, amely állandóan békében élt, amíg a török vessző suhogott a feje fölött és amely állandóan harcban áll, mióta az egyes kisebb nemzetek elnyerték függetlenségüket.

Zenker urat különben jellemzi az, hogy dilettáns projektumával Berlinbe megy egy defetista újsághoz a folyó háború igen kényes pillanataiban, nem gondolván meg, hogy ilyen körülmények között ilyen problémákkal izgatni a hazai és a szövetséges közvéleményt, annyi, mint ellenségeinknek tenni szolgálatot. Mert ha Masaryk hirdeti ezt a programot, azt értjük, hiszen

Massaryk elmenekült Ausztriából és az antant kenyérén él. Ha egy osztrák-német haladóparti hirdeti, abban sem ész, sem erkölcs, sem tisztesség nincsen.

Bábel tornya

Budapest, 1918 augusztus 10.

A képviselőház ma elvégezte a feladatot, melynek elvégzését magára kiszabta s elmegy nyári pihenőre. Sebtyiben, botrányos részvétlenség mellett elkészített néhány nagyfontosságú törvényt, amely a jelen idő szükségeinek, vérző sebek begyógyításának van szánva, de országgyűlésünk e szakaszának nem e feladatok megoldása fogja történelmi jelentőségét megadni, hanem az az alkotás, amelyet nem belső szükség, hanem külső körülmények kényszere; nem érett meggyőződés, hanem inkább a férfias meggyőződés hiánya tudott rátukmálni a döntő politikai tényezőkre, amelyek jobban féltették a maguk népszerűségét vagy egyéni érdekét, mint a nemzet jövőjét, mely az ő ingatag vállukra helyezve, még egy borzalmas világháború rázkódásait és áldozatait is kénytelen volt elviselni. Egy szóval, amiért majdan a jelen politikus nemzedékét emlegetni, vizsgálni, megítélni és felelősségre vonni fogja az utókor, az nem ez a háború lesz, amelynek minden kárát, pusztítását és áldozatait ki lehet idővel heverni, hanem a választójogi törvény, amely, ha el van hibázva, elfordíthatatlannal fogja alámosni e nemzet ezeréves alapjait és pilléreit.

E kérdés történetének kiderítése valamikor érdekesebb téma lesz, mint a háború kitörésének, keletkezésének és bonyodalmainak a kérdése. Konstatálni fogja az utókor, hogy mikor a Béccsel szemben támasztott jogos nemzeti követelések évtizedes szellemi és politikai küzdelmek folytán végre hatalmukba ejtették a nemzetet, amely aztán egyetlen választással megdöntötte az eddig megdönthetetlennek vélt hatalmat: akkor a bécsi hatalmasok magyar eszközeik által a magyar nemzeti követelések megnövekedést lelki és erkölcsi hatalmának a letörésére dobták bele közéie-tünkbe az általános titkos választójog kérdését. A ma-

gyar apostoli alkotmányos király ellenében proklamáltak a *népcsászárt*.

És fel fogják jegyezni, hogy mikor ezredéves alkotmányunk ellen tervezett e merénylettel a nemzeti követelések vezérférfiai szembeszálltak, *akkor az az államférfiú*, akinek pártját és hatalmát ők törték össze a nagy választási mérkőzésen, – nehogy küzdelmüket a császári általános választójog ellen megnehezítse – *visszavonult, önmagát szilenciumba tette, tétlenségre kárhoztatta* oly értelemben, hogy a politikáról levette s mint a római Cincinnátusz, az eke-szarvára rátette a kezét.

És fel fogja az utókor történetírója jegyezni, hogy a nemzeti mozgalom vezérei le nem törvén míg a hatalmat ostromolták, rútol kénytelenek voltak letörni a halalom birtokában. És mikor az új fordulat ismét letört ellenfelüket, a magányba visszavonult volt államférfiut szólította az arénába: akkor a nemzeti politika vezérei nem az ő példáját követték, nem vonultak vissza, nem kívánták őt segíteni a háború terhei, felelősségei és veszedelmei közt sem, hanem ellenkezően, ismét ellene törve, végül fölverték ellenében császári eszközt, elnevezték *világ áramlatnak* s ezzel buktatták ki a háború harmadik évében másodszer ellenfelüket.

És most itt álltak: egykor mártírjai, most felkent hősei az általános titkos választójognak, a feladat előtt, hogy megvalósítsák a bécsi akaratot, mint a maguk adoptált meggyőződését.

És nem tudták megvalósítani.

Miért?

Mert nem hittek benne, mert nem volt meggyőződésük, mert beteg lett tőle a lelkiismeretük, mert mikor mohó vággyal és falánk éhséggel hozzáfoigtalk a hatalom Bábel-tornyának építéséhez: azon vették észre magokat, hogy nem értik meg többé egymás nyelvét. Mind egyet akartak, de mind mást értettek az alatt, amit akartak. Mind a hatalmat akarták, de az egyéni hatalmat. Sokan kaptak is, ki kisebbet, ki nagyobbat. Egynek-egynek, akinek nagy igénye volt, ujat is kreáltak, amikor már elfogytak a hatalmi állások és az

egyenetlenség, a visszavonás bevette magát közéjük. A Babel tornya félbemaradt képleg is, valóságban is. Képleg a hatalmi társaságban, mely elzüllött, válságba jutott és egyszer szétszaladt, megint összefutott, megint szétvált és végül is egy kipróbált komoly férfiú, *Wekerle* Sándor tekintélye alá menekült. Valóságban pedig csonka maradt a Babel tornya a kompromisszumos választójogi javaslatban, amelyből mostan hát törvény lett. Törvény, mely nem egy vagy más ágát a magán-, a társadalmi vagy az állami életnek érinti, hanem nemzeti és állami életünk alapjait. És érdekes és jellemző időnk politikus nemzedékére, hogy abban a pillanatban, amikor két nevezetes elme és két férfias politikai jellem: *Wekerle* és *Tisza* találkoztak abban a gondolatban, hogy kompromisszummal intézik el a sokféle érdekléssel komplikált kérdést; mihelyest tehát elvesztette a kérdés izgató erejét és abbéli képességét, hogy a hatalmi verseny porondján alkalmas fegyvere legyen a dulakodóknak: abban a pillanatban előbbi fanatizmust színlelt és világáramlatra esküvő hi veirenézve teljesen közömbös lett. A képviselőházban hamarosan szinte csak párbeszéddé egyszerűsödött a tárgyalása *Wekerle* és *Tisza* közt s a tisztelt Ház padsorai mindjobban ijesztően elnéptelenedtek s végül már fontos közérdekű javaslatok tárgyalását vagy lizenöt-husz ember tisztelte meg a jelenlétével.

Konstatálni kell tehát, hogy az országos fontosságú, a nemzet sorsát eldöntő választójogi kérdést voltaképpen egy feladatára méltatlan, komoly meggyőződés nélkül való, a közérdek iránt érzéketlen, hiu, hatalomvágyó, könnyelmű nemzedék erőszakolta a nemzetre s mikor itt volt, de erőszakolói el nem érték vele, amire törekedtek, akkor úgy, ahogy erőszakolták, cinkusan cseriben is hagyták.

És most re quasi bene gesta, mennek a honatyák pihenni haza. *Wekerle* megy készülni az őszre ígért javaslatokra, *Tisza* pedig megy az olasz frontra...

Mi pedig, nemzet, megyünk az áldozatok, a szenvedések és a gyász ösvényein tovább két bizonytalanság felé.

Az egyik bizonytalanság ez a vészes háború, én-

mek izgalmas eshetőségei, Európának katasztrofális felfordulása, a káoszból való új kialakulása és ebben a magyar nemzet élete vagy halála.

A imásiik bizonytalanság a következményeiben kiszámíthatatlan új választójogi törvény, amely esetleg új elemeket vihet be törvényhozásunkba; elemeket, melyek történelmi hagyományainkkal nem azonosítják magukat, nemzeti irányunkkal pedig éppenséggel szembeszállanak; elemeket, melyek partikuláris érdekek szolgálatában elsőbbséget törvényhozásunk homogenitását, utána nemzeti egységünket bontják fel alkotó részeire. Ki mondhatja, hogy ez a második bizonytalanság is a nemzet életét és halálát is jelentheti.

Ez a politikus nemzedék pedig, mely egy nagy korban olyan nagyon kicsi tudott lenni s nagy kérdésekkel oly kisszerűen mert elbánni: ez a politikai nemzedék tovább fogja bányáztatni radikális ciigánvkerekeit, amíg sírjába nem hanyatlik. És jönni fog, attól tartunk, egy kor, amikor ezt a nemzedéket a nemzet génusza a nemzeti történetírás haló porából is kiidézi és tetemre hívja. És nehogy az legyen az ítélet, hogy azokban a rettenetes napokban a magyar katona vitézsége megmentette, a magyar politikusok gyáva-sága elvesztette a hazát.

Finn királyság

Budapest, 1918 aug. 12.

A finn királyság a második, melyei ez a nemzetölő háború halottaiból föltámaszt. A kis nemzetek hivalkodó védője: az antant elbuktatott eddig egy nagy és három kis nemzetet: az orosz, az oláht, a szerbei, a mantenegróit. A középeurópai hatalmak eddig föltámasztották Lengyelországot, Ukrajnát, Finnországot; sorra kerülnek az úgynevezett balti tartományok: Esztland, Livland; az Ázsia belsejében függetlenségükért verekedő kisebbségek; fajokat nem is említve, így fest a népfelszabadító Anglia!

A finnekről ma jön a hire, hogy a királyság és köztársaság föltett kérdésében a törvényben megsza-

bott kétharmad többséggel a királyság mellett döntött a finn országgyűlés s hogy bizottságot küldtek ki, amely előkészítse a királyválaszlást. A finnek tehát a norvégek példáját követik, akik szintén a monarohikus államforma mellé álltak, mikor Svédországtól elszakadtak. Úgy látszik, nem bánták meg e lépésüket. Valóban, kis nemzeteknek ajánlatosabbnak látszik ez az államforma, mert a közélet hullámszerűségét szűkebb és biztosabb mederben tartja, mint a köztársaság. Egy-egy megfelelő dinasztia mindig szilárd pontot jelent az álladalmak életében, s mikor a dinasztia képes érdekeit a nemzeti érdekekkel azonosítani, ha az uralkodó család feje és tagjai a nemzeti aspirációk zászlóvivői tudnak lenni: akkor nagyobb erkölcsi értéket jelent a nemzetre nézve uralkodóháza, mint amekkorát bármely más tényező révén nyerhetne.

A mai politikai helyzetben pedig éppenséggel úgy áll a dolog, hogy Középeurópának Oroszország s a róla levált s önállóságot kereső országok konszolidációját kell kívánnia, niig az antant a felforgatástól és a további zavartól várja érdekei érvényesülését. Hogy a monarkia e pillanatban is jobb eszköze a konszolidációnak Finnországban és, mint a köztársaságok különféle, Oroszországban dívó s egymást üldöző fajtái: azt talán bizonyítani sem kell.

Mi tehát köszöntjük finn testvéreinket az ösvényen, amelyre léptek. Otthon is, külső országokban is a köztársasági és internacionalista pártok kifogásolják, hogy a finnek egy, még a svéd uralom idejéből eredő, majd másfélszázéves törvényükre hivatkoznak, mikor királyválasztásra készülnek. Azt mondják, ez egy ósdi és régi törvény, mely ellenkezik a modern idők szellemével, el is vesztette, az egész orosz uralom idején át használaton kívül lévén, törvényes erejét. Ezek henye kifogások. Mi inkább; szerencsének tartjuk, hogy a finnek régi törvényre hivatkozhatnak s történelmi bázisra fektethetik új elhatározásukat. Hogy az orosz zsarnokság idején szüneteit ez a törvény: mit jelent az? Az orosz cár volt a finnek nagyhercege, aki eleinte türelmesnek mutatkozott a finn alkotmány iránt,-utóbb azonban egymás után kobozta el az ország jogait ts nemzeti intézményeit és rátette fejszéjét végül

a finn nyelvre is. Emlékezhethünk rá, hogy finn tudósok, írók, költők, újságírók, hogy házaltak Európa nemzetei körül memorandumokkal, füzetekkel, könyvekkel, újságcikkekkel, kérni, keresni oltalmat az orosz elnyomás ellen. Jó kis látvány lett vona, ha akkor a finnek elő akartak volna állani királyválasztó régi törvényükkel! Most azonban, amikor az egész orosz birodalom a közép európai hadak lökései folytán megszabadult zsarnokától, épp olyan jól illik a finnekhez, ha visszanyúlnak régi tiszteletreméltó törvényeikhez, mint ahogy jól esett nekünk magyaroknak, hogy az 1791-iki törvényünkre hivatkozhattunk, amikor a pragmatika szankció alapjaira ráépítettük a hatvanhetes kiegyezést.

Üdvözljük hát északi nyelvrokonainkat, mikor a világ és teremtés csodájára kilépnek a kriptából, melyből azt kellett hinniök, soha sem leszen kiszabadulásuk. Mert ki lehelett arra elkészülve, hogy az orosz forradalom győzelme oly körülmények közt megy végbe egy rettentő háború alatt, amelyek megnyitják a rab nemzetek tömlöcének a kapuit. A jólét, a virágzás, a dicsőség és a becsület útja legyen az, amelyre a finnek ráléptek és fakadjon ezer áldás a népre, melyei szenvedés meg nem tört, elnyomás még nem rontott és szerencse, reméljük, nem teszen elbizottá.

Mangra Vazul

Budapest, 1918 aug. 13.

A minap, miként már említettük, *Magyarok és románok* címmel egy kis füzet jelent meg M. V. tollából, amely kezdőbetűk mögött *Mangra Vazul*, a nagy-szebeni metropolita rejtőzik. A füzet részben már korábban, román nyelven megjelent cikkekből is áll s azt ia testvér jogot hirdeti, melyet mindnyájunknak óhajtunk kell a különféle anyanyelvű magyarok között. Nyilván nem tévedünk, ha fölteszük, hogy a nagyállásu egyházfejedelem abbéli elha tarozásának, hogy ezt a füzetet kiadja, még pedig magyar nyelven, az utolsó lökést a déli, határmenti román iskolák egy részének tervbe vett államosítása adta meg.

Legyünk lojálisak és mondjuk ki, hogy természetesen kell találnunk az oláh egyházi főméltóságokat. hogy iskoláikat megvédeni és megtartani iparkodnak. Egyfelül már csak azért is, mert hiszen főpapjai a felekezetnek, melynek iskoláiról szó van; másfelül pedig, amennyiben ez iskolák tanítói megbízhatatlannak bizonyult hazafiságukért koboztatnak el, s ha ebbe szó nélkül belenyugodnék a román ortodox főklérus, mintegy hallgatagon elismerné, ha nem is a komplitását a hazaellenes bűnben, de legalább a gondatlanságát, amellyel mint egyházi felsőbbség a nyájában a fekete bakok e tömegét megtúrte, ők tehát inkább leszállítani iparkodnak a véték súlyát és a vétések számát s tapintatot, méltányosságot, konciliáns nemzetiségi politikát kérnek a kormánytól az olyan szigor helyett, aminő a határszéli oláh iskolák államosítása lenne.

Mangra Vazul könyve érdekes olvasmánynak is. Históriai kirándulásokat tesz a múltba, fölvonultatja a történelemben szerepelt oláh származású jeles férfüaikat; megmutatja, hogy, ha volt hiba, volt bizony intra anuros et extra; sorakoztatja a nevelő erőket, amelyek a felekezeti iskolában vannak s melyek hijáa vannak az, állami iskolák és végül – idézve a hercegprímást, idézve Tisza szavait s hivatkozva oláhnyelvü ezredeink önfeláldozó hazafiságára a jelen háború harcterein, hogy a következő ikomkluzióra jusson:

Most kivált, mikor Románia megkapta megérdemelt bűnhődését elkövetett alávaló cselekedetéért és butaságáért, mikor a magyar királyság határai belenyúlnak Románia területébe, a magyar kormány nagy és helyrehozhatatlan politikái hibát követne el, ha a hazai román néppel szemben éppen most alkalmazná ikivételes intézkedéseket, bár csak részlegesen is, mert ez a cselekedet olybá tűnnék, hogy a magyar románok sorsa Románia sorsához fűződik.

Ez a végső mondat homályos. Jobb szeretem homályosnak mondani, mint ama célzatban bűnösnek, melyet ki lehet belőle olvasni. Mit tesz az, hogy románjaink sorsa Romániához fűződik? Ezen dolgoztak a határszéli iskolák tanítói és előljárói. És előkészültek Románia betörésére, amit Mangra Vazul alávaló cse-

lekedetnek és butaságnak mond. Az, hogy ott eddig nem állami iskoláik voltak, hanem felekezeti, nemcsak nem akadályozta meg árulásukban az alávaló cselekedet elkövetőit, ellenkezően, az adta hozzá az alkalmat, az szolgált az árulás tanyájául és eszközéül. Lehet-e ennél rosszabb helyzet, ha ott ezentúl nem felekezeti, hanem állami iskolák lesznek.

De a nagyszebeni metropolita a hazai román népről beszél, amely így bűnhődnek eltévelyedett papjaiért és tanítóikért. Nem vagyunk hajlandók e hivatkozás komolyságát elfogadni. A *nép* itt nem számít, mert nem alany, hanem tárgy. A nép az, amelyet a tanító és a pap állít bizonyos célok szolgálatába. Hogy egyelőre csak gyér sikerrel, mutatja az a körülmény, hogy oláh katonáink vitézül verekedtek magyar testvéreik oldalán. Ámde, hogy milyen veszedelmes, ha tanítóink és papjaink olt a határon Románia „alávaló cselekedeteinek és butaságának” a szolgálatára igazítják be az iskolai ifjúságot és a falu népet: az kitűnt némely elbolondított és elvakult oláh község magaviseletén a román betörés idején. Valóban nem lehet csodálkozni azon, ha pópája és dászkálja tanításain megkeveredve, a hegyentúli testvérek fegyveres megjelenésén vérszemet kap s állati ösztönei fékét megeresztli.

Tudjuk, hogy Mangra Vazul e könyv kiadásával főpásztori kötelességét vélte teljesíteni, csak úgy, mint közbenjárásával a kormánynál a kérdéses ügyben. De aligha tévedünk abban is, ha föltesszük, hogy szíve mélyén némi hitetlenséggel és nem valamely kétség nélkül teljesítette ezt a kötelességét.

Mangra Vazul nem közönséges ember. S mikor ezt mondom, nem ritka szív- és elmebeli tehetségeire, szerzett nagy tudományára, papi erényeire gondolok, hanem arra az iskolára, melyen önönmagán belül mint ember keresztül ment. Jusson eszébe a kitűnő főpásztornak, hogy ő valamikor ugyanazok alatt a befolyások alatt élt és fejlődött, amelyek a déli határon papjait és tanítóit megtántorították. Jusson eszébe, hogy mint fiatalembernek az ő szívében és agyában égett ugyanaz a láng, amely fölgyulladt másokban és ki nem aludt a Gogákban és Lukacsiukban, akik innen kimenekültek

az *alávalókkal és butákkal* és ma is ott bujdosnak és sohasem teszik többé lábukat szülőföldjükre.

De Mangra Vazul erősebb és egészségesebb lélekkel birva, megharcolta az élet iskolájában a magával való nagy harcot, mint egykor Pál apostol. Neki megadta a gondviselés a világosságot, mert ő jobban szerette az igazságot, mint a politika ködös ábrándjait.

Amint férfivá kezdett lenni, meg kellett látnia, hogy a magyar világ itt történeti realitáson alapszik, az ellene szőtt tervek pedig hazugságon épülnek. És hazugságnak kell meglátnia minden igaz léleknek azt, mintha itt bármely nemzetiséget elnyomnának, bármely nyelvet üldöznének. Itt az oláh nyelv virágzik az. oláh egyházban, melynek főpapjai dus javadalmaikat élveznek, a törvényhozás tagjai és nagy tisztesség részesei a közéletben és társadalomban.

A nemzetiségek elnyomása egy gonosz és alávaló hazugság, kitalálva arra a célra, hogy szomszéd államok földrabló útjait egyengesse és igazolja és ennek a földrablásnak volt méltó büntetéssel isujtott vakmerő kísérlete az, amit Mangra Vazul méltán nevez *alávaló cselekedetnek* és butaságnak.

Mert az oláh népnek jó dolga van itt Magyarországon és a testvéri jó viszonyt oláh és magyar között nem az bontja meg, hogy ötven vagy száz állami iskolával több van-e vagy kevesebb, hanem az, hogy megfürjük-e vagy képesek leszünk-e megszüntetni amaz existenciák pepinériáit alsóbb- és felsőbbrendű felekezeli iskolákban, amelyek a vétkes pópákat és dász-kálokat nevelik a nép nyakára és a Gogákkal ajándékozzák meg, akikben sem az a szellemi, sem az az erkölcsi tőke nincsen meg, amely nagy lelki tusával ki tudja magából a beléje csöpögtetett méreganyagot vetni és föl tud a történelem, a közélet, az erkölcs és az emberiség igazságainak a magaslatára emelkedni, ahogy fölemelkedett Mangra Vazul oda, ahol fájának jótévője, egyházának díszje és hazájának értékes, fia lehet.

Pihenőre

Budapest, 1918 aug. 14.

Ma a főrendiház is elvégezte gazdag napirendjét s ezzel az országgyűlés elintéztett egy nagy kötetre való munkát, fontos intézkedéseket és lörvénveket s a törvényhozók szétmennek, ki-ki a maga polgári foglalkozása szerint nyári pihenőre vagy otthon való mimikára.

Eltűnődve ezen a háborús országgyűlésen, különös gondolatok lepik meg az embert. Visszagondolok évtizedes politikai életünkre s eszembe jutnak azok a mozgalmak, melyeknek nem tanúi, részben részesei is voltunk. Amikor sürgettünk iskolákat, főiskolákat, sürgettünk gazdasági és kultúrintézményeket; nagy-szabású nemzeti alkotásokat a közélet egyik-másik terén; közlekedést, csatornázást, dunai kikötőt, magyar dunahajózást, parcellázást, sürgettük a miniszteri, közigazgatási tisztviselők anyagi helyzetének méltó megjavítását, a jegyzői kar szervezését, a néptanítók sorsának elviselhetőbbé tételét: láttuk a bérmozgalmakat, melyek néha a polgári élet nyugalmát is fenyegették, a sztrájkokat, a kizárásokat. És valamint a munkaadók körömszakadtáig iparkodtak védekezni a munkások követeléseivel szemben, azonképpen évtizedek óta kormányaink is mindig a fönt elsorolt kívánságokra nézve, a legnagyobb jóakaratot vallva is, mindig csak azt felelték a sürgetésekre: igen, igen, iparkodni fogunk, megteszünk mindent az állam teherviselő képességének határain belül.

Az állam teherviselőképessége azonban sohasem mutatkozott olyannak, hogy ezek a sürgős és nagyfontosságú kívánságok csak oly mértékben is teljesíthetők lettek volna, hogy számuk megfogyatkozása szembetűnhetett volna.

És aztán ránk jött a háború minden sanyarúságával, kényszerűségével és kérlelhetetlenségével. És, íme, e rettenetes nyomás alatt az állam teljesítő képessége egyszerre oly hatalmasnak mutatkozott, hogy nemcsak „a mérhetetlen, szinte gigantikus hadiköltséget viseljük, de hozzáláltunk legsanyargatottabb pol-

gári osztályaink helyzetének is némi orvoslásához. Tisztviselők, vasutasok, nyugdíjasok, rokkantak sorba vétettek. Amellett a magánjótékonyosság is olyan mértéket öltött, aminőkre ez ország múltjában semmi példa nem található; és a hadikölcsön jegyzése nagyszerű és lélekemelő próbatétele lett a nemzet erejének. Hozzá a küzdelmünk a drágaság égbekiáltó szerelenségeivel: mindez olyan képet mutat, hogy vele szembeállítva a múltat, azt mondhatjuk, hogy az a kicsinyes krajcároskodásnak, a fősvény ember háztartásának, a tormaéba esett féreg terméketlen, életének látszik.

Most, íme, mintha mindenre volna pénz. Mert ez a minden csak csekélység ahhoz képest, amit a háború fölemészt.

Persze, a pénzügyminiszterek és egyéb krétás emberek (akik tudniillik mindig számolgatva beszélnek és cselekesztek), azok aggódva néznek a jövőbe. Azok az egyszeri zsidó emberre gondolnak, akit dupla adóval róttak meg s aki megreklamálva új adóját, megkérdezte az adókvető-bizottságot, hogy mi alapon róttak rá ilyen nagy összeget?

— Hát nincs önnek hatszobás lakása az Andrassy-úton? – kérdi a bizottság.

— De van.

— És nincs bérelt páholya az Operában?

— De van.

— És nem jár ön automobilon?

— De járok.

— Nos hát?

— Hagyja el, tekintetes bizottság: majd csak ki-sül a – disznóság.

Etlől félnek a mi krétával dolgozó uraink is. De nekik nincsen igazuk, két okból.

Először, mert sem egy életrevaló ember, sem egy életrevaló nemzet erejének a rugalmasságáról senkinek fogalma nincsen. Nekik sincs. Mert az ember s a nemzet nem numerus, melyet krétával lehelne kiszámítani. Az ember s a nemzet olyan X minden matematikai egyenletben, amelynek egész ereje és egész teljesítőképesége mindig X marad, ezt az egyenletet sohasem lehet megfejteni.

Másodszor nincsen igazuk a krétás embereknek, az államnak ezt a most produkált teljesítőképességét egy mindennél parancsolóbb hatalom provokálta a nemzet legrejtettebb rétegeiből életre: a háború. Hogy a háború után mi lesz, az ma még, hál Istennek, legalább is bizonytalan. Hogy mi lett volna velünk, ha ezt az erőkifejtést nem tudjuk fölmutatni, más szóval, ha elő nem teremjük a háború minden költségét – s ebbe bele kell számítanunk azt is, amit ráköltünk a háború által legjobban megviselt értékes elemekre a lakosságnak – azt nem sokat kelt magyaráznom: itt van a szerb, az oláh példája, kit idegen tedak tártainak megszállva, de itt *van* legkivált Oroszország példája, amelyet a fölfordulás, a zendülés, a rablás, a gyilkolás, a fosztogatás, minden polgári rend megbomlása, minden élet- és vagyonbeli biztosság megszűnése, mérhetetlen értékek pusztulása, idegen hadak, itt-ott éhínség, itt-ott pestis és kolera, mindenütt önkény, portyázás, fölégetés, bűjdosás, öldöklés sanyargat.

Ez, ha mi nem tudjuk vitéz katonáink halálmegvető védelmének a költségeit előteremteni, ez lett volna a mi sorsunk is egészen bizonyosan.

Világos dolog, hogy ebben a rettenetes világviharban csak azt a nemzetet kecsegteti a jövő, amelynek pai bátran, sapkájok mellett virággal, ajkukon dallal, szívükben elszánt hazaszeretettel mennek meghalni s melynek polgári lakossága, e fiaihoz méltón, minden terhet a vállára tud venni, amelyet a sorsdöntő, végzetes órák megkövetelnek tőle.

Ausztria és Szent István országai

Budapest, 1918 augusztus 15.

Egy cseh klerikális lap az este feltűnést keltő hírt hozott, melyet azonban a cenzúra tilalom alá vetett, mely mindazonáltal ma már szabadon jár-kei a lapok hasábjain. A hír Ausztria új közjogi berendezéséről szól, melyre *Huszárek* osztrák miniszterelnök törekszik. A cseh lap közlése igen kalandos. Szerinte Huszarek terve az volna, hogy a *monarchiát* újjászerveznék

nemzeti föderalisztikus alapon. Lennének németek, csehek, lengyelek, rutének, délszlávok és magyarok benne, ez utóbbihoz zárójelben oda van téve *Szent István* országai mint magyar nemzeti állam.

Kalandsznak mondjuk a tervet két okból. Elsőben, látszik a józan ésszel megegyeztethetőnek, hogy két olyan birodalmat, minő Ausztria és Magyarország, egy közjogi új alakulás bonyodalmaiba, izgalmaiba és háborúságába akarhassa valaki belelökni akkor, amikor ez a két birodalom élethalálharcát vívja egy világkonflagráció csatamezőin. Másik oka annak, hogy kalandsznak mondjuk, mert ha el is ismerjük, hogy Ausztriában kényesek a viszonyok és egyes tartományokban szinte országos válsággá fejlődtek; de Magyarország egysége és összetartása ma szilárdabb, mint valaha és kész esztelenség volna az osztrák bomlás baeillusát beoltani Magyarországra is.

Ámde egy előkelő bécsi lapban *Sztanek* hírhedt cseh politikus nyilatkozatát olvassuk, amelyben azt mondja, hogy valami ilyen alkotmányt revideáló tanácskozásra csakugyan kaptak a kormánytól meghívót, de ők visszautasították. Az ő vetésüket ilyen tanácskozás nélkül is megérleli az idő, a demokrácia, az igazság. Addig hadd örüljön a német itt, a magyar amott a maga múló hatalmának.

Már most természetesen nem tudjuk, mennyiben fedi a cseh újság közeménye Huszarek úr tervét amelyeket az ismert *Lamasch* professzor koholt s állítólag ő volna megvalósításukra is kiszemelve. Huszarek csak a Keresztelő Szent János szerepére vállalkozik. Akármint áll is a dolog, a magyar nemzet szava ebben a kérdésben csak egy lehet.

Ha nem tudnak Ausztriában másképpen boldogulni, mint ilyen radikális alkotmány revízióval: ezt mi teljességgel nem akadályozhatjuk meg. Nekünk csak kettő a föladatunk: a leghatározottabban tiltakozni a ellen, hogy minket ebbe az ő szomorú és veszedelmes házi ügyükbe belevonni próbáljanak, ez az egyik. A másik pedig az, hogy akármilyen rendezést csinálnak Ausztriában, mi, *tőlük* épp oly függetlenül, mint ahogy ők a maguk rendezését függetlenül csinálhatják *tőlünk*; mi a konzekvenciákat magunkra

nézve levonjuk s meg fogjuk tenni a törvényes intézkedéseket arra nézve, amit a magyar nemzet függetlensége nekünk parancsolni fog. *Szent István országai* – ennek nevezi a magyar birodalmat a cseh lap – csak őfelsége az osztrák császár királyságainak és tartományainak (a reichsratban képviselt Országoknak) *oszthatatlan egységével, azaz Ausztriával állt csak szemben* és nem társországuk Csehországnak. Alsó- és Felső-Ausztriának, Tirolnak, stb.

A sors fordulatai és az emberi rövidlátás eshetőségei kiszámíthatatlanok, tehát mindenre el kell készülnünk. Arra is, hogy az *igazságosság* és *demokrácia* ez új világában, amelyre a cseh Sztanek a maga nemzeti igényeit alapítja, a hűséget és önfeláldozást mellőzés sújtja, az árulás és hűtlenség pedig jutalomban részesül. Mégis, abban a pillanatban, a mikor Sztanek úr reményei abban az arányban nőnek vagy enyésznek, ahogy a közép-európai szövetségek hadiszerecséje fényes vagy kevésbé kecses: abban a pillanatban mi nyugodtan nézhetünk a cseh oroszlánnak is és a jövőnek is a szeme közé. Szianek nr a cseh álmok megvalósulását nem annyira az időktől, a demokráciától és az igazság érvényesülésétől várja, hanem az – antant győzelmétől. Mi ellenben a saját fegyvereink diadalától várjuk *szent koronánk országainak* új fényét, dicsőségét és tekintélyét ebben a roncsolt Kelet-Európában.

A lengyel király

Budapest, 1918 aug. 17.

Ezek lesznek ennek a háborúnak a csodái: a finn királyság, a lengyel királyság és a többi főlsszabadított népek. Míg az antant hirdeti, hogy a kis népek önállóságáért küzd ellenünk, addig mi hallgatunk, de a rab népek egész sorát szabadítjuk föl. Megnyitottuk a lengyet sas ketrecéi is. Kétszáz évig hitegették potentátok, akik céljaik eszközei látták benne, kétszáz évig próbálkozott a maga erejével kiszabadulni medvéje körmei közül: minden, hiábavaló volt. Most a szájas népszabadítói elindultak Németország letiprására, Auszt-

ria földarabolására, Magyarország megcsonkítására és ímé, a mi önvédelmi harcunk nyomán lett eltemetett népek és nemzetek föltámadása.

Tegnap közöltük a hirt, hogy Lengyelország királyává *Károly István* magyar királyi herceg s osztrák főherceg van kiszemelve. Sok vajúdasba került, míg ezt a legegyszerűbb megoldást megtalálták, mely az úgynevezett osztrák megoldás helyébe lépett, amely szerint Lengyelország Ausztriával perszonális unióba került volna.

Ez, amelyben úgy látszik, az érdekelt hatalmak megegyeztek, e szerint nem az osztrák megoldás. Annál különösebbnek tetszik, hogy berlini lapok egy kissé fintorgatják az orrukat, mondván, hogy a habsburgi herceg a lengyel trónon osztrák érdekek tevén eleget, a különös német érdekeknek szerződésekkel és konvenciókkal kell eleget tenni.

Hogy Németországnak különös érdekei lámadnak egy új szomszédkirályság létrejöttével, az természetes. Az is természetes, hogy ezeknek szerződésekkel és egyezményekkel íkell eleget tenni. De ezek az érdekek keletkeznek, akárki foglalja el a lengyel trónt, s abból hogy osztrák főherceg foglalja el, semmi különös érdekek nem keletkeznek. Elvégre ki lesz a többi fölszabaldult ország fejedelmié, melyik német herceg: Finnországé, Livlandé, Esztlandé? Elsősorban ez országokra és jelöltjeikre tartozik. És azokkal is kell szerződéseket és egyezményeket kötni. De *külön* érdeket ebből senki sem formálhat magának.

Lengyelország Károly István személyében érdekes, szimpatikus és fejedelmi tulajdonságokkal ékes királyt fog kapni. Fejedelmi önérzettel, benne személyes szerénység párosul; tudással, világlátottsággal, művészi érzékhajlandóság és tehetség is. Nemes családi élet, tiszta meleg otthon és polgári szabadelvűség és felfogás az élet viszonyaival s az emberekkel szemben, jellemzák ezt a fejedelmi férfiút.

Károly István magyar királyi herceg jól beszél magyarul is. Mert valamikor azt lehetett hinnie, hogy Albrekt királyi herceg magyarországi uradalmait ő fogja örökölni. Akkoriban gyermekei mellett is magyar

nevelőket tartott. A rideg szellemű Albrekt – tán éppen ezért – másképpen intézkedett. Károly Istvánék a galíciai birtokokat kapták. De tévedne, aki azt hinné, hogy ez egy rideg katona és főherceg intézkedése volt. Nem, nem! Lehetetlen ebben meg nem Látunk a gondviselés kezét. Mert mi *Frigyes* királyi hercegen és nagyszívű feleségében méltó kárpozlást kaptunk, fiúk pedig, a deli *Albrekt* királyi herceg, virága a magyar királyi daliáknak, méltó párja a mi Palatinusunk utódául ak, aki csak most ment le a határszélre érdél ví földesúrnak, nem örökölt, hanem szerzett magyar földet műveltetni. Károly István pedig a néhai Albrekt úr végső aikairatából íme, a lengyel trón lépcsőjére készül fölhágni.

Igaz, nemcsak fény és dicsőség, hanem gond és nagy földatok is várják őt a trónon. A lengyel *nép* nem könnyen kezelhető tartomány. Lehetetlen, hogy ez a háború minden vérmes reményét betöltse. De betölti azt, »mely rövid pár évvel ezelőtt még a legvérmesebb, a legmerészebb s szinte eligondolhatatlan volt; azt, hogy egyáltalán lesz egy független lengyel királyság. A nemzeti dal: *jeszce Polska nyie zginyiela . . .* nem hiába verdesi évszázak óta az egek kapuját: *Nincs még veszve Lengyelország*, helyébe új dal jó: Már föltámadt Lengyelország!

Az új lengyel dinasztian, a lengyel nemzet okosságán, hazafiságán, önmegtartóztatásán és szabadságszereteten áll, hogy föltámadva viruljon és gyarapodjék az idők végéig.

A szent Jobb

Budapest, 1918 aug. 19.

A *Szent Jobb*, ha holnap körmenetre indul ős Budavarában, ötödször találja nemzetét tetőlől-talpig vasban, elszánt önvédelmi tusában. Élesen fog holnap az ég felé törni az ének Szent Istvánról, mert biszen most igazán az ő birodalma épségéről van a szó. Ellenségek sokasága azzal rohant meg bennünket, hogy Szent István koronáját darabokra törje. És Szent István magyar

nemzete a világ négy tájáról rája zúduló ellenségek áradatát ezúttal is megtörte. Itt áll, kezében diadalmas kard, szívében törhetetlen akarat. Akik testére vágytak, megaláztattak; akik örökébe akartak ülni, földönfutókká lettek; és a harc tovább folyik, mert a rablónak és gyilkosoknak pártfogóik vannak a nagy nemzetek között, akiknek ezek a kicsinyek odaadták magukat silány eszközül.

Ezer éve, hogy Szent István király megszervezte Magyarországot királysággá. Mint a nagy népvándorlás utolsó hulláma törtek elő őseink Ázsiából és elfoglalták elődeik: az avarok és hunok örökét a Duna és Tisza partjai mentén. Néproncokon és nemzetek omladékain mentek útjukban keresztül s minden ellenállást megtörve hatoltak el nyugati országokba, rettegés és félelmet keltve. Közel kétszáz évig tartott, am ig rendeltetésüket felismerték és elfoglalták a helyei és állomást, amelyért a gondviselés őket Ázsia belsejéből ide vezette: elfoglalták az állomást, felvették a nyugati kereszténységet és Szent István királysága képében ide álltak őrszemnek Kellet felé, védőbástyának Nyugat felé. Itt ütközött meg a századok folyamán a Kelet és Nyugat Magyarországon; hazánk volt két világrész és világfölfogás, két civilizáció csatamezője s a nyugati műveltség őre és védő hadserege a napkeleti barbárság betörései ellen. Hányszor tizedelte meg a magyart török és tatár, *míg* a Nyugat háborítatlanul művelte földjét és tudományát! És hányszor kellett e Nyugat ellen is védelmeznünk legdrágább két kincsünket: független alkotmányunkat és fajunkat!

Mindent túlélünk. Nyílt hadat és alattomos hálátlanságot.

És itt vagyunk a huszadik évszázadban, önéreztünk, nyelvünk és alkotmányunk birtokában, ismét hadban országunk épségének a védelmében.

Kelet felől jött volna ránk a muszka, délről a szerb és az oláh, délnyugatról a talián és mindezek pártfogói és szövetségesei, a frank, az angol és Ázsia keletéről a japán és a tengerentúlról a szabadnak gyalázott Amerika.

Avagy nem egy új népvándorlás-e ez? Rettentőbb, gyilkosabb, bűnösebb, mint a másfélezer év előtti volt.

Akkor félvad fajok rohanták meg a civilizált római birodalmat és remek alkotásait, melyeknek romjait ma is tanulsággal ásogatjuk ki és vizsgáljuk. Ma civilizáció-harcol civilizáció ellen. Ma a művelt nemzetek pusztítják el egymáson évszázadok vívmányait, az emberi tudás, szorgalom és művészet alkotásait. Városok hevernek romban, mint valamikor az *Aquincumok*; templomok, középületek: évszázadok csodái dülnek össze nem is mindig az ellenség ágyútüzétől és a kincsnek, érdeknek, embereknek oly tömege pusztul el, aminőről a régi világnak alig volt még csak fogalma is.

És mind ezzel nemzetek roskadnak össze, királyok indulnak bújdosni és emberi szem és emberi elme nem képes keresztül hatolni azon a ködön és füstön, amely nemrégén oly büszke civilizációjával oly fennen kérkedő földi világunk jövő sorsát takarja. Földrészünk sorsa ma sem biztosabb, mint volt a népvándorlás korában. A keleti barbárokat már visszaűztük. A nyugati barbárokkal még harcolunk. Vissza fogjuk verni azokat is, hogy a bizonytalanságot levegyük Európa szorongatott népeiről.

A Szent Jobb, mely épen került ki a fehérvári kőkoporsóból s mely nem enyészett el évszázadok emésztő munkájától, hanem itt van nekünk zálogul a Gondviseléstől, zálogául az igazságnak, mely a világon uralkodik: e kéz bűvös ereje szálljon népünkre, amely békésen dolgozik, és népünkre, amely vitézül harcol és vészen keresztül rettentő gyehennáján korunknak, keresztül a csaták füzén, keresztül falánk nemzetek gyűlöletének kemencéjén, mint ahogy ezer éven át vezetett bennünket viharokon, vészen, veszedelmeken keresztül.

A Vérmező

Budapest, 1918 augusztus 21.

Az olvasó kérdezhetné tőlem, miért írok én ma a budai Vérmezőről, amikor a nyugaton Foch marsal harmadik fronttörő kísérlete dúl; keleten a bolysevik uralom és a breszti béke lehető bukásáról beszélnek, a budapesti villamos új rendje tetézi a rendetlenséget, hozzá új kenyér- és krumpliadagról, új középpontok

alapításáról s egyéb izgató és vérlázító dolgokról is beszélhetnék.

Tehát bocsánatot kérek, hogy ezen a díszes helyen már másodszor foglalkozom a Vérmezővel, foglalkozom azért, mert bizonyos tekintetben ez is izgató és vérlázító dolog. Budapesten nagy a lakásínség. Azt gondolják, hogy ezen leghamarabb úgy segítenek, ha a sok középpontot valahova kitelepítik. De hová? istenem! Mikor töprenkedtek ilyen kérdésen sokat Budapesten? – Oda, ahol valamely eddig be nem épített hely akad. Itt a pesti oldalon már minden teret, amely egy-egy tődődarabja volt ziháló fővárosunknak, beépítettek. Az Erzsébet-térre is kávéházat, a Tisza Kálmán-térre is egy színháznak csúfolt krematóriumból, amelyben odaégett a fővárosnak jó néhány százezer forintja. Tele vannak építve itt-ott az udvarok is. Most a városháza udvarát építik be. Enyhítő körülmény, hogy hivatali helyiségekkel. Pesten tehát már nem igen van mit beépíteni. A spekuláció és a városházi klikk-szellem Budára vetett szemet. A budai hegyoldalakra építenek egymás orra alá három-négy ötemeletes bérpalotákat. Míg a város, nagy esztétikai és egészségügyi plánumokkal vemhesen kisajátítja és lerombolja a Tabán festői ócska viskóit, addig a város és közmunkatanács egyesült erővel megtűri, hogy e terület tözsomszédságában: a Szent János-tér, Gellért-Naphegy- és Lisznyay-utcákon végig bérpaloták telepedjenek egymás nyakára.

És most kerül a sor a Vérmező beépítésére, melyet mint egy lapban olvasom, a budai törzsfőnökök védelmeznek a beépítés hazafias szándéka ellen, mert hiszen világos, hogy a pesti lakásínség enyhítésének a kérdése fontosabb, mint az, hogy a Vérmező be van-e építve vagy nincs.

Persze hogy fontosabb. De ki tudta józan és jóhiszemű újságírókkal elhíttetni azt, hogy a lakásínség kérdését csak a Vérmező beépítésével lehet megoldani? És mikor támad föl már a város érdekében az a világos eszű ember, aki megtanít bennünket arra, hogy a városfejlesztés problémája nagyobb föladat, mint buta beépítése minden a város belsejében található üres térnek. Mért nem mentek a Zugló, a Rákos,

az Angyalföld, a régi versenypálya felé terjeszkedni? Mért nem kereskedtek a város periferiája körül? Micsoda korlátolt eszűség, micsoda szűkkeblűség, micsoda spiesz-lélek az, amely még ma is azzal veti el komoly kötelességek gondját, hogy a városon belül levő szabad tért és levegőt pusztítja el. Tereket óriási áldozatokkal csinálnunk kellene, nem pedig a meglevőkből kaszárnyák odaépítésével piszok és járványfészket rakni. A budai törzsfőnökök nem a hatalmukat féltik attól, ha a középpontok révén ide telepítik a pesti törzsfőnökök a Teréz- és Erzsébetvárosok fölöslegét, hogy ott maguknak e legsötétebb városrészekben keresztül telekspekulációval kapcsolatos sugárutakat vágjanak. A budai törzsfőnökök városuk egészségét, tisztaságát és esztétikáját féltik.

Kimondhatatlan botrány lenne, ha az ország, a kormány és a főváros vezetősége nem tudná a Vermezőnek szebb és nemesebb rendeltetését, minthogy patkány- és kolerafészekké válják és megrontsa Buda városa e çészét, amely eddig szerencsésen elkerülte a városrendezők két végzetes – balkezét. Mert világos, hogy a lakásínségen segíteni kell. De segítsetek már egyszer úgy valamely bajunkon, hogy ne hozzatok a nyakunkra – nagyobbat.

Kelet – Nyugat

Budapest, 1918 augusztus 23.

Nem tudom, ebben a pillanatban kelet felé kell jobban figyelni, vagy nyugat felé. A közönség tudja. A közönség csak a nyugatot figyeli, mert ott az a szokatlan látvány tárul eléje, hogy az antant szorongatja a németet. Még ilyen meleg napokat a német katona nem látott. Minthogy pedig mindaz, »mi ottan történik, a mi bőrünkre is megy, csodálkozunk lehet azon a stoikus nyugalmon, amellyel közönségünk a nyugati harctér híreit olvassa. Két évvel ezelőtt ilyen hírekre készek lettünk volna kiugrani a bőrünk-ből is. Most alig jövünk némi izgalomba. Kérdés: a háború edzett-e meg bennünket ennyire négy év alatt, hozzászoktatván bennünket a szerencse forgandósága-

hoz, avagy a német vezérekben rögzött-e meg annyira a bizodalunk, hogy nem fáj már egyáltalán nekünk az ő fejük: tudjuk, hogy végül is, mint eddig mindig, majd csak kivágja magát e háború híres ikercsodája: Hindenburg és Ludendorff.

Nem gondolnám, hogy a lengyel kérdés tarka szőnyege alatt, mellyel oly ügyesen betakarták a nagy hadiszálláson folyt tanácskozások titkait, nem gondolnám, hogy éppen a nyugati front kérdései húzták volna meg magukat. De hogy a szövetségesek érdeklődnek a harctéri helyzet iránt, azt igen valószínűnek tartom. Mert az olasz fronton különösebb események e pillanatban nincsenek ugyan; Albániában is, minekutána egy kissé megszakasztottuk a taliánt, elég csendes a világ; a szalonikii fronton pedig mintha inkább krumpliszüretre készülne bolgár szövetségesünk, mint csatára; de nyugaton a gyehenna tüze ég és keleten titokzatos sötétségben mozognak, imbolyognak árnyékalakok. Attól tartok, egy hirtelen villámlás egyszer csak végighasít ez éjszakán s meglepő látványokat fog revelálni.

Angol, amerikai, cseh, japán, bolysevik, kozák, fehérgárda, hadifogoly: mind ott tolong ezen az igaz, hogy óriás területen. Egymást üzi, egymást szorongatja kaotikus és értelmetlen rendetlenségben. Hogy mi alakul ki belőle, az a kérdés. És kérdés, van-e ott valamely formában olyan Msőbbséges erő és befolyás, amely diadalra tudná segíteni valamelyik irányt és érdeket a sok közül, ami ott egymással hajbakapva tülekedik. Nyilvánvaló az antantnak az a törekvése, hogy ismét fölállítson ott egy keleti frontot. Nyilvánvaló, hogy ezt oroszokból fölállítani nem lehet. Tehát idegen anyagból: csehekből, japánokból, angolokból és toborzott kalandorokból és csőcselékből. Ezért fészkelte be magát Anglia a Murman-félszigeten, ezért szállta meg amerikai hajókatonaság és japán sereg Vladivosztokot, ezért bérelték föl Moszkvában a bolysevik hősök ellenségeit, a szociális forradalmárokat és folytatják a háborút, azzal amivel kezdték: merényletekkel és orgyilkossággal. És kényszerítik ezzel a középponti hatalmakat arra, hogy a breszti béke pontjain túl is érdeklődjenek Oroszország dolgai iránt és

kényszerítik az utópista bolysevik kormány férfiait, hogy a régi autokratizmus fegyvereivel kormányozzon és régi diplomáciai sablonokkal tárgyaljon az európai kormányokkal és kényszerítik arra, hogy vagy hódoljon az antantnak, vagy az antant ellenségeinek a karjába vesse magát.

Látnivaló, hogy bár más értelemben, de a kelet nem kevésbé izgató kérdésekkel kínálkozik, mint a nyugat titáni küzdelme. Nekünk tisztában kell lennünk mind a kettőnek jelentőségével ránk és sorsunkra nézve. De tisztában kell lennünk magunkkal is. Tudnunk kell, hogy nekünk ebben a háborúban elbuknunk már nem szabad és hogy elbukni nem is fogunk. De ennek ára van. Készért kell lennünk *minden*, a legvégző áldozatokra is, mert amikor *minden* kockára van téve, nem szabad se a kezünknek, se a szívünknek remegnie, se elménknek megtántorodnia. Mi nem provokáltuk a sorsot, mi nem is hárihattuk el a megpróbáltatást. Önvédelmünkben megtettük eddig a kötelességünket, nem gyávaság, hanem esztelenség volna meglankadni kötelességünk további teljesítésében.

Pyrrhus

Budapest, 1918 aug. 28.

Az emberben megrázkódik a lélek, ha arra gondol, ami most a nyugati fronton történik. Ameddig vissza lehet menni a történelemben és a mondák világába, nem találok példát rá, hanemha a vízözön elgondolásában. Csakhogy ez éppenséggel tűzőzön. Nagyobb területen, mint amit a szem messzelátóval is befoghat, ércből öntött csodaszörnyek okádják a tüzet egymásra és fegyveres emberek százezreire. Aknák robbannak fel a föld alól s a víz alól; hajórajok sülyednek le hetenként a tenger fenekére, acélmadarak ezrirel száguldják be a levegőt és bombavetéssel pusztítanak városokat és géppuskaszórta golyózápokkal vesznek részt a csatákban. Búvárhajók, mint ragadozó Leviatánok lappanganak a víz színe alatt s egy-egy jól irányzott lövéssel elsülyesztenek olyan hajóóriásokat,

hogy annyi ember pusztul el néhány perc alatt, mint ha a föld nyelne el egy-egy nagyobb falut. Drótsövény, sánc és betonakadály már semmi: a hernyómonstrumok, az úgynevezett tankok, gépfegyverrel és ágyúval, acéllal páncélozott bendőjükben nem ismernek akadályt s országutat vágnak járhatatlan területeken a nyomukban felvonuló ezredeknek. Ezrivel kúsznak az angol hadviselés e legújabb rémeszközei az ellenségre, s alig van német hadijelentés, amely be nem számolna arról, hogy harminc-negyven-ötven ilyen mozgó páncélos vár hever agyonlövődözve romjaiban a német hadsorok előtt.

Mihez hasonlítsam e pokolbeli retteneteket a nyugati fronton? Nem a múlt példáit szégyenítik meg ezek, hanem az emberi képzeletet is, amely magának képet szeretne róluk alkotni.

Hogy mi megy ott végbe és mint áll a hadisten mérlege ebben a pillanatban: azt a német főhadiszállás intéző vezérein kívül senki sem tudhatja. Mi csak a jelentéseiket olvassuk és a mappán gombostűvel kitűzdelhetjük a vonalakat, melyeket az egyik fél elhagy, a másik fél elfoglal. Ám hogy mi egy-egy nap eredménye, jobban mondva, mi egy nap eredményének a jelentősége, annak megmérésére nincsen eszközünk.

Tudjuk, hogy mióta az antant folyamatban lévő offenzívája megindult, azóta a német annyira visszament, hogy már jó részét leadta két utolsó offenzívájának a zsákmányából. Világosnak látszik, hogy Franciaország, Anglia és Amerika a maga lakosságából és a világ minden részében elszórt gyarmataiból oly tömegeket állított hadisorba megfelelő felszereléssel, amellyel szemben a német legjobb védelemnek tartja a döntés elől kitérni. Ellenségei pozitív győzelemre indultak, ebből ő egy negatív győzelmet akar magának biztosítani. Mert ha a nyugati hatalmak annak az erőnek tűzbedobásával, mellyel e hetekben a németiét árkokat ostromolják, célt nem érnek: akkor egy évig gyűjtött tőkájukat – emberben s felszerelésben egyaránt – kockáztatták és pazarolták el eredménytelenül.

Elmondhatják majd magukról, hogy győztek, mert hiszen a csatatér egy részét elfoglalták. De erre a győzelemre már van előző eset a történelemben.

Egykor a taréntumbeliek a rómaiak ellen segítségül hívták Epirusz királyát, a föld- és hataloméhes Pyrrhust, aki elsőbb Herakleianál s egy évvel utóbb Aszkulumnál meg is verte a rómaiakat. És különös, hogy győzelmeinek főtényezői voltak harcos elefántjai, melyek épp úgy gázolták le a római hadsorokat, mint most a német állásokat az angol páncélos tankok. Az ormótlan elefánt éppen olyan új volt akkor a római katonának, mint a tank a németnek. De a római is úgy verekedett akkor, mint ma a német, s mikor hadvezérei üdvözölték Pyrrhust győzelmeért, az epiruszi király így kiáltott fel: Még egy ilyen diadal és el vagyunk veszve.

A német katona oly elpusztíthatatlan kedvvel verekszik; a német főhadiszállás oly katonás felsőbb-séggel küldi az eseményekről jelentéseit, a német sajtó és közönség oly fenséges bizodalommal néz vezéreire és katonáira, hogy azt hiszem, ha izgalom nélkül nem is, de nyugodtan nézhetjük mi is Pyrrhus csatáit a nyugati fronton.

A vének

Budapest, 1918 szept. 2.

Egy olvasónk beküldi nekünk egy utcán árusított újság cikkét, mely a *Hetvenévesekről* szól. Olvasónk kísérő levele kérdőleg mondja: a Hindenburgot érti-e az a kérdéses cikk a háborúcsináló vének alatt? Megfelelhetünk neki, hogy *nem*. Nem Hindenburgot érti. Az a cikk azon a napon jelent meg, amelyen a *Budapesti Hírlap* Beöthy Zsoltot köszöntötte hetvenedik évfordulóján sfeületésenapjának. A mi bulvár-lapunk minket, magyar hetvenéveseket értett. Leckéje nekünk szól. Még pedig milyen lecke! Íme, így beszél rólunk:

Hetvenévesek

Mért nem halnak meg a vérszomjas, dühödt vének?

Pár évük van már hátra, köszvényesek, folyósszeműek és fonnyadt bőrük alatt hidegen vánszorog a vér. Az élet elmaradt mögöttük és a szép örömök másfelé

szálltak ezüst szárnyakon. Siralomházban ülnek és éjfélkor a halál megkocogtatja ablakukat. Tompa ínyük nem ízleli az ételek ízét és mérgesen bújnak plédékbe, ha elszaladt mellettük a tavaszi szél, kiegett szemük nem látja a lányok libbenő fiatalságát és nem sajnálnak már semmit, ha körülnézniük az ujjongó és idegen világon.

Remények, tervek, boldog akarások nem melengetik lelküket és gyönyörű izgalommal nem csiklandozza szívüket a jövő. A holnap nekik nem vágy és szerelem beteljesülése és meddő a lassan múló perc, amelyből már nem sarjadzik termékeny évek sora és nem az övék már a most szüretelt bor és ami most csírázik, erjed, indul, kezdődik, bimbózik, az nekik gyűlöletes, mint a szegénynek a gazdagok kincse. Elég ennyi, nyájas olvasó?

Természetesen, magától kell értődni, hogy a cikk írója és lapja minden munkatársa fiatal, akiknek még sok évük van hátra, akik nem ülnek még siralomházban, nem köszvényesek, nem „folyósszeműek”, bőrük nem fonnyadt, vérük nem vánszorog. Sőt jól esznek és isznak, vidáman bújnak a vasalt nadrágba és áttört harisnyába, falánk szemük tüzel a lányok libbenő fiatalságától, – és no, és mindent sajnálnak, amit esetleg itt kéne hagyni ezen a világon.

Oh, ti nyomorult fiatalok, ha egyebet nem tudtok, ha egyéb vágyatok nincsen, ha egyéb gondolat nem hevít benneteket ezen a világon, mirít az eszem-iszom. a libbenő szoknya és a gyötrelem, hogy ettől eleshetik az ember a háborúban.

Pedig köztünk hetvenévesek és köztetek fiatal kolégáink között csak egy a különbség. Az, hogy minket csakugyan hajlott korunk akadályoz abban, hogy bőrünket a háború vásárjára vigyük, titeket ellenben âz, hogy mint írók és újságírók fölmentést kértetek és kaptatok a tábori szolgálat alól. Mi nem mehetünk oda, ti nem mertek vagy nemakartok odamenni: ennyi az egész *külsőleg*.

Belsőleg, az egészen más. Belsőleg mi vagyunk a fiatalok, ti vagytok a kiaszott lelkű vénék. Nem mintha nem tudátok hevülni. Oh igenis tudtok: a terített asz-

talért, a libbenő tényért; de eszmékért, ideálokért, kötelességekért nem. Botrányokért igen; „*lelketeket gyönyörű izgalommal csiklandozó akarásokért*” igen; ele lemondásért, önfeláldozásért, igazságosságért, méltanyosságért nem.

De hát mi bolond vének csináljuk tehetetlenségünkől, irigységből, reménytelenségünkől a háborút. Ennek a groteszk, tisztességtelen, cinizmusában undorító cikknek sejtelve sincs sem arról, mi az öregség, sem arról, mi a fiatalság, sem arról, mi a háború, sem arról, hogy miből lesz a háború.

Az a fiatalság, amely ezt a cikket írja, csak egy kis része a mi fiatalságunknak. Egy lelkiileg züllött része, amelyet megrbntott az a modern áramlat, amely az egyéni gyönyörök ikielégítésében látja az élet és a teremtés célját. Amely azontúl, amit a fiatal férfierő élvezni valót talál a világon, célt nem ismer, kívánatosat nem lát. Mikor ez a fiatalság ezt a cikket megírta, előbb egy bűvös tükörbe nézett és ott látta meg a maga jövődjét. Mert igenis, *ebből* a fiatalságból lesznek azok a vének, akidről az ő cikke szól. Meg van ott írva ennek a fiatalságnak sivár, kietlen, szomorú jövője, amelyet két érzés fog marcangolni: az egyik, amely a fiatalságot irigyl, a másik, amely a haláltól retteg.

Azoktól a vénektől, akiket a cikk sújtani akar. mindez távol van; távolabb, mint ide a sarkcsillag.

Mert a mi hetvenéves öregségünk – ha éppen a háború borzalmai és a nemzet feje fölött függő veszedelmek el nem borítanak – szép, derült és kecsegtető. Mi visszatekintünk lelkinyugalommal egy hosszú életen keresztül teljesített kötelességekre; a szakadatlan munkára, amellyel a mai fiatalság vidám életének az alapjait raktuk le; mi – s éppen ez a nemzedék, amely ma hetven és több éves – tevékeny és buzgó részt vettünk abban a feladatban, amely egy nemzeti katasztrófa után az akkori nemzedékre hárult és sikerült Magyarországot az életnek visszaadnunk. Mi öregek egypár nemzedéket neveltünk (sajnos; úgy látszik, egy kis szemetet is közte), amelynek reménnyel telve teszszük vállaira munkáink folytatásának a terhét. Mi adtunk fiaikat, unokákat a nemzetnek, akikre büszkék

vagyunk, akikben örömről telik, akikhez reményeink fűződnek, – akik elveszik a közeledő utolsó órák félelmét tőlünk, mert nekünk nem az a bajunk, hogy hamarosan meg kell halnunk; a halál aggodalma nálunk az, hogy kikre száll utánunk a munkánk folytatása, a nemzet gondja, a haza szolgálata, ama kötelességek tömege, melyek teljesítésének érzete bearanyozza a mi behavazott fejünket, mint a Tátra csúcsait. Jaj lenne nekünk és magunknak kellene siettetnünk halálunk óráját, ha azt kellene hinnünk, hogy a nemzedéket, mely nyomdokunkba lép, az a szellem tölti el, mely az idézett cikk ifjúságából illatozik felénk.

S a háború. A háborút nem a vének, sem nem a fiatalok csinálják. A háborúk a világ válságai, amelyek megérnek az időben és ránk szakadnak. A világ rendszerének kényszerűségei uralkodnak benne és jaj lenne annak a nemzetnek, amelynek csak az örege állna a gátra, ha kitör a vész, a fiatal pedig mind felmentetné magát és a hadkeverő öregekre nyelve.

De hát kik azok a hetykeszájú fiatalok? Hát *nem* a *mi* fiaink és unokáink? Nektek nincsenek a családokban öregeitek? Nem szerette az Isten se apátokat, se anyákat annyira, hogy hosszú életet adjon nekik? Mert igaz, ami tisztelet az öregek iránt bennetek van, attól szüléitek számára csak igen rövid élet telik ki.

Igenis, az ép lelkű és testű, az egészséges elméjű, a nemes indulatokkal teljes mellű fiatalságra varázsa van a háborúnak, mert az tele van csábító veszedelemmel, vitézséggel, önfeláldozással, bravúrral, dicsőséggel és változatossággal, kalandossággal. Mind olyan dolog, ami kívánatos az ép, fiatal szíveknek.

Az öregek pedig belenyugosznak a háborúba, mert hogy tudják kérlelhetetlen kényszerét, tudják, hogy nem rajtuk múlik, hogy legyen vagy ne legyen és tudják, hogy nemcsak az ő egész életük munkája, hanem apáik munkája, a nemzet szabadsága, önállósága, sorsa és léte van benne a fegyverek élére bűva. Nem a mai terített asztal, nem a mai libbenő szoknya gyönyöre, hanem múlt és jövő, gyermek és öreg, van és élet, a nemzet léte és nem-léte van a kockán.

Igen, igen. Megrendítő gyász, hogy a viruló fiatal-
ság ott hull el a véres tereken, hogy elesik egy kecsge-
tető élet minden testi és lelki édességétől. De elesik a
csaták izalmában, iszonyú tűzijátékában, mint hős,
támadás és védelem közben s bajtársai és nemzete
koszorút tesz sírjára és oszlopot rak a hősök emlé-
kének.

Ámde ez a fiatalság a mi gyermekünk, a mi uno-
kánk. Van-e egy is közöttünk, aki már gyászt ne
viselne áretlűk, vagy aki reszketeg ajakkal ne adna
minden este hálát a Mindenhatónak, hogy ismét el-
múlt egy nap anélkül, hogy gyászos üzenet Jött volna
számára a harctérről. A mi munkánk embertársainkért
és hazánkért való folytatását átadjuk fiainknak és
fiaink fiainak. Mit tudjátok ti léha káromlók, mit tesz
az, mikor gyermekeinket és gyermekeink gyermekeit
is odaadjuk a hazának. Mit tudjátok a mi gyötrel-
meinket, mikor nem kapjuk őket vissza és mégis,
fájdalmunknak hallgatást parancsolva, öreg szemünk
tekintetével, remegő hangunk szavával, reszketeg
kezünk írásával azt mondjuk: Előre, tántoríthatatlan-
ul, mint apáitok s nagyapáitok Negyvennyolcban,
mint azoknak az őseik százi csatában, ezer év óta,
török, tatár, cseh és német ellen: előre, előre!

Ki itt az öreg s ki a fiatal? Nektek csak a bőrötök
sima, de a lelketek ráncos és az elmétek aszott, a szíve-
tek dohos.

Fölfordult világ

Budapest, 1918 szept. 4.

Ma már igazán el lehet mondani, hogy kifordult
sarkaiból a világ. Csak az a tragikus hős nincsen még
meg, aki hivatva van arra, hogy visszaemelje sarkaiba
ezt a kifordult világot.

Íme Oroszországban azok ülnek a kormány rúdjá
mellett, akik annakelőtte föld alatt és föld felett, ahol
elrejtőzni lehet, összeesküvéseket szöttek, merénylete-
ket koholtak és titokzatos és vakmerő munkájukkal a
világ hatalmasait, minisztereket, kormányzókat és feje-
delmeket tudtak megfélemlíteni. Bolysevikkok, ami azt

jelenti, hogy a legtöbbet követelők üzték el azokat, akik kevesebbel is beérték volna is most újabb árnyéklatok a bolysevikokat kezdik üldözőbe venni. Egymást követik a merényletek orosz földön, nyomukban a véres megtorlások, tömeges kivégzések, egyelőre még csak apró torzképei a nagy francia forradalom gillotinkicsapongásainak. De ott vagyunk, hogy mint a régi összeesküvők és merényletek hősei most már az összeesküvések és merényletek áldozatai.

Az imár magában elég arra, hogy ez iszonyú háború kelepcéjébe bonyolódott nemzedékünk erkölcsének piszkos, aljas képmutató arculatát örökítse meg eljövendő nemzedékek számára. Fokozza ezt a gyászt és szégyent egy másik körülmény. Az, hogy ahány összeesküvésnek a nyomára jönnek, elhány merényletnek a hátterét földeritik Oroszországban: ott találják mindenütt intézőnek az antant kezét, mozgatónak az angol pénzt.

Eppen ma jönnek részletei a legutóbbi összeesküvésnek, amelynek titkos ülését meglepte a *Tanácsok* kormánya s mikor számon szedte az ott elfogott embereket, foglyai közt talált, mint az összeesküvésnek éppenséggel szervezőjét, egy Lockhart nevű embert, aki nem volt más, mint Anglia diplomáciai képviselője Moszkvában.

Ezek az alattomos gázságok, melyeknek célja, hogy Oroszországot még egyszer megpróbálják glédába állítani a határon ellenünk és Németország ellen, ezek az embertelen törekvések egy anarkiától, polgárháborútól marcangolt nép rovására, a szovjet-kormány türelmét már annyira kimerítették, hogy ma már e kormány egy tagjának a kijelentése fekszek előttünk, nielv azt mondja, értésére fogják adni Oroszország *régi* szövetségeseinek, hogy további esetleges merényletekre az antant államférfiai ellen a saját országukban rendezendő merényletekkel fognak felelni.

Ez egy új háborúnak a bejelentése. A front pokoli tüze mellett megindul egy háború ruhába rejtett törrel, gyilokkal, revolverrel, bombával egyesek, védtelenek ellen. Megindul egy orvháború. Nemcsak a hadseregek fognak egymással mérkőzni: a kormányok indítanak egymás ellen irtó háborút merényletekkel.

Hová jutottunk!

A francia radikális köztársaság és az angol világra szóló alkotmányos szabadság, meg az irigyelt amerikai demokrácia nem átalították (ma már kisült, hogy ez is csak aljas összeesküvés volt) szövetkezni az orosz autokrata zsarnokkal. Azóta a zsarnokot elkergette, ma már meg is ölte és az uralmat magához ragadta a két idealista szociális forradalmár s próbálja megszervezni az orosz szociális-köztársaságot. De a nyugati köztársaságok és demokrácia nélkül számoltak. Angol, francia és szövetségeseik előszedik az egykori orosz nihilisták és anarkisták módszerét és fegyvereit és azokkal harcolnak az orosz szabadsághősök s köztársaságuk ellen.

És beszélnek hozzá demokráciáról, népek felszabadításáról, népszövetségről, világszabadságról, egyenlőségről. Mily utálatos képimutatás! Mily megcsúfolása Európa civilizációjának! Mily gyalázata a XIX. század humanizmusának! Mily diadala a legszemtelenebb hazudozásnak! Mily kifordulása a világnak sarkaiból! Oh kárhozat, mint Shakespeare mondja, hogy minket jelölt ki a végzet, középpontiakat, hogy helyretoljuk a kizökkent világot!

A vármegyék

Budapest, 1918 szept 6.

Hírek kerültek forgalomba nemrég a vármegyék átalakításáról. A kormány e hírek szerint azzal a tervvel foglalkozik, hogy közgazdasági, forgalmi és nemzetiségi bkok alapján célszerűbb vármegyei beosztást létesít, vármegyéket széttördel, egybeolvaszt, megszüntet s ezzel az átszervezéssel két-három millió megtakarítást is remél. A szállongó hírek már konkrét részleteket is megjelöltek a nagy átalakulásból. Az erdélyi vármegyéket egészen összegyűrják. Szatmárt szétdarabolják. Ugocsa megszűnik. És így tovább.

Ezek a hírek – ha csak a lapokat nézzük – alig keltettek valami érdeklődést. Az a nap, amelyik szülte, jóformán el is temette az egész szenzációt. Az

újságok egykedvű közönnyel közölték e híreket, az után elhallgattak. Ugyan hát kit is érdekelnének Pesten a vármegyék? Sehol egy visszhang, egy ellenvetés; egy bíráló megjegyzés, sehol az érdeklődésnek legalább annyi nyoma, mintha például a Hadi Termény Részvénytársaság az egyik pesti palotából a másikba költözködnék.

Hát csak ennyit jelent Magyarországon a vármegye?! Hát lehetséges az, hogy Pesten elhatározzák, Pesten *egyszer* megírják s – vármegyék hullanak darabokra, történelmi hagyományok íoszlanak semmivé, nemzedékeken át nemzedékekbe idegzett, drága magyar érzések rongyolódnak össze!/? Meg lehet-e valósítani egy *ilyen* reformot ennyi érzéketlenséggel., körzövel, két-három milliós haszonért, minden előkészítés nélkül, egyszerű és semmi ellenhatást nem ébresztő bejelentéssel?! Hát ide sülyedt a vármegye?!

Dehogy sülyedt. A vármegye él és dolgozik. A vármegye lélekkel, szívvel, energiájának nemes hagyományokkal telített magyarságával viaskodik a háborúval. A vármegye, sem Szatmár, sem Ugocsa, sem a többi, a háborús viszontagságok minden terhének bravúros viselése mellett nem ér rá cáfolgatni, tiltakozni. Sőt, a vármegye nem is veszi talán komolyon ezeket a híreket, miken át a magyar lélektől idegen, a magyar érzések motívumait nem ismerő íróasztalpolitika tapogatódzik.

Célszerűségi okok? Közgazdaság, forgalom, nemzetiségi kérdés? – Ez az utolsó érv: egy egészséges nemzetiségi politika fölépítésének lehetősége mindeneseire súlyos érv, *ha érv*. Ám azt, hogy érv-e, még nem láttuk sehol és semmiben dokumentálva. Hiszen a vármegye mindenütt magyar, még ott is, ahol a lakosok többsége nem az. A vármegye az utolsó vára annak a nenizetföntartó fölfogásnak, hogy a magyar nemzet keretén beiül a magyarság útján kell érvényesülnie minden energiának. De a többi érv sem érv. Semmiképp sem érv arra, hogy – mert a vasúti csomópontok nem mindenütt harmonizálnak a most vármegyei középpontokkal s mert egy-egy vármegyét a szomszéd vármegye nagyobb pénzüzeteti látanak el hitellel – ezért már most nekiessünk ollóval,

körzövel, statisztikával, papiros-igazságokkal a vármegyéknek s *a háború ötödik esztendejében* megtámadjunk olyan tiszteletreméltó és színmagyar érzéseket, melyek eddig is, ezentúl is legbővebb forrásai a magyar állam diadalmas nemzeti erejének.

Mert erről van szó. Eleven, hatalmas, magyar érzésekről, miket csak úgy egyszerűen semmibe venni nem lehel. Hogy ez *csak lokálpatriotizmus*? Hát igen, az. De ne mosolyogja le senki a lokálpatriotizmust. Egy kiváló magyar politikus – ősi palinájú magyar név viselője s egy ebként a speciális magyar közigazgatásnak, a vármegye tudományának mestere – nemes lendülettel beszélt a „nijinap e kérdésről:

– Mi a lokálpatriotizmus? Lényegben az; ami a hazaszeretet. Hagyományos ragaszkodás a röghöz, az otthonhoz, a magunkéhoz, a mieinkhez. Szeretete, megbecsülése annak a környezetnek, melyben élünk. Szorosabb lelki, érdekbeli és érzésbeli kapcsolat – olyan hagyományokon át erővé izmosulva, mikei nemzedékek örökítenek nemzedékekre. *Akiben*, noha ilyen közösségben él, *nincs lokálpatriotizmus, abban nem lehet patriotizmus sem.*

Nem lehet itt a hetvenes évek törvényhatósági reformjaira hivatkozni. Akkor egy, a rendiség eltörlése után harcba lendült, majd szolgaságba görnyedt s a szolgaságból új életre pezsdült Magyarország közigazgatását kellett modernné szervezni. S akkor, a nyugodt, a *békés*, a *szükségszerű* berendezkedés idején sem nyúltak érzéketlen körzövel a vármegyékhez. Az, ami negyvennyolctól hetvenig van, a tökéletes nemzeti átalakulás összes kérdéseivel van tele s akkor az összevisszaságból egységes vármegyei beosztást kellett életre szervezni. Akkor a jász és kun kerületek, a hajdúság s a többi, az egységes rendszerbe szervezendő municipiumok kérdését úgy oldották meg, hogy a magyarságnak ezt a nagyon erős érzését igyekeztek tiszteletben tartani. S ha akkor is *csak* így volt ez a kérdés megoldható, mit gondolnak a mai reform tervezői: ma, a magyar érzések ezer próbatételének idején okos politika-e ezekkel az érzésekkel disszonanciába keveredni?!

Pár éve, amikor a közigazgatás nagy reformját hivatott kezek törvényé kodifikálták, amikor megcsinálták az úgynevezett államosítást, mellőzték a vármegyei keretek megbolygatását. Azok tehát, akik ismerték a vármegyét, s tudták, hogy a vármegy nekünk, magyaroknak sokszorosan több a pusztá közigazgatási fogalomnál, nem látták szükségesnek csatasorba állítani egymással szemben azt a sok lokálpatriotikus indulatot, melyeknek összesége sziklaszilárd magyar hazaszereteten egyesül.

Úgy, amint most hírül adták, nem lehet nekimeni ilyen problémáknak. Nem ismeri az Magyarországot, nem ismeri a vármegyét, nem ismeri a lokálpatriotizmus erejét aki azt hiszi, hogy két-három millió megtakarítása felér azzal az érzésbeli kárral, az egymásközi visszavonásnak azzal az erőpocsékoló mihasznaságával, mit az e fajta terveknek most csak a pengetése is felidézhet.

Hiszen vannak ezen a téren sürgősen orvosolandó mulasztások. Vannak sürgősen kielégítendő nemzeti vagy szociális érdekek is. De a vármegyék területi beosztásának kérdéséhez csak olyan kéz nyúljon hozzá, melyet az ország érzéseinek, hangulatának s a vármegyéknek igazán alapos ismerete mellett helyes magyar történelmi érzék vezet. S még *az ilyen kéz se nyúljon ehhez a föladathoz ma!* Háború van. Ezer nehéz kérdés csüng halárainkon, mintha végeláthatatlan felhők ülnék meg a Kárpátok csúcsait. S e kérdések megoldása a saját erőnkön kívül „épp úgy az Úristen kezében van, mint az a napsugár, mely a felbőket – hisszük, reméljük, tudjuk – maid csak áttöri. Ma csak a nemzet életműködésével ismeretlen íróasztal-politika taszíthat előtérbe ilyen kérdéseket. Erre is volt ugyanannak a magyar politikusnak egy nagyon találó megjegyzése: Ég a házunk s mi azon törjük a fejünket, hogy az ágyat tegyük-e az ablak mellé vagy az íróasztalt.

Amerikai békeföltételek

Budapest, 1918 szeptember 11.

Hogy végül milyen békét fogunk kötni, az még a Mindenható tanácsának a titka. Lehet megegyezéses; békét, lehet győzelmeset, tehet megalázásosat, mitől, a magyarok istene mentsen meg bennünket. De egészen világosnak látszik, hogy mentül többet rimázkodunk a békéért, míg a harc áll, annál jobban romlanak a tisztességes béke kilátásai, legalább ránk nézve. És bizonyos az, hogy ha győzünk, olyan békét köthetünk, amilyen szívünknek és érdekeinknek legjobban megfelel. Ha ellenben vereséggel végezzük a háborút, olyan békét kapunk, amely ellenségeink érzelmeinek és érdekeinek fog megfelelni. Ez bizonyítja, hogy csak egy út vezet a megfelelő békéhez: minden kötelességünk áldozatkész s végső teljesítése a háború szükségével szemben. Ezek olyan egyszerű és meggyőző tételek, amelyek kártékonynak és veszedelmesnek bizonyítanak, a győzelem előtt minden politikai propagandát egy hadban álló nemzet körében a béke dolgában. Ami nem függ tőlünk, azt el nem rendelhetjük és nem követelhetjük. Nekünk a békét most fegyverrel kell megszereznünk, amíg ellenségeink ki nem jelentik, amit mi már ismételve kijelentettünk magunkról, hogy készek méltányos béke iránt velünk szóba állani.

Természetesen, különbséget kell tennünk a békehangok között is. Czernin gróf cikke példának okáért nagyon kiemelkedett ama frázisos és korlátolt elméjű békeizgatások tömegéből, amelyeket úgynevezett demokrata és szocialista lapok hasábjain olvashatunk. Az nem egyszerűen békét sürgetett, az a béke problémájával foglalkozott. Az nem publicisztikai beavatkozás, az államtudomány volt. Amit ellenfeleink fegyverként mozgósítottak ellenünk, a népek szövetségének eszméjét, azt Czernin mint a jövő alakulásának problémáját fogta fel s ha nemcsak érintette, hanem ki is dolgozta volna, akkor írt volna valamely olyan művet, minő Platon *ideális köztársasága*. (Sajnos, az is csak szellemes olvasmány maradt évezredek szá-

mára. Megvalósulni nem valósult meg soha. Persze, Czernin gróf esze nemcsak az orrától a tolla hegyéig ér el, hanem messze jövőnkbe iparkodik tekinteni.

A mi üzleti alapon álló demokrata lapjaink államférfiúi felfogása reggel felkel, jól bereggelizik, este, jól bevacsoráz, aztán lefekszik és gondtalan aluszik, mint a bunda, hogy másnap újra kezdje. Nemzet, magyarság, az ország területi épsége, alkotmánya, múltja, jövője, háború, béke: az mind semmi, csak kísérleti anyag és eszköz egyre: a demokráciára és a demokratizálódásra. Az ő egész tudományuk olyan, mint mikor a kutya farkatöve viskiet s a szegény állat elkezdni kergetni a farkát és persze forog, forog egyre, forog maga körül eszeveszetten. Így viskiet a mi különféle demokratáinknak a demokrácia és forognak, forognak maguk körül, kergetve sibolétjüket, a demokráciát. Azaz hogy azt hiszik, azt kergetik. Pedig az igazi demokráciának semmi köze sincsen az ő rögeszméikhez.

És ezek a fölmentett békehősök, forogván önmaguk körül, mint a világegyetem s ebbeli kábulatukban még gúnyneveket találnak ki Tisza István gróf számára, aki, mikor képviselői kötelessége itthon szünetel, elmegy – ezúttal a piávéi frontra – katonai kötelességét teljesíteni.

Itthon pedig a békedemokraták, vérszemet kapva a porosz választójogi törvényterv újabb tárgyalásán, új erővel látnak békepropagandájukhoz és apostoluk fölmagasztalásához. Sajnos, Károlyi Mihály gróf kellő méltatásának nem találják alkalmasabb formáját, mint ha Tiszát lefokozzák Károlyival szemben. Ez magában ártatlan multság lenne, de nincs benne se igazság, se erkölcs. Károlyi annakidején, megfelejtkezvén egy pillanatra békeszerző hivatásáról, megfenyegette, az antantot azzal, hogy mint tigris fog harcolni oláh szövetségese ellen. Pedig ha minden olcsó prédikátora a békének tigrissé tudott volna válni e háborúban, talán már megvolna a béke. De ezeknek az uraknak, amíg béke volt, jelszavuk volt: harcolni a késhegyig; mióta háború van, jelszavuk lett: békét közvetíteni a késhegyig.

Károlyi Mihályt, mikor, nem tudom, kinek a megbízásából, de félek, nem megbízás nélkül, békét csinálni ment el Svájcba, nem riasztotta vissza az a kudarca, hogy a francia vezérpolitikusok megtiltották közegeiknek, hogy vele csak szóba is álljanak, most a konzervatív gubóból kikelt színes demokrata pillangó Ceglédre barátjának, Wilsonnak nyújtja békejobbát. Attól tartok, ennek sem lesz több sikere, mint az orosz szocialista békemadám közvetítésével próbált francia békének. Mert Wilson régi programja ideális részét annak idején Czernin is és a német kancellár is elfogadták, de a békéből nem lett semmi, ellenben Amerika talpig vasba öltözött ellenünk, és éppen ebben a pillanatban járja be Wilson régi riválisa, jelenleg elsőrendű háborús ügynöke, Roosevelt, Amerika városait, hogy az Egyesült-Államok elnöke programjái sikerét biztosítsa. Most volt Newyorkban a Lafayette-ünnep. Ezen adta elő Rooseveltt a nyugati szövetségesek békeföliétéleit, melyek alapján Wilson talán hajlandó lesz Károlyi Mihály gróf baráti békejobbát elfogadni.

Ezek a békeföltételek így szólnak:

Németország nem kaphatja vissza gyarmatait, ellenben kártérítést fizet minden pusztításért. Szerbia és Románia visszakapják amit Bolgárország elvett tőlük. Ausztria és Törökország feldarabolandó és minden elnyomott népnek fel kell szabadulnia. Törökországnak Európából el kell tűnnie. Franciaország visszakapja Elzászt és Lotaringiát, Belgium helyreáll és kárpótlást nyer. Ausztria olasz részei Itáliához, Magyarország oláhrészei Romániához csatolandók. A független Lengyelországnak magában kell foglalnia Galíciát, Pozent és Orosz-Lengyelországot és partot kell kapnia a Keleti-tengeren; Litvánia, Livland és Finnország garanciájukat nyerik függetlenségüknek. A régi Oroszországnak semmi része sem maradhat német járom alatt. Slezvig északi része visszacsatolandó Dániához. Anglia és Japánország megtartják az elhódított német gyarmatokat. Örményországot fel kell szabadítani; Palesztina zsidó állam lesz és fel kell szabadulnia a Szíriai tengerpartnak is.

Íme az amerikai békeprogramm. Csapjon fel Károlyi Mihály gróf Wilson úr békekatonájának.

Tisza Istvánra ámbár teljesen jogosulatlanul, önkényesen és méltatlanul azt fogják rá, hogy háborús uszító. Nos, ha az volna, akkor is ő magára nézve levonta marciális álláspontjának következményeit. Mikor a közszolgálattal szemben vállalt kötelezettségei itthon szünetelnek, akkor anélkül hogy valaha mint tigris felordított volna, immár másodízben elmegy a frontra, hogy katonai kötelességének tegyen eleget. És hiteles tanúk szava szerint e kötelességét igen komolyan, sajnos akárhányszor élete *kockáztatásával teljesít* Ennek még a béke szempontjából is százszor több az értéke, mint az itthon való békehad ízetlen és értelmetlen lármájának. Mert tisztességes békét ha onnan a frontról nem hoznak nekünk, ugyan se Károlyi, se nyugati ideáljai nem fognak hozni.

A császár

Budapest, 1918 szeptember 12.

Természetesen, a német császár, aki végigjárta a minap a Krupp-féle gyártelep műhelyeit, kezét fogott és szóbaállt egy-egy munkással, azután összegyűjtötte a munkásokat a telep dísztermében, fölállt a dobogóra s beszédet mondott vagy másfélezer embernek, aki munkászubonyában úgy, ahogy otthagya szerzámját a műhelyben, körülötte szorongott.

Nagyszerű jelenet lehetett, amikor ez a császár, minekutána elmondotta békeajánlatait, melyekre az ellenség csak németpusztító szándékának dühös megisméltésével felelt, – végül felszólította a munkásokat, hogy álljanak fel s fogadják meg vele együtt az összes német munkásság nevében, hogy kitartanak végig ez önvédelmi háborúban szorosán, töretlen a győzelemig. És fölemelvén kezét, katonahangon kiáltotta oda: mondjátok rá, hogy *Ja!*

És a másfélezer ember, asszony és leány, kigyuladt, arccal, égő szemmel, elragadtatott izgalommal, égre emelt kézzel harsogta császársa után: *Ja!*

A históriából tudunk rá példákat, mikor népszónokok megmozdítottak és tettekre ragadtak tömegeket. Tudunk példákat arra, hogy hadvezérek válságos pillanatokban tüzes beszéddel felgyújtották katonáik lelkét, akik tűzbe-halálba rohantak és győzelemre vitték zászlójukat.

Magábanálló dolognak látszik a világtörténetben, hogy egy császár álljon zubbonyos, modern munkások tömege elé, hogy szónokoljon neki és szava erejével magához ragadja lelkét és fogadalmát, esküjét, szavát vegye a megpróbáltatás nehéz napjaiban arra, hogy kitart, hogy hiven tovább fog dolgozni, szenvedni s áldozni.

A jelenet nagyszerűségét táplálta természetesen a rendkívüli helyzet, a császári méltóság nimbusza; de oroszlánrésze, azt hiszem, mégis a koronás szónok egyéni tulajdonságaiból telt ki.

Mikor II. Vilmos a budai várban mondotta, mileniumi ünnepeink alkalmából, híres pohárköszöntőjét Zrínyi Miklósról és a vitéz magyarokról (akkor tán nem is álmodván még, milyen próbáit fogja meglátani e vitézségnek): Budapest lakossága, mint a Duna áradata, úgy hullámozott lelkes, szinte extatikiu mámorban aíz utcákon. Akkoriban volt alkalmam egy a diplomáciában szolgáló német úrral beszélni. Világos, hogy ez a rövid szónoklat is szóba került, valamint a magyar nemzet kitörő lelkesedése is. A német diplomata méltán ingatta hozzá a fejét. Roppant impulzív természet, mondotta diszkréten a császárról. Ragadja elméje fénye, ragadja szívének vulkanikus tüze. A német nép spekulatív, filozófus, kritikus szelleme jobban tudja boncolni, mérlegelni, mint átvenni s tüztengerré gyulladni rajta. Ez – mondta a német letompított hangon – inkább a magyarnak való király lenne.

Mily rosszul ítélte meg ez a diplomata a németet is, meg a császáráját is. Ez a háború megmutatta, hogy a német nem ugyan tűzijáték, de lelkében izzó vas. Nyugalma vulkánok erejét takarja, mint Vezúv hideg szikláit. Ám, ha üt a kitörés órája, irtóztató

hatalommal ontja a mindent eltemető hamuesőt, a mindent perzselve elborító lágát és az emésztő tüzet. És ez a kis jelenet a Krupp-gyár nagytermében miniatűr alakja a német frontok kitöréseinek: az esztergapad, a faragó-asztal, a kovács- és lakatosműhely emberei leteszik a szerszámot s azon mód, ahogy a munkát abbahagyják, odaállnak császári szónokuk elé. Pár perc, néhány lelkes és szívíg ható szó s a munkássereg magából kikelve löki munkájából még ki se mosakodott kezét az ég felé s mondja császárja után a fogadalmi szót, másfélezer torok torlódó hanghullámaival, hogy *Ja!*

Azután pedig ismét nyugodtan visszamegy az esztergapad, a faragószék, a kovács- és lakatosműhely szerszámjai mellé és folytatja verejtékes munkáját ott, ahol abbahagyta volt.

És a császár?

Oh igen. Rejtelmes tüzek égnek lelkében, melyek rejtelmességéről mostani beszédében is egy pillanatra meglibben tette a leplet. Forrongó lelkének és kitöréseinek titka, melyről vallomást tett, az, hogy hetvenmillió ember sorsáért a felelősség gondját hordozza. Ez hajtja, mikor a háború alatt ideje javarészt a táborban töl ti, hadvezérei társaságában; és katonái között. Ez a gond viszi, mikor innen be-berándul minisztereivel tanácskozni fővárosába, majd messze országokon keresztül szövetséges uralkodó társait keresi fel. Ez a gond vezeti kézen a Krupp-gyárba munkásnépei közé és sugallja neki az ihletett szavakat, melyek lángba borítják a munkásleikeket és szorgosabb munkára serkentik a munkás kezeket.

De nemcsak a háború alatt. Már a béke hosszú éveiben láttuk őt egyházi ünnepeken, hajók felavatásán, iskolák termeiben, a művészetek csarnokaiban, a tudományok palotáiban járni-kelni, szónokolni, irányt adni, lelkesíteni a nemzeti munkára. És láttuk, hogy a német ipar és kereskedelem érdekeinek szolgálatában nemcsak Németország területein, hanem ím essze birodalmi határain túl egészen Amerikáig elzarándokolt, hogy a kritikai elmesség megtisztelte őt az első német vigéc címével.

A felelősség érzetének óriás súlya hajtja őt és nincs neki se oly kicsiny, se oly nagy dolog, melyet meg ne látna, figyelmére ne méltatna, hogy érdeme szerint fölemelje vagy lesújtsa. És mind ebben ő a maga fejedelmi kötelességét látja. És mind e kötelessége számára egy szent szava van neki, ez a szó, hogy *német*. Német ipar, német művészet, német tudomány, német erkölcs, német dicsőség, német nagyság, német nyelv, német kötelesség. Ő az az ideál, akiről Vörösmarthy a Fóthi dalt írhatta volna. Mert valóban a legelső német ember a császár: II. Vilmos császár, akiért minden honfi karja készen áll úgy, mint ahogyan másfélezer munkás a Krupp-féle gyár nagytermében tanúságot és fogadalmat tenni jobb karját az égre emelte.

Német és magyar újságírók

Budapest, 1918 szept. 13.

Német újságíró vendégeink megérkeztek s ma, már kocintottak is a Hungáriában magyar kollégáikkal és hallgatták magyar politikusok, köztük egy miniszter üdvözlő szavait.

Mi magyarok vendéglátó nép vagyunk és a legnagyobb előzékenységgel szolgáljuk ki különösen író és újságíró látogatóinkat, ha idegenből jönnek, tekintet nélkül arra, liogy mely ország gyermekei. Az Otthon szinte bizonyos európai hírre tett szert abból a tekintetből, hogy külföldi utazó újságíró kollégák minden baján és szükségén segíteni tud s a béke boldog idején hol egyenként, hol páronként, hol csoportosan jelentkeztek utas íróemberek nála, kik hazánkat látni óhajtották s viszonyait megismerni keltének útra. És e tekintetben tartozunk annak is az elismerésével, hogy kormányaink is, bármely párt volt légyen uralmon, mindenkor lekötelező készséggel támogattak bennünket abban, hogy az idegen nemzetek e szemeit és füleit: az írókat és újságírókat céljuk elérésében megsegítsük. De nemcsak az országos kormányok, hanem a főváros is és még vidéki városok és törvényhatóságok is.

Ha ez úgyszólván generális szokás volt és szinte hagyománnyá lett nálunk az egész világ újságíróival szemben, kétszeres melegséggel illik most vendéglátó gazdai kötelességünknek, eleget tenni, amikor szövetségesünk íróiról van szó. Nemcsak a bajtársi köteleléért, nemcsak érzelmi nézőpontból, nemcsak azért, mert éppen ma olvastuk Ludendorff hadijelentésében először, hogy a mi katonáink avatkoztak bele hathatósan és vitézül és sikeresen a nyugati front rettenetes harcaiba; hanem leginkább azért, mert éppen a háború által teremtett helyzetben, a leendő békére való tekintettel is, mindkettőnknek, magyarnak és németnek jobban kell annak szükségét éreznünk, mint valaha, hogy végre egymást igazán megismerjük, hogy egymáshoz való viszonyunk ne futólagos érintkezéseken és felületes hallomásokon, hanem egymás kölcsönös, reális ismeretén alapuljon.

Mert sajnos, ebben az irányban nem sokra mentünk eddigi – hírhedtté lett – vendégszeretetünkkel és úgynevezett magyar lovagiasságunkkal. Hiszen éppen most kaptam meg *Wlassics* Gyula bárónak egy német folyóiratban megjelent cikkét, amelyben főrendiházunk érdemes elnöke vagy egy tucat német író és professzor ellen védelmezi nemzeti alkotmányunk ősi voltát. Szinte az egész német tudományos világ az osztrák historikusok és közjogászok befolyásának az áldozata, amikor a mi viszonyainkkal foglalkozik. *Wlassics* Gyula bárónak ez nem tudóim, mar hányadik fényes páros viadala a nemzetért egy-egy német tudós Holubárral. Természetesen, nem kívánhatjuk józanul azt, hogy német újságíró kollégáinkat egy-egy ilyen kiránduláson rögtön megszállja a magyar Szent Lélek és képessé legye őket annak a megértésére, aminek elhomályosításán, összezavarásán tudós osztrák nemzedékek oly sikeresen fáradoztak. Nem is várunk tőlük mást, mint hogy ne szűnjenek meg komoly tudosaikat arra inteni, (a mikor maguk is a mi viszonyainkról írnak), hogy szabadítsák meg tudományukat amaz egyoldalú információktól s ne röstelljék forrásokért átlépni a Lajtát is. Hiszen a népmese mélységes tanulsága ebben is megáll: aki a farkas nyomából iszik, farkassá, aki az őzéből iszik, őzzé változik. Ha mindig csak az

osztrák farkasok nyomában összegyűlt vizekből iszik a német tudomány, a szomjúságát talán eloltja, de bizony farkassá válik maga is.

Kedves vendégeink érdeklődését két irányba szeretnők terelni, két dologban vagyunk ugyanis előttük és az egész világ előtt elrágalmazva. Az egyik a mi közjogi viszonyunk Ausztriához és országunk önállósága e viszony keretében, elismerjük, hogy ez a viszony olyan bonyolult, amint az európai államok sorában nincsen példa. De azért éppen nem megtanulhatatlan. Elvégre a német birodalom egységes kötelékében is vannak egymás mellett álló szuverenitások, hozzá külön fejedelmekkel is. Itt nálunk csak két szuverenitás van: az osztrák és a magyar; ellenben csak egy fejedelem a két szuverenitáshoz. Mégis a német egység a több fejedelemmel szorosabb, mint az osztrák és magyar kapcsolat egy fejedelemmel, mert ott a német egység szuverenitásának van orgánuma, a német Reixtag, míg az osztrák és magyar kapcsolatnak nincs szuverén közege, nincs parlamentje; közös érdekeiket külön országgyűléseik bizottságaival intéztetik s e bizottságok határozatai is a magyar törvény szerint csak akkor nyernek törvényerőt, ha a magyar országgyűlés hozzájárulásával szentesi tette őket.

A másik kérdés, amely vendégeink kiváló figyelmére érdemes, a sokat hánytorgatott nemzetiségi kérdés. Nem azt kívánjuk tőlük, hogy menjenek el a helyszínére e kényes kérdés tanulmányozására, a nép közé, hiszen jól emlékszünk rá, mikor ugyancsak német újságírók jártak itt, és Torontálmegyében, a mi derék sváb magyarjaink nekik azt mondták, hogy ők Svábországból jöttek ugyan ide, s most is németül beszélnek, de bizony azért ők csak magyarok s nem is kívánnak mások lenni; akkor a mi vendégjáró német újságíróink otthon azt hirdették, hogy ezek a derék svábok ki voltak tanítva.

Rosszul ismerték azok a kollégák a saját fajtájukat. A mi svábunk értelmes és önérzetes nép, és szókimondó.

Azt nem lehet szajkó módjára kitanítani s éppen ezért nem is lehet se érzelmében, se hűségében megtántorítani. Azért mondjuk, ne fáradjanak vendégeink

a nép közé, hanem nézzék meg a statisztikát, tanulják meg a gazdasági és műveltségi viszonyunkat, próbálják megismerni intézményeinket, iskolák és egyházak törvényes szervezetét és akkor rá fognak jönni, hogy itt nemzetiségek ugyan vannak, gyarapodnak is, de van egy egységérzete is, egy összetartozandóság érzete, egy nemzeti egység öntudata, mely magyarban és nem magyarban a nép körében arányosan terjed és szilárdul a műveltség terjedésével.

Csodák országa a mi Magyarországunk. Sokféle-ségeknek is, ellentéteknek is országa. És ha inég tegnap az osztrák miniszterelnök bátran kérkedett az osztrák hazafiság egységes érzetével, minket pedig a nemzetiségek elnyomásával nem szűnnek meg rágal-mazni: akkor bátran mutatunk e komor időkben a véres harcmezőkre. Vegyék ott számon tisztelt szövetséges barátaink azokat az ezredeket, amelyek trikolor-pántlikával a süvegükön a magyar hazát; és azokat az ezredeket, amelyek a süvegükön pántlika nélkül az osztrák hazát védelmezték.

Az egységes magyar nemzet nevében üdvözljük német vendégeinket, a német újságírás kitűnőségeit. E komor időkben nézzünk nagy komolysággal egymás szemébe, mikor fegyverbaráti férfias kézszorítással köszöntjük egymást: német és magyar.

Burián gróf békéje

Budapest, 1918 szept. 17.

Burián gróf megfordította a közmondást a körül, melyet a bolond a kútba dob, s melynek kivételén a kútból száz bölcs hiába fárad. Ezúttal a bölcs dobta a követ a kútba és száz bolond töri magát azon, hogy úgy tegyen, mintha nem kő, hanem súlytalan pehely lett volna: a valóság mégis csak az, hogy a kő bele-dobódott, nagyot loccsant, benne van és benne is marad.

A kút pedig, az emberek érzés- és gondolatvilága, hullámszik és nagy karikákat hajt a kőtől. Mi nem azonosítjuk magunkat – elvégre nemzeti bolondjaink eleget hirdettek bennünket háborús uszítóknak – mi

nem azonosítjuk magunkat Burián gróf békeindításával. Semmi felelősségében nem vagyunk hajlandók osztozkodni. Ránk nézve a latin közpéldaszónak: *si vis paoem para bellum*, olyan abszolút becse van, hogy róla a harcok mai stádiumában is veszedelem, sőt hiba megfelejtkezni. Mindazáltal, hogy így gondolkozunk, megbotránykoztatónak kell tartanunk azt a mohóságot, amellyel Károlyi Mihály gróf, minden antantosok közül elsőnek, már a békejegyzék megjelenése napján, meginterjúvoltatta magát, hogy zsengejében ledorongolja Burián békés szándékát. Késő! Kiáltja oda neki. Lehet; de hát ilyen a világ. Burián későn jött, Károlyi ellenben nagyon is korán talált jönni svájci békeköz veti lésével. Értelme, hangja, gesztusa Károlyi Mihály gróf nyilatkozatának Olyan, hogy ha magyarra akarnók lefordítani, így szólna: „Mi az? Burián? És béke? Mi köze Buriánnak a békéhez? Ki bizta meg őt azzal, hogy az én tilosamba törjön? Hagyjon békét Burián az én békémnek. Én már korábban letettem a békegarast. Ne zavarja tudatlanságával az én cirkulusaimat. Hogysem ő csináljon békét és ne én, inkább legyen – háború! Mert én vagyok a békekirály! A többit majd elmondom borközi állapotban a ceglédieknek.”

Tréfán kívül, Burián jegyzéke oly kitűnő példája a diplomáciai írásművészetnek, hogy valamikor bele lehet tenni az iskolai könyvekbe. A béke gondolata pedig, amelyet szolgálni kíván, úgy beletette magát már az egész világon az elmékbe és szívekbe, hogy a józan emberek mindenütt gyönyörrel olvassák és iparkodni fognak reményeiket bekapcsolni kecsegtető és csábító mondataiba. A semleges világ üdvkiáltozással fogadja. Mert ott a közhangulat elnyomását nem parancsolja a hadiérdek. És ámbár nem tagadhatjuk, hogy a semleges államokra is súlyos megpróbáltatásokat hengerít a háború, de mi az a harcban álló felek megpróbáltatásához képest. És *ezeknek* a népei még nem unták volna meg a háború gyötrelmeit? Még nem kívánnak a békét úgy, mint a semlegesek? Balga feltevés volna ezt hirdetni. Mert csak hirdetni lehetne, hinni nem.

Azonban a hadviselő feleken ma a *suprema lex* a

hadiérdek. Az arcok kifejezését ennek kell megrajzolni. A békevágy szelídebb vonásainak meg kell húzódnia a szívek rejtett redőiben. És ha egy hadviselő külügyminiszter ilyen jegyzékben a béke ügyét mozgatja, akkor azt az ellenséges hatalmak csak politikának fogják minősíteni, s ami feleletet rá adnak, az sem lesz őszinte felelet, az is csak politika lesz.

Ellenségeinknek már-már lohadó harcikedvét újra a vulkánok forróságáig feltüzeltelte Amerika tényleges belépése a hadműveletekbe s az ellenfelek lelki diszpozíciója oly hőfokra hágott, hogy onnan a békeszerzés higgadt álláspontjára jutni máról-holnapra csak elképzelhetetlen ugrással lehetne. Ez fogja diktálni a nyugati hatalmak válaszát, ámbár meg kell maradnunk amellett, amit akkor mondtólünk, amikor a békejegyzék első hírére hallottuk, hogy lehetetlenségnek tartjuk ily jegyzék kiadását megfelelő, tapintatos puhatolózás és tájékozódás nélkül. Ezért, bármi legyen is ellenségeink első válasza Burián gróf jegyzékére: ha mi, középpontiak ez őszön a frontot megfelelő erővel és sikerrel tartjuk, akkor a téli hónapok beálltával megérhetjük, hogy ellenségeinknek ez az első válasza. nem lesz utolsó szava Burián gróf jegyzékéről.

Amerika üzenete

Budapest, 1918 szept. 18.

Wilson úr, mintha csak attól félt volna, hogy európai szövetségeseinek népe megtántorodik háborús elszántságában Burián ódájától a békéről, mindenkit megelőzve küld üzenetet Európába arról, hogy ő neki nem kell Burián bókéje, ő neki csak a saját békéje kell, csak a saját feltételei, melyeket szabatosan megfogalmazott és Amerika válasza a bécsi diszkrét békekisérleire csak egy lehet: *erőszak a végietekig, habozás és korlát nélkül.*

Ez világosabban van mondva, mint ahogy szathatós békefeltételeit fogalmazta meg az Egyesült Államok elnöke. De ha Burián galambjától nem lágyúltak meg az antantnépek, elmondhatjuk, hogy Wilson

úr vérszomjas vércséjétől sem fognak megijedni a középponti hatalmak.

Nekünk, a *Budapesti Hírlap*-nak megvan az a szomorú elégtételünk, hogy úgy a német, mint az osztrák és magyar államférfiak ismételt felkínálkozását a békére mindig hiábavaló, céltalan, sikert nem ígérő vállalkozásnak hirdettük, mert annak ítéltük. Hétszer és hetvenhétszer mondtuk, hogy a békét a harctéren kell megérlelni, addig értelmetlen és veszedelmes próbálkozás akár a pápa, akár valamely király, akár a szocialisták, akár a német többségi pártok, akár Kühlmann, akár Burián, akár Károlyi Mihály gróf keresse a hozzá szolgáló utakat, A hazai antantpárti radikalizmus ezért megtisztelt bennünket a háborús uszítók címével.

Károlyi Mihály gróf Cegléden kinyújtotta kezét Wilson felé. Arra Wilson nem is reagált. Most Burián nyújtotta ki békejobbát, – azt ridegen és durván visszalökik.

Mi marad hátra?

Az, amit mi eddig is tudtunk. Védelveznünk kell a bőrünket ellenségeink ellen a legeslegvégsőig. Burián békekísérletének minden haszna összezsugorodik azzá, hogy most már a béke legelszántabb fanatikusa is tudja, hogy azon az úton, amelyen ők keresték, ahonnan ők várták: se a békéhez eljutnunk, sem a békének hozzánk eljutnia nem lehet. Megszűnt minden illúzió ebben az irányban. Ki van tűzve a cél: a középponti hatalmak összetörése s exisztenciájuk föltételeinek megsabása ellenségeik által.”

Aki eddig nem tudta, vagy nem akarta megérteni s meglátni ebben Magyarország helyzetének a komolyságát, azt észére térítheti az amerikai demokrácia cézári szava: *erőszak a végletekig, határ és ingadozás nélkül*. Erőszak elsőbb a háború folytatásában s majdan a béke megszerkesztésében. Habozás és határ nélkül.

Az európai vérből, kivándorlók véréből és verejtékéből felhizlalt Amerika, minekutána odavitorlázott millióink vérére kiszívta, most milliószám küldi vissza ránk emberanyagát, de fegyverben, hogy földrészünk nyakára tegye megvasalt sarkát. Rondább,

erkölcstelenebb vállalkozást ennél még a világtörténet nem látott. Mert ha az odahajázott s odatelepedett európaiak által leigázott és megrontott indiánus nép támadna fel sírjából és jönne át az Óceánon boszuló szellemseregek alakjában megrontói unokáira Európába: azt megértenők. De hogy az innen odakerült vérek vére jöjjön ide vérünket inni: ez undorító. És jön a demokrácia, jön a népszabadítás, jön az igazságosság és jog nevében. Halmozottabb hazugsággal még nem ment hódító ártatlan világra.

De ennek így kellett jönnie. Kezdetől fogva tudtuk, kezdetől fogva láttuk és most már mindenki látja és tudja, miért neveztük élet-halálharcunknak ezt a háborút.

És jön Közép-Európára a világ négyötödrésze mint ormóttlan Góliát, de meg vagyon írva, hogy könnyed parittyájával Dávid leterítette a temérdektestű óriást.

Tisza küldetése

Budapest, 1918 szept. 24.

Ha manapság még egyáltalán volna a mi közönségünkben politikai érzék és komoly érdeklődés a nemzet nagy ügyei iránt: óriás szenzációt kellett volna kelteni annak a puszta valóságnak, hogy Tisza, István grófot, aki sem a kormánynak, seim parijának nem tagja, elhívták a frontról Bécsbe audienciára, azután pedig leküldötték az úgynevezett délszláv politika területére.

Ebből a rendkívüli dologból, akiket érdekel: a pártfejedelmek és pártjobbágyok, akik egyszóval nem a nemzet dolgát, hanem a pártérdeket és a belekapcsolt személyes nagyravágyást szolgálják, csak annyit hoztak ki, hogy itt válság készül, hogy fúzió készül, vagy a fúzió megbukott, hogy Tisza és Wekerle iközt ellentét van, szóval a legsilányabb szimatolási, pletyikát produkáltak, mert őket csak ez érdekli.

Pedig igenis, válság nem készül, hanem van. Még pedig nagy válság. Aki nem tudta eddig, megtudta a *Budapesti Hírlap* mai cikkéből, a *Horvát dol-*

gokról; és még jobban megtudja most már azokból a hírekből, amelyek Tisza déli tartománybeli utazásáról beszélnek. Egyfelől Tiszának tegnap közölt pohárköszöntőjéből és a *Pester Lloyd* mai esti lapjának tudósításából, amely arról ad hirt, hogy kikkel beszélgetett, vagy tanácskozott Tisza és ki mit mondott neki.

Tanácskozott pártok és töredékek, felekezetek és nemzetiségek vezéreivel, akik mind külön szervezett csoportok nevében nyilatkoztak, de jóformán mind egyet mondtak, azt, hogy mint délszlávok egyesülni akarnak egy nagy délszláv állaimmá a *Habsburg-monarkia keretében*.

Ez a szándék természetesen ellentétben van a magyar szent korona jogaival, érdekeivel, épségével és ellentétben van a főnálló dualisztikus államrendszerrel. Nyilvánvaló, hogy semmi egyebet nem tekintse, megvalósulása csak nagy várakozással, válságok sorával mehetne végbe. Nyilvánvaló, hogy ily rázkódásoknak és válságoknak, kényszerítő körülmények nélkül, egy életre-halálra menő háború bonyodalmai és veszedelmei között, hazájukat csak örültek, vagy lelketlen kalandorok tehetnék ki.

Ellenben nyilvánvaló – s ezt a *Budapesti Hírlap* tegnapi cikke megdöbbenő világossággal rajzolta meg – nyilvánvaló, hogy ezt a délszláv mozgalmat éppenséggel – ha nem is szülte, – de a háború nevelte naggyá. Sőt, Tisza István gróf küldetése a bizonyítéka, talán már meg is érlelte.

Végzetes bosszúálló következménye ez az osztrák kormányok évszázados nemzetiségi politikájának Magyarországgal szemben. Nekünk neveltek onnan egy kígyót, hogy megfojtson bennünket és most íme a *monarkiából* lett az a Laokoón, akire a jól megnevelt boa konstriktor tekergőzik katasztrófális ölekezésben. És az osztrák-németek nemcsak hogy ma sem kapnak észbe, hanem mintha rá akarnának licitálni még az utolsó órában is évszázados vakságukra és hülye államférfiaikra: éppen Bosznia és Hercegovina esetére hivatkozva, föltételeit szabják e tartományok közjogi helyzete magyar megoldásának

esetére. Föltételeik pedig, hogy adassék nekik kárpót-lásul vissza az ősnémet Sopron, Szombathely, Pozsony, stb. Mert az osztráknak még ma is csak üzet az államtudomány s a politika. Az is úgy, hogy ő oda-adja nekünk, ami nem az övé, ha mi adunk neki valamit a magunkéból. Ezzel a történelmi butasággal nincsen mit csinálni.

De a délszláv mozgalommal, úgy látszik, immár le kell számolni. Döntő dolog lesz ebben a benyomás, amelyet Tisza István hoz magával. És döntő benne még az a momentum, hogy e mozgalomnak ilyen hirtelen való kivirágzása a csehek beavatkozásával ellenségeink: az antant programja szerint ment végbe. Benne van-e és mennyire közvetlenül az antant keze: azzal adatok nélkül egyelőre nem foglalkozhatunk. De egészen bizonyos az, hogy ezek a veszedelmes belső mozgalmak Ausztria némely tartományában és a dél szláv tartományokban eredménye nyugati ellenségeink buzgó és költséges, hosszú kézzel intézett munkájának. Miként hálózhatta be ez az irány az egész mai intelligens nemzedéket, könnyű megérteni annak, aki az iskolai tanítást ismeri. Azt azonban politikai és erkölcsi lehetetlenségnek tartjuk, hogy egy olyan nemzedék nyerjen egész, országok sorsának intézésére befolyást, amely nemzedék egy húron pendül és egy kánont vall amaz ellenségeinkkel, akik engesztelhetetlen hadat üzentek, visznek és erőszakolnak a híres *Habsburg-monarkia* fölbomlasztására. Ez egy lelkileg dépravált, politikailag megtévesztett, erkölcsileg megrontott nemzedék. Ennek a kezéből ki kell venni a nép sorsát. Meglehet, hogy déli határaink fejlődése ebben az irányban marad meg. Ámde ez irány is nem teheti magát túl azokon a természeti törvényeken, amelyek az isimért történelmi időközön keresztül állandóan az eddigi irányban iartották a nemzetek, államok, országok és népek fejlődését Európa keletén és delén. Ennek okáért kétes kísérletekért, népszerű rögtönzésekért nem szabad eltérni a történelmi alapokról. Egy részben a saját lármájától megkótyagosodott, részben idegen érdekekért leitatott nemzedék nem alkalmas, nem képes és nem hivatott arra, hogy évezredek viszonyokat fölforgasson, ke-

létre siető folyókat nyugatra irányítson, vagy megfordítva, létező reális alakulatokat ledöntsön és álmokból, ködös vágyakból akarjon realitásokat fölépíteni.

A német

Budapest, 1918 szeptember 25.

Végigolvastam a német vezérállamférfiak által mondott beszédeket s vigasztalan benyomással tettem le az újságot. Van a németeknek: egy rendkívüli császárjuk, van két nagyszabású hadvezérjük, van nagyszerű katonai és polgári szervezetük, de mostan tűnik ki, hogy mindez nem látszik elégségesnek, ha nincsen egy mindezekkel kongeniális államférfiúk. Ez az óriás háborújuk csonka, mert nincsen hozzá – Bismarckjuk. Császár, hadsereg, hadvezér, polgári szervezet mind csak eszköze, tényezője, mechanizmusa a történelemnek. Bizonytalan, ingadozó, ha nincs egy vezérszellem, egy inkorporált nemzeti öntudat, egy mindent céltudatosan egybefoglaló és irányító akarat.

Ez pedig ott nincsen. Hanem van öt vagy hat, vagy még több akarat konok elméjű, ideolog parlamenti pártok képében. Ezek akarják dirigálni háború idején a magok ötféle fölfogása szerint országuk és Európa sorsát.

Ezek közt is legnagyobb a német szociáldemokrata párt, amely – mikor minden oldalról kívánatosnak tartják, hogy az összes pártok vegyenek részt a kormányban egy-egy arra való tagjakkal, megszabja a maga föltételeit, melyek alapján megengedi, hogy vezére vagy alvezére belépjen a kormányba.

A szocialisták pártja ezen a címen követeli a parlamentáris kormányt, az egyenlő s általános választójogot egész Németországra nézve, a birodalmi gyűlés régi határozatának a megegyezéssel békére vonatkozólag teljes végrehajtását, a megszállott tartományok kiürítését függetlenül a breszti békétől, Elzász autonómiáját, a porosz országgyűlés esetleges feloszlását (ha választójogban nem engedne), a birodalom vezetőségének egységesítését (az egyes országos kormányok kiküszöbölését), a korlátlan gyüleke-

zési és sajtószabadságot, a cenzúrát csakis a katonai dolgokra, kifogástalan nyilatkozatot a kártalanításra, valamint Szerbia és Montenegró helyreállítását és még egynémely dolgot.

Egy szóval mondva: teljes fölforgatását az eddigi rendnek, formáknak, intézményeiknek nemcsak a birodalmon belül, hanem határain kívül, sőt részben a haditerületeken is. Szerénynek a követelés nem mondható. Okosnak és bölcsnek még kevésbé. Csak egyszer találkozott egy mesebeli ember, aki azt hitte, hogy akkor kell házát átalakítani ablakoik, ajtók, falak kidöntésével és újra építésével, amikor a legkegyetlenebb téli vihar dühöngött. Igaz, hogy munkásaival együtt megdermedt, hogy aztán a szomszédofc könnyű szerrel kiszórták a könnyelmű bolondot a saját házából, hogy örökébe üljenek.

De azt meg kell vallani, hogy a dolog – bár jól megnézve, zsarolási kísérlet azokon, akik, nem elveiket nézik, hanem a hazát és aktuális veszedelmét – de a dolog tipikusan német. A Vereinsmeierek, a Prinzip-reiterek s a Sistem-gyártók népének; iskolás példája.

Nézzük csak a németeket és ellenségeiket.

A német ötven év óta békében élt. Sehol senkivel ennek az imperialista és militarista birodalomnak a francia-porosz háború óta háborúja nem volt. Nagy és erős férfiak; intézték közdolgaik és amellet, hogy megalapozták és biztosították a Versaillesban hevenyészett német egységet modern és történelmi anyagok bölcs és arányos egyvelegéből, példátlan lendületet vittek bele a fejlődésbe. Soha nagyobb, egységesebb, hatalmasabb, gazdagabb és önérzetesebb nem volt a német, mint amilyené nőtt ezekben az évtizedekben. Az okosság és előrelátás parancsolta neki, hogy önvédelmére kifejlessze katonai szervezetét is, de igazi nagy mimikáját ezzel párhuzamosan a béke terén, a béke nemes eszközeivel végezte. Belső nagyságának az árnyékát rávetette Európa nagyobb nemzetekre és Anglia még Edvárd király idejétől kezdve pár évtizeden dolgozott sejtelmes aggságban azon, hogy létrehozza a vetélkedő nemzetek koalícióját elene, mielőtt a nyakukra nőne, *nem militarizmusával*,

hanem békebeli munkája révén kereskedelmével, iparával, technikai tudományának szertelen fejlődésével, vállalkozó szellemének impetuoztatásával, takarékos, munkás életével; népe szaporodásával, mezőgazdasága intenzivitásával.

Az angol ezalatt hadakozott Arábiában, mesterkedett Perzsiában, verekedett Kelet-Ázsiában, ismételt hadat vitt Szudánra s Közép-Afrika más törzseire, legázta a búrokat, szigeteket foglalt a Földközi-tengerben, kivette a franciák kezéből a Szuez-csatornát, kizsákmányolta Indiát különféle részleges, de szinte állandó hadakozásokkal. Szóval, igaz, hogy zsoldos katonasággal és mérhetetlen flottájával Európa per excellentiam háborús nemzete volt.

A francia csak Afrikában verekedett, ami nem érdemli meg a háború nevét. Ám annál többet hadakozott otthon. Lassan teljesen eldemokratizálódott, a szocialista pártok kezébe került a kormány és az ország s ebben a pár évtizedben több kormányt emésztett föl, mint Európa többi állama szinte összevéve. Csinált radikális egyházpolitikát, melynek révén elkallódott s állami tolvajok kezén elsikkadt az egész egyházi vagyon; csinált szociális politikát, úgy, hogy a nagy sztrájkok – bortermelők, postások, vasutasok és egyéb közintézményeik munkásai és alkalmazottai sztrájkmozgalmai már egyszer odáig vitte a polgári osztályukat, hogy azon tanakodtak, ne szervezzék-e meg ők is az adómehtagadás sztrájkját, ami persze gyorsan csődbe juttatta volna a nemzet financiáit. A demokrata szellem uralmának árnyékában a francia szabadkőművesség döntő hatalom birtokába jutott, valamint a nagy pénzhatalmak jelölték ki a miniszternek valókat, viszont a kőművespáholyok helybenhagyása nélkül nem lehetett kinevezni senkit se polgári főbb hivatalra, különösen pretéi-i (főispáni) állásra, se katonai rangra, tán az őrnagytól fölfelé. Az iskolákból az istent s a vallást száműzték s a tanítókból lettek a legszilajabb állami izgatók, az antimilitaristáik és minden modern demokrata-hóbort apostolai.

Így festett Európa e három vezérnemzete az ötvenéves béke idején.

Aztán jött a háború.

És íme Anglia, a büszke Albion, a habeas corpus gögös nemzete, mikor csődöt mondott abbéli régi politikája, hogy egymással háborúba uszítsa a kontinens birodalmait, ő pedig learassa a kimerült hadviselő felek elől a háború hasznát és termését, látva, hogy az ő bőre veszedelmére fordul a kocka, minden szabadságát, minden privilégiumát, minden hagyományát megtagadva, behozta a legkíméletlenebb militarizmust, mézárszékre hajtja gyarmaifainak és dominiumainak színes és nem színes népét és örült zsarnoksággal veti magát a provokált háború kényszerűségeinek a köteleltségeibe. Elfojt minden hangot, ami ellene támad, büntet minden mozgalmat, ami mutatkozik s a mármár kész ír kiegyezést is elfojtja, mert könnyebb neki megtartani rabságában a zöld szigetet, mint megengedni dúló harcok közepette egy belső átalakulás váltságát.

És íme Franciaország, az antimilitarista demokrácia hazája, a belső válságok és marakodások klasszikus színpada már tizenhétéves gyermekeit korbácsolja a harctérre s fanatikus harcos és katona és aki a békéről beszél néki, arra talált ki egy szót is, mely már bejárja Európát: a defétista nevet s aki defétista, azt ő, becsukja, börtönbe veti és keres ürügyet rá, hogy bitóra vagy golyó elé juttassa.

És Németország?

Veszekesznek a pártok a megegyezéses békén, a demokratizálódáson, a parlamenti kormányformán, a breszti békén, Szerbia és Montenegró helyreállításán és a porosz választójogon. Nem ezeken a német pártokon múlik, ha nem lesz Németország, míg katonái a külső frontokon vérüket ontják a hazáért, a belső meghasonlás, a fölfordulás, a vizsály és belháború színtere. Ötven évi béke gigantikus rnunkájának az eredményét kockáztatják azzal, hogy mikor testtel, lélekkel verekedniök kellene, hogy az elmúlt béke áldásait megvédelmezzék, akkor ők egy problematikus megegyezéses békéért annexió és kártalanítás nélkül és az eljövendő békére való földadatod idő előtt való erőszakolásáért, mostani belső békéjüket készek földülni.

Már egyszer kimondottuk ezen a helyen: fölülkerekedett a teoretikus német a cselekvő poroszon. A porosz megcsinálta a német egységet, most a német vetette magát a poroszra, hogy megrendszabályozza, hogy az se legyen különb a többi németnél. Ha pedig ezt sikerrel elvégzik a Scheidemannok, az Erzbergerek és a Kühmannok, a többire azután ne legyen gondjuk. A többit el fogják végezni a Clemenceau-k, a Lloyd Georges-ok és a Wilson-ok.

Madarász Henrik

Budapest, 1918 szept. 27.

Ez volt az első Henrik a régi német királyok és utóbbi római vagy szent birodalmi császári Hekek sorába«. Ez csinálta meg körülbelül a német egység főszerepét alakulását is, amelyet az öreg Vilmos (szintén I-ső), kit a német történetírás nagynak mond, a versaillesi békében fölélesztett. Madarásznak (Heinrich der Vogler vagy Finkler) azért nevezi a história, mert szeretett pintyre vadászni – persze törrel és lépvezzővel – s állítólag éppen ilyen madarászás volt az erdőn, amikor német királlyá való megválasztásának a hírével az országnagyok küldöttsége fölkereste. Ez a történet a magyar honfoglalás idejében volt. A magyar vitézek akkor már portyázva járták be a nyugatot s éppen ez a madarász Henrik volt abban is az első, hogy a magyaroknak egy kissé a körmére kop-pintott, minekutána katonaságát egypár évig gyakorolta a és hozzáidomította a magyar lovasság harcmódoráboz. Azóta elmúlt szinte ezer esztendő. De a Madarászok nem múltak el az esztendőkkel.

A mai Madarászok közül talán egyet se hívnak Henriknek.

(Itt a cenzúra néhány mondatot törölt.)

Ezek is a lépvezzőt szeretik kihasználni. Puskával is jönnek, de aki nem kerül csövük elé, arra kirakják a lépvezzőt, S minthogy a kis agyvelejű pinty- és gimpli-niadár családja, ezer év óta bőven sza-

porodott, a madarászok nem maradnak zsákmány nélkül. Az enyv a lép vesszőn: világszabadság, demokrácia, népek önrendelkezési joga, antimilitarizmus, népszövetség, békevágy: mindez együtt vagy külön-külön, a szerint, ahogy pintyre vagy gimplire mennek.

Ha, amint a M. Távirati Irodának lapunk mai száma élén megjelent tudósítása beszéli, Bulgáriában baj van, ez csak attól van, hogy ott nagyon sok pinytet sikerült, a madarászoknak fogniok. Ha másutt még nincsenek annyira, az azt bizonyítja, hogy ott egyelőre kevesebb gimpli ment lépre.

Persze, a madarászok módszere fölöttébb ügyes. Iparkodnak mentül cifrább tollú és mentül lármásabban füttyülő madarat vesszőikre kapni. És a dolog ment csodálatos egyformasággal mindenüti. Mikor mi emberfeletti harcokban ledöntöttük egymásután ellenségeink felét s a madarászok új madarász társakat kerestek, – egyszerre kezdtek berkeinkben elfogott s a madarászok kalitkájába került pinytőkénk füttyülni: a választójogról, az osztályharcról, az elnyomott nemzetiségekről, az önrendelkezésről, az annexió és kártalanítás nélküli békéről és mindenről, amit a madarászok a magok sípján a fülükbe füttyültek. És a füttyezőra oda lódult a lép vesszők közelébe a sok bolond piny és az antantos kalickában csicsergő pinyekkel együtt kezdte fűjni a madarászok nótáját. Lehetelt-e csodálkozni azon, hogy Bulgáriában a *háborús uszító* Radoszslavovnak el kellett hagynia a helyét; Budapesten a *harcias* Tiszát felváltotta hamarosan a béke jegyében született és demokrata trombitásoktól kísért Esterházy Móric gróf; és hogy Németországban, kancellárválságért kancellárválságot és hogy mentül jobban verekedtek ott künn a szegény katonák, a pinyek karéneke annál jobban fűjta itthon énekét, biztatva az ellenséget azzal, hogy semmit se féljen: akárhogy lesz. semmi bántódása nem lesz; mi sem egy akácfáját elvenni nem fogjuk, sem hadikárpótlást vagy annexiót rajta követelni nem fogunk, csak tartson ki ellenünk bátran.

Most hát így vagyunk.

(Itt a cenzúra néhány mondatot törölt.)

Hogy hadjáratot nem választójoggal, nem önrendelkező népekkel, és egyáltalán nem belső válságok játszi sorozatával lehet megnyerni, hanem hogy ezzel csak elrontani lehet, ha még oly dicsőségesen kezdődőit is: azt bizony négy év óta, ha mástól nem, ellenségeinktől megtanulhattuk volna. De hát aki a lépvesszőn akadt, azon nem lehet segíteni. Ha sasok és keselyűk volnánk, nem pintyek és gimplik, már régen nem ólalkodnának körülöttünk a – madarászok.

Oh, borzasztó lapot fog megírni a mi boldogtalan nemzedékünkről a história. Meg fogja írni, hogy külső és belső szorongatásaink közepette szabadon jártak, kelték, írtak, szónoikoltak és banketteztek a Kátilinák, a Cicerók pedig, ahelyett, hogy elmennydörögték volna rajok Quo usque tandem-ük megsemmisítő periódusait, szemforgatva ültek hallgatagon, lesve, nem hull-e a Kátilinák munkájából valamely haszon – nekik.

Az új rendezkedés Ausztriában

Budapest, 1918 szeptember 28.

Vagy két éven át harctéri helyzetünk olyan fényes volt, hogy eseményei azóta mintha elvesztették volna izgató erejüket a közvéleményre. Nagyobb érdeklődés nélkül eresztettük el magunk mellett a vezérkari napijelentéseket s közömbösségünkben odáig jutottunk, hogy politikusaink – háború ide, háború oda – privát érdekeik és becsvágyuk kielégítésére belpolitikai lövőárkokat ástak, egymásra lövöldöztek, válságokat provokáltak és szinte dezorganizálták és demoralizálták közéletünket, szinte veszedelmeztetve elszántságunkat, ellenálló képességünket, új meg új áldozatokra való kényszerű ráutaltságunkat, a háború soknemű fidekeit.

Most azután a nyugati front véres és nehéz csatái és a bolgár meglepetés egyszerre felráznak ben-

nünket és a közömbösség és nemtörődömség helyére ijedelem ül ki az arcunkra, közönség, politikus, börze elveszti a fejét s egymásra mered, egymástól várva a biztatást Mintha eddig is nem az eszünkkel, hanem, csak az idegeinkkel éltünk volna. Idegsokkok paralizálják elménket s egyik végletből a másikba esünk. Így történhetik, csak meg a következő dolog: amíg jól ment a dolgunk a harctéren, agyonhajszoltuk egymást s az országot belügyi kérdésekkel, amelyek bizvást várhatlak volna pár évig s mellőztünk a háborúval összefüggő gazdasági, jóléti, társadalmi ca egyéb kérdéseket, melyek megoldatlansága most is marcangolja mindennapi életünk nyugalmi és szükségesség feltételeit. Mikor pedig most egy kissé szorul a kapcánk (hej pedig de jobban szorult, amikor a nyugaton az első marne-i csatát vívták, az orosz Krakó alá ért s keleti Poroszországot pusztította), most a bolgár hírekre egyszerre elképedünk s tőle azt se látjuk meg, ami nagyon is közéről érdekel bennünket a nélkül, hogy háború volna. Legalább egyelőre nem az.

A bolgár fordulat első ijedtségében Bécsben két ajakról hangzott el, egy-egy kijelentés Ausztria belső berendezéséről, mondjuk a kis népek és nemzetek önrendelkezési elve irányában. Mi természetesen nem kívánunk beleavatkozni Ausztria belső dolgába. De elvégre bíráljuk mi Európa összes országainak a belügyeit is, és mikor Amerika követeli magának a just, hogy ő szabja meg Károly király birodalmainak közjogi berendezését, akkor valamelyes jogunk nekünk is van arra, hogy véleményünk legyen arról, a mit Ausztriában terveznek s amit ígérnek kapcsolatban a bolgár harctéri helyzet ismertetésével.

Fel kell tennünk Ausztria kormányférfiairól azt, hogy igen nagy és igen sürgős, okaik vannak arra, hogy e pillanatban azzal biztassák meg az osztrák politikai világot, hogy új alkotmányi, új közjogot terveznek Ausztria számára. Ha ezt. fel nem tennők róluk, akkor azt a sokkal súlyosabb vádat kellene ellenök érvényesítenünk, hogy – szorultságból könnyelműségből, meggondolatlanságból-e – háború idején szabadítanak fel egy olyan belső izgalmat és versen-

gést, aminő béke idején se veszélytelen, sőt amelynek méhében a visszavonásnak oly magvai vannak, hogy mindenkor súlyos válságba dönthetik az országot.

Most nem akarok azzal érvelni, hogy ezt a közjogi programot Ausztria számára ellenségeink fogalmazták meg: Hiszen ha egy fegyvert ki lehet csavarni az ellenség kezéből, az is valami. De mikor dörg az ágyú, csattog a kard”, akkor nem az izgatásra szánt frázisokat, hanem más fegyvereket kell az ellenség kezéből kicsavarni. Mindenkinek be kell látnia, hogy Ausztriában az általános választójog behozatala óta a visszavonás, a népek és fajok közti versengés és ellenlét, a harcias csoportokba verodés oly ijesztően elhatalmasodott, hogy nagy és nehéz problémává nőtt meg, amelynek megoldásához béke, nyugalom, idő és államférfíui alkotó erő és invenció kell. Aki ilyen háború idején akar rögtönözni, az nem áll föladata magaslatán, az meg lehet ijedve, de nincsen fegyverkezve arra, hogy ilyen fába vágja a fejszéjét.

De ez Ausztria dolga. Azonban itt vagyunk mi is és Ausztria közjogi struktúrájának megváltoztatása érinti azl a közjogi kapcsolatot, amely bennünket veié törvényesen összeköt. Ez azt jelenti, hogy Ausztria rekonstrukciójának izgalmi vagy bonyodalmai nem állhathak meg a Lajta túlsó partján, hanem átterjednek az innenső partra is.

Van Ausztriában államférfíu, aki meri a felelőséget vállalni azért, hogy ő felsége birodalmainak vállalára, mikor a háború súlya alatt ropog ez a váll, még ezt a terhet is rárakja? Tisztelem az ilyen úr bátorságát. Ezért nem megyek bele a kérdés érdemébe. Csak egy megjegyzést csatolok ez elmélkedéshez. Akik Ausztria érdekében ezzel a fogas és bonyodalmas kérdéssel foglalkoznak, vessenek egy pillantást a múltba.

Ausztria, mint a német szövetséges államok vezérállama, elég hatalmas volt. Mégis kétszáz évi sanyargatással se tudta Magyarországot úgy megtörni, ahogy szándékai kívánták. Második Józsefet, aki legtöbb erőszakkal, de legtöbb becsülettel is próbálta elődei politikáját befejezni: megtörte ez a kísérlet. Mikor a múlt század elején felvették Bécsben az

osztrák császár címét, ezt a százados szándékot mégis nem ejtették el, sőt annál nagyobb szívóssággal törekedtek a magyar nemzetet Ausztriába, a magyar királyi koronát az osztrák császári koronába beolvasztani. Nem ment, míg az orosz segítséggel negyvenkilencben le nem törték a diadalmas nemzeti fegyveres ellenállást.

Ekkor lett meg az egységes Ausztria.

Ekkor szétbontották ez országot részeire, mert hiszen még a fogoly madarat is fel kell trancsérozni, hogy kényelmesen meg lehesen enni, íeltrancséroztak hát Magyarországot is, Erdélyre, temesi bánagra, szerb vojvodínára stb. Szóval semmi sem gátolta Ausztriát ekkor abban, hogy ki ne keljen, meg ne nőjön, terebélyes fává ne növekedjék a *Gesammm monarchie*, ha magja, ha eszméje csira- és életképes.

De ez eszme életképessége megtörött rövid tizenkét év alatt. Megtörött azon, hogy a magyar nemzet passzív ellenállásba vonult és nála nélkül Ausztria se katonailag, se gazdaságilag nem volt életképes állam. Háborúit elvesztette, tartományait elszedték, pénzügyei a tönk szélére jutottak, nagyhatalmi állása árnyék volt, barátsága senkinek sem kellett, mert szövetségének nem volt értéke.

Ekkor győzte meg magát az első Habsburg fejedelem. Kivetette bár nehéz szívvel elméjéből a bécsi politika tradícióit: immár a magyarral fog politikát csinálni, nem többé a magyar *ellen*. Ez a *Hatvanhét* erkölcsi tartalma.

És íme mint a fönix madár a hamvaiból, úgy kelt ki e kiegyezésből megújulva a Habsburgok nagyhatalmi állása, hitele, hódító képessége, szövetségi értéke, így lett, hogy a Balkán sorsában döntőszava volt, így lett, hogy mint Németország szövetségese ebben a világháborúban is döntő szerepet játszik. Ez az eredménye annak, hogy ötven év óta Ausztria császára és Magyarország királya nem a magyarok ellen csinálja politikáját. Ez ötven év helyrehozta kétszáz-háromszáz év mulasztásait.

Ismételjük hát, Ausztriának teljes joga van arra, hogy belső szükségei szerint rekonstruálja közjogi

épületét. De ez a munkája nem történhetik meg Magyarország nélkül; megtörténhetik *talán* Magyarországgal; Magyarország *ellen* teljesen tehetetlen vállalkozás.

A bolgár zavar

Budapest, 1918 szept. 30.

Különös eset történt Budapesten szombat-vasárnap. Szombaton a miniszterelnök úr magához kérette a fővárosi újságokat, hogy tekintettel a Bolgárország végzetes lépése folytán előállott éppen nem kecsegtető helyzetre, a nyilvánosság e képviselőit útbaigazítsa, felvilágosítsa vagy kitanítsa, nehogy a közönség akár ijedtében, akár tájékozatlanságból elveszítse a fejét vagy legalább a lelki nyugalját. Az újságírók egy része ellenben nyilván féreértve a miniszterelnök hazafias intencióit, gyorsan továbbadta Wekerle Sándor közléseit, de olyan formában, hogy már szombatról vasárnapra éjjel, még inkább vasárnap, sőt még ma, hétfőn is a legizgatóbb és legfeketébb hírek száguldottak be a fővárost s a lélek és a börze nyugalmanak olyan esztelen felfordulását idézték elő, hogy a miniszterelnök úr kénytelen volt a megingott erkölcsi rend helyreállítására nyilatkozatot leadni arról, amit szombat este igazán mondott.

Ebben a nyilatkozatban most már benne van, hogy védelmi vonalunk a Balkánon teljesen biztosítottnak mondható, hogy a békét akarjuk ugyan, de minden erre való lépést Németországgal egyetértve teszünk meg; az idő komoly, de csak kellő óvatossággal szabad a rossz híreket fogadni s hogy végül a harctéri helyzetnek nincsen közvetlen befolyása gazdasági életünkre, mert gazdasági helyzetünk és értékeink biztosítéka e helyzet és értékek ibelső értékében rejlik.

Persze, ez a közlés elkésve jött arra, hogy a könnyelmű híresztelések rombolásán segítsen. Azt már enyhíteni nem, csak jóvátenni lehet talán, de nem nyilatkozatokkal, hanem harctéri helyzettel, melynek talán csakugyan nincsen befolyása a gazdasági helyzetre

és értékekre, de igen nagy befolyása van a lelkekre és a polgári élet és forgalom szükséges nyugalmaára.

Jótevény hatása lesz erre azoknak a híreknek is, amelyek ma érkeztek a bolgár válságról. Mindinkább olyan színe van a dolognak, mintha a bolgár fordulat kormánycsiny lelt volna. Mintha Malinov miniszterelnök megirigyelte volna Venizelosz babérait. Egyébként ma ült össze a bolgár országgyűlés, ahol úgy látszik meg fognak mérkőzni a volt miniszterelnök, Radoszlavov és a mostani. Azt is lehetne tán mondani, hogy Közép-Európa és az antant. Amit Németország, Ausztria és Magyarország gyors katonai intézkedéseiről hallunk egyfelől, ami az antant által a bolgár ajánlatra adandó válaszról másfelől eddig kiszivárgott: az mindenik alkalmas arra, hogy a bolgár elhatározást visszaszökkentse a bajtársi hűség nyergébe, amelyben egyébként, mint több oldalról jelentik, Ferdinánd király nem szűnt meg szilárdan hinni.

Este jött a híre annak, hogy az antant elfogadta a bolgárok által följánlott fegyverszünetet. Eddig a szaloniki hadsereg főparancsnokának minden jelentés szerint az volt az álláspontja, hogy fegyverszünetet nem ad. Hogy most hirtelen mást határoztak, annak két oka van. Egy katonai és egy politikai. Az antantseregek a terep nehézségeitől csak nehezen tudnak előre menni, ez katonai okuk. A politikai pedig az, hogy a bolgár kormány hirtelen békeajánlkozásának olyan nagy ellenhatása támadt Bulgáriában, hogy antanfék szükségesnek látták megpróbálni, nem lehetne-e e mozgalmat jótevényen befolyásolni, ha kissé előzékenyebb húrokat pendítenek meg. Innen messziről, a fogyatékos postai közlekedés mellett is természetesen nem lehet érvényesen megítélni a helyzetet. Nem lehet huszonnégy órára is hozzávetni, hogy mi fordulatot vesznek a dolgok. De készen kell allanunk nyugodtan minden fordulatra. És bízunk kell a felsőbbrendű erkölcsi tényezők hatásában is. Ebben a lefolyt rettenetes öt évben nagy és váratlan, meglepő és csodás dolgokat látott a világ. Ellenségeink; azt hitték és hirdették, Ausztria és Magyarország a háború első lökésére széthull. Nem hullt szét, sőt a széthullásra kikészített eleinek

árulása mellett is nagy cselekedeteket tudott végbe vinni, nagy diadalokat tudott aratni. Azok az elemek, amelyek a kezdet óta ellenségeinkkel éieztek együtt és olyaz politikát folytattak itthon, amely ellenségeink tervei-nek kedvezett: azok az elemek, cimboraságban a néi-ikülőzéssel és testi-lelki szenvedéssel, melyet a ránk kényszerített világháború mért ránk is, mint minden-kire, ma merészebben, mint bármikor, lobogtatják a béke-ürügye alatt és jelszavával ellenségeink zászlaját. Éppen ma vannak teli lapjaik Károlyi Mihály gróf bevonulásával. Úgy tesznek, írnak, beszélnek, mintha Hollós Mátyás vonult volna be másodszer diadalmasan Bécs városába. A magyar nemzet, a magyar közhan-gulat fogadta a Kolozsvárról, Andrássy Gyula gróf látogatásából hazatért pártvezért, írja az egyik lap. Kár, hogy néhány sorral alább meg is írja, ki volt az a közhangulat és az a nemzet, íme: a függetlenségi párt, a szociáldemokratapárt, a radikális párt és a feministák hatalmas küldöttsége. Ez hát íme Magyarország, a magyar nemzet, a magyar köz-hangulat, és szónoka a józsefvárosi plébános, Hock János. Károlyi Mihály gróf röviden felel Hock János izzó beszédére, melynek felét a cenzúra kitörülte, de kiemelem itt is a negyvennyolcas függetlenségi párt ve-zérének a beszédéből ezt: „Megegyezést, megértést ke-resünk *ellenségeinkkel* épp úgy, mint idebenn *nemze-tiségeinkkel*.

Ha egyszer, csak egyetlen egyszer és ha csak egyet-len egy nevesebb ember mondta volna ellenségeink részéről, hogy *velünk megegyezést és megértést* keres: talán meg tudnók érteni a gyermeki léleknek ezt az államférfiúi ábrándját. De fölteszem a kérdést: ha nekünk nem sikerül az antantnak ránk eresztett nagy hengerét szétzúznunk (persze nem a német segítség nélkül), ha ellenkezően, az orosz taposott volna el minket; ha nem mi volnánk Oroszországban, Romá-niában, Szerbiában, Montenegróban, hanem orosz, szerb, oláh, olasz katona tanyázna Magyarországon, ugyan ki deklamálna akár ez idegenek, akár nemzeti-ségi politikusaink közül *megértésről* és *megegyezésről*! Mely zseniális árdrágító halmozza fel azt a rengeteg

hiszékenységet, amely ahhoz kell, hogy az ilyeni útszéli frázisokat az ember e rettenetes időben komolyan vegye s akitől hallja, államférfiúnak nézze az ember.

Károlyi és a csehek

Budapest, 1918 okt. 1.

Az osztrák birodalmi gyűlés ma megnyílt s Huszarek miniszterelnök elmondotta előre bejelentett beszédét a külügyi helyzetről s belpolitikai főadatairól. Az elsőről neim mondott semmit, amit Burrián, Wekerle s alkalmilag mások el ne mondtak volna. Hogy, mint a székely tartja, ügyelni jó lesz, de megijedni nem szükséges. A bolgár eset baj, de gondoskodtak róla, hogy múltó baj legyen (s hogy végre újat is mondjon), nemes *szövetségesünkkel válllvetve* még mindent jóra fordíthatunk, mert hiszen még megverve nem vagyunk és zászlaink meszsze benn lengenek idegen területen.

Mindez ezekben a napokban sűrűen el volt mondva, de mindez egyelőre csak szó, szó és szó. Nem jelent bizony többet az osztrák miniszterelnök ajkán sem, mint más halandó ajkán. Ami az ülésnek tán alkalmas különösebb érdekességet is adna, az nem ez a beszéd volt, hanem a sűrű közbekiáltás, mellyel a csehek megtisztelték. Ez sem új dolog.

(Itt a cenzúra néhány mondatot törült.)

Feltűnésreméltó azután az, hogy

(Itta cenzúra néhány mondatot törült.)

ezek a merész frázisok teljesen hidegen hagyták Bécsben úgy a szónokló miniszterelnököt, aki nem reagált rájuk, valamint a Háznak tiszteletreméltó – a rendretasításban egyébként elég buzgó elnökét, aki a legnagyobbamnesztiában részesítette a cseh kiszólásokat.

A tüntetés természetesen vállvetett szövetségünknek szól és mikor Huszarek úr kitért Boszniára és Hercegovinára, egy kicsit Tisza István grófnak is. Az iránt érdeklődött a *hű csehem* (mint Arany János halladája mondja), hogy ki küldötte Tiszát a délvidékre? Ki bízta meg azzal, hogy ott tájékozódjék. Huszarek úr erre sem felelt, de annál sikeresebben igyekezett általánosságokba burkolni a saját álláspontját az annektált tartományokról, mondván, hogy fölmerült az az eszme, hogy Horvátországhoz csatolják, de majd meglátjuk, hogy lesz, mint lesz, csak arra vigyáznak, hogy olyan megoldást találjanak ki, amelybe belenyugodhatik mind a három ott lalkó népfaj.

Ezalatt pedig Károlyi Mihályt Budapesten meginvitálna Fényes László úr az újságírók klubjába, ahol választmányi ülésen a cenzúrával készültek foglalkozni. Kiderült ugyan, hogy Károlyi Mihály gróf nem tagja a választmánynak, az ülésen tehát részt nem vehet, de egy feketekávé erejéig elcsevegett az elnökkel, Márkus Miksa udvari tanácsossal és az ott volt újságírókkal s elmondta nekik Wekerlével folytatott tanácskozását. Ebből az a nevezetes, hogy Wekerle azt mondta, a békét esetleg áldozatok árán is keresni kell, mert a fő a dualizmus föntartása. Ezzel szemben Károlyi Mihály gróf és társai programja az, hogy a békét mindenáron (legkivált Tisza, Wekerle és Apponyi árán), ellenben a dualizmus mellékes. Ő Magyarország függetlenségét követeli most.

Hogy melyik Magyarországot, a párciumokkal vagy azok és egyebek nélkül-e és hogy kitől követeli és hogy kin akarja megvenni, azt eddig nem mondotta meg. Mert hozzátetésünk szerint Szent István koronája függetlenségeért Apponyi, Wekerle és Tisza is minden árt hajlandók, azt hiszem, megadni és ráadásul még a saját fejüket is. De azt a független Magyarországot, amelyet az antant szánt nekünk, azt eddig magyar hazafiak ábrándjai közt nem láttuk. Iszonyodva gondolunk egy ilyen körülmélet, egy ilyen megcsonkított Magyarországra. Károlyi jelszava: le a német szövetséggel, a csehek ma azt kiabálták

el Németországtól. Károlyi és pártja, meg a csehek közt éppen annyi a különbség, mint e két szócska közt: *el* és *le*. Az egyikben elül van az *e* betű, hátul, az *e*, a másikban megfordítva, ennyi az egész különbség. Több mint bizonyos, hogy a magyar parlamentben, ha mostanában gyűlésbe hívják, a Károlyi-vitézektől szakasztott ugyanazokat a közbekiáltásokat fogjuk hallani, amelyekkel a csehek kedveskedtek a bécsi miniszterelnöknek. Mert miért is legyünk *mi* Magyarország különbek Ausztriánál és miért legyen a magyar negyvennyolcas és függetlenségi párt jobb a – cseheknél.

Discite mortales

Budapest, 1918 okt. 2.

Bolgárország tehát megadta imagát. Egy turáni álmom szétfoslott. Sok szép dikció, testvéresülés, hit és idealizmus eloszlott üres levegővé. A bajtársi szövetség léket kapott. Nekünk egy kissé váratlanul, ellenségeinknek kevésbé váratlanul. Parisban, Londonban, már két hete tudták. Hogyne tudták volna, mikor ők csinálták. Mi csak sejtettük. Mi a megcsalt férj szerepét játszunk. Éreztük, hogy viszket a homlokunk, de ellenségeink már látták is rajta a – szarvakat. És mikor a dolog a megvalósulás stádiumába lépett, mi velünk még akkor is eljátszatták az adomát az egyszeri kutyáról, akinek apránként vagdosták le a farkát, hogy ne fájjon neki nagyon. Nekünk is apránként adták be a bolgár kapitulációt, amely alaposan elő volt készítve, melynek szerepei gondosan ki voltak osztva: hadvezérek, miniszterek, királyok mind jól is játszottak. Most pedig, hogy mi a meglepetéshez, ők a szégyenkezéshez egy kissé hozzászoktunk, most már egész teljességében bontakozik ki előttünk a komédia: a bolgár nép mint egy ember áll Malinov akciója mögött: katona, diplomata, király, Kzobranje, minden.

Föltámad emlékemben a romantikus kép, mikor két évvel ezelőtt, délceg bolgár lovasok és dali magyar huszárok találkoztak és összeölelkeztek meghódított

szerb földön. Még Pestről is integettünk feléjük lelkesen a zsebkendőnkkel s házainkra magyar és bolgár zászlót tűztünk ki. Hát a délceg bolgár leszállott a paripájáról. Leszállott a földre és eltörte ellenségein köszörült kardját. Azt írják, hogy Wilson kegyelmébe tette le a sorsál és hogy az amerikai elnök meg is ígérte volna neki, hogy nagyobb bántódása nem lesz.

Nem. Nagyobb bántódása nem lesz. Csak arról kell lemondania, amit nemzeti és faji címen elhódítottunk számára Szerbiából. És le kell mondania arról, amit a német segítségével elhódított magának Romániából. És le kell mondania három háború véráldozatának minden gyümölcséről. És le kell mondania arról, hogy a Balkán vezérállama s vezérnemzele legyen. Le kell mondania arról, hogy valaha még konkurrálkasson a mesés Boszporuszra. Le kell mondania álmairól, le önérzetéről, hogy ellenséget kezéből elfogadhassa meztelen életét és redukált határát és le kell mondania arról, hogy barátaival egy igazságos ügy harcosa, hőse: ha kell, ádozata, ha lehet, megmentője legyen.

Nem nézünk fajbéli atyánkfiára ma sem haraggal. A kis bolgár *nép* ez esztendőnkben nagynak is tudott mutatkozni. Ha a kis nép nagyjai elvesztették hitüket, bátorságukat és leszállították katonáikat a harci ménről, mert megijedtek a drámának esetleges tragikus fordulatától, – nem a népre száll az ítélet, hanem vezetőire. Azoké volt a hír és dicsőség is akkor, mikor a nép gyermeke csak vérezett és szenvedte a háború iszonyait. De jön a történetírás és rostára leszi azokat, akik ez években kezükben tartották a bolgár nemzet sorsát és jövőjét. És rémujjával rámutat arra, aki csak kishitű volt közülük: arra, aki nem a hazáját, hanem a bőrét menteni sietett, arra, aki az ellenség által kirakott arany lépvesszőn ragad?, meg s azokra, akik hittek, küzdöttek, véreztek és vért ontottak a hazáért. És Klio most is kőbe fogja vésni, amit – közel nagy Bulgária határához – a Rigómezőn már egyszer kőbe véseti: *Discite mortales: non temerare fidem.* Mondjuk magyarul: Vedd az eszedbe világ: vészes az eskü szegés!

De nem Wilson, nem az antant kezébe van, letéve népek és nemzetek sorsa, nem is emberekébe. Felsőbb

hatalmak állanak őrt a világrenden, amelynek főntartó ereje az *Igazság*. A mérleg, amelyre tétetünk, ingadozhatik, de végre egyensúlyba áll és egyensúlya az Igazság diadalát jelenti mindig. Embergyilkosságon indult meg ez a rettenetes élethalál harc, a Mindenhatóba vetett hitünket ingatná meg, ha nemzetgyilkosságon kelene végződnie.

Csehek és magyarok

Budapest, 1918 október 3.

Érdemes-e még manapság olyan kérdések feszegetésébe bocsátkozni, mint aminőt e cikk címe bejelent? A csehek sokszor hivatkoztak évek során át a magyarokra, hogy aspirációjuknak súlyt s nagyobb jogcímet adjanak. Emlékezünk rá, mikor mi a katonai vívmányok harcában a magyar vezényleti nyelvért küzdöttünk, még legfelsőbb helyről is elhangzott az ellenvetés: nem lehet, mert, ha ma megadjuk a magyarnak, holnap követelni fogja a cseh.

Meg kell állapítanunk, hogy a csehek harcát országuk nemzeti karakterének kiépítéséért mi elvben sohasem gáncsoltuk. Tiltakozásunk csak akkor volt hallható, amikor követelésük és étvágyuk átkalandozott a mi jogaink és érdekeink területére; csak akkor, ha federalisztikus tendenciájukkal a dualizmust támadták, vagy nemzeti vágyuk felsővidéiki megyéinkre vetette szemét.

Ma ezek az, álláspontok túl vannak haladva. Ma fékevesztve tombol a cseh önérzet a bécsi reixrátban s olvasóink nyilván elképedve olvasták Sztanek cseh képviselő tegnapi szavait, melyeket még egyszer ideiktatunk. Sztanek úr így kezdte beszédét:

– A világháború, amelyben egyik oldalon a középonti hatalmak vannak, a másik oldalon pedig a demokraták, azokat taszítja romlásba, akik rászolgáltak. *A csehek, akiket eddig Ausztria leigázott, egyetlen csepp vért sem ontottak önként a középponti hatalmakért. Ellenben a csehtót légiók az emberiség eszméiért harcoltak és egyedül az ő érdemük, hogy Franciaországot nem rabolták ki még jobban a németek, hogy Paris és Calais nem lett a németek zsákmánya.*

Ebből lett tegnap egy kis dulakodás és részben ezeket a kijelentéseket utasította vissza az osztrák miniszterelnök.

De parlamenti verekedéssel és miniszteri tiltakozással egy állani testén fakadó ilyen fekélyeket épp úgy nem lehet gyógyítani, mint ahogy az orbánc és pokolvar nem gyógyul meg, ha angol-tapasszal be ragasztják.

Itten egy osztrák állampolgár gyalázza az államot, melynek törvényhozó-termében ül és dicsőíti az ellenséget, akivel az az, állam élet-halálharcban áll! De még ennél is tovább megy. Dicsekszik azzal, hogy a csehek Ausztriáért csak kényszerítve harcoltak, ellenben cseh-szláv légiók mentették meg ellenségeinket attól, hogy szövetségeseink rajtok diadalmaskodjanak.

De ez csakugyan Ausztria dolga. Az osztrák kormányé, népé, országoké, törvényhozásé és császáré. Ők pedig ezt részben dulakodással, részben tiltakozással, részben amnesztiával elintézték.

Engem az idézett beszédtöredékből most egy közbevetett mondat érdekel, ez: *A csehek, akiket eddig Ausztria leigázott . . .*

Való, hogy Csehország mint hódított terület a fehérhegyi csata következtében kebeleztetett be Ausztriába. Akkor valóban hódított és elnyomott ország volt. De ez az állapot több száz éven át tartott így anélkül, hogy a csehek komolyabb önfeláldozással megpróbálták volna ez állapot megtörését.

Magyarországon megújultak a szabadságharcok. Magyarországot afe osztrák hatalom kipusztította, sivataggá, koldussá tette, telepítésekkel és nemzetiségi kérdés felszításával denacionalizálni törekedett, de sohasem tudta annyira vinni, hogy ősi alkotmányát elkobozza tőle és minden konfliktusnak az erőszakos rendszabályoknak visszavonása vagy békekötés és az alkotmány elismerése, függetlenségünknek törvénybeiktatása lett a vége.

Mit csinált ez egész idő alatt a cseh nemzet?

Bevette magát arisztokráciája a bécsi udvarba, ellepte az udvari hivatalokat, népe az udvari szolgahadba helyezkedett el, középosztálya az osztrák

bürokráciát töltötte meg és az osztrák katonatiszti pályákra özönlött. Nem elnyomott nép volt ez, hanem uralkodó osztály. Otthon pedig Ausztria gazdasági politikája folytán, mellyel Magyarországot gyarmati helyzetbe iparkodott sülyeszteni, óriás ipara fejlődött s népe anyagi jóléte egészítette ki ama hatalmi pozícióját, melyet az udvarban, a hadseregben s a hivatalok-
 úban a cseh invázió élvezett.

Most pedig, mióta a mi kiegyezésünk biztosította nekik az alkotmányosságot, ötven év óta ott ül a cseh az osztrák alsó- és felsőházban, törvényt hoz Ausztriának és *elnyomatásában* úgy megtollasodni!, olyan *erőre* és hatalomra tett szert, hogy Ausztriában addig van rend, addig van törvényhozás, ameddig ő akarja; s hogy Sztanek úr már nyíltan hirdeti Bécss székes fővárosában s a törvényhozó teremben, hogy cseh ember önként csak Ausztria ellenségeinek a soraiban harcol Ausztria *ellen*, osztrák hadsereg kötelékében nem.

Megemlegették, hogy hiszen a magyarok is alakítottak légiót Olaszországban Ausztria ellen Garibaldi akik és a porosz-osztrák háborúban is állítólag nem nagyon lelkesen harcoltak.

Ez való. De akkor Magyarország csakugyan *el volt* nyomva. Az orosz leverte Ausztria szamaras Ausztria elkobozta alkotmányát; boldogtalan vezéreink nem kaptak amnesztiát, hanem bitóra, puskavégre jutottak, ha nem sikerült idejekorán elbújdosniuk az országból, birtokaik elkoboztattak; országukra tömegesen hozták rá a cseheket – nem csehesíteni, hanem germanizálni, és a magyar urak és középosztályok nem vállaltak hivatalt, minden részvételtől a közéletben tartózkodtak, tömegesen mentek ebben tönkre, míg az osztrák nagyhatalom az ő támogatásuk és részvételük nélkül maradván, az összeomlás küszöbéhez nem ért. Mikor mi az olasz egységért szökdöstünk ki harcolni Ausztria-ellen, akkor nekünk nem volt koronázott királyunk, akkor a mi hazánkat földarabolta, részeire tépte az osztrák császári önkény. Hogy merik ezt ahhoz hasonlítani, hogy a csehek egyenkint és ezredenként Ausztria ellenségeihez pártolnak, míg politikai vezéreik, amenyiben ki nem szökdöstek szintén az ellenséghez, bécsi

törvényes országgyűlésükön szavalnak és törvényt hoznak?

Iszonyú, azokat a történelmi műveket olvasni, melyekben meg van írva az osztrák százados politika Magyarország gazdasági élete és alkotmánya ellen, mégis, mikor ennek az országnak törvényes koronázott királya volt, ha a trón veszedelembé került: mint a Habsburgok nyugati háborúi mutatják, a magyar nemzet sohasem hagyta, legnagyobb elkeseredése óráiban sem cserben koronás királyát. Mária Terézia Pozsonyban halhatatlan képe a magyar hűségnek és lojalitásnak, Napoleon csábítószava nem tudta eltántorítani a magyart: annak a bizantinus hitszegésnek, amelynek olyan kiáltó példáit szolgáltatta a jelen háború; annak az árulásnak, mely cseh ezredek fölőslatását provokálta és annak a felonikus fenhéjázásnak, mely Sztanek úr beszédének idézett soraiból kiált a égre: annak a magyar történelemben sehol még csak nyoma sincsen.

Megvannak nekünk a mi nemzeti bűneink, igen. Megvan politikusaink szertelen becsvágyában, mértéktelen versengésében, nemzeti gyűlölködésében. Ha e bűneink nem volnának, Európa első nemzetei közül nem hanyatlottunk volna le. És ha ma több keserűséggel mint megvetéssel tárgyaljuk ezt a kérdést, az is onnan van, hogy ma is jobban tombol a magyar urak kicsapongó becsvágya, mint hazaszeretete és megrontja a közszellemet. Mert hiszen ha a pártvezérek nem tudnak magukon uralkodva egyetérteni abban, hogy e végzetes órákban nem rólok, hanem a hazáról, a nemzetről van a szó: mért s mitől tudjak oda fölemelkedni én egyszerű újságíró, – vagy tudj te, egyszerű iparos, vagy te, egyszerű gazda, kereskedő vagy tisztviselő.

Ezek után pedig rajta, csak dicsőítse Károlyi és minden híve a derék cseheket. A csehek meg csak hadd reklamálják tizenhárom vármegyénket. A hazafi szíve pedig aggodalmasan dobog meg erre. Mert most: semmi sem fontos, semmi sem sürgős, semmi sem éget, csak egy: most meg kell menteni a nemzetet, hogy magyar, a hazát, hogy ország lehessen.

A perszonális unió

Budapest, 1918 október 4.

Ha az ember most az újságokat nézi, ha a klubok és kávéházak beszélgetéseit hallgatja, azt a benyomást nyeri, mintha a mostani nemzedék fedezte volna fel a perszonális uniót. Pedig ennek hosszú története van, melyre egyébként nem érdemes visszamenni csak 1861-ig, amely esztendőben *Deák* Ferenc mondta el nagy beszédét a perszonális unióról. Ez a beszéd lett akkor az egész nemzet krédója. Mikor pedig Deák Ferenc 1867-ben megcsinálta a dualisztikus, paritásos kiegyezést, immár nemcsak a királlyal, hanem Ausztriával is és intézményeket s orgánumokat alkotott a közös ügyek számára, akkor *Tisza* Kálmán vette fel – még 1865-ben – programjába a perszonális uniót. Mikor pedig *Tisza* Kálmán 1875-ben átvette a Deákpárttól a hatalmat, akkor a perszonális unió dogmája belemenekült a közjogi ellenzék programjába és ott azóta mind a mai napig szemérmes bújósdit játszott mint az 1848 az 1849-cel. Ez volt ugyanis mindig a közjogi ellenzék szétválásának és újraegyesülésének az oka és misztériuma. Egy része mindig csak lojálisan 48-as volt, de nem is engedett a 48-ból. A másik is 48-as volt, az se engedett belőle, ellenben titkon mindig hozzágondolt egy kicsit a 49-ből. Ezt jelenti még ma is a negyvennyolcas-függetlenségi párt s a negyvennyolcas alkotmánypárt.

Az ezt a kis történeti visszapillantást nem veti ki ja sarkából, hogy azótakormányon is voltak negyvennyolcasok is, negyvenkilencesek is, de amíg a hatalom a kezükben volt, egyáltalán eszükbe se jutott a 49-és függetlenségiség, ellenben jócskán engedtek a 48-ból.

És most szerte hangzik a csatakiáltás, a *perszonális unió*. Szabad-e remélnünk, hogy most komolyabban veszik mint eddig vették? Borzasztóan félünk, hogy most is *csak* kortesfegyver a kezükben. Hiszen a *Budapesti Hírlap*, mióta az osztrák új állam jogi alakulásán vajúdik és vergődik, már vagy három cikkben fejtegette azt, hogy, ha a ma még fennálló hatvanhetes kiegyezés előfeltételei megszűnnek Ausztriában, azzal

meg kell szünnie magának annak a kiegyezésnek is és az 1861-iki beszéd válnék ismét a nemzet krédójává, azaz a perszonális unió. Ez oly természetes, oly magától értődő dolog, hogy ez Magyarországon nem lehet pártkérdés, ez egyhangú követelése lenne a nemzetnek. Így aki ma a perszonális unióért veri a mellét, ezt vagy nem tudja, vagy úgy tesz, mintha nem tudná, mert olyan ajtót dönget, amely adott esetben magától is kinyílik.

Attól kell félnünk azonban, hogy ezzel a tetszetős jelszóval komolyabb dolgokról terelődik el a figyelem.

Ha ma is olvassuk a bécsi országgyűlésen elhangzóit beszédekéi, *már-már azt a benyomást* kapjuk, hogy ott nem is Ausztria federalizálása folyik, hanem valóságos osztozkodás. Mintha abban a pillanatban, amidőn a mi fegyvereink élétől Lengyelország föltámad, Ausztria viszont fel akarna bomlani.

Azt mondta tegnap éppenséggel a *lengyel* Dainszky: örömmel látja a porosz militarizmus összeomlását, mert vele együtt elsüllyed az osztrák bürokrácia és a magyar feudalizmus is.

Micsoda fekete vak lélek lakik ebben a lengyel emberben? Elfelejtí, hogy mindazok, akik a boldogtalan Lengyelországon valamikor osztozkodtak, nem szüntek meg a kezük alá került lengyeleket sanyargatni, üldözni és irtani, és csak éppen Ausztriában éltek szabad nemzeti életet, s meg arra is módjuk volt, hogy a kelet-galiciái ukrajnaiakat ők nyomják el. És elfelejtí, hogy, amikor az orosz elnyomók ellen fegyvert fogtak s második felosztásukkor is, az egész, világ, minden kormány, minden fejedelem, minden parlament közömbösen és szánalom nélkül nézte vonaglásukat, csupán csak a magyar feudális országgyűlés emelte föl értök a szavát, tiltakozott elnyomatásuk ellen és segítségért kiáltozott Európához. És felejtí végre azt, hogy ha a „porosz militarizmus” és a magyar fegyver le nem veri a cár rémhadát, hanem megfordítva történik, és mint a demokrata antant hü szövetségese a cár gázol el minket és a porosz militarizmust: ugyan ki beszélne ma Lengyelország feltámadásáról, független Lengyelországról és egvesített len-

gyetekről. A *népek önrendelkezéséről* világgá kiabált farizeus jelszóval ott volnátok dicső Dasinszkyak ahol ma az ír nemzet van: zsarnoka pusztító körme között.

De a lengyelre rálicitált a cseh Klofác, aki ugyan-csak tegnap ugyancsak a bécsi országgyűlésen ezt mondta: A csehek kívánják a *cseh-tót államot* és ügyük közös a délszláv és lengyel testvérekével, akik *középeurópai egyesült államokat* akarnak teremteni, *kapcsolatban a demokratikus balkáni államszövetséggel és az orosz államszövetséggel.*

Tessék csak ebbe a perspektívába belenézni. Középeurópai Egyesült Államok, kapcsolatban az orosz államszövetséggel és a balkáni államszövetséggel.

És hol lesz ebben helye a mi Magyarországunknak?

És milyen Magyarország lesz az, amelynek ebben az alakulásban hajlandók lesznek helyet szorítani?

De mind ez az alakulás, minden fantasztikus terv és szándék attól függ, milyen véget ér ez a háború. És hogy Magyarország kivel, hogyan és mily kapcsolatba kerül, avagy a perszonális unióba-e vagy többbe, avagy a perszonális uniónál is kevesebbe: mindez szintén a háború kimenetelétől függ. Más lesz a helyzet, ha a küzdő felek valamelyike diktálja a békét, más lesz, ha becsületes és méltányos megegyezés alapján jó létre a béke, amit mi, minthogy csak önvédelmi harcot folytatunk, kívántunk és ismételve, sajnos hiába, próbáltunk is.

Így a perszonális unió Ausztria új alakulása esetén nemzeti program lesz; ma, időnap előtt, csak pártfegyver lehet. A Középeurópai Egyesült Államok meg a Balkán- és Orosz-államszövetség esetén pedig alkalmasint szóba sem fog kerülni semmiféle unió.

A magyar nemzet legyen résen, álljon össze szorosán és vegye észre, hogy ott a lengyel és cseh vásár az ő bőrére megy. Akik ma másfelé akarják a figyelmét terelni, a hiszékenységre számítanak. A lengyel és cseh felosztás mániája már megtermett egy fantasztikus osztrák-német tervet is: egyesíteni egy nemzetté az összes osztrák németeket valamennyi tartományból. Itt már se országhatár, se történelem, se

geográfia nem jó tekintetbe. Egy nemzet ide-oda elágazó, idegen területekre elszórt vagy beléjenyúló fajtestvérek: ez már valóságos ad abszurdum vitele a népek s fajok önrendelkezésének, és bizonyítja mindennél jobban képtelenségét annak, amit világbolondító szándékkal az antant hirdet, amiből egyes népfajok jogcímet faragnak maguknak Ausztria fölbontására s groteszk terveket államalakulásokra és államszövetségekre. Mi pedig azt hisszük, azzal tartozunk a hazának, hogy fölélesztjük a perszonális unió eszméjét, mikor még azt se tudjuk, lesz-e a háború után kivel perszonális unióra lépni.

Nekünk ma csak egy programmunk lehet becsülettel: ebből a bonyodalomból, a háború veszedelméből és ellenségeink falánkságából Magyarországot épen, csonkítatlanul, függetlenül és a magyar nemzet egységének megóvásával kivinni. Isten minket úgy segítjen.

Eötvös és Montalembert

- Concha Győző könyve -

Egy szép és vaskos kötet – az első jelző természetesen a könyv tartalmára vonatkozik – jelent meg Concha Győző egyetemi professzor tudós tollából. Egész címe: *Eötvös és Montalembert barátsága*, adalék a magyar katolikusok autonómiájának kezdeteihez.

Ez a cím igen szerény ahhoz képest, amit Concha a könyvében nyújt. A kötethez Eötvös József bárónak Montalamberthez írt tizenkét levele van csatolva. Ez az a tizenkét gomb, amelyhez Concha egy remek palástot varr. E megjegyzéssel pedig nem kívántam a tizenkét levél értékét lebecsülni, nem is tehettem volna. A magyar nemzet kultúréletének Eötvös József báró – úgyis mint példaadó ember s úgyis mint politikai tudós és államfilozóf – oly fényes alakja, hogy néki minden szava érték gyanánt helyezendő el kincsesházunkban az aranyrudak közt, szellemi és erkölcsi valutánk fedezeteképpen. Eötvös lelkivilágának és eszmekörének ismeretéhez igen becses dokumentu-

mok e levelek. De hogy adalékaikon, eszméiken és egész tartalmukon túl mily érték rejlik abban, hogy megírtak és megvannak, azt semmi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy egy megértő és kongeniális tudós azon az ürügyön, hogy megírja belőlük Eötvös és Montalembert *barátságát*, egy gazdag, színes, alapos monográfiát, egy most már a hátunk mögé került, de még mindig hozzánk oly közd lévő kor mozgalmairól, hogy – elvonatkozva a háborútól – igen aktuális műnök kell mondanunk.

A munka fő témája persze a katolikus egyház kérdése. Ez a két lángoló szelleme a tizenkilencedik évszázadnak összetalálkozott abban a gondolatban, hogy a katolikus egyházat áthozza középkori bilincs helyzetéből az új korba s a Szabad egyház a Szabad államban jelszó alatt beilleszse szervesen az új világba s ennek éltető, ható, munkás tényezőjévé tegye. De e téma körül, néha magát a főmotívumot is hátra szorítva. Concha a letűnt század politikai, társadalmi, erkölcsi mozgalmainak: színes képeit rajzolja meg. A század gomolygó küzdelmeiben látjuk feltűnedezni a motívumokat, feltűnedezni, megerősödni, hatalommá alakulni, amelyek az új században vezéreszmékké válnak s a régi államalakulások, alapjait döngetik. A két rajongó idealista: Eötvös itt, Montalembert ott, mint a szabadság fölesküdt lovagjai, a szabad és szervezett egyházakban és erkölcsös hivatásuk biztos szolgálatában látják a fegyverkező radikalizmus kicsapongásainak korrektívumát, bontó erejének korlátok közé való szorítását. A két férfiú ebbeli parallel küzdelmét, mérsékelt diadalait, sokszoros és keserű kudarcait festi a könyv és azt a nemes barátságot, amely a minimális személyes érintkezés mellett is, csupán lelki rokonságuknál és azonos ideáljaiknál fogva közöttük kifejlődni tudott. Mind a ketten halálos ágyukból is, haldokló szavukkal is intézték eszméik küzdelmét s megható az a fohász, amelyet Eötvösért és Eötvösre pár nappal halála előtt a nagy francia lélek papírra vetett. Azt mondja ez a fohászokodás:

„Istenem! Ha marad még pár napom s benne érkezésem, mielőtt emésztő bajom alatt összeroska-

dok, engeddd felhasználnom arra, hogy a drága jó barátom, Eötvös báró személyében megtestesült igazság, szabadság, őszinte hit (bonne-foi) előtt mélységes, benső hódolatomat kifejezhessem. Ő volt az, aki oly nemesen viselte a sors, a balszerencse csapásait; aki felszabadult hazájában oly dicsően, oly hasznosan gyakorolta a hatalmai; aki oly nehéz, oly fáradságos, oly hálátlan föladat megoldásába fog: keresztül vinni az egyház emancipációját, fölébreszteni nemes hazájának nemzeti, szabadelvű, demokratikus intézményei között a vallásos érzést. Ő volt végül, aki sok munkája és küzdelme között talált időt nagy jóságában s bő részletességgel, fényesen megvilágítva magyarázta nekem összes eszméit és terveit régóta folyó levelezésünkben, de különösen 1868 augusztus 31-iki szép és hosszú levelében.”

Eötvös nagy kezdése: a katolikus autonómia (minekutánna nagyobb nehézségek nélkül meg tudta csinálni a görögkeletiek két autonómiáját) ma is csak kezdés. Napirenden van, de nem lehetetlen, hogy csak annyi lesz most is belőle, hogy napirenden – marad. Ezért is, de napjainknak ennél súlyosabb mozgalmiért is Concha Győző könyve az elsőrendű érdekes és tanulságos könyvek közé tartozik. Irodalmi, történeti és politikai értéke versenyez egymással.

- Ö.

Fegyverszünetet és béketárgyalást indítványoztunk Wilson pontjai alapján

Budapest, 1918 okt. 5.

A három középponti hatalom fölajánlkozása Wil-sonnak a békére, ez a mai nap eseménye, a hosszú háború által jól kikészített talajt talált a lelkekben s a remény, hogy ez talán komoly lépés lehet a köz-óhajtás teljesülésére, hamar megfogant, mint a szent-írásnak jó földbe szórt buzaszeme. Hogy értékéről és erejéről magunknak tiszta fogalmat alkothassunk, ahhoz sok mindenfélét kellene ludnunik a helyzetről és a nagy elhatározás előzményeiről; bele kellene lát-nunk Wilson úr veséibe és biztos ítélettel kellene bír-

nunk a háború szenvedelmébe művészi kézzel belekorbácsolt amerikai nép lelkéről.

Mert hiszen evidens dolog, hogy Amerikának konkrét és reális érdeke a mi háborúnkban nincsen más, mint a rengeteg anyagi haszon, amelyei mint szállítója az antantnak élvezett. Ez nem tette szükségessé azt, hogy tényleg be is avatkozzék Európa nagy háborújába. Hozzá ebből a nagy kéréseiből Amerika munkás népének csak minimális haszna volt, nem több, tán annyi sem, mint amennyivel a háborús állapot nehézségei, nélkülözései, áldozatai, drágasága s erkölcsi terhei is megterhelték. A nagy haszon belőle a nagytőkének jutott.

Mért ment hát bele Amerika tényleg az európai háború óriás vállalkozásába.

Erre a kérdésre csak a jövő fog világos feleletet adni. Ma csak találgatni, ma csak tapogatózni lehet a indítékok körül, amelyek az Egyesült-Államok elnökeiben megérlelték a végzetes elhatározást.

Lehel – s ezzel német könyvirók vádolják meg Amerikát – lehet, hogy az angolszász faj szolidaritás; Anglia veszedelme és szükségesnek látszó védelme adta kezébe a meztelen fegyvert.

Lehet, hogy átvette Anglia hagyományos politikáját, amely évszázakon ál az volt, hogy egymással összeveszejtí a kontinentális hatalmakat, s mikor ezek kimerültek, ő vitte el a zsákmányt a földnek valamely távoli területén s ő állította helyre a békét az egymást ölé európai országok között.

Lehel, hogy nem tartotta elviselhetőnek, hogy egy diadalmas Németország kerüljön vezérállamnak a civilizált világ élére.

Lehet, hogy a jelen háború után a világpolitikában tán már nem is nemzetek, hanem világrészek közt felmerülendő konfliktusokra vetette a messze jövőbe néző szemét s erre akart felkészülni s beavatkozása a jövő véres drámájának csak a főpróbája volt és különösen jó alkalom arra, hogy Amerikát belelovalja az állandó katonáskodásba, az általános katonai kötelezettségbe.

Lehet végre az is, hogy az Újvilág elnökének a

lelkét csakugyan azok a modern eszmék és ideális célok tüzelték fel merész és kalandosnak látszó vállalkozására, amelyeket beszédeiben hirdetett és meg is fogalmazott, ama békepontjaiban, melyek elfogadásával ajánlták fel a középponti hatalmak a fegyverszünetet és a tárgyalást a békéről.

Az első és kisebbik kérdés ebben az, hogy miképpen fogadják ez ajánlkozást az antantos hatalmak, jelesen Anglia és Franciaország.

Nem kecsegtethetjük magunkat természeLsen azzal, hogy a dühös Lloyd George és a szilaj Clemenceau hamarosan kapjanak rajta. De bizonyos, hogy nekik is nemcsak a békeajánlattal kell leszámolniok, hanem a népokkel is, amelyben van erős békepárt s melynek egyébként minden rétege érzi a hadihelyzet kegyetlenségeit s mint a világon mindenütt, óhajtania kell, hogy szabaduljon a háború sanyariiságaitól, ha becsülettel lehet szabadulnia. Az okok, melyekei Wilsonra nézve kombináltunk, egyenként is súlyosak, összevéve pedig szinte ellenállhatatlanok. Meg kell hozzá gondolnunk, hogy Wilson nem adott magáról – mint az antant többi népe – reverzalist, nem kötelezte magát semmire, fentarolta magának szabad kezét és szabad elhatározását.

Aki ideális eszmék hirdetője, a népnek és szabadságnak igaz barátja, és nem akar valóban egyebet, mint azt az ideális állapotot, melyet Wilson a maga békepontjaiban maga elé kitűzött: az immár a háború mai stádiumában csakugyan rákérdezhet a lelkiismeretére, hogy nem elég-e még évszázadokon át gyűjtött kincsek, műért ékek, földek, városok, falvak és tartományok borzalmas pusztítása; nem tizedeltetett-e meg máris Európa férfinépeének virágzó, fajfentartó, a jövő fejlődése szolgálatára hivatott népe? Érdemes-e, amikor följánlják neki a pontozatai szerint való békét, érdemes-e még százezrek, tízezrek, sőt csak ezrek életét erőszakosan kiontani? És mivel kecsgetti a világot a háború további folytatása; lehet-e tőle valami jót várni, olyat, ami fölér azzal az áldozattal javakban, értékekben, erkölcsben és az emberbe s civilizációba vetett hitben, valamint embereiében; ami fölér azzal a szenvedéssel és nyomorral, ami a világra szakad, ha

még egy évvel, ha csak egy hónappal is tovább tart ez a háború?

Ezek a meggondolások tán ottan tanácskoznak a Wilson szívében. Bizonyosan, hogy megzaklassák azoknak a lelkét, akik az ajánlatot Wilson pontozatai alapján megtették. Ezért gondolom, hogy ez az ajánlat már komoly lépés a béke felé.

Minket magyarokat e dologban természetesen hazánk érdekel. Mink az orgyilkos Szerbia megfenyítésére húztunk kardot, s mikor ezt Anglia, Franciaország és az orosz cár jó alkalomnak vélték saját terveik megvalósítására s oltalmára keltek a rajtunk pacázó vakmerő szomszédnak: akkor ebből világháború kerekedett. Ebben nekünk már csak egy célunk volt: megvédeni hazánkat és nemzeti egységünket.

Szerbia elvette büntetését, meglakolt harmadízigen aljas tettéért. Nekünk most már csak önvédelmünk a háborús célunk.

Wilson pontozataiba pedig esetleg belefér Magyarország területi épsége és nemzeti egysége. Semmi sem fog a béketárgyalások folyamán megbizonyosodni, minthogy e két dolognak – határaink épségének és nemzeti egységünknek – elhanyagolása vagy éppen elejtése beláthatatlan bonyodalmak színhelyévé lenné Európa keletét s az eddigi balkáni tűzfészket kiterjeszténé még egyszer akkora területre és tíz annyi népességre, mint amennyi a Balkánon forrongott.

Magyarországon az érvényes politikusok és a nagy közönség is bizonyos megnyugvással, nem remény nélkül fogadták a középponti hatalmak új s nyilván utolsó ajánlkozását a békére. Arra pedig, hogy Wilson komolyan s barátságosan fogadja, tudunk száz és egy okot, az ellenkezőre egyet sem tudunk.

Moriamur

Budapest, 1918 okt. 11.

Sötét napokat élünk. Nem azért, mert a harctéri helyzet beborult és kockára látszik kerülni amit száz vitéz csatában hősi önfeláldozás árán szereztünk. A hadikocka, hiszen éppen a jelen helyzet bizonyítjaz megfordítható s a hadiszerencse visszatérhet oda,

ahonnan elpártolni látszik. Helyzetünk válságos volta abban van, hogy bennünk, mintha már meg sem lenne az a férfias akarat és elszántság, hogy a csapodár szerencsét visszahódítsuk magunknak. Sőt ennél még többet, még súlyosabbat is kell mondanunk. Nem a hadiszerencse visszahódítására nincsen meg a megfelelő akarat bennünk, hanem már arra sincs, hogy belső válságainkból tudjunk becsületes farkasszemet nézni s magunkat urává tenni egy ferde és fonák helyzetnek.

Tisza bukása óta műkedvelők kísérleti nyula lett ez ország egy világháborúba bonyolódottan s ez alatt iszonyúan lecsúsztunk arról a magaslatról, amelyen a háború első éveiben ország-világ előtt állottunk. Nem nagy idők óriás követeléseinek, hanem normális viszonyok apróbb föladatainak is alig volt megfelelő azt kormányzó erő, amelynek szeszély és tapasztalatlan-ság a kezébe juttatta sorsunkat. És ma itt állunk zül-lött belügyi viszonyok között megromlott harctéri helyzetünkkel. Ég a ház a fejünk fölött s mi mint egy meghasonlott család a ház belsejében azon veszek-szünk, hogy ki üljön – ha majd lesz mit enni – az asztalfőn, ki második, ki utolsó helyen.

Sikoltozva kell elmondanunk, hogy mikor mint egy ember kellene a gátra állanunk, akkor a vál-ságok tömege zúdul ránk komoly és belső szükség nélkül. Mert van miniszterválság, van külügyminisz-terválság, vannak pártválságok, van alkotmányválság és van a lelkek, az érzelmek válsága és nincsen ember se fönn. se lenn, aki csak egyet is ezekből megoldani tudna. Aki a pártnak kell, nem kell a koronának, aki a koronának kellene, annak nincsen pár íja; aki kínál-kozik, az senkinek sem kell, csak turbulens híveinek és itt állunk tanácstalanul, mint a tyúk a tó partján, amelyben apró kacsái jókedvűen lubickolnak.

Minden tudományunk ma is kimerül abban, hogy, kettesével, hármasával, sőt szinte csoportosan Bécsbe utazgatunk, titkos véleményeket és tanácsokat adunk, borzasztó diszkrétén viselkedünk és azt hisszük, ezzel ki van merítve a kötelességünk. Dolgunk pedig rothad tovább, határolni senki sem határoz s a telkekből ki-vész az energia utolsó maradványa.

Hát hol van a nemzet? Vannak-e még köztünk

férfiak? Alszik-e minden lelkiismeret? Van-e még Magyarország és önérzetes magyar, akinek nem mindegy, hogy mi történik itt, mi vele s mi a hazájával?

Ha van nemzet, ha vannak férfiak, ha van élő lelkiismeret és ha van mfég magyar és Magyarország, akkor álljatok elő és mondjátok meg: *ezt* akarjuk. Nem hogy ki lesz miniszter, ki nem lesz. Hanem hogy mit kell tenni, mit kell tennünk mindnyájunknak e nehéz időben. Mit nekem, mit a politikusnak, mit a királynak. Mert kell valaminek lenni, amit most el kell végezni okvetetlenül és kell valakinek lenni, aki tudja is azt, hogy mit kell tenni és kell végre valakinek lenni, aki meg is tudja tenni azt, amit az ország válsága ma reánk parancsol.

A bécsi audienciáknak csak akkor van értelmük és értékük, ha politikusaink a trón, a dinasztia s a nemzet válságos helyzetének tudatában mennek oda és ennek kifejezést is adnak. Ausztria illésével szemben Magyarország nemzeti egysége, amely még megvan, az egyetlen kecsegtető jelenség a dinasztíára nézve. Beszéli históriánk a káprázatos jelenetet, amikor Mária Terézia királynő megjelent a karok s rendek előtt, karján gyermekével s szorongattatásában kinyújtotta kezét a nemzet segítő kezéért. És a kardok kirepültek-a hüvelyükből és a trónterem boltozatát verdeste a Moriamur. Mi lett volna, ha az asszonykirály ahelyett, hogy lejön a rendek közé, audiencián fogadja akár a nádort is, a kancelláriát, a helytartótanácsot, a protonoáriust, a Judex curia et, a tárnokmestert és nem tudom még kicsodát.

Nem válságosabb a mai helyzet az akkorinál? És nem éri meg vajjon a magyar nemzet egységének fenntartása és biztosítása azt, hogy egyszer megint rendek közé toppanva quos egot kiáltson rajok a királyi szó. Hogy itt most nem lehet párt, nem lehei harag, nem lehet elleniét, nem lehel vetélkedés, itt csak király van, haza van és kötelesség.

Wilson válasza a német jegyzékre

Budapest, 1918 ok-t. 15.

A német válasza megjött az amerikai válasz, amely ridegségével alkalmas arra, hogy a béke sarjadó vetését letarolja s az optimistákat kiábrándítsa mámorukból. Egyetlen, magától értődő kikezdés van ebben a válaszban, melyet Lansing államtitkár foglalt írásba mint Wilson üzenetét. Ez a kikezdés az, hogy a fegyverszünetről s a megszállt területek kiürítéséről Amerika együtt fog dönteni a szövetséges hatalmaikkal.

Ezt követi nyomon, hogy csak olyan megállapodások fogadhatók el, amelyek kielégítő módon biztosítják az antant mai katonai felsőbbes helyzetét.

De addig egyáltalán nem lehet szó fegyverszünetről, amíg a német hadak abba nem hagyják törvénytelen és embertelen magukviseletét: azaz pusztítanak; falvakat fölégetnek stb. Botránykoztatónak tartja Wilson azt is, hogy amíg a német fegyverszünetel kér, bűvárhajói amerikai hajóikat sülyesztenek el. Ezek talán nem komoly dolgok. Hogy a németek visszavonulásuk közben utakat, hidakat, védelmi állásokat elpusztítanak, az természetes; hogy bűvárhajóik is dolgoznak, amíg a tankok meg nem állnak s fegyverszünet nincs: az is természetes.

Az üzenet bunkója pedig hivatkozás Wilsonnak június 11-én mondott beszédére, melyben ez a mondat áll:

„Minden önkényes hatalom megsemmisítése mindenütt, amely egyedül, titokban és saját kedve szerint megzavarhatja a békét vagy ha most nem lehet megsemmisíteni, a tényleges tehetetlenség fokára csökkentendő.”

Ez a diszkrét virágnyelv a Hohenzollernek eltávolítását vagy megrendszabályozását jelenti, ha magyarra fordítjuk. Hogy, ha elcsapni nem lehetne, olyan császárt kell Vilmosból csinálni, amilyen király az angol vagy a belga uralkodó.

A jegyzék végül jelenti, hogy *mi külön választ fogunk kapni.*

Mi természetesen nem vagyunk hivatva arra,

htiogy egy amerikai levélre érdemleges nyilatkozatot adjunk. Hogy súlyos, hogy válságos, azt érezzük. Hogy a németek mit felelnek rá, az, sejtelmünk szerint, a harctéri helyzettől, illetően harcképességünk mértékétől függ. Nyilvánvalónak tartjuk, hogy Wilson válaszanak tartalmába erősen befolytak a nyugati szövetségesek, akik négy évi kudarcok és áldozatok után most, hogy a hadiszerencse napja rájuk süt, nem mutatnak nagy békülékenységet. Nem jut eszökbe, hogy a középponti hatalmaik akkor is fölajánlták a békét, amikor ők voltak a harctéren fölül. Mégis az a benyomásunk, mintha Wilson, mikor fegyvertársai kedvéért ily ridegen bánik el Németországgal, föntartott volna magának egy kis hátulsó ajtót azzal, hogy nekünk még nem válaszolt. A szál nem szakadt el. Ehhez a békeoptimisták annál inkább ragaszkodhatnak, ha fölteszik, hogy Burián gróf külügyminiszter már értesült volt a németek számára készült válasz jegyzékről, amikor ia magyar delegáció külügyi albizottságában ma elmondott beszédét készítet te. Ez a beszéd csupa optimizmus és ragyog Wilson zsenijének ünneplésétől. Elmegy Wilson követésében odáig, hogy proklamálja elvét is, mely szerint a kormányzatban a nemzeti szempontok elhomályosulva ezentúl az emberiségi tekinteteknek adnak helyet. Sőt ennél is tovább meghirdetvén, hogy belső berendezésünkre is Wilson alapelvei üdvös befolyást fognak gyakorolni.

Nem tudom, felelt-e a fejtegetésekre valaki a delegacionális albizottságban. Azt meg kell érteni, ha egy államférfiú egy kor uralkodó eszméi számára követeli országa belügyeiben is az üdvös befolyást. Hogy azonban egy másik államférfiú alapelveinek tárja ki hazája vagy a rá bízott ország kapuit: ez szokatlan, kényes, sőt veszedelmes dolog.

Békét szívesen kötünk. De éppen azért kötünk szívesen békét, hogy a háború áldozataitól megszabadulva itthon a magunk területén a magunk urai legyünk. A mi felelősségünkön a magyar nemzet s a nemzeti állam fekszik. Minden egyéb tekintetnek ezzel szemben el kell homályosulnia. Az emberiségi tekintetek is csak ezen belül érvényesülnek, mert csak egy erős nemzet biztosíthatja polgárainak az emberi jogi-

kat. Elkeseredéssel kell konstatálnunk, hogy az antantnak sikerült magának itt benn az országon belül is hadat szervezni, amely az ellenségeink által megromlásunkra forgalomba hozott jelszavakkal rontja köztünk a nemzeti szellemet s az összetartást. Attól azonban, hogy politikai elveinket, irányunkat, tán intézményeinket idegen államfők diktálják ránk, – éppen az önrendelkezés mai farsangjában – atjól még távol vagyunk. És itt az utolsó órája annak, hogy azok, akikkel a nemzet vezérszereppel a maga élére állított, gondoskodjanak arról, hogy a nemzet fölébredjen, félrevezetett rétegei észre térjenek és ez a sok próbára vetett nemzedék méltónak mutakozzék az idők terhének férfias viselésére, veszedelmei elhárítására és csábításai leküzdésére.

Burián gróf beszédének még egy passzusa volt, amely figyelmet fog ikeltetni. Szemben Ausztria bomlásával látjuk, hogy a perszonális unió jelszava mind szélesebb köröket kap Magyarországon. Ez oly természetes és oly logikus dolog, hogy minden további magyarázatot fölöslegessé tesz. Ellenben a külügyminisztert nem zavarja az osztrák széthúzás, a cseh önállóság kicsapongásai, a német pártok követelése a német birodalomhoz való csatlakozás dolgában, a délszláv alakulások. Burián gróf azt mondja, lesz amint lesz, kifelé mégis csak egyek leszünk.

Ebben nem vagyok egészen bizonyos. Magyarországnak van koronás királya s Magyarország hűsége megállja minden idők s minden változás próbáit. Ausztriában a hűtlenség kiáltó példáit láttuk e háborúban. Láttuk országrészeik és néptörzsek cimboraságát Ausztria harctéri ellenségeivel. Halljuk a jelszót, hogy Ausztria népeinek ügyét nem Ausztria, hanem az európai bókékonferencia fogja rendezni. Ezzel Ausztria a földarabolt Törökország sorsára önmaga kínálja magát oda. Ebből nem kérünk, sem kifelé, sem befelé, a gyászos fejlődés ez utján egyek nem leszünk.

Perszonális unió

Budapest, 1918 okt. 16.

A képviselőház mai ülésén, melyre a politikai időjósok botrányt jövendőíttek, Wekerle miniszterelnök proklamálta a – perszonális uniót. A Ház óriás többsége lelkesen üdvözölte e történelmi pillanatot, amelyben a nemzet egy százados álma átlépett megvalósulásának küszöbére, de a botrány sem maradt el. Egy párttöredék, Károlyi Mihály gróf csoportja, ádáz indulattal támadt rá a miniszterelnökre, utóbb pedig egy közbekiáltással meg is fertőztette ezt az ülést. Egy hatvanhetes miniszterelnök a bársonyszékből hirdeti, hogy a régi közjogi rend előfeltételei megdőltek Ausztriában és az új rend, a perszonális unió, tehát a negyvennyolcasok főprogrammponja alapján a megvalósulás küszöbére lépett. És a magát függetlenségi és negyvennyolcasnak nevező párt magából kikelve támad a miniszterelnökre. Utóbb pedig, a mikor Károlyi Mihály gróf megismételte körülbelül azt a beszédet, amelyet tegnap mondott Bécsben, némely tiltakozó közbeszólásra a Károlyi-párt egyik kapitánya fejét vesztve kiáltotta bele a Házba:

– Vegyék tudomásuk hogy mi antant-pártiak vagyunk!

Hogy mely démon ragadta ezt a „haraggal és gyűlölettel élő” magyart erre a meggondolatlan vallomásra és az antantnak való nyílt felajánlkozásra, nem lehet elképzelni. Mert hogy az ellenség dolgát végzik közöttünk, azt eddig is tudtuk, mert láttuk a munkájukat. Hanem, hogy egy ország törvényhozásában, amely ország négy év óta háborút folytat, egy országos képviselő így magára és párijára valljon, hogy kikiáltsa, hogy az ország s a nemzet ellenségeivel tart, nem a szenvedő és áldozó magyar nép nem a csataterén vérző magyar katona gondja, hanem az ellenség érdeke jár a fejében és ül a szívében: ez olyan hallatlan és elképzelhetetlen eset, amely egypár pillanatnyi megdöbbenés után, még a mi fásult fáradt, szenvedetlen képviselőházi sokaságunkat is kihozta a sodrából

Magam elé rajzolom azt a képet, hogy a francia parlamentben francia képviselő elkezd olyan beszédet mondani, amelyet tegnap Bécsben, ma Budapesten Károlyi Mihály mondott és a beszédre rádupláz egy másik képviselő, oda kiáltva a Háznak:

– Vegyétek tudomásull, hogy én boche-párti vagyok. Hogy én a németek győzelméért dolgozom. Hogy én hazám bukását lesem.

Mi történnék ekkor a francia parlamentben? Élve jönne-e ki onnan az a szónok és az a közbekiáltó?

Ott agyonlöttek újságkiadókat az alatt a gyanú alatt, hogy német pénzt kaptak, azért pacifisták. Száműztek és börtönben tartanak volt minisztereket, mert az egyik nem volt elég szigorú a béke-uszítók iránt, a másakra azt mondják, érintkezett német diplomátákkal, de rábizonyítani nem tudják s most azt várják, hogy haljon meg a börtönében.

Minálunk a nemzet szemébe vágja egy indulatával nem bíró legény, hogy én az ellenséggel tartok. És mi történik? A tisztelt Ház a – mentelmi bizottság elé utasítja.

Vajjon mit kell ebben az országban a nemzet s a haza ellen elkövetni, hogy a tisztelt Ház tagjai – komolyan vegyék az esetet? Egy szegény bolond katonát, aki az ellenségnek szolgálatot tesz, felkötnek az első fára. Itt pedig egy törvényhozó kérkedik azzal, hogy az ellenséget szolgálja, amikor a magyar katona hű és becsületes szívét viszi az ellenség szuronya elé és még ráér, marad ideje arra, hogy a mentelmi bizottság elé kerüljön.

Mert hiszen mint a rend barátai örülünk annak, hogy e gyalázatos ügy a törvény rendes útjára kerül; de leküzdhetetlen tisztelet fog el bennünket e véres, erőszakos és kegyetlen időben az önuralom ama mértékén, a stoikus erények ama tömegén, amelyet a képviselőháznak látszólag igen felháborodott és nagy izgalomban vergődő sokasága magának meg tudott őrizni.

Egy erőszakosság azonban mégis volt ezen a történelmi napon. Nem a Házban, hanem a Házon kívül. Egy fiatalember merényletet próbált Tisza István gróf

ellen. A fiúnak nem volt szerencséje. Forgópisztolya nem sült el, mikor Tiszára ráfogta, aki feleségét segítette éppen az autóba. Annál jobban elsült azonban a soffőr tenyere, aki a kellő pillanatban úgy képentertette a merénylőt, hogy a szerencsétlen ott terült el az utcán. Tisza István gróf, mint tudósítónk jelenti, utóbb a rendőrségen még jóindulatúan kioktatta a póruljárt merénylőt.

Ez epizódból azonban, mely szerencsére súlyosabb következmények nélkül játszódott le, szomorú tanulságot kell levonnunk.

Konstatálnunk kell belőle ama túlzott, személyes gyűlölködéssel fűszerezett, radikális jelszavakkal és tanításokkal dolgozó pártok és újságok gonosz és veszedelmes hatását a gyengébb jellemű, gyengébb elméjű, félintelligens, fiatal nemzedékre. Mert e zöld fiúk nem tudják, hogy a fórumon rút komédia folyik. Hogy a hánya-veti aktorok nem veszik komolyan a saját dühös szavallataikat; hogy jelszavaik csak eszköz a maguk vagy mások céljainak elérésére; hogy elveket, álláspontokat, gazdákat és pártokat cserélnek a változó érdekek és helyzetek szerint. Ezek a korlátozott eszű fialtialemberek fölizgatott fantáziájuk lázában mindent komolyan vesznek: demokráciát, békét, forradalmat, amit a csábító és számító demagóg a fülükbe sugdos, vagy tettetett ihletében az immunitás köpenyébe burkolva feléjük mennydörög. És a vége ez: ha, szerencsére nem katasztrófa, – de a megtévesztett, elbolondított fiúnak börtön, bélyeg a homlokán és kettétört pálya.

De fordítsuk szemünket vissza a mai nap nemeesebb tartalmára.

Mi tudjuk azt, hogy Magyarország függetlensége még nincs meg, ha a miniszterelnök a perszonális uniót proklamálja. A függetlenséget nem proklamálni, hanem meg kell csinálni. Meg kell csinálni reális föltételeinek megteremtésével. Wekerle nyilatkozatának nagy politikai és nagy erkölcsi jelentősége van. Az országos mozgalom, amely a perszonális unió érdekében megindult, ezzel reális alapot nyert. Lehetőségét sajnos nem a magyar politikai világ egyetértésének

súlya és ereje hozta meg, hanem Ausztria bomlása. Vigyázzunk, hogy mi ezt a bomlást magunktól távol tartsuk, a határon át ne eresszük, mert különben értékét veszíti ránk nézve minden. Követeljük a pártok magába szállását, tömörülését, egyetértését, hogy a háború utolsó idejét is becsülettel megállhassuk, a békekötés nagy föladata bennünket megbonthatatlan egyetértésben találjon: akkor azután hozzá láthatunk politikai és gazdasági függetlenségünk megvalósításához. Hogy milyen lesz ez, nem tudjuk még. Ma a perszonális unió nevére nevezzük. Hogy annál, kevesebb ne legyen, az a mi munkánktól függ. Ausztria alakulása fogja megmutatni, hogy nem lehet-e több.

Új Ausztria, független Magyarország

Budapest, 1918 okt. 18.

A Habsburgok birodalmaiban a mai nap történelmi dátum. Egy kiáltvány és egy beszéd, mint egy felsőbb hatalmasság két keze, kitérte a jövő kapuját. Nem a népek feszítő ereje, nem államférfiaik bölcsesége, hanem az érlelődő idő és a sorsdöntő háború csinálta meg ezt: áldozatos vérvesztés és megpróbáltatások kálváriája útján az új Ausztriát és a független Magyarországot.

Az osztrák császár kiáltványt adott ki az osztrák szövetséges országokról, a nemzetiségeknek nemzetekül való tömörüléséről és egy államszövetség kötelékében való egyesítéséről. Ezzel proklamálva van hiteles és illetékes formában az az előfeltétel, amely a hatvanhetedik kiegyezést kiveti sarkából és Magyarország új közjogi rendezését tűzi ki napirendre a perszonális unió alapján. Kiemeljük még az osztrák császár proklamációjából azt, hogy ránk Magyarországra vonatkozóan csak egy passzus van benne, az, hogy ez az osztrák új rendezés nem érintheti Szent István koronája területének integritását. Ez, szerintünk, természetesen, mert hiszen a magyar király koronázási esküjével van érvényesen megpecsételve. De azért nem fölösleges, hogy benne van a proklamációban és elejét

veszi egyfelől félreértéseknek, másfelől illetéktelen aspirációknak.

A császári levél megjelenésének napján hangzott el viszont Tisza István gróf, ajakáról a képviselőház mai ülésén egy beszéd, mely mintegy kiegészíti az osztrák proklamációt.

Tisza István gróf mai beszéde Magyarországra nézve az osztrák alakulásokkal szemben proklamálta az áttérést a perszonális unióra és a képviselőház jóformán egyhangú lelkesedéssel fogadta Tisza István kijelentéseit és fejtegetéseit. Ezt az egyhangú lelkesedést nagy erkölcsi magasságából nem szállíthatja le az, hogy egy-két államférfiúi csemetének Magyarország függetlensége sem kell, ha Tisza István hirdeti, amiért is provokáló közbekiáltásokkal próbálták Tiszát kihozni a sodrából. De Tisza kimondotta, hogy most semmi sem fontos, csak az ország súlyos helyzete s férfias elszántsággal tért ki minden gyermekes provokáció elől. Higgadtan, szabatosan mondotta végig beszédét, melyet igen sok helyen a Ház viharos helyeslése kísért.

Tisza István nem maradt meg az új közjogi rend pusztá proklamációjánál. Kontúrjait is megrajzolta, amikor azt mondta, hogy minden kétséget kizáróan kívánjuk vele a hadseregnek *teljes* ketté osztását, a magyar államnak külön külügyi képviseletét és a béketárgyaláson Magyarország képviseletét egy megfelelő pozícióval és meghatalmazással ellátott magyar ember által.

E lelkesítő fejtegetések után Tisza István gróf egy végzetes, fekete szót ejtett ki. Először a fórumon azt a lesújtó szót, hogy a háborút elvesztettük. Nem mintha meg volnánk verve, de nincs kilátásunk arra, hogy érdemes legyen ránk nézve folytatni.

Egy összeomló világ terhével esnek lelkünkre ezek a szavak. De nem szabad hitünknek alattuk összerokadnia. Tömérdék győzelmet tud a történelem, mely dicsőség és becsület dolgában koldusszegény ehhez a mi elvesztett háborúnkhoz képest. Azokat az ellenségeinket, amelyeknek rabló éhe ezt a háborút ránk kényszerítette, sorba levertük s ha ma a szláv aspirá-

ciók kicsapongása tombol is még körülöttünk, ez aspirációk főerejét és félelmes oszlopát, Oroszországot ledöntöttük. Nincs miért félni a kölyköktől, amikor le van terítve az anyaoroszlán.

Hosszasan foglalkozott Tisza István gróf annak a szükségességével, hogy az ellenséges külföldet fel kell világosítanunk hazánk állapotáról, melyet évtizedes koncentrált hazudozással olyan jól sikerült elrágalmazni. Ez különösen a nemzetiségi kérdésre vonatkozik. Nem tudom, miképpen képzeli ezt magának a munkapárt vezére. Eddig a nyugati államok nem akartak rólunk híven értesülni. Ők bérbe vették volt dali szomszédaink s némely osztrák nemzetiség aspirációit, hogy alaposabban előkészíthessék ezt a háborút és nem őket vezették félre a mi viszonyaink dolgában, hanem ők intézték nagy és kombinált apparátussal a félrevezetést. Ám ha a béketárgyaláson komolyan szóba kerül a nemzetiségi kérdés: könnyű lesz ott a magyar képviselőnek a dolga, hogy állami, társadalmi, iskolai, egyházi intézményeink és törvényeink felmutatásával ámulatba ejtse a félrevezetetteket és utat vágjon a becsület s az igazság számára a becsületet és az igazságot szolgáló szívekhez.

Ha a végítélet trombitája harsogna a fülünkbe, nem kellene jobban magunkba szálilani, mint az új rend közeledő szele érintésétől.

Három gigantikus feladat követeli erőnket és bazafiságunkat: a békekötés, a új közjogi rend megalkotása és a háború áldozatainak valamelyes helyrehozása. És csak ezen túl a rendes kormányzás és törvényhozás ágbogas föladatai. Ki az a könnyelmű, ledér és hitvány lélek, aki ilyen időben zavarni merje azokat, akik a nemzet e munkáira hivatva vannak és munkába állanak? Ki az a lelketlen, aki a segítségét tőlük meg meri tagadni? Itt nincs se nézeteltérés, se párt, se magánérdek, se érzelem, se gyűlölet, se harag, itt csak hazafias kötelesség van.

A jövő kapuja íme kitérve, az ígéret földje int: vesse le a poros saruját kiki és lépjen át a küszöbén tiszta lábbal, tiszta lélekkel, tiszta, önzetlen szándékkal.

Égető témák a házban

Budapest, 1918 okt. 18.

A nemzetiségi kérdés volt a mai képviselőház ülésének egyik főtárgya. Vajda Sándor mint főaktor – kórusa voltak Pop-Csicsó és Juriga Nándor – hosszú beszédben követelte, sőt hirdette, hogy a nemzetiségi „*nemzeti tanácsok*” képviseljék a nemzetiségeket a béketárgyaláson. Vajda úr egészen a csehek prepotens modorálban szónokolt s Wekerle méltán emlegette a magyar képviselőház nagy türelmét azért, hogy e szónoklatot nyugodtan végighallgatta. Akinek a magyar hazafiak közül még volt valamely kétsége az iránt, hogy mit akar – nem ugyan az oláh nép – hanem az oláh politikus; azt ma kiábrándíthatta Vajda Sándor. A napokban tüntettek afféle nyilatkozattal, hogy ők nem akarnak elszakadni Szent István birodalmától. Persze nem, hanem csak egy külön Romániát akarnak keleti és déli részeiből csinálni, hogy azután az e területre eső magyarsággal, városainkkal, székelyeinkkel és a szászokkal úgy bánjanak, mint ahogy bánt Oláhország a moldvai csángókkal. Ha ezt elvégezték, akkor sem fognak Romániához csatlakozni, inkább megfordítva, Romániát csatolják *ide*. Ez sokkal kényelmesebb és gazdaságosabb üzlet lesz.

Wekerle alaposan kitanította Vajda urat. De ez, attól félek, nem sokat használ. Jobb volna, ha magyar államférfiaink a *magyar* közönséget tanítanák ki erről a témáról. Ideje volna, hogy a radikális pártok megszűnének valahára önmagukat s persze önmagukkal közönségüket azzal ámítani, mintha könynyelmű tanításuk nem volna a magyar nemzet veszedelme. E magyar politikusok vétkes konnivenciája nélkül elképzelhetetlen volna az a merészség, mellyel ezek az urak innen a képviselőházból lázítanak. Apponyi Albert gróf egy nagy és fényes beszéd végén komor intellemmel fordult a Károlyi-párthoz. Fekete bizonytalanság függ a fejünk felett. Minek nézünk elébe, mit kell megvédenünk, és iki ellen kell védekeznünk, minden a legközelebbi jövő titokzatos ködében van.

Csak egy bizonyos: hogy a nemzetnek, ha meg akarja menteni ami életfeltételeiből e világhatalomtrófa örvénylő veszedelmei között még megmenthető: a nemzetnek minden erejére, minden becsületes hű fiára szüksége lesz. Nincsenek aggódó vezérembereink dübörgő szavaiban jóslatok, de kasszandrai félelmetesség, sejtelem és gondolat rezeg rajtok végig.

Wekerle miniszterelnök a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatban a horvát kérdéstről is megemlékezett s kijelentéseinek magva az, hogy a horvát kérdés megoldásánál mindenféle előzékenységre készeik vagyunk, de ellenzünk mi és ellenez a korona is minden olyan megoldást, amely a magyar szent korona határain túl terjeszkedik.

Osszoinack fiumei képviselő is telt egy kijelentést, mely azt tartalmazza, hogy Fiume, amely nem horvát, hanem olasz város, mint corpus separatum szintén igénybe fogja venni a népek önrendelkezési jogát. Ehhez is volt Wekerlének szava, ez: föltétlenül fentartjuk abbéli jogunkat, hogy Fiume mint separatum corpus hozzánk kapcsolva maradjon és hogy szabad utunk Fiuméba minden körülmények közt biztosítva legyen.

Ezek a napok íme a nagyfontosságú kijelentések napjai: a perszonális-unió Tisza István tegnapi fogalmazásában, melyhez ma mint szabatos meghatározáshoz Apponyi Albert gróf csatlakozott; a nemzetiségi kérdésnek területi megoldása elleni tiltakozás; a horvát kérdés és Fiume kérdése: mind Ausztria bomlása folytán aktuálissá lett kérdések, melyeket az osztrák császár tegnapi kiáltványa népeihez jóformán napirendre tűzött.

Nevezetes jelenség azonban, hogy addig, míg nálunk a magyar képviselőházban és el lehet joggal mondani, hogy a nemzetben is, elenyésző kisebbségeket nem számítva, ez oszlopos politikai kérdésekben teljes egyetértés van, addig Ausztriában a tegnap proklamált Osztrák Egyesült Államok dolgában ennek éppen megfondítottját látjuk, vagyis a teljes negatív egyetértést. Nem kell az új rend a tervezett formában egyik érdekelt félnek sem. Ennek a körülménynek súlyt ad az, hogy békekötés előtt állunk s az osztrák népek is arra

számítanak, hogy az ő sorsuk ne Ausztriában és Ausztria által rendeztessék, hanem a békekonferencián.

Minket most már csak alárendelt mértékben érdekel az, hogy miben fognak valahogy mégis meg egyezni az osztrák népek és tartományok. Amennyire eddig jutottak, annak következményeképpen itt egyértelemmel állt az ország a perszonális-unió álláspontjára. Ha még tovább mennek, esetleg még jobban eltávolodnak attól a lehetőségtől, hogy megérthessük egymást. Pedig a mai bécsi lapokból látjuk azt, hogy az osztrák németek már attól is el vannak képedve, ahogyan mi értjük a perszonális uniót. Ők azt hitték, hogy az csak a régi állapot fentartása lesz új elnevezéssel. Ebből Tisza István gróf tegnap kiábrándította őket. A régeből nem maradt fenn semmi, csak a fejedelem azonossága és a kölcsönös védelem kötelezettsége. Megvédeni, ha kell, megvédjük őket. De fenntartani őket: ez már nem a mi dolgunk lesz. Ha ők magokat nem tudják együtt fenntartani, akkor nem fog rajtuk segíteni semmi, még a békekonferencia sem, ahova azonban, aligha lesz alkalmuk testvéri veszekedéseiket bevinni. A békekonferencia a világot fogja rendezni, nem az osztrák tartomány ok, torzsalkodásai!.

A két válasz

- *Wilsoné nekünk, a németeké Wilsonnak.* -

Budapest, 1918 okt. 21.

Tegnap este megjött a Wilsoné nekünk, ma meghozta a posta a választ, amelyet a német kormány adott Wilsonnak. Ha így megy a dolog tovább, akkor a béke biztos. Mert ezek a német jegyzékek szakasztott olyanok, mint a nyugati harctér: gyönyörű, tökéletes, mesteri – visszavonulások. Németország elfogadja Wilson új jegyzékét is. És amennyiben előttünk a bécsi külügyminisztérium magyarázata is, mellyel Wilsonnak a mi jegyzékünkre adott válaszát kíséri, annyiban mondhatjuk, hogy Bécs is épp úgy fog lépésről-lépésre hátrálni, mint Berlin és e taktikával Wilson teljesen kifogy egész nagy ürügykészletéből, mellyel

ezt a véres helyzetet huzza-halasztja s kénytelen lesz végre is békét kötni.

Nekünk most azt a választ adta, hogy az ő régi föltételei, melyek elfogadása alapján kértük a békét, már elévültek, mert azóta új helyzet állott elő, ő ugyanis azóta elismerte a cseh nemzetet hadviselő félnek. Bécs, illetve a „monarchia” hozza hát előbb a dolgát tisztába a szabad cseh nemzettel, amire Wilson nem tartja magát illetékesnek; azután lehet újra a békéről beszélni.

És Bécsben csakugyan elhiszik, hogy ez az út az, amelyen valamire menni lehet. Mi természetesen *nem* hisszük. Mi azt hisszük, ez az út az, amelyen ha éppen tetszik, vezettethetjük magunkat az orrunknál fogva oda, ahova ellenségeink akarják. De elvégre ez Ausztria, az osztrák császár és a szuverén cseh, illetve mint ahogy most a nemzetközi terminológia szól: a cseh-szlovák nemzet dolga. A mi dolgunk ennek a helyzetnek a szemébe nézni s következményeit levonni. Előbb azonban nézzük meg Wilson úr argumentumát.

Hogy hadviselő nemzetek hadseregében idegen légiók vagy brigádok is alakulnak, az régi dolog. Magyar légiók is harcoltak az olasz egység háborúiban és a porosz-osztrák háborúban éppen csak a gyors fegyverszünet akadályozta meg Klapkának egy magyar légió élén való betörését Pozsony körül. Ezekben az időkben azonban Magyarország alkotmánya el volt kobozva, Magyarországon holmi oktrojált alkotmányossággal akart kísérletezni az osztrák önkényes hatalom. Hogy a légiók nevéen akár Olaszország, akár Poroszország a magyar légiók képében Magyarországot ismerte volna el hadviselő félnek: ez a fantasztikus gondolat senkinek akkor eszébe nem jutott.

Most megtörtént. Miért? Azért, mert ellenségeink hadi számításában elsőrendű tényezőnek volt beállítva az, hogy Ausztria és Magyarország e háborúban az első lökéstől részeire hull és felbomlik. Ez elő volt készítve hosszú évek munkájával s ezen az alapon szöktek ki cseh politikusok a háború első idejében ellenségeinkhez; ezért kerültek, akik ki nem szöktek, itthon bíró elé, majd börtönbe (honnan amnesztia hozta ki őket); ezért adták meg magukat cseh ezredek

az ellenségnek, ahol csak módjukban volt Ez egy még a háború előtt jól megtervezett és jól megszervezett összeesküvés volt (s ha más nem, hát ez bizonyítaná megcáfolhatatlanul, hogy ki tervezte ezt a háborút), amelynek titkolózása megszűnt, amikor az amerikai beavatkozás kezdeti ez év elején testet ölteni. Azóta lettek a csehek mind szemtelenebbek és követelőbbek.

Már most mit; jelent mindez? A cseh nemzet egész a múlt hétig ott ült a bécsi parlamentben s tanácskozott a bizottságaiban; osztrák birodalmi törvények alatt él, adót fizet, az osztrák császár nevében kap ítéletet, ha perel, osztrák közigazgatás intézi polgári ügyeit és érdekeit, osztrák katona őrzi határait, személye és vagyona biztosságát, az osztrák hadseregben vannak (igaz, csak amennyiben meg nem szöktek) a fiai; itt Magyarországon cseh orvosok és katonai kombattans és adminisztratív tisztek parancsolnak kórházban, kaszárnyában, mindenféle katonai intézményben és telepen; az osztrák közigazgatási és miniszteri hivatalok a csehek ezreivel vannak tele, – és most Wilson azt üzeni az osztrák császárnak és „monarchiájának”, hogy a *cseh nemzet* hadviselő fél, háborút folytat ő felsége hadaival. Kössön előbb a császár békét a cseh nemzeti tanáccsal, azután forduljon csak újra az amerikai elnökhöz.

Ennél cifrább helyzetet képzelnem sem lehet. Ez bizonyítja, hogy itt nem állunk komoly dologgal szemben, hanem csak ürügyekkel. Ez farce, komédia, amire a becsületes magyar szótárban kifejezés nincsen. Nincsen más hátra, mint most már megvárunk, hogy a cseh hazafiak megkegyelmeznek-e a császárnak, aki megkegyelmezett a cseh árulóknak.

Ránk nézve az a jelentősége van ennek a kegyetlen játéknak, hogy ez úgy látszik végleg megpecsételi Ausztria sorsát. A cseh nemzeti tanács arról értesítette Wilsont, hogy otthon a cseh-szlovák köztársaság kikiáltására készülnek. Zágrábban arról tanácskoznak, hogy legyenek-e a Karagyorgyevicsok Jugoszlávia dinasztiiája, vagy ők is kikiáltásák a köztársaságot. A dolgok lám gyorsan fejlődnek. Horvátország végképp eltűnik a föld színéről: belemerül Jugoszlávia tengerebe, mint egy tífj elsülyedt világ.

A mi gondunk pedig mindezzel szemben az, hogy a Jugoszláviából is, a tervezett cseh-szlovák birodalomból is mentsük ki azt, ami a mienk. Lehet, hogy a háborút elvesztettük; de a fejünket nem szabad elveszítetnünk. Első dolgunknak kell lennie, hogy itthon az ország határai biztosításáról gondoskodjunk. Az ilyen fantasztikus tervek, melyek erőszakolt jelszavakkal rablósándekot kendőznek, nem valósulnak meg olyan könnyen s olyan hamar, mint ahogy koholtainak. De Magyarország fizikai erejét össze kell szedni és a nemzet erkölcsi erejének fel kell ébredni, ha alszik, fel kell támadnia, ha halott. Törvény, igazság, természet, történelem ellen semmit sem lehet csinálni. Nemzetet elevenen szétdarabolni lehet, örökre eltemetni nem lehet. Ha minket most akarnak megcsonkítani: oda mutatunk a lengyelre, amelyen császárok osztozkodtak s mely íme mostan támad fel halottaiból. Egy hitvány, pizok, érdekhajhász, haszonleső, egyenetlenkedő nemzedék sírjába lökte Lengyelországot.

Hitvány, pizok, érdekhajhász, haszonleső és egyenetlen nemzedék volna a mienk, ha meg nem tudná akadályozni, hogy minket lökjön a nyitott sírba, melyből véres munkával mi kihúztuk a lengyelt. Mert nemcsak Wilson van. Van Isten is. Nemcsak erőszak van, van Igazság is. Nemcsak háború van, van Béke is, és nemcsak a népek békéje, hanem a *lelkiismeret* békéje is. Új világot akartok építeni? Nem lehet gazságok és hazugságok fundamentumára világokat építeni. Ha becsületet, igazságot akartok, akkor nem félünk. Ha nem azt akartok, akkor nem békét szereztek, hanem új háborút. Akkor erőszakkal kell dolgoznotok és mi attól sem félünk. Mert minden erőszak csak ideig-óráig való és nincs akkora sziklakő, mely el nem hengerülne az igazság zárjáról, amikor üt a feltámadás órája.

Országos zenebona

Budapest, 1918 okt. 22.

Akár hallgatom a képviselőház tanácskozásait, akár olvasom a demokratiko-radikális újságok cikkeit, egy benyomás üldöz belőlük elháríthatatlanul. Veszett

lárma, kétségbeesett türelmetlenség, riadt izgalom és förtelmes erőszakolás. Gondolom, a zsidó hosszú napról szól az a legenda, hogy ezen a napon Jehova nyitva tartja az ég kapuját egész estig. A hívő zsidó azért tölti e napot a zsinagógában, imádkozva buzgón, mert minden könyörgése, gyónása, imádsága az ég nyitott kapuján át betalál az Úr füléhez. És estére kelve, mikor végéhez közeledik az engesztelő nap utolsó órája: mondhatatlan izgalom vesz erőt az imádkozókon; hadarva iparkodnak egymást túlkiabálni, hogy amit még könyörgésükből lehet, elmondhassák, mielőtt az ég kapuja bezárulna.

Károlyi Mihály gróf főrabbi vezetésével ilyen zenebonát csinálnak e pillanatban a nemes gróf parlamenti és sajtóbeli hívei. Hihetetlen dolgokat mondanak el, ő maga Jeremiás próféta ő méltósága, azután főtisztelendő Hock János plébános úr, Juhász Nagy Sándor, Ballá Aladár, Fényes László, Kun Béla, Batthyány Tivadar gróf szakálla, Laehne Hugó s még egy-két nemtője a magyar nemzetnek. Kikiáltják a magyar függetlenséget, hazarendelik a magyar katonaságot, kecsagetnek bennünket magyar köztársasággal, ideigérik a nemzetiségi békét, odaadják Horvátországot Szerbiának és így tovább. Természetesen mindezt határozati vagy egyéb hevenyészett törvényjavaslatban. Mert ez a fő. Határozzuk el, aztán menjünk tovább. Határozzunk el még valamit. Aztán menjünk megint tovább. Aztán kezdjük újra s megint menjünk egy-pár lépéssel tovább. A fődolog tudniillik az, hogy határozzunk mindent rakásra. Egyszer mégis csak fölfordul ez a bolond állapot. Mindezt a groteszk forradalmasait, amit Károlyi Mihály gróf és politikai pojácái a parlamentben járnak, egyik fő sajtóorgánunk így foglalja össze:

Vagy megteszi ez a képviselőház rögtön, hogy megbuktatja a kormányt, kimondja Magyarország teljes, gyökeres függetlenségét, magyar külügyminiszter veszi át önállóan a külügyek vezetését és az ellenséggel való tárgyalást, kimondván az Ausztriától és a német szövetségtől való elszakadásunkat, magyar honvédelminiszter a magyar csapatok parancsnokságát, elhozatván őket Ausztriából, Németországból, a nyugati frontról, Olaszországból, Ukrajnából, honnan a pokolból.

Vagy pedig, ha nem cselekszi ezt rögtön, félre kell lökni ezt a képviselőházat szerelmetes kormányával együtt. Nemzeti tanácsra volna szükség az ország sorsának intézésére. Alakuljon ez a nemzeti tanács a legdemokratikusabb elemekből, köztük a szocialisták és a nemzetiségek képviselőivel. Adjon ki kiáltványt, amelyben kimondja teljes függetlenségünket, elszakadásunkat Ausztriától és a német szövetségtől. Mondja ki szándékát az ország gyökeres és rögtönös demokratizálására, szüntesse meg a cenzúrát, adja vissza a gyülekezési jogot és hívja haza a katonákat. Így menjen békét kötni az ellenséggel és egyezkedni a körülötünk alakult országokkal.

Ötödfél évi háborúban vagyunk. Katonáink Ukrajnában, Romániában, Szerbiában, Albániában, Itáliában, a nyugati fronton vannak. Tessék hazadirigálni, de rögtön, vagy megbukni. Hogy ez lehetséges-e vagy nem, vagy hogy mi történik ott, ahonnan hirtelen hazaparancsoltuk: azzal ki a f ... törődik! Ez oly gyermekes, oly frivol, oly oktalan dolog, hogy nem lehet komolyan venni. Komoly csak egy dolog van benne: a szándék, mely sugallja ezt a hangot és viselkedést a parlament egy törpe minoritásának és a fővárosi sajtó nagy többségének. Ez a szándék a fölforgalás, a helyzet fölbontása, a zavar, az uralom, mielőtt feljő a vacsoracsillag, mielőtt bezárul az ég tárt kapuja, mielőtt meglenne a béke. Iszonyú csapás lenne rájuk nézve, ha csakugyan más hozná nekünk a békét s a független Magyarországot, nem ők. Mintsem hogy ez a szerencsétlenség érje – Magyarországot, inkább forduljon föl minden.

Mióta országokat kormányoznak, ily léha könynyelműséggel még nem jártak el közdolgokban emberek. A magánszenvédelmek oly kicsapongása ez a közérdek rovására, amely csak egy teljesen dépravit vagy teljesen közömbös publikumra spekulálhat. A nemzet önérzetének teljes legyengülése, vagy erkölcsi fölfogásának meglazulása teszi csak ezt a játékot lehetővé. A háború nyilván sokat pusztított rajtunk. De ha ép elménkből is ki nem forgatott bennünket, akkor ezt nem lehet sokáig elviselnünk. Elvégre Andrassy, Apponyi, Wekerle, Tisza és ez urak szorosabb politikai környezetete tehetség, műveltség, tisztesség és becsüel dalgában ott áll, ahol a világ bármely parlamentjének

a színe-java áll. Ha tehát a tisztesség és becsület a politikusban nem bibliai erény és alázatosság, amely a balarcot nyújtja, ha jobbfelől pofonütötték; ha a műveltség nem gyávaság és a tehetség nem azonos a tehetetlenséggel: akkor nekünk, akiknek nem mandátum, hanem Magyarország; nem bársonyszék, hanem magyar nemzet; nem befolyás és kitüntetés, nem állás és haszon, nem hivatal és stallum, hanem rend, béke – belső és külső béke, – tisztesség a házban, ízlés és tisztaság a közeiében az ideálunk – nekünk ember kell a gátra, aki tudja, mit akar és akarja is azt, amit tud.

Engesztelődés

Budapest, 1918 okt. 23.

A király ma felavatta az új debreceni egyeitemet s egy lelkes beszédet mondott, mely a magyar tradíciók és érzések nyelvén szólva méltán dobogtatta meg a magyar szíveket. Debrecenből pedig, mintha csak a Gondviselés szólította volna, a királyné kíséretében a fővárosba jött és holnap intézkedni fog.

Mert míg ő a tudományok csarnokát nyitotta meg az alföldi városban, addig Budapesten nevezetes események torlódása radikális fordulatot adott közéletünk tényezőinek.

Az események élén áll a horvát zendülés, melyről alább bővebben lesz szó. Forradalmi láng csapott iki Zágráb városa vulkanikus talajából. Megisméltódott ott a negyvennyolcas mozgalom. De már nem Jellasicsé Magyarország *ellen*, hanem ellenségeink sugallatából és szolgálatában. E mozgalom, komolyságát jellemzi, hogy egy horvát gyalogosezred hatalmába kerítette Fiumét, megszakította a vasúti összeköttetést, lefegyverezte a rendőrséget és a honvédséget és megszállta a középületeket. A képviselőház izgalmai tetézték e hírek hatását s megindulván a tanácsikozásóik, létrejött a koncentrációnak egy neme. Wekerle lemondott a kormány nevében, utódot nem ajánl és a pártvezérek holnap megjelennek a király előtt, aki mint mondottuk, intézkedni fog.

De ha kormányelnöki jelölésben nem állapodtak meg, megállapodtak a leendő kormány programjában, mely a következő pontokat tartalmazza:

1. demokratikus általános választójog; 2. az ország függetlensége; 3. az ország területi épsége si e végből a magyar katonaság hazahozatala.

Ehhez a megállapodáshoz minden párt hozzájárult, Elhallgatott minden elvi különbséget azzal a kegyetlen valósággal szemben, hogy az országot, amíg még külső háborúját nem tudta befejezni, belső zendülés és polgárháború fenyegeti.

Hogy ki veszi át a király kezéből holnap a hatalmat, az e helyzetben alárendelt kérdésnek látszik. Fontos az, hogy a legelszántabb akarat, a legtisztább hazafiság és a legmegbízhatóbb magyar kezébe kerüljön az ország sorsa. Politikai köreink nagymértékű lelki züllyöttségét éppúgy rendbe kell hozni, mint a bomlásnak indult viszonyokat. Közmegnyugtatóra fog szolgálni, hogy az ország határainak biztossága épp oly súlyos és közvetlen gondja magának a királynak is, mint minden becsületes hazafinak. Úgy vagyunk értesülve, hogy a határvédelem főparancsnoka már ki is van szemelve, sőt ki van nevezve József királyi herceg személyében, akit e polcon egész Magyarország, de különösen a magyar katona lelkesen fog üdvözölni.

Homokra építünk-e, ha azt mondjuk, hogy a holnapi nap a királyi várban történeti jelentőségű lesz és döntő erejű Magyarország sorsára nézve. Mindegy, ha ki hittet, ha ki kétséggel fogadja e fordulatot: mindenkinek minden erejét a holnapi elhatározások szolgálatába kell állítania.

Olyan óra ez, mint azé az emberé, akin halálos műtétet kellett végrehajtani, ment csak azzal lehet életét megmenteni. Sok bűnt, temérdek hibát követtünk el. Senki sincs, aki hibátlan volna közöttünk. De bűn és hiba éppúgy a nemzetért esett tőlünk, mint jó szolgálat és áldozat. Legyen a Holnap a kiengesztelődés, a mentés, a felemelkedés, az elmék és lelkek találkozásának a napja, hogy közös erővel elfordíthassuk a veszedelmet, míg szerencsétlenség nem lesz belőle.

Hát jöjjön Károlyi!

Budapest, 1918 okt. 24.

Tegnapról mára a magyar miniszterválság meg-tetéződött a külügyminiszter válságával. Az *éjjel Burián* gróf útban volt Bécsből Budapestre s mikor reggel Vá-con kijött hálókocsijából s újságot vett, elképedve ol-valsta, hogy Wekerle lemondott. Természetesen első dolga volt, ideérkezvén a fővárosba, megírni lemondá-sát. Megírta, beadta s ezzel el is végződött ez a kis bonyodalom. Délben tizenkét órakor már Andrássy Gyula gróf volt a külügyminiszter. Természetesen – perszonális unió ide, perszonális unió oda – egyelőre nem kizáróan magyar, hanem még mindig csak közös külügyminiszter.

A miniszterelnök válsága bonyolultabb. Azt tar-tom, komolyan csak három jelölt jöhet szóba a mai helyzetben: *Andrássy, Apponyi* és *Károlyi* Mihály. Andrássy azonban már kiesett a kombinációból. Ma-rad a másik kettő. És bár kétsége az iránt senkinek sem lehet, hogy érdem, tehetség és készütség szerint Apponyi messze túlhaladja Károlyi Mihály grófot, de ez utóbbi temperamentum, elszántság, céltudatos ma-kacsság, energia és – iha van ennek a szónak értelme – lelki pozitivitás dolgában annyira túlszárnyalja min-den elgondolható konkurensét, hogy amennyiben be-csületes koíncetrációról van a szó, a jelen pillanatban az ő jelöltsége az, amely legkecsegtetőbbnek látszik.

Ezt a mondatot e hasábokra leírni nem kis fel-adat. De ránk nézve nem magunkról, nem személyek-ről van a szó, hanem a politikai helyzet szükségéről és az országról.

Én sohasem gondoltam azt, hogy ezt a mai fordu-latot Károlyi Mihály gróf mint egy-két tucat ember vezére ki tudja magának erőszakolni. Ehhez természe-tesen az ő részéről a legintranzigensebb és a legszélsőbb állásfoglalás kellett, kisszámú parlamenti hivei részéről a legcinikusabb elszántság mindenre, ami dolgukat al-kalmas volt előbbre vinni s ebben nem engedtek ma-guknak korlátot állítani semmiféle közérdek által. A

parlament nyugalma, presztízse, munkaképessége, személyes üldözések, bántalmazások, kivégzések épp úgy a mindennapi fegyvertárunkba tartozott, mint botrányok keresése, leleplezése és rendezése. Van hét vagy tíz embere a parlamentben, ugyanannyi a radikális sajtóban: ezek mint egy jól fölszerelt gépfegyver dolgoztak nap-
nap után. Sztrájkokkal támadták meg a gazdasági életet és az utca rendjét. A sajtószabadság érdekében indított mozgalmakkal terrorizálni iparkodtak a sajtót. Akik üldözték Tiszát, amiért néhány év előtt a román nemzetiségi komitéval érintkezést és megértést keresett. és irtóztató zenebonát csináltak vele a sajtóban is, a parlamentben is, azok ma egy hajóban ülnek a nemzetiségi túlzók-al. A háború érdeke se volt előttük s ezerszer kellett azt a szemrehányást zsebetenniök, hogy ellenségeink érdekében dolgoznak. És ők a szemünk közé nevettek és zsebrevágták. Most az utolsó napokban már éppenséggel dicsekedtek is vele, hogy igenis, ők antantpártiak.

És ma, íme, ők vannak fölül és éppen a *Budapesti Hírlap* mondja, hogy tán a jelen miniszteri válság legjobb megoldása volna, ha Károlyit neveznék ki miniszterelnöknek.

Tudjuk, hogy a forradalmakat mindig a semmitől vissza nem riadó kisebbségek csinálják a mindentől visszariadó többségek ellenében. De a Károlyiéknél törpébb kisebbségnek a maihoz hasonló felülkerekedését alig mutat fel az alkotmányos küzdelmek története. Persze, megvannak ennek is a maga súlyos okai.

Első: a többséget és vezérét éveken át folytatott obstrukciókkal, botrányok rendezésével, sajtóhadjáratokkal ha hatalmától és becsületétől nem is tudták megfosztani, de népszerűségét súlyosan megrongálták és gyűlölet tárgyává tették ama széles félintelligens rétegekben, melyek futnak a nagy szavak s a nagy lárma után, mert sajtát ítéletük nincsen.

Második: a magyar parlament már évekkel ezelőtt elvesztette a közönség szemében a komolyságát s lesüllyedt a színház, ha nem a kabaré színvonalára. Nem országos dolgok iránt érdeklődni, hanem mulatni, szórakozni vagy izgulni járlok oda az emberek. De maguk a képviselők is ezt a felfogást tanúsították. Semmi ko-

moly tárgy nem érdekelte őket. A legfontosabb ügy, ha nem lehetett politikailag, pártcélok érdekében kiaknázni, mindig abban a veszedelemben forgott, hogy tárgyalása megszakad, mert nincs a Ház határozó képességéhez szükséges számú képviselő a teremben. Csak ha botrányt vagy más szenzációkat reméltek, akkor volt *táblás ház* a teremben is, a karzatokon is. Már régen nem az ország dolgát intézték ott a közönség fölfogása szerint, hanem a versengő gróf urak ügyét. Apponyi, Andrássy, Tisza, Károlyi nem államférfiak és pártvezérek voltak ott a közönség személyn, hanem egymásra agyarkodó primadonnák.

Ehhez most hozzájárult a háborúnak is a lelkeken végzett pusztítása. Ezt a háborút is addig vették komolyan, amíg Tisza volt a miniszterelnök. Azóta ez a rémség is elvesztette komolyságát a míg ellenségeinknél a hatalom mind szilajabb, elszántabb, erősebb kezekbe ment át, míg végül a legerőszakosabbakéban maradt, akik fordulatot tudtak adni az antant hadiszereccéjének is, addig nálunk mind pipogyább, határozatlanabb, révedezőbb alakok vették át a nemzet gyepelőjét és rohamosan fogta el az emberek lelkét az erkölcsi lazulás, a beteges békevágy és az általános hitetlenség. Tisza miniszteri utódai erről nem tudtak vagy nem akartak tenni s így dohosodott meg a közszellem, így jutottunk oda, ahol ma vagyunk: borzasztó helyzetébe az országnak.

Nos hát történjék meg a hihetetlen. Előttünk fekszik Károlyiék radikális programja. Egy olyan lista, melynek megvalósítására nagyobb s forradalmi szellemen élő nemzeteknek emberöltők keltettek.

Minket természetesen e programtól mérföldek milliói választanak el. Nem is üdvözljük azt az időt, amelyben ilyen dolgot szegény hazánkban komolyan kell venni. Elismerjük azonban, hogy komolyan kell venni s hozzáteszük a római férfiú mondását: *vicirix causa diis plaenit, sed victa Catuni.*

Azokon az illúziókon, ködökön és füstökön keresztül kell esnünk. Andrássy Gyula gróf külügyminiszter lett s ez a tárca az ő kezében nagyon jó helyen van. De akkor lehet talán legkisebb kovkázattal Károlyit is a maga sorsa elé állítani, amikor a felelősségé-

ben osztozik Andrássy s talán Apponyi is. Hát jöjjön Károlyi! Hadd lássuk, mi marad meg belőle és programjából, ha, mint ő mondta, cselekvésre, ha, mint mi szeretnők mondani, alkotásokra, ha a magyar nemzetnek modern szellemben való *megújhosztására kerül* a sor, Károlyi sem eheti a levesét olyan forrón, ahogy szakácsai elejbe tálalják. Károlyi is végre magyar ember. Sőt nagy magyar famíliának az ivadéka.

És Károlyinak van nappala és van éjjele. És Károlyinak is az a fontos, hogy nappal dolgozzék, éjjel pihenje ki nappali munkája fáradalmát nyugodalmas álomban. És Károlyinak is jaj, ha csendes éjszakai pihenés és zavartalan alvás helyett éjjelét üldözni találja nappalja; ha ágyát körülrepdesik éjjel nappali cselekedetei s elverik szeméről az álmát és a magyar nemzet jövője mint spektrum megjelenik éjjeli sötétségében s ő ott fog álmatlanul vergődni és nem lesz lelkiismerete, amely meg tudja nyugtatni.

Hát jöjjön Károlyi és tegye jobbát a nemzet hájójának a kormányrúdjára és tegye balját a nemzet ütőerére és mutassa meg a világnak, mit tud.

Mit csináljunk?

Budapest, 1918 okt. 25.

Tegnapelőtt este felborították a parlament folyosóján a kormány szekerét azzal, hogy megnyílt az erők egyesítésének az útja. Ez az út pedig úgy nyílt meg, hogy Andrássy Gyula gróf fölkereste Tiszát s azt mondta neki: ha te lemondasz eddigi álláspontodról s elfogadod az általános választójogot és Wekerle lemond: akkor meg van mentve a helyzet. (A helyzet fogalma ezúttal jóformán azonos a haza fogalmával.)

Erre Tisza István így felelt: ha így van a dolog, én meghozom a hazának ezt az áldozatot.

Most Andrássy azt kérdezte: de ki mondja meg ezt a dolgot Wekerlének? Tisza azt felelte, megmondja ő és fölkereste a miniszterelnököt és így szólt: Andrássy összehozta az összes pártvezéreket, akik kijelentették, hogy hajlandók a koncentrációt megcsinálni, ha én lemondok választójogi álláspontomról,

te pedig lemondasz a miniszterelnökségről. Mit szólsz hozzá?

Erre Wekerle így: Kérlek alássan, már le is mondtam. – És bement az ülésterembe és bejelentette, hogy lemondott,

A következő napon Andrássy Gyula grófot kinevezték külügyminiszternek, a koncentrációból pedig ismét semmi sem lett. A szocialisták nem mennek Károlyiakkal, Károlyiak nem mennek Andrássyval, senki se megy a többivel, mindenki maga menne szívesen. de ez meg lehetetlen. Hiába hívtuk tehát tegnap Károlyi Mihály grófot, Károlyi Mihály nem jött. Ellenben előörsi csatározásra kiküldi az egyetemi fiatalság egy részét a Galilei Kör vezetésével, feldirigálja a királyi várba; magát és vezérkarát (mily tündöklő csillagkoszorú hazánk; egén: Kun Béla, Fényes László, Laehne Hugó, Juhász-Nagy Sándor s aranyszájú Hock János) ünnepelteti erkélyeken és nyitott ablakokon. És ma már banketten a tegnapi nagylelkű közbenjáró, Andrássy Gyula gróf ellen is megindította a háborút. Andrássy lenne így az oka annak, hogy ő nem jön. Mert, azt mondja Károlyi Mihály gróf: „Andrássy Gyula gróf a maga belső világával, világnézetével, múltjánál és tradíciójánál fogva képtelen arra, hogy az eseményeket világosan lássa és összességükben megértse.”

Én engedelmet kérek arra, hogy ezt ne vegyem komolyan. Nem azt, hogy Károlyi gróf Andrássyvi ilyen korlátolt látókörbe utasítja, hanem azt, hogy ez lenne oka Károlyi abbeli vonakodásának, hogy tegnap még kész volt jönni, ma már pozítive nem jön.

Az a tegnapelőtti esti komédia a debreceni Gotherhaltéval, a fiumei zendülésről szóló kétes eredetű telegrammál az, csak valljuk meg, egy fölöttebb ügyes parlamenti pergőtűz volt, amellyel áttörték a kormánypárt és a munkapárt egyesült frontját. Mikor pedig Tisza naivul, Wekerle is naivul azt hitték, hogy ők áldozatot hoznak és szolgálatot lesznek a *hazának*, akkor a Károlyi-csoport már a markába nevetett, mert tudta, hogy ezek a nagy gyerekek nem a hazának, hanem ő neki áldozták fel magukat és sietett a Károlyi-palotába s hajnalig tanácskozott egy orosz min-

tára tervezett *katona- és munkástanács* megalakításáról.

Ezen a ponton azonban most már álljunk meg. Mert le kell számolnunk azzal a kérdéssel, hogy mit csináljunk hát, ha Károlyi Mihály gróf nem hajlandó az ország első tekintélyével együtt dolgozni s minden áron egymaga akarja megmenteni a hazát.

Mit kell vajjon csinálnunk? Mert hogy Hadikkal experimentáljunk, Wekerlét megkérjük, hogy maradjon még, vagy egy más névvel hurcoljuk a bizonytalanságnak és a bomlásnak ezt az állapotát egy vagy több héttel tovább: az nem érdemes dolog, de talán rá se érünk erre, mert hiszen kritikus a helyzet a harc-téren is. Választani kell a között, hogy átadjuk-e a hatalmat Károlyiéknak vagy másnak adjuk-e és kinek.

Károlyi a radikálisokkal és a szocialistákkal tanácskozott, mint már említettem, egyetem-utcai palotájában az első magyar szovjet megalakításán. Hallottam másrészt a többségi pártok ama szándékáról, hogy egy – ellenőrző vagy tanácsadó – bizottságot alakítsanak parlamenti férfiakból a kormány mellé.

Én az »egyik tervet veszedelmesnek tartom, a másikat céltalannak.

A jóléti, katona- és munkástanácsok és hasonló intézmények azok a barlangok, amelyek a forradalom országútján ideiglenes tanyái azoknak, akik forradalomra, felforgatásra törekszenek. Ha egyebet nem láttunk és nem hallottunk volna még Károlyi Mihály gróftól, mint a programmai, mely tegnap jelent meg egyik lapjában, ez már elég bizonyítéka annak, hogy ő radikális fel-forgatását tervezi az országnak. Amit ő program-mjába vett, azt három francia forradalom nem ludta elvégezni. Károlyinak pedig az egész csak anynyi, mint egy jó ünnepi ebéd étlapja. És ő azzal a naiv vaksággal táncol a maga vulkánján, mintha nem a példák sokasága bizonyítaná, hogy nem hogy bevégezné, de csak sokáig nem is folytatja a felforgatást az, aki kezdte. Mert az ilyen program elsősorban csak arra jó, hogy felizgassa és mozgósítsa a tudatlan s együgyű sokaságot; másodsorban pedig arra, hogy beválthatallanságámil fogva felfalja magát a mestere-t. Mert nagy száj kell ugyan egy ilyen programm

elmondásához, de a politikában nincsen olyan nagy száj, amely után, mentül nagyobb, annál hamarabb következik egy még nagyobb száj.

Aki tehát a szovjet-politikát óhajtja s akivel el lehetett hitetni, hogy ez a politika csakugyan szegény Magyarországunk függetlenségére vezet: az kövesse Károlyi Mihály útját és járja vele végig a magyar nemzet testén az orosz szovjet-szabadság és függetlenség kálváriáját.

A többségi pártok tanácsadó-bizottsága pedig, képviselőkből megalkotva, minek? Ha nem bízik a többség a kormányában; csapja el. Ha pedig bízik, akkor me adjon melléje egy tanácsot, egy kollegiális intézményt, amelynek tagjai nem felelősek, ellenben a kormány felelősségét csökkentik.

De hát ugyan ha sem ez, sem az. mit kell ebben a kaotikus helyzetben tennünk?

Bizony ez is igen egyszerű felelettel váu megoldva, de nem szabad tőle megijednünk.

Már három éve, hogy folyton hallom a sopánkodás! a koncentrációról, az erők egységesítéséről. Mit jelent ez? Másutt is hirdették, próbálták, meg is csinálták. De hallani-e a francia koncentrációban más nevet is a Clemenceau-énál és az angolban miást a Lloyd George-énál? A legtokéletesebb koncentráció az, ha minden létező erő villámosdrótja egy elmében fut össze. A rómaiak, iha veszedelemben volt a haza, nem bizottságokat, nem tanácsokat, nem szovjetekeket alkottak, hanem a szenátus minden hatalmát egy ember kezébe tették le, akit elneveztek *diktátornak*.

Az a kérdés, igazán veszedelemben van-e a haza? Az a kérdés, van-e oly emberünk, akire a nemzet kétségbeesés napjaiban bizalommal tekinthet? Az a kérdés, van-e olyan alakja közéletünknek, akire szeretettel néz a kicsiny, tisztelettel a nagy, aki pártérdekek fölött áll, aki a becsület, hazafiság, magyar érzés dolgában fényes példa mindnyájunk előtt?

Ha van ilyen férfiú közöttünk, azt nevezzék ki Magyarországnak diktátorának és annak a kezébe tegyük le a sorsunkat.

És ki merné mondani, hogy nincsen. Sőt tudom, hogy olvasóim már ennyiből is kitalálták, hogy a ma-

gyár palatinus-ivadéokra gondolok. *József* királyi herceget nevezték ki, úgy hallom, a magyar határvédelemre rendelt főparancsnokává. Egy tollvonással több és megvan oldva ez a lelketlen válság, amely tízzel megsokszorozza helyzetünk bizonytalanságait; nevezze ki őt diktátornak, ez lenne az egyetlen, az igazi, a foganatos koncentráció.

A pesti lárma, a vidéki csend

Budapest, 1918 okt. 26.

Az az újság, amely *Andrássy Gyula* gróf politikáját képviseli a fővárosi sajtóban, a *Magyar Hírlap* feltűnő, bár kissé orákulumszerű cikket közöl ezzel címmel: *A béke*. Kivesszük a cikk velejét, amely a következő soraiban foglalja:

A békét ana csak egy veszedelmezetheti nálunk: ha belső rendünk felborul, ha a törvényes élet folyamatossága megyzakad. A békéért dolgozik minden erejével, akaratával és vágyával a király. Ezért is így dolgozik *Andrássy*, aki ezért állt arra a tövises helyre, ahonnan a békéért cselekedhetik. Azt a rövid időt, inely a béke megszerzéséig eltelik, *ezt a becslésünk szerint nem több, mint néhány napot* csak az tolhatja ki, ha mi itthon nem tudjuk rendben tartani békétkívánó országunkat. A béke a szerint lesz gyorsabb és jobb, amint mi itthon békében élünk. S a szerint tolódik el és romlik, amint belső helyzetünket anegkuszáBjúk.

Ha van e pillanatokban az itt leközölt mondatoknak egyáltalán értelmük, az csak egy lehet: hogy *Andrássy Gyula* gróf nem hiú becsvágyból, nem is hazafias áldozatképpen vállalta a külügyi tárcát, hanem pozitív tényezők ismerete alapján, amelyek feljogosítják őt arra, hogy a nemzettől egy kis türelmet kérjen, hogy a belső rend föntartására intse a legkomolyabb szókkal a politikai tényezőket. Kívánatos volna, hogy ez az intelleum elhasson az ország minden zugába és hogy túlharsogja azt a féktelen zenebonát, amelyet fenyegetőzéssel, (megfélemlítéssel tetézve tud csinálni egy kis politikai csoport a budapesti radikális sajtó segítségével, sőt kizáróan általa. Mert senki se engedje magát megtéveszteni. Itt nem az erő nagy, hanem csak a lárma. A veszedelem nagyobb, mint a moz-

galom belső ereje, de csak azért, mert Károlyi Mihály gróf parlamenti és újságírói hadának példátlan aggresszív magaviseletével szemben egy megfélemlített polgári társadalom passzivitása, a kormány abszolút tétovázó tétlensége áll szemben s egyáltalán minden hatóság, minden ember, sőt az országgyűlés is ki van szolgáltatva a legszilajabb, legsértőbb, meg-alázó kiabálás terrorjának. Mindenki kábultan nézi ezt a képtelen állapotot, mintha narkotizálva volna. És előáll a legfonákabb helyzet: az ellenség a határon és itthon egy ernyedte kormány. A pártok készek erőik egyesítésére de nem lehet, mert Károlyi nem megy velük; fölajánlják Károlynak a hatalmat, de neki lehetetlen föltételei vannak. Egy szóval itt fekszik a nagy csatabárd: az egész kormányhalalom a földön, aki föl tudná venni, nem meri; aki merné, nem tudja fölvenni. És egymást rémítik az emberek azzal, hogy mi lesz?

Pedig világos, hogy az lesz, amit akarunk, vagy az, amit elhárítani meg se mozdulunk.

Ment egy józan tekintet az ablakon ki, meggyőző bennünket arról, hogy itt minálunk egyelőre az orosz fejteményak paródiája folyik. Az a lázítás a hírlapokban minden ellen, ami volt, ami van s ami rend és tekintély, teljesen hidegen hagyja nemcsak az országot, de még a fővárost is. Lehetetlen úgyszólván népét és polgárságát a flegmájából kivenni. Nagynehezen sikerül megimozdítani az egyetemi fiatalság egy részét a radikális politikusoknak; elvonulnak a Károlyipalota, a radikális pártkör, a szocialista párthelyiség és egyes redakciók elé; mindenütt várják őket kirendelt szónokok, akik tüzes csóvákat dobnak közéjük; de az egész demonstráció siralmas látvány azokhoz képest, melyeket mi láttunk valamikor, amikor pedig senki se bolondította a másikat azzal, hogy holnapra vagy legkésőbb holnaputánra forradalmat csinál.

És még hagyján a főváros! De nézzük az ország csendes nyugalma! Semmi abból a forróságból benne, amelyben itt égnek a népszónokok. Sőt szinte megdöbentő a vidéki nép önérzetes hallgatása és szinte jól esett ma olvasnunk a lapok értesítését arról, hogy végre talán a falu is megmozdul.

Mert hiszen a falu van kifosztva! A falu üres a

férfiaktól és népes az árváktól és özvegyektől. A falu sorsával nem törődött eddig senki. A falu bajáknak nem volt a politikusk Iközt gazdája.

Most olvasóim, hogy a falu is ébred; a szemel elvetették az őszi barázdába, a kérges tenyér gondoskodott arról, hogy esztendőre is kenyér nélkül ne maradjunk; beállt az őszi pihenés és a lapok közlése szerint a im agyar paraszt is hallatja szavát. Mert nemcsak a város van, a falu is él. És a város a virága a nemzet fájának, nagy kultúrájánál fogva, de a falu a gyökere és a törzsöke. Eddig ez az egész nagy mozgalmas vásár itt a fővárosban a falu nélkül folyt; most jó a falu és hallatja szavát és nem hiába fogja hallatni, mert a nemzet többsége ott él, ott dolgozik. És ha lár-máját nem hallottuk eddig, az onnan volt, hogy aki-nek az ökle kalapács, az nem szorult arra, hogy a szája tromfbita legyen.

A faluval teljes lesz a nemzet, a falu nélkül csonka és illetéktelen arra, hogy mindnyájunk sorsát intézze. A falunak pedig nem felforgatás kell, hanem rend, föld magának és munkájának, azuían haza kell neki magyar haza, melynek képe jobban él az ő egyszerű szívében, mint bármely más népében. Sehoh a világon oly ideális vonást föld népében nem lehet találni, mint a magyar népnek nemzedékeken át élt Mátyás király-kultusza, most már több mint egy félszázada a Kosuth-kultusza és évtizedek óta Rudolf királyfi megindító kultusza.

Ez a nép nem alkalmas anyag a bolysevikizmusra, úri kalandságokra és léha tüntetésekre. Ha azonban idejét látja, hogy beleszóljon az alkuba, amely legkivált az ő bőrére megy, akkor körül fog nézni azok közt, akik neki minden módon kelletik magukat és választani fog az ő józan, higgadt, világos és egészséges magyar paraszt esze szerint s ha választott, el is fogja intézni az ország dolgát. A falvakban megindult ezt a mozgalmat természetesen a jegyzők vezetik és ismerve a magyar jegyzői kart, mindenki bizalommal nézheti munkájukat. Mi örömmel látjuk, mert végre is a magyar paraszt, a gazda s a földmunkás adta ez ádáz napok küzdelmeihez a legtöbb vért és ő adta hozzá a kenyeret.

A külső béke, a belső béke

Budapest, 1918 okt. 28.

Két esemény dominálja a mai napot: *József* királyi herceg úr kiáltványa a *Nemzethez*, mely a *Budapesti Hírlap* jelen számának az élén olvasható és *Andrássy* Gyula gróf jegyzéke a békéről Wilson úrhoz. Hogy ez utóbbit intézzük el először, sajnos abba a fonák helyzetbe jutunk vele, hogy egy ilyen nagyfontosságú, mindenkit nyilván elsősorban izgató ügyhöz csak igen kevés szavunk lehet. A lehetőségek köre az új külügyminiszter úrra nézve igen szűk, jóformán kimerül az, amit tennie lehet, abban, hogy méltósággal, tapintattal és szabatosan fogalmazza meg, amit mondania kell. Ez pedig csak egy lehet, mert hiszen jegyzékében *Andrássy* gróf teljesen rááll Wilson föltételeinek álláspontjára. Itt tehát ma nincs válogatás, nincs kertelés, nincs diplomatizálás. Ha Wilson jegyzéke őszinte, akkor kell hogy *Andrássy* jegyzékének fogantja legyen. Mert ha az egyik fél feltételeket szab, a másik fél fentartás nélkül elfogadja a feltételeket, akkor, ha mind a két fél jóhiszeműen beszélt s nem gondolt mást, mint amit mondott, akkor a megegyezésnek tisztességes akadályja nincsen.

Andrássy jegyzékének legkényesebb pontja az, hogy a különbékét ajánlja fel. Ha meggondoljuk, hogy ő volt a bajtársi frigynek egyik vezére és a Németországgal való szövetségnek, mely nem úgyszólván apai öröksége, egyik legtántoríthatatlanabb lovagja: akkor tisztában is lehetünk azzal, hogy a nemes gróf megvívta önmagával azt a nehéz lelkitusát, amelynek ezt az elhatározását meg kellett előznie. Tisztában lehelünk azzal, hogy egyfelől csak a végső kényszerűség nyomása érlelhette meg benne e lépést; másfelől azzal, hogy gondoskodott arról, hogy a német szövetséges iránt való illojalítás bélyegét ne viselje a cselekedete.

Nem tudjuk, *Andrássy* Gyula grófnak csak reményei vannak-e, vagy vannak pozitív értesülései, vagy éppen tán valamelyes garanciái is jegyzéke sikere dol-

gában. A békéért e jegyzék szerint is nagy morális árt fizetünk, megtetézve vele a rettentő áldozatokat, melyeket; önvédelmi háborúnkban hoztunk. Most immár csak egy a kívánságunk: hogy ez legyen az utolsó áldozat, amelyet e véres idő rajtunk követel ...

A mai nap másik nagy eseménye József királyi hercegnek mint homo regiusnak, mint a király megbízottjának megjelenése a politikai arénában.

A *Budapesti Hírlap*-ban most: negyednapja jelent meg egy vezércikk, amely súlyos belső bonyodalmaink hivatott orvosának ezt a fényes magyar katonát nevezte meg. Igaz, nem homo regiusznak, hanem diktátornak kértük őt. De mit tesz a név, mely alatt a mentő közeledik. A diktátor történelmi fogalom s a római időkben való. Mikor a köztársaság veszedelemben volt s a rendes kormányzás nem volt már a helyzet ura, egy férfi erejére ruházta a hatalmat: ez volt a diktátor. Magyarországon *kormányzónak* nevezték a diktátort. Ilyen diktátor volt egykor Hunyady János, ilyen diktátor volt Kossuth Lajos kormányzó. Volt a magyar kormányzatnak még egy nevezetes szerve, amely egy diktátor funkcióira állandóan készen állt: a *nádori* méltóság. Ezekből most már tessék választani: legyen diktátor, legyen kormányzó, legyen homo regiusz, vagy legyen nádor. A név nem oszt, nem sokszoroz. Az ember teszi és a hatalom, amelyet rendelkezésére tudunk bocsájtani. Ez volt a mi gondolatunk. S minthogy köztársaságunkat nemcsak egy, hanem két súlyos veszedelem fenyegeti közvetlenül: a külső ellenség és a belső rend felbomlása, ez sugallta nekünk a gondolatot, hogy férfiút keressünk, aki megvihatatlan törzsökös magyarságával, vitézi katonai cselekedeteinél, családi tradíciójánál és egyéni nagy tiszteletreméltóságánál fogva legtöbb olyan tulajdonságot egyesít magában, amelyek alkalmasakká teszik arra, hogy a válságos helyzet hétfejű sárkányával sikeresen megvívjon: gondolatunk a mi hős Józsefünk, az öreg József fia, a legnépszerűbb nádor unokája felé szállt és boldogok vagyunk, hogy, íme komoly politikusaink és a király szeme is meglátta benne azt, akit érdemes a dagadó áradatok megfékezésére a gátakra hívni.

A királyi herceg úr proklamációja egyszerű, őszinte, keresetlen, mint az ő katona lelke. Katonás, világos és határozott. Röppenjen ez az igaz és férfias szó a milliók szívébe. Visszhangozzék a törhetetlen katonák százezreinek az ajakán, akik vele oly félelmetlenül állták a szerb, a muszka, az oláh s a talián tüzet; s visszhangozzék e katonáik családjának a tűzhelye körül mindazok lelkében, akiknek drága a haza, drága az otthon, drága a külső s a belső béke egyaránt.

Horvátország elszakadása

Budapest, 1918 okt. 29.

Zágrábot és Prágát Andrassy Gyula gróf válasza Wilson jegyzékére diadalmi mámorba döntötte. Míg azonban Prágában csak örömittas tüntetések voltak templomban, utcán, tereken és középületekben, ahol az emberek ölelkeztek és piros-fehér kokárdát tűztek még a katonák is letépett császári rozettájuk helyére, addig Zágrábban a horvát országgyűlésem történelmi jelenet játszódott le.

A zágrábi szabor proklamálta az elszakadást Magyarországtól – s természetesen a dalmaták és szlovének nevében Ausztriától is – és azonképpen a dinasztiaától is és kikiáltotta csatlakozását a délszláv birodalomhoz.

Máról-holnapra oly fordulat ez, amelynek következményeit, jelentőségét, kiterjedését hirtelen át se lehet tekinteni. Egy új birodalom keletkezik déli határainkon, amelynek gyér ugyan a lakossága, de nagy a kiterjedése. Egy birodalom, melyet fanatikus és temperamentumos népfajok laknak, melyre azonban a háború után az élet súlyos gondjai fognak szakadni, mert több a meztelen sziklaterülete, mint a termő földje. De a népének egy álma valósul meg, amelyet nagy energiával neveltek beléje, s amelyért érdemes volt áldoznia, akármilyen lesz is a kiábrándulása. Mert a Balkán népei sohasem tudtak egymással megférni, és sohasem tudták magukat komolyabb ellenség ellen megvédeni. Azt a nyolcszázados viszonyt, melyben Magyarország-

gal élt a horvát nép, éppen az hozta létre, hogy a bálkánnépeket mindig oltalmazni kellett vagy egymás ellem, vagy ihóditók ellen. Ehhez járul, hogy a szláv faj nem államalkotó nép. A szó nemesebb s igényesebb értelmében. Roppant exkluzív, türelmetlen és erőszakos. Háziközösség és törzsuralom az ő közéleti ideálja. A keleti ortodox egyház bizantinus szellemmel itatta meg a politikáját, melytől ment csak a horvátság maradt, mert a magyar nemzettel élt közösségben s magyar intézményeket honosított meg Horvátországban.

A magyarság befolyásának nyomait Ausztria pusztította ki a horvát közéletből. A horvát értelmiség, különösen a hivatalnok sereg, ma már tisztán osztrák nevelés és hü mása az osztrák bürokratizmusnak. Ehhez járult egy másik elem és szellem: a granicsároké. Az az osztrák szodateszka melegágya volt. A régi magyar-horvát világ termelte a Zrínyieket; az új osztrák-horvát világ szülte a Jellacsicsokat.

Most a kapucinusok bécsi templomában megmozdulhatnak az ott porladozó császári csontok, és megfordulhatnak aranyos díszű koporsójukban. Mert ami ma történik: bomlás, hűtlenség, elszakadás, a császári trón megingása, ez mind az osztrák politikának a vaksága, amely azt hitte (és a szerint is cselekedett), hogy a magyar nemzet az ellensége. És ahol lehetett, leszerelte, lenyomorította a magyart, ellenben megnevelte, felfegyverezte és hadsorba iparkodott ellene állítani az összes nemzetiségeket. Hihetetlen összeesküvés volt ez a magyar nemzet ellen, amelynek szálai a bécsi hadügyminisztérium kezein keresztül futottak össze, néha a császári kabinet irodáját is elkerülve, a császári asztalon. Ma ez a perfid, népromboló vetés megérett az aratásra. A híres Ausztria széthull és ma már legbiztosabb menedéke a Habsburgoknak Magyarország. Hiszen a cseh, a szlovén, a lengyel, a rutén mar szóba se akar állani a császári kormányval, Ausztria német része pedig tegnap tanakodott azon, hogy Németországhoz csatlakozzék.

Mily korlátolt, mily buta zsenik kormányozták császársaik birodalmát! Mily hihetetlen fonákul ítélték, meg fajokat, nemzeteket, viszonyokat. És mily remekül, mily elháríthatatlanul, mily botor makacssággal

ásták évtizedek sokaságán keresztül (míg azt hitték, hogy bölcsőt faragnak) – Ausztria sírját. . .

De mindez késő már. A világháború forgatagai elsöpörték a kártyavárakat, amelyeket az osztrák politika századokon át fölépített. Most itt van a leszámolás. Ha négyszáz év óta a Habsburgok Budáról uralkodtak volna a magyar királyok hagyománya szerint, ma urak volnának Konstantinápolyig és az Adria vize az ő nagyságuk kacér tükre lehetne. Most polgári és katonai kreatúráik elszedik tőlük tartományaikat. Népek, amelyek eddig Ausztria és Magyarország szubvenciója nélkül nem tudtak megélni, mostan lecsapolják ezt az ő Adriáját. Nem tudom igazán, jókedvű karrikatúrája-e ez a históriának, vagy torzképű nemezise.

De elmúltak szomorú képei. Gyerünk vissza a jelenbe.

Horvátország ma eltépett két oklevelet: a pragmatika szankciót és a Hatvannyolcadiki fehér lapot. Igaz, ha a magyar bakák a Piave körül nem véreznének, akkor kissé kevesebb kényelemmel és biztosságban lehetett volna birodalmat alkotni s elszakadást proklamálni Zágrábban. De bakáink nem sokáig lesznek ott s a zágrábi országalapító ünnep egyelőre csak egyoldalú aktus volt. Amikor Ausztria felbomlik, mi vele szemben visszamegyünk a Hatvanhét *elé*; amikor Horvátország felmondás nélkül megszüntette velünk való államjogi kötelékét, akkor vele szemben visszamegyünk Hatvannyolc *elé*. Vissza fogjuk követelni azt a fehér lapot. Olvasom valahol, hogy Szlavóniában égnek a falvak és menekül az odavaló magyarság, nyilván a svábság is. Ez tudniillik a szláv demokrácia és a szláv szabadság. De annál rosszabb, ha azt a fehér lapot testvéreink vérével pirosra festve kapjuk vissza. Mert nem elég egy új birodalmi proklamálni. Azt fenn is kell tudni tartani munkával, erkölccsel, lelki, szellemi és fizikai erővel. Csellel, képmutatással, a háború katasztrófájának kihasználásával és délszláv fanatizmussal csak megalapítani lehet. A birodalmak fundamentuma azonban nem cselszövés, nem képmutatás, nem konspiráció és nem szerencsétlenséggel való visszaélés, hanem a – Jusztícia, az Igazság.

Mi ma mikor Prága ujjong és Zágráb ünnepel.

mi ma szomorú nemzet vagyunk. Nem azért, mert más ünnepel, hanem azért, meri a balszerencse utunkon keresztbe feküdi elejbénk s emberi láb. nem tud a balsorsoson általlépni. De élünk, vagyunk és leszünk. És a balsors is legyőzhető. És mert mi már annyiszor legyőztük, íme, nem fárad bele abba, hogy velünk újra birokra keljen, mivelhogy méltó ellenfelét ismeri bennünk. Most itt nagyobb gondjaink vannak, mint a délszláv birodalom. Még önömagunkat is keresnünk kell ez idő nagy sötétségeiben. De ha rátalálunk önömagunkra, ha meglegljük egymást: magyar a magyart.. akkor semmit se adunk oda önként, ha mit erőszak elvesz, azt erővel visszavesszük újra.

Hát jöjjön Károlyi!

Budapest, 1918 okt. 30.

Nekünk, akik a *Budapesti Hírlapot* írjuk, nincsenek egyéni céljaink és személyi ambícióink. Mink, mióta vagyunk, Magyarország nemzeti jövője; szolgáljuk s e szolgálatunktól el nem tántorított bennünket se csábítás, se megfélemlítés, se semmiféle haszon és előny, se semmiféle kár és veszedelem. Divatnak alája nem vetett meggyőződéseink vannak s a jelszavak tobzódó s éppen a szóvivők ajkán képmutató boszorkánylánc meg nem tud bennünket téveszteni. Bár párt-hoz nem tartoztunk egész pályafutásunk alatt, gyakran tettünk nagy és érdemes szolgálatot egy-egy párt-nak is, de sohase álltunk egy párt-nak se kizárólagos szolgálatába. Magunktartását mindig a saját nemzeti ideáljaink érdeke szabta meg; ez az érdek vezette loilunkal, ez inspirálta agyvelőnket. Ma is ez ideátok áladnak oltárainkon s ámbár szolgálatukat a mi templomunkban is elnémította a háború gyászos fordulata és az az eszmeáramlat, amelynek forगतagát ugyancsak a háború érdekében ellenségeink bocsájtották ránk szinte teljes sikerrel és démonikus aknamunkával, mégis ma is csak ez ideálokért kering bennünk a vérünk s amit írunk, ezekért van, ezeket kívánja szolgálni.

Azért senki se csodálkozzék azon, hogy most már

másodszor olvassa e lap vezérhelyén a föl kiáltást: *Hát jöjjön Károlyi!*

Mikor diktátort, nádort vagy kormányzót kértünk ugyanitt, a rend megmentésének utolsó s egyetlen hatásos eszközét kívántuk politikusaink figyelmébe ajánlani. Ehhez hiányzott, úgy látszik, közéletünk szereplőiből nem tudom *mi*: a bátor elszántság-e, az előrelátás-e, a helyzet helyes megítélése-e, a hivatás érzete-e. Valami hiányzott s íme megkaptuk *Hadik* János grófot miniszter-elnöknek.

Nem vagyunk kicsiny véleménnyel a gróf temperamentumáról, energiájáról, hazaszeretetéről és kormányzó képességéről. De az ő esetéből így okoskodunk: fel kell róla tennünk, hogy ismeri a beteg, veszedelemtermő, meglepetésekkel terhes helyzetet az utolsó gyökereszálláig. Ha ismeri, tudnia kell, hogy egy pillanattal veszteni való ideje nincsen. A háború áldozatai az elviselhetetlen drágaság, az élelmezés, ruházkodás gyötrelmei és lehetetlenségei az emberek ellenálló képességét megrendítette, mindenféle politikai, társadalmi, gazdasági bacillus támadásával szemben fogékonyá lette, hajlandóvá ama végzetes elv befogadására, hogy rosszabb imár nem lehet a dolog. Ebben a közönségben már több képesség és kedv van arra, hogy felforgassa, mint arra, hogy elviselje a rendet.

Mi természetesen nem láthatunk bele *Hadik* János gróf veséibe s bár alig van; már hőbb óhajtásunk, mint hogy vállalkozása sikerüljön, még is nem tudunk miniszterelnöki jelöltségében egyebet látni, mint megismétlését az eddigi kísérleteknek az eddigi sablon szerint. Neki a mi érzésünk szerint csak abban az esetben lenne szabad a kísérletére vállalkozni, ha érzi magában a siker garanciáit. Ha ki mer állani s ki meri kiáltani az országba, hogy, tudom, hogy meg tudom csinálni, a mit akarok. Ha ebben kételkedik, akkor el is van már veszve. De az semmi, hogy ő el van veszve. Ám iszonyú, hogy a rend, a nemzet, az ország veszedelme megtízszereződik.

És most jön a mondásunk: akkor miért, nem jön mindjárt *Károlyi*?

Mert ne gondoljátok, hogy *Károlyi*tól kell félni. Én attól félek, hogy *Károlyi* fél attól, hogy ő rá kerül a

sor. Attól félek, Károlyi már nem ura magának és nem ura embereinek. Károlyi eszközül használt egy mozgalmat és most már Károlyi lett a mozgalom eszköze. És mentől tovább halasztódik hiú és vergődő kísérletezősökkal a kibontakozás a végső eszközök egyikével, annál bizonytalanabb lesz és kétesebb a siker. Károlyi két héttel ezelőtti még úr volt. Kérdés, az-e még ma is. De zászlónak zászló ma is.

Nem látja-e a vak is már, hogy itt csak személyekről van szó? Hiszen Hadiknak szakasztott az a programja, ami a Károlyié. Azon a kérdésen forduljon fel a mi világunk, hogy ezt a különben is ötven évre való programot ki hajtsa végre? Nem világos dolog-e, hogy itt nem is programról van szó és nem is személyről, itt nagyobbra megy a játék. Az ország s fővárosa rendjének felbontásáról, mielőtt a békét megszerzhettük volna. A káoszról, amelyben féküket vesztett, hatalomra vágyó elemek szabadon garázdálkodhassanak. Nem rémít benneteket Oroszországnak marcangolt teste? Nem rémít a vörös gárdák és fehér gárdák polgárháborúja? Nem a cseh brigádok zsákmányoló hada? Falvak elhamvadása, városok pusztulása, embermilliók gyászos ingyen halála? Nem rémültök meg minden ezen? Ha nem, akkor experimentáljatok tovább. Ha igen, akkor találjátok meg azt az embert, aki meg tudja a lavina pusztító elindulását akadályozni; mind egy, ha Hadiknak, ha Károlyinak, ha akárminek hívják: eríit mihi magnus Apollo.

Alcsuth József

Budapest, 1918 november 18.

A magyar köztársaság kikiáltása szombati ünnepének egyik legmeghatóbb jelenete az volt, amikor Habsburg-Lotaringiai József, eladdig osztrák főherceg és magyar királyi herceg lelkes szavakkal kísérve fogadalmát, fölesküdt a magyar köztársaságra. Mert tudjuk ugyan, hogy minden fiatal léleknek – s a népnek nincsen kora, csak fiatalsága, vagyis hogy a nép örökké ifjú, – de az emberek közt is minden fiatal léleknek a köztársaság a szabadság ideális inkarná-

ciója; de tudjuk azt is, hogy, mire megvénül, az: ember azt is megtanulja, hogy a szabadság – az istenek leánya, mint a költő mondja – nincsen államformához kötve, épp oly kevésbé, mint a zsarnokság. Az élet arra tanított meg bennünket, hogy ránk nézve nincsen üdv, tehát szabadság sincsen, csak a *magyarság* virágzásában. Nekünk tehát a köztársaság is csak annyiban jó, amennyiben magyar, így a királyság is, így minden államforma. Azt tartjuk, ezt gondolja magában minden ember és ezzel toldotta meg esküjét József úr is, mikor letette hűségbeli fogadalmát a magyar köztársaságra. Ez nekünk ma a törvényes államformánk, mely több százezernyi sokaság lelkesedéséből született november 16.-án, ennek tartozunk immár testünkkel-lelkünkkel!, vérünkkel, vagyonunkkal, akármi volt a meggyőződésünk november 16-ika előtt. Mert hazánk nem változott, csak kormányzásának a formája, istenünk az maradt, aki volt: a nemzet, csak a külső kultusza iett más. Élünk-haltunk a Hazáért régen; élünk-halunk a hazáért ma és minden jövőendőben.

Tehát a Habsburg-ivadék esküje!

Mikor ez a délceg magyar katona ott állt, esküre készen a köztársaság kormányzói előtt, Károlyi Mihály grófot is az a gondolat szállotta meg, hogy mily lelki tusán ment keresztül ez a fejedelmi család sarjadéka, míg megérett benne az: a szándék, hogy megjelenik a *népkormány* előtt s leadja esküjét.

Mert nekünk könnyebb a számadásunk, nekünk egyszerű polgároknak. Nekünk nem kell elszakadnunk egy közel ezeréves fejedelmi család kötelékétől, hagyományaitól, közösségéből, érckapcsaiból. Mi forradalmat csinálunk, proklamáljuk ideális elveink megvalósulását és énekszóval lépjük át a két korszak, két külön világ közt az elválasztó küszöböt. József úr e küszöbön túl otthagyta hercegi és főhercegi rangját, fejedelmi kiváltságait és kiváltságos törvényeit, a külön jogok sokaságát, a trónhoz való esetleges igényét, a családi közösséget, amely vérségből, érzelmekből, érdekekből, fölfogásokból, történeti tények erejéből, hagyományokból, összekötetésekből szövődik

a legtöbbször nézve eltéphetetlen Nesszusz-ingévé azoknak, akik odatartoznak.

Mi adta József úrnak ezt a nagy erkölcsöt, hogy odaálljon hajadonfőtt a magyar nemzet színe elé és néhány mondattal ezt a végzetes inget, amelynek szorításától a legenda szerint megsorvadt, elégett Herkules emberfölötti teste, letépje lelkéről.

A felelet könnyű a kérdésre.

Ez; az ereje József úrnak csak egy szent forrásból fakadt, abból, hogy a teste, a lelke, az agyveleje, a szíve – magyar.

A kétszáz-háromszázezer ember, mely aznap ott szorongott az országháza előtt, maga égett és lángolt forradalmi lázban és lelkesedésben. És mikor dolga végezetlen az ünnepről hazatért családja körébe, minden úgy volt, ahogy azelőtt elhagyta. Benne, rajta körülötte semmi sem változott! Aki szegényen ment oda, szegényen jött vissza, a gazdag gazdagon, a rangos rangjával, a névtelen névtelenül.

József mint királyi herceg ment oda és eljött onnan mint Habsburg-Lotaringiai József polgár, mint egy császári és királyi nagymúltú család tagja ment oda és eljött onnan mint a magyar nemzet egyszerű fia. Nemcsak maga égett lázban, nemcsak szíve égett lelkesedésben: ő egy kiváltságos állás rangját, fényét, jogait, előnyeit, érzéseit, minden, formáját és tartalmát elégette magyar hazája oltárán.

A magyar nemzeti géniusz, ami alatt a magyar faj lelki és szellemi tulajdonságainak összesége értendő, ezer év óta megragadó erejének csodás példát adta abban, hogy az a néhány ezer lovas, aki ide lejött hazát foglalni, annyi népduló háború, hódító elnyomás, üldözés, irtás mellett is, mellyel szembe kellett szállania, államát fenn tudta tartaiü és milliókra tudott, megsokasodni. Ennek a fajnak nemcsak a karja, a lelke is hódító volt. Magához tudta kötni az idegen fajokat és beléjük tudta oltani a saját géniuszát úgy, hogy idegen vérből milliók lettek fajmagyarokká és támadtak idegen vérből eredt fáklyavivői a magyar szellemnek, kultúrának, dicsőségnek, vitézségnek és támadtak mártírjai a magyarságunk vallásának, mely megrendíthetetlen. Mert gaz-

ság és becstelenség az, amivel nemzetiségi szóvivőink minket elrágalmaznak. Az a lélek, mellyel minket megvádolnak, nem a mi lelkünk, hanem az övéké. Tudjátok, mi volt a magyar génusz nemzetiségi politikája egy évezreden át? Megmondja a magyar népnyelv, amely minden nemzetiség mellé adott egy testvéri jelzőt. A magyarnak a német *sógor*, atyafi a *tót*, a zsidó *szomszéd*, még a cigány is *komája* a magyarnak. Ez a lelkület hódított, ez a mi magyarosító hatalmunk, és soha és sehol sem az erőszak. Csak így támadhattak a Zrínyiek, a Petőfik és utánuk hosszú sora azoknak a dicsőséges magyaroknak, akik idegen vérből eredtek.

És az ilyen hódításaink közé mint a legszebbjéből való, tartozik a Habsburg-Lotaringiai Józsefek magyarsága. Három-négy nemzedék munkálta ezt és mondhatjuk, a mi forradalmi mozgalmaink alatt mondott beszédek és dikciók gyöngye volt Hock Jánosnak az a beszéde, mely a Habsburgi magyar palalinuscsalád emlékére illesztett dicsőséges koszorúnak méltán mondható.

És, úgy látszik, mind ez a szép és lélekemelő dolog nemes hatásában még följebb is fokozható. Azt jelentik ugyanis, hogy József nemcsak rangját, nemcsak címeit, nemcsak hagyományait és nemzetségét teszi a magyar köztársaság oltárára, hanem azt is, amihez az emberek legjobban szoktak ragaszkodni. A Habsburg nevet, amely majd egy ezredéven át fénylik a futó századokon keresztül és melynek csak utolsó díszje volt az osztrák császári korona. Mert a hírneves, jámbor elődöt, akiről költők mondtak megható éneket, még Aténben koronázták római birodalmi császárrá; ugyancsak akinek trónja biztosságaért egy magyar árpádházi király verekedett meg a csehekkel. Ezt a Habsburg nevet készül, mint hírlík, letenni József, hogy felvegye *Alcsuth* egyszerű magyaros nevét. Tündöklő példa mindeneknek, akiknek neve még idegenszerű. Ez volt az első legszebb inspirációja a független magyar köztársaság megszületésének. Mindazok pedig, akiknek a szíve együtt dobog Alcsuth Józsefével, tőle tanulják meg a magyar hűséget, a magyar áldozatkészéget.

Novemberi hó

Budapest, 1918 november 19,

Sokáig kell keresni a legöregebb emberek között is, míg az ember olyanra talál, aki emlékezik akkora hóesésre novemberben, amilyen ez a mostani. Egy ritka természeti tünemény erejével hat az emberre az a tömeg, mely huszonnégy óra alatt leesett és fehérbe öltöztette a földet. Egy elmúlt világnak véghetetlen halotti lepedője ez, úgy tetszik az embernek. De gondolja meg ki-ki, hogy a legvastagabb hótömeg sorsa is az, hogy elolvadjon. És ha elolvadt, elemi erővel tör elő a kiszabadult földből minden mag, minden szem, minden erő és az új élet ellenállhatatlanul borítja be a föld színét virulatával.

Károlyi Mihály gróf tegnapi két beszéde és a drákói ruharendelet terelte figyelmünket a hónap e katasztrofális beköszöntésére. Mert mi lenne, ha most egy hirtelen fordulattal csikorgó hideg állana be és a földhöz kötöznék hónapokra ezt a korán jött hótakarót. Az őszi vetés félig alig van elvégezve és kilátástalan dolog, hogy egyáltalán el is végeztessék, ha e hó hosszasabban megüli a földet. Az őszi makacs esőzések miatt a krumpli sokfelé szedetlen. Nemcsak hogy nem lehetett szedetni, de nem is volt hozzá való munkaerő. Az országnak azt a kegyetlen gazdasági helyzetét, amelyet Károlyi Mihály gróf a második beszédében ecsetelt s amely a ruharendeletben is oly beszédes kifejezésre jut, mindezek újabb és újabb veszedelmekkel tetézik. Soha nem volt égetőbb szükség arra, hogy egy kormány segítségkiáltó szavára az ország figyeljen, mint most, amikor Károlyi Mihály gróf kiáltja világgá, hogy jöjjön ki-ki és tegye meg a kötelességét. Az ország szükségeivel szemben, szemben a *nemzetet fenyegető inség* rémeivel mindazoknak a babonás tekinteteknek el kell enyészniök, melyekért régebben annyi vér, tinta, epe és méreg folyt: el kell enyészniök a személyes, a párt, a politikai érdeknek; a ma teljesen értelmetlen megkülönböztetésnek kormány és ellenzék között; ma nem is ember, nem is

polgár, nem is ilyen vagy amolyan párti, csak hazafi ma csak áldozatkész magyar lehet ebben az országban. Magyar, aki az utolsó falatját megosztja a másik magyarral; magyar, aki a közpéllda szerint az ingét is odaadja, még pedig jó szó nélkül is. Mert hogy a *jussával* mi lesz, az attól függ, hogy ebből a kegyetlen esztendőből miképpen gázol ki a saját emberségéből.

Akik ez új fordulat aranyosan csillogó kapuin keresztül egy új világba vezették be a magyar nemzetet: a legnemesebb, a legkecsegtetőbb eszmék megvalósításától remélik a népek boldogságát. Az eszmék, sajnos, az élet iszapos hullámaiban elferdülve, néha eltorzulva öltének valóságot. Attól tartunk, az új változások örömmámorából sok keserű csalódással fogunk kijózanodni. Nem bizhatunk többet azoknak az európai hatalmaknak szentimentális idealizmusában, amelyeknek Károlyi Mihály gróf tegnapi pohárköszöntőjében oly megindító szavakkal kötötte a magyar nemzet ínséges voltát a szívére. Európa népei és nemzetei között oly féktelenül tombol ez idő szerint az önzés, a kapzsiság és a hatalmivágy, hogy kérdés, felnyilik-e a szemük Károlyi grófnak ama vésztyjósító szavaira is, melyek szerint, ha nem sietnek a háború ínségeseinek a segítségére, oly felfordulás következik, melyben többé már nem nekünk, hanem csak nekik lesz veszteni valójuk. Mi tehát úgy cselekedjünk, hogy csak magunkban bízunk és Istenünkben. Ha magunk nem tesszük meg önfeláldozóan minden kötelességünket, melyet ez a végzetes idő reánk ró, akkor sohase olvad le rólunk e novemberi hótömeg halotti leple.

Románok és csehek

Budapest, 1918 nov. 20.

El kell készülvén lennünk a szerb és a cseh invázió után a román invázióra is. Ezt a nem éppen meglepő fordulatot, anert hiszen mindenre el kell készülvén lennünk, ezt a fordulatot látszik beharangozni a román nemzeti tanácsnak ma megjelent és a világ ösz-

szes nemzeteihez intézett proklamációja. A kiáltvány dióhéjban megismétli Traján császártól kezdve a mai napig a román nép szenvedését a magyar barbároktól, úgy, amint számos s számtalan cikkben, könyvben és memorandumban bőven olvastuk. Ezekkel a gyalázásokkal talán most nem kell foglalkoznunk. Hiszen ha az a kegyetlen elnyomás, üldözés, zsarolás és pusztítás, amivel a magyar nemzet e munkákban meg van vádolva, csak félig-meddig is igaz volna, akkor aligha volna ma több román ember magyar területen, mint amennyi csángó meg tudott maradni román földön a román kormányok embertelen sanyargatásaitól. Az elnemzetlenítés barbár munkáját nem tőlünk tanulták a románok. Minálunk virágzó és dúsgazdag püspökségek gyöngéd vezetése mellett szabadon élt a román s művelhette egyházában, iskoláiban kultúráját és biztonságban élvezhette és gyűjthette anyagi munkájának gyümölcsét. Istenkáromlás ennek az ellenkezőjét hirdetni. De hiú dolog vele szembeszegezni a ténybeli igazságokat is, mert hiszen ezek nem azért hirdettetnek, mintha igazságok volnának, hanem azért, hogy eddig rosszul leplezett, most pedig hivalkodva kiabált politikai célokat szolgáljanak.

Ez a kiáltvány megdöbbentő felelet akár arra a szelíd kísérletre, mellyel valamikor Tisza István gróf próbálta megnyerni a román politikai vezéreket; de különösen nemzetiségi miniszterünk, *Jászi Oszkár*nak már-már az öngyilkosságot érintő előzékenységére és méltányosságára, mellyel a minapi aradi tárgyaláson, a román vezérekkel heves és izgalmas szócsatáit megívta.

Nem. A románoknak nem méltányosság, nem örendelkezésen alapuló autonómia, nem az engedékenységekben legmesszebb menő nemzetiségi politika kell; nekik Erdély kell, minden vármegye kell, amelyben románok laknak, nekik egy egész külön Románia kell Magyarország testéből, melyet azután végső célképpen egyesíteni akarnak Oláhországgal.

Ezt hirdeti az oláh nemzeti tanács kiáltványa a világhoz.

Hogy ebből mennyi és miképpen valósulhat meg és mennyi időre, azt ma természetesen nem tudjuk,

mert ma a balsors által leterített Magyarország teste felé minden oldalról, a légből s a földön közelednek a ragadozók. De tudjuk azt, hogy ezt a tervet csak kis részében is magyarokkal nem, csak magyarok ellen lehet megvalósítani. És különösen tudjuk azt, amit, reméljük, a békekötés tárgyalásai közben az antant államférfiai is meg fognak tanulni, hogy az államok alakulása nem véletlenségek és nem önkény munkája. Egyesektől és fajoktól is nem függő tényezők évszázadokon keresztül ható erejétől épülnek miesr az állami alakulatok. Ezek közül pedig egész Európában alig van még egy másik, amely oly kerek, oly zárt, oly szilárd, oly egységes lenne, mint a magyar állam alakzata.

Ez az állami terület ezer év óta alig változott. Időközönként egy-egy része (mint Erdély is) levált, de újra ismét visszakerült az anyatesthez, melyhez mindennél erősebb természeti erőkkel, földrajzi kapcsokkal van kötözve.

Írás közben kapjuk *Kramarz* úrnak a magyar kormányhoz intézett jegyzékét is, melyből ámulva olvasuk azt, hogy az antant a cseheknek ajándékozta tót vártmegyéinket. Ez annyira új módja lenne a világtérkép megváltoztatásának, hogy kételkedve kell a kijelentést fogadnunk. Az én órámat senki sem ajándékozhatja oda másnak, amíg az én zsebemben van. Lehet, hogy odaigérte az antant a cseheknek a mi megyéinket. Ha oda is adta volna már, akkor legalább talán beletette volna a fegyverszünetbe, melyet velünk kötött. Legyen azonban akárhogy, mi nem tudunk a dologról s egyelőre ránk nézve a dolog nem is lehet úgy.

Mi tudjuk, mit jelent egy hadjáratot elveszíteni; tudjuk, hogy a legyőzött nem apellálhat humánus és méltányossági nézőpontokra. Meg tudjuk azonban bizonyítani, hogy győzőnek és legyőzöttnek, hogy ellenségnek és jóbarátnak, hogy népeknek és nemzeteknek, hogy az európai rendnek, szabadságnak és az európai béke ügyének nem érdeke, hogy akár az antant, akár a békekongresszus szertelen és fennhájázó, se földrajzilag, se történetileg, se a nemzetiségek életérdekeivel nem igazolható igényeket honoráljon anélkül, hogy a népek, nemzetek, területek és nemzetiségek viszo-

nyait, szükségait, gravitációját, lelki diszpozícióit tüzetes és alapos tanulmánya tárgyává tette volna.

Semmiféle proklamáció és semmiféle jegyzék tehát a magyar köztársasági kormányt föl nem menti abbéli súlyos gondja és kötelessége alól, hogymindent megmozdítsion, ami mozgósítható, hogy az álarcukat eldobott románok és az álarcot öltött csehek törekvéseivel szembeszállasson.

Mikor a franciák bevonulnak

Budapest, 1918 nov. 21.

A főváros falain holnap plakátok jelentik, hogy a közeli napokban francia katonaság fog Budapestre bevonulni s kéri – a belügyminiszter – a főváros lakosságát, hogy nyugodtan fogadja az érkezőket és szíves módon viselkedjék katonai vendégeivel szemben.

Hogy miképp fogad a főváros idegen vendégeket; kiváltképpen pedig franciákat, akik Magyarországon a legszimpatikusabb nemzet fiai: arra fényes példáink vannak. Ha Buonaparte (vörös) herceg, ha a szellemes Madame Adam, ha a zseniális Dumas, ha Montalembert, ha újságíró-expedíció, ha kongresszusi tudósok jöttek: mind tündérmesét tudtak mondani ott hon a nation chevaleresqueról et de l'hospitalité hongroise sans bornes. A lovagias nemzetről és határtalan vendégszeretetéről.

Az idők rettenetesen változtak. Ma nem a lovagias gazda szerepében fognak bennünket látni a közeledő franciák. Ma nem vendéglátóba jönnek. Ma egy nemzetet fognak itt találni, amely sápadtan, szóttalan ül, ha magához méltón akar viselkedni s méltón balsorsához is, – sápadtan és szóttalanul ül föllengző reményei halálos ágya mellett.

Nem tudjuk, eljutott-e a magyar katona vitézi hírnevének, rettenetes áldozatainak, hőstetteinek és vérvesztésének híre a francia katonákig. Azt a félelmes sereget, mely ez iszonyatos háború számos csatamezőjén játszott döntő szerepet, azt már nem látja viszont az érkező francia katona. Csak lerongyolt alakjait, hazasiető árnyait, a vesztett háború stigmájával elvadult ábrázalán és kegyetlen terhével lelkében.

Ha a főváros magához és hős katonáihoz is méltón akarja fogadni a bevonuló franciákat: neki sem szabad más képet nyújtani a győzőnek, mint amely katonáink arcán borong és lelkében gubbaszt; ez a kép lesz méltó a bevonuló francia vitézekhez is. Mert a francia katona is vitéz és lendületes, csodás bravúrral és önfeláldozással rohant a halálba s úgyszólván, az utolsó órában már-már vaksötétségből ragadta ki vére áldozatán a diadal fényes csillagát. Az antant francia politikusai még nem értettek meg miniket magyarokat. A francia katonának meg kell bennünket értenie. És jusson eszébe, amikor a mi megalázott földünkön, a mi gyászos fővárosunk, utcáira lép, hogy azt a gyöttrő érzést, mely e pillanatban minket marcangol, átélte, átszenvedte alig egy félszáz éve ő is. Sőt a félszáz év alatt ama, rá nézve oly szomorú napok gondolatából inspirálta magát, abból élt, annak erejével ment mostan újra tűzbe. Jusson eszébe, amikor közibénk jut, hogy annak a balsorsnak a gondolata, amelyet most sikerült jóténnie, az volt az egyetlen politikai eszme és erkölcsi erő, melyet minden francia a magáénak vallott, amely egyesítette lelki közösségben a pártviszályoktól dúlt köztársaság minden gyermekét s amely akaratuknak azt a kitartást, izmuknak azt az acélosságot, leiküknek azt az erőt tudta adni, mely nélkül talán sohasem látták volna meg gyászában a fiatal magyar fővárost, az imént született magyar köztársaságot.

A főváros lakossága pedig ne tolongjon léha hiúságból és frivol kíváncsisággal az utcákra, hanem üljön meg komoran, magába szálltán, bánatába merülve a végzetszülte napot, amikor a diadalmas ellenség bevonul falai közé. Senki se beszéljen hivalkodva hangosan, ne viseljen kihívó cifra köntöst, hanem legyen egyszerű, mint az önérzet, szerény, mint aki léteért remeg, méltóságos, mint a nagy fájdalom és haíllgatag, mint akit mélységes aggodalom gyötör.

Talán ezt jelenti az, hogy nyugodtan és méltósággal viselkedjünk, mikor a győztes fél bevonul fővárosunkba. Hogy illendő nyájassággal is fogadjuk, önként érthető, hiszen azt akarjuk, hogy most a franciák, akik ideérkeznek hozzánk, a szívünkbe lássa-

fiak, átlátva a helyzet veszedelmét, amely a béke művét és a jövő békéjét fenyegeti, ne engedjék és ne tűrjék, hogy éhes varjak a szomszédból szabadon és vígan lakmározzanak az elesett és védtelen magyar nemzet testéből.

Az adakozó kedvű király

Budapest, 1918 november 22.

Balla Aladár, a magyar köztársaság zágrábi követe mondja el nekünk a mesét az adakozó királyról. De haj, nem jó kedve telte adakozóvá, sőt ellenkezőleg, akkor kezdett el területeket ajándékozni, amikor már félig-meddig kicsúszott alóla a föld, amelyen maga, amelyen illusztris családja, amelyen – trónja állt. Mert Károly király volt ez a rosszkedvű adakozó, akit, úgy látszik, nem szeretett az isten, mert elvette mindenét, mielőtt odaadogathatta volna azt, ami nem is volt az övé.

A mese úgy szól (Balla Aladár Zágrábban jött a dolog nyomára), hogy a király, mikor ingadozott már a fején a korona, hogy a veszendőbe készülőkét két nagy korona helyébe legalább két kisebbet biztosítson magának, annyit ígért a délszlávoknak Magyarország területéből, amennyi nekik csak kell és annyit Magyarország felső vidékéből, az északi szlávoknak, amennyi beléjük fér.

Nem tudjuk, mennyi a hiteles adat Balla Aladár hivatalos közleményéből. Hiszen a Balkánon, amelyhez most már Zágráb is csatlakozott, nem minden okmány hiteles, amelyből akár a napi politika, akár a történetírás jogcímekeket formál magának. Nem szabad azonban föltennünk, hogy egy ilyen cégéres ügyet, amely királyi nyílt esküszegést jelent, egy kormány külügyi megbízottja nem a legnagyobb lelkiismeretességgel és gonddal ne kezelne. Mert égbekiáltó dolognak kell mondanunk, hogy egy király, amikor a nemzettel együtt a sors legrettenetesebb megpróbáltatásait szenvedti, a haza testéből hasítson ki egy-egy vég posztót, hogy útonállóit, fosztogatóit magának vele lekötelezze.

Egy nemzet élén harcolva elesni; egy kiábrándult és haragvó nemzet kiengesztelése végett koronás fejét vérpadra hajtani; egy megtört nemzettel bűndosni, szenvedni és együtt remélni: mindezt láttuk más királyoktól. Láttunk tőlük megható drámákat, láttunk megrendítő tragédiákat. Olyan vásári komédiát még nem láttunk, aminőt Balla Aladár beszél el nekünk. Mi most köztársaság vagyunk, nem kell, hogy a fejünk a királyok jóhíréért fájjon. De boldogok volnánk, ha ezt a közleményt hitelesen megcáfolnák. Mert hiszen mennyi ideje is annak, hogy az a fiatal ember ott állt Szent István palástjával a vállán, Szent István koronájával a fején, Szent István kardjával a kezében ős Budavár utcáján, a Szentháromság-szobor talapzatán, s kezét az égre emelve esküt tett arra, hogy a magyar birodalom határainak épségét megvédelmezi: Isten őtet úgy segítse. És a közelében állott fürtösfejű kis fia is hallotta az apja esküjét s az apa nyilván a fiára vetette szemét azzal a gondolattal: hogyne védelmezném meg a szent határokat, hiszen a te örökségedet védem benne.

És íme két évre rá mit mond Balla Aladár. Két év! Mi az, két év! Hamlet keserve tör ki vérfertőző anyja ellen: Két hó! Még el nem koptatta a saruját, melyben férje holttestét sírba kísérte! Két hó, még becsstelen könyje sava is föl nem száradott s már új nászagyba siet.

Két év, mialatt ez a nemzet verekszik, vézrik s százezrivel rohan érte a halálba s ő már azalatt elal-kussza alólunk apáink örökét. Két év, egy nemzet mondhatatlan önfeláldozással szenved a háború gyötrelmeit, viseli kínjait és veszedelmeit, s ő ez alatt kihasít e nemzet fejedelmi palástjából darabokat, hogy latroknak vesse oda, akik íme már csakugyan itt is vannak és buzgón tépik ronggyá a drága szövetet, hazánk földjét, rajta városainkkal, falvainkkal. Két év! – Oh mily hamarság, mondja Hamlet, vérfertőző ágyba így sietni. Nem fejedelmi cselekedet, nem királyi látvány. Köztársaság vagyunk, de mit nem adnánk érte, ha az utolsó Habsburg több méltósággal és tisztelességgel vált volna meg Szent István koronájától.

Katonák

Budapest, 1918 nov. 23.

Különös idők ezek. Katonanemzet volnánk, a históriánk tele van törökverő, németverő vitézzel, harci legendák és fegyverzajos hősköltemény hirdetik (koszorus írók s a magyar irodalom dicsőségét; a világháborúban csodákat műveitek magyar tisztek és magyar ezredek, minekutána a negyveannyolcasolk elnyerték vala a *névtelen hősök* históriai címét és mindezek után ma, mikor minden oldalról földünkre ehült népek küldenek portyázó csapatokat, íme nincsen, hogy határlakó népeinket megvédelmezzük, nincsen katonánk, vagy nincs elég katonánk. Olvassuk szabadságharcunk történeteiben, hogy ha egy délceg verbunkos káplár kiállt a háromszinü zászlóval a piacra s elrikkantotta magát: fiuk, a hazáért! – egy óra múlva készen megtelt egy zászlóalj az akkori nemzedék lelkes ifjúságából. És ha Kossuth Lajos megeresztette varázslatos ékesszólását: ezredek bújtak elő a földből, melyre lábával toppantott.

Ma népszabadsági eszméket hirdetünk, világmegváltó erejét hirdetjük az irányzatnak, melyet diadalra vittek polgári katonái; trónt döntünk, bilincseket törünk össze, demokráciát, testvériséget, egyenlőséget kínálunk milliónak, kikiáltjuk a köztársaságot, rajongók ideáljait valósítjuk meg és minden mozog, minden pezseg, a nép százezrei tolonganak az utcákon, egy-egy gyűlésen; de a lelkesedés megáll, mihelyst a nép megsejti, hogy a régi dal akar megcsendülni:

Budapesten verbuválnak,
Gyerünk pajtás katonának!

Ki vagy mi imagyarázza meg ezt a különös jelenéset? A magyar tán nem magyar mmár? És a fiatalág, nem fiatalág többé? Vagy elfogadjuk magyarázatnak azt, hogy az ötödféléves háború kiölte a hitet, a rajongást, a lelket belőlünk? Hogy lerombolta idealizmusunkat? És a köztársaság most hiába szólítja az öt legfiatalabb korosztályt, mert egy kiábrándult ifjúság gubbaszt előtte?

A rettenetes háború pusztításait – nem csak emberben és vagyonban, hanem a lelkekben is el nem lehet tagadni. De most nem a világháború számára kérnek katonát. Nem hódító, nem szép álmokba szőtt imperialisztikus politika számára. Ma önvédelemre, a haza földjének oltalmára, országhatáraink biztosítására és nemzetiségi veszedelembé került országrészeinkben élő több millió magyar testi és lelki épségének megmentésére kell nekünk a katona.

Nem tudom, mivel siklott ki a katonaságon való hatalom a köztársasági kormány kezéből, de nagy veszedelem mindnyájunkra nézve, ha vissza nem tudja ezt az erkölcsi és fizikai hatalmait szerezni. Mert konstatálnunk kell és ezen ugyancsak ámulhat a világ, hogy a fegyverszünetek megkötése óta a földkerekség összes nemzetei között az egyetlen, amely a békét s a fegyverszünetet komolyan vette és becsülettel tartja, a *magyar*. Egy tekintet a világba, jogosulttá teszi azt a kérdést, hogy voltaképpen hát vége is van-e a háborúnak?

Mert íme olvassuk, hogy a franciáik Ukrajnába nyomulnak és a Murman-földre küldenek expedíciót; olvassuk, hogy japán és angol hadat indít Oroszország ellen, hogy a bolysevikokat leverje s velük az orosz nemzeti tanácsi (szovjet) kormányát. Látjuk, hogy a szerb fölvmul déli vidékünkön s bár hadsereg nem áll vele szemben, hódító gyanánt viseli magát; híre jó, hogy a román itt-ott be-bedugja fejét az erdélyi szorosokon; a cseh mozgósít, bezárta egyetemét, hogy a fiatalsága katonának mehessen (mi az egyetemi hallgatóságot fölmentettük a jelentkezés kötelezettsége alól) és egyre-másra kapjuk a riasztó híreket a csehek garázdálkodásáról felső megyéinkben. Budapesti jól értesült körökben elterjedt az az újság, hogy Zágrábban ma kikiáltják a délszláv királyságot s trónjára ültetik a Karagyorgyevics-családot. Nem mintha nagyon lelkesednének érte, hanem mert a viszony délszlávok és olaszok közt napról-napra élesebb, a szerb hadsereg pedig készen van, melyhez csatlakozhatik a horvát katona a gyűlölt ellenség ellen, aminek most már az olasz szövetségést nevezik. És íme végül jó *Hindenburg* kiáltó szava a német nemzethez, hogy vigyázzon, szedje magát össze, mert Franciaország mintha ürügyet keresne

arra, hogy a fegyverszünetet fölmondhassa és a háborút folytassa.

Így fest ma a bókés a fegyverszünet.

Nem égbekiáltó dolog-e, hogy e kavargó káoszban csak mi magyarok állunk itt kellő katonai erő nélkül, úgy hogy még megnyugvással kell fogadnunk a francia katonaság bevonulását, mert ezzel a belső rend föntartása egyelőre biztosítva marad. Meddig? Tőlünk függ, hogy ne csak addig, amíg a francia katona itt lesz, sőt tőlünk, hogy a rend föntartása címén ne kelljen a kelletlenéi tovább itt maradnia.

De ehhez és minden egyébhez, friss, fiatal, lelkes, és megbízható katonaság kell. Magyar katonaság. Nemzeti katonaság. Jogutóda, erkölcsi és lelki örököse a régi magyar katonának. Méltó a háború magyar vitézeihez!. Nem távoleső becsvágyó célokért. Nem trónokért. Nem hatalmi törekvésekért, hanem apánk, anyánk, gyermekünk, tűzhelyünk, temetőink, vagyunk és életünk, a nemzet és a haza védelmére.

Veszedelmek

Budapest, 1918 november 27.

Föltűnt-e az olvasónak az a cikk, melyet a *Budapesti Hírlap* mai (szerdai) számában ismertettünk s melyben a magyar szabadkőmivesség orgánuma szinte tragikus szarkazmussal aposztrofálja az antant hatalmakat, hogy – ha nem tudják vagy nem akarják a fegyverszünet föltételeit biztosítani – akkor jöjjenek és kormányozzák ők Magyarországot. A magyar köztársasági kormány s benne államtitkárként és miniszterként több radikális szabadkőmives – nem ragaszkodik a gyötrelmes föladathoz, aminek ma itt a kormányzást mondani kell.

És föltűnt-e a *Budapesti Hírlap* másik közleménye ugyanabban a rovatban, mely a kormány köréből jelentette, hogy a *kormányzás rendjét irtózatossak akadályok nehezítik meg*; hogy a munka, amelynek lázas buzgalommal kellene termelnie, pihen és nem tud kerékvágásba jutni; pedig közéletünk jövőjét rémek fenyegetik, szomszéd államok hazánk szét-

marcangolt testéből akarnak zsákmányt szedni és így tovább.

Ezek megdöbbenő vallomások és zord felhők fiatal republikánk hajnali egén. Mindaz a nemesen lobogó lelkesedés, mely a történelmi forduló napján az égre tört az országház lépcsőzete előtt hullámozó soikaság szívéből; az a hit és fogadás, hogy most indul Magyarország egy szerencsésen legázolt múltból egy gyönyörű jövőbe; az a lélekemelő remény, mellyel a váratlanul függetlenné lett Magyarországot a nép üdvözölte: mindez csak a zászlók és jelszavak körül tolongó sokaság keblében lett volna meg és nem egyszermind a cselekvő vezérékében is? Ez hiú föltevés. Ilyen munkát és ilyen eredményt nem lehet nagy hit, nagy lelkesedés és komoly ideálok nélkül elérni. Szereplők és közönség azokban a megkapó órákban egyazon lélekkel voltak teli.

De hova lett máris ez a lélek, így kell fölkiáltanunk, ha olvassuk a fenti idézeteket, melyek vigasztalannak festik a helyzetet. Hová lett a kormány férfaiából, akik elcsüggedve a külső helyzet bonyodalmain s a belső politika tornyosuló akadályain, már az utolsó argumentumot: a lemondást dobják a közvélemény elé. És hova: lett a lélek és lelkesedés a népből, amely nem siet e nehéz órákban segítségére a kormánynak, amely néki köztársaságot és függetlenséget adott és alig kér tőle egyebet, mint hogy adja oda neki lerongyolódott katonáink; fölruházására fölösleges ruháját s küldje el a haza marcangolt területei védelmére öt korosztálybeli katona-fiatalságát. És az értelmiség zúg a ruhaadóért és a fiatal korosztályok nem jelentkeznek. Az új független Csehország becsukta egyetemait, hogy ifjúsága beállhasson katonának! Magyarország ellen, a mi kormányunk pedig szabadságolta az egyetemi hallgatókat, hogy zavartalan folytathassák tanulmányaikat. Világos, hogy ez nagy érdek. És ez a fiatalság van csakugyan hivatva arra, hogy a jövőben az ész, a tudomány fegyverével védje és szolgálja hazáját. De most arról van szó, hogy magát a hazát védjük meg karral és karddal, hogy meg ne csonkítsák, darabokra ne tépjék. Mit ér nekünk tanulmány és tudomány, ha nem tudjuk

most megakadályozni, hogy Magyarország szét ne marcangoltassák, összezsugorítván egy csonka, az állami élet föltételei nélkül maradt területre.

Meg kell értenie a közönségnek, hogy nem elég a köztársaságért lelkesedni s a függetlenséget kikiáltani – himnusszal és katonabandakísérettel. Egy ünnepi délelőttnél, melyre aztán elmegyünk ebédelni, ez sokkal komolyabb, sőt fáradságosabb dolog. Amit lelkesen kikiáltottunk, azt munkával meg is kell csinálni s áldozattal, sőt önfeláldozással fenn is kell tartani.

A kormány tagjai egy ország kormányzásának száz és ezerágú bonyodalmas föladatai elé kerültek. Nagyobb részüknek sejtelve sem lehetett a munka terjedelméről, amelyre vállalkozott s csak most nyílik ki a szeme, amikor egy-egy minisztérium tömeges gondja nehezül a fejére. Ez okozta tán azt a sötét elkeseredést, melyet soraink elején ecseteltünk. Hozzájárul a kormányzás természetes bonyodalmaihoz a háborús helyzet mindennemű rendkívülisége is. Elérjéző tudat, hogy mint vesztes fél ellenségeink kegyelmére is számítanunk kell és talán kiderül lassan, lassan, hogy e tekintetben mostani vezérpolitikusaink nagyon is átengedték magukat csalfa illúzióknak. De mindez, ha százszor van is így, bűn és végzetes hiba egy lépést is hátrálni a vállalt föladat elől. És nemcsak a kormánynak, hanem a népnek vagy nemzetnek is előre kell törnie az úton, amelyre ráléptek. Nincs és nem lehet senkinek se választása, nem lehet külön akarata, nem lehet pártállása, nem lehet vágya és kívánsága: ma minden becsületes, sőt minden, a tisztas névre számot tartó magyarnak csak egy kötelessége van: mindennel, amivel rendelkezik, segíteni a köztársaság kormányát a rémek, a kormányzati nehézségek, a tornyosuló bajok, a leselkedő szerencsétlenségek, a végzet és a balsors leküzdésében. Mindennel, amivel rendelkezik: eszével, tudásával, erejével, testével, lelkével, vérével, vagyonával.

Senkit se tartóztasson kötelessége teljesítésében az, hogy eddig áldozott, eddig is volt vesztesége, eddig is szenvedett. Mindenki szenvedésénél van nagyobb szenvedés, mert végre aligha van olyan ember, akinek a

szenvedésénél mindenkinek a szenvedése kisebb. Ha akarjuk a függetlenséget, a szabadságot, a köztársaságot: gyerünk, szerezzük meg, valósítsuk meg, biztosítsuk magunk és maradékaink számára. Ez pedig azt jelenti, hogy gyerünk, mentsük meg, biztosítsuk a magyar hazát, mert magyar haza nélkül nincs magyar szabadság, magyar függetlenség és magyar köztársaság.

Ki a bűnös?

Budapest, 1918 nov. 29.

Újságírás, kormánykörök és diplomaták berkei ismét attól a kérdéstől hangosak: ki akarta, okozta, csinálta a háborút? Ki lenne a bűnös, kinek kell érte lakolni. Ezt a kérdést hangoztatták mindjárt a háború kezdetén s erről írnak nálunk is, de különösen szinte lármásan vitatkoznak Németországban most, mikor a háborúnak vége van, amikor bizony kevésbé aktuál s az a kérdés, hogy ki csinálta a háborút, mint az a másik, hogy ki fogja csinálni a békét.

Azt tartom, e kérdés feszegetésével rá is érnénk s figyelmünket sürgősebb gondoknak szentelhetnők. És azt tartom, hogy még száz év múlva is veszekedni fognak, akkor már a historikusok azon, hogy ki erőszakolta és ki háríthatta volna el a háborút. Ezt a kérdést olyan diplomáciai okmány okkaí, minőket a bajor kormányférfiú hozott napfényre, megbizonyítani nem lehet. Az is együgyűség volna, ha el kellene hinnünk, hogy a szerajevói gyilkos golyó, ennek nyomán a bécsi ultimátum okozta a háborút. Ez bizony csak az a kis madár volt, amely a havas tetején a hóban kaparászott, egy kis hócsomócskát megindított, ami tova-gördültében, mire a völgybe ért, pusztító lavinává nőtt. Hogy ilyen természeti katasztrófa történhessék, ahhoz egy óriás hegycsúcs kell, irtóztató hőtömeg kell, amely elborítja a hegyeket. Ezek nélkül ugyan kis madár, nagy madár seregesen kapirgálhatna, sohase lenne abból lavina.

Ki nem tudja az elhunyt öreg császárról, hogy öregségében valóságos apostola volt a békének. Ezer

és egy oka volt neki arra, hogy viszontagságos uralkodása utolsó napjaiban – mert hisz jóformán az órái voltak már közel kilencvenéves korában megszámlálva – egy háború végzetes eshetőségeit ő provokálja. Mindenki elgondolhatja magának e fejedelmi aggastyán töprengéseit, amikor a békéről és háborúról kellett döntenie, tőzsomszédságában a sírjának. Minden vágya a béke föntartása, minden gondja a háború veszedelmének elhárítása volt. Ha nem tudta elhárítani, minden vágyánál erősebb, minden gondjánál hatalmasabb kényszer alatt kellett állania. Belső és külsőkényszert kell érteni ez alatt. És ebből nem a legkisebb volt az a biztos tudat, hogy elhárítani nem, csak legfőiebb egy kissé elodázni lehet talán a veszedelmet.

Mondhatnók, hogy államférfiai csinálták *ellene*. Így derült ki egy pétervári pör folyamán, hogy igenis az orosz cárt a maga miniszterei becsapták a háborúval. De a pánszláv politikát nem a cár, hanem az orosz diplomácia csinálta. A cár egy bollandos békecár volt, ezt a békés szerepet is tán kormányai játszották el vele Hágában, hogy a világot a saját céljaik felől tévedésbe ejlsék.

Ferenc Józseffel ilyen játékot nem lehetett üzni. Ferenc József mindig tudta, mit akar. Az egy pedig bizonyos, hogy a háborút nem akarta s el is kerülte volna, ha lehetséges lett volna.

Itthon a napokban Hazai Samu báró egy memorandumának a tartalma került e vitatott téma révén a nyilvánosság elé. Ez okmányban az akkori honvédelmi miniszter még 1916-ban megbizonyította miniszter kollégáinak, hogy Ausztria és Magyarország onnan (tizenhattól) számítva, már csak kilenc hónapig bírja a háborút, azontúl összeroppan. Ez Hazai Samu báró éles ítéletét dicséri. De csak ezt. Ellenben sem férfias nyíltságát, sem aggódo hazafiságát, sem kormányzói kötelességtudását nem bizonyítja. Ebben igazi osztrák generálisnak bizonyult a magyar volt honvédelmi miniszter, aki elmondta baljós véleményét memorandumban minisztértársainak, de meggyőződése konzekvenciáit semmi irányban le nem vonta, se katonai, se miniszteri voltára nézve. Nemcsak állását ott nem hagyta,

amikor nem honorálták katonai szakvéleményét, sem azt nem követelte, hogy a király döntése elé vigyék; hanem megmaradt katonának s eltúrte, hogy a háborús érdemekért járó minden kitüntetéssel elhalmozzák a vezérezredességtől kezdve a báróságig.

Mert íme a dolog vége mégis az lett, hogy cserben hagytuk a német szövetségest. Későn ugyan, de megtettük. Ez is tiszta osztrák tradíció: mindent későn. Ha megtesszük akkor, súlyosabban esik ugyan ránk az ódioma, de kimondhatatlan haszna lett volna a két birodalomnak belőle. Most pedig az ódiumot se kerül-tük el, de hűtlenségünknek minden haszna nélkül kell maradnunk. Mi haszna van az országnak s a világnak abból, hogy a veszedelmet egy magyar, hivatalban lévő miniszter-katona előre látta s excellenciás kollégái szá-mára memorandumban megírta?

Ránk magyarokra nézve különben arra nézve, hogy ki készítette elő ezt a háborút, semmi kétség fönn nem foroghat. Hogy miként manővereztek benne a diploma-ták, miképpen hazudoztak egymásnak, miként izzad-tak abban, hogy egymást becsapják: ez nem tartozik a háború lényegéhez és nem alkalmas anyaga a bizonyí-tásnak. Mi azt tudjuk, hogy nemzetiségeink közt mi-lyen izgatás folyt évtizedeken át; tudjuk merényle-tekből, tudjuk pörökből; tudjuk szomszédaink aspirá-cióit a mi határaink és területeink rovására, holott viszont semmi olyan cselekedetünk nem került nap-fényre, mely viszont azt bizonyítaná, hogy mi aspirál-tunk szomszédaink területére. Hiszen mikor Bosznia megszállását annexióvá változtattuk, akkor is a Szand-zsákot, amelyre önvédelmünk végett okvetetlen szüksé-günk nem volt, vissza s odaadtuk. Tudjuk, hogy a nemzetiségi izgatást a mi határainkon belül angol és francia utazók, pamfletisták és ágensek végezték. Tudjuk a szláv szimpátiák kultuszát Franciaországban az utolsó évtizedeken át. Ma lehullt a lepel mindazok-ról az ígéretekéről, amelyeket szláv országok és törzsek angol és francia részről nyertek. Mindehhez hasonlót mi nem szerveztünk, nem rendeztünk. Miért? Mert mi háborúra nem készültünk, mert mi háborútól semmi hasznot, semmi gyarapodást nem vártunk.

A nyugat készült erre a háborúra. De ez nincs is

szabatosan mondva: a nyugat előkészítette ezt a háborút. Merész és szerencsés kézzel készítette elő; ügyes és bevált számítással, melyre büszke lehet. És sikereit tekintve, vállalhatja is a felelősséget, mert hiszen – már mint a történetírás előtt valót – el sem is kerülheti.

Henye és céltalan dolog tehát most ennek a felelőségnek a kérdését feszegetni. Óriás európai és világ-érdekek ütközése volt ez a háború, mely az idők méhében megfogant, fejlődött s. melynek meg kellett születnie. Mi mind: királyok, államférfiak, országok, nemzetek, újságírók és egyebek, csak silány és jelentéktelen eszközök voltunk a világ-kényszerű fejlemény kezében. Most a hőskölteménynek vége. A szereplőkre nézve csak az a különbség, hogy e világégés tüzébe az egyik beleégett, a másik pedig megsütötte mellette a maga pecsenyéjét.

Kérlek, térjetek át a jelen súlyos helyzet szükségének, parancsainak és követeléseinek a kérdésére, foglalkozzatok a béke munkájával és ne bitoroljátok jövőendő historikusok hivatását.

A bűnösök

Budapest, november 30.

Mikor tegnap ezen a helyen arról elmélkedtünk, hogy ki volt a bűnös és arra a következtetésre jutottunk, hogy a mai súlyos pillanatokban többet érne a közel jövővel foglalkoznunk, mint a közelmúltat feszegetnünk, nem voltunk rá elkészülve, hogy a mi konklúziókkal oly csattanósan ellenkező feleletet kapjunk föltett kérdésünkre, még pedig a legilletékeőbb helyről, magától Károlyi Mihálytól, aki jóformán vezére, forgója, tán azt is mondhatjuk, lelke az ítramatnak, amely Magyarországot hullámaival elborította.

A Károlyi-párt az este értekezletet tartott, melyen a pártvezér bejelentette azt, hogy lehetőén, mihamarább választatni kíván. S mikor erről szólt s programmot is ígért, közbevetetté a következő mondatokat:

– Meg kell értetni a közvéleménnyel, hogy a felelőség azért, hogy Magyarország a mai helyzetbe jutott, nem

a mai kormányt terheli, hanem egyesegyedül az elmúlt rendszert. *Föl kell vetnünk és napirenden kell tartanunk a háború megindításával kapcsolatos felelősség kérdését*, mai nyomoruságért azok felelősek, akik ezt az ötödfélèves háborút az utolsó csepp vérig, az utolsó kilogramm zsírig és az utolsó darab csizmatalpig folytatták. Nyilvánosságra kell hozni a megbukott rendszernek egész bűnlajstromát.

Mentül jobban meg vagyunk ma arról győződve, hogy közeli választások esetén lehetően minden hazafinak Károlyi Mihály gróf pártjával kell szavaznia, annál kevésbé tudjuk megtalálni azokat az okokat, amelyek a miniszterelnök urat az idézett sorok elmondására bírták.

Hiszen úgy van: a história előtt való erkölcsi felelősségen kívül van egy törvény előtti felelősség is, amelyet vállalniuk kell a vezérpolitikusoknak. Aki közülök bűnben találtatik, nyilvánvaló, hogy annak lakolnia is kell. De nem oly igen egyszerű kérdés megállapítani: van-e és ki a bűnös, ki mily mértékben az. Mi esik emberek, mi helyzetek és viszonyok terhére. Mi része van egyeseknek, mi része pártoknak benne. Mi része személyeknek és a *rendszernek*.

Tudjuk, hogy első sorban az államférfiakról lehet ebben a szó, akik Ausztria és Magyarország sorsát intézték azokban a végzetes napokban. Ezek közül ki halott, ki trónvesztett, ki bujdosó. Ha ezt a kérdést a líaborun végig akarjuk vinni: még a pártokra is ki kell terjeszteni a vizsgálatot. Csak ennyiből is látszik, hogy ez egy óriás terjedelmű vizsgálat, ezer nehézséggel, ezer bonyodalommal, tömérdek érdekettel, akár vádlott, akár vádló, akár tanú képében.

Kétségtelen az is, hogy se terjedelme, se bonyodalmas volta a pernek nem riaszthat bennünket vissza attól, hogy meg ne indítsuk az igazságszolgáltatás apparátusát. Nem is lehet senki sem, aki ezt ellenezzé vagy éppenséggel ne kívánja. Nem is az igazság kiderítésének a szándoka az, ami ellen e sorokat írjuk, hanem az a különös körülmény, hogy a pártvezér a pártszervezés értekezletén dobja kérdést a közönség elé s a felelősséget a mai nyomoruságért magáról élés a régi rendszerre és embereire áthárítja.

De kinek jut eszébe Károlyi Mihályt és híveit

terhelni meg a háborúért való felelősséggel? Károlyi nem csinálta a háborút. Tán itthon se volt, mikor kitört, tehát el se háríthatta. Meg vagyok győződve, hogy a felelősséget mindazok, akiknek részük van az akkori fejleményekben, nemcsak vissza nem utasítják maguktól, de sőt reklamálni is fogják. Elvégre népek és nemzetek sorsát intézni nagy és komoly dolog, amelyért dicsőség vagy gyalázat járhat ki az éredekeltnek. Akit végzete megfosztott intézkedései és elhatározása dicsőségétől, csak magához méltó, ha bátran áll a bírák elé, akik eldönthetik, hogy bűn volt-e vagy balsors, ami katasztrófát hozott ránk. E kérdés napirendre fog jönni s nyugodtan nézhetünk elébe.

De miért teszi máris Károlyi Mihály gróf napirendre? Miért kell állandóan felszínen, tartani? Miért egy választásra készülő közvélemény előtt azt, ami csak a higgadt, független, tudós bírák ítélete folytán lehet valóság? Azok a politikusok, akik a régi rendszer korifeusai mögött állottak mint alkotmányos pártok, ma elszéledtek, visszavonultak és passzív részesei napjaink keserveinek. És Apponyi és Andrássy hívei közül hányan vannak ma őszinte hittel a miniszterelnök úr pártjában. Pedig Andrássy és Apponyi, ha éppen nem is csinálták a háborút, nem is akadályozták és a szövetségi konstellációk rendithetetlen hívei voltak.

Nem ezrek és ezrek lelki kényelmetlenségére lesz és pedig a java magyarokéra, ha ennek a kényes és kínos kérdésnek szerepet adunk a választási mozgalmakban? Ha kortesek szájára adjuk ellenőrizhetetlenül történelmi napok és emberek elhatározásait egyelőre kiderítetlen okaikkal?

Az természetesen ki van derítve és világos, hogy a háborúért és következményeiért nem Károlyi és pártja felelős. De ő is felelős valamiért. Felelős azért, amire vállalkozott. Felelős azért, amit eddig cselekedett. Felelős azért, ami vezérlete, neve presztízse alatt történt. Felelős a rendeletekért, melyekkel ma az országot kormányozzák. Károlyi Mihály vállalta a hatalmat, és vállalkozott arra, hogy a háborút megszünteti, hogy a békét kedvezőbben megcsinálja, mint bárki és mindezért felelős, mert mindezt várja is tőle az ország, azért sereglük körü-

lötte. Mit fog a miniszterelnök mindebből megvalósítani, azt nem tudhatjuk. Nem minden függ ő tőle. Sok függ munkatársaitól is, akikért azonban szintén felelős. Egyet azonban tudok: az ő sikere semmiképp sem függ attól, hogy azok, a kik esetleg bűnösök a háború előidézésében és folytatásában, félévvel vagy egy évvel előbb vagy utóbb nyerik-e ei büntetésüket.

És ha valaki csakugyan naivul azt hiszi, hogy e világháború föl idézésének hőseit egypár személyben és éppen Budapesten vagy Magyarországon kell vagy lehet keresni: akkor ma be kell látnia, hogy a tenger bajt, zavart, nyomort és veszedelmet, amely rajunk van, sürgősebb elhárítani, mint a büntető bírósági niczgósítani ismeretlen tettesek ellen. Mert ha a *rendszer* volt bűnös, akkor emberek nem tehetnek róla. A rendszer pedig máris megbűnhődött, hiszen ki van végezve. Ha *ember* volt a bűnös, akkor meg a rendszer nem tehet róla. Mert az új rendszer is csak emberekkel dolgozik.

Azt tartjuk tehát, most első dolog a százkezü munka, az élelmezés, a közrend biztosítása, az ország területi épsége, a béke előkészítése és az új rend megszilárdítása. Mert új rendet létesíthet máról-holnapra a lelkesedés, föntartani az új rendet csak a megfeszített munka, a szabadság igaz szerelete, az önzetlen és áldozatkész hazafiság tudja.

Aki éhben előljár előttünk, azt kövessétek, ahhoz csatlakozzatok; azt pártoljátok.

Elmélet és valóság

Budapest, 1918 dec. 3.

Míg Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter úr tegnap, vasárnap a IV. kerület radikális urainak magyaráz-gatta azí, hogy ők már Wilson előtt kitalálták és hirdették a népek önkormányzatát; hogy nem érti, a csehek mért ellenzik az autonómiát, amit ő a tótjainknak adni akar s hogy Magyarországból, ha boldog akar lenni, keleti Svájcot kell csinálni: míg, mondom, mind-ezt Jászi Oszkár úr a Belvárosban magyarázta, addig az oláhok gyűlést tartottak Gyulafehérvárt és kimon-

dották az összes románok elszakadását Magyarországtól és csatlakozását Nagyoláhországhoz; és addig a csehek fegyveresen előrenyomultak felső vidékünkön s elfoglalták Trencsént, Pöstyént s más helyeket.

Nem tudjuk, a szerbek mit akarnak. Bizonyosan nem kevesebbet, mint a románok és a csehek. És így, mire Jászi Oszkár úrra nézve a sok elméleti beszéd után elérkezik a cselekvés ideje, akkorra be is fellegzett az ő keleti Svájcának, mert hiszen nem lesz miből megalakítani. Ellenben keletkezni fog körülöttünk egy nagy Oláhország (Aradtól körül a Dunán, keresztül Erdélyen, Bukovinán és Máramarosig); egy nagy Csehszlovákország Máramarostól Pozsonyig és egy nagy szerb birodalom Horvátországgal, a szlovének területével, Isztriával és Dalmáciával. Jászi Oszkár úr pedig akkor bújában könyvet fog írni arról, hogy mindennek a régi rendszer az oka.

Ezzel az úrral így nem lehet beszélni. Mert ha minden állításában igaza is lenne, akkor is meg kellene magától kérdeznie, hogy mért nem ment semmire se, se Áradon az oláhokkal, se Budapesten a Hodzsákkal. És be kellene magának vallania, hogy nem ment semmire se, mert senkinek rajta kívül nem kell a keleti Svájc. Ha eddig nem látta be, most be kell látnia Jászinak, hogy ezeknek az uraknak, akikkel ő tanácskozott csak egy dolog kell: Magyarország földarabolása. Eddig titokban kellett, azért nem bodogult velük régen Tisza és azért vallott most kudarcot Jászi. Most már nyíltan kell nekik, mert látják azt, hogy a csehek a maguk prédáját erőszakkal iparkodnak biztosítani és látják, hogy Románia is katonasággal operál és látják, hogy a magyar kormány nem katonával, hanem Jászi Oszkár útján *elméletekkel* operál. Még így a világom nem kormányoztak. Erre csak egy példa van a világtörténetben: amikor a keresztény vértanú imádsággal és hite igazságának dicsőítésével lépett be a – fenevadak közé a cirkuszban. Sajnos, arra nincsen példa, hogy egyet is a mártírok közül szét ne téptek volna a vadállatok.

Mit csináljunk mi ez égbekiáltó képtelenségekkel szemben? El lehet-e ezt a látványt viselni, amikor délen, és északon – mint Krisztus köpenyét a részeg

katonák úgy tépik, szakgatják. Latrok foszlányokra Szent István birodalmát s akkor ez ország kormányának egyik tagja, a kire épp ez a kérdés tartozik, régen hirdetett, még Wilson előtt kitalált elméletekkel traktálja a magyart. El lehet ezt viselni nyugodtan? Lehet ezt közömbösen nézni? Tudja a magyar, mi történik körülötte? Érti a kormány a felelősség ama malomköveit, melyeket Jászi Oszkár úr a lelkére rak? Meddig lehetünk még hajlandók és jámborok elhinni azt, hogy ez mind a *régi rendszer bűne*? Nem kell-e rájőnnünk, hogy inkább az új rendszertelenségé? És ha rájövünk, mit csináljunk?

Kiírok *néhány sort egy címünkre ma érkezett levele*ből. Egy magyar leány írja a levelet. Azt mondja, eddig mondhattuk, nagy időket élünk, de most borzalmas időket élünk. A magyar nép hipnotizálva vár, s nyitott szemmel nem látja a veszedelmeket, melyek környezik. És folytatja:

„De akinek módjában áll, rázza meg ezt az alvó nemzetet: plaikátokkal, miknek vérvörös betűi figyelmeztessék, hogy életünkre törnek. Trombita és dobszó mellett hirdessék és értessék meg a legkisebb zugban is a nagy veszedelmet. Ébredjete! Fojtogatnak! Emeljük föl védő karunkat valahára. Magyarok, hát nem akarjátok megmenteni Magyarországot? Hová lett a nagy Jelkesedés, hősi hazafiság, bátor elszántság? Ébresszük öntudatra az alvó magyarságot. Szóljunk minden hangon az eszéhez, a szívéhez, hogy mégértse mind a veszedelmet, legyen bármily elkeseredett, fáradt vagy tudatlan.”

És így tovább, a magyar leány. Köny folyik a szemünkből, mikor e sorokat kimásoljuk leveléből.

És nem fogunk ahhoz az olcsó világcsaláshoz folyamodni, hogy itt leszidjuk a képmutató oláhokat, gyalázzuk a cseh rablókat és ilyen káromkodással könnyítsünk keblünk gyötrő feszültségén. Nem. Sőt ellenkezően. Dicsérni, irigyelni van kedvünk őket. Bennük ég a nemzeti öntudat és becsvágy. És ők a nagy idők magaslatára szöktek fel, koruk világtörténeti eseményeinek a színvonalán vannak. A mi miniszterünk pedig büszkén, hidegen, az egész világot, de legkivált a nacionalista magyart le-

nézve, fenségesen emelkedik fel saját külön államtudományi elmélete magas színvonalára. De hallóim moráját a közvéleménynek. Várom, hogy feléje dörögje: Quo usque tandem abutere . . .

Meddig kell még Jászi Oszkár úrral és elméletével gúzsba kötni ezit az országot? Mert hiszen szép a radikalizmus, kívánatos a demokrácia, remek a közársaság és dicső a függetlenség, de uram Isten, mit fogunk mindezzel csinálni, ha nem lesz ihozzá – országunk?

Levelék

Budapest, 1918 dec. 3.

Mese a farkasról.

Tisztelt Szerkesztő úr! Nemrégén Réz Mihály egyetemi tanár egy rövid, de velős ési világos cikkben megkérdezte a *Budapesti Hírlap*-ban Jászi Oszkár miniszter urat, hogy rövid miniszterségének máris hosszú tapasztalatai nem gyógyították-e még ki a nemzetiségi kérdésről vallott elméletéből. Persze Jászi Oszkár úr, mint afféle telivér grammatikus, azt felelte, hogy nem. Hogy is gyógyulhatna ki egy konok a priori tudós a maga rögeszméiből! Ő, szemét behunyva, tudós ihletében megalkolla magának elméletét a világboldogság problémájáról. Mily kicsinyes tekintet volna tőle, ha ebbeli szép cirkulusait e nyomorult kis Magyarország sajátom viszonyai által zavarni engedné. Arról ő nem tehet és ez már Magyarország saját különpekkje, hogy az egész mindenségéből éppenséggel Magyarországon jutott Jászi Oszkárnak miniszteri tárca és az a föladat, hogy itt a nemzetiségi kérdést rendezze. Neki ez az ország nem annyira hazája, mint inkább kísérleti nyula nagy világproblémák megoldására. Itt fogja ő megmutatni, hogy mit csináljon Anglia az írekkel, a búrokkal, indusokkal. Hogy Anglia fog-e rá hallgatni, az nem egészen bizonyos.

Mit fog és fog-e egyáltalán Réz Mihály érdemileg válaszolni radikális miniszterünknek, azt sem tudom. Én tisztelt Szerkesztő úr engedelmével Jászinak múlt vasárnap e tárgyról megjelent cikkéből csak egy hasonlattal szeretnék foglalkozni.

Nemzetiségeinknek most egyszerre kiütközött falánk étvágyáról és földrabló kedvéről azt mondta a nemzetiségi miniszter úr, hogy *a farkas is csak akkor rabol, ha éhes.*

Térjünk hát át nemzetiségi politikánkban az állatpszichológiai álláspontra.

Íme, a nemzetiség a farkas. És mert hogy mostanában rabol, tehát nyilván éhes. És mitől éhes? Erre feleletül bizonyosan azt kapjuk Jászi úrtól, hogy a – *régi rendszertől.* De mi az éhség? Nem egy periódusonként meg-megújuló biológiai jelenség-e, melyet egyszer s mindenkorra kielégíteni nem lehet? Megcsillapul, ha jóllalkunk, kiújul, ha megemésztettük, amit bekebeleztünk.

És most, tisztelt Szerkesztő úr, mondjunk el egy mesét a farkasról.

A gondviselés egy úton összerelته a farkast egy birkával, amely kisebb-nagyobb bárányait vezette, vagy három-négy esztendei ellését. A farkas, mikor találkozottak, úgy látszik, nem volt éhes (talán valahol egy kicsit meg is tapogatták ugyanakkoriban a bundáját), tehát nemcsak hogy nem bántotta a juhokat, sőt örült is a társaságnak s egy darabig békében, barátságban ballagtak tovább.

Mentek-mendegéltek, s egyszer csak vésztyóslón kezd a farkas gyomra korogni. Csakhamar, sajnos, a torka is.

– Éhes vagyok – így szól az anyabirkához. – Adj ennem, különben harapok:

Minek szaporítsam a szót: a birka odaadta egyik bárányát, aztán ismét barátságosan ballagtak tovább.

Mentek-mendegéltek és a farkas megint éhes lett s a birka odaadta második bárányát. És így tovább s a birka odaadta utolsó bárányát is.

És mentek újra, de a farkas megint csak megéhült. A szegény birka kétségbeesve kiáltott föl:

— Mit csináljak? Nincsen több bárányom!

— Nincs bárányod? – mond a farkas vérben-forgó szemmel; – akkor hát fölfallak tégedet.

És bekapta a birkát is, és ezzel végződik a mese. A tanulsága pedig az, hogy ha a nemzetiség farkas, mint Jászi Oszkár hasonlata mondja, akkor nem bir-

kát kell melléje adni, aki a farkas étvágyát bárányiival csillapítja s mikor a bárány elfogyott, maga a birka kerül a falánk jószág bendőjébe.

Ha a nemzetiség csakugyan farkas, akkor vadászt kell melléje adni, aki tudja, hogy akár éhes, akár nem éhes, a farkas minden körülmények közt veszedelmes fenevad. Ha ellenben a nemzetiség lenne esetleg birka, amikor jó pásztorra kell bízni, aki gondját viseli és rendben tartja, és óvja a farkasoktól.

Megtetézi pedig mindezt a félig véres tréfának, félig tréfás szerencsétlenségnek látszó dolgot az, hogy Jászi Oszkár, mint tudós, nem közönséges készültséggel, de annál konokabb megátalkodottsággal írta éveken keresztül farkasaink számára az étvágygerjesztő elméleteket és most őt szemelte ki a végzet arra, hogy a gyakorlatban ő dobálja oda egyik bárányunkat a másik titán a farkas telhetetlen torkába.

Tisztelt Szerkesztő úr híve

Dunántúli.

Pro domo

Budapest, 1918 dec. 4.

Ma három lapban van koncentrikus támadás a *Budapesti Hírlap* és *Rákosi Jenő* ellen, Kettő durva, személyeskedő, melyet nyilván a terrorizálás szándéka sugallt. A harmadik, a *Népszaváé*, erős, de tisztességes polémia. A támadást a Jászi Oszkárrol írt cikkek provokálták, de különös, hogy mindenik ellenforradalmi, sőt rojalista tendenciákkal vádolja meg a *Budapesti Hírlapot*.

Hogy vannak-e ilyen törekvések a mi közéletünkben, mi nem tudjuk. Tán laptársaink tudnak valamit. De ha azt hiszik komolyan, hogy a *Budapesti Hírlap* vagy írói ápolnak és szönek ilyen tendenciákat, akkor ők valóban még nálunknál is kevesebbet tudnak. Mert mi legalább azt tudjuk egészen bizonyosan, hogy senkit se tudunk, senkivel se beszélünk, sőt senkiről se hallottunk, aki ellenforradalmi vagy éppenséggel rojalista (ugyan kiért? tán éppen Károly úrért?) propagandát üzne.

A *Budapesti Hírlap* őszintén, minden fentartás nélkül fogadta el az új helyzetet. Iparkodott, ahol alkalma nyílt, a köztársasági kormánynak szolgálatot is tenni. Meggyőződése, hogy egy sort sem írt, amellyel nem a magyar köztársaságot kívánta volna szolgálni. És semmi célja, semmi összeköttetése, semmi becsvágya nincs azon az egyen kívül, hogy a magyar köztársaságnak, az ország sértetlenségének és a magyarság érdekének hasznos szolgálatot tudjon tenni.

Hogy eközben szembe kerül egy-egy közszereplésű férfiúval?

Ma lépett éppen életbe a legteljesebb sajtószabadság. De, az osztrák abszolutizmust leszámítva, mikor volt olyan reakciós sajtótörvény ebben az országban, hogy egy-egy kormányférfiú vagy akár egész kormány ellen intézett újságírói támadást az ország vagy a közérdek ellen való támadásnak minősítették volna és épenséggel radikális újságkollógáik?

A *Budapesti Hírlap*-nak évtizedeken át megvolt a maga nemzeti és nemzetiségi politikája. Azt nevezheti akárki sovínisztának vagy akár reakciónak is, ez nem változtat lényegén és valóján semmit; de volt idő, amikor egy alig felmérhető kisebbséget nem számítva, az egész ország mámoros lelkesedéssel tapsolt neki. Ma a nemzetiségi minisztérium egy ezzel homlokegyenest ellenkező politikát hirdet. Övé a hatalom, övé a cselekvés és intézkedés joga. Ezzel szemben egész terjedelmében áll a *Népszava* mondatának az igazsága, mikor azt mondja: „igaz, a *B. H.* ma igazán nem számít.”

De mentül semmibbet, mentül kevesebbet számítunk, annál hathatósbabban reklamálhatjuk a magunk számára azt a jogot, mely a szabad köztársaságban mindenkit megillet: a szó- és a sajtó szabadságát; hogy véleményt mondhassunk mint mások, hogy kritikát gyakorolhassunk mint mások, szabadon. Meglehet, hogy a cikkébkben, melyek a támadást ellenünk provokálták, a kritikánk erős volt (nekünk szelídnék tetszett,) de nem volt durva, nem volt sértő, nem volt személyeskedő és semmiben sem ment túl, – sőt ha laptársainknak rólunk való hangjához mérjük – nagyon is innen maradt a jogosult kritikán.

A miniszter uraké a hatalom, a cselekvés: az enyim a szó. Hogy szabadon használhassam, ahhoz jogom volna laptársaim *védelmét* várni, nem hogy meggyanúsítással korlátozni próbáljanak ez elemi jogom használatában. Hiszen akkor kellene tiszteletreméltó újságíró kollegáimnak a szemem közé köpni, ha én most, mert más szellem és irány érvényesül, a nemzeti és nemzetiségi kérdésben egyszerre az ellenkezőjét hirdetem annak, amit hirdettem több mint ötvenéves újságírói munkával, a gyászos helyzetben is, amelybe háborúbeli volt ellenségeink szorítanak bennünket, nemzetiségeinkkel szemben az én álláspontom ma is az, ami mindig volt: tőlünk erőszakkal el vehetnek annyit amennyit, *adni* belőle nem adunk önként semmit. Ezt a tételt védelmezem, ezért írjuk a *B. H.* cikkeit abban a reményben, hogy a ikormány tagjaira is igazságunk és érveink erejéig hatást gyakoroljunk. Megerősít bennünket ebben az az igaz *magyar* láng és lendület, amellyel Bokányi az aradi tárgyalások során síkra szállt a nemzet és területi birtokállománya érdekeiért és megerősít a *Népszava* mai számának egyik cikke, mely azt mondja, hogy nekünk még mindig szükségünk van a szocialista állam néphadseregére, mely a forra dalimat és fiatal szabadságunkat megvédje a bennünket körülvevő államok túlkapásai ellen, *akik máris nyújtogatják csápjaikat, hogy a fiatal magyar köztársaságot megfojtsák.*

Ki volna olyan esztelen, hogy ebben ne kívánná segíteni a „fiatal köztársaságot”? A *Budapesti Hírlap* ugyan nem.

És ki volna olyan hazaáruló, aki, mikor az ország ilyen gondokkal küzd, ilyen veszedelmekkel birkózik és ilyen válságos órákat él, épp oly ostoba mint gonosz lélekkel *ellenforradalmakon* és rojalista mozgalmaikon törné az eszét. A *Budapesti Hírlap* bizonyára nem, sem Rákosi Jenő, sem senki közülünk, akik a *B. H.* szerkesztőségében dolgozunk.

R. J.

A pók

Budapest, 1918 dec. 7.

Tragikus humorral megírt cikkeket olvasunk bécsi lapokban a világraszóló császárváros állapotáról. A régi, művészi hagyományokat ápoló, jókedvű, *gemütlik* Bécs, amelyről énekelték valamikor, hogy *esz kibl nur a Kaiserstadt, esz kibt nur a Vean* – magyarul: csak egy császárváros van a világon: bús elhagyottságba sülyedt. Se színház, se mozi, se brettli, se zengerei, se semmi abból, ami után valamikor a budapesti pénzvilág és a magyar országos képviselők is bomlottak. Hiszen voltak, akik a délutáni vonattal innen felrándulnak a *Burg-* vagy valamely operettszínház előadására és az éjféllivel visszatértek, hogy másnap más bolondok irigységét keltsék fel itthon.

Vége a szép világnak, jajgatják a bécsi újságok. A mulatós közönség kénytelen a kávéházakba tódulni, hogy ott egymásnak segítsen szomorkodni. De a kávéházi dicsőség is csak félkilencig tart. Kilenckor kaput s kávéházat is bezárnak. A bécsi ember félkilenctől másnap reggelig tétlenségre van kárhoztatva, mondja a hírlapi elégia. Hiszen, így keseregnek tovább: szép, szép a családi élet hosszú téli estéken, de kellene hozzá jól fűtött szoba is. És megható dolog régi klasszikusok, érzékeny (divatja múlt) regények felolvasásával fűszerezni az estétet, de ez is villámos körte, petróleum vagy legalább egy szál gyertya nélkül nem lehetséges. És felrajzik a panaszos emberek emlékében a régi idők, az elmúlt napok, a letűnt dicsőség ragyogó fénye, tündéri emléke, szétrebbent vagy már porrá lett hőseinek alakja. A Mária Terézia házasságközvetítő politikája tele cseh és magyar arisztokráciával, deli gárdistákkal, olasz operával, ballettek ragyogványaival. És a táncos bécsi kongresszus, fejedelmi kalandjaival, cselszövő diplomáciájával, báljaival és botrámaival. A Teréze Kroneszek, a Raimundok, az Elsler Fannyk graciózus és jókedvű estéi; magyar mágnások által alapított színházak nevető korszaka. A Haydn, a Mozart, a Beethoven, a Schubert muzsikája; majd a bécsi keringők

klasszikus mesterei: Strausz és Lanner; csakhamar a Biedermayer-korszak lenge, ártatlan kacérsága; és még az ötvenes években is egy fiatal, délceg testű császár alatt a burgszínház világraszóló aranykora, a külvárosi színházak komikus triász: Nestroy, Scholcz és Treumann és a politikában erőszakolt egységes császárság vidám szimbóluma a báli termekben: a reichsquadrilla, egy a császárság összes nemzetiségeinek táncából összetákolt zagyalék – oh mennyi fény, mennyi pompa, mennyi dicsőség! És ez ma mind már csak emlék, csupa árnyék, csupa semmi, mind csak a tűnődés, merengés, bú és keserűség asztalára felhordott étel, táplálni a kétségbeesést, a csüggedést, a mulandóságot.

Hogy lehet ez? Hogyan tudott ennyi fény, erő, nagyság, életkedv, művészi érték, alkotás és dicsőség máról holnapra összeomlani? Semmivé lenni? Elmúlni, mintha sohasem lett volna-

Akarjátok tudni? Megmondjam igazán? Mert hiszen oly egyszerű és oly világos ez az egész kataszterőfa, amelyben a gőgös Gross-Wien a szemünk látára el sülyed a falánk, mindent felemésztő múltba.

Hát megmondom. Azért, mert mind ennek a fénynek és dicsőségnek nem volt reális alapja. Nem volt az osztrák dicsőséghez osztrák *nemzet*. Az egész természetem egy nemzet eredeti talajából sarjadt fel, hanem egy önző város korlátoltságán épült meg egy császári család kedvezéséből. A Habsburgok soha nem tudták meglátni, micsoda kincs és erő rejlik egy nemzetben. Az ő dicsőségük rengeteg palotájának nem volt alépítménye, nem volt, osztrák nemzet nem lévén, szilárd fundamentuma.

Az osztrák császároknak csak egy kényeztetett Bécsök volt és csak alattvalóik voltaik. Bécsnek is nem volt semmije, csak egy pazar udvara és császárja volt.

Azért egyik se tudott egy némileg erősebb szélrohamot kiállani. Innen van, hogy a bécsi udvarnak, mihelyest komorabb idő jött, Bécsből menekülnie kellett, innen, hogy Bécs lojalitása, ha ellenség közeledett a városhoz, kiesett a szerepéből: s durva és hálátlan lett. innen van, hogy a századok folyamán – már IV. Béla királyunktól kezdve – a dinasztíát más,

dinasztiák ellen a magyaroknak kellett megmenteniük. Innen van, hogy mikor a magyarokkal kerültek bajba – bár európai birodalmak erejével rendelkezhetek volna – évtizedeken át nem tudtak diadalmaskodni rajtunk; utolsó szabadságharcunkban éppenséggel az orosz volt kénytelen a dinasztia ránk hozni. És így tovább.

Mikor pedig azt mondom, hogy Bécsnek is nem volt semmije, az azt jelenti, hogy Bécsnek is, éppúgy, mint a dinasztiájának és valamint Ausztriának, *nem* volt *ideálja*. Bécs, mint egy nagyhasú pók, ott ült a Duna partján és leste a prédát. Itt heverlek körülötte iartományok, országok és királyságok, azokon hizlalta ormótlan potrohát, elsősorban Magyarországon; dinasztiája terelte innen a mi jó falat akadt, Bécs felé. Még örökös tartományait kímélte, mert azokon abszolút módon uralkodott; hatalmi szavával vetett ki rajok adót és szedett rajtok katonát. Tőlünk adót is, katonát is *kérnie* kellett, mert alkotmányunkat meg tudtuk védelmezni. Tőlünk hát azt szedte el, amit hatalmaskodással, törvények kijátszásával, furfanggal, cselszövénnyel, kegyosztással és egyesek megrontásával el tudott ragadni. És mindezzel Bécszet hizlalta. És mi mindazt a nyomorúságot el tudtuk viselni, mert nekünk voltak ideáljaink: Szent István koronája és jobbja, Szent László ellenségverő hatalma, Könyves Kálmánnak századokba előreszáiguldó humanisztikus elméje, Nagy Lajos föld- és tengerszerző hatalma, Mátyás király dicsősége és igazságossága; Rákóczi szabadságharca, Thököly, Bocskay nagy lelke; Széchenyi halottébredesíző ereje; a gárdisták csapatja, akik királynéjukat őrizték karddal és buzogánnyal, nemzetüket szolgálták tollal; az újra ébredt nemzeti irodalom és hősei; az úttörő magyar színészek, akik nemesi kúriáik óvó falai közül kimentek bűjdosni *nyelvünk és nemzetünk pallérozásáért*; aztán Kossuth, akit a népünk apjának mond, és újra Széchenyi, akit Kossuth mond a legnagyobb magyarnak és Deák Ferenc, a haza bölcse. És ideáljaink a mi nemzeti mártirjaink, akik a magyar szabadságért dicső csatákat vívtak és hóhér kezére adatlak. Mindez a haza, a nemzet, a magyarság nevében. Ama fogalmak

nevében, amelyek a mai zűrzavaros időben szárnyat adnak azoknak, akik zászlajukra írták. Bécs ideálja volt jól és fényesen élni. Ez csak Magyarország kizsákmányolásával, lezüllesztésével volt lehetséges. Évszázadok veszlek így kárba Ausztriára nézve, de Magyarországra nézve is, és e századok rettenetes veszteségének mi csak egy részét tudtuk az utolsó száz év alatt pótolni. Ausztria vészes politikájának a következménye, hogy a mai zivataros időben, egy veszített táború áldozatai oly kegyetlenül szakadnak ránk. És Bécs most is, mikor tehetetlenül vergődik sorsában és erő után futkos, amikor nem tudja a maga számára megmenteni a csehországi németeket: automobilon küld kalandorokat a magyar határon keresztül, hogy ellenünk lázítsa a nyugati határmegyéket lakó németjeinket. Most is Magyarország testére tapasztja a pók a maga pióca-száját.

De Sopron, de Kőszeg, de Pozsony fennen tiltakoznak vidékükkel együtt. A mi ideáljaink a mi nemzetiségeink nagy részét is áthajolták. Nemcsak testi életüket élik a mi határainkon belül, hanem lelki életüknek is ez a hazája. Az ő véröket nem lehet Bécsország vánvadt ereibe átömlesztzeni, hogy ezzel próbálják visszaidézni az összeroskadt régi fényt. Az összehirodalom, az egységes császárság pókhálóját eltépte az idők fűvése, a pók riadtan szaladgál a tépett szálon: Bécs új hazát keres. Fog tán találni új otthon; de régi fényét, régi nagyságát, régi dicsőségét, amelyet a dinasztia hatalmára, a birodalom egységére épített, aminek *ideál* tartalmait, fényt és melegséget nem adott. – nem fogja fellelni sehol.

Sic transit gloria mimdi.

Idézetek

Budapest, 1918 dec. 9.

Szeretnék egy csomó idézetet ide írni. Idézeteket beszédekből, újságcikkekből, nyilatkozatokból és a magánlevelek tömegéből, melyet a megriadt ország minden vidékéről kapunk. A most vezérlő politikusok tiszteletreméltó jóhiszeműséggel fogadták és adták

tovább a nyugati hatalmi szövetség jelszavait a háború céljairól: a népek önrendelkezéséről, az államok demokratizálódásáról. És most, hogy – legalább Magyarországon – minden történelmi kötelék félretételével igyekeztünk eleget tenni ez elveknek, az antant lábaihoz fektettük hadseregünket és nincsen más védelmi fegyver kormányunk kezében, mint az igazságunk, becsületes jóhiszeműségünk; és a bizalom, amelyet a nyugati államférfiak szavára építettünk: ma kiderül, hogy politikusaink kegyellenül megcsalhatkoznak őszinte hitükben.

A gyermeki bizalomért, amellyel deferáltunk Wilson *pontjainak, kaptunk a francia tábornoktól* fegyverszünetet, amelynek pontozatait azonban csak mi tartjuk meg. Azóta különféle magyarázatokkal minduntalan megváltozik részben vagy egészben a fegyverszünet egyik-másik pontja, sajnos, mindig a mi rovásunkra és ma már kényszerítenek bennünket arra, hogy a csehek által megszállt területeket katonailag kiürítsük.

A katonai kiürítést természetesen kell majd követnie a közigazgatási kiürítésnek. Ezután jön az iskolai, majd az igazságszolgáltatási. Mi bízunk Wilsonban, reménykedünk a békekonferenciában, de hol lesz akkorra a mi Magyarországonk? Mi lesz azzal az öt-hat millió magyarral, aki a most megszállt területeken él!?

Idézhetjük elsőnek a népjóléti miniszter szavát, hogy „a béke után a nép vissza fog ugyan vándorolni Amerikából azzal a reménnyel, hogy itthon földhöz jut; de *az intelligenciánk tömegesen fog kivándorolni*, mert az új Magyarország nem lesz képes annyi értelmiséget eltartani, amennyit a régi Magyarország nevelt”.

Idézem másodsorban a földművelésügyi miniszter mondásait, aki arra a hírre, hogy a megszállt területek némely jeles családja azért akar inkább szerb alattvaló lenni, mert így reméli, hogy birtoka elkobzását elkerüli, azt feleli: rá nézve csak egy előkelő család van Magyarországon, a *nép*.

Én azt hittem eddig, hogy mindnyájan nép vagyunk. Azt gondoltam, a kormány mindnyájunk

kormány, a népköztársaság mindnyájunk állama. Egész bizonyos is, hogy úgy van és én nem képelem, hogy a népkormány másképp gondolkozzék és akármi reformot tervez, annak csak más célja legyen, mint hogy a magyar köztársasági nép *minden rétege*, a legalsóbbtól a legfelsőbbig, egymással, egymás mellett, egymás szeretetében, egymás becsülésében tisztességes megélhetést és oltalmat találjon a köztársaság szárnyai alatt. Búza Barna úr klasszikus mondása pedig csak egy elmés elszólás lehelett.

Idézem azután a híres angolt, Balfour urat, aki érdekes kommentárt adott a demokratikus és önrendelkező államalakulásokról, ami a jövőben a háborúkat megakadályozná. Azt mondta egy a nyilvánosság számára folytatott beszélgetés közben:

Nem hiszem, hogy a világ számára a demokráciát biztosítanók, ha szaporítjuk a demokrata államok számát. És folytatta: szomszédos demokráciák közti rivalizálás vége épp úgy a háború lenne, mintha más államformák volnának ugyanott érvényben, és a népszövetség azért lenne szükséges, hogy ne csak autokraták vétkes becsvágyán öröködjék, hanem hogy könnyelmű népeket is visszatartsa elhamarkodott háborúklól. *Mert a népszövetség hivatása, hogy a kevésbé fejlett országok gámja legyen.*

Íme új fényben a gyönyörű, ideális program, melyért állítólag a nyugat a háborút folytatta: nemzetek fölszabadítása, függetlensége és önrendelkezése, de nyugateurópai – *kurátorság* alatt.

Most idézem a székelyeinket, kik tegnap tanácskoztak arról, s tiltakoztak az ellen, hogy az oláhok gyulafehérvári nemzeti tanácsa őket Oláhországnak ajándékozza. Ők ez ellen védekeznek, inkább ők is külön köztársaság lesznek, ha Magyarországtól el kell szakadniuk. És egypár lelkes székely elment az igen elterjedt budapesti napilap szerkesztőségébe s ott azt mondta: az önök tisztelt lapja a gyulafehérvári oláh gyűlésről több hasábra menő tudósítást közölt. Kérem, legyenek szívesek legalább annyit közölni a mi gyűlésünkről is.

— Hja, uraim, kapták feleletül, a gyulafehérvári tanács határozata faktum volt.

— És ha a székelyek idesereglenek és ez ellen tiltakozó határozatot fogadnak el, az nem faktum?

– Az nem faktum!

Ennyi volt. Így állunk nemzetiségi kérdés dolgában, melynek pedig külön minisztériuma van. Vagy talán éppen azért? Ez is meglehet. Régen ha nem is miniszter, de egy-egy államtitkár vagy más nagyobb úr volt ismételve megbízva azzal, hogy rendezze a – cigánykérdést. A cigánykérdés pedig ma is rendezetlen. Rendezték itt-ott egy pár faluban, de országosan nem. *Mert a cigánykérdést nem lehet elmélet szerint rendezni*, csak a gyakorlatban, csak hozzáértő, csak próbált és jártas emberek tudnak benne részleges sikert elérni.

A székely gyűlésből idézem amit elnöke, Jancsó Benedek mondott, hogy mint I. Ferdinánd román király alattvalói magukra vennék a székelyek és magyarok a román bojárság nehéz jármát és el kellene viselniök egy fertőzött oligarkikus rendszer embertelen nyomását.

Idézem a gyűlés határozatából azt is, hogy az erdélyi magyarság erőszakos kiszakítása a történelem, népgazdaság és faj kötelékéből elmúlhatatlan keserűség, mindig megújuló kétségbeesett vállalkozások forrását nyitná meg, mert az erdélyi magyarság küzdött a maga népszabadságáért és küzd ma is és küzdeni fog mindenha.

És most idézzük a *Világ* című radikális lap vasárnapi számának első cikkéből a következő sorokat:

A tót, román, jugoszláv népek mostani vezetői abban a szellemben csinálnak politikát, amelyben a Tisza, Ludendorff dolgozóit, amelyiben, a Clemenceau, Orlando, Pasics dolgozik. A magyar kormány ipaicifista és, demokrata. Körülötte mindenütt sovinszta, imperialista és reakciós kormányok.

Ezzel szemben pedig ugyanaz a lap ugyanabban a számában, ugyanabban a cikkében még a következőket mondja:

Három király mérkőzik egymással világszerte. A leninizmus, wilsoniznius és az a politika, amelyet Ludendorff szökése után talán a Focih neve képvisel most. Mi nyíltan; hirdetjük, hogy az emberiség, a civilizáció megmentését a wilsonizimustól várjuk. Akár Focin, akár Lenin győz, ez csak katasztrófát, vésses konvulziót hozhat minden népre. Wilson elvei, politikája még megmenthetnék a bűnös világot.

Irtóztató, emberfölötti hit kell ahhoz, a vértanúk fanatizmusa, hogy valaki a maga igazában bízva belépjen az égő pokol lángtengerébe s remélje, hogy megmenekszik vele. Kőrölte mindenütt sovinizta, imperialista, reakciós kormányok, ő maga pedig – a magyar kormány – pacifista és demokrata.

A földig borulok az ilyen fanatikus hit előtt. De minthogy a kormányférfiaknak nem magándolgáról van a szó, hanem éppenséggel Magyarország sorsa lebeg a végzet mérlegén: talán illő volna arra az esetre is gondolni, hogy hátha – mint sajnos, sok egyébben – ebben: is csalódik a kormány. És gondolván erre, megtenné e nem várt, de lehetséges esetre is az intézkedéseit, amelyek csalódás esetére képessé tennék őt arra, hogy a Pasicok és egyéb apró imperialisták és reakcionáriusok ellen is vértézve legyünk.

A független és köztársasági Magyarországot és kormányát is föntartja ami létrehozta: a lelkesedés maga, egy darabig. De hogy tartósan is védve legyen úgy külső, mint belső ellenségek ellen, ahhoz haderőre van szüksége nemcsak a körülöttünk tomboló imperializmusnak, hanem a mi demokrata pacifizimusunknak is Magyarországnak is és a fiatal magyar köztársaságnak is.

Pártviszály

Budapest, 1918 dec. 10.

Hiába dült meg az úgynevezett osztályuralom Magyarországon; hiába proklamálták a legradikálisabb választójogot; hiába lettünk demokrata népköztársaság; hiába szakítottunk történeti tradícióinkkal: politikai életünk arculata nem változott. Az új kormány és az új éra is azzal a Káinjeggyel született a világra, amey az utolsó évtizedek kormányaira volt sülve. Hiába beszélünk régi rendszerről és hiába új rendszerről. Az egyetlen, a hagyományos, az új és régi rendszer egyaránt csak az, hogy amint létrejön egy párt, abban a pillanatban elkezdődik benne a bomlás és a szakadás; amint kineveződik egy kormány, abban a pillanatban megszületik benne a visszavonás

és az egyenetlenség és kifejlődnek a párt- és kormányválságok bacillusai.

Alig lehet politikai históriánkban visszaemlékezni oly gyönyörű és ideális választásra, minő e század első éveiben a koalícióé volt. Roppant tömegben jöttek be tiszta és lelkes választásokból a nemzeti politika hívei. A régi többségnek alig hogy hírmondója akadt. De nem sokáig tartott a szép álmok és illúzió. Csakhamar felütötte fejét a koalált pártok kebelében a visszavonás; jött a szakadás, jött az obstnikció Werkerle, Andrassy, Apponyi, Kossuth ellen és elkövetkezett a gyönyörű pártnak nyomorult züllése és a bukott szabadelvű párt utódja mint munkapárt muzsikaszóval, diadalmasan vonult be az új választáson az országházba.

És mily látvány került elénk ezután! A munkapártot se megfélemlíteni, se megrendíteni, se megbontani nem tudta az újra szövetségbe lépési ellenzéki pártok semmi oppozíciója, „késhegyig” vitt küzdelme, obstrukció, tintatartó hajigálás, darabontjelenetek, sőt revolver; ellenben az ellenzéki pártokban egyre tartott a forrongás: hol elváltak, hol összementek, minduntalan volt egy-egy kis pártválság köztük, amíg ránk nem jött a háború.

Most a többség bukott és kisebbségi minisztériumok kormányoztak új minisztériumok kreálásával, mégis részleges válságokkal, egyenetlenséggel és egész kormányválsággal, épp úgy, mint mikor ellenzékben voltak. Nem lehetett soraikban meghonosítani egy komoly, munkára és alkotásra képes kormányzati szellemet. Versengés, torzsalkodás, intrikálás virágában volt, amíg a veszített háború véget nem veteti ez idétlen, mondhatnám inkább éretlen kormányosdi játéknak.

Ekkor nevezte ki a király – utolsó minisztériuma volt ez ennek a Szerencsétlen IV. Károlynak, aki szintén inkább királyosdit játszott, semmint uralkodott – ekkor nevezte ki miniszterelnökké Hadikon keresztül Károlyi Mihály grófot, aki nyilván bízva némely kecsesgető nyilatkozatában antantos politikusoknak, hirtelen s egészen szokatlan módon letétette hadseregünkkel a fegyvert s Magyarország semlegességét prokla-

málta. Sajnos, az antant nem tette magáévá e fölfogást s nem semleges, hanem fegyverrel levert hatalomnak deklarálta hazánkat s ránk bocsátotta ellenségeinket. E közben mentek végbe e nevezetes napok nagy fordulatai. A király lemondott, a köztársaságot proklamáltuk és az ország kormányzásai átvette egy új koalíció: a Károlyi-párté, a radikális és a szociáldemokrata párté. A hadsereg pedig szétzüllött. Nagyszerű radikális programokat és projektumokat hallunk naplap után, ellenben csehek, oláhok, szerbek mind beljebb hatolnak országunk szíve felé. S mikor már ebben az irányban a veszedelem türhetetlenné kezd válni, akkor mit csinálunk?

Szinte nevetséges volna, ha oly igen lesújtó nem volna. Előszedjük a régi hagyományos szokást és gyakorlatot: *miniszter válságot csinálunk*. A lejárt rendszerek ócska eszközeihez folyamodunk. A szabadelvűpárt, a koalíció, a munkapárt kopott kosztümjeit és rekvizitumait szedjük elő a lomtárból. Majdnem kidobtuk miniszteri székéből Batthyányit, hidegre tettük a külügyminisztérium ügyvezető államtitkárát; egészen kidobtuk Lindert; most vagyunk azon, hogy kidobjuk Barthát.

Ki hiszi, hogy ezzel orvosoltunk valamit? Két napig tagadták a miniszterek, hogy visszavonás van közöttük, harmadnapra keresztül égette a parázs- a kötényüket, melybe takargatták. És radikális-párti és Károlyi-párti lapok ádáz mérget fújnak egymásra, mintha mindenikük külön akarná megmenteni a hazát. Ugyanaz a düh, ugyanaz a viszály, ugyanaz a türelmetlenség dülja a köztársasági kormányt is, amely mididen eddig az ellenzékekből kikerült kormányt el tudott pusztítani.

És orvoslásául ennek a vigasztalan helyzetnek – nem a kormány vigasztalan helyzetét értem, hanem az országét; mert sajnos, a mai élére állított rettenetes helyzetben a kormány sorsához van kötve a nemzet sorsa is: ha bukik a kormány, bukik vele a rémes bizonytalanságba a nemzet is! – tehát a helyzet orvoslásául új választással kecsegtet bennünket a kormányelnök, melyet pár héten belül akar rendeztetni.

De hát az istenért, kikkel akarnak Magyarország

számára országgyűlést választani, amikor az országnak majd a felét idegen csapatok tartják megszállva? A másik felével? Hiszen ez egy csonka országgyűlés lenne. 1861-ben a képviselőház nem tartotta magát törvényhozói föladatára illetékesnek, mert Erdély nem volt meghíva, a „temesi Bánáttal” meg volt még csonkítva az ország. Vagy csakugyan hajlandó lenne a kormány elfogadni azt az álláspontot, amelyet ma egyik államtitkára, Jánossy tiszteletes úr hirdet, hogy talán megengedik a megszálló nemzetek, hogy a megszállt, országrészekben is elvégeztessük a választást.

Elsőbbed nem fogják megengedni, mert ők e területeket máris a magokénak nézik. És ugyan, ha megengednék, szép választás lenne: az ország egy részében idegen katonaság asszisztenciájával, a többi részben éppenséggel kellő karhatalmi kirendeltség nélkül. Tehát ott idegen katonai parancsszóra, emitt teljes anarkikus állapotban.

Nem, a választás nem az az orvosság, amelyre a hazának most szüksége van.

Ma – mint mindig, – de ma jobban mint valaha, csak egy orvossága van az ország epileptikus rohamának: *a kormány szilárd egysége és egyetértése*, és az a tekintélye, amelyet nem ad neki más a megbonthatatlan egyetértés mellett, csak a fegyveres erő, amellyel rendelkezik.

Hát nem tudják megérteni kormányzó uraink, hogy a nemzetnek, a demokráciának, a köztársaságnak is, de különösen magának a kormánynak és mindenek felett mindnyájunk nyugalmanak és biztosságának csak arra van szüksége, hogy a kormány tekintéllyel, hatalommal, biztossággal és becsüleltel tudjon kormányozni. Ezt pedig még sehol a világon nem tudtak, még békében sem, nemhogy egy vesztett háború felfordulásaiban és gyötrelmei közepette, megfelelő fegyveres erő nélkül. Ebben a pillanatban nem birtokreform, nem adóreform, nem miniszter válság, nem új államtitkárok kinevezése, nem címek eltörlése és címzetes miniszteri tanácsosok kinevezése, nem országos választás a sürgős dolog, – bár birtokreform, adóreform és a többi dolog fontos szükségét senki sem tagadhatja, – hanem égetően sürgős az, hogy a hadügy-

miniszternek katonája legyen, mely a közönség rendjét és a köztársaság biztosságát megőrizze. Minden egyéb várhat, ha ez megvan. Ha ez nincsen meg, akkor hiába csináljuk meg a többi.

Kormányválság?

Budapest, 1918 dec. 11.

A hírek a kormányválságról nemhogy elhallgatnának, hanem inkább mind élesebb formában lepik el az újságok hasábjait. Ma már éppenséggel úgy fogalmaznak meg a dolgot, hogy Károlyi Mihály a saját pártja többsége ellen a kormány szocialista s radikális részéhez csatlakozott, ő kész a kormányról lemondani. Ez nagy szó, amelyet senki sem vehet közömbösen tudomásul. Sőt egy olyan erkölcsi és politikai lehetetlenség, amelyet azoknak, akik a jelen irányzatot diadalra vitték, lelkük legmélyebb mélységéig át kell érezniök s melynek felelőssége üldözni fogná őket halálos órájokig.

Hogyan? Átvenni a kormányt s az országot, proklamálni egy teljes politikai átalakulást az államformától kezdve egészen a magánjogi viszonyok átformálásáig és aztán az első élesebb ellentét felbukkanására cserben hagyni az egészet? És kire hagynák? Ma nincsenek normális viszonyok, ma nincsen parlament, amelynek egy vagy több pártjából a király minisztereket válogathat magának. Ma egy kétségbeesett helyzetben Károlyi Mihály keresett és talált magának társakat arra, hogy ellenségeinkkel tisztességes békét köt s az ország rendjét fentartja.

Való, hogy a béke dolgában lesújtó csalódás ért bennünket. Ellenségeink se az egész kormánnyal, se a kormány fejével nem állanak szóba; amennyiben valamiképp szóba álltak, szóval és írásban tett ígéretöket nem tartják meg s rabló szándékkal lesben állt szomszédainkat ráruk szabadítják. Ezen a kegyetlen csalódáson túl vagyunk s ezért hiába való volna minden rekrimináció.

Ámde, ha Károlyi Mihály gróf nem tud olyan békét kötni, amilyennel őt talán kecsegtették s

amilyennel ő minket kecségetett, imig kormányon nem volt: ez minket nem tántorít meg abbéli meggyőződésünkben, hogy azért a miniszterelnöknek nem szabad a posztját otthagyni, neki ott még nagy föladata és fontos kötelessége van. Ha pedig minket s nyilván az egész magyar közönséget nem tántorthat meg a béke dolgában vallott kudarc abbéli hitünkben, hogy Károlyi ma nélkülözhetetlen azon a helyen, ahol áll: miként tántorodhatik meg ő maga a saját hitében csak azért, mert a kabinet kebelében élesebb vagy kevésebb éles nézeteltérések merültek fel.

Miféle nézeteltérések? Mondják: a tervezett új adók, mondják: a tervezett birtokreform; mondják: általában a mérsékeltebb és a radikálisabb felfogás dolgában.

De boldog Isten, mit alkarnak ezzel? Nem érnek rá ezen majd egy év múlva összeveszni? Gondolja ez érdemes és nyilván értelmes urak közül valaki, hogy akármelyik reformot megcsinálhatják a békekötés előtt? És tudja közülök a legbölcsebb és legokosabb is, hogy *milyen* békét fogunk ikapni? És sejti akármelyikük is, hogy milyen s mekkora Magyarország számára tervezik a reformjaikat, amelyekben meghasonlanak és boldogabb időkre emlékeztető kormány vaksággal fenyegetőznek?

És ha mindezt nem gondolják, nem sejtik és nem tudják, – nem kell-e belátniok, hogy meghasonlást provokáló reformjaival az egész minisztérium hasonlít ahhoz a vadásztársasághoz, amely a medve bőrére ivott, sőt össze is vezett a medve bőrén, mielőtt a medvét elejtette volna.

Elsőbbed és *mindenekfelett meg kell menteniök az országot* vagy az országból annyit, amennyit lehel, hogy legyen mit megreformálni. Amíg ők itt reformeszméiken kotlának és hajbakapnak, azalatt cseh, oláh és szerb elárasztja az országot s átlépi itt is, ott is a demarkációs vonalakat és sanyargatja azt a népet, amelyet Budapesten megreformálnak, Aradon, Kolozsvárott, Trencsénben, sőt tán Pozsonyban is és Komáromban is egyelőre ökkupálnak, hogy aztán belőle mentül többet anektáljanak.

Kérve-kérjük a kormányi, szabadítsa ki magát a régi rendszer hatalmi és úrhatnám hagyományainak a karmaiból; jusson eszébe, hogy ha a régi Magyarországot nem is tudja megmenteni, minden testi, lelki és szellemi erejét meg kell feszítenie, hogy legalább megmentse az általa teremtett új renddel, függetlenséggel és szabadsággal azt az új Magyarországot, amely e háború tüzeiből és a békekötés kárpadjáról megmenthető lesz.

Tehát semmi kormányválság, ellenkezően: Mannschaft an Bord, minden ember a helyére. Csináljuk meg először Magyarországot, aztán csináljunk hozzá reformokat. Mit szólnának vajjon a versengő miniszter urak ahhoz a bolond szabóhoz, aki előbb varrná a kabátot s azután faragná hozzá a kabáthoz az – embert, ahelyett, – hogy megvárná az emberi s róla venne mértéket a kabáthoz.

Vörösmarty-akadémia

Budapest, 1918 dec. 14.

Miért irok ezen a helyen egy irodalmi érdekeltiségről, mely intézményes formát keres magának, hogy jobban érvényesüljön, mint eddig? Azért, mert a mai korszellem és irodalom szoros és benső összefüggésben vannak egymással. Egyik szüli és pusztítja is a másikat. Ez az új akadémia bizonyosan létre nem jött volna a forradalmi átalakulás nélkül, amelyen a f ország keresztül ment. Míg azonban a politikai forradalom a régi intézményeket alakítja át új formákká. új tartalommal, addig csodálatosképpen az irodalmi forradalom a maga új tartalmát önti át a rétri idők intézményes formáiba. Akadémiát csinál, noha tán jobban ráillenék az irodalmi szabadszervezet neve.

Megválasztja elnökévé Ady Endrét, akiről azt mondja egyik alapító, hogy ő érezte meg elsőnek az új idők jövetelét s ki is nevezi az új forradalom Petőfijének; azután elnevezi magát akadémiának Vörösmarty nevével.

Már most csakugyan Vörösmarty klasszikus akadémikus volt minden tekintetben, akár költői vagy

esztétikai hitvallásánál, akár gondolkozásánál, akár temperamentumánál és hajlandóságainál fogva. Ellenben az új akadémia elnökének forradalmi elődévé ki nevezik Petőfit, aki tudvalevően füttyült minden akadémiára, mert az ő nagysága és egyénisége csakugyan bele nem tért volna semmi akadémiába a világon. Sajnos, az ő csapongó, szertelen, lázas, tüzes, lánggal égő szelleme egyáltalán nem tért bele ebbe az egész világba. Őt formákba nem törődő, formákat nem kereső lelke korbácsolta előre nagyságának végzetes útján egész Segesvárig, őt nem vitte korának világáramlata, ellenkezően, az ő talentuma ragadta a világáramlatot, adván neki szárnyakat, előre. Nem keresett magának pajtásokat, hogy akadémiát alapítson velük. Ellenkezően, az ő géniuszának minden és mindenki csak akadályja volí. Össze kellett különböznie atyai jótevőjével, Vörösmartyval, konfliktusa volt Kossuthal és haragos szóváltása Bemmellel, hogy csak a nagyokról beszéljek.

Petőfinek még a házassága is csupa rendellenesség és szertelenség volt. A magyar népfilozófia – a közmondás – azt mondja arról, aki házasodik, hogy beállt a becsületes emberek társaságába (ez az akadémia), ami azt jelenti, hogy a fiatalos legényélet rendtelenségeinek útjáról az anyagiasabb, pedánsabb polgári élet ösvényére tér, a család mentsvárába, nyugalomába, kényelmébe, nem ritkán jólétébe.

Petőfinek még a házassága is kaland volt, nem ő vette magára a házaselet polgári jármát, melyet édesnek mondanak, hanem a maga szilaj tempóit vitte bele a házaseletbe is. Egy rapszodikus Peiófi-vers volt az ő házaselete.

A Vörösmarty-akadémiát alapított társaságnak, amely magát forradalmi literatúrának, Petőfit elnöke elődjének mondja, még a Peiófi nevére alapított irodalmi társaság is nagyon konzervatív, azért alapított akadémiát Vörösmarty nevére, aki minden volt inkább, mint forradalmi író, ember és politikus, A mai kor szelleméhez jobban illett volna, ha az új alakulás nem Vörösmarty-akadémlának nevezi magát, hanem a politikai tanácsok mintájára irodalmi tanácsnak.

De végre is a név csak név, *más* a lényeg s a tartalom.

Mi az akadémia? Irodalmi és tudós társaság, amely intézményes főorgánuma egy nemzet szellemi életének. Őrzi a nemzeti nyelvet, műveli a tudomány minden ágát, vezérli a nemzeti irodalmat. Egyes társaságok – kis akadémiák, ha tetszik – külön közművelődési vagy irodalmi ágazatok vagy irányok szolgálatát teszik célukká: az egyik a szépirodalmat, a másik a természettudományt, a harmadik a történelmet, a negyedik a nyelvújítást és így tovább. Gyökerét minden akadémia a múltba ereszti, de szemét a jövőre függeszti. Természetes őrzője a múlt hagyományainak és a történeti folytonosságnak, de tényezője a haladásnak és az előre fejlődésnek.

Természetes, hogy a lelkesedést, amely létrehozta, idővel fölváltja az öntudatos, nyugodt munkálkodás és a kötelességérzet. Természetes, hogy idővel mindenféle emberi hiba és gyengeség befészkelődik az ilyen intézménybe. Természetes, hogy van idő, amikor az ilyen, hibák nagyon is szembeszöknek s egy-egy nemzedék a hibáktól alig látja az érdemet. Szóval mindaz, ami a többi világban előfordul, föltalálható az akadémiák életében is. Ha így nem volna, akkor sohasem jönne létre az akadémia mellett Kisfaludy-Társaság, e mellett Petőfi-Társaság, e mellett Vörösmarty-akadémia és így tovább. Ez új intézményeket a régiekkel való elégedetlenség hozza létre vagy az, hogy az akadémia tényleg nem képes megfelelni akár szervezeténél, akár anyagi erejénél fogva mindama részletes föladatíóknak, amelyek nélkül egy-egy tudományág manapság már el nem lehet, ha a fejlődésben lépést akar írtani más nemzetek fejlődésével. Ez oknál fogva semmi sincsen tőlem távolabb, mint gáncsolni azt, ha egy-egy új társaság vagy akadémia jön létre. Amit azonban meg kell követelni minden új alakulástól, az a komolyság a szándékban, az érdemes cél kitűzése és az őszinteség a színvallásban.

Ha a Vörösmarty-akadémia nem ötletszerűen, hirtelen és váratlanul lép elejünk, hanem egy jól előkészített, anyagilag is megfundált intézmény gyanánt mutatkozik be, jól van; ha konkrét föladatokat tűz ki és ezek megoldására fogja össze az egyetértő elméket; jól

van. Ha azt mondja, hogy a létező akadémiáik klikkszellemű és szűkkeblűsége őket nem ereszti be a halhatatlanság látható kapuján, pedig már ők is vitték anynyira, hogy akadémikusok kívánnak lenni: ez is jól van, ez is érthető. De mind ebből semmi sincs, csak általános szólamok vannak, olyan jelentőséggel, hogy az új akadémia, az új kor, az új irodalom, az új szellemi áramlatok intézménye kíván lenni az elavult, ósdi, copfos, maradi régiekkel szemben.

Hát ez az. És ha végig nézünk az új akadémia első névsorán, akkor csakugyan azt látjuk, hogy ha a legújabb, legmodernebb, legifjabb irodalommal van dolgunk, amelynek kiválóságai nem közönséges szerephez jutót talán az új politikai átalakulásban is és akik nyilván vialaminib átvették a régi világtól a közhatalmat, át óhajtják venni a kormánypálcaí az irodalmi, a szellemi világban is.

Ez azonban nehezebb dolog, itt a merészséggel, szertelenséggel, különösséggel magára terelheti egy irány a közfigyelmet, divatba is jöhet a sokaságnál, de minthogy ízlés, tudás, műveltség és tudomány dolgában nem a tömeg, hanem a szépnek és igaznak örök törvénye dönt, annál fogva a hódítás marad divatnak, ami pedig gyorsabban szokott változni, mint sem hogy erővé és hatalommá alakulhatna meg.

Mert hiszen állítsuk egy kissé szembe azt az ócsárolt régít és a Vörösmarty-akadémia alapjául szolgáló új irodalmat. Menjünk csak az új akadémia díszéig: Vörösmarty koráig vissza, amikor még virágában volt a Habsburgok: zsarnoksága rajtunk. Mert hiszen az akkori alkotmányos magyar életet el lehetett nevezni osztrák zsarnokságnak a magyar alkotmányossággal megenyhítve, vagy az ősi magyar alkotmánynak súlyosbítva osztrák ömkénnyel. De tetszik tudni: a zsarnokság minden formája szabadsághősöket szül és nevel. Vörösmartyék kora az ideálok, a hősök, a nagy emberek, a rajongóik, a vértanúk, a honfíjdalomtól megőrülők kora volt; a mai kor a tömegek kora; amaz az egyént tüzelő eszmék, emez a sokaságot mozgató niekanizmus kora; amaz a nemzet, emez a nép fogalmát vitte zászlaján.

Hej, akkor tudtak jól inni, enni, szeretni, bálozni,

lakodalmat, paszítát ülni s lelkesedni az emberek; ma az elrontott gyomor, karlszbádi kúra, szódabikarbóna, szerelmi üzlet, az egyke és a kiábrándulás korát éljük. A költők akkor Zalán futását énekelték; ma a kabarét szolgálják ki és ha komolyak, akkor az életuntóság bacillusait terjesztik el, az emberhús kultuszát üzik és értelmetlenséget affektálnak, hogy mélységet színleljenek.

A regényirodalom a Kartauziakat és a Kaméliás hölgyet termelte; akkor a bukott nő megdicsőült a szerelemben; ma a tisztességes asszony elbukása a főtéma s a szerelmi házasság, amely vagy a polgári vagy a büntetőbíróóság előtt végződik.

Akkor a nemzetfölszabadító rajongók kockázatos összeesküvése: Kufsteinnal, Josefstadttal s a Vérmezővel; ma a – Vörösmarty-akadémiával.

Szóval akkor a zsarnokság és elnyomatás, ma a sajtó szabadsága és forradalma.

Akkor az idealizmus, ma pedig nem a realizmus, hanem egy naturalizmus, verizmus, lüturizmus, kubizmus s a többi izmus. Más szóval akkor a rút megszépítése, ma pedig a szép elrutifása, eltorzítása.

Amannak halálát okozta, hogy megvénhedvén – (mint ahogy az öreg primadonna mórিকálással mímeli az elvesztett fiatalságot) – tettetéssel, pózolásal pótolta az *igazságot*, amely kiveszett a formáiból. A realizmus pedig bele fog pusztulni egyenes és törvényes leszármazottjaiba, az izmusok láncolatába, ahol nem keresik az igazságot, hanem hazudják a – *valóságot*. Így fest az új és a régi irodalom. E két szellem csatázása előzte meg a háborút. És a háború győztes fele muzsika és dobszóval tér vissza a régi ideálok, a nemzeti eszmék szolgálatába, a vesztes fél pedig vergődve keresi a megváltó eszmének fölvirradását és megtisztulását. Ennek a tünete a Vörösmarty-akadémia is. Alapítói között nem egy értékes erő van, amely azonban meghasonolva áll a múlt ideáljai és a jelen divatja közt. A divat sorsa az elmúlás, az ideál élete örök. Kultuszát a divat hátrafordíthatja, önmagát kiterítheti, de az ideál koporsója a lényegében nem változó emberi szív, ahonnan az ideál újra meg újra kitör s – mint Berzsenyi mendta: eget kér. A divatok pedig

rajta, mögötte, fölötte, alatta jönnek és mennek, Vörösmarty-akadémiát alapítanak vagy nem alapítanak, mindegy: az ideál diadalmenete a hősköltemény, a divat benne, a legvéresebb is, csak epizód. A nemzet addig él – rabságban is – amíg ideáljaihoz ragaszkodik s tűzhelyeit táplálja; de feloszlásnak indul szabadságában is, ha ideáljait megtagadja, ha történeti öntudatának fonalát megszakasztja. A legbüszkébb épület rombadúl, ha fundamentumát alóla kiszedik. Az élő fa, ha vihar le is tépi virágát, gyümölcsét, lombját, vagy ha istentelen kéz le is botolja kegyetlenül, kihajt és diadalmas új életre indul. De ha gyökereiben támadják meg, akkor lehervad fejedelmi koronája, hervadás és pusztulás lesz a sorsa. Soha többé madár nem keresheti lombját, vándor meg nem pihenhet árnyékában, botot kire támaszkodni, botot kívül védekezni lehet, nem ad az emberi lkéznek.

A kormány és az ország

Budapest, 1918 dec. 18.

Dolgaink kínosan bonyolódnak. A kormánynak lassanként töviskorona gyanánt fonódnak a halántékára gondjai. Szinte tragikusnak tetszik az a buzgalom, amellyel egy-egy miniszter nagy reformterveiket hirdet, ígér és előkészít, amellet teljes lehetetlenség a mai viszonyok közt e munkájával más eredményt elérnie, mint hogy ellentétbe kerül valamely miniszter-társával, aminek a révén aztán válsághírek kerülnek forgalomba s örülni kell, ha pár nap múlva megkapjuk a félhivatalos közlést, hogy az ellentéteket sikerült egyelőre elsimítani.

A legfeketébb felhők manapság fejünk fölött a cseh, szerb és oláh megszállások. A fegyverszünet demarkációnális vonalokról szól, melyeket azonban az idegen: csapatok nem respektálnak. Hogy a magyar közigazgatás fen tartásáról is (már mint a megszállt területeken) szól a fegyverszüneti kötés: arról nem is érdemes többé beszélni. Hiszen közigazgatási és bírósági közegeinket mint *túszokat* (nem tudom, minek a biztosítására) hurcolták el Szerbiába. Csehországba,

Romániába, sőt várbörtönbe vetették őket s kormányunk alkuban van az idegen kormányokkal, hogy kiszabadítsa őket.

Az antant nem tud, vagy nem akar ezeken a hájokon segíteni. Vezéremberei arra az álláspontra állanak, hogy ezek az okkupáló hadak az ő hadseregük részei, megszállásuk csak ideiglenes és jelenlétük itt is, ott is, a demarkációnális vonalon túl is, szükséges a rend fentartására, vagy a fölborult rend helyreállítására.

És ezekkel a szuverén kijelentésekkel lehetetlenségre vagyunk kárhóztatva. Mert kormányunknak nincsen közvetetten összeköttetése a nyugati vezérhatalmakkal, melyek teljesen hazug és egyoldalú információk alapján határoznak és intézkednék rólunk.

Az országban pedig ezek az idegen foglalások, a képzeleti demarkációnális vonalon is messze kívül eső városok megszállása és a megszálló csapatot rakoncátlan, sőt rendbontó és fosztogató magaviselete kimondhatatlan elkeseredést szülnek. A kormány itt két tűz közé kerül és aligha lesz sokáig módjában elutasítani azt a kényszerűséget, hogy valamire elhatározza magát, valamire, ami többé nem panasz, nem tiltakozás, nem *szó*, hanem *cselekvés*.

A mi érzésünk szerint pedig ez nem lehet az, amit ma azon a címen, hogy *A kormány tisztázni fogja a helyzetet*, egy kormánypárti lap a maga olvasóinak bead, mondván: ha az ántánt Magyarországot a román és cseh csapatok által megszállhatónak tekinti, akkor semmi *értetnie sincs annak, hogy az ország ügyeit magyar kormány intézze*.

Ezt a fonák következtetést semmi szín alatt el nem fogadhatjuk. Nékünk ezt a kormányt nem az ántánt adta. Nem az ántánt alakította meg a mi számkra a *Nemzeti Tanácsot*. A köztársaságot is nem az antant kiáltotta ki Magyarországon. Ez mind a nép nevében jött létre, minden illetéktelen tényező beavatkozása nélkül. Akik a nép nevében kezükbe vették a nemzet sorsát, azoknak nem szabad kormányválságot csinálni azért, mert az antant nem áll velük szóba. Csak tessék elképzelni, ha a köztársasági kormány ma duzzogva otthagyná kurulis székeit, mi lenne

itt Magyarországon! Az ántátnak ettől hajaszála se görbülne, ellenségeinknek pedig, akiket rólunk és viszonyainkról való teljes tájékozatlanságban három oldalról is ránk szabadított, mérhetetlenül megnő a szarvuk s akkor már aztán igazán nem beszélne senki demarkacionális vonalokról.

Itt nincsen csak egy kecs egetető kísérlet, amely tán kivezet bennünket helyzetünik gonosz töreiből. A kormánynak helyre kell hoznia azt a hibát, melyet elkövetett azzal, hogy *elmulasztotta az országot is a kezébe venni akkor*, amikor a kezébe vette a hatalmat.

A kormány nem kormányoz bennünket. Proklamál nagy és kecs egetető eszméket, tervez reformokat, előkészít újításokat, betölt állásokat, megszüntet intézményeket, szerkeszt tiltakozásokat, de nem igazgat, nem kormányoz bennünket, mert többet bízott ideális jelszavai varázsában, mint amennyit az élet igazolt és elmulasztotta erkölcsi fegyvertára mellé biztosítani magának a fizikai fegyvertárnak legalább olyan mértékét, amilyen nélkül tartósan semimi közrend meg nieim védelmezhető. Mert a lelkesedés gyorsan párolog, a szükség ellenben könyörtelen úr az életben. A kormány hagyjon abba minden egyéb munkát és vegye kezébe az országot. Maga egyetértvén ebben, könnyen koncentrálnak minden rendelkezésünkre álló erőt. Neki kötelessége, hogy az ország sorsát intézze. Ha abban, hogy ezt tisztességesen, a lelkek megnyugvására tehesse, nem hogy segítené, de éppen hogy akadályozza az: antant, – próbálja meg intézni az antant nélkül is. A nyugati hatalmak is mindjárt más szemmel fogják nézni, ha meggyőződtek arról, hogy az egész ország közvéleménye támogatja abbeli törekvésében, hogy az antant által hamis információk folytán fejünkre cseh, román és szerb szálakból szótt hálót egy hatalmas gesztussal széjjeltépje.

Mi történhetik? Semmi rosszabb, mint ami így fenyeget bennünket. Ma még félig vagyunk ellenségeink kezében. Meg kell nézni, mint garázdálkodnak rajtunk. Mit fognak tenni, ha egészen a hatalmukban leszünk? Tán szenet és élelmiszert fognak szállítani?

Azt várhatjuk. Ellenkezőleg, mindent meg fognak tenni azért, hogy félrevezetett pártfogóik előtt

sohase sikerüljön magunkat igazolni, a békekötésben ne úgy bánjanak velünk, ahogy a tisztesség és igazság parancsolják, hanem aszerint, amily színben elrágalmaztak bennünket csehek és szerbek a nyugati hatalmak előtt.

A kormányra egy kétségbeesett és a helyzettől elkecsereedett nemzet néz. Ha csak ezt az elkecsereedést és lángoló indulatot veszi a kormány szolgálatába, igen hamar fogja tapasztalni, hogy más szemmel fogják mindjárt nézni, más hangon fognak róla beszélni Parisban is. Londonban is, mint eddig.

Köd

Budapest, 1918 december 20.

Ez az idei decemberi időjárás megdöbbenően szimbolizálja az ország boldogtalan helyzetét. Hideg hóhullás váltja föl a csontvelőig dermedtő őszi esőzést; sár és iszap borítja utcáinkat, majd sűrű köd feksziik mindenekre: a szemnek gátja a tisztánlátásban, a lélekzet, sejtelmek, aggodalmak, gondok és bánkódás forrásául. Az emberek egymásra néznek, kérdve, ha dideregve találkoznak, de nem tudnak egymásnak felelni és továbbsuhannak a politikai köd bizonytalanságában.

Az ember napról-napra lesi, hogy mit mondanak azok, akiktől útbaigazítást, világosságot és bátorítást kell várunk: mit mondanak a közhatalmak birtoikosai.

Tegnap este lett volna jó alkalom arra, hogy hallhassunk valami érdemlegest, mert a Károlyi-párt kiszállt szervezkedni a Lipótvárosba s ott beszéltek Hock János, Lovászy Márton, Ábrahám Dezső és Friedrich István: mind vezető állásban lévő férfiak. De amit mondani tudtak, csak annyi, hogy a polgári pártoknak tömörülniük kell Károlyi zászlaja körül *házájuk és existenciájuk védelmére.*

De ha a beszédek motivációját nézzük, akkor a polgárság hazájának és existenciájának védelme ezen az úton igen kétséges eredménnyel kecsetet.

A polgárság tömörülése Károlyi körül helyes; de

mit jelent? Választást, esetleg többséget a nemzetgyűlésen. Segít-e ez a mai napok kegyetlen bajain? Mire választani fogunk (ha ugyan sikerül választanunk), mi fog itt addig esetleg történni? Talán akkor lesz egy rendes többségi kormányunk, amely hozzáláthatna elvei megvalósításához, de lesz-e még akkor országunk? Hiszen azt kell a kormánynak egy – gondolom – az antanthoz intézett jegyzékében olvasnunk, „hogy itt senki sem tartja meg a fegyver-szünet föltételeit, csak a magyar, kormány és nemzet. Viszont látnunk meg azt kell, hogy az antant itt mindenkiel szóba áll, csak a magyar kormánnyal és nemzettel nem”.

Olvassuk egy másik kormánypárti lap hasábjain, hogy az antantnak e nagyon rideg álláspontja azóta érezteti magát velünk oly leplezetlenül, mióta az ő kívánságára Macken sent internáltuk a szép főtí Károlykastélyba, a seregét pedig elkezdtuk leszerelni. Úgy látszik attól féltek cseh, szerb és román hódítóink, hogy a «magyar kormány zsoldjába veszi az átvonuló német seregei, s most, hogy sikerült kieszközölniök internálását, íme, leplezetlenül hirdetik a demarkációnális vonalakon messze túl eső *sztratégiai pontok* megszállását.

Hogy miféle sztratégiai fontossággal bír egy országban, amely szélnek eresztette hadseregét, Kolozsvár, Szeged és még nem tudom, mely, se védelemre, se támadásra be nem rendezett város: azt ugyan senki sem tudja. A tendencia világos. Elfoglalni az országból, amennyit csak *lehet*, és visszaadni a foglalásból annyit, amennyit éppen hogy *muszáj*. Ezen pártalakítás, tiltakozás, óvás, jegyzék és követválasztás nem segít. Mindezen csak egy dolog segítene, h-a tiltakozásunknak, óvásunknak és az antanthoz közvetett úton küldözött jegyzékeinknek súlyt tudnánk adni olyan erővel, amely legalább is képes volna megakadályozni ezt a megszállásnak nevezett sétáját déli és északi szomszédainknak, s amelyet legalább is le kellene győzni, hogy az antant hiénái prédára indulhassanak Magyarországra kiterített tetemére.

De ennek a föltevésnek a lélekharangját is megkondította ugyancsak a tegnapi pártszervezkedésen éppenséggel egyik hadügyi államtitkárunk: Friedrich

István. Azt mondta: mind a két karunk le van kötve. Az egyik karunkat leköti az, hogy az antantra tekintettel kell lennünk, a másikat leköti *a hadsereg destruktív irányzata*.

Hogyan szabadítsuk föl önvédelmünk ez oszlopos eszközét: két karunkat? Ez a kérdés, melyre nehéz felelni. Nem is tudok az első félkar esetére mást mondani, hogy, ha Károlyi Mihály gróf ily kegyetlenül megcsalatkozott az antantban, amikor a kormányt vállalta, úgy legalább most szedje össze magát, minden energiáját, egész presztízst, nevének, politikai vezérségének varázsát, híveit, embereit, mindnyájunkat, hogy elhárítsa a veszedelmet, mely abban rejlenek, ha a nemzetnek meg ő benne kellene ily kegyellenül megcsalatkoznia.

A másik félkar, katonaságunk destruktív irányzata igazán nem tudok mit mondani. Hát csakugyan így volna? Hát szabadság, demokrácia, függetlenség, köztársaság, – mindez ideális dolgok, eszmék, áramlatok elvesztették volna minden varázsukat az élőkre? Akkor valóban már csak holtakat kellene hívnunk. Meg kell döngöznünk az anyaföldet, a haza földjét: adja vissza nekünk a holtakat, mert az élők közömbösen, sápadtan vagy tehetetlenül állanak az ország megmérhetetlen szerencsétlenségével szemben.

Megújhódás

Budapest, 1918 dec. 24

Piros csizmánk nyomát hóval fődte be a szél . . . A legenda szerint Rákóczi, mikor bújdosására indult, az utolsó tárogatót elásatta a határon, a Kárpátok zúgó erdei között. Ennek az elásott tárogatónak panaszos hangja sír föl ma, karácsony éjjelén, a föld alól: Piros csizmánk nyomát hóval fődte be a szél . . . Mindent, ami piros, mindent, ami ránk nevetett, imindenit ami remény, mindent ami életkedv, mindent ami *volt*: elfödött a feledés gyöfös hava . . .

Ma jelentik, hogy az oláh katonaság bevonult Kolozsvárra.

Ma került nyilvánosságra Vix francia alezredes átirata a legújabb demarkációs vonalról, amely elnyeli

Pozsonyt, Kassát, Komáromot és elnyel egy tucat kisebb színmagyar várost. Úgy van veres ónnal beleszántva Magyarország térképébe, hogy egy oláh, egy szerb, egy tót is ne maradjon magyarok közt, de a magyar milliószám kerüljön a nemzetiségek hatalma alá.

Nem volt még e nemzetnek ilyen karácsonya. Voltak keserves napjaink, de akkor a kormány, a nemzeti fejedelem, a nemzet generálisai, a nemzet vezérelméi: ki bujdosásra, ki akasztófára került, maga a nemzet gyászt öltött.

Ma a világ Megváltójának a születése napja van.

Születik-e megváltója a magyarnak?

Dobogó szívvel olvastam a *radikális párt* lapjának mai számában *Bíró Lajos*, a visszalépett külügyi államtitkár tollából cikket, melynek címe *Megújulás*. Nem fegyverben, hanem munkában kell Magyarországnak megújhódnia. S *Bíró Lajos*, mint a Betlehemjárók a karácsonyi éj sötéttségében, mécset gyűjt fényes tollával hite kápolnájában, hogy mi is látván a betlehemi csillagot benne, ne engedjük, hogy a kétségbeesés erőt vegyen rajtunk.

De ha nem új nekünk a balsors bárdja, nem új a munkában való megújhódás sem. A rendi Magyarország fiai titáni munkát végeztek, hogy a nemzetet visszavonszolják az életbe a gyászos sír szájától, amelyet zsarnokai ástának volt neki. Minden, ami Magyarországon van: irodalom, művészet, sajtó, parlamentarizmus, városok, tudományos és irodalmi társaságok, intézetek, minden az ő munkájuk alapján jött létre. És ezt a fölébresztett, új életre eresztett Magyarországot, is új katasztrófába hajtotta a zsarnokok szövetsége is a kor költője a *Vén cigány*-ban mondotta el dalban nemzete tragédiáját. S bár immár elborult elmével tépdeste benne lantja húrjait, mégis úgy végezte, hogy *Lesz még egyszer ünnep a világon*.

És lett. Újra feltámadtunk. És most újra földre teríteti a balsors. Lesz-e vaj ebből is feltámadás? Lesz-e még egyszer ünnep a világon?

Bíró Lajos azt mondja, lesz, és hogy *Megváltónk a Munka*.

Hát élesítse kiki elméjét, keményítse meg szívét, acélozza meg izmait és tegyen fogadást karácsony ün-

nepén, figyelvén a Kárpátokban földalatt síró tárogató bús hangjaira, tegyen fogadást minden magyar, hogy lesz még egyszer, igen, lesz még egyszer ünnep a világon.

Kunfi és Lovászy

Budapest. 1918 dec. 29.

Kunfi miniszter érdekes és tanulságos nyilatkozatot adott ki, mely a *Budapesti Hírlap* mai (szombati) számában volt olvasható. A nyilatkozat a Lovászy Márton és Batthyány Tivadar gróf pártalakító törekvéseibe szól bele, nagyon élesen el is ítéli mozgalmukat és végül egy második forradalommal fenyegeti meg az országot, ha ezek a nyughatatlan Károlyi-párti urak – mint Kunfi magát kifejezi – csak meg is kísérlik annak a politikának az érvényesítését, amelyet Batthyány, Lovászy, stb. erőltetnek.

A megdöbbenő ebben az, hogy egy *miniszter* fenyegetőzik. És nem darabontokkal, rendőrrel, csendőrrel vagy katonasággal, nem hatalmával, amellyel a miniszterek úgy szeretnek visszaélni, hanem éppenséggel – *forradalommal*.

Ez fonák és képtelen helyzet.

Sokat hallunk az új időkről. Sajnos, nem kaptunk hozzá új embereket. Mert akik átvették a régiektől az ország sorsa intézését, csak beszélni tudnak másképp, mint a régiek, cselekedni nem. Ma is az az ádáz versengés, széthúzás, pártosság, válság és visszavonás van rajtunk s a forradalmi kormány tagjait ugyanaz a nyavalya töri, amely elődeit tette komoly munkára képtelenné és az ország kormányzásában telhetetlenné. A különbség új és régi idő közt csak egy: a régi összekülönbözött miniszterek *secundum regutas artis* végül megbuktak; ma pedig nyugtalanítják egymást és az országot s megfenyegetik egymást új forradalommal.

Kérdem: miért csinálták az első forradalmi? Nyilván azért, hogy kezökbe vegyék a hatalmat és a hatalommal az ország sorsát. De semmiesetre sem azért, hogy az első forradalom után megcsinálják a *másodikat*.

Ha így van, akkor nyissanak hozzá ahhoz a munkához, amelyre őket az ország sorsa kötelezi. Ne torzskodjanak egymás közt, ne fenyegetsenek bennünket forradalommal, hanem ellenkezőleg, nyugtassanak meg bennünket; vessék szemüket megélhetésünk föltételeire, legyen gondjuk az élet- és vagyonbiztonság megszilárdítására, s arra az ezer bajra és aggodalomra, amely a lelkeket e pillanatokban marcangolja.

Azért, hogy megmérkőzzék egy kormánypárt *bal* és *jobb* szárnya, nem volt érdemes se forradalmat csinálni, sem hatalomra jutniok. Békét, rendet, tekintélyt, munkát, kerestet, forgalmat, személyünknek s vagyonunknak biztosságot kérünk az új idők új embereitől, nem a régi pártos szellem és villongás felélesztését. Abból éppen elég volt. A kormányban pedig egyetértést követelünk. Soha forradalom nem találkozott közönységben kisebb engedelmességgel, mint ez a mienk. És megint csak a vezérek azok, akik se egymást megtűrni, se egymást meggyőzni, se egymásnak megbocsátani, se egymással egyetérteni nem tudnak. Mintha földadatuknak, amelyre vállalkoztak, nem azt néznék, hogy az országot a vízőnőből kihúzzák, hanem azt, hogy egymást belefojtsák.

Arad

Budapest, 1918 december 30.

Természetesen nagyon rosszul esik nekünk, hogy tegnap, vasárnap, éppen Berthelot tábornok átutazásakor Aradon vér folyott. Igaz, sohasem volt úgy, hogy egymást ne marcangoltuk volna, de éppenséggel most ellehetnénk anélkül. Ha azonban jól megnézzük az aradi esetet, akkor az a kis elfolyt vér bizony véres tanulsággal szolgálhat nekünk.

Miképpen történt a dolog?

Berthelot, a balkáni antant-hadsereg parancsnoka Aradra érkezik. A pályaudvaron a hatósági személyek ünnepiesen, beszédekkel fogadják. Ezek közt volt természetesen a román nemzeti tanács is. Hogy miért kellett ott lenniök a román hölgyeknek is külön küldöttségben: ez már tüntetés és kihívása ama

hölgyeknek, akik nem románok és nem tartották hivatásuknak, hogy küldöttséget küldjenek a francia tábornok elé.

A beszédek szépen folytak, Berthelot kedves és előzékeny volt és nem sejtette, hogy fogadásának ünnepi színe már egy nagy keserőséget takart. A magyarság ugyanis el volt keseredve, hogy a románok kifejezett kívánságára a magyar nemzeti tanács csak utolsónak juthatott a tábornok elé. Ez megállapodás volt, melyre összeütközések kikerülése kedvéért állott csak rá a polgármester. Jegyezzük meg: egy olyan város polgármestere, amelynek lakossága *nyolcvan* százaléka magyar s a többi húsz százalék sem csupa román. Másik sérelme volt a magyarságnak, hogy a román nemzeti tanács úgy körülvette a tábornokot, hogy a magyarok abszolúte hozzá se férhettek. A harmadik sérelem az volt, hogy a bevonulás alkalmára a vidékről tömegesen hozták be az oláh parasztságot hogy ilyképpen Aradot román városnak tüntessék föl a tábornok előtt.

Kitörni azonban csak akkor tört ki a keserűség, amikor az oláhság zászlókkal és muzsikaszóval fölvo-nult a fogadó elé, amelynek Berthelot a vendége volt. A felvonulás e magyar városban és még mindig Magyarország területén zászlóerdő árnyékában történt. s ott volt a sok oláhszínű zászló mellett gazdagon az antant-országok zászlódíszje is.

Magyarszínű zászló azonban nem volt egy egy sem.

De jött hamar az is. Lelkes fiúk egy közeli házról vették le s vitték a tömeg közepére.

Ám ezt a román önérzet nem tudta elviselni. Megrohanták a zászlót, leteperték, de, bár megtépve, a magyar fiúk újra fölszedték és diadalmasan magasra emelték.

A többit, hogy miképpen lett ebből lövöldözés, négy halottal, hét súlyosan és számos könnyen sebesülttel: ezt alább meséli el tudósítónk.

Nekünk e helyen elég belőle ennyi, hogy egypár megjegyzést fűzzünk hozzá.

A cseh főnhéjazás éppen hogy tegnap adta, tud-tára a világnak, mint az antant állítólagos határoza-

tát arról, hogy miképpen menjen végbe Magyarország rombadöntése. Azt mondja úgy, hogy minden nemzetiségileg *vegyes területei* lehámlanak róla s marad a tisztán magyar terület Magyarországnak.

Hogy ezt miképpen fogják csehek, románok és szerbek megcsinálni, azt persze nem tudjuk. Ők tán azt hiszik, egy katonai sétával katonától nem védett országban el lehet végezni a dolgot. Mi ellenben azt gondoljuk, mivel hogy a becsület s a józan politikai ész is bele fog ez üzletbe szólni, ezt a dolgot így egyáltalán nem fogják megcsinálni. S ha az egész világ akarná, tartósan, amíg mi itt vagyunk, egyáltalán nem csinálható mpg.

De most nem erről van szó, hanem arról, hogy az aradi eset egy kis kóstonót adott arról, hogy mi sors várná a magyarságot azokon a vegyes területeken, amelyre az oláhok számítanak, ha számításuk valóra válna. Aradon, ahol elenyésző kisebbségben vannak, vakmerően tiporják el a színemket, provokálják a lakosság haragját és tolakodva állják el a magyar emberek útját. Mi lesz velünk magyarokkal, ha ki leszünk szolgáltatva e román nagylelkűségnek. Ezt gondolja végig minden magyar!

Hej, Barabás Béla, mikor aradi főispán (vagy akkor még csak képviselő?) voltál, kerested és nem találtad meg az aradi földben az aradi vértanúkat Vajjon miért nem találtad meg? Azért, mert rossz helyen kerested.

Azok nem az aradi földben vámnak már, hanem az aradi magyarok szívében lakoznak.

Üdvözlöt nekik, a magyar színeket védő aradiaknak.

Boldog újévet

Budapest, 1918 dec. 31.

Sötéten, feketén, vigasztalanul köszönt Magyarországra az újév, homlokán két tizenkilencessel: 1919. De én mégis boldog új esztendő-t kívánok a magyarnak. Kívánok neki hitet az Istenben, hitet a jövőben, hitet önönmagában.

Kívánok neki magábaszállást, hogy, mint a költője mondja: *a múlt csak lecke legyen most.*

Kívánok neki egyetértést, amif eddig legalább a balsorsban mindig meg tudott találni, s amit, ha jobbra fordult a dolga, mindig oly könnyedén sietett elfecsérelni.

Kívánom neki hagyományos úri, nobilis lelkületét, mely világszerte úgy elrágalmaz tátott, hogy zsarnok híret költötték, holott nincsen még egy nemzet, amely türelmet, testvériséget, szabadságot többet pazartolt volna még hálátlan gyermekeire is, mint ifkárinely nemzet a világon.

Kívánom neki az elme világosságát, hogy ismerje valahára emberben, eszmékben és fajokban igazi ellenségeit és igaz barátait.

Kívánok neki acélos akaratot, férfias elszántságot és hü szívet, hogy ősei örökét megvédhesse és utódainak örökéül átadhassa csorbittatlanul.

Kívánok neki nagy, az idők szerencsétlenségeinek nagyságához méltó férfiakat, hogy nyomorúságunk pusztáiból elvezethessenek bennünket az ígéret földjére.

Kívánok neki acélos kart, acélos szívet és acélos jellemet, hogy amit elviselnie keíl, magához méltón iudja viselni és amit elhárítani lehet, el tudja magáról hárítani.

Kívánók neki a régi magyar hármas jókívánság szerint bort, búzát, békességet, gyermekáldást, család boldogságot és lelki egyensúlyt.

Azok a boldogtalanok pedig, akik ebben a vak éjszakában is anyjok, a nemzet régi hibáit, botlásait és bűneit hánytorgatják, hasonlatoaik Noé lelketlen fiaihoz, akik földön fekvő tehetetlen atyjukról a lepel lerántották, hogy meztelenségeit föltárják. Pedig nekik nem is az atyjok, hanem szülőanyjok, a *Nemzet* fekszik a földön elterülve és nem is ittasan, mint Noé, hanem a balsors által megalázva és letaposva. E boldogtalanoknak azt kívánom, hogy bűnhődjenek meg vezekléssel, belátván lelketlenségöket, bűnbánó könyjükben fürösszék meg, akit a szerencsétlenség óraiban bántalmaztanak.

Dicsőség Istennek a magasságban, békesség nekünk a mélységekben, ahova vetteténik, ahonnan csak az Úr kegyelme és a magunk munkája emelhet föl újra bennünket a *Régi Dicsőség* magaslataira.

Finis Hungariae

Budapest, 1919 január 1.

Ezt a borzalmas két szót ma Magyarország miniszterelnöke mondotta ki. Szerencsérc azonban olyan kapcsolatban, hogy nem lehet komolyan venni, sőt, amint újévi beszéde egyéb részeiből kitűnik, maga se vette egészen komolyan s ajkára csak az a mély szívbeli elkeseredés adhatta, amelyről beszéde kezdetén tett vallomást.

Egy szolgálatban lévő miniszterelnöknek azonban, azt tartom, ilyen szókat egyáltalán nem volna szabad világgá kiabálni. Hiszen mit mondjunk mi, apró lelkek, mit mondjon velünk együtt mindaz a tépelődő, elkeseredett hazafi, akik nagy állás, nagy rang, minden hatalom nélkül, tehetetlenül állunk a vízőzönnel szemben, melynek hullámai hazánk alapjait mosás ki alólunk! Nekünk akkor csakugyan nem marad más, mint a bátor rezignáció vagy a gyáva öngyilkosság.

Azt magyarázta Károlyi Mihály gróf Hock Jánosnak szárnyakon szálló újévi üdvözlétére (amelynek magva az volt, hogy egy ezeréves nemzetet nem lehet egy tollvonással kitörölni az élők sorából), azt magyarázta a miniszterelnök, hogy nekünk ana is (mint negyvennyolcban) nemzeti törekvéseinket összhangzásba kell hoznunk a nagy nemzetközi ideálokkal, amelyek az egész világot lelkesítik. Ezeknek a nagy ideáloknak a neve Károlyi szerint: *pacifizmus*. Ha pedig a világ most nem fogékony a pacifizmus eszméje iránt, akkor így kell fölkiáltanom, mondja Károlyi: *finis Hungariae*.

Mit tesz ez? Nemde, hogy azt, hogy ha a világháború *nagy vadászái*, az antantbeli *vezérországok*, valamint kopófalkái: a ránk uszított apró antantosok nem a népek és nemzetek közös békéjét örökre biztosító pacifizmus. hanem az egyes nemzetek érdekeit, nagy-

ságát és virágzását szolgáló nemzeti eszmék szerint (kötik meg a nagy háború békéjét: *akkor mi magyarok el vagyunk veszve*. Ellenben Károlyi Mihály *akkor is*, még a *számkivetésben* is, a pacifizmus eszméjét fogja tovább szolgálni.

Ez egy oly groteszk kijelentés, aminőhöz hasonlót a krónikák föl nem jegyeztek államférfiak ajakáról.

Kit érdekel közülünk az, hogy a mi miniszterelnökünk – ezen a földön vagy más földön, mert ekkor már nem mondhatom, hogy itthon vagy számkivetésben – fogja-e még a pacifizmust szolgálni vagy sem, akkor is, amikor már Magyarország nem lesz! Hiszen minket csak az és kizárólag csak az érdekel, hogy Magyarország legyen, sőt virágozzék. A pacifizmust pedig és minden politikai és társadalmi és gazdasági teóriát, ha ennek az egyetlen és nagy érdeknek szolgálatában nem tudjuk értékesíteni, vigye el az ördög oda, ahova Jászi Oszkár keleti Svájcát már szerencsésen elvitte.

Hogy fészkelheti be magái egy magyar úr ép elméjébe egy ilyen eszme, amely nála már nem is annyira világi vagy nemzetközi idea, mint inkább fixa idea.

Senki se mondhatja, hogy a világbékere törekedni nem kegyes és tiszteletreméltó dolog. De mindennek meg van az ideje. Béke idején Suttner Berta, Apponyi Albert és más nagy idealisták, európai fórumok előtt szolgálták a pacifizmus megható ügyét. Sajnos, minden ideális lelkesedésük és kivételes nagy tehetségük nem tudta annyira vinni a dolgot, hogy megelőzze vagy csak mérveiben és borzalmaiban megenyhítse a rémes háborút.

Károlyi Mihály pedig most, mikor a nemzetek szilaj állati ösztöneik dühében kitombolták magokat, s mikor véres munkájuk jutalmául még mindig vérben forgó szemmel járnak körül (*Ico rugiens qui quaerit quem devoret*) keresve a prédát, amelyet zsebrevágjának: ma beszél nekik pacifikus békéről.

Az antant nekünk kegyesen fegyverszünetet ad, maga szabja meg a győző ellenség szavaival a föltételeit és azután nem tartja meg és miniszterelnökünk pacifizmusról beszél, különben – *finis Hungariae*.

Határainkon köröskörül ellenséges hordák törnek ránk földrabló szándékkal, iskoláinkat elkobozzák, a jó magyar hazafiakat elhurcolják, színmagyar városokat megszállanak, nemzeti zászlóinkat az utca porába tiporják és – miniszterelnökünk pacifizmusért kiáltoz, különben *finis Hungariae*.

Amerika, Anglia és Franciaország korlátolt ideológok, naiv ábrándozók, félrevezetett tudatlanok és megfizetett ágensek alapos kihasználásával, a demokráciának és pacifizmusnak egyébként tiszteletreméltó jelszavaival társadalmunkat megdúlta, míg maga, amíg nekünk a józanító vizet prédikáltatta: mohó niértéktelenséggel itta a nacionalizmus mámorító borait, a háborús uszítás részegítő pálinkáját s a militarizmus választóvizét és nekünk a mi miniszterelnökünk még mindig azt a paciíizmust hirdeti, mint csalhatatlan, egyedül üdvözítő dogmát, különben *finis Hungariae*.

Nem, rajtunk nem pacifizmus segít. Rajtunk fölkelendő önérzetünk, nemzeti méltóságunk; rajtunk jogunkhoz, életünkhöz, hazai földünkhöz való ragaszkodásunk segíthet csupán, igenis, az egyszeri pap is, az áhítatos híveit, mikor az örök üdvösségről prédikált nekik, meghintette gyönyörű rézborostájából szentelt vízzel. De mikor tolvaj és rabló tört be a templomba, hogy kifossa, akkor a különben jámbor pap is a gyönyörű rézborostának a boldogabb végét fogta meg s úgy fejbevágta a betolakodott rablót, hogy ott nyomban örökre elment a kedve a tempomrabrástól.

Pedig az nem volt hatalmas miniszterelnök, csak egy szegény és alázatos falusi plébános.

A nagy reformok

Budapest, 1919 január 3.

Hogy milyen lesz Magyarország, mekkora a területe, mennyi és milyen a lakossága: azt ma nincsen ember, aki meg tudná mondani. Ellenben van kormányunk, amely az egyelőre ismeretlen Magyarország számára nagy buzgalommal, permanenciába tett miniszteri tanácskozásokkal nagyszabású reformokat készít. Az egyik miniszter, mintha csak a holdat osztaná föl, szuverenitásig menő önrendelkezést alkot nem-

zetiségeink számára. Mivel azonban nem tudjuk, melyik nemzetiségünket hagyják meg nekünk s melyiket ragadják el tőlünk, rátukmál egy nemzeti szuverenitást arra, aki anélkül is mindenáron velünk akar maradni s aki az önállóság és függetlenség e lehetetlen mértékjétől szinte meg van ijedve.

A másik miniszter kieszelt egy proporcionális választójogot. E tervet mint képtelent és a mi mai viszonyaink közt szinte szatíróját a szabad alkotmányos választásnak a minisztertanács elejtette és visszavetért a régi, egyszerű választási rendre, mert választani mindenáron akar. Minthogy azonban nem tudja, hogy a megszánt, területen tanácsos-e vagy egyáltalán lehet-e választani, kiegészíti a régi választási rendet nizzai, hogy azok számára, akik egyáltalán nem vagy csak a megszálló csapatok vezéri parancsszavára választhatnak, azok számára átengedi kölcsönbe a más kerületekben kisebbségben maradt jelöltek. Így kapnak majd bukott jelöltek újévi ajándokul kerületet és mandátumot, ahol senki sem gondolt rajok. Lehet ezt józanul alkotmányos választásnak mondani? Kapunk általános választójogot, de vele nem élhetünk, ellenben kineveznek kerületünk számára képviselőnek olyan jelöltet, aki másutt megbukott.

A mai állapot forradalmi jogon áll fönn, via facti jött létre. Ezt persze legalizálni kell. De az ilyen választásból kikerült testületnek meglesz-e az a legális jellege, hogy hivatva legyen legalizálni forradalmunk tényeit? Nem makacsság vagy vakság meg nem ismerni, hogy e célra százszor alkalmasabb és ma éppenséggel egyedül alkalmas testület a régi országgyűlés?

Egy harmadik miniszter birtokpolitikai reformot készít, egy negyedik adóreformot és már hetek óta riogatják vele a földbirtokosokat, a tőkepénzeseket, a pénzintézeteket.

Mindenki tudja, hogy a háború költségeit meg kell fizetnünk. Mindenki tudja, hogy az ország gazdasági és társadalmi életét újra föl kell építenünk. Mindenki tudja, hogy ez óriás áldozatokat fog követelni az ország polgáraitól. El is van rá készülve min-

denki. Hiszen a hazánkról van szó, amelyet véráldozatok után most pénzbeli áldozatokkal kell megmentenünk. És tudjuk jól, hogy a miniszterek nem a maguk, hanem az ország számára szedik el a pénzüket.

De hát, kérem, lássuk előbb az országot! Melyik lesz az az ország, amelyet meg kell mentenünk? Mit tettek ettől tiltakozáson, és figyelembe nem vett jegyzékek írásán kívül a miniszterekért, hogy az ország határait biztosítsák?

Ellenben mindennap találkozunk egy bőszavú nyilatkozattal a nagy reformokról. Földbirtok és tőke már annyira meg van félemlítve a sok miniszteri nyilatkozattól, hogy szinte menekül az: országból és a kormány, amelynek váltaképpen az lenne a főadata, hogy az országnak s polgárainak vagyoni és személyi biztonságát őrizze és megteremtse: ez a kormány büntetőjogi paragrafusokkal iparkodik megakadályozni, azt, hogy a tőkepénzesek az ő hatalmi körén kívüli területre menekülhessenek pénzüikkel.

Világos dolog, hogy mindig vannak és lesznek hívei a régi mondásnak: vitam et sanguinem, sed avenam non. Vért adnak, de zabot nem adnak a hazának. Világos, hogy ezeket szemmel kell tartani és kényszeríteni kell arra, hogy osztozkodjanak a becsületes hazafiak sorsában és kötelességében. De ezeket a verebeket se dobbal kell fogni. A kormány *intézkedjék*, de ne csevegjen és ne kérkedjék intézkedéseivel. Dolgozzék a hivatalaiban minden jó szándékának az előkészítésén, de lássa be, hogy ma semmi se sürgős abból, amivel a közönséget izgatja s a maga kebelében is visszavonást provokál; lássa be, hogy egy országban, amelynek se határait, se lakói számát, se vagyoni erejét, se karakterét és lelki diszpozícióját nem tudjuk, vaktában nagy, társadalmakat átformaló reformok tervezésével tölteni el az időt: nem komoly munka. Megtévesztheti a naiv sokaságot, de az avatott emberben az az aggodalom kél tőle föl, hogy a nagy reformeri buzgóság csak hímes takarója annak, hogy tervezői tehetetlenül állanak a fórumon.

Bizonyos, hogy nagy elszántság, nagy áldozatkészség, nagy elkeseredett lelkesedés nélkül a hazán segíteni ma nem lehet. De kitől várhassuk ezeket az erényeket, ha a kormányzó férfiak csak kegyetlen pesszimizmussal, zavaros reformtervezetekkel, lemondást és önmérsékletet hirdető intelmekkel, kishitűséggel és utólagos magyarázatokról szóló finis Hungariae-vel járnak előttünk?

Gondoljanak rettenetes felelősségükre! Gondolják meg, mi lesz velük, reputációjukkal becsületükkel, ha, mikor menni fognak, semmit se hagynak itt, csak nagyzó reformterveket, egypár elköltött milliárd terhet és egy csonka országot.

A kormány tevékenysége

Budapest, 1919 jan. 6.

Ha hiteles a mai esti lapok értesülése, akkor a békekötés föltételeit maguk közt megállapítják az antant főhatalmasságai; ha készen vannak vele, odahívják a kisebb antanthatalmasságokat, hogy meghallgassák őket és ha ezzel is készen vannak, odahívják sorba az ellenséges országokat, *köztük utolsónak Magyarországot*, nem hogy velük is tárgyaljanak, hanem hogy kihirdessék nekik sorsukat, esetleg halálos ítéletüket. Reméljük, nem hiteles ez az értesülés. De látni való, hogy mire kell elkészülve lennünk.

S míg a szemünk a rettenetes bizonytalanság e ködére mered, addig román és cseh mind előbbre nyomul az ideális demarkációs vonalaikon át. A cseh elszedi könyörtelenül Trencsénmegyében a magyar lakosságtól az élelmet, hogy könyörületesen fölsegítse vele a tót lakosságot; előfordul, hogy a becsületes tót atyafi visszaviszi a maga porcióját a kifosztott magyarnak.

És mit szólunk a salgótarjáni tatárjáráshoz? A pécsi szénbányák termékét lefoglalták a szerbek; a petrozsényiekét az oláhok, a salgótarjániakét fölforgetták Kun Béláék. Mit gondol a kormány, miből fog Maradék-Magyarországon vasút, gyár és magán tűzhely

tüzelni? És ha pár hét múlva nem lesz szenünk, mert nem tudom, a csehek nem számítottak-e a salgótarjáni zendülésre, hogy oda is rendcsinálás örve alatt beüljenek; ha nem lesz pár hét múlva szenünk, akkor ugyan alkothatunk néptörvényt: a szón, ami nincs, a lelkek tüzelésére oly nagyszerű fűtőanyag, mindent lángba boríthat.

Az emberben megrázkódik a lélek, ha ilyen helyzetben kezébe veszi az újságokat, hogy megnézze, mit csinál a kormány.

Mit csinál? Elmondhatjuk sorba.

Tervez a földbirtokos megfélemlítésére birtokpolitikát; készít, ami a tőkét menekülésre készíti, adóreformot; a minisztertanács sürgősen eltörli a címeket és a rangokat; egy miniszter és államtitkára az újságokban egy panama-eset körül polemizál s igyekszik egymást bemártani; Jászi Oszkár Keleti Svájcot tervez, mely elől a kantonok külföldre szöknek s melytől meg van riadva minden becsületes magyar lélek; a miniszterelnök pedig kijelenti, hogy van ő is olyan makacs ember, mint Tisza volt és ragaszkodik makacsul Jászi Oszkárhoz s fedezi őt a közfelzúdulás ellen testével. Mi, naiv magyarok azt hittük, hogy azért lett miniszterelnök, hogy a *nemzetet* fedezze testével, esetleg a csehek s oláhok, de különösen Jászi Oszkár ellen.

De nincs még ezzel vége a kormány tevékenységének. Itt van még a hadügyminiszter, aki annyi beszédet mond, akár egy szorgalmas géppuska. Igaz, hogy mindig ugyanazt beszéli. Hogy kell hadsereg; de nem a régi hadsereg, hanem demokratikus hadsereg, demokratikus fegyelemmel, bizalmiférfiakkal, esküdtszékkal, független önérzettel, mozielőadásokkal a kaszárnyában.

Most, kérem, tessék itt folytatólag újra elolvasni e cikk elejét és konstatálni, hogy itt az ideje, hogy a kormány minisztertanácsba üljön s meghányja-vesse végre-valahára azt, hogy voltaképpen mi lehet egy kormány föladata ily kétségbeesett időben. Aztán körülnézzen, hogy hol van még egy kis, fegyver, egy kis muníció és egy kis régi módi katonaság és aztán el-

kezdjen rendet csinálni az országban. Tessék elhinni, ahhoz sem kell itöbib bátorság és ügyesség, mint a mennyivel meg tudták csinálni a forradalmat.

Kormányválság

Budapest, 1919 jan. 7.

Ettől a nyavalyától a köztársaság se tudott bennünket megszabadítani. Részleges miniszterválság, már volt. Most az egész kormány akar felborulni. Tegnap óta, az éjszakán is át máig s úgy látszik a most leszállt éjjelen is keresztül holnapig legyütt ül a minisztertanács ebben a nehéz gondban. Mert hiszen most nem arról van szó, hogy ki üljön bele a hatalomba, hanem arról, ki szálljon szembe a fenyegető veszedelemmel. Akik oly szépen meg tudták csinálni máról-holnapra a köztársaságot, igen rossz szervező tehetséget hoztak magúikkal; Az ország, a közrend, a közbéke és a nemzeti élet főszervei ma sincsenek a kormány kezében. E miniszteri testület szervezetében megszületése pillanatában benne lappangott a válság láza s ez a válság, amelyet eltakarni, eltagadni, ignorálni lehetett eddig, ma a nemzet testébe vette magát bele ési gyors orvoslásért kiált, különben hihetetlen felfordulássá fajulhat azokon az országrészekén, amelyek még a magyar kormány fenhatósága alatt vannak.

Ha valaha illet helyzetre az, hogy vulkánon táncolunk, úgy ma ráillik a mienkre. Alább tudósítóink bővebben elmondják a kormányválság dolgát s fejleményét egészen az utolsó pillanatig, amíg a nyomdai technika megengedi, hogy még valamit felvegyünk az újságba. Itt csak ennyit: a bomlás processzusa korlátlan s ellenőrizetlen szabadság levegőjén anmyira bevette magát társadalmunk egyes rétegeibe, hogy a kormány elérkezettnek látja az utolsó pillanatát annak, hogy talán még segíteni lehessen. De ebben a feladatban nem tud a kormány egyetérteni. Tudják, hogy sürgősen kell cselekedni, tudják azt is, hogy mit kell tenni; de azon tanakodnak három niaj óta, hogy ki van hivatva arra, hogy cselekedjék. A miniszteri széknek, a sok híres elv proklamálásának, beszedeknek és kiáltványoknak és

nagyszabású reformok hirdetésének dicsőségében egyetértéssel és testvériesen osztozkodtak eddig. Most merészen, most töményen, most még tán veszedelemmel is cselekedni kéne, – s most egymást biztatják előre és egyik nem akar menni, a másik nem akar az egyik nélkül menni és lelküket marcangolja a gond, a veszedelem réme.

Olvasom az újságban, hogy Salgótarján katasztrófáját lelkiismeretlen kommunista izgatók okozták. Olvasom, hogy azokból a szerencsétlenekből, akikre a fosztogatás és zendülés rábizonyult, vagy százötven embert, asszonyt, gyermeket elfogtak. Azt is olvasom, hogy Láng Boldizsár alezredest elfogták, mert állítólag mint ellenforradalmár Dunántúli köztársaságot akart alapítani s erre katonákat gyűjtött. Ellenben nem olvastam azt, hogy azokat az izgatókat fogták volna el, akik Salgótarjánban dolgoztak. Mert egy bizonyos előttem, az, hogy a köztársaságunk konok veszedelme nem Láng Boldizsár, hanem igen is az a mozgalom, amelynek egyik kitörése Salgótarján szomorú pusztulása volt. És a meggyőződésünk az, hogy ez a kormány, úgy ahogy van, egyetemlegesen felelős azokért a fejleményekért, amelyek imárisi megrázzák a fiatal magyar köztársaság alapjait, sőt amelyek magát a magyar nemzetet döntik halálos veszedelembe. Én nem fogok elmúlt idők antikvált frazeológiájával a kormány tagjaihoz fordulni. Nem beszélek nekik az ezeréves nemzetről, a hazáról, a magyarságról; hanem beszélek hozzájuk a nép nevében, a tisztas munká, a testi és vagyoni biztosság, az utcán dolguk után járók életveszedelme, az emberek és az Isten nevében, ők mind, egyenkint: és összevéve, felelősek azért, hogy egy irtózatosi külső háború pusztításaira és áldozataira a zendülés, a belső, a polgárháború ezer nyomorúsága ne szakadjon. Nem szabad e kiálló végső órában posztjukról távozniok, sem egyenkint, se kettenkint, se összevéve. Életükkel és becsületükkel kell helyt állaniok amellet, amire vállalkoztak. Azt, hogy nem tudták megvalósítani, amivel kecsegtettek bennünket, a békét, ezt a csalódást elviseljük. Hisz ez nemcsak rajtok állt. De az rajtok áll, hogy a végső erejükig és lehelletükig kitartsanak ott, ahová allottak és kitartásukkal elhárítsák a veszedelmet népükről, erről a vá-

rosról, erről az országról, erről a nemzetről. Tudom, hogy ők, amíg a falakon kívül voltak, egészen másnak képzelték a dolgot. De most megnyílt a szemük, szemben a kegyetlen reális valóságokkal és most azt is tudják, hogy népek sorsa intézésére vállalkozni nem gyermekjáték, melybe-most belekezd az ember, melyét aztán abbahagy, ha kellemetlen fordulat áll be. Ellenkezően: ez férfiak legnagyobb hivatása a földön. Dicsőség annak, aki hivatása magaslatán áll minden körülmények közt. Szégyen arra, aki méltatlanul vette kezébe vakmerőn.

Csepreghy

Budapest, 1919 január 7.

Meghalt, mint a gyászjelentés mondja, özvegy *Győrössy Csepreghy Jánosné*, szül. *Foltz Mária*. Személy szerint nem szolgált rá, hogy halálát ilyen cikkben terjesszük olvasóink elé, mert csak egy derék jó polgárasszony, kitűnő feleség, termékeny és gondos anya volt. Ebből a fajtából azonban, hála Isten, van magyar asszony nem kevés. Hiszen a nemzet a jó hitvesekből és jó anyákból él örök életet. Csepreghy Jánosné után hat gyermek, tizenegy unoka és egy dédunoka öltött gyászt. A legnagyobbszerű síremlék, amelyet magának valaki állíthat. Semmi márvány, semmi érc nem őrzi úgy a szeretet emlékét, mint a gyászborult szívek ily sokasága.

De Csepregyhyné nem ez érdem révén kerül most a Budapesti Hírlap hasábjaira. A gyászfátyolokon keresztül, mely koporsójáról felénk lengedez, hadd nézzünk vissza a még meglehetősen közel múltba, melyet azonban az új jszázad első két tizede oly távolságba lök tőlünk, hogy szinte rég múlt időnek látszik . . .

... Élt a múlt század első felében Hontmegye egy nagyobi) községében egy Csepreghy – gondolom János nevű nemes ember, akit azonban a sors egy kissé még őseiben megtépázott úgy, hogy ő már igen nagyon polgári foglalkozással tartotta fenn magát és nem kicsi családját. Úgynevezett boltos volt,

vagy mint ma mondanák, kiskereskedő. Boltja s kis maradékföldje tán eleget jövedelmezett volna arra, hogy gyermekeit úgynevezett úribb, magyarán értelmi pályára nevelje; de amikor két legidősebb gyermeke iskolázó sorba került, akkor Magyarországon az osztrák abszolutizmus packázott, hivatalainkat cseh pincérek és egyéb csehek foglalták el, hogy segítsék Magyarországot germanizálni, a magyar nemzet jó s hű fiai pedig passzív ellenállásba húzódvá, ki a saját zsírján élt, ki, saját zsírja nem lévén, koplalt. Jó Csepreghy János akkor így okoskodott: jó magyarnak is, úrnak is, aki diplomából él, ma nem érdemes, mert nem lehet a gyermeket nevelni. Jó mesteremberre pedig mindig szüksége van a világnak. A mellett lehet az ember jó hazafi is. És odaadta két legidősebb fiát: Ferencet és Jánost – asztalosságra.

A két fiú kitanulván a mesterséget, bejárta Európa egy részét – akkor még vándorolniok kellett a mesterlegényeknek – és végül Budapestre jött és itt megtelepedett. A hatvanas években volt, hogy elhatározták, hogy önállósítják magukat: asztalosműhelyt nyitottak a Józsefvárosban. Egy szoba jobbra, egy szoba balra, közbül a műhely: itt várták sóváran a jó szerencsét. És a jó szerencse egy vidéki úr képében egy napon estefelé megjelent. Ez a vidéki úr hallott valamit a vállalkozó Csepreghy-fiúkról s mert éppen bútorra volt szüksége, rendelt náluk bútort. Kialkudta az árát és egy nagy bankót hagyott ott foglalóba. A két fiúnak lángolt a szeme. A nagy bankó kapóra jött forgó tőkének. S mert ötletes és poétalelkű legény volt mind a kettő: az egyikük gyorsan elszaladt a szomszéd szatócshoz kenyérért és sajtért; a másik addig megterített – vacsorára. Fölterítette az asztal sarkára a nagy bankót és arról ették meg jó kedvvel a sajtot s kenyeret.

És a váratlan nagy bankó csakugyan szerencsét hozott a fiuknak. Asztalosműhelyük föllendült, hogy majdan az első ilyenmű cégek közé emelkedjék a fővárosban. Csepreghy János pár év múlva csaknem országos képviselő is lett: a Józsefvárosban kandidáltak jelöltnek. Azonban a fővárosi bizottsági tagságot baj nélkül elnyerte.

Amint szerencsájük csillaga emelkedni kezdett, első dolguk volt a fiuknak, hogy megházasodjanak. János felesége lett Mária, Ferenc felesége lett Ida. A helyzet azonban maradt a régi. Jobbról egy szoba, balról egy szoba, közbül a műhely, aztán egy közös konyha.

Ferencet azonban gyönge egészsége miatt az orvos pár év múlva eltiltotta az asztalosságtól. De ő tovább fűrt-faragott, csakhogy ezentúl immár szindarabokat. Irodalmi hagyatékát négy vaskos kötet őrzi s bizonyosan vannak még, akik emlékeznek a *Sárga csikó*, a *Piros bugyelláris*, az *Utazások a föld körül*, a holdba), *Sztrogoff Mihály*, *Kolumbusz Meluzina* diadalaira. Rövid, de fényes drámaírói pályafutás után Ferenc meghalt Görbersdorfban, ahonnan hazahoztuk s eltemettük a kerepesi-úti temetőben. Éppen amikor már a sír szája előtt volt a koporsó, akkor érkezett oda sápadtan és a síeléstől lihegve *Beöthy Zsolt*, a Kisfaludy-Társaság koszorújával.

János sem volt költői tehetség nélkül. Volt munkás képzelete, magyaros jókedve, elméssége s írt darabot is, amely valamikor színre került a Népszínházban s bolondos, elmés fordulataival sok jókedvet szabadított föl a nézőtérre, de nagyobb hatás nélkül maradt. János a közéletet is szolgálta, de az asztalosságot szerette. Neki az nemcsak üzlet volt, hanem becsvágy is. Híres volt arról, hogy a megígért terminusra sohasem készült el a megrendelt holmival.

Lenéző mosollyal fogadta, mikor ezt a róla megrogzított közvéleményt szóba hoztam neki. Igaz, a becsületes ember megtartja szavát, ígéretét is a jóra való mesterember. De nagy különbség van a mesterségek között. A posztó, ha a szövőszékből kikerül, készen van s a szabó rögtön szabhat belőle, amit akar. A vas, ha megkovácsolják, megvan.

De, uraim, a fa!

A fa hamis és megbízhatatlan portéka. Nincs a világon fa, amely teljesen száraz volna. Szárítóba, szinte kemencébe rakjuk s aztán jön egy esős hét és a fa újra beissza a levegő nedvességét. A becsületes asztalos kezében minden bútordarab egy-egy Luca-széke. Nem lehet azt egyvégben megcsinálni, faragsz

rajta, aztán szárítóba teszed; enyvezel rajta és újra szárítóba megy. És ez így tart végig. És mikor hetvenhétszer szárítóba tetted, akkor sem állhatsz jót érte teljesen. A becsületes asztalos becsülete nem az, hogy a bútor készen legyen, amikor ígérte, hanem az, hogy a bútor jó legyen. A megrendelő bolondsága, ha mindenáron kicsikar az asztalostól valami terminust. Nekem Csepreghy János 1874-ben csinált bútort. Igaz, hogy a terminuson túl és szinte csak darabonként kaptam meg, de minden darabja ma is oly ép, ajtaja, fiókjá oly pontosan csukódik, mint ha tegnap szállította volna. Ilyen bútort csak régi időben csináltak a mesteremberek. Amikor ráértek, amikor becsvággal és egyéni ízléssel dolgoztak, sőt művészi ambícióval is. Hiszen az embereknek már régiséggyűjtő szenvedelmét mi egyéb táplálja, mint a mesterségeknek elgyáriasodása, a tömegízlés, a tömegtermelés, az egyéni vonás kiveszése az ipari alkotásokból.

A két művészlélek, a két Csepreghy-fiú mint mesterember is iparkodott, akart és tudott is műves lenni.

Elsőbben halt meg közülük Ferenc, utána ment János; aztán következett Ida és ma temették el Mariskát. A Csepreghy-család is egy kis ügye a mi szegény Magyarországnak. Művelődési történetünkben, iparunk fejlődése történ et ében, irodalomtörténetünkben valahol benne lesz a Csepreghy-család. Ma világraszóló változások, nemzetek sorsa, országok föltámadása és összeomlása, trónok ledöntése és királyok bukása foglalkoztatja a világ érdeklődését. Nekem jól esett e világizgalombór egy pillanatra visszamenekülni egy más világba, amely már nincsen, csak éppen az én fáradt és zaklatott agyvelőin délibábos káprúzataiban.

- Ö.

Ki ment meg bennünket

Budapest, 1919 jan. 9.

Ma voltaképpen arról a gazdasági bizottságról kellene itt írunk, amelyet az antant küldőit Budapestre. hogy itt két napig tanulmányozza a mi gazdasági hely-

zetünket és tegyen jelentést megbízóinak, akik ezután e jelentésből tudják meg, miben szorultunk az antant segítségére, miben nem. Ez persze emberséges misszió, de én azt hiszem, hogy ha fenn tudjuk tartani a rendet, akkor el tudunk lenni az új termésig valahogy. Mert semmire se vagyunk e pillanatban jobban rászorulva, mint arra, hogy az antant valóban komoly férfiakat küldjön ide, nem két napra, hanem hetekre, akik tanulmányozván itt az ország minden viszonyát, illetékesen tudják megítélni azoknak a követeléseknek a jelentőségét, hatását és következményeit, amelveket cseh, román és délszláv hódító szándék a teljesen tájékozatlan antant-vezérektől a mi rovásunkra ki tudott csikarni.

De egyelőre ilyen álmokkal nem merjük magunkat kecsegtetni. Ránk mered és szemünkbe röhög az a meztelen valóság, hogy területünk megszállása már oly mértékig haladt előre, hogy a megszálló hatalmak immár lassan eldobják álorcájukat. Immár nem hirdetik, hogy csak a rend fentartása végett nyomulnak túl a kijelölt demarkációs vonalon, s hogy a megszállás nem végleges. Sajnos, számos helyről kapunk értesítést arról, hogy a megszállók nevelésesen csekély s az is alárendelt értékű csapatok támogatása mellett javában megteszik intézkedéseiket a végleges berendezkedésre. Tisztviselőinket eskütételre szólítják fel, aki megtagadja az esküt, elbocsátják a szolgálatból nyugdíj nélkül; magánosokat, mert magyarok, deportálnak és így tovább.

A csehek ma a Duna mellett Szobnál állanak, egy két nap múlva hallani fogunk Vác megszállásáról, és beszélni fogunk arról, hogy mikor teszik a lábukat Budapestre. Kassát már cseh földnek s városnak jelentették ki. Körülbelül fele az országnak immár idegen kézen van. És így állván a dolgok künn, mi történik vajjon itt benn – Budapesten.

Oh, itt nagy dolgok történnek! Borzasztóan stilszerű dolgok. Mintha soha nem lett volna forradalom, nemzeti tanács, köztársaság és függetlenség Ausztriától, olyan klasszikusan, hiven, tipikusan folytatódik itt a régi történeti, hagyományos politika. Itt tíz-húsz éven keresztül nem történt egyéb, mint három-négy

pártnak ádáz tülekedése és versenyfutása (a bécsi gyorsvonaton a burgba) a magyar hatalomért. Ezzel mentünk bele a háborúba is, ezzel verekedtük végig a háborút, ezzel jöttünk ki a háborúból és megcsináltuk, ugyan egyhangú lelkesedéssel a köztársaságot, de alig hogy megcsináltuk, és alig hogy három párt átvette a hatalmat, újra kezdtük a versenyfutást és két hónapi fennállása óta az új rendnek, csináltunk három vagy négy részleges miniszterválságot.

És most itt vagyunk a negyediknél vagy az ötödiknél?

Mert ebben a rettenetes helyzetben is, fojtogatva három megszálló ellenségtől, ránk nézve ma sem az a fontos dolog, hogy *mi lesz boldogtalan országunkkal*, hanem az a fontos, ki vegye át a hatalmat?

Már három napja tart ez a válság. Károlyi-párt, radikális-párt, szocialista-párt, minisztertanács és nemzeti tanács hasztalan tanakodott külön-külön, – nem tudtak megegyezésre jutni. De most már nem is az a kérdés, hogy ki vállalja el a másiktól a hatalmat, hanem az, hogy kire sikerül rátukmálni a kormányt s a – felelősséget.

És erről tanácskozott tegnap este hat órától ma reggel hét óráig a munkástanács is. De ez se talált ki semmit. És nincsen az a lesújtó olvasmány, amely vetekedhetnék a tudósítással erről a gyűlésről.

Lehetett ott estétől reggelig (mindenről hallani: hogy vegye át a kormányt a szociáldemokrata-párt; hogy vegye át a hatalmat egy polgári párt; hogy vegye át egy vegyes polgári-, és szocialista-párt; hogy egyezék ki a szocialista- és kommunista-párt, – és így tovább. Mert a szociális elvek ezt követelik, a kommunista elvek azt, a polgári elvek valami harmadikat. Hogy az ország érdeke mit kíván; hogy a nemzet vére elfolyását miként kell elállítani; hogy a haza területe veszedelemben van; egy szóval e szókat: haza, ország, nemzet, nem lehetett hallani a húsz vagy harminc szónak ajkáról egyszer sem.

De nyomorult polgári pártok, mit fogtok csinálni elveitekkel, ha, amíg ti gyűléseztek, cseh, szerb és oláh kihúzza lábatok alól a hazát?

És ti munkások, mi lesz veletek, ha Magyarország területe összezsugorodik a magyar Alföldre és a megsonkított Dunántúlra?

Kit és mit fogtok demokratizálni ti radikálisak, ha az ország régi területének, harmadára, régi lélekszámának a felére fog zsugorodni?

Kivel fogtok osztozkodni kommunisták, ha a nagybirtok kétharmada idegen országrész lesz, a gyárvidék kiesik határainkból és a nagytőke boldogabb hazába menekszik.

Hiszen gyönyörű az elv és az elvhűség, de végre ország is kell talán hozzá! Szép a hatalom is, de állam kell hozzá. Azért ma nem az a kérdés, ki vegye át a miniszteri tárcákat, hanem ki az, aki vállalkozik arra, hogy az országot megmenti két halálos ellenségtől: a foglaló idegentől és a felforgató belső ellenségtől. Az aztán mindegy: szocialista-e, polgári-e, radikális-e. A fontos az, hogy ezt lássák meg és tűzzék ki első és fő föladatnak. Így kell föltenni a kérdést: ki mer e pillanatban vállalkozni arra, hogy zászlajára az ország megmentését írja, tekintet nélkül a pártelvekre, betörőkre, megszállókra, antantra és mindenre s tekintettel csak a hazára s csak a nemzetre.

Mert hihetetlen gyalázat az, hogy mi ránk erőben, számban s műveltségben alsóbb rendű fajok jelenek rendet csinálni, imintket megfélemezni önönmagunk ellen, minket kiszabadítani saját örültségjünk körmei közül, Iéliaságunk iszapjából és erkölcsi bomlásunk fojtó mocsarából.

Művészet az alkotmányban

Budapest, 1919 jan. 10.

Olvastam egy újdonságot, mely hírt adott arról, hogy művészberek tisztelegtek a kultuszminiszter úrnál s arra kérték, hogy az általános földosztásnál ne felejtkezzenek meg ő róluk se. A művészberek imaginációja élénkebb és termékenyebb, mint a közönséges halandóké szokott lenni. A mi művészeink finomabb lelki érzékenységüknél fogva bonyodalmaink végső kifejlődését előre sejtik. Ők megrendülve álla-

nak azzal a szomorú valósággal szemben, hogy az antant odaigérte hazánk egyes részeit szomszédainknak, akik odaszegődtek a háborúban, az antant zsoldjába. Sőt elborult lélekkel konstatálják, hogy ezek a szomszédok a prédául kiszemelt országrészeket már sorra okkupálják is. Híreket hallanak megdöbbenve arról, hogy itt csehek, ott oláhok, amott délszlávok immár állandó ittlakásra rendezkednek be, sőt hirdetik is tulajdonjogukat az okkupált földterületekre s művészeink plajbással a kezükben (melyet máskor csak halhatatlan alkotások papírra vetése végett ragadtak meg), most azt kezdik számolgatni, mennyi területünk marad meg nekünk szegény magyaroknak a régiből; mennyi lélekszámból fog állani a körülmetélt új Magyarország; talán megfordul a fejükben az is, hogy az új földbirtokpolitika és Szende miniszter úr világraszóló adóreformja elől hány predesztinált mecénás fog kiszökni az új Magyarországból, – s így számítgatván, kisütik, hogy a művészurak fizető magyar publikuma veszedelmesen megfogyatkozik, sőt annyira összezsugorodik, hogy abból az eddigi művészek megélni nem tudnak, s ő rájuk nézve is fölmerül a kérdés, hogy komolyan fontolóra vegyék Vörösmary verssorait, melyek azt mondják: Művész hazája a nagyvilág!

Ha a kultuszminiszter nem áll egyik kollégája álláspontján, aki már jó eleve hirdette, hogy az értelmiségünk egy részének ki kell vándorolnia, mert a megmaradt magyar – nagyjából paraszt-társadalomban nem fog tudni elhelyezkedni, ha, ismétlem, kultuszminiszterünk: nem ezt vallja szintén, s azt néni mondja művészeinknek, hogy iparkodjanak ők is kivándorolni, – akkor nem miarad más hátra, mint hogy közbejárjon másik kollégájánál, a földművelésügyi miniszternél s az általános fölmosztásnál kijárjon művészeink számára is egy kis területet, amelyen, ha már nem érdemes az új Magyarország számára műremekeket festeni, legalább lehet plaine-aire-ben ej?v kis krumplit termesztetni.

Úgy látszik, mintha én itt tréfát csinálnék ebből a nagyon komoly dologból vagy legalább szatirizálni akarnám művész uraink mozgalmát.

Semmi sincsen tőlem távolabb.

Mert ha az ország csakugyan úgy lecsonkul, ahogy a művészek megriadt képzelete elejbénk festi, akkor nemcsak a művészek kapcája fog szorulni. Mit csinál akkor az állam azzal a tömérdek becsületes magyar tanárral, tanítóval, tanfelügyelővel, aki az elokkupált részokról haza fog özönlöni a kis megmaradt ország-részbe? És mi lesz a mi jeles bíráinkkal, közigazgatási, pénzügyi tisztviselőinkkel, mi lesz a derék jegyzői karal és mindennemű közfunkcionáriussal, akit magyar szíve és becsülete meggátol abban, hogy az idegen hatalomra fölesküdjék? És mi lesz minden budapesti, debreceni, nagyvárad, aradi, szegedi, győri stb. bank, takarékpénztári s ipari vállalattal, amely elveszti életképes főnállása föltételeit, munkája terét, piacát stb. az összezsugorodott új Magyarországon?

És mi lesz ipari magyar munkásaink százezzeivel? Ezek is földért mennek az államhoz vagy kívándorolnak, hogy ellenségeink vagy legalább is idegenek szolgálatában fogyasszák el erejüket?

És tudósaink és szépíróink és újságíróink – mind krumplikapálásra adják magokat?

Világos, hogy peticionáló művészuraink egy igen nagy és igen nehéz követ mozdítottak meg. És nem jó oldalán fogták meg. Így nem lehet a helyéből ezt a követ kimozdítani.

Nem úgy kell föltenni a kérdést, hogy mit csinálunk-mi mind, mind, mind, ha életre nem képes formává csonkítják meg a hazánkat. Mert ha ez elkövetkezik, akkor mindnyájunknak nincs mit csinálni, nemcsak a művészuraknak.

A mi gondolatainknak most a körül kell járnia, hogy miképpen álljuk útját, miképpen akadályozzuk meg azt, hogy országunkat fölosszák? Mert ha mem azon a nyomon jár az eszünk, hogy miképpen tartjuk meg épen és életben ezt a boldogtalan hazát, hanem azon, hogy miképpen élünk meg egyenkint e haza megsanyargatott testén, – akkor attól félek, hogy Petőfi, aki fiatal éveit, földi boldogságát mint ifjú férj és világsoda, köliői tehetségét sok töprengés nélkül vetette oda a hazát fenyegető kozáksereg dárdái elé:

attól félek, ez a Petőfi föltámad segesvári ismeretlen sírjából és végigkorbácsol rajtunk, akik nem vagyunk már méltók arra, hogy magyarok, hogy költők s művészek legyünk, s arra se méltók, hogy ezer sebből vérző hazánk vérzését a saját vérünkkel elállíthassuk. Az egész országot kell megmenteni a *nemzet* számára, nem néhány parcellázott holdját a magunk számára.

Károlyi Mihály – köztársasági elnök

Budapest, 1919 január 11.

A *Nemzeti Tanács* ma teljes ülést tartott s *Károlyi Mihály* gróf személyében elnököt adott a fiatal magyar köztársaságnak. Nem választás, nem is kinevezés volt ez, hanem kirendelés *törvénytárgyalás* után. A november 16-án hozott néphatározat interpretációja alapján a Nemzeti Tanács kirendelte ideiglenes köztársasági elnöknek *Károlyi Mihályt*. Ez a néphatározat azt mondja, hogy mindaddig, amíg a nemzetgyűlés mást nem határoz, *Károlyi gyakorolja a kormányhatalmat*. Ebben benne van, a kormány és a Nemzeti Tanács magyarázata szerint, hogy *Károlyi* nemcsak a minisztériumnak, hanem az államnak is elnöke. Mikor tehát a mostani kormány válsága megérett a megoldásra, akkor a miniszterek lemondhattak, de *Károlyi* mandátuma nem szűnt meg. A Nemzeti Tanács ezután elfogadott egy határozati javaslatot, amely azt mondja, hogy nincsen annak semmi akadálya, hogy *Károlyi Mihály* gróf mint ideiglenes államfő továbbra is ellássa az ország dolgát.

Így lett ma köztársaságunknak elnöke s most már van kinek a kezébe lemondó miniszterek a tárcájukat letehetik. Ha a kormányválságot is ilyen könnyen meg lehet oldani, akkor lelkesebben tudnánk írni a mai eseményekről. De fönmarad a kérdés, hogy a válság formai részének ilyen megkönnyítésével megkönnyebbedett-e a válság érdemi részének a megoldása?

A baj az volt, hogy három párt miniszterei vállalkoztak arra, hogy együtt dolgozzanak s ez lehetetlen-

nek bizonyult. De azzal, hogy megszűnt a háromféle pártból vett minisztérium, sajnos, nem szűnt meg a három párt maga s nem szűnt meg, sőt kérdés, nem erősödött-e meg ama nehézségek forrása, melyek a minisztérium bukását okozták.

Nekünk persze nincsen semmi okunk arra, hogy krokodiluskönnyeket sírjunk egy kormányválságon, amely a közhatalom kezdői közül elsodor oly szerencsétlen alakokat, minők Jászi Oszkár, Búza Barna és Szende Pál urak. Mind a hárman két-két balkézrel dolgoztak s a köztársaság népszerűsítése dolgában csak igen keveset tettek, hogy sokat ne mondjak.

Őszintén sajnáljuk azonban *Garami* úr távozását a kereskedelmi miniszteri székből. Nem mintha nem lett volna épp oly korrekt szocialista politikus, mint akármelyik kollégája. De ez a miniszter nem mondott folyvást beszédet beszédre; nem adott ki nyilatkozatokat; nem híresztelte nagy terveit és reformeszméit. Szóval, ez az úr komoly munkát keresett a téren, amelyre a gondviselés sodorta. Amiért én dicsérem, azt így fogalmaznám meg: Nem tartotta kötelességének, mikor miniszter lett, nagy dobbal hirdetni léptenyomon, hogy mely nagy szocialista programponthoz szándékozik megvalósítani, hanem belenézett föladataiba és embereibe és kormányozott *szocialista szellemben*, de a közszükségek igénye és parancsa szerint. Nem akart mindent *jobban* tudni, mint minisztériuma jeles tagjai, ellenben *jól* akart tudni mindent, amit elintézésre elejbe vittek. Egy szóval: egy igazán komoly munkára való miniszter volt *Garami* úr, aki nem kegyelmes úrnak, hianem csak miniszter úrnak hívatta magát, de aztán az is, volt vnlóban.

Károlyi Mihály grófnak pedig azt kell kívánnunk, hogy szerencsésebb legyen szegény, inségre jutott országunk sorsának intézésében mint köztársasági elnök, semmint volt mint miniszterelnök. Egészen bizonyos lehet abban, hogy nincsen magyar ember, na becsületes és célja nem más, mint az ország boldogulása, – nincs ember, aki testtel-lélekkal ne támogassa, ha hozzá mer nyúlni azokhoz az eszközökhöz, amelyek mozgósítása nélkül sem belső nyavalyáinik, sem külső nyomoruságaink nem gyógyíthatók.

Gondolja meg a magábaszállás titokzatos óráiban az elnök úr, hogy íme, a sors most följánlja neki az alkalmat, hogy a magyar nemzetet egy világraszóló katasztrófából kimentse. Az örök élet, az örök dicsőség, a történelmi nagyság, nagy királyaink, nagy nemzeti hőseink panteonja int neki: bemehet a magyar halhatatlanságba, mindent elnyerhet, amit egy hálás nemzet egy embernek adhat, – kérem, ragadja torkon a lelkiismeretét, mert borzalom és rettenel az, ha a lelkiismeret ragadja torkon az embert.

A repülők

Budapest, 1919 január 14.

Az ország régi rendje az egész vonalon ki van emelve sarkaiból, de egy dolog erősebb minden demokratikus hatalomnál: a miniszterválságok régi rendje dacol minden újítással. Régen, igaz, Bécsbe szaladgáltak a miniszter urak és a homo regiusok, ma ellenben itthon szaladgálnak egymáshoz a miniszter urak s jelöltek és homo republikánusok, kísérve a politikai riporterek éhes falkajától, mely régen Bécsből, ma Budáról, kimerülve tér haza, hogy nyugalomra hajtja fejét, de előbb kifüggeszti ajtajára a régi rendszer inventáriumából makacsul ránk maradt formulát, mely így szól:

Döntés pedig még nincsen.

A legújabb kormányválság kitörése óta már négy nap elmúlt s mi már négyszer irtuk meg, hogy:

Döntés még nincsen.

Az érdekeltségnek pedig érdekes és nem kis körei hányják-vetik meg magok közt a kérdést, hogy a miniszter urak közül ki megy és ki marad?

Egy-kettő mindenesetre repülni fog. Egyelőre azonban csak egy repült: a hadügyminiszter úr. Nem úgy, mint ahogy Pogány katonatanácsai kormánybiztos óhajtaná, hanem most még csak Székesfehérvárig és pedig valóságos repülőgépen. Hogy miért repült oda Festetics gróf, azt abból, ami ott történt, ki nem

tudjuk találni. Mert az, hogy a miniszter üdvözölte a tizenheteseket, akikkel a harctéri veszedelmekben osztozott s beszédében nekik is elmondotta, amit rövid minisztersége óta – jól összeolvasva – immár tizenharmadszor hallottunk tőle, hogy őt nem reakciós szellem vezeti, mert ő az új kor embere és a demokratikus magyar hadsereget fogja megszervezni: hogy ezt tizenegyedszer elmondja, azért alig volt érdemes Budapestről Székesfehérvárra repülnie.

Ezzel az úttal és beszéddel sem a demokratikus, sem más hadsereg szervezése nem tett előre egy lépést sem. Pedig a miniszterválságot is, a rend helyreállításának a kérdését is, országszerte a munka fölvetelésének a kérdését is, a köztársaság biztosságát is és a béke kérdését is könnyebb volna megoldani, ha már három köztársasági hadügyminiszterünk nem repült volna, hanem a hadsereg szervezésére fordította volna gondját és fáradságát.

Ehelyett mit kell tudomásul vennünk? Azt, hogy mikor más hazafi, miniszteri cím és jelleg nélkül egy nagy magyar vidék védelmére a besurranó csehek ellen sereget szervez, amikor a budapesti katonatanács visszadirigálja a Budapestről e sereg számára útnak indított muníciót. És azt kell látnunk, hogy a győzhetetlen magyar várat, a szűz hírben álló Komáromot megszállja *nyolcvan* cseh katona. És azt kell látnunk, hogy magyar tisztviselők földönfutókká lesznek, még nyugdíjra való jogukat is elkobozzák tőlük; mert nem akarják letenni az oláh királyra a hűségesküt, éppen-séggel még akkor, amikor Magyarország ama része még csak megszállva van, de az országtól elszakítva még nincsen. És azt látjuk, hogy a szász egyetem elhatározza elszakadását Magyarországtól, mert a magyar kormány nem védelmezte meg az oláh inváziótól. Micsoda becstelenség, mielőtt a kocka elvette-tett volna róluk, ily ronda hűtlenség a nemzet iránt, melynek kebelén *nyolcszáz évig* megéltek, gyarapodtak, tollasodtak, fajukat, nyelvüket, intézményeiket a nemzettől nyert privilégiumok segítségével fönntartották. Hol kezdődik vajjon a cirkumspektusos szász urakra nézve az a kötelesség, hogy ők is védjék a hazát, amely őket nyolcszáz évig védte, ha az első

kínálkozó alkalommal elcserélik a régi magyar hazát az új oláh hazáért. Hát nekik hazát cserélni annyi, mint inget váltani? Ezt jó lesz tudni az oláhoknak. Ők majd gondoskodnak arról, hogy adandó alkalommal ezt meg ne ismételhessék Brandsch úr vagy a gyermekei.

De ne térjünk el témánktól ez utálatos hithagyás miatt.

Mert mindez után még valamit kell látnunk: a legsodálatosabb, a leggroteszkebb, a legpikánsabb konfliktust, amely képzelhető; az összeütközést a hadügyminiszter és a katonatanács kormánybiztosa közt. Ez már nem is összeütközés, hanem valódi hajsza az előbbi ellen. A kormány egyik *biztosa* és a kormány egyik *tagja* újságban, nagygyűlésen, bizalmiférfiak gyűlésén egymásról s egymás ellen nyilatkozik és szónokol. S miikor a kormánybiztos nem tagit, a kormány tagja szintén nem tágít, akkor mind a kettő állásában marad s a kormány a maga kebeléből bizottságot küld ki, hogy – vizsgálja meg, kinek van igaza.

A dolog természetesen azzal fog végződni, hogy valaki megint repülni fog. Talán nem mindjárt, de annál bizonyosabban.

Tiltakozás

Budapest, 1919 jan. 15.

A csehek átlépték több helyen az Ipolyt: a kormány tiltakozik; Barsovszky cseh képviselő, a losonci cseh-szlovák nemzeti tanács elnöke kijelenti, hogy Losonc végleg be van kebelezve a Cseh-Szlovákiába: a losonci magyar nemzeti tanács tiltakozik. Az oláhok ismét átlépték a demarkációs vonalat, elfoglalták Bánffyhunyadiot, innen járnak a Királyhágón: a kormány tiltakozik. Az ukránok balról, az oláhok jobbról államot fegyveresen *tíz-tíz* kilométernyire Máramarosszigettől, s készülnek megmérkőzni e magyar város birtokáért, s Máramarossziget tiltakozik. Az oláh parancsnok elfogatja a deportáltatja Apáthy Istvánt Kolozsvárott és a magyar kormány egy hősi nekilendüléssel egyszerre három tiltakozással védi kormány-

biztosát: egyet küld a kolozsvári román parancsnoknak, egyet Vyx alezredesnek, egyet Franchet d'Esperey tábornoknak s talán még egy negyediket is Bertchelotnak és így tovább. Nem csodálnék, ha a kormány valahára belátná annak a sürgős szükségét, hogy egy új, tiltakozó minisztériumot állítana föl. Ki lehetne nevezni oda megint egypár államtitkárt. A tiltakozó minisztérium elláthatná ama testületek dolgát is, amelyek az ország integritása érdekében tartanak üléseket és tiltakoznak . . .

Mily keserű és tragikomikus képe egy ezredéves állam életének ez ezekben a szomorú napokban. Már nem tudunk egyebet, mint világnemlátott reformtervekkel riogatni a közönséget, miniszterválságot csinálni és tiltakozni. Ezért igazán nem érdemes egy nagy állami szervezetet föntartani. A világtörténetnek példátlan esete, hogy egy húszmilliós lélekszám nemzet földjét egymástól függetlenül elfoglalja három szomszéd, amely együttvéve sincsen húsz millió. És az ezeréves nemzet nem tud egyebet, mint – tiltakozni. Aki pedig egyebet is próbálna, azt a kormány leinti. A gondolkodó emberek százezreinek ajakán pedig ott lebeg a kérdés: hol fog ez a dolog végződni?

És a nemzet, mely megmozdulna, nincsen sehol; a nemzet, mely fölördítania, nincsen sehol; a nemzet, mely bátran kimondaná, hogy immár elég volt ebből, nincsen sehol.

Itt nemzet helyett csak egymásra féltékenyen sandító pártok vannak. s a pártoknak kormánya, amely *tiltakozik*.

Jászi és az amerikaiak

Budapest, 1919 jan. 16.

Az egész közvélemény felzúdult Jászi Oszkár úr fantasztikus nemzetiségi politikája ellen, de Károlyi Mihály gróf, akkor még miniszterelnök, kijelentette, hogy szolidáris Jászi úrral. Az egész kereskedő- és gazdavilág elképedéssel áll Szende miniszter úr fináncpolitikájának baleltfiguráival szemben, de Szende úr a mániákus ember konokságával ragaszkodik finánc-

ötleteihez és Károlyi Mihály gróf, akkor még miniszterelnök, kijelentette, hogy Szende úrral is szolidáris. A közvélemény és a szakkörök egyhangú ítélete ez urak politikájáról az, hogy meg lehet csinálni, de mikorra elkészülnek vele, akkorra végképp elkészül – Magyarország is. Ők még akkor is miniszterek és elnökök lesznek talán, de csak in partibus, mint a knini püspök. Ám a knini püspöknek van rendszerint egy jó stalluma Egerben vagy Esztergomban; de az in partibus infidelium miniszterek számára még csak a kegyelmes címök se marad meg mint titulus sine viulo, mert hiszen un int jó demokraták erről még miniszterkorukban lemondottak.

De Jászi úr most már a miniszterségéről is lemond. Nem mintha elkedvetlenedett volna a *rosszhiszemű* támadásoktól, vagy mintha belátta volna kudarainak halhatatlan sorozatát, ó nem! Sőt ellenkezőleg! Lemondott, hogy eszméiért folytatandó küzdelme számára a miniszteri hatalomnál jobb térre vigye fegyverét. Mert érthetővé akarja tenni: „minden gondolkozó és jóhiszemű ember számára, hogy Magyarország jövőjét azon az úton találhatja meg”, melyet ő jelölt ki. És felikiált: *vagy nemzetiségi béke, vagy konfederáció, vagy pedig egy végtelenül összetört és pusztulásra ítélt Magyarország.*

Aki ezt el nem hiszi, az Jászi szerint nem jóhiszemű vagy nem gondolkozó ember. Igaz, eszerint a nemzetiségi miniszter úr csak egy jóhiszemű embert talált magának: Károlyi Mihály grófot mint volt miniszterelnököt, aki vele szolidaritást vállalt. Vállal-e még Károlyi Mihály, a köztársaság elnöke is vele szolidaritást, azt a jövő fogja megmutatni.

Minket csak egy dolog nyugtalanít, az, hogy a most itten tanulmányúton lévő antant-bizottság elé oda eresztették ezt a legkonokabb szobatudóst, hogy a maga összeállított statisztikájából és térképeiből magyarázza meg az idegeneknek Magyarország nemzeti-ségi kérdését.

Kérdés most már: megmagyarázta-e nekik az aradi jeleneteket? Elmondta-e, hogy az oláhok a szemeközé nevettek? Mert hiszen tudjuk, hogy az ő kanton-

rendszere nagyon is kellett volna román politikusainiknak annak előtte, hogy előkészítsék az elszakadást, de talán nem bolondok, hogy most kapjanak Jászi úr ajánlatán, mikor minden további fáradság nélkül megcsinálhatják az elszakadást. És elmondta-e Jászi úr az utazó-bizottságnak, hogy a tótoktól is kosarat kapott? És nem panaszkolta-e fel, hogy most már ha csak a cigányokat meg nem fogja, hogy autonómiát adjon nekik, akkor már nem talál nemzetiséget a megmaradt területen, melyet boldogítani lehetne. És elmondta-e továbbá azt is, hogy Kolozsvárt, amely színmagyar város, hogy Kassán, amely színmagyar város, hogy Petrozsényban, ahol kilencven százalék németül tud, hetven százalék magyarul s öt százalék tótul, meg Trencsénben, meg Komáromban, meg Ipolyságon, meg Rimaszombaton, meg Jolsván, meg Balassagyarmaton: mind csupa tiszta magyar városokban milyen világot honosítottak meg az antant megbízásából bevonult csehek és oláhok? Hogy ezek már most is fittyetháynak a Jászi Oszkár úr kijelölte útnak, és *nem nemzetiségi békét és konfederációt* csinálnak, hanem csinálják a legszilajabb *nemzeti* politikát és a lekíméletlenebb elnyomást.

Csodálatos: mi ha nem követjük Jászit, nem vagyunk jóhiszeműek *s pusztulásra visszük szerinte az összetört Magyarországot*. Cseh, oláh, szerb, amilyen rosszhiszemű és gondatlan nép, megesik, hogy nemcsak össze nem töri és pusztulásba nem viszi hazáját a Jásziéval homlokegyenest ellenkező úton, hanem még ki is tágítja, új földet szerez hozzá. Ez a szerencsétlen tudós ember egyenes utóda annak a tudósnak, aki göredek alá fűtött, hogy tudományával előállítsa a – homunkuluszt. Éjjel-mappal bújta a könyveit, fűtötte spirituszkemencéit, de évek múltak és a homunkulusz nem tudott létrejönni. Ezalatt pedig buta, de egészséges famulusza szemet vetett a szomszéd cselédleányra, elvette feleségül és egyre, kettőre megvolt a homunkulusz.

Ahol természeti törvények kiabálnak, ahol a fajok lélektana beszél, ahol a történet bizonyít, ahol a tapasztalás oktat: ott ez a bolond ország egy bolond tudós bogarainak van kiszolgáltatva.

A berlini tragédia

Budapest, 1919 január 17.

A modern újságírók, ha adakozó kedvük szottyán, igen nagylelkűek tudnak lenni. Csak most volt, hogy egy amerikai kollégáink kinevezte Károlyi Mihály grófort magyar Gambettának s ma olvasunk egy szellemes radikális újságíró tollából cikket, amely Liebknecht és Luxemburg Róza gyászos haláláról elmélkedve, igen nagy szókat talál a berlini utca e két áldozataitok dicsőítésére és megkoronázza gyászbeszédét azzal, hogy hasonlatot, elődöt, példát keresve rajok, megtalálja az emberiség történetében – Jézus Krisztust.

A kereszténység hitében Jézus az Isten egyszülött fia. Nem kelthet hát csak megbotránkozást a keresztény világ szemében, ha a berlini bolysevik-vezérek tragédiája révén beledobják Krisztus nevét Berlin vérbe kevert utcáinak a sarába. De természetesen a szabadkőművesség, amelynek lapjában a kérdéses cikk megjelent, más szemmel nézi Jézust is és nekünk megkelt értenünk, hogy manapság mindenkinek megvan a *joga* a maga felfogásához és világnézetéhez. Nem is arról van szó, hogy van-e *joga* ahhoz, amit hirdet, hanem arról, van-e *igazság* benne.

A mondatok, melyekről e sorokat írjuk, így szólnak:

Ennek a két embernek (Liebknechtnek és Luxemburg Rózának) sorsa, az asszonyé még inkább, mint a férfié, *veszedelmesen hasonlít ama názáretiéhez*. A kommunizmus történetébe *mártír-glóriával a feje körül két szent vonult ma be*.

A két berlini ember sorsa semmiben sem hasonlít a názáretbeli sorsához. Jézus tanítani jött. Erkölcsöt, szegénységet, szeretettet, megalázkodást, irgalmasságot tanított; az Isten szolgálatára és a földi hatóságok iránt való engedelmességre oktatta azokat, akik halálni kívánták. Mert az *ő országa* nem e világból való volt. Jézus nem a nép indulataival dolgozott. Jézus, a szívekre halászott. Jézus nem társadalmi harcra, nem

zendütlésre, neon új rend alapítására hívta az embereket, hanem megigazulásra. A politikai hatóság napokig védekezett az ellen, hogy ítéljen arról, akiben semmire hibát találni nem tudott. Csak a jeruzsálemi papirendnek sikerült nagy munkával a római helytartót presszionálná és a csöcs eleket Krisztus ellen lázítani. És Krisztus némán visellte a vallatást, Ponciustól Pilátushoz küldve, némán a gúnyt, a megostoroztatást, a bántalmat és végül maga vitte roskadozó vállán a Golgotára a keresztet, melyre fölfeszdttetett.

Állítom valaki szembe ezzel a berlini tragédiát.

Liebknecht és Luxemburg Róza éveken át folytattott szóval és írásban kommunisztikus és anarkisztikus propagandát s újra s újra konfliktusba kerültek a földi hatóságokkal, de a modern egyéni és polgári szabadság megvédélmezte őket a nagyobb megpróbáltatásoktól. Most azonban a háború gyászos kimenetele meghozta az ő alkalmukat. Az orosz bolyseviek-uralom pénzt és segítőtársakat is hozott nekik bőven. Talán megrészedtek az alkalmon, talán csak fanatizmusuk hajtotta: de elszántan, emberi meggondolás nélkül, kegyetlen szívvel és részegítő népszónoklatokkal megszervezték Berlinben az *utcai hadjáratot*. Elfoglaltak épületeket, újságházakat, pályaudvarokat. Megostromoltak palotákat és vérengző kedvteléssel állították föl géppuskáikat a más hitűek, a más meggyőződésűek ellen. Berlin utcáin vér patakzott, holttestek borították a kövegetet, a rommá lőtt házak alól százával szedték ki az éléktele-nült emberi hullákat és Luxemburg Róza és Liebknecht Károly dr. elrekvirált automobilon; száguldottak ide vagy oda a városban, ahol jelenlétükre, fanatizáló szavukra szükség volt.

De végre is elfogták mind a kettőt és amikor el akarják szállítani biztos helyre, hogy törvényes bírának elé állítsák, hogy – a modern büntetőper rendtartás minden kedvezményével élve cselekedeteikről ítéletet kapjanak: akkor az utca népéből ismeretlenek megrohanják az automobilonkat, agyonlövik az egyiket, darabokra tépik a másikat: . . . és vége a tragédiáinak.

Tragédiának mondom én is. Mert hisz az ember is, az asszony is egy életen keresztül hirdette, amit igaznak

hitt, dolgozott érte és mikor az alkalom kecsgettete, – vásárra vitte érte a saját bőrét is. Igaz, vértócsákon keresztül, emberhullákon át, de vásárra vitte. Szánni lehet őket, hisz erre tanított bennünket Jézus; de megbotránkozva kell kérdeznünk attól a kiváló újságíró kollégánktól, aki a cikket írta: hol van itt a názareti vonás akár a lelki diszpozícióban, akár a jellemben, akár a cselekedetekben, akár a katasztrófájukban, akár egész életükben?

Krisztus és a berlini tragédia két alakja közt nincs több hasonlatosság, mint a krtistálytisztá harmat és az utcai sár, mint az imádság és a káromkodás, mint az ég és a föld között.

Liebkecht

Bíró Lajos úr, a köztársaság egyik volt külügyi államtitkára, a kitűnő elbeszélő, nagysikerű színdarabok szerzője, a magyar radikális pártnak, mondhatni, vezérpublicistája, most vasárnap egy fényesen megírt vezércikkben visszatért Liebkechtre, akinek berlini katasztrófája alkalmából egy korábbi cikkében a názareti Jézus Krisztus sorsa jutott az eszébe. Ezt valóban alig lehet másképpen értelmezni, mint hogy a kettő közt hasonlatosságot látott. Ha teljes világossággal akarnók Bíró Lajos gondolatát kimondani, úgy kellene megfogalmaznunk, hogy Krisztus kétezer évvel ezelőtt jött el a világot megváltani, Liebkecht a mai modern világ megváltója akart lenni.

Mi ezt a paralellát megbotránkoztatónak tartottuk és a *Budapesti Hírlapban* ennek motivált kifejezést is adtunk. Bíró Lajos vasárnapi cikke erről szól, de a kérdés lényegét annyi távolabb eső mellékes dologba göngyölgeti, hogy szinte alig lehet hozzáférni, idézi: teszem Barbusse groteszk regényének egyik alakját, aki egy rémes roham után holt és haldokló testek közt hajtva pihenőre a fejét és gondolatokba merülve csak azt a szót sóhajta: Liebkecht.

Barbusse egy nagytehetségű, raffinait és képmutató regényíró, aki meghurcol bennünket a harcterek

borzalmaiban, pacifista köntösbe burkolva magát és francia sovinizmusát. És ha képzelete alkotta bakája Liebknechtet sóhajt, ez a mi kis perünkben nem érvényes tanú. Ez a regényíró részéről csak egy objektivitást affektáló fogás. Volt a franciának ennél a németnél külömb békeapostola. Miért a francia katona nem *Jaurès* nevét sóhajtja? Jaurés-t a pacifizmusáért ölték meg Parisban, és gyilkosa, bár rögtön elfogták, ma se kerülhetett bírái elé. És még Jaurès se méltó arra, hogy Krisztus saruit megoldja.

Azután Bíró Lajos fölteszi rólunk, hogy mi négyeszlendős gyilkolást végigéltük úgy, „hogy a kereszténység nevében egy lázadó szavunk se volt” a rettentő embemészárlás intézői ellen; se „gyöngéd szavunk az elhullók, a szenvedők, a letaposottak számára, s ezért azt tartja, hogy nekünk Jézus nevét az ajkunkra venni se volna szabad.

Haj, Bíró Lajos úr nem látszik azt tudni, hogy mentül bűnösebbek vagyunk annál jobban rászorultunk a Jézus nevére és annál közelebb áll hozzánk Jézus szívének irgalma. Nem látszik tudni, hogy Krisztusnak kedvesebb egy ilyen bűnös, aki megtért, mint száz amolyan, aki tán az egész háború alatt pacifista volt és sohasem vétkezett azzal, hogy nem szánta volna a háború áldozatait. Hát mondjunk *mea culpá*-t. Igenis, amint hazánk háborúba sodródott, amint fiaink hadbavonultak, attól az órától kezdve nem volt szavunk csak buzdító, biztató, bátorító, lelkesítő. Mindent megtettünk ami alkalmas volt arra, hogy itthon is, a fronton is az emberekben tartsa a lelket, mert enélkül tudtuk, hogy el kell veszítenünk a háborút és a magyar nemzet a végső veszedelmek örvényébe sodródik.

Kárhozat, hogy szavunk nem tudott elég erős lenni. Kárhozat, hogy a pacifizmus behatolt bomlasztó mikrobáival a lelkek energiájába és megrontotta az izmok acélját, és íme, győzött az egész vonalon rajiunk. Hogy mily irtóztató győzelem ez, azt nem nekem kell elmondanom.

És most jön Bíró Lajos Jézusa. Marx, úgymond és Lassale langyos elmélkedők voltak ahhoz; a lelket gyújtogató lázítóhoz képest, aki a szelíd názáreti volt. Miért? Mert azt mondta, hogy könnyebb átmenni

a tevének a tűfokán, mint bejutni a gazdag embernek a mennyeknek országába. Hol van, azt mondja Bíró Lajos, hol van az a proletár bújtogatás, amely olyan irgalmatlan tudna lenni a gazdagokhoz:, mint a szelíd názáreti Jézus?

Itt kerülünk voltaképpen polémiánk lényegéhez: ki volt Jézus, ki volt Liebknecht. A tevé meg a tűfoka csak a gazdagság veszedelmeit példázza. Lazítást nem látok abban és senki sem is láthat, ha azt mondom: boldog a szegény ember, mert közelebb áll a mennyország kapujához, mint a gazdag ember.

De mit mondott Jézus? Azt mondta: aki engemet követ, ossza föl vagyonát a szegénység között és vegye magára a keresztemet. Sohase lázította a szegényeket arra, hogy vegyék el a gazdagok gazdagságát, ő a szegényeket mint vigaszra, istápra, szeretetre rászorultakat testvéri kézen fogta és erőt öntött béléljük. A gazdagokat pedig, akik nyilván rászorultak arra, hogy pártfogolja őket, arra buzdította, hogy világi gazdagságukat cseréljék el világi szegénységgel, ő ad hozzá nekik lelki gazdagságot.

És mit mondott Liebknecht? Azt mondta: kövesetek engem proletárok, vegyük el a gyárosnak a gyárát, a gazdag ember pénzét, a háztulajdonos házát. És utcai harcot indított idegen országból vett pénzen. És zsoldot fizetett belőle azoknak, akik hozzászegődtek és készek voltak vérfürdőt csinálni a város utcáin, csatákat vivni épületek elfoglalásáért, leromboltatni ágyúval mások házát és géppuskákat állítani föl: városi sokaságra és minden erőszak elkövetésére készen azért, hogy a kormányzó hatalmat a kezébe kaphassa vezérök.

És ez a dühöngő, hiú bolond még arra se méltó, hogy a *Jaurès* saruit megoldja.

Egyetlen enyhítő momentum egész szereplésében az, hogy megfizetett cselekedeteiért az életével. De halálában sem tudott még ahhoz a római rabszolgához se méltó lenni, akinek nevéből a maga hadát elnevezte

A bécsi *Neue Freie Presse* írja meg ezt január 17-iki számában. Azt mondja róla ez a lap:

„Liebknecht Károly nem úgy halt meg, mint *Spartakus*, karddal a kezében. *A bűvőhelyéből kellett őt*

kiráncigálni, azután próbálta letagadni a nevét és semmiben sem mutatkozott a vakmerő férfiúnak, aki mint Németország ura, egy új társadalmi rend megalapítására vállalkozik.”

De van egy berlini tanunk is. A *Vorwärts*, a német szocialisták pártlapja, január 14-iki számában a tervezett Liebknecht-Ledebour-Scholze-kormány január 4-iki preklamációjának eredetijét közli fakszimilében. Ezt az okmányt a *Vorwärts* többek közt a következő megjegyzésekkel kíséri:

Ez az okmány, amelyet itt nyilvánosságira hozunk, forrása annak a széles vérfolyónak, amely az elmúlt héten Berlint elárasztotta. Mikor Ledebour, Liebknecht és Scholze, Németországnak felfuvalkodott, egynapos tespotái ellenjegyezték butaságuknak és lelkiismeretlenségüknek ezt a dokumentumát, egyúttal aláírták a legnagyobb hidegvérrel számtalan száz embernek a halálos ítéletét is. A polgárháborúra izgatás, a proletárgyilkosság és a testvérgyilkosság vádját önként vették magukra és örökké kell hogy a fülükbe harsogjon: biblia kegyetlen szava:

– Mit cselekedtél? Az atyád fia vérének szava fölkiált hozzám a földről. Mostan azért átkozott léssz és bujdosó és tétova lézengő a földön.

Világos ezekből, hogy azokra a szép és ihletett szavakra is, amelyeket Bíró Lajos, a poéta, a berlini katasztrófa első hírének hatása alatt talált Liebknecht fölmagasztalására: a imái válságos idők e sötét alakja méltatlannak bizonyult és hogy a názareti ember sorsának emlegetését az övével kapcsolatban méltán kell fölháborítónak találni.

Jézus igenis, mint Bíró Lajos is mondja, nemzetközi volt oly értelemben, hogy nemcsak a zsidókat, hanem az egész emberiséget jött megváltani. De mikor a szegények, elnyomottak és ügyefogyottak vigasztalója leit, nem ígért nekik szavazati jogot, miniszteri tárcát, földosztási és a vállalatok kommunizálását; nem adott kezükbe fegyvert, hogy rohanják meg és pusztítsák el a más nézeiüeket; nem rendelt sztrájkot, bojkottot és krimicsaut, hanem azt mondta: gyermekeim, szeressétek egymást; és azt mondta: aki téged kövel dob meg,

dobd vissza kenyérrel; és azt mondta: bocsáss meg ellenségeidnek; és azt mondta: ha egyfelül arcul ütnek, tartsd oda másik orcádat is; és azt mondta: add meg Istennek, ami Istené, s a császárnak, ami a császáré; és – gondolom, a hegyi beszédben elmondotta, kik a boldogok, amikből kiderül, hogy nem azok, akik a máséra vágyódnak – akár pénz, akár hatalom, – hanem azok, akik a magukét, is odaadják és fölvévén a szegénységet és az ő keresíztjét, követik őt tövises útján keresni Isten országát.

Liebknecht föllazította a berlini csöcseléket és mikor megszorították, gépfegyverrel és dum-dum golyóval védelmezte magát, öldöklésre buzdítván embereit; azután elbújt és elfogatván, próbálta eltagadni a nevét.

Krisztus, mikor az olajfák kertjében imádkozás közben meglepték a poroszlók, kiket Júdás vezetett rá. Péter apostolra, aki kardot rántott, rászólt, mondván: dugd hüvelyébe a kardot. És a poroszlókhöz fordulván, így szólt: Itt vagyok, én vagyok az, akit kerestek. És elindult velük a megváltás művére s a Koponyák-hegyére vezető útjára.

Egyéni terror

Budapest, 1919 jan. 18.

Három dolog vonja ma magára figyelmünkét. Első, hogy a kormányválságot sikerült megoldatlan állapotában megtartani a legközelebbi jövő számtra. Mindenki belátja, hogy a helyzetnek rendkívüli nehézségei vannak, türelemmel, méltányossággal kell vértéznie magát a kritikának is. Ellenben azonban az is világos mindenki előtt, hogy se a nehézségek leküzdését, se az: ország rendbehozását, se területünk megvédését, se egy tűrhető béke előkészítését nem jelenti az, ha hetek, sőt immár hónapok óta a kormányzókötrök minden tudományát és energiáját az azon való ide-oda alkudozás meríti ki, hogy a koaleált pártok közül melyik milyen mértékét bírhatta a hatalomnak. Ez megint nem országos politika, hanem, pártversengés. Ez döntötte az országot romlásába, nem várhatjuk tehát, hogy ez legyen gyógyítószere szinte halálos betegségének. Ez a vélemény-

nyünk arról, ahogyan a kormányválságot ma megoldották.

A másik nevezetes dolog az, hogy egy utcán árusított újságot a tulajdonosa eladott; de ez ellen fölzendültek a lap szellemi és anyagi munkásai, átvették saját tulajdonukba magát az egész újságot s az új tulajdonosról egészerűen nem vesznek tudomást.

Ezzel némileg rokonügy a harmadik dolog, amely ugyancsak egy kijelentés. Az országos köztársasági tanács elnöke, Nagy György, kimondotta mint e tanács határozatát, hogy a fölsozlatott országgyűlés összehívására irányuló akciót a köztársaság ellen való elleniortradaiimi akciónak tartja s azokat, kik benne részt vesznek, a köztársaság ellenségeinek tekinti és törekvésüket, ha kell, *egyéni terror* útján is megakadályozza.

Íme, ez jellemzi bomlásban levő közállapotainkat. Senkit sem érdekel az ország, vagy a nemzet. A szociáldemokrata pártot az ország szocializálása, a radikális pártot radikalizálása érdekli. Nagy Györgyöt és tanácsát a köztársasági forma, – és így tovább. Nem jut eszükbe, hogy ma voltaképpen nincsen már vagy még ország, melyet szocializálni, radikalizálni vagy republikalizálni lehetne. Egyikük-másikuk beszél ugyan az ország integritásának megvédéséről; de mivel védjük meg a territoriális integritásunkat, amikor mentális integritásunknak ilyen szörnyű folytonossági hiányai vannak?

A leírt kis újságvásár, ha szerény epizódnak látszik is, nem egyéb, mint a magántulajdon súlyos sérelme: egy kis kézigránát beledobva a polgári törvénykönyv paragrafusai közé. A Nagy György határozata pedig már bomba, melyet az alapvető egyéni jogok kódexe alá helyeztek el, mellyel együtt robban föl büntetőtörvénykönyvünk is.

Ez a határozat nem jelent kevesebbet, mint hogy bizonyos személyeket kiszakít a főnnálló köztársaság kötelékéből, szabadságainak birtokától megfoszt és jogvédelméből kiközösít. És nemcsak azt jelenti, hogy Nagy Györgynek a magyar köztársaságban több joga van, mert forradalmár, mint Kiss Györgynek, aki ellenforradalmár, hanem azt is, hogy több joga van,

mint magának az egész köztársaságnak, melynek jogrendjéből kiveszi és a saját külön joghatósága alá rendeli Kiss Györgyöt.

Mert hiszen világos, hogy a köztársaság éppen úgy hozhat a maga védelmére *törvényt*, mint ahogy szigorú törvénnyel védték magukat a monarkiák is. Ellenben éppen nem világos, hogy Nagy Györgynek és tanácsának legyen joga a köztársaság törvényadó jogát bitorolva törvényt hoznia, ha mindjárt a köztársaság védelmére is.

De ha még törvényt hozna arról, hogy a köztársaság ellenségei törvény elé állíttassanak. Ő nem teszi ezt. Ő törvényt akar statuálni arról, hogy bíró nélkül, törvényes eljárás nélkül, *egyéni terrorral* üldöztessenek – nem azok, akik a köztársaságnak ellenségei, – hanem azok, akiket ő annak tart, mert a régi országgyűlést akarják összehívni.

A szabad gondolathoz, a szabad véleményhez, a szabad emberhez és az emberi szabadsághoz általában méltatlanabb önkényt alig lehetett volna kigondolni. Mondhatom, Nagy György úr modern republikánus agyvelejének tekervényei közt mint egy spanyol inkvizitori gondolat bújkál álruhában ez az ötlet.

Hát ilyen védelemre szorult volna máris a mi fiatal köztársaságunk? És attól a szegény, lerongyolódott országgyűléstől kellene félteni, amely egy szóra, a cse-csemő forradalom egy kis leheletére olyan engedelmesen széjjelment?

A múlt század első felében Bécs megszorult pénz dolgában. A császár fölhívatta egyik új-nemes magyar bankárját, hogy néhány millió átvételére bírja. Bankárunk, mint már jó magyar nemes ember és mint még mindig jó üzletember, késznek nyilatkozott a vállalatra. Ekkor a császár bizalmas lett hozzá és így szólt: Kedves U., nézze, Magyarországon most olyan nyughatatlan áramlatok vannak. S magának van egy fia, azt mondja a Reichsminiszterem, az is a lármások közé tartozik. Beszéljen, kérem, a fejével. Nem szeretném, ha a birodalom nyugalma fölzavartatnék.

Bankárunk egy hét múlva hazamegy Pestre s hivatta igazgatóját és azt mondja:

- Mennyit vettünk át az új papírokból?
- Ennyit meg ennyit, – feleli az igazgató.
- Igen? Jól van. Rögtön el kell adni mind.
- De uram, hiszen őfelsége . . .

— Ej, mit! Amely birodalom nyugalmát az én Kóbi fiamtól féltik, az nekem nem jó befektetés.

Ha a mi köztársaságunkat a régi országgyűlés összehívásától kellene féltleni, akkor igazán nem volna mit féltleni rajta.

Hiszen az új rend nem jelenthet mást, mint hogy e rend szellemében olyan rendet is teremtsünk az országban, hogy egy új, *illetékes* nemzetgyűlés jöhessen létre és határozzon mindarról, aminek addig függőben kell maradnia. Mert a forradalom csak tényeket teremt, jogrendet a lényekbe csak a nemzet egyeteme vihet bele a kellő alkotmányos formák szerint.

Hogy ezt lehetővé legyünk, annak előfeltétele viszont az, hogy háborúbeli ellenségeink szóba álljanak velünk. Ennek ismét előfeltétele, hogy ne csak mi magunk között ismerjük el a köztársaságot és kormányzó hatalomnak ideiglenes elnökét és minisztériumát, hanem elismerje az antant is.

Ezt nem tudtuk elérni harmadfélhónapos köztársaságunkkal, sőt ma se vagyunk hozzá közelebb, mint voltunk, mikor fegyvereinket eldobtuk s magunkat neutrálisoknak jelentettük ki.

Ellenségeink azt követelik tőlünk, hogy legalizáljuk tényleges állapotunkat. Minthogy ezt eddig egy oknál többől nem tudtuk megcsinálni, azért vettetett oda éppen a *Budapesti Hírlap*-ban a gondolat, hogy hívjuk össze a régi országgyűlést, amely egyébre, végleges döntésekre már nem való ugyan, de arra jó, hogy a forradalom bizonyos vívmányait és ténykedéseit legalizálja, törvénybe iglassa és a világgal szemben mint a nemzet képviselője, szavával a kormány mögé állva, olyan helyzetet teremtsen, amely a jogbiztosságnak és állandóságnak oly mértékével bír, hogy idegen hatalmak elismerhessék és velünk szóba állhassanak.

Ha Nagy György és tanácsa tudnak ennél jobb módot, biztosabb utat az ország megmentésére: rukkoljanak ki vele. Ha nem tudnak, akkor hiába akarják

egyéni terrorral megmenteni a köztársaságot. Mert ország nélkül nincsen se köztársaság, se forradalom, se ellenforradalom. A nélkül minden csak játék és hin illúzió.

Legyen-e hadseregünk

A kormányválság megoldása.

Budapest, 1919 jan. 20.

A kormányválság tegnappra megoldódott. Sajnos, csak szemre, csak külsőleg. A megoldást inkább nevezhetnek annak, hogy a válság állandósított. Összetákolták ismét a koalíciót. A hadügyminiszter tényleg repült. Böhm államtitkár úr miniszter lett. A vallás- és közoktatás kettéválasztott és Peidl úr, a nyomdászok szakszervezetének elnöke, egy épp oly éleseszű, mint józan gondolkozású politikus, aki mint ember is neme- sebb impulzusokat követ, mint jóléti miniszter belépett a kabinetbe.

Látnivaló, hogy a kormányválság megoldásának jelentősége abban áll, hogy *haderőnk sorsa és ifjúságunk nevelése* a szociáldemokraták kezébe jutott. Ki kételkedik még azon, hogy vele a nemzet sorsa, a nemzet jövője is.

Kunfi úr vette át oktatásügyünk vezetését, Kunfi úr, akit annak idején Apponyi Albert gróf mint közoktatásügyi miniszter eltávolított tanári székéből, mert a szellemet, amelyben tanított, veszedelmesnek tartotta a nemzetre nézve. Most ez a szellem fogja irányítani egész nevelésügyünket. Kis iskolát, középiskolát, egyetemet: mindent Kunfi szelleme fog eltölteni, ami azt jelenti, hogy köznevelésünk homlokegyenest ellemkező irányába indul annak, amelyben eddig ment és fejlődött. Talán még azért nem kell végső bucsut venni a rendszertől amely eddigi nevelésünk kerete volt; mely nem voilt súlyos fogyatkozások nélkül, mely az idők során sok változáson és különféle befolyásokon ment keresztül, mely azonban a nemzetnek ama munkások igen hosszú és fényes sorát adta. akik a tizennyolcadik

század végétől a huszadik század elejéig összehordották mindazt az irodalmi, tudományos, művészeti, anyagi, szelemi és erkölcsi tőkét, amely lehetővé tette, hogy e mai néhéz napok küzdelmeiben nem dísztelenül töltöttük be a szerepet, amelyet a sors nekünk juttatott.

A hadügyminisztérium tíz hét alatt negyedszer cserélt most gazdát. A népköztársaság első hadügyminiszterének azért kellett elmenni, mert nem akart katonát látni, s később mégis hadsereget *kellett* teremtenie. A másodiknak azért kellett „menni”, mert hadsereget *„akart”* teremteni. A harmadiknak most íme azért kell elhagynia helyét, mert a hadügyi tárca is a szocialistáké lett és Festetich nem tagja a szociáldemokraták politikai pártjának.

Ha a szocialisták maguknak követelték a hadügyi tárcát, akkor bízunk kell abban, hogy a hadsereg megteremtése a megvalósulás komoly stádiumába lép. A szocialisták jól megválogatják exponenseiket, ismerik képességüket, arra valóságukat. Ily antecedenciák mellett éppen az új hadügyminiszternek a politikai pártállása engedi remélni, hogy most már azután megszűnik a nem létező ellenforradalmárookra és a mindenkori hadügyminiszterre való hajlóvadászat, hogy alkotó munka következik és az új hadügyminiszter ez építő munkájának az útjában nem fognak minduntalan mesterségesen gátló akadályok felbukkanni. Ez az egész országnak a reménysége.

A távozó Festetich búcsúszava nem túlságosan táplálja ezt az optimizmust. Miután tizennégy alkalommal fáradhatatlanul megismételte hitvallását, tegnap a hadügyminisztériumhoz intézett búcsújában a pártokon kívül álló bátorságával, félreérvhetetlenül világos szavakkal és éles beállításban tárta föl a népköztársaság hadügyminiszterének nem irigylendő helyzetét. Abból, amit mondott, szubjektív vonatkozásai ellenére látni hogy a helyzet ugyanaz volt hivatalbeli elődeinél és nem nagyon biztat, hogy sokkal jobb lesz-e minőségű utódára nézve.

A mindenkori hadügyminiszterválság tengelye az a kérdés: komolyan akarunk-e hadsereget, avagy sem.

A hadseregnek a forradalom első napjaiban mintegy, varázsütésre történt szétugrasztása óta, magukban a katonákban is felülkerekedni látszik a józan belátás, hogy fegyelmezett fegyveres erő nélkül sem a személyünk, sem a vagyonunk, sem mindennapi kenyerünk biztossága nincs meg. E nélkül rendezett állami életet nem tudunk élni, válasszuk bár az együttélésnek bármilyen legális formáját. Svájcnak és a Skandináv államoknak alkotmányos berendezkedése s vele védőerő-rendszere és hadserege a legdemokratikusabb, legszociálisabb, legmodernebb. Fegyveres erejüknek a rendeltetése nyilvánvalóan a legbékésebb. Ezekben a hadseregekben a legrövidebb és a legkevésbé terhes a szolgálat. Ennek ellenére ezek a hadseregek tisztára katonai szempontból is a legelső hadseregek közé tartoznak s eddig is mindenkor a leghamarabb valósították meg mindazokat a szellemi, erkölcsi és technikai újításokat, amelyek a hadsereg színvonalának az emelésére voltak hivatva. De még ez a két legdemokratább iahadsereg sem ismeri a bizalmiférfi rendszert, a tisztek választásának intézményét és azt, hogy minden; parancsot elsőbb a bizalmi emberek szavazata alá kelljen bocsátani. Pedig e két ország lakosságának a kultúrnívóját ma még irigykedve kell néznünk. És vajjon ki merné kétségbe vonni, hogy e két hadseregben az egyén legteljesebb szabadságának biztosítása mellett ne lenne fegyelem? És ki merné azt állítani, hogy e két ország bármelyikében a haderő egy párté és nem az egész országé, mindenkié, akinek szüksége van rá a létérdekek megóvásában? Ám ha azok az elvek, amelyek ma nálunk a hadsereg megszervezését irányítani látszanak, a fegyelem megteremtésére valóban alkalmasak, akkor érvényesüljenek szabadon, – de minél előbb. A fő, hogy hadseregünk legyen. Mert – mondja Festetich – ha Parisban úgy döntenének, hogy mi magunk döntsünk magunk felől, akkor hol lesz az az erkölcsi és anyagi erő, amelyre támaszkodhatunk, ha nem lesz hadseregünk? Hol lesz az erő, mely biztosítsa mindnyájunk számára a munka lehetőségét és szabadságát és vele a mindennapi kenyeret?!

Ne ámítsuk magunkat Jászi teóriáival. Ne ámítsuk

magunkat azzal, hogy félév alatt lángbáborul körülötünk minden és a világ összes proletárjai összefognak, hogy megmentsenek minket, legszánalomraméltóbb proletárokat. Senki sem akar háborút! Ám a leginkarnátusabb pacifista sem nézi tétlenül, ha rabló tör be a lakásába, hogy szegényes cók-mókját elhordja. Már csak kevés idő van hátra! Napról-napra közelebb tologdik az a deres, amelyet annak a bizonyos kolozsvári kaszárnyának az udvarán állítottak föl. Ha nem lesz életképes hadseregünk, akkor azon a napon, amelyen az idegen csapatok élei elérik a legjobban megszervezett centrumnak: Budapestnek a határát, megkondíthatjuk nemcsak a magyarságnak, hanem minden emberi jognak és szabadságnak a halálharangját, mert a deres nem válogat.

Az emberteremtés munkája

Budapest 1919 január 23.

Hogy – mint az antik tragédiában szavalják – mely démon sugallta a köztársaság ideiglenes elnökének, hogy Kunfi urat éppen az országos közoktatás élére állítsa mint minisztert, azt nem tudhatjuk. Hogy mit várhatunk ettől a kinevezéstől, ha ez a tárca tartósan Kunfi kezében marad: az iránt nem lehet kétségünk. Már az a megokolás, amellyel tegnap a hét új egyetemi tanár önkényes kinevezését kísérte, élesen rávilágít a tendenciára, melynek az új miniszter úr a szolgálatában áll. Az ő dicséretére csak azt hozhatjuk fel, hogy nem hasonlatos azokhoz az uraságokhoz, akik csak most fedezték fel magukról azt, hogy voltaképpen, *két szem közt* mindig republikánusok és szociáldemokraták voltak, siettek tehát régebbi meggyőződésük álruháját magukról lehányni s az újat felvenni. Nem, Kunfi nem hasonlít ezekhez a léhákhoz. Kunfi a maga régi meggyőződését szolgálja most is. Azt a meggyőződést, melyért annak idején feláldozta tanári állását is. Ez magában férfias és tiszteletre méltó dolog. Persze, azért messze van attól, hogy a meggyőződését is úgy dicsérhessük, mint magát az embert. Nem! Akit néze-

teiórt valamikor Apponyi Albert gróf miant kultusz-
niszter nem tartott alkalmasnak arra, hogy a magyar
tanuló ifjúságot mint tanár nevelje, azt mi nem farhat-
juk arravalónak, hogy az egész magyar közoktatási po-
litikát intézze. Éppen ma küld be a *Budapesti Hírlap*
egy olvasója nekünk egy idézetet Kunfi egy munkájá-
ból. A dolgozat: *A másík út, a Modern Könyvtár hat-
vanegyedik számaként jelent meg s benne a következó
mondatok olvashatók:*

„A hit, a tekintély, az alázatosság, az igénytelenség,
a *törvények tisztelete múlófélben van* s új lélek száll
az emberiség nagy, lomha testébe ... A földre néző, a
hajlott derekú, az alázatos ember ellen irtó hadjáratot
viselni s *elégedetlenné, hálátlanná, követelódzóvé, tel-
hetetlenné tenni őt. Ez az igazi emberteremtés mun-
kája . . . Örvendetes dolog a tekintély minden fajtájá-
nak lassú, de biztos aláaknázása, az államhatalomnak
a tagadása és gyóngítése*”.

Most végre olyan pozícióban vain Kunfi úr, ahol ezt
az *emberteremtést* en gros csinálhatja. Most részese an-
nak az államhalalomnak, melynek tagadását és gyengí-
tését hirdeti. Föl kell tennünk az ő nyílt férfiaságáról,
mellyel valamikor állását dobta el, hogy meggyóződés-
ét megtarthassa, fel kell róla tennünk, hogy mostani
állásában is ez a meggyóződés sugallja intézkedéseit,
kinevezéseit, rendeleteit. Hogy most se akar mást és
nem dolgozik másért, mint hogy az alázatos embert
elégedetlenné, hálátlanná, követelódzóvé és telhetet-
lenné tegye; hogy a tekintély minden fajtáját lassan,
de biztosan aláaknázza és az államhatalmat gyengítse.
Mi eddig azt tartottuk, a magyar közoktatásügyi mi-
niszternek más, ennél nemesebb, főnkeltbb és erköl-
csősebb hivatása van. De az idók szellemével jár, hogy
ne mi legyünk, hanem Kunfi legyen Magyarország köz-
oktatásügyi minisztere.

Sajnos, azt kell tapasztalnunk, hogy e romboló
munkában az új miniszternek már is több munkatársa
van, mint az avatatlan olvasó velünk együtt eddig sejt-
hette. Most kapom kezembe a *Fővárosi Közlöny* ja-
nuár 17-én kiadott számát. Ebben foglaltatik a fővárosi
közoktatási osztálynak körlevele „a fővárosi iskolák
és tanfolyamok vezetőihez”. A forradalommal – e

körlevél szavai szerint – új korszak virradt fel hazánkra. A diadalmas új eszméket, úgymond a körlevél, az iskoláknak is be kell fogadniok: nem maradhatnak többé a lehanyagolt rendszer és megszűnt intézmények támogatói.

És azután ez következik:

„A tanulók érezzék át, hogy egy nagy egésznek: a társadalomnak szerves részei. *A saját nemzetünkkel szemben való elfogultság helyébe a nemzetközi együttműködés szükségének tisztánlátása, a nemzetek szövetségének elve hangsúlyozandó.*”

A saját nemzetünkkel szemben való elfogultság helyébe a nemzetközi együttműködést! Mily gyönyörű frázis! Mily ostoba elfogulatlanság! A hazaszeretetre, a nemzeti önérzetre való nevelés a fővárosi iskolai ügyosztálynak elfogultság. Neki nem nemzet, neki társadalom kell. Neki nem haza, neki nemzetköziség kell! Ilyen körlevelet ad ki a fővárosi legfőbb tanügyi hatóság ennek a hetvenhét elemből egybehányt fővárosi lakosságnak. És egy világhistóriai pillanatban, amikor a nemzeti eszme hősei diktálnak a világnak és a nemzeti önérzet nevében ráncigálja három felül cseh, oláh és szerb országunk határait, hogy ronggyá tépjék az országot.

És ha szél találják tépni: ki fogja egykor vére hullásával, élete feláldozásával, lángoló hazaszeretetével és nemzeti becsületével az utódok számára visszaszerezni?

Ha Kunfi neveli és a fővárosi tanügyi osztály a jövő nemzedékeket, akkor nem hogy visszaszerezze valaki, hanem rövideesen azt is elvesztjük, ami most meg talál maradni!

Fénysugár a sötétségben

Budapest, 1919 január 25.

Hírek érkeznek innen is, onnan is, melyek némileg kedvesek a magyar füleknek. Hogy a csehek készülnek kiüríteni Pozsonyi. Nem tudjuk, miért, mert hiszen nem azért szoktak egy várost ma megszállani, hogy holnap kiürítsék. Jött azonban ma a

békekonferenciáról hír, amely jelenti, hogy ott határozatot hoztak területek erőszakos vagy tán önkényes megszállása ellen. A konferencia hírért vette innen, hogy erőszak alkalmazásával szállnaik meg olyan területeket, *amelyeknek jogos visszaköveteléséről a békekonferencia lesz: hivatva határozni.* Úgy lákszik, ezzel van összefüggésben; az a hír, hogy a csehek kiürítik Pozsonyt s reméljük, még egyéb városokat és területeket is. Nem tudom, van-e jogunk annak a föltevésére, hogy ez valamiképpen eredménye az ill járt amerikai bizottságok jelentesteinek, melyek eddig nyilván Wilson előtt fekszenek. Bizonyos, hogy az itt járt küldöttségek és ma is itt levő tagjai az amerikai kirendeltségeknek, komoly érdeklődéssel vették szemügyre a viszonyainkat és ámulva kellett látiúniok, hogy milyen ferde világításban és hazug tálalásban kerültek azok Európa tanácsa elé. És bizonyos az, hogy ha két oly elme és két oly jellem, minő Coolidge és Apponyi Albert, együvé kerül és másfélórai eszmecserét folytat valamely tárgyról, akkor lehetetlen, hogy e tárgy igazsága, bármely tendenciózus ellolódásból is, in integrum vissza ne helyeztessék.

Magyarország területi integritásának a kérdése, ha becsületes emberek komolyan szemügyre veszik, akár történeti, akár geográfiai, akár gazdasági, akár néprajzi, akár politikai szempontból, oly szükségkép és oly szembeszökő, hogy józan elmével azon lényeges változtatást tenni nem lehet.

Ez nem egy önkényes elrendezés, nem hatalmi tényezök erőszakos terméke (ami lenne, ha ellenségeink terve szerint osztanák föl országunkat); ez egy történeti kialakulás, egy történeti tény, melyen ezer év óta semmi hatalmi törekvés, eltolódás, semmi háború, semmi invázió: se a tatár, se a török, se a német, se az osztrák, se a cseh Ottokár-féle, nem tudott tartósan változtatni. Határaink, alkotmányunk, megyerendszerünk, – mind, mint a magyar politikai génusz alkotása – együtt, egymás mellett, egymásból alakultak meg a mi számunkra és ama népek számára, javára és biztosságára, amelyek szárnyaink alatt évszázadok óta sértetlenül élnek. A magyar nemzet és a magyar nemzetiségek számára együttvéve nincs jobb

és tiszteletreméltóbb megoldása a nemzetiségi kérdésnek, mint az ősi magyar alkotmány mentül épebb és tisztább föntartása. Hónapokkal ezelőtt írtuk e helyen: ha a nyugati nemzetek becsületes és tartós békét akarnak teremteni, akkor alaposan meg kell vizsgátniok a mi elrágalmazott viszonyainkat. Ha pedig alaposan megvizsgálják, nincsen mitől tartanunk, mert a természet és a história kettős igazságosságát és bölcseségét lesznek kénytelenek viszonyunkban fölfedezni s e kettőnél bölcsőbbek és igazságosabbak ők se akarhatnak lenni.

Talán a békekonferenciáról érkező ez első jó hírrel van kapcsolatban az a másik jó hír is, hogy az oláhok is kezdenek itt-ott visszavonulni. De e visszavonulást más jelentések is magyarázzák. Bánffy-hunyad körül rendes magyar katonaság nyomult előre, mely már ösak egy-két kilométernyire van Kolozsvártól. Azt mondja a hír, hogy e csapatok már nem tudták békén nézni az oláh garázdálkodását u magyar lakosságon. Hozzáteszik, hogy maga a lakosság is félelmesen megmozdult s magától ez egy mozdulattól megrendült az egész román uralom a megszállott területen.

Feljegyzésre méltó pedig, hogy Erdély lakosságának ez a megmozdulása nem egyéb, mint egy általános polgári sztrájk. Nem munkás-sztrájk, hanem országos: mindenki letette a szerszámját: a bíró, a közigazgatási tisztviselő, az ügyvéd, a kereskedő, a lelegrafista, a postás, ia pénzügyi igazgatás, a bányász és az iparos-munkás. Mint egy ember állt föl a meggyötört lakosiság, a végsőre készen.

Hogy mi vitte Erdélyt ennyire, azt olvasóink tudják tudósítóink leveleiből. Most kaptunk egy magánlevelet, mely ezt írja: „Mindenkinek tele van itt a szeme könnyel; a lakosság maga, még az oláhoknak a javarésze is vállalkoznék az ellenállásra; de Böhm úr, gondolom a hadügyminiszter, egyre sürgönyözget, hogy vérontás ne legyen. Vérontás! Mintha ez volna a legfontosabb a világon! Hogy vér ne folyjon! A világot csak vérrel lehet megváltani.”

A magánlevélben tör ki íme az a véghetetlenül égő elkeseredés, amelyet takartak a lehorgasztott fe-

jek, lesütött szemek, néma ajkak, kihalt utcák, amelyekről az Erdélyből jövő tudósítások beszéltek. Most, úgy látszik, ennek vége. Az a néma megadás, mellyel az erdélyi magyarság ezt az inváziót tűrte, jelképezve van a néhai Esterházy herceg juhászbojtárjában, akire gazdája fogadott, hogy nem ijed meg akár-melyik londoni vívóm és tértől. El is vitték Londonba s a gyönyörű magyar legény kiállt a porondra egy farkós bottal, minden más fegyver nélkül, A vívómester pedig graciózus asszókkal jelentette be: most a fülét, most a fogát s a többi. A legény pedig állta összeszorított foggal, szó nélkül, amíg a gazdája rá nem szólt: Pista, ne hagyd magad!

Pista nagy szemeket mereszt s azt mondja: Hát szabad nekem is?

És mikor a londoni mester újra angárdba áll s jelenti, hogy most majd a balfülét, Pista megforgatja farkós botját, a kard kirepült a mester kezéből, s maga a mester kupán találva elterül a parketten, egész angol-szász hosszában.

Gondolom, Jókai vagy Vas Gereben írta meg ez adomát valamelyik művében.

Mintha most Erdély is megkérdezte volna: hát már nekem is szabad?

És minden magyar szív tapsol neki. Nemcsak ezért vagy azért, amit mi mindnyájan tudunk, hanem különösen azért, mert ez az eset okvetetlen odakerül a békekonferencia asztalára. Meg fogják kérdezni, mi ragadta az erdélyi magyart e lépésre, melytől miniszterek se tudták visszatartani. S ott majd mint korpusz delikti, megismerkedik Nyugat-Európa az oláh civilizációval, a deressel, a deportációkkal, a sarcolásokkal, templomok elfoglalásával, mert nem ihinnők, hogy már efféle is ne történt volna, holott a kolozsvári katolikus nagytemplomot oly vakmerően követte a maguk számára az oláh parancsnok.

Egy fénysugarat vetett a mai nap a helyzet sötétségeibe, amelyekben gyászolva, keseregve, reményvesztetten ül a magyar nemzet, vérezve diadalmas csaták vonagló sebei bői.

Ady Endre

Budapest, 1919 január 28.

A költő, akinél feltűnőbb pályát magyar poéta az újabb időkben – tehetjük tán egy félszáz évnél is majdnem többre ez időt – nem futott meg, meghalt tegnap negyvenkét éves korában egy pesti szanatóriumban. Ady Endrét hivei elneveztek a *forradalom Petőfijének* s ma azt mondják, a gyöngye idegzetű embert forradalmunk izgalmi annyira megviselték, hogy szervezete nem tudott ellenállni a spanyol betegségnek, mely megtámadta s rövid küzdelem után sirha is döntötte.

Ady Endre viszonyát a forradalomhoz és Petőfihez később fogja az irodalomtörténet megállapítani. Mert igenis, Ady alakjával az irodalomtörténet behatóan tartozik foglalkozni. Rászolgált erre tehetsége is, de különösen rászolgált a hatás, amelyet kora költőnemzedékére tett.

Azi konstatálni lehet azonban ma is, hogy Petőfitől, Petőfi egyetemes költői tehetségének erejét, terjedelmét és természetét tekintve, elérhetetlen távolságok választják el Ady Endrét. És konstatálnunk kell azt is, hogy barátainak, amikor megvitték neki a híri, hogy egy új, Vörösmarty nevére nevezett akadémia elnöki székébe ültek, Ady egypár válaszoló mondatában azt is mondta, hogy ez a forradalom nem az ő forradalma. Sajnos, a költő már akkor nem volt sem abban a fizikai, sem olyan szellemi állapotban, hogy meg lehetett volna tőle kérdezni akár azt, hogy akkor ez a forradalom kinek a forradalma és hogy milyennek kellett volna lennie, hogy a maga forradalmának vállalja.

Lehet talán, hogy összetört egészségi állapotára gondolt, mely lehetetlenné tette ránézve, hogy tette részét vegyen forradalmi munkánkban. Lehet, hogy őt is Petőfi gondolata bántotta:

Ágyban, párnák közt halni meg . . .

Hiszen ami valamikor nemzeti gyászunk és szerencsétlenségünk volt, ma már boldogtalan nemzetünk

lelki kincse, halhatatlansági hitünk oszlopa, erkölcsi erőnk ömlő forrása, az, hogy Petőfit, a 48 Tirteuszát, a rémes csaták tüzes Eliás-szekere ragadta az életből a hathatalatlanságba, ifjan, ereje javában, dicsősége magasságaiból, földi boldogságának tündöklő illúzióiból.

Ki tudja, mire gondolt Ady Endre, mikor azt mondta: ez a forradalom nem az én forradalmam.

Az azonban, hogy ő viszont a forradalom hallottja lenne, gondolom, csakis külső véletlenség. Gyöngye, törékeny lest volt s költői pályafutásának testi és lelki izgalmai hamar kikezdték és fölemésztenék valója mulandó; részét. Mikor a forradalom mint életrevaló csecsemő a világra jött, költőjének arcvonásain már ott sötétlett a faciès hypocratica . . .

A *Budapesti Hírlapban* Adyról, Ady körül, Ady követőiről is a szellemről és irányról, melyet ő plantalt át Parisból a mi irodalmunkba, nagy hadakozáisok folytak. S minthogy egy hirtelen fölemelkedés után Ady munkásságán gyors lehanyatlás következett el, nem egy súlyos és bántó ítélet olvastatott a fejére e hasábonkon. Most, hogy a költő örökre lehunyta a szemét, immár nem irodalom-politikai tekintetek adják kezűnkbe a tollat; most már nem aima felsőbbrendű érdekeiket kell védelmeznünk, melyeket az ő szertelenségei és követőinek szertelenségei veszedelmeztettek: most egy kis komputust kell csak csinálnunk, most ő róla van a szó, nem az irodalomról, most neki kell igazságot adni, őt kell esetleg védelmezni is.

Mert hiszen ha nem lett volna kiválóbb tehetség, sohasem terhelte volna kora irodalmára azt a forradalmi hatást, amelyet keletkezni, tombolni láttunk s melynek ma már a hanyatlását is szemlélhetjük.

Én életemben egyszer láttam őt. Mikor Parisba készült, beszólt a *Budapesti Hírlap* szerkesztőségébe azzal a kérdéssel, nem írhatna-e nekünk a francia fővárosból egyetmást. Hogyne! Szívesen! És írt egypár kedves tárcát Parisból ugyan, de a Mátraaljáról mesélve. Egyszer azután verset küldött, azt nem adtuk ki és innen túl már semmit se küldött.

Parisban már jeles képviselői voltak akkor annak az iránynak, mely nálunk Ady nevéhez van kötve. A nekünk küldött vers már ebből a fajtából való volt, de

azt találtuk, hogy se nem francia, se nem magyar és némileg zavaros. Hovahamarabb azonban kitűnt, hogy Ady tehetsége, magyarsága, eredetisége sikeresen vette föl magába a párisi poétai individualizmust, s mikor hazakerült, kész és jelentékeny magyar eredeti költője lett e modern iskolának. És nem lehetett csodálkozni azon, hogy hamarosan magával ragadta a fiatal verselő nemzedékiét, a fiatal olvasó nemzedéket is.

Verselése szabadabb és változatosabb volt az eddigi megkövesült formáknál; nyelve színesebb, szavai érzékibbek, jelzői szokatlanok, mondatai pongyolaságot mutatva is szorosak, élesek; hangja új, tárgya új, eszejárása új; inkább ötletes, mint gondolatos, inkább sejtelmes, mint tartalmas. Nem tudom, mit tegyek jelzőnek, mit főnévnek: szilaj melankólia-e vagy melankolikus szilajság az alaptónusa. Beteges elkeseredés, dacos gög és asszonyos hiúság inspirálják. Tombol az érzékiségben és komázó félelemmel érinti a halált. Egészen lírikus természet, de minden verse mint egy kis ballada önönmagáról. Ez az ő hatásainak egyik legerősebb tényezője. Sok kötetéből össze lehet állítani egy szép kötetet, amely elsősorú értéke lesz a magyar költői irodalomnak.

Hosszabb lélekzetű munkára nem volt, úgy látszik kedve, de alkalmasint tehetsége sem. Egész lénye ötlet és szeszély.

Azt, hogy mi okozta hirtelen dekadenciáját, kutatásuk mások. Én csak konstátálom, hogy amit pár éve termelt, az már zavaros volt néha az értelmetlenségig, affektált a karrikaturáig. A hatása pedig már tisztán torzképe annak, ami jót ő maga produkált. Iskolája, epigonjai, bálványozói megrontották őt is, tönkre tették a hatásait. Akiben utánczói közül tehetség van, azok mind jobban-jobban távolodnak tőle (abban a mértékben tudniillik, ahogy önmagukat megtalálják); akikben nincs tehetség, azok ellen pedig az irodalomtörténet földadata lesz megvédelmezni magát a mestert, Ady Endrét.

Salgótarján és a Székelyföld

Budapest, 1919 január 28.

Mi a minap írtuk azt, hogy ha Magyarország jelenlegi méltatlan helyzetéről az amerikai Coolidge és Apponyi Albert gróf másfél órán át bizalmasan beszélgetnek, akkor beszédük tárgya nem marad meg abban a világításban, melyben a két nevezetes elme eszmecseréje előtt volt és fölleltük, ha az antant visszaparancsolja az erőszakos cseheket és románokat a demarkációs vonalak mögé, abban *része lehet* Apponyi és Coolidge fekete kávé melletti beszélgetésének is.

A szocialisták lapja ma ezért ránk támad, mert neki reakciósak vagyunk Apponyival együtt, kijelenti, hogy az antant határozatát a magyar pacifistáknak köszönhetjük és hogy nekünk azt a fölfogást egy harmadik reakcionárius ember: Polónyi Géza szuggerálta.

Ennyi igaza legyen a Népszavának mindenben, amit állít. Mert a dolgon ugyan semmit sem változtatna, ha valóban Polónyitól kaptuk volna a gondolatot; de hát nem tőle kaptuk. A magunk szerény föltevése volt az egész. És nem gondoljuk ugyan, hogy ez az ebédutáni beszélgetés provokálta az antant határozatát, de a magunk, országunk érdekében ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy az itt járt amerikai bizottságik jelentései okvetetlenül befolyásolják a párisi tanácskozásokat, még pedig ránk nézve csak kedvező irányban.

Ma Prágából is tagadják, mintha a párisi határozat a cseheknek is szólna. Azt üzenik onnan nekünk, hogy amit ők megszálltak, azt az antant tudtával és beleegyezésével szállták meg.

A csehektől, ha ez igaz, még cifra dolgokat fogunk látni. Itt fekszik előttünk egy levél a megszállott területről. Egy cseh tiszt megmutatta úri gazdájának, akihez be volt szállásolva, azt a cseh mappát, amelybe bele van rajzolva a megszállandó terület s a cseh tiszt szerint a megszállás végleges. Ebben a terület-

ben benne van Vác is és Vácról föl Borsod-megyéig, egy egyenes vonal szerint, benne van Miskolc is.

Hogy lesz, mint lesz, ma nem mondhatja meg senki. De érdekes, hogy a hadügyminiszter úr Budapestről egypár zászlóaljat küldött föl Salgótarjánba, melyet már jó ideje csatázva védelmeznek Vén Zoltán székely katonái a csehek ellen. És olvassuk a hadügyminiszter lendületes táviratát amelyben biztatja az ott hadakozó székelyeket, hogy ne lankadjanak, Salgótarjánban is csak székely hazájokat védik. Hiszen, ha a cseh elveszi utolsó széntelepünket is, megáll az országban vasút is, gyár is, megáll minden.

Ezt a beszédet, reméljük, megértik a székelyek. Ellenben nehezebb megérteni Böhm hadügyminisztert magát. Eddig minden hatalmát és tekintélyét latba vetette azért, hogy bármely ellenállást magyar részről leszereljen. Így volt lehetséges, hogy az ellenség nevetségesen csekély erővel meg tudta szállani az ország területének kétharmad részét. Megszállták a pécsi szénbányát, a Zsilyölgyet, Petrozsényt. Most pedig vér folyik – Salgótarjánért.

Nem látta senki sem előre azt, hogy a sor rá fog kerülni Salgótarjánra is? Ha odaadtuk, hogy vért ne ontsunk, az ország *kétharmadát* minden szénbányával együtt, most vért ontsunk az utolsó harmadért és az utolsó szénbányáért?

Mily súlyos kritikája ez ennek a kritikátlan kormányzásnak!

De a belátás és a jobb útra térés soha sincsen későn. Üdvözljük a hadügyminiszter urat, aki végre valahára katona is tud lenni. Hetvenhét kürt hangja erejével ismételjük és kiáltjuk ki a székelyekhez írt telegramja következő sorait: *Vitéz Székelyek! Salgótarjánnál székely hazátokért is harcoltok. Ne hagyjátok cserben a mi Erdélyen kívüli Magyarországunkat, mint ahogy mi sem fogjuk a Székelyföldet cserbenhagyni!*

Így legyen. Legyenek e szavak egy becsületes ember fogadalma s Magyarország dörögje rá az égzengés szavával; *Isten őtet úgy segítse!*

Levelek

Budapest, 1919 február 1.

Tisztelt szerkesztő úr, a köztársaság elnöke tegnap fogadta az egyetemi tanács küldöttségét, mely a közoktatásügyi miniszter úr tömeges kinevezése alkalmából az egyetem anatómiájának védelmére memorandumát adott át a kormánynak. A köztársaság elnöke ez alkalommal válaszbeszédében azt mondta, hogy olyan új tanárokat kell az egyetemre küldeni, akik garanciát nyújtanak, hogy az új irányzat is képviselve lesz ott. Sietni is kell, gyorsan kell cselekedni, hogy az egyetemen két-három év alatt lehessen már egy olyan generációt nevelni, amely *az új szellemnek megfelel.*

Mi az új szellem? Ne tessék hinni, hogy a demokrácia vagy a köztársaság. Hiszen az eddigi tanárok is íme, neveltek olyan nemzedéket, mely megcsinálta máról-holnapra a demokráciát, a nemzeti tanácsot, a köztársaságot és végül elnökét. Hogy mi az új szellem, azt megmondja az új tanárok névsora. Az új szellem a radikalizmus. Az a szellem, amely a főváros iskoláiban elrendelte, hogy a nemzeti elfogultság helyett a világtestvériség eszméit kell a város iskoláiban tanítani.

Tisztelt szerkesztő úr, olvasom, hogy a csehek becsukták pozsonyi egyetemünket, hogy a román parancsnok bezáratta a kolozsvári nemzeti színházat, hogy aki magyar kokárdát tűz ki Pécsen, Kassán, Selmecbányán, Kolozsvárott vagy más jó magyar városban; az a szabadságával, vagy a testi épségével játszik. Pedig ez csak egy kis szalagszövet, csak szimbólum. Az új szellem ellenben, amelyet most a köztársaság kormánya az egyetemre dirigál, hogy tudománya géppuskáival elfoglalja a katedrát, az már, mint a fővárosi iskolákban már megkezdte, nem a szimbólumot, hanem már magát: a hazafiságot vette üldözőbe, hogy kiverje a kis és nagy iskolából egyaránt.

Tisztelt szerkesztő úr, én magától értetődőnek tartom, hogy minden új szellem, ha az anyagi hatalom birtokába jut, gondoskodik arról, hogy magát az isko-

lák útján átplántálja a jövő nemzedékekbe is. Ámde, ha látom azt, hogy ellenségeink hazánk elfoglalt háromnegyed részében hogyan gazdálkodnak, hogy juttatják ínségbe azokat a köztisztviselőket és közalkalmazottakat, akik hazájokhoz hívek akarnak maradni; hogy foglalják el az alsó-, a közép- és főiskolákat a magyartól, hogy deportálnak érdemes tudósokat és közéleti jelesek; hogy hallgattatják el a művészet papjait, hogy sanyargatnák csekély és semmi okért tiszteltreméltó és becsületes embereket, – asszonyt, férfit és gyermeket válogatás nélkül; mikor mindezt látom és hallom, tisztelt szerkesztő úr, kérem, tessék megmondani, igazam van-e, ha azt *gondolom hozzá, hogy* a mi kormányunk hasonlatos ahhoz az emberhez, aki akkor, mikor egyfelől gyújtották föl a házát, nem a gyújtogatókra vetette magát és nem az oltáshoz látott, hanem a szobáit kezdte rendezni, magának kényelmesebb széket, jobban megvetett ágyat és jobbára megterített asztalt tétetett be. Mert eddig mások élvezték a ház kényelmét, de most már ő rendezkedik be oda tartósan.

Igen, igen, tisztelt szerkesztő úr, ő rendezkedik be. Természetesen, ha a ház az új bútorral, az új berendezéssel addig földig nem ég. Talán, ha nem vigyáznak, még az új tulajdonossal is együtt. Mert Isten én-gem úgy segéljen, tisztelt szerkesztő úr, ahogy szentül hiszem, hogy itt ma semmi sem sürgős, csak egy: *az ország integritása.*

Ha ezt ez a jelen nemzedék nem biztosítja: az *új szellem* sem az egyetemen, sem rajta kívül nekünk többé vissza nem szerzi. És mit csanáljunik akár az új szellemmel, akár a köztársasággal, akár a hét új professzorral, ha, tisztelt szerkesztő úr, nem lesz hozzá - országunk? Tisztelettel
Dunántúli.

Pozsony

Budapest, 1919 febr. 4.

A csehek ma annektálták Pozsony városát. Nagy diadalmi bevonulását tartotta oda az annektálandó magyar kerületek minisztere, Srobár úr. Diadalkapu is volt, katonamuzsika városszerte és cseh színielő-

adás. A diadalkapunál szimbolikus komédiát rendeztek. A kapu egyik oszlopához oda volt kötözve egy, tótviseletbe felöltötött úr. Mikor a cseh miniszter odaért, a menet megállott, a miniszter mint szabadító a megkötözött emberhez lépett, feloldotta kötelékeit, mire a most már fölszabadított tót elszavalta a tót himnuszt. Ez a kis komédia csonkán maradt. A helyes drámai kifejlődés az lett volna, ha most meg már szegény tót atyánkfiát átkötötték volna a másik oszlophoz. Mert hiszen már is mutatkoznak sűrű jelei annak, hogy a cseh oszlop tűrhetlenebb lesz tőtjainkra nézve, mint volt a magyar oszlop.

De félre a komédiás tempókkal. A tragikus eset az, hogy a csehek végleg rá akarják tenni kezüket Pozsonyra, erre az ősi magyar városra. Pozsony magyar lelke háborog és tiltakozik a cseh erőszak ellen, melynek uralma csak ideiglenes lehet.

Üdvözlét Pozsonynak. Mert tudni kell, hogy a viszonyok végzetes alakulása folytán mi e zsebrákhadjárat ellen nem tehetünk semmit. Pozsonytól sem várhatunk többet, mint hogy tiltakozzék és tüntessen az ellen, hogy a cseh vitézség a medve bőrébe öltözzék, holott a medve még él.

De világgá kell kiáltanunk, hogy Pozsony városának elvesztése gyászba döntené a magyar nemzetet. Olyan darab történeték ki vele Szent István koronájából, amely szinte ezer évig szórta ránk a fényét s tündökölt minden világnak. Ott tanyázott nyolcszáz évvel ezelőtt IV. Béla királyunk udvara, amikor a cseh Ottokár mint kérő járult elébe s a király leányának, a szépséges Annának kezéért esengett. Pozsony volt a mi koronázó városunk. Pozsony ősi falai hallották a *Moriamur* lelkes kitöréséi; Pozsony volt országgyűléseink székvárosa, Pozsony volt bölcsője az ujjábredés küzdelmeinek; a pozsonyi diétán alkotta a múlt század első felének nemzedéke a mi liberális törvényjavaslatainkat, amelyek a büntetőjogban előtte jártak az egész civilizált világnak; Pozsony egyik büszkesége, szemefénye a magyar nemzetnek, Pozsonyhoz az érzések, a dicsőség, a történelem és a nemzeti lélek minden indulatának any-

nyi szála fűzi a magyart, hogy Pozsony elvesztését lehetetlennek kell tartanunk, mert elviselhetetlen.

Ha megtörténhetnék, hogy el tudnók viselni elvesztését a magyar műveltség, dicsőség és alkotóerő oíy tényezőinek, minő Pozsony, Kassa, Temesvár, Pécs, Szabadka, Újvidék és egy sor színmagyar város: akkor a jelen nemzedéknek undokán megbélyegezve kellene sírba szállania, mert megfertőztetné a magyar történelem ama lapjait, amelyekre az ő cselekedeteit fogják írni.

Mert ez nem azt jelentené, hogy a városok elé állított diadalkapu egyik oszlopáról egy-egy odakötött rab tótot szabaditanának föl, hanem azt, hogy mind a két oszlophoz egy-egy magyar rabot láncolnának oda ellenségeink, akik mint mások eszközei igenis, de a *maguk* emberségéből, a saját erejükből soha csak a közeliinkbe se tudtak jönni.

Mindenki vegye ma ősi Pozsonyunk nevét az ajkára, mindenki helyezze el szívében és mindenki azt kiáltsa velünk világgá: Ne bántsd a magyart.

Az integritás

Budapest, 1919 febr. 5.

Kellemesen tűnt föl országszerte két szocialistánk, *Buchinger* Manó és *Bíró* Dezső urak szereplése a berni szocialista értekezleten. Két – mondhatjuk akkor, mikor az iskolából kitiltják a hazafias szellemet, a Himnuszt és a Szózatot – mondhatjuk-e, hogy e két *honfitársunk* az ország integritását védelmezte a cseh *elvtársak* ellen, akik minden további kérdés nélkül – se szó, se beszéd – bekebelezettnek tekintik és hirdetik Magyarország megszállt részeit.

Nagy meglepéssel kell tudomásul vennünk, hogy a cseh elvtársak az értekezleten magukra maradtak s minden nemzetbeli szocialista, aki ott volt, a magyaroknak adott igazat. Hogy ez beleesik-e majd a béketárgyalás mérlegébe, azt ma még nem tudhatjuk; de bizonyos, hogy az összes nemzetek szocialistái tudomást fognak róla venni. És nem is pusztán erről. Mert e határozattal együtt indul európai körútra hű és hiteles leírása annak a becstelen, embertelen és minden

nemzetközi joggal és ildommal ellenkező mód, a hogy cseh, szerb és román magát Magyarország testébe befészkelni igyekeznek, hogy való tényeket teremtsen, mire a kongresszus elérkezik döntő határozataihoz.

Nekünk, már mint akik a lehetőség szűk határai közt a *Budapesti Hírlapban* adjuk közre nézeteinket, ez idő szerint legfontosabb, sőt egyedül fontos az ország területi épségének a kérdése. Minden egyéb azután jöhet csak, ha megmentettük hozzá az országot. Sajnos, hogy ez a felfogás nem általános és éppen a mai döntő körökben s bár a nemzet minden rétege át meg át van itatva a megszállás keserűségével, maga a közönség sem tudja magát erre a nagyfontosságú kérdésre koncentrálni. De izgalma mindazonáltal szinte titokzatos utakon terjed országszerte s jeleit látjuk feltünetezni itt is meg amott is.

Ilyen jel a mi szocialistáink által Bernben provokált határozat is. Ilyen jel, hogy annak a bizottságnak egy francia tagja, amelyet a békekongresszus kiküldött, hogy az oláhok és szerbek közt a Bánátért támadt versengésben igazságot tegyen, arra a meggyőződésre jutott s ennek kifejezést is adott, hogy a Bánát vitás kérdését nem lehet anélkül helyesen eldönteni, hogy Magyarországot is meg ne hallgassák a békekongresszuson.

És mi a Bánát az egész Magyarországhoz képest! És íme, úgy látszik, mintha az európai béke-areopag Magyarország kétharmadrészéről lett volna kész dönteni a mi meghallgatásunk nélkül.

További jele annak, hogy az ország teste épségének a gondolata mind szélesebb rétegek fekiismeretét kezdi nyugtalanítani, az, amit voltaképpen első helyre kellett volna tennünk: az általános munkaszünet Pozsonytól Ungvárig, vagyis a cseh megszállásnak szinte egész területén. És nem közönséges bérmozgalom, hanem mindennemű munka és szolgáltatás megszüntetése. Se kézi, se fejmunka, se kereskedés, se posta, se vasút, se semmi nem funkcionál. A pozsonyi cseh ünnepestől kelt ez a gondolat életre s mint egy varázsütésre testté lett.

Nagyon beborult a mi egünk. Fekete éjszaka fekdött ránk. De imitt-amott mintha szakadoznának a

felhők. Reményekről, igaz, még nem beszélhetünk, de e jelenségekkel valahogy jobban el tudjuk viselni e rettenetes éj borzalmait, lelki vívódásait, kegyetlen ki-sérteljárását.

A berni magyarok

Budapest, 1919 február 13.

Rettenetes idő az új század második tizede, de csodálatos tanulságokkal szolgál a figyelőknek. Egy négyéves háborúban láttuk a magyar emberben fel-újulni a katonai szellemet, fegyelmet, minden virtusát a régi magyar katonának a szenvedésben való sztoikus kitartástól a hősi önfeláldozásig. Gondoljátok meg, hogy ezt a fajt az osztrák politikai bölcsesség kizárta a katonaságból oly értelemben, hogy a katonai karrier csak az olyan magyart vitte fel a legfelsőbb rangokig, aki cserébe tudta adni érte a magyar lelkét. Ne is gondolja senki, hogy ezt a háborút mi veszítettük el magyarok. A háborút ismét csak a korlátolt osztrák politika veszítette el, amely minden áron egységbe akarta századokon át kovácsolni a magyart az osztrák sokfé-leséggel és eszeveszett bomlasztó politikája az; a végső ok, amelytől még dualisztikus formájában is szét kellett hullania a monarkiának. Mert hogy a magyar nagyra ne nőjjön, a bécsi kormány ránk nevelte a saját nemzetiségeinket és ránk uszította az osztrák nemzetiségeket. Századokig tanították: in deinem Lager ist Österreich, hogy az egységes hadsereg, az Ausztria és hogy a dinasztia tartja össze a *birodalmat*.

Hol van ma az híres hadsereg, hol van még a dinasztia is! És hol van Ausztria!

És íme, naiv és hóbortos rajongók, fizetett császári agitátorokkal együtt annyira vittek, hogy európai hírünket költötték, mint nemzetiségeink elnyomóinak s most, a háború csapásai alatt roskadozva állván, ránk törnek nemzetiségeink protektorai: a csehek, románok, szerbek. Mi ellenállás nélkül, mert hisz semlegességet ajánl-tünk fel az antantnak, bebocsájtottuk őket, ők pedig szemérmetlenül élnek vissza ezzel a helyzettel s már

hónapok óta a nyakán ülnek többnek mint fele Magyarországnak.

De it is mi történik?

A megszállott s megsanyargatott Pozsonyban vér folyik. Hlinka rózsahegyi katolikus plébános, ki mint fanatikus fia a tótságnak, túlzásaiért kétévi fogházat szenvedett jóval a háború előtt s mint szabadítókat üdvözölte a cseheket, ma már szívesen kituszkolná a szabadítókat. Juriga, a volt türelmetlen nemzetiségi apostol a magyar képviselőházban, azt mondják, tót ligát szervez a csehek ellen, sőt állítólag már a csehek fogságában is ül. Minden oldalról hírt és üzenetet kapunk, mely úgy szól: ha nem jönnek a magyarok kiverni a cseheket, akkor kiverjük mi, tótok.

Nagyszerű tanulságai ezek a mai időnek. Megfordított pirulái a patikabeli pirulának, melyet édesgyökérporban hempergetnek meg, hogy ne érezzük a keserűséget, mikor le kell nyelnünk. Ezek édes pirulák, melyeket a rettenetes idők keserű levébe mártva kapunk, hogy alig érezzük az édességüket.

És a tanulságok koronája: a berni magyarok dolga. Kunfi, Bíró és Buchinger urak a szocialisták berni tanácskozásán verekedtek *Magyarország integritásáért*. Itthon izgalommal olvasta mindenki beszédeiket. Tapsoltunk és éljeneztünk magunkban, üdvözlő telegramok repültek ki hozzájuk idegen földre és nagy készülődés folyik azért, hogy fényes és lelkes tömegek fogadják őket, amikor hazai földre teszik a lábukat.

A köztársaság kikiáltásának impozáns jelenete óla ilyen lelki és lelkes mozgalmat keveset láttunk. Megtanuljuk-e belőle, hogy nekünk a Konstantin császár légbe rajzolt keresztjét jelenti: *In hoc signo vinces*. Semmi sem egyesíti jobban, semmi sem ragadja meg ellenállhatatlanabban a magyarság lelkét, mint az, ami a hazát jelenti. Ez tette ékesszólásukat diadalmassá a berni magyaroknak. Ez fúj ibele itthon a lelkesedés tüzebe, hogy világító lángba csapjon. Ez mozgósítja a sokaságot, hogy üdvözlétére siessen a Bernből hazatérő három magyarnak. Ez a Konstantin császár légbe rajzolódó szignum: *Ebben a jelben fogsz győzni!*

A népek szövetsége

Budapest, 1919 febr. 15.

Wilsonnak egy nagy beszéde fekszik előttünk, melyet abból az alkalomból mondott, hogy az e célra kiküldött albizottság elkészítette a béketárgyalás számára javaslatát a népek szövetségéről. Az Egyesült-Államok elnökének ez a beszéde a nagy lelki örömök szárnyán lebeg előttünk tova. Egy egyensúlyát megnyert és biztosított lelkiismeret hűsvéti harangszava ez a beszéd. Azt mondja benne Wilson: kipusztítottuk a gyanú és a fondorlatok miazmáit. Az emberek, mondja tovább, immár nyíltan néznek egymás szemébe, mondván: *Testvérek vagyunk és céljaink ugyanazok.* Eddig nem tudtuk (mondják tovább az emberek), de most már tudjuk *s ez a népszövetségi javaslat megpecsételi a mi barátságunkat.*

Talán onnan van, hogy mi nem vehettünk részt a népszövetségi bizottság tárgyalásain s nem tudhatjuk, mik történtek s mily szók estek ott; s talán onnan is, hogy még csak töredékeit tudjuk a javaslatnak, de csüggesztő valóság, hogy nem tudunk fölemelkedni Wilson rózsaszínű látomásainak a magaslatára. Azt meg éppen megdöbbenőnek mondhatjuk, amit az újságírók mondanak róla, akik búcsúlátogatásra mentek hozzá. Amerikába való visszaindulásakor Wilson beszélt nekik és szavain látni lehetett *az ő nagy boldogságát és meglegedettségét,* amit azok, akik őt ismerik, eddig sohasem tapasztaltak rajta.

Egészen bizonyosra kell vennünk, hogy abban a teremben, ahol a népek szövetségének a tervét szövögették, semmit sem láttak abból a valóságos állapotból, amelyben a népek manapság vannak. Egészen bizonyos, hogy teszem azt, Oroszországban, ahol tisztán *a népek* kezében van minden hatalom. Semmitől sincsenek e pillanatban a népek távolabb, mint hogy egymás szemébe nézván, fölismerjék egymásban a testvért. Arról se hatolt be a bizottság zárt ajtain keresztül hír a terembe, hogy Magyarországon az antant két pártfogoltja, két nép már véresen összeverekedett volna a prédán (amely még nem is az: övék) és a bot-

rányt csak a francia tekintély hártotta el, ideiglenes; igazságot tevén szerb és román közt. És elmondotta-e valaki, hogy Jugoszláviában két olyan közelről való rokonkép, minő a horvát és szerb, a boldog testvéri egyesülés harmadik-negyedik hónapjában, már csak fogcsikorgatva tud hivatalosan egymásra mosolyogni. És vajjon sikerült-e másik két népnek: az olasznak és szerbnek adriai perében barátságos egyezséget csinálni? És kell-e mesélnünk arról, hogy a csehek mint iestvérnép jöttek fölszabadítani a mi tótjainkat és a fölszabadítás művének második-harmadik hónapjában már a tót szervezkedik, hogy kedvező alkalommal pokolba kergesse meggyűlölt felszabadítóját. És megfessük-e azt a groteszk képet, hogy a csehek hogy csapják el az olasz parancsnokokat, akiket az antant rendelt ide melléjük Magyarországra? Hogy miképpen bánik mindez a betörő nép a magyarral, azt nem is akarom argumentumnak érvényesíteni. De olvastam, hogy görög földön bolgár komitácik járnak és hogy viszont a görögök állítólag leöldösték volna az antantnak konstantinápolyi kirendeltségét, mert hiszen Konstantinápolyra Venizelosz tart számot, az antant kedvence. Menjek-e további példákért, hogy a festett képet kiegészítsem, Németország vonagló részeibe, menjek-e lengyel és ukrán földre? Azt hiszem, fölösleges. De, úgy gondolom, ha a diadalmas antant-országok lelki dispoziójáról ránthathnám le a leplet, – ott se találnék népeket, amelyek egymás szemébe és minden más nép szemébe nézvéen, mondanák: *Testvérek vagyunk és céljaink azonosak.*

Nem, a bizalmatlanság és cselszövés, sőt hozzátehetem, a *gyűlölet* miazmáit is nem irtotta ki a népszövefcségi bizottság és javaslat. És nekünk az egész javaslatához mindaddig csak minimális bizalmunk van, amíg Wilson és a bizottság meg nem változtatja az embert s a népek természetét. Ez a népszövetség egyelőre úgy fest, hogy összeállt öt nagyhatalom (Amerika, Anglia, Japánország, Franciaország és Olaszország) azért, hogy egymást féltékenyen ellenőrizze és hogy a többi világot a maga akaratára kényszerítse. Erőszak kifelé, fondorlat, gyanakváss és féltékenység egymás közt: ezt látszik jelenteni az egy-

hangúan elfogadott népszövetségi javaslat. Persze,,
egyhangúan a bizottság fogadta el. A (népek, attól
félelek, egyhangúan el fogják vetni.

A vörös daru

Budapest, 1919 febr. 16.

Ferenc császár 1814-ben otthagyta a bécsi kongresszus politikai és diplomáciai virágcsatás farsangját és lerándult néhány napra királynak Pestre, jobban mondva Budára. Itt ugyanolyan éljenzéses, diszmagyaros, zászlós, audienciási és udvari balos ünnepelésben volt része, aminőhöz hasonlót mi is láttunk néhányat. Közbe egyszer egyik udvari kamarásával, a fiatal Hardenegg gróffal kirándult darulesbe és ott egy különös, vörös darumadarat láttak, de nem tudták puskavégre kapni. Visszajövet eltört a kocsijuk kereke, s míg a balesetet megreparálták, betértek egy óbudai órásmeisterhez.

Ez egy különös öreg bácsi volt. Úgy tetszik, a német Hoffmann fantasztikus meséiből szökött ide magyar földre. Lángész volt a maga mesterségében és míg közönséges órákat szerkesztett vevői számára, magának a legkülönösebb szerkezetű csodaórákat gondolta ki s ott járatta óbudai lakásán. De – mondjuk – leányt is éppen úgy szerkesztett egyet magának: gyönyörű termet, remek arc, bűbajos rozsdavörös haj, rajongó lélek, csoda asszonyi talentum báj, izlés, kézügyesség dolgában. De ez mind semmi. Valamint hogy az öreg úr különös óráinak volt egy különös szenzációja – példának okáért egy kötélhányós ballerínája, aki a legkecsesebb mozdulatokat végzi az óra ütésének a ritmusára – azonképpen ennek a varázsos lényű szép leánynak is volt egy ilyen szenzációja: a testét, lelkét, gondolatát, érzését bilincseiben tartó Napóleon-imádat. S amint a mester óráiból, ha az óra ütött, kiszökött rejtelmes titka, hogy meghökkenítő mutatványait végezze az ámuló idegen előtt, úgy pattan ki, ha órája ütni fog, ennek a szépséges. Franciskának a titka az óbudai csendes házból, hogy aztán ámulatba ejtsen bennünket azzal, ami azután történni fog vele.

Világos, hogy ez az óra ütött akkor, amikor véletlenül belép az órás házába egy császár-király és egy deli, szerelemre termett fiatalember.

Már most, hogy miként szökik el Franciska – nem ezzel a fiatal emberrel, hanem egy másikkal, s éppenséggel az akkor még húsz-huszonegy éves délceg főhadnaggal, a későbbi regényíróval, Jósika Miklós báróval, hogy eljusson az udvari bálba, ahol ráveti szemét az orosz cár; mint jut ennek a megbízásából Metternich elé Bécsbe, Metternich által – kémnek szánva – Schönbrunnba Mária Lujza szerény udvarába és Napoleon fia mellé; hogy sodródik itt bele Napóleonnak Elba szigetéről való visszajövelele izgalmaiba; miért töri porrá aranyos álmait és rajongását a fényes udvari élet iszapos árja, a politika és szeretkezés szálaiból font, tiszta lélekre nézve elviselhetetlen Nesszusz-ing; mint kerül ismét vissza az atyja megtört szívének és magányos házának szomorúságába és mint jön el végül érte a kitartóan és híven szerető lovag, hogy mint vörös daruját átplántálja a maga ideális fészkébe: ezt már nem az én dolgom itt elmondani, mert nincsen helyem hozzá. Mindez meg van írva bőven és körülményesen, hozzá nagyon szépen, részben fényesen is egy könyvben, melynek címe *A vörös daru*, szerzője egy leány: *Ferenczi Sári*, akinek én – szégyenszemre vallom meg – mintha most hallanám először a nevét. De már nem fogom elfelejteni.

Íme, valaki, hozzá leány, aki manapság nem titkos – vagy néha éppen mení is titkos – vágyaitól és fölfutott érzékiségétől zaklatva, az ujjából szopott tüzeket és lángokat vet papirosra, hogy elnevezze regénynek, hanem komoly tanulmánnal komoly tárgyakra veti szemét, hogy vonzó és izgalmas, de egyúttal tanulságos lelki életünket is gazdagító történetet beszéljen él nekünk.

Ki ne olvasná éppen ma dobogó szívvel az ilyen sorokat:

Sok nyugtalanság volt a levegőben, türelmetlenek lettek az emberek. Valaminek történnie kell! A béke nem lehet rosszabb, mint a háború, pedig ez a zajos mulatságokkal, muzsikaszóval telt béke keservesebb volt a küzdelmes eszten-

dőknél. Keservebb volt Bécsre, egész Ausztriára és a kulcslyukon át leselkedő szegény Magyarországra is

Hát most nem megint kongresszus van? És nem is Bécsben, hanem Parisban. És most nem szól a muzsika, a tánc, a kabaré, a, hejehuja és mi nem megint a kulcslyukon át leselkedünk oda be, ahol nálunk nélkül akarnak dönteni rólunk?

És ez a másik passzus:

Remegő félelem vett erőt mindenkin és az ijedtség mint egy végtelen, sötét, váratlan borzalmakkal teli viharfelhő úgy nehezedett az országra. A föld nem termett, de buján tenyészték a borzalmak, melyeket az a sok évi háború vetett el.

Hát igazán a bécsi kongresszusról van itt a szó? Nem hibázott el a szerző száz esztendő? – ő.

Oláh kereszteshad

Budapest, 1919 február 18.

Két kis oláh dokumentumról kell itt ma írunk. Az egyik *Mihali Tivadar* dr. volt magyar országgyűlési képviselőnek, most Szolnokdoboka vármegye román prefektusának a levele I. Ferdinánd román királyhoz; a másik a nagyszebeni *román kormány* falragasza, amely fegyverbe szólítja a mócokal a *kegyetlen magyarok* ellen. Mert tudd meg, oh, magyar, hogy ma is te vagy a zsarnok, a kegyetlen, az erőszakos, ma is, amikor jóformán egész Erdélyen az oláh deres az úr és a legfőbb törvény.

„Keljetek föl, románok, – mondja a hirdetmény – keljetek föl az ország négy sarkából. Most vagy soha. Papok, akik keresztel a kezetekben jártatok a front előtt, hirdessétek most a szószékről a románnak, *hogy ütött népünkre nézve a kereszties háború szent órája*. Mindem oláh lélek háromszor vessen magára keresztel, mondván: *Amen és Isten segíts ... fegyverre, fel!*”

Mihali Tivadar dr. prefektus pedig jelenti, midőn Szolnokdobokamegye kormányzását átveszi „e vármegye háromszázezer lakosa” nevében I. Ferdinánd¹ királynak – fenséges családjának hosszú életet kívánva, – hogy Bihar, Szatmár és Szilágy vármegyék

eddig meg nem szállt területén a „magyar és székely bandák a magyar kormány parancsára lopnak, gyilkolnak, akasztanak és lelövik a román papokat s intelligenciát.” Kéri hát Miháli Tivadar doktor az oláh királyt, engedje meg a román hadseregnek, hogy ezeket a területeket is elfoglalhassa, természetesen a rend biztosítására.

Nem kell talán hosszasan magyaráznunk e kérdéseket. Most jött haza Bernből a magyar szocialista küldöttség, mellyel ott volt a magyar kormány egyik tagja is. Talán ő és miniszter társai, valamint a köztársaság elnöke, érdemesnek fogják tartani a világot fölvilágosítani arról, hogy az ő parancsukra ki rabol és gyilkol a kérdéses területeken. Nekünk erre nézve nem kell magyarázat. Mi tudjuk román szocialista határozatokból, hányadán vagyunk a román király és családja fenkölt voltával. Bőven tudjuk, mit kell tartanunk általában a viszonyról, melyben Miháli Tivadar dr. úr az igazmondással áll.

De nyilvánvaló, hogy abban összefüggést kell látnunk, mikor ez a vérfertőző fia a magyar hazának, ürügyet keres az oláhok további előrenyomulására és mikor a nagyszebeni *román kormány* – amely egyébként nem kormányoz, hanem csak izgat – a mócotok mozgósítja öldöklésre és fosztogatásra. Ennek a vakmerő gagszágnak csak egy magyarázatát tudjuk: a magyar kormány s a magyar nemzet csodálatraméltó béketűrését. Mert itt minálunk még mindig bíznak a wilsoni elvekben és a párisi békekonferenciában.

De egészen világos csak egy: bizalommal vagy bizalmatlansággal, béketűréssel és méltatlankodással nem fogjuk integritásunkat megvédeni, sem a deres uralmát levenni szerencsétlen véreinkről. Ezt csak elszántsággal, csak erővel fogjuk tudni véghez vinni. Ha pedig ez az erő és elszántság nincsen meg bennünk még *ma*, meglesz bizonynyal *holnap*. Ettől rettegnek piszkos elnyomóink, de mentül jobban rettegnek tőle, annál jobban dolgoznak rajta vak félelmökben.

Fegyverrel

Budapest, 1919 márc. 3.

Ha Károlyi Mihály gróf köztársasági elnöknek Szatmárnémetiben a székely katonákhoz intézett beszédéért a sokaság tomboló éljenzéssel, kalap- és kendőlengetéssel fizetett, épp oly örvendetes, mint tanulságos jelenség. A szatmári közönség lelkesedéséhez csatlakozni fog egész Magyarország és ha eljutnak szavai a megszállással leigázott magyarokhoz, azok az újjászületés, a fölszabadulás reményét fogják bennük üdvözölni. „Hallja meg a világ, – ezzel fejezte be Károlyi. Mihály a beszédet, – *hallja meg a világ azt is, hogy ha a párisi békekonferencia a megegyezéssel béke ellen döntene, akkor mi végső szükségünkben fegyverrel is föl fogjuk szabadítani ezt az országot.*”

Tanulságosnak mondtuk ezt a jelenetet. Úgy gondoljuk, hogy az elnök úrra és kormányára nézve tanulságos. Egy mózesi tűzoszlop ez a beszéd és mámorosító hatása, amely megmutatja a kormánynak is, a nemzetnek is, mely irány vezet ki bennünket a pusztából az ígéret földre.

Mióta a forradalom, elsodorta a régi rendet, sok nagy dologba kezdtek az új rend emberei: eltörölték a régi országgyűlést, proklamáltak néptörvényekben számos mélyreható újítást, megindították a földosztást; de a szatmárnémetii kitöréshez mérhető föllángolás hőfokára sehol sem emelkedett a lelkesedés.

Minden jóknál jobb és magasztosabb a magyaroknak a hazája. Példát adott erre a székely katona, akinek ott nyilvánosan megköszönte a köztársaság elnöke, „hogy a háború öt keserves esztendeje után a székely katonák nem mentek vissza családi tűzhelyükhöz, hanem *a háború minden nyomorúságát átszenvedve volt annyi lelki erejük, hogy ismét fegyverbe álljanak at egész ország ügyéért.*”

Ha nem talál lenni Magyarország számára Parisban *igazság*, akkor lesz ellenségeink számára Magyarországon – *fegyver*. Ezt üzeni a köztársaság elnöke a világnak. És ebben nem lesz nézet, nem lesz párt, nem lesz ember, aki hívó szavára ne hallgatna, aki épp

ngy mint a szatmárnémetiek, kalaplengeléssel és kendőlobogtatással ne köszöntené.

És ha a hadügyminiszter úr ezen a nevezetes szatmári manifesztáción azzal egészítette ki Károlyi beszédét, hogy ha szétdarabolnák Magyarországot, akkor nem maradna a számunkra egyéb, mint az élet és a halál kérdése: akkor erre azt harsogja vissza az egész ország: a nemzet élni akar és élni fog, mihelyt elszánt védőkre talál.

Levelek

Budapest, 1919 márc. 14.

Tisztelt Szerkesztő úr, nem találja-e csodálatos, dolognak azt, hogy a fővárosi sajtót eddig egy-két cikk leszámításával oly hidegen hagyta az a nagyszerű tragédia, amely néhány perc alatt lejátszódott a minap Aradon. Ellenben Böhm hadügyminiszter megrendült tőle annyira, hogy leutazott a fiatal tragikai hős temetésére, amelyet e miatt huszonnégy órával el is kellett halasztani.

Tisztelt Szerkesztő úr, nem mondok-e nagyon nagyot, ha azt mondom, hogy ez az eleddig ismeretlen fiatal ember, ez a Fellner József, aki szava szentségeért s az alája rendelt csapatok fegyelmetlensége miatt pillanatnyi habozás nélkül ott helyben és nyomban agyonlőtte magát, nekem a legimpozánsabb és a legszebb látvány egy félév eseményein belül. Fiatal koromban, amikor még én is úgy rajongtam, mint a mostani fiatalok, – ez volt a fogalmam a köztársaságról és a republikánus emberről. Ha rajtam állana (kivált ha hozzá szobrász is volnék), ennek a Fellnernek állítanám föl elsőben is a szobrát. Mert hiszen nem tett még sokat a hazáért, de saját elszántságából meghalt, mint a köztársaság katonája a köztársaság becsületéért. Világos, nem volt nagy élet és az, amit nagy embernek szoktak mondani. De nagy lélek volt, férfias nagy lélek egy fiatal huszonegy éves testben. Ha a fiam lett volna, büszkén viragoznám föl a fiatal halottam ravatalát. Micsoda erkölcsi fenség a mai világban, amikor mindenki állásért, fizetésemelésért, hadinyereségért, hatalomért lőt-fut lihegve, akkor ez a

legény, ideális gondolkozás glóriájával fiatal feje körül, egy csalódás szégyenétől megvonaglik, *egy csalódásért a közszolgádat becsülete dolgaiban*, és halálra ítéli magát.

– Fiúk, én szavammal kezeskedtem a ti katonai hűség lekért és megbízhatóságtokért: Gyerünk!

— Nem megyünk!

— Fiuk, zálogba adtam értetek a becsületesemet: Gyerünk!

— Nem megyünk!

— Fiuk, én becsület nélkül nem élhetek. (És kihúzza zsebéből revolverét.) Gyerünk!

– Én akkor se megyek! – kukorékolja harmadszor a kakas és a fegyver eldördül, a golyó keresztül vág egy fiatal agyvelőn és Fellner József, a köztársaság első igazi katonája elterül holtan az aradi mártírok földjén.

Elvégre ki adhat akár szerelméért, akár becsületéért, akár hitéért, akár hazájáért többet, mint az életét?

Fellner József, a huszonegy éves gyerek, a legkomolyabb férfi zászlaja szerelméért, szava becsületéért, politikai hitéért és hazája szolgálatáért adta oda nem a huszonegy esztendejét, hanem mind a többi, ami csak ezután jött volna, az élet legvégső háttáráig: minden vágyát, reményét, kincsét, örömét, amivel az élet csak kecsgetteti az ép és erős lelkeket.

Tisztelt Szerkesztő úr, hadd üdvözljem utolsó útján e hasábokról az ifjú halottat, akit holnap temetnek Aradon. Se a költő, se a szobrász nem talál e napokban magának szebb tárgyat. A kötelesség, a férfiaság, a katona, a becsület és a gyors tett ereje, még önmaga ellen is: fiatal testben, fiatal arcban, deli tartásban, hősi lendületben és nyugalmas mozgásban ezt kifejezni: csábító szobrász! föladat. Tisztelettel

Dunántúli.

Ady Endre

Budapest, 1919 márc. 14.

A Vörösmarty-Akadémia bizottságot küldött ki, s föladatává tette gondoskodni arról, ahogy Ady Endrének szobrot állítsunk. Ugyancsak a fiatal aka-

démia kívánsága, hogy a hírlapok előkelő helyet szenteljenek a mai napon ennek a kegyeletes ügynek. A *Budapesti Hírlap* Ady Endre neve, költészete és iskolája körül oly éles csatákat vívott meg, amíg a költő élt, hogy most, amikor már nem él s halálával íme útban van a magyar halhatatlanságba, a legnagyobb készséggel tehet eleget a Vörösmarty-Akadémia óhajtásának.

Közéletünknek nem sok nagyságát érle az a dísz és szerencse, hogy úgyszólván közvetetten halála után állítsák föl emlékezetének oszlopát. Vörösmarty ötven évig várta sírjában a napot, amíg magyar újságírók munkájából megalkotódott a monumentuma. Jókai Mór is még mindig csak álmodja a kerepesi-úti temetőben, hogy lesz – síremléke ott és emlékszobra a fővárosban. És van még akárhány, gyűjtés alatt lévő szoboralap régibb és újabb nagyjaink nevének dícsőítésére, amely késik az éji homályban.

Hogy Ady Endre a kevesek közé kerül, akiknek még kortársai gyűjtanak oltártüzeket, annak oka nyilván az, hogy költői működése élő összefüggésben volt kora egy lüktető törekvésével, azzal a politikai és társadalmi iránnyal, amely ma diadalmasan foglalta el Magyarországon a közhatalmakat. Kevés író és költő volt olyan fanatikus, elszánt és önérzetes kifejezője a maga korának, mint Ady Endre. Két világnézet hullámai dagadtak fel egymás ellen a világháború iszonyaival terhesein. Ezek a csodahullámok elsodor-ták a régi világot és sörényes tarajukon lebegve jött ránk az új világ, alakjai közt lantját verve Ady Endre. Érthető tehát, hogy az új alakulás, a fiatal forradalmi köztársaság, siet szoborral megkoronázni a szomorú költő emlékét, akiben prófétáját látta.

A forradalom diadalmas szelleme ellenállhatatlanul ragad mindent magával és behatol, mint az ár sok résen, gáton át, föld alatt és föld felett – mindenhova: a közélet minden terén, hogy a maga ké-pére teremtsen át a legyőzött világot s új tüzeket gyűjtson régi oltárokon. Elmehetne-e az új világ első tudományos alkotása: a Vörösmarty-Akadémia egy új sír mellett tétlenül, amelyben egyik fáklyahordozója pihen? Nem, mert hiszen az emlékműben, amelyet

tervez, ennek a fáklyának a lángja fog égni, hogy hirdesse a tüzet, mely e kor alkotó hőseinek a szívében égett. Ady Endre költészetének talán egyelőre sokak által nem is sejtett legfőbb értéke az lesz, hogy tökéletes tükre marad a kornak, amelynek számára a költő született. Ha minden betűje annak, amit mi többiek írunk, elveszne s csak Ady kötetei maradnának meg, azokból annak a nemzedéknek, amely ma az idők s események élére került, meg lehetne írni az erkölcs- és lélektanát. Sohasem fog többé nemzedék jönni, mély hívebb tükröt tudna elébe tartani, mint aminőt Ady alkotott meg a maga nemzedéke számára. *Senki sem méiöobh tehát arra, hogy szobrot* kapjon az új kor hajnalán, mint kora e legklasszikusabb tanuja, költői fénye, első nagy halottja, prófétai szelleme. — ő.

Március 15.

Budapest, 1919 márc. 14.

Egy elsárgult újságlap fekszik előttem. Címe: *Függetlenség*. Dátuma: *Pest, Martius 16. 1848*. Vezércikke; „*Talpra magyar!*” Egész tartalma leírása és ünneplése annak, hogy mint szabadította föl a Pilvax-kávéház kis társasága a sajtót március 15-én. Petőfivel, Jókai-val, Bulyovszkyval és Vasváryval az élén a fiatalság reggel öt órakor már megtöltötte a híres kávéházat. Jókai beszédet mond, Petőfi elszavalja a *Talpra magyar*-t. Aztán indulnak az egyetemre. Onnan megszorodva a Landerer és Heckenast-féle nyomda elé. Petőfi, Jókai, Vasvári, Degré. és Irinyi bemennek a nyomdába, ahol Landerer már várta őket.

— Azért jöttünk, mondja Petőfi, hogy e két kéziratot kinyomassuk.

— Lehetetlen, uram, nincs rajta a cenzor engedelmé.

A küldöttség zavartan összenéz. Az öreg Landerer pedig odasúgja Irinyinek: Foglaljanak le egy sajtógépet.

Irinyi hirtelen odaugrik a legnagyobb gép mellé megvan most is, gondolom, az iparművészeti Mú-

zeumban), ráteszi a kezét s azt mondja: *E sajtót, a nemzet nevében lefoglaljuk.*

— Landerer pedig jámbor megadással feleli:

— Az erőszaknak nem állok ellent.

És délben megindul a gép és kinyomtatta a Tizenkét pontot. Aztán mentek a Múzeum elé. Ott elszavalták a *Nemzeti Dal*-t, melyet a most már tömeggé dagadt közönség közt szétosztottak, egyúttal két első példányát a Múzeumban elhelyezték. Az egyikre Petőfi ezt írta:

„Az 1848-iki március 15-én kivívt sajtószabadság után legelőször nyomtatott példány s így a magyar szabadság első lélegzete. Petőfi Sándor.”

Azután mentek a városházára, azután a helytartótanácsához, onnan a politikai foglyok kiszabadítására. És kivették börtönéből Táncsics Mihályt és vitstók a Nemzeti Színházba, ahol ekkor már folyt *Bánk bán* előadása. De amint a március tavaszi kavalkádja berobogott, nyomban megváltozott a műsor. Egressi elszavalta Petőfi versét, a Nemzeti Dal-t; utána elénekelték Hunyadi Lászlóból a híres kart: Meghalt a cselszövő, majd a Himnuszt, a Hattyúdalt és Szózatot és végül el kellett énekelni a Talpra, magyart, melynek dallamát még aznap délután megkomponálta ...

Ez a szép legenda foglaltatik az elsárgult újságlapon, melynek fehér szélein nemzeti színű szalag foglalja rámba a szöveget. És nemzeti színű kokárda mindenkinek a mellén és nemzeti színű trikolor a házakon és piros öröm, fehér hit és zöld remény mindenek szívében

Hetven éve ennek, Azóta a nemzet ünneppé avatta március idusát. Kezdetben csak a szívében, utóbb az utcán is, végül az iskolában is. Hiába találta ki ellene egy furfangos politikus elme az április 11-ikét, nem tudták mieggyökereztetni. Most a népközársaság kormánya országos ünneppé telte e szép napot. Az iskolás gyermekeknek e napra a Himnuszt mellé meg kellett tanulniok a *Marseillaise*-t. A trikolor mellett a szélben ott fognak lobogni a vörös zászlók. Milyen lesz további hetven év múlva március idusa?

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

1917.

Vázsonyi napja. – Az új választójog	31
Hagyományok	6
Karácsony	9
Ugyan kérem	11
A cseh-szlovák hadsereg.....	15

1918.

Újévi beszéd	18
Az új esztendő	21
Az Otthon ujesztendeje.....	23
Breszt-Litovszk	27
Őrjöngés	29
A katonai vívmányok.....	31
Felhők Breszt-Litovszkban	33
Trocki	35
Hantos Bécsben volt.....	37
A bresztlitovszki tárgyalás.....	39
A nyersanyag és a kvótaarány.....	41
Válság.....	43
A katonai kérdés	46
A sorok között	48
A Károlyiak	50
Értelmetlenségek	54
Vázsonyi – díszpolgár.....	56
Sub auspiciis.....	58
Wekerle programra ja	60
A pártalakulás jelentősége	63
A vörös gárda Finnországban.....	65
Közjogi válavstótfalak	67
Tótok és oláhok	69
Mindent a hatalomért.....	72
A modern hóbort	75
Időnk szelleme.....	76
Fekete nap.....	79
Levelek	80, 144, 240,459
Delfinek és cápák	81
Tisza beszélt	83
Héderváry Károly gróf.....	85
Mit akar a kormánypárt?.....	89

	Oldal
Bárczy István.....	91
Nézzünk körül.....	93
Az akácfa.....	95
Dávid.....	99
Rákosi Jenő választójoga.....	102
A lokomotivvezetők.....	105
Egy gyászbeszéd.....	106
Sibilla könyvei.....	110
Béke Romániával.....	113
Osztrák politika.....	115
Erdély.....	118
Fordulat?.....	121
A választójog krízise.....	124
Vázsonyi Vilmos.....	127
A reputáció.....	130
Mikor Válasszunk?.....	133
Kossuth Lajos szelleme.....	137
Ad vocem ágyúszó.....	139
A világcsata.....	141
Láng Lajos báró†.....	143
Andrássy húsvéti cikke.....	147
Az oláh béke.....	149
A magyar antant.....	151
A kovácslegények s a takácslegények.....	153
Nincs megegyezés.....	156
A király mondta.....	157
Két könyv.....	160
Germanentum, Sítaventum, Orientvölker.....	166
Tisza.....	170
Bolo basa.....	172
Arisztokrata demokraták.....	174
Szterényi József.....	178
Szenzációk.....	182
A sors órája.....	184
A kettős válság.....	187
A főrendek manifesztációja.....	190
Az osztrák fölfordulás.....	193
Külső béke, belső béke.....	194
A finálé.....	197
Az újság-buildogd.....	200
A porosz és amfagyar.....	204
Interpellációk a <i>memoi</i> szövetségről.....	207
Magyar választójog.....	208
A jászóvári ünnep.....	211
Az aradi tizenhárom.....	214
Schönborn gróf.....	215
Az elnyomott irek.....	217
Tisza kritikája Andrássyról.....	220
Nők az ialkotimánybau.....	223
Ki hát az a német?.....	225
A niagyar bíró.....	227
A szövetségmélyítés.....	230

A választójog	232
Bosznia és Hercegovina.....	235
A középpontok	333
„Kultúra és terror”	242
Quo usque.....	245
Szily Katonán	247
Sztrájk alatt és sztrájk után	250
A nők választójoga	253
Bethlen István gróf	257
Meghalt egy költő	259
Andrássy és Tisza párosviadala	261
Kabaré -költészet	264
Az első paragrafus	270
A Vérmező.....	274, 333
Hötendorfi Konrád gróf	276
Az asszonyok napja	278
Epizódok a Házban	281
A horvátok	283
Militarizmus.....	286
A cár	289
Faklyafüst	291
Katonáék.....	297
Ausztria.....	299
A főrendiház	301
Eichhorn.	303
A magyarság a világsajtóban	305
Az utolsó falat kenyér	309
Ohó!... Majd meglátjuk!	311
Zenker úr Ausztriája	314
Bábel tornya.....	316
Finn királyság	319
Mangra Vazul	321
Pihenőre.....	325
Ausztria és Szent István országai.....	327
A lengyel király	329
A szent Jobb	331
Kelet - Nyugat	335;
Pyrrhus	337
A vének	339
Fölfordult világ.....	343
A vármegyék.....	345
Amerikai békeföltetek.....	349
A császár.....	352
Német és magyar újságírók.....	355
Burián gróf békéje	358
Amerika üzenete	360
Tisza küldetése	362
A német	365
Madarász Henrik	369
Az új rendezkedés Ausztriában	371
A bolgár zavar	375
Károlyi és a csehek.....	378

	Oldal
Discite mortales	380
Csehek és magyarok	382
A perszonális unió ..	386
Eötvös és Montalembert	389
Fegyverszünetet és béketárgyalást indítványoztunk	
Wilson pontjai alapján	391
Moriamur	394
Wilson válasza a német jegyzékre	397
Perszonális unió	400
Új Ausztria, független Magyarország	403
Égető témák a Házban	406
A két válasz	408
Országos zenebona	411
Bngeszíelődés	414
Hát jöjjön Károlyi!	416, 431
Mit csináljunk?	419
A pesti lárma, vidéki csend	423
A külső béke, a belső béke	426
Horvátország elszakadása	428
Alcsuth József	433
Novemberi hó	437
Románok és csehek	438
Mikor a franciák bevonulnak	441
Az adakozó kedvű király	443
Katonák	445
Veszedelmek	447
Ki a bűnös?	452
A bűnösök	453
Elmélet és valóság	456
Pro domo	461
A pók	464
Idézetek	467
Pártviszály	471
Kormányválság?	475
Vörösmarty-akadémia	477
A kormány és az ország	482
Köd	485
Megújhódás	487
Kunû és Lovászy	489
Arad	-490
Boldog újévet	492

1919.

Finia Hungariae	494
A nagy reformok	496
A kormány tevékenysége	499
Kormányválság	501
Csepreghy	503
Ki ment meg bennünket	506
Miivészék az alkotmányban	509

	Oldal
Károlyi Mihály köztársasági elnök	512
A repülők	514
Tiltakozás	516
Jászi és az amerikaiak	517
A betűni tragédia.....	520
Liebknecht	522
Egyéni terror.....	526
L.egyen-e hadseregünk	530
Az emberteremtés munkája.....	533
Fénysugár a sötétségben.	535
Ady Endre.....	539, 559
Salgótarján és a Székelyföld	542
Levelek	544, 558
Pozsony	545
Az integritás	547
A berni magyarok	549
A népek szövetsége	551
A vörös daru	553
Oláh keresztshad.....	555
Fegyverrel	557
Március 15.....	561